

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคตตรนิกาย เอกกนิบาต

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย เอกกนิบาต ๑.รูปาทิวรรค

พระสุตตันตปิฎก

อังคตตรนิกาย เอกกนิบาต

ขอนอบน้อมพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

๑. รูปาทิวรรค

หมวดว่าด้วยรูปเป็นต้นที่ครอบงำจิตบุรุษและสตรี

[๑] ข้าพเจ้า^๑ ได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคได้รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

ภิกษุทั้งหลาย เราไม่เห็นรูปอื่นแม้อย่างหนึ่งที่จะครอบงำจิตของบุรุษอยู่ได้เหมือนรูปสตรีนี้ ภิกษุทั้งหลาย รูปสตรีย่อมครอบงำจิตของบุรุษอยู่ได้ (๑)

[๒] เราไม่เห็นเสียงอื่นแม้อย่างหนึ่งที่จะครอบงำจิตของบุรุษอยู่ได้เหมือนเสียงสตรีนี้ เสียงสตรีย่อมครอบงำจิตของบุรุษอยู่ได้ (๒)

[๓] เราไม่เห็นกลิ่นอื่นแม้อย่างหนึ่งที่จะครอบงำจิตของบุรุษอยู่ได้เหมือนกลิ่นสตรีนี้ กลิ่นสตรีย่อมครอบงำจิตของบุรุษอยู่ได้ (๓)

[๔] เราไม่เห็นรสอื่นแม้อย่างหนึ่งที่จะครอบงำจิตของบุรุษอยู่ได้เหมือนรสสตรีนี้ รสสตรีย่อมครอบงำจิตของบุรุษอยู่ได้ (๔)

เชิงอรรถ :

^๑ ข้าพเจ้า ในตอนเริ่มต้นของพระสุตตันตปิฎกและพระสุตตันตปิฎก อื่น ๆ ในเล่มนี้ หมายถึง พระอานนท

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย เอกกนิบาต ๒. นีวรณปทานวรรค

[๕] เราไม่เห็นโผฏฐัพพะ(การสัมผัสทางกาย)อื่นแม้อย่างหนึ่งที่จะครอบงำจิตของบุรุษอยู่ได้เหมือนโผฏฐัพพะสตรีนี้ โผฏฐัพพะสตรีย่อมครอบงำจิตของบุรุษอยู่ได้ (๕)

[๖] เราไม่เห็นรูปอื่นแม้อย่างหนึ่งที่จะครอบงำจิตของสตรีอยู่ได้เหมือนรูปบุรุษนี้ รูปบุรุษย่อมครอบงำจิตของสตรีอยู่ได้ (๖)

[๗] เราไม่เห็นเสียงอื่นแม้อย่างหนึ่งที่จะครอบงำจิตของสตรีอยู่ได้เหมือนเสียงบุรุษนี้ เสียงบุรุษย่อมครอบงำจิตของสตรีอยู่ได้ (๗)

[๘] เราไม่เห็นกลิ่นอื่นแม้อย่างหนึ่งที่จะครอบงำจิตของสตรีอยู่ได้เหมือนกลิ่นบุรุษนี้ กลิ่นบุรุษย่อมครอบงำจิตของสตรีอยู่ได้ (๘)

[๙] เราไม่เห็นรสอื่นแม้อย่างหนึ่งที่จะครอบงำจิตของสตรีอยู่ได้เหมือนรสบุรุษนี้ รสบุรุษย่อมครอบงำจิตของสตรีอยู่ได้ (๙)

[๑๐] เราไม่เห็นโผฏฐัพพะอื่นแม้อย่างหนึ่งที่จะครอบงำจิตของสตรีอยู่ได้เหมือนโผฏฐัพพะบุรุษนี้ โผฏฐัพพะบุรุษย่อมครอบงำจิตของสตรีอยู่ได้ (๑๐)

รูปาทิวรรคที่ ๑ จบ

๒. นีวรณปทานวรรค

หมวดว่าด้วยธรรมเป็นเหตุละนินรณ

[๑๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้กามฉันทะ(ความพอใจในกาม)ที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วก็เป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้นเหมือนสกุณิมิต^๑นี้ เมื่อมนสิการสกุณิมิตโดยไม่แยบคาย^๒ กามฉันทะที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วก็เป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น (๑)

เชิงอรรถ :

^๑ สกุณิมิต หมายถึงอารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งความใคร่ (อภ.เอกก.อ. ๑/๑๑/๒๘)

^๒ มนสิการโดยไม่แยบคาย ในที่นี้หมายถึงการคิดคิดทาง คือคิดถึงสิ่งที่ไม่เที่ยงว่าเที่ยง คิดถึงสิ่งที่เป็นทุกข์ว่าเป็นสุข คิดถึงสิ่งที่ไม่มิตัวตนว่ามีตัวตน คิดถึงสิ่งที่ไม่งามว่างาม หรือการคิดคำนึงตรงข้ามกับความเป็นจริง (อภ.เอกก.อ. ๑/๑๑/๒๙)

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต ๒. นีวรณปทานวรรค

[๑๒] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้พยาบาท(ความคิดร้าย)ที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วก็เป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้นเหมือนปฏิขณนิมิต^๑ นี้ เมื่อมนสิการปฏิขณนิมิตโดยไม่แยบคาย พยาบาทที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วก็เป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น (๒)

[๑๓] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้ถีนมิทระ(ความหดหู่และเซื่องซึม)ที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วก็เป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้นเหมือนความไม่ยินดี ความเกียจคร้าน ความเมื่อยขบของร่างกาย ความเมาอาหาร และความที่จิตหดหู่นี้ เมื่อมีจิตหดหู่ ถีนมิทระที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วก็เป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น (๓)

[๑๔] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้อุทัจจกุกกัจจะ(ความฟุ้งซ่านและร้อนใจ)ที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วก็เป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้นเหมือนความไม่สงบแห่งจิตนี้ เมื่อมีจิตไม่สงบ อุทัจจกุกกัจจะที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วก็เป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น (๔)

[๑๕] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้วิจิกิจฉา(ความลังเลสงสัย)ที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วก็เป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้นเหมือนอโยนิโสมนสิการ(การมนสิการโดยไม่แยบคาย)นี้ เมื่อมนสิการโดยไม่แยบคาย วิจิกิจฉาที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วก็เป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น (๕)

[๑๖] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้กามฉันทะที่ยังไม่เกิดขึ้นก็ไม่เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วก็จะได้เหมือนอสุกนิมิต^๒ นี้ เมื่อมนสิการอสุกนิมิตโดยไม่แยบคาย กามฉันทะที่ยังไม่เกิดขึ้นก็ไม่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วก็จะได้^๓ (๖)

เชิงอรรถ :

^๑ ปฏิขณนิมิต หมายถึงนิมิตที่ไม่ปรากฏนา (อภ.เอกก.อ. ๑/๑๒/๒๙)

^๒ อสุกนิมิต หมายถึงสภาพอันไม่งามซึ่งเป็นอารมณ์สมถกัมมัฏฐานในชั้นปฐมฌาน คือ (๑) อุทุมาดกะ ชากศพที่เนาพองขึ้นอืด (๒) วินิลกะ ชากศพที่มีสีเขียวคล้ำคละด้วยสีต่างๆ (๓) วิบุพพะกะ ชากศพที่มีน้ำเหลืองไหลเยิ้มตามที่แตกปรือออก (๔) วิจฉิททะ ชากศพที่ขาดจากกันเป็น ๒ ท่อน (๕) วิกขยิตทะ ชากศพที่ถูกสัตว์จิกทั้งกัดกิน (๖) วิกขิตตทะ ชากศพที่กระจายกระจาย (๗) หตวิกขิตตทะ ชากศพที่ถูกสับฟันนั้นเป็นท่อนๆ (๘) โลหิตทะ ชากศพที่มีโลหิตไหลอาบเรี่ยราดอยู่ (๙) ปุฬวะกะ ชากศพที่มีหนอนคลาดล่าเต็มไปหมด (๑๐) อัญญิกะ ชากศพที่ยังเหลืออยู่แต่ร่างกระดูก หรือกระดูกท่อน (วิสุทฺธิ. ๑/๑๐๒/๑๙๔)

^๓ ละได้ หมายถึงละได้ด้วยปหานะ ๕ อย่าง คือ ตหังคปหานะ วิกขัมภนปหานะ สมุจเฉทปหานะ ปัสสัทธิปหานะ และนิสสรณปหานะ (อภ.เอกก.อ. ๑/๑๖/๔๐)

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต ๒. นีวรณปทานวรรค

[๑๗] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้พยาบาทที่ยังไม่เกิดขึ้นก็ไม่เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วก็จะได้เหมือนเมตตาเจโตวิมุตติ^๑ นี้ เมื่อมนสิการเมตตาเจโตวิมุตติโดยแยบคาย พยาบาทที่ยังไม่เกิดขึ้นก็ไม่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วก็จะได้ (๗)

[๑๘] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้ถีนมิทระที่ยังไม่เกิดขึ้นก็ไม่เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วก็จะได้เหมือนความริเริ่ม ความ پاکเพียร ความบากบั่นนี้ เมื่อปรารภความเพียร^๒ แล้ว ถีนมิทระที่ยังไม่เกิดขึ้นก็ไม่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วก็จะได้ (๘)

[๑๙] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้อุทธัจจกุกกุจจะที่ยังไม่เกิดขึ้นก็ไม่เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วก็จะได้เหมือนความสงบแห่งจิตนี้ เมื่อมีจิตสงบแล้ว อุทธัจจกุกกุจจะที่ยังไม่เกิดขึ้นก็ไม่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วก็จะได้ (๙)

[๒๐] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้วิจิกจฉาที่ยังไม่เกิดขึ้นก็ไม่เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วก็จะได้เหมือนโยนิโสมนสิการ(การมนสิการโดยแยบคาย) นี้ เมื่อมนสิการโดยแยบคาย วิจิกจฉาที่ยังไม่เกิดขึ้นก็ไม่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วก็จะได้ (๑๐)

นีวรณปทานวรรคที่ ๒ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ จิต นี้ เรียกว่า เมตตาเจโตวิมุตติ เพราะพ้นจากธรรมที่ไม่ดีทั้งหลายมีนิวรรณ ๕ คือ กาม ฉันทะ พยาบาท ถีนมิทระ อุทธัจจกุกกุจจะ และวิจิกจฉา เป็นต้น (อง.เอกก.อ. ๑/๑๗/๔๒)

^๒ ปรารภความเพียร ในที่นี้หมายถึงมีความเพียรที่บริบูรณ์และมีความเพียรที่ประดับประดาองไวสม่าเสมอ ไม่หย่อนนัก ไม่ตึงนัก ไม่ให้จิตปรุ่งแต่งภายใน ไม่ให้ฟุ้งซ่านภายนอก คำว่า ความเพียร ในที่นี้หมายถึง เอาทั้ง ความเพียรทางกาย เช่น เพียรพยายามทางกายตลอดคืนและวัน ดุจในประโยคว่า "ภิกษุในธรรมวินัยนี้ชำระจิตให้บริสุทธิ์จากธรรมที่กั้นจิตไม่ให้บรรลุความดีด้วยการเดินจงกรม ด้วยการนั่งตลอดวัน" (อภิ.วิ. ๓๕/๕๑๙/๓๐๐) และ ความเพียรทางจิต เช่นเพียรพยายามผูกจิตไว้ด้วยการกำหนดสถานที่ เป็นต้น ดุจในประโยคว่า "เราจะไม่ออกจากถ้ำนี้จนกว่าจิตของเราจะหลุดพ้นจากอาสวะไม่ถ้อยมันด้วยอุปาทาน" (อง.เอกก.อ. ๑/๑๘/๔๓)

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต ๓. อภิรมมณียวรรค

๓. อภิรมมณียวรรค

หมวดว่าด้วยจิตที่ไม่ควรแก่การใช้งาน

[๒๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่ไม่ได้เจริญแล้วย่อมไม่ควรแก่การใช้งานเหมือนจิตนี้ จิตที่ไม่ได้เจริญแล้วย่อมไม่ควรแก่การใช้งาน (๑)

[๒๒] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่ได้เจริญแล้วย่อมควรแก่การใช้งานเหมือนจิตนี้ จิตที่ได้เจริญแล้วย่อมควรแก่การใช้งาน (๒)

[๒๓] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่ไม่ได้เจริญแล้วย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์มากเหมือนจิตนี้ จิตที่ไม่ได้เจริญแล้วย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์มาก (๓)

[๒๔] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่ได้เจริญแล้วย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์มากเหมือนจิตนี้ จิตที่ได้เจริญแล้วย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์มาก (๔)

[๒๕] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่ไม่ได้เจริญไม่ปรากฏชัดแล้วย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์มากเหมือนจิตนี้ จิตที่ไม่ได้เจริญไม่ปรากฏชัดแล้วย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์มาก (๕)

[๒๖] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่ได้เจริญปรากฏชัดแล้วย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์มากเหมือนจิตนี้ จิตที่ได้เจริญปรากฏชัดแล้วย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์มาก (๖)

[๒๗] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่ไม่ได้เจริญไม่ทำให้มากแล้ว^๑ ย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์มากเหมือนจิตนี้ จิตที่ไม่ได้เจริญไม่ได้ทำให้มากแล้วย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์มาก (๗)

[๒๘] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่ได้เจริญทำให้มากแล้วย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์มากเหมือนจิตนี้ จิตที่ได้เจริญทำให้มากแล้วย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์มาก (๘)

เชิงอรรถ :

^๑ หมายถึงไม่กระทำบ่อย ๆ (อภ.เอกก.อ. ๑/๒๗/๔๖)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า : ๕ }

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต ๔. อหันทวรรค

[๒๙] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่ไม่ได้เจริญไม่ทำให้มากแล้วยอมมา
ทุกขมาให้เหมือนจิตนี้ จิตที่ไม่ได้เจริญไม่ได้ทำให้มากแล้วยอมมาทุกขมาให้ (๙)

[๓๐] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่ได้เจริญทำให้มากแล้วยอมมาสุขมา
ให้เหมือนจิตนี้ จิตที่ได้เจริญทำให้มากแล้วยอมมาสุขมาให้ (๑๐)

อภิมมนิยวรรคที่ ๓ จบ

๔. อหันทวรรค

หมวดว่าด้วยจิตที่ไม่ได้ฝึก

[๓๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง
ที่ไม่ได้ฝึกแล้วยอมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์มากเหมือนจิตนี้ จิตที่ไม่ได้ฝึกแล้ว
ยอมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์มาก (๑)

[๓๒] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่ได้ฝึกแล้วยอมเป็นไปเพื่อประโยชน์มาก
เหมือนจิตนี้ จิตที่ได้ฝึกแล้วยอมเป็นไปเพื่อประโยชน์มาก (๒)

[๓๓] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่ไม่ได้คุ้มครองแล้วยอมเป็นไปเพื่อมิใช่
ประโยชน์มากเหมือนจิตนี้ จิตที่ไม่ได้คุ้มครองแล้วยอมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์
มาก (๓)

[๓๔] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่ได้คุ้มครองแล้วยอมเป็นไปเพื่อประโยชน์
มากเหมือนจิตนี้ จิตที่ได้คุ้มครองแล้วยอมเป็นไปเพื่อประโยชน์มาก (๔)

[๓๕] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่ไม่ได้รักษาแล้วยอมเป็นไปเพื่อมิใช่
ประโยชน์มากเหมือนจิตนี้ จิตที่ไม่ได้รักษาแล้วยอมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์
มาก (๕)

[๓๖] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่ได้รักษาแล้วยอมเป็นไปเพื่อประโยชน์
มากเหมือนจิตนี้ จิตที่ได้รักษาแล้วยอมเป็นไปเพื่อประโยชน์มาก (๖)

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต ๕. ปณิหิตอัจจวรรค

[๓๗] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่ไม่ได้สำรวมแล้วยอมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์มากเหมือนจิตนี้ จิตที่ไม่ได้สำรวมแล้วยอมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์มาก (๓๗)

[๓๘] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่ได้สำรวมแล้วยอมเป็นไปเพื่อประโยชน์มากเหมือนจิตนี้ จิตที่ได้สำรวมแล้วยอมเป็นไปเพื่อประโยชน์มาก (๓๘)

[๓๙] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่ไม่ได้ฝึก ไม่ได้คุ้มครอง ไม่ได้รักษา ไม่ได้สำรวมแล้วยอมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์มากเหมือนจิตนี้ จิตที่ไม่ได้ฝึก ไม่ได้คุ้มครอง ไม่ได้รักษา ไม่ได้สำรวมแล้วยอมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์มาก (๓๙)

[๔๐] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่ได้ฝึก ได้คุ้มครอง ได้รักษา ได้สำรวมแล้วยอมเป็นไปเพื่อประโยชน์มากเหมือนจิตนี้ จิตที่ได้ฝึก ได้คุ้มครอง ได้รักษา ได้สำรวมแล้วยอมเป็นไปเพื่อประโยชน์มาก (๔๐)

อหันทวรรคที่ ๔ จบ

๕. ปณิหิตอัจจวรรค

หมวดว่าด้วยผลแห่งจิตที่ตั้งไว้ผิดและถูก

[๔๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เป็นไปไม่ได้เลย^๑ที่เดือยข้าว^๒ สาลีหรือเดือยข้าวเหนียวที่บุคคลตั้งไว้ไม่ตรงจักตำมือหรือทำที่ไปกระทบเข้า หรือ ทำให้เล็ดออก ช้อนนั้นเพราะเหตุไร เพราะตั้งเดือยข้าวไว้ไม่ตรง แม้ฉันใด เป็นไปไม่ได้เลยที่ภิกษุรูปนั้นมีจิตที่ตั้งไว้ผิดจักทำลายอริชชา(ความไม่รู้แจ้ง) ในวิชชา(ความรู้แจ้ง)เกิดขึ้น ทำนิพพานให้แจ้ง ช้อนนั้นเพราะเหตุไร เพราะตั้งจิตไว้ผิด ฉันนั้นเหมือนกัน (๑)

เชิงอรรถ :

^๑ เป็นไปไม่ได้เลย หมายถึงปฏิเสธฐานะ(เหตุ) และปฏิเสธโอกาส(ปัจจัย)ที่ทำให้เป็นไปไม่ได้ (อจ.เอกก.อ. ๑/๒๖๘/๔๐๒)

^๒ หมายถึงส่วนปลายของเมล็ดข้าวเปลือก

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย เอกกนิบาต ๕. ปณินทอัจฉวรรค

[๔๒] เป็นไปได้ที่เดือยข้าวสาลีหรือเดือยข้าวเหนียวที่บุคคลตั้งไว้ตรงจักตามือหรือเท้าที่ไปกระทบเข้า หรือทำให้เลือดออก ช้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะตั้งเดือยข้าวไว้ตรง แมงฉันใด เป็นไปได้ที่ภิกษุรูปนั้นมีจิตที่ตั้งไว้ถูกจักทำลายอวิชชา ให้วิชชาเกิดขึ้นทำนิพพานให้แจ้ง ช้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะตั้งจิตไว้ถูก ฉะนั้นเหมือนกัน (๒)

[๔๓] เรากำหนดจิต(ของผู้อื่น)ด้วยจิต(ของตน)อย่างนี้แล้วย่อมรู้ชัดบุคคลบางคนในโลกนี้มีจิตอันโทสะประทุษร้าย ถ้าบุคคลนี้ตายในสมัยนี้ย่อมดำรงอยู่ในนรกเหมือนถูกนำไปฝังไว้ ช้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะว่าจิตของบุคคลนั้นถูกโทสะประทุษร้าย ก็เพราะเหตุที่จิตยังคิดประทุษร้าย สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วจึงไปเกิดในอบาย(ภาวะหรือที่อันปราศจากความเจริญ) ทคติ(ภาวะหรือที่ชั่ว) วินิบาต^๑ (ที่อันมีแต่ความร้อนรน) นรก (๓)

[๔๔] เรากำหนดจิต(ของผู้อื่น)ด้วยจิต(ของตน)อย่างนี้แล้วย่อมรู้ชัดบุคคลบางคนในโลกนี้มีจิตผ่องใส ถ้าบุคคลนี้ตายในสมัยนี้ย่อมดำรงอยู่ในสวรรค์เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้ ช้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะว่าจิตของเขาผ่องใส ก็เพราะเหตุที่จิตผ่องใส สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วจึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ (๔)

[๔๕] ห่วงน้ำที่ขุ่นมัว ไม่ใสสะอาด เป็นโคลนตม บุคคลผู้มีตาดี ยืนอยู่บนฝั่งมองไม่เห็นหอยโข่งและหอยกาบบ้าง ก้อนกรวดและกระเบื้องถ้วยบ้าง ผุงปลาที่ว่ายน้ำไปและหยุดอยู่บ้าง ในห้วงน้ำนั้น ช้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะน้ำขุ่นมัว แมงฉันใด ภิกษุรูปนั้น ก็ฉะนั้นเหมือนกัน เป็นไปไม่ได้เลยที่จากรูปะโยชน์ตน รู้ประโยชน์ผู้อื่น รู้ประโยชน์ทั้งสอง หรือจักทำให้แจ้งซึ่งญาณทัสสนะที่ประเสริฐอันสามารถ^๒อันวิเศษยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์^๓ด้วยจิตที่ขุ่นมัว^๔ ช้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะจิตขุ่นมัว (๕)

[๔๖] ห่วงน้ำที่ไม่ขุ่นมัว ใสสะอาด บุคคลผู้มีตาดียืนอยู่บนฝั่งพึงมองเห็นหอยโข่งและหอยกาบบ้าง ก้อนกรวดและกระเบื้องถ้วยบ้าง ผุงปลาที่ว่ายน้ำไปและหยุดอยู่

เชิงอรรถ :

^๑ ในที่นี้ อบาย ทคติ วินิบาต ทั้ง ๓ คำนี้เป็นโวพจน์ของนรก (อภ.เอกก.อ. ๑/๔๓/๕๐)

^๒ ญาณทัสสนะที่ประเสริฐอันสามารถ หมายถึงหัดคตโลกุตตรปัญญา(ปัญญาชั้นโลกุตตระที่ถึงความเป็นใหญ่)อันประเสริฐ บริสุทธิ์ สูงสุด สามารถกำจัดกิเลสได้ (อภ.ทสก.อ. ๓/๔๘/๓๕๐)

^๓ ธรรมของมนุษย์ ในที่นี้หมายถึงกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ (อภ.เอกก.อ. ๑/๔๕/๕๑)

^๔ จิตที่ขุ่นมัว คือจิตที่ถูกนิวรณ์ ๕ ครอบงำ (อภ.เอกก.อ. ๑/๔๕/๕๑)

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต ๖. อัจฉราสังฆาตวรรค

บ้าง ในห้วงน้ำนั้น ขอนั้นเพราะเหตุไร เพราะน้ำไม่ขุ่นมัว แม้ฉนใจ ภิกษุรูปนั้น ก็ฉนนั้นเหมือนกัน เป็นไปได้ที่จักรุประโยชน์ตน รู้ประโยชน์ผู้อื่น รู้ประโยชน์ทั้งสอง หรือ จักทำให้แจ้งซึ่งญาณทัสสนะที่ประเสริฐอันสามารถอันวิเศษยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์ ด้วยจิตที่ไม่ขุ่นมัว ขอนั้นเพราะเหตุไร เพราะจิตไม่ขุ่นมัว (๖)

[๔๗] บัณฑิตกล่าวว่าตนจันทน์เป็นต้นไม้ที่เลิศกว่าต้นไม้ทุกชนิด เพราะเป็นของอ่อนและใช้งานได้ดี แม้ฉนใจ เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่ได้เจริญทำให้มากแล้ว เป็นของอ่อนและควรแก่การใช้งานเหมือนจิดนี้ จิตที่ได้เจริญทำให้มากแล้วย่อมเป็นของอ่อนและควรแก่การใช้งาน (๗)

[๔๘] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เปลี่ยนแปลงเร็วเหมือนจิดนี้ จิตนี้เปลี่ยนแปลงเร็วจนเปรียบเทียบกับอะไรไม่ได้ง่าย ๆ (๘)

[๔๙] จิตนี้ผุดผ่อง^๑ แต่จิตนั้นแลเศร้าหมองเพราะอุปกิเลส^๒ ที่เกิดขึ้นภายหลัง (๙)

[๕๐] จิตนี้ผุดผ่องและจิตนั้นแลหลุดพ้นแล้วจากอุปกิเลสที่เกิดขึ้นภายหลัง (๑๐)

ปณิหิตัจฉรวรรคที่ ๕ จบ

๖. อัจฉราสังฆาตวรรค

หมวดว่าด้วยผลแห่งจิตชั่วลัดนิ้วมือเดียว

[๕๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย จิตนี้ผุดผ่อง แต่จิตนั้นแลเศร้าหมองเพราะอุปกิเลสที่เกิดขึ้นภายหลังปุถุชนผู้ไม่ได้ลำดับ^๓ ย่อมไม่ทราบจิตนั้นตามความเป็นจริง เพราะเหตุนั้น เราจึงกล่าวว่า “ปุถุชนผู้ไม่ได้ลำดับย่อมไม่มีการอบรมจิต” (๑)

เชิงอรรถ :

^๑ จิต ในที่นี้หมายถึง ภวังคจิต คือจิตที่เป็นพื้นอยู่ระหว่างปฏิสนธิจิตกับจิตคือตั้งแต่เกิดจนถึงตายในเวลาที่มีได้เสวยอารมณ์ทางทวาร ๖ มีจักขุทวารเป็นต้น และคำว่า ผุดผ่อง หมายถึงผุดผ่องเพราะบริสุทธิ์ ไม่มีอุปกิเลส (อง. เอกก. อ. ๑/๔๙/๕๓-๕๔.)

^๒ อุปกิเลส มี ๑๖ ประการ มีอภิขณาวาริสมโลภะ - คิดเพ่งเล็งอยากได้โดยไม่เลือกว่าควร หรือไม่ควร เป็นต้น (ม.ม. ๑๒/๗๒/๔๘-๙)

^๓ ปุถุชนผู้ไม่ได้ลำดับ ในที่นี้หมายถึงผู้ไม่มีปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ (อง.เอกก.อ. ๑/๕๑/๕๔)

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต ๖. อัศจรรย์สังฆาตวรรค

[๕๒] จิตนี้ผุดผ่อง และจิตนั้นแลหลุดพ้นแล้วจากอุปกิเลสที่เกิดขึ้นมาภายหลัง อริยสาวกผู้ได้สดับย่อมทราบจิตนั้นตามความเป็นจริง เพราะเหตุนี้ เราจึงกล่าวว่า “อริยสาวกผู้ได้สดับย่อมมีการอบรมจิต” (๒)

[๕๓] ถ้าภิกษุเสพอ^๑เมตตาจิตแม้ชั่วลัดนิ้วมือเดียว ภิกษุนี้เราเรียกว่า อยู่ไม่ห่างจากฌาน ทำตามคำสอนของพระศาสดา ปฏิบัติตามโอวาท ฉันทอาหารบิณฑบาตของชาวบ้านอย่างไม่สูญเสียไป ไม่จำเป็นต้องพูดถึงภิกษุผู้ทำเมตตาจิตนั้นให้มาก (๓)

[๕๔] ถ้าภิกษุเจริญเมตตาจิตแม้ชั่วลัดนิ้วมือเดียว ภิกษุนี้เราเรียกว่า อยู่ไม่ห่างจากฌาน ทำตามคำสอนของพระศาสดา ปฏิบัติตามโอวาท ฉันทอาหารบิณฑบาตของชาวบ้านอย่างไม่สูญเสียไป ไม่จำเป็นต้องพูดถึงภิกษุผู้ทำเมตตาจิตนั้นให้มาก (๔)

[๕๕] ถ้าภิกษุมนสิการเมตตาจิตแม้ชั่วลัดนิ้วมือเดียว ภิกษุนี้เราเรียกว่า อยู่ไม่ห่างจากฌาน ทำตามคำสอนของพระศาสดา ปฏิบัติตามโอวาท ฉันทอาหารบิณฑบาตของชาวบ้านอย่างไม่สูญเสียไป ไม่จำเป็นต้องพูดถึงภิกษุผู้ทำเมตตาจิตนั้นให้มาก (๕)

[๕๖] อกุศลธรรมทั้งหลายที่เป็นส่วนอกุศล ที่เป็นฝ่ายอกุศลทั้งหมด มีใจเป็นหัวหน้า ใจเกิดก่อนธรรมเหล่านั้น อกุศลธรรมทั้งหลายเกิดขึ้นร่วมกันภายหลัง (๖)

[๕๗] กุศลธรรมทั้งหลายที่เป็นส่วนกุศล ที่เป็นฝ่ายกุศลทั้งหมด มีใจเป็นหัวหน้า ใจเกิดก่อนธรรมเหล่านั้น กุศลธรรมทั้งหลายเกิดขึ้นร่วมกันภายหลัง (๗)

[๕๘] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น หรือเป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมไปเหมือนความประมาทนี้ เมื่อประมาทแล้ว อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น และกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วก็เสื่อมไป (๘)

เชิงอรรถ :

^๑ เสพ ในที่นี้หมายถึงการนิทหนวง การรู้ เห็น พิจารณา อธิษฐานจิต น้อมใจเชื่อ ปรองดองความเพียร ตั้งสติไว้ ตั้งจิตไว้ กำหนดรู้ด้วยปัญญา รู้อย่างธรรมที่ควรรู้อย่าง กำหนดรู้ธรรมที่ควรกำหนดรู้ ละธรรมที่ควรละ เจริญธรรมที่ควรเจริญ ทำให้แจ้งธรรมที่ควรทำให้แจ้ง ในที่นี้หมายถึงเอาการเสพโดยมุ่งแผ่ประโยชน์ไป โดยมีเมตตาจิตเป็นเบื้องต้น (อง.เอกก.อ. ๑/๕๓/๖๒)

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต ๗. วีริยารัมภาทิวรรค

[๕๙] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น หรือเป็นเหตุให้กุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมไปเหมือนความไม่ประมาทนี้ เมื่อไม่ประมาทแล้ว กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น และอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วก็เสื่อมไป (๙)

[๖๐] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น หรือเป็นเหตุให้กุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมไปเหมือนความเกียจคร้านนี้ เมื่อเกียจคร้าน อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น และกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วก็เสื่อมไป (๑๐)

อัจฉราสังฆาทวรรคที่ ๖ จบ

๗. วีริยารัมภาทิวรรค

หมวดว่าด้วยการปรารภความเพียรเป็นต้น

[๖๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เราไม่เห็นธรรมอื่น แม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น หรือเป็นเหตุให้กุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมไปเหมือนการปรารภความเพียรนี้ เมื่อปรารภความเพียร^๑ กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น และอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วก็เสื่อมไป (๑)

[๖๒] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น หรือเป็นเหตุให้กุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมไปเหมือนความมักมากนี้ เมื่อมักมาก อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น และกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วก็เสื่อมไป (๒)

[๖๓] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น หรือเป็นเหตุให้กุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมไปเหมือนความมักน้อยนี้ เมื่อมักน้อย กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น และอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วก็เสื่อมไป (๓)

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเชิงอรรถที่ ๒ ข้อ ๑๘ หน้า ๔ ในเล่มนี้

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า :๑๑ }

พระสูตรตันตปิฎก อังคตตรนิกาย เอกกนิบาต ๗. วีริยารัมภาทิวรรค

[๖๔] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น หรือเป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมไปเหมือนความไม่สันโดษนี้ เมื่อไม่สันโดษ อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น และกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วก็เสื่อมไป (๔)

[๖๕] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น หรือเป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมไปเหมือนความสันโดษนี้ เมื่อสันโดษ กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น และอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วก็เสื่อมไป (๕)

[๖๖] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น หรือเป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมไปเหมือนอนโยนิโสมนสิการ (การมนสิการโดยไม่แยบคาย)นี้ เมื่อมนสิการโดยไม่แยบคาย อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น และกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วก็เสื่อมไป (๖)

[๖๗] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น หรือเป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมไปเหมือนอนโยนิโสมนสิการ (การมนสิการโดยแยบคาย)นี้ เมื่อมนสิการโดยแยบคาย กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น และอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วก็เสื่อมไป (๗)

[๖๘] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น หรือเป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมไปเหมือนความไม่มีสัมปชัญญะ (ความรู้ชัด)นี้ เมื่อไม่มีสัมปชัญญะ อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น และกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วก็เสื่อมไป (๘)

[๖๙] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น หรือเป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมไปเหมือนความมีสัมปชัญญะนี้ เมื่อมีสัมปชัญญะ กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น และอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วก็เสื่อมไป (๙)

[๗๐] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น หรือเป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมไปเหมือนความมีปাপมิต (มิตรชั่ว)นี้ เมื่อมีปাপมิต อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น และกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วก็เสื่อมไป (๑๐)

วีริยารัมภาทิวรรคที่ ๗ จบ

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต ๘. กัลยาณมิตตาทีวรรค

๘. กัลยาณมิตตาทีวรรค

หมวดว่าด้วยกัลยาณมิตรเป็นต้น

[๗๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นเหตุให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น หรือเป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่เกิดขึ้น แล้วเสื่อมไปเหมือนความมีกัลยาณมิตร(มิตรดี)นี้ เมื่อมีกัลยาณมิตร กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น และอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วก็เสื่อมไป (๑)

[๗๒] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น หรือเป็นเหตุให้กุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมไปเหมือนการประกอบอกุศลธรรมเนื่อง ๆ และการไม่ประกอบกุศลธรรมเนื่อง ๆ นี้ เพราะการประกอบอกุศลธรรมเนื่อง ๆ และการไม่ประกอบกุศลธรรมเนื่อง ๆ อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น และกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วก็เสื่อมไป (๒)

[๗๓] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น หรือเป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมไปเหมือนการประกอบกุศลธรรมเนื่อง ๆ และการไม่ประกอบอกุศลธรรมเนื่อง ๆ นี้ เพราะการประกอบกุศลธรรมเนื่อง ๆ และการไม่ประกอบอกุศลธรรมเนื่อง ๆ กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น และอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วก็เสื่อมไป (๓)

[๗๔] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้โพชฌงค์^๑ (ธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้)ที่ยังไม่เกิดขึ้นก็ไม่เกิดขึ้น หรือเป็นเหตุให้โพชฌงค์ที่เกิดขึ้นแล้ว ไม่ถึงความเจริญเต็มที่เหมือนอโยนิโสมนสิการ(การมนสิการโดยไม่แยกกาย)นี้ เมื่อ

เชิงอรรถ :

^๑ โพชฌงค์ ๗ คือ

๑. สติ	ความระลึกได้
๒. ธรรมวิจยะ	ความสอดส่อง สืบค้นธรรม
๓. วิริยะ	ความเพียร
๔. ปีติ	ความอิ่มใจ
๕. ปัสสัทธิ	ความสงบกายสงบใจ
๖. สมานทิ	ความมีใจตั้งมั่น
๗. อุเบกขา	ความมีใจเป็นกลางเพราะเห็นตามความเป็นจริง

(ที.ปา. ๑๑/๓๓๐/๒๒๑,๓๕๗/๒๕๘, อง.สตตก. ๒๓/๒๖/๒๑)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า :๑๓ }

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย เอกกนิบาต ๙. ปมาทาทิวรรค

มนสิการโดยไม่แยบคาย โทษฌงค์ที่ยังไม่เกิดขึ้นก็ไม่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วก็ไม่ถึงความเจริญเต็มที่ (๔)

[๗๕] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้โทษฌงค์ที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น หรือเป็นเหตุให้โทษฌงค์ที่เกิดขึ้นแล้วถึงความเจริญเต็มที่เหมือนโยนิโสมนสิการ(การมนสิการโดยแยบคาย)นี้ เมื่อมนสิการโดยแยบคาย โทษฌงค์ที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วก็ถึงความเจริญเต็มที่ (๕)

[๗๖] ความเสื่อมญาติเป็นเรื่องเล็กน้อย แต่ความเสื่อมปัญญาเลวร้ายกว่าความเสื่อมทั้งหลาย (๖)

[๗๗] ความเจริญด้วยญาติเป็นเรื่องเล็กน้อย แต่ความเจริญด้วยปัญญายอดเยี่ยมกว่าความเจริญทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า “เราทั้งหลายจักเจริญด้วยความเจริญทางปัญญา” เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้แล (๗)

[๗๘] ความเสื่อมโภคะทรัพย์เป็นเรื่องเล็กน้อย แต่ความเสื่อมปัญญาเลวร้ายกว่าความเสื่อมทั้งหลาย (๘)

[๗๙] ความเจริญด้วยโภคะทรัพย์เป็นเรื่องเล็กน้อย แต่ความเจริญด้วยปัญญายอดเยี่ยมกว่าความเจริญทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า “เราทั้งหลายจักเจริญด้วยความเจริญทางปัญญา” เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้แล (๙)

[๘๐] ความเสื่อมยศเป็นเรื่องเล็กน้อย แต่ความเสื่อมปัญญาเลวร้ายกว่าความเสื่อมทั้งหลาย (๑๐)

กัลยาณมิตตาทิวรรคที่ ๘ จบ

๙. ปมาทาทิวรรค

หมวดว่าด้วยความประมาทเป็นต้น

[๘๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ความเจริญด้วยยศเป็นเรื่องเล็กน้อย แต่ความเจริญด้วยปัญญายอดเยี่ยมกว่าความเจริญทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า “เราทั้งหลายจักเจริญด้วยความเจริญทางปัญญา” เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้แล (๑)

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต ๙. ปมาทาทิวรรค

[๘๒] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์มากเหมือน
ความประมาทนี้ ความประมาทย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์มาก (๒)

[๘๓] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นไปเพื่อประโยชน์มากเหมือน
ความไม่ประมาทนี้ ความไม่ประมาทย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์มาก (๓)

[๘๔] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์มากเหมือน
ความเกียจคร้านนี้ ความเกียจคร้านย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์มาก (๔)

[๘๕] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นไปเพื่อประโยชน์มากเหมือนการ
ปรารถนาความเพียรนี้ การปรารถนาความเพียรย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์มาก (๕)

[๘๖] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์มากเหมือน
ความมักมากนี้ ความมักมากย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์มาก (๖)

[๘๗] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นไปเพื่อประโยชน์มากเหมือน
ความมักน้อยนี้ ความมักน้อยย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์มาก (๗)

[๘๘] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์มากเหมือน
ความไม่สันโดษนี้ ความไม่สันโดษย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์มาก (๘)

[๘๙] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นไปเพื่อประโยชน์มากเหมือน
ความสันโดษนี้ ความสันโดษย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์มาก (๙)

[๙๐] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์มากเหมือน
อโยนิโสมนสิการ(การมนสิการโดยไม่แยบคาย)นี้ อโยนิโสมนสิการย่อมเป็นไปเพื่อ
มิใช่ประโยชน์มาก (๑๐)

[๙๑] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นไปเพื่อประโยชน์มากเหมือน
โยนิโสมนสิการ(การมนสิการโดยแยบคาย)นี้ โยนิโสมนสิการย่อมเป็นไปเพื่อ
ประโยชน์มาก (๑๑)

[๙๒] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์มากเหมือน
ความไม่มีสัมปชัญญะนี้ ความไม่มีสัมปชัญญะย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์มาก (๑๒)

[๙๓] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นไปเพื่อประโยชน์มากเหมือน
ความมีสัมปชัญญะนี้ ความมีสัมปชัญญะย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์มาก (๑๓)

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต ๑๐. ทุติยปมาทาทิวรรค

[๙๔] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์มากเหมือน
ความมีปาปมิตรนี้ ความมีปาปมิตรยอมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์มาก (๑๔)

[๙๕] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นไปเพื่อประโยชน์มากเหมือน
ความมีกัลยาณมิตรนี้ ความมีกัลยาณมิตรยอมเป็นไปเพื่อประโยชน์มาก (๑๕)

[๙๖] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์มากเหมือน
การประกอบอกุศลธรรมเนื่อง ๆ และการไม่ประกอบกุศลธรรมเนื่อง ๆ นี้ การ
ประกอบอกุศลธรรมเนื่อง ๆ และการไม่ประกอบกุศลธรรมเนื่อง ๆ ย่อมเป็นไปเพื่อ
มิใช่ประโยชน์มาก (๑๖)

[๙๗] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นไปเพื่อประโยชน์มากเหมือนการ
ประกอบกุศลธรรมเนื่อง ๆ และการไม่ประกอบอกุศลธรรมเนื่อง ๆ นี้ การประกอบ
กุศลธรรมเนื่อง ๆ และการไม่ประกอบอกุศลธรรมเนื่อง ๆ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์
มาก (๑๗)

ปมาทาทิวรรคที่ ๙ จบ

๑๐. ทุติยปมาทาทิวรรค

หมวดว่าด้วยความประมาทเป็นต้น หมวดที่ ๒

[๙๘] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เพราะพูดถึงองค์ประกอบภายใน เราไม่เห็นองค์ประกอบอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์มากเหมือน
ความประมาทนี้ ความประมาทย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์มาก (๑)

[๙๙] เพราะพูดถึงองค์ประกอบภายใน เราไม่เห็นองค์ประกอบอื่นแม้อย่าง
หนึ่งที่เป็นไปเพื่อประโยชน์มากเหมือนความไม่ประมาทนี้ ความไม่ประมาทย่อมเป็น
ไปเพื่อประโยชน์มาก (๒)

[๑๐๐] เพราะพูดถึงองค์ประกอบภายใน เราไม่เห็นองค์ประกอบอื่นแม้อย่าง
หนึ่งที่เป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์มากเหมือนความเกียจคร้านนี้ ความเกียจคร้านยอม
เป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์มาก (๓)

พระสูตรตันตปิฎก อังคตตรนิกาย เอกกนิบาต ๑๐. ทุติยปมาทาทีวรรค

[๑๐๑] เพราะพูดถึงองค์ประกอบภายใน เราไม่เห็นองค์ประกอบอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นไปเพื่อประโยชน์มากเหมือนการปรารภความเพียรนี้ การปรารภความเพียรยอมเป็นไปเพื่อประโยชน์มาก (๔)

[๑๐๒] เพราะพูดถึงองค์ประกอบภายใน เราไม่เห็นองค์ประกอบอื่นแม้อย่างหนึ่ง ฯลฯ ความมักมากยอมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์มาก (๕)

[๑๐๓] เพราะพูดถึงองค์ประกอบภายใน เราไม่เห็นองค์ประกอบอื่นแม้อย่างหนึ่ง ฯลฯ ความมักน้อยยอมเป็นไปเพื่อประโยชน์มาก (๖)

[๑๐๔] เพราะพูดถึงองค์ประกอบภายใน เราไม่เห็นองค์ประกอบอื่นแม้อย่างหนึ่ง ฯลฯ ความไม่สันโดษยอมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์มาก (๗)

[๑๐๕] เพราะพูดถึงองค์ประกอบภายใน เราไม่เห็นองค์ประกอบอื่นแม้อย่างหนึ่ง ฯลฯ ความสันโดษยอมเป็นไปเพื่อประโยชน์มาก (๘)

[๑๐๖] เพราะพูดถึงองค์ประกอบภายใน เราไม่เห็นองค์ประกอบอื่นแม้อย่างหนึ่ง ฯลฯ อโยนิโสมนสิการยอมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์มาก (๙)

[๑๐๗] เพราะพูดถึงองค์ประกอบภายใน เราไม่เห็นองค์ประกอบอื่นแม้อย่างหนึ่ง ฯลฯ โยนิโสมนสิการยอมเป็นไปเพื่อประโยชน์มาก (๑๐)

[๑๐๘] เพราะพูดถึงองค์ประกอบภายใน เราไม่เห็นองค์ประกอบอื่นแม้อย่างหนึ่ง ฯลฯ ความไม่มีสัมปชัญญะยอมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์มาก (๑๑)

[๑๐๙] เพราะพูดถึงองค์ประกอบภายใน เราไม่เห็นองค์ประกอบอื่นแม้อย่างหนึ่ง ฯลฯ ความมีสัมปชัญญะยอมเป็นไปเพื่อประโยชน์มาก (๑๒)

[๑๑๐] เพราะพูดถึงองค์ประกอบภายนอก เราไม่เห็นองค์ประกอบอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์มากเหมือนความมีปาปมิตรนี้ ความมีปาปมิตรยอมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์มาก (๑๓)

[๑๑๑] เพราะพูดถึงองค์ประกอบภายนอก เราไม่เห็นองค์ประกอบอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นไปเพื่อประโยชน์มากเหมือนความมีกัลยาณมิตรนี้ ความมีกัลยาณมิตรยอมเป็นไปเพื่อประโยชน์มาก (๑๔)

พระสูตรตันตปิฎก อังคตตรนิกาย เอกกนิบาต ๑๐. ทุติยปมาทาทีวรรค

[๑๑๒] เพราะเหตุถึงองค์ประกอบภายใน เราไม่เห็นองค์ประกอบอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์มากเหมือนการประกอบอภุศลธรรมเนื่อง ๆ และการไม่ประกอบอภุศลธรรมเนื่อง ๆ นี้ การประกอบอภุศลธรรมเนื่อง ๆ และการไม่ประกอบอภุศลธรรมเนื่อง ๆ ย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์มาก (๑๕)

[๑๑๓] เพราะเหตุถึงองค์ประกอบภายใน เราไม่เห็นองค์ประกอบอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นไปเพื่อประโยชน์มากเหมือนการประกอบอภุศลธรรมเนื่อง ๆ และการไม่ประกอบอภุศลธรรมเนื่อง ๆ นี้ การประกอบอภุศลธรรมเนื่อง ๆ และการไม่ประกอบอภุศลธรรมเนื่อง ๆ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์มาก (๑๖)

[๑๑๔] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นไปเพื่อความเสื่อมสูญ หายไปแห่งสังขาร^๑ เหมือนความประมาทนี้ ความประมาทย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมสูญ หายไปแห่งสังขาร (๑๗)

[๑๑๕] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นไปเพื่อความดำรงมั่น ไม่เสื่อมสูญ ไม่หายไปแห่งสังขารเหมือนความไม่ประมาทนี้ ความไม่ประมาทย่อมเป็นไปเพื่อความดำรงมั่น ไม่เสื่อมสูญ ไม่หายไปแห่งสังขาร (๑๘)

[๑๑๖] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นไปเพื่อความเสื่อมสูญ หายไปแห่งสังขารเหมือนความเกียจคร้านนี้ ความเกียจคร้านย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมสูญ หายไปแห่งสังขาร (๑๙)

[๑๑๗] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นไปเพื่อความดำรงมั่น ไม่เสื่อมสูญ ไม่หายไปแห่งสังขารเหมือนการปรารภความเพียรนี้ การปรารภความเพียรย่อมเป็นไปเพื่อความดำรงมั่น ไม่เสื่อมสูญ ไม่หายไปแห่งสังขาร (๒๐)

[๑๑๘] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ๆ ลฯ ความมักมากย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมสูญ หายไปแห่งสังขาร (๒๑)

เชิงอรรถ :

^๑ สังขาร หมายถึงธรรมอันดี หรือศาสนา มี ๓ ประการ คือ ปริยัติสังขาร ปฏิบัติสังขาร และ อริยมสังขาร (วิ.อ. ๒/๔๓๘/๔๒๕)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า :๑๘ }

พระสูตรตันตปิฎก อังคตตรนิกาย เอกกนิบาต ๑๐. ทุติยปมาทาทีวรรค

[๑๑๙] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ฯลฯ ความมักน้อยยอมเป็นไปเพื่อความดำรงมั่น ไม่เสื่อมสูญ ไม่หายไปแห่งสังขาร (๒๒)

[๑๒๐] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ฯลฯ ความไม่สันโดษยอมเป็นไปเพื่อความเสื่อมสูญ หายไปแห่งสังขาร (๒๓)

[๑๒๑] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ฯลฯ ความสันโดษยอมเป็นไปเพื่อความดำรงมั่น ไม่เสื่อมสูญ ไม่หายไปแห่งสังขาร (๒๔)

[๑๒๒] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ฯลฯ อโยนิยมนสิการยอมเป็นไปเพื่อความเสื่อมสูญ หายไปแห่งสังขาร (๒๕)

[๑๒๓] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ฯลฯ โยนิโสมนสิการยอมเป็นไปเพื่อความดำรงมั่น ไม่เสื่อมสูญ ไม่หายไปแห่งสังขาร (๒๖)

[๑๒๔] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ฯลฯ ความไม่มีสัมปชัญญะยอมเป็นไปเพื่อความเสื่อมสูญ หายไปแห่งสังขาร (๒๗)

[๑๒๕] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ฯลฯ ความมีสัมปชัญญะยอมเป็นไปเพื่อความดำรงมั่น ไม่เสื่อมสูญ ไม่หายไปแห่งสังขาร (๒๘)

[๑๒๖] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ฯลฯ ความมีปาปมิตรยอมเป็นไปเพื่อความเสื่อมสูญ หายไปแห่งสังขาร (๒๙)

[๑๒๗] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ฯลฯ ความมีกัลยาณมิตรยอมเป็นไปเพื่อความดำรงมั่น ไม่เสื่อมสูญ ไม่หายไปแห่งสังขาร (๓๐)

[๑๒๘] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ฯลฯ การประกอบอกุศลธรรมเนื่อง ๆ และการไม่ประกอบอกุศลธรรมเนื่อง ๆ ยอมเป็นไปเพื่อความเสื่อมสูญ หายไปแห่งสังขาร (๓๑)

[๑๒๙] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นไปเพื่อความดำรงมั่น ไม่เสื่อมสูญ ไม่หายไปแห่งสังขารเหมือนการประกอบอกุศลธรรมเนื่อง ๆ และการไม่ประกอบอกุศลธรรมเนื่อง ๆ นี้ การประกอบอกุศลธรรมเนื่อง ๆ และการไม่ประกอบอกุศลธรรมเนื่อง ๆ ยอมเป็นไปเพื่อความดำรงมั่น ไม่เสื่อมสูญ ไม่หายไปแห่งสังขาร (๓๒)

(จตุกโกฏิกะ จบ)

พระสูตรต้นตอปัญหา อังคตตรนิกาย เอกกนิบาต ๑๑. อรัณยวรรค

[๑๓๐] ภิกษุพวกที่แสดงธรรมว่า “เป็นธรรม” ชื่อว่าปฏิบัติเพื่อไม่เก้อกุลแก่คนหมู่มาก เพื่อไม่ใช้สุขแก่คนหมู่มาก เพื่อไม่ใช้ประโยชน์แก่คนหมู่มาก เพื่อไม่เก้อกุล เพื่อทุกข์แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นย่อมประสพ^๑สิ่งที่ไม่ใช้บุญเป็นอันมาก และทำให้สังฆธรรมนี้สูญหายไป (๓๓)

[๑๓๑-๑๓๙] ภิกษุพวกที่แสดงธรรมว่า “เป็นอธรรม” ฯลฯ แสดงสิ่งที่มีใช้วินัยว่า “เป็นวินัย” ฯลฯ แสดงวินัยว่า “มิใช่วินัย” ฯลฯ แสดงสิ่งที่ตถาคตไม่ได้ภาษิตไว้ ไม่ได้กล่าวไว้ว่า “ตถาคตได้ภาษิตไว้ ได้กล่าวไว้” ฯลฯ แสดงสิ่งที่ตถาคตภาษิตไว้ กล่าวไว้ว่า “ตถาคตไม่ได้ภาษิตไว้ ไม่ได้กล่าวไว้” ฯลฯ แสดงกรรมที่ตถาคตไม่ได้ประพจน์ปฏิบัติมาว่า “ตถาคตได้ประพจน์ปฏิบัติมา” ฯลฯ แสดงกรรมที่ตถาคตได้ประพจน์ปฏิบัติมาว่า “ตถาคตไม่ได้ประพจน์ปฏิบัติมา” ฯลฯ แสดงสิ่งที่ตถาคตไม่ได้บัญญัติไว้ว่า “ตถาคตได้บัญญัติไว้” ฯลฯ แสดงสิ่งที่ตถาคตได้บัญญัติไว้ว่า “ตถาคตไม่ได้บัญญัติไว้” ชื่อว่าปฏิบัติเพื่อไม่เก้อกุลแก่คนหมู่มาก เพื่อไม่ใช้สุขแก่คนหมู่มาก เพื่อไม่ใช้ประโยชน์แก่คนหมู่มาก เพื่อไม่เก้อกุล เพื่อทุกข์แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นย่อมประสพสิ่งที่ไม่ใช้บุญเป็นอันมาก และทำให้สังฆธรรมนี้สูญหายไป (๔๒)

หุติยปมาหาทิวรรคที่ ๑๐ จบ

๑๑. อรัณยวรรค

หมวดว่าด้วยธรรมและอธรรม

[๑๔๐] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพวกที่แสดงธรรมว่า “เป็นอธรรม” ชื่อว่าปฏิบัติเพื่อเก้อกุลแก่คนหมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มาก เพื่อประโยชน์แก่คนหมู่มาก เพื่อเก้อกุล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นย่อมประสพบุญเป็นอันมาก และดำรงสังฆธรรมนี้ไว้ได้ (๑)

เชิงอรรถ :

^๑ ประสพ (ปสวณฺติ) หมายถึงได้รับผลตอบแทน (ปฏิลภณฺติ) (อง.ติก.อ. ๒/๔๖/๑๕๔)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า : ๒๐ }

พระสูตรต้นตอปิฎก อังคตตรนิกาย เอกกนิบาต ๑๒. อนาปัตติวรรค

[๑๔๑-๑๔๙] ภิกษุพวกที่แสดงธรรมว่า “เป็นธรรม” ฯลฯ แสดงสิ่งที่มีใช้วินัยว่า “มิใช่วินัย” ฯลฯ แสดงวินัยว่า “เป็นวินัย” ฯลฯ แสดงสิ่งที่ตถาคตไม่ได้ภาษิตไว้ “ไม่ได้กล่าวไว้ว่า “ตถาคตไม่ได้ภาษิตไว้ ไม่ได้กล่าวไว้” ฯลฯ แสดงสิ่งที่ตถาคตได้ภาษิตไว้ ได้กล่าวไว้ว่า “ตถาคตได้ภาษิตไว้ ได้กล่าวไว้” ฯลฯ แสดงกรรมที่ตถาคตไม่ได้ประพฤติปฏิบัติมาว่า “ตถาคตไม่ได้ประพฤติปฏิบัติมา” ฯลฯ แสดงกรรมที่ตถาคตได้ประพฤติปฏิบัติมาว่า “ตถาคตได้ประพฤติปฏิบัติมา” ฯลฯ แสดงสิ่งที่ตถาคตไม่ได้บัญญัติไว้ว่า “ตถาคตไม่ได้บัญญัติไว้” ฯลฯ แสดงสิ่งที่ตถาคตได้บัญญัติไว้” ชื่อว่าปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มาก เพื่อประโยชน์แก่คนหมู่มาก เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นย่อมประสพบุญเป็นอันมาก และดำรงศีลธรรมนี้ไว้ได้ (๑๐)

อัมมวรรคที่ ๑๑ จบ

๑๒. อนาปัตติวรรค

หมวดว่าด้วยอาบัติและอนาบัติ

[๑๕๐-๑๕๙] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพวกที่แสดงสิ่งที่ไม่เป็นอาบัติว่า “เป็นอาบัติ” ฯลฯ แสดงอาบัติว่า “ไม่เป็นอาบัติ” ฯลฯ แสดงอาบัติเบาว่า “เป็นอาบัติหนัก” ฯลฯ แสดงอาบัติหนักว่า “เป็นอาบัติเบา” ฯลฯ แสดงอาบัติชั่วหยามว่า “เป็นอาบัติไม่ชั่วหยาม” ฯลฯ แสดงอาบัติไม่ชั่วหยามว่า “เป็นอาบัติชั่วหยาม” ฯลฯ แสดงอาบัติที่มีส่วนเหลือว่า “เป็นอาบัติไม่มีส่วนเหลือ”^๑ ฯลฯ แสดงอาบัติที่ไม่มีส่วนเหลือว่า “เป็นอาบัติมีส่วนเหลือ” ฯลฯ แสดงอาบัติที่ทำคืนได้ว่า “เป็นอาบัติที่ทำคืนไม่ได้” ฯลฯ แสดงอาบัติที่ทำคืนไม่ได้ว่า “เป็นอาบัติที่ทำคืนได้” ชื่อว่าปฏิบัติเพื่อไม่เกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อไม่ใช้สุขแก่คนหมู่มาก เพื่อไม่ใช้ประโยชน์แก่คนหมู่มาก เพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นย่อมประสพสิ่งที่ไม่ใช่บุญเป็นอันมาก และทำให้ศีลธรรมนี้สูญหายไป (๑๐)

เชิงอรรถ :

- ^๑ อาบัติที่มีส่วนเหลือ คือ สังฆาทิเสส ฤทธัจฉัย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ ทุกกฏ ทุพภาสิต ส่วน อาบัติที่ไม่มีส่วนเหลือ คือ ปาราชิก (อง.เอกก.อ. ๑/๑๕๐/๘๕)

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย เอกกนิบาต ๑๓. เอกปคคลวรรค

[๑๖๐] ภิกษุพวกที่แสดงสิ่งที่ไม่เป็นอาบัติว่า “ไม่เป็นอาบัติ” ชื่อว่าปฏิบัติเพื่อ
 เกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มาก เพื่อประโยชน์แก่คนหมู่มาก เพื่อเกื้อกูล
 เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นย่อมประสพบุญเป็นอันมาก และ
 ดำรงสังฆธรรมนี้ไว้ได้ (๑๑)

[๑๖๑] ภิกษุพวกที่แสดงอาบัติว่า “เป็นอาบัติ” ชื่อว่าปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลแก่คน
 หมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มาก เพื่อประโยชน์แก่คนหมู่มาก เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่
 เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นย่อมประสพบุญเป็นอันมาก และดำรง
 สังฆธรรมนี้ไว้ได้ (๑๒)

[๑๖๒-๑๖๙] ภิกษุพวกที่แสดงอาบัติเบาว่า “เป็นอาบัติเบา” ฯลฯ แสดง
 อาบัติหนักว่า “เป็นอาบัติหนัก” ฯลฯ แสดงอาบัติชั่วหยาบว่า “เป็นอาบัติชั่วหยาบ”
 ฯลฯ แสดงอาบัติไม่ชั่วหยาบว่า “เป็นอาบัติไม่ชั่วหยาบ” ฯลฯ แสดงอาบัติที่มีส่วน
 เหลือว่า “เป็นอาบัติที่มีส่วนเหลือ” ฯลฯ แสดงอาบัติที่ไม่มีส่วนเหลือว่า “เป็น
 อาบัติที่ไม่มีส่วนเหลือ” ฯลฯ แสดงอาบัติที่ทำคืนได้ว่า “เป็นอาบัติที่ทำคืนได้” ฯลฯ
 แสดงอาบัติที่ทำคืนไม่ได้ว่า “เป็นอาบัติที่ทำคืนไม่ได้” ชื่อว่าปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลแก่
 คนหมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มาก เพื่อประโยชน์แก่คนหมู่มาก เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุข
 แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นย่อมประสพบุญเป็นอันมาก และดำรง
 สังฆธรรมนี้ไว้ได้ (๒๐)

อนาปัตติวรรคที่ ๑๒ จบ

๑๓. เอกปคคลวรรค

หมวดว่าด้วยบุคคลผู้เป็นเอก

[๑๗๐] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้เป็นเอก เมื่อเกิดขึ้นใน
 โลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาว
 โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย บุคคลผู้เป็น
 เอกคือใคร คือ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า บุคคลผู้เป็นเอกนี้แล เมื่อเกิด
 ขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์
 ชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย (๑)

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย เอกกนิบาต ๑๓. เอกบุคคลวรรค

[๑๗๑] ความปรากฏแห่งบุคคลผู้เป็นเอกหาได้ยากในโลก บุคคลผู้เป็นเอกคือใคร คือ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ความปรากฏแห่งบุคคลผู้เป็นเอกนี้แลหาได้ยากในโลก (๒)

[๑๗๒] บุคคลผู้เป็นเอก เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเป็นอัจฉริยมนุษย์^๑ บุคคลผู้เป็นเอกคือใคร คือ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า บุคคลผู้เป็นเอกนี้แลเมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเป็นอัจฉริยมนุษย์ (๓)

[๑๗๓] การตายของบุคคลผู้เป็นเอกเป็นเหตุให้คนจำนวนมากพลอยเดือดร้อนไปด้วย บุคคลผู้เป็นเอกคือใคร คือ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า การตายของบุคคลผู้เป็นเอกนี้แลเป็นเหตุให้คนจำนวนมากพลอยเดือดร้อนไปด้วย (๔)

[๑๗๔] บุคคลผู้เป็นเอก เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นไม่เป็นที่สอง^๒ ไม่มีสหาย^๓ ไม่มีอัธภาพใดเหมือน^๔ ไม่มีใครเปรียบเทียบ^๕ ไม่มีผู้ทำกิจเปรียบเทียบ^๖ หา

เชิงอรรถ :

- ^๑ เป็นอัจฉริยมนุษย์ ในที่นี้หมายถึงประกอบด้วยธรรมที่น่าอัศจรรย์เป็นอันมาก หรือเป็นมนุษย์ผู้ได้สั่งสมบารมีมาแล้วโดยลำดับซึ่งยากที่ใครจะสั่งสมได้ เช่น ให้ทานในชาติที่เป็นพระเวสสันดรแล้วถือปฏิสนธิในภพอดีต ทรงรับคำอ้อนวอนของเทวดา เปิดวันมหาวิโลกนะ ๕ ถือปฏิสนธิในตระกูลมีโภคะมาก แมในวันถือปฏิสนธิและในวันประสูติก็ให้โลกธาตุหวั่นไหว เสด็จดำเนินได้ ๗ ก้าว ทรงเสด็จตรัสพิภย บันลือสีหนาทว่า “เราเป็นผู้เลิศแห่งโลก” เมื่อญาณแก่เต็มก็ทรงสละราชสมบัติออกผนวช ตรัสรู้พระสัพพัญญุตญาณ (อจ.เอกก.อ. ๑/๑๗๒/๑๐๒)
- ^๒ ไม่เป็นที่สอง หมายถึงไม่มีพุทธเจ้าองค์ที่สอง (ในโลกธาตุเดียวกัน) กล่าวคือไม่มีพระสัพพัญญูพุทธเจ้าผู้บำเพ็ญบารมี ๔ อสงไขย แสนกัป ๘ อสงไขย แสนกัป หรือ ๑๖ อสงไขย แสนกัป ก่าจัดยอดแห่งมาร ๓ จำพวก รุ้แจ้งพระสัพพัญญุตญาณ (อจ.เอกก.อ. ๑/๑๗๔/๑๐๔)
- ^๓ ไม่มีสหาย หมายถึงไม่มีบุคคลที่มีอัธภาพหรือธรรมที่ตรัสรู้เสมอเหมือน (อจ.เอกก.อ. ๑/๑๗๔/๑๐๔)
- ^๔ ไม่มีอัธภาพใดเหมือน หมายถึงไม่มีอัธภาพอื่นเหมือนอัธภาพของพระพุทธเจ้า แม้ในสิ่งที่พวกมนุษย์ใช้เงินหรือทองสร้างรูปเหมือนนั้น ก็ไม่มีใครสามารถสร้างให้เหมือนพระองค์ได้เลยแม้แต่น้อย (อจ.เอกก.อ. ๑/๑๗๔/๑๐๔)
- ^๕ ไม่มีใครเปรียบเทียบ หมายถึงไม่ว่าจะเป็นอัธภาพของผู้ใดก็ไม่สามารถจะเปรียบเทียบกับอัธภาพของพระพุทธเจ้า (อจ.เอกก.อ. ๑/๑๗๔/๑๐๔-๑๐๕)
- ^๖ ไม่มีผู้ทำกิจเปรียบเทียบ หมายถึงไม่มีผู้เทียมทาน คือไม่มีใครสามารถเปลี่ยนแปลงธรรมที่พระตถาคตแสดงไว้ได้ เช่น สติปัญญา ๔ ประการที่ทรงแสดงไว้ ไม่มีใครสามารถลดให้เหลือเป็น ๓ ประการ หรือเพิ่มให้เป็น ๕ ประการได้ (อจ.เอกก.อ. ๑/๑๗๔/๑๐๔-๑๐๕)

พระสวดตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต ๑๔. เอตทัคควรรค ๑. ปฐมวรรค

บุคคลเปรียบเทียบมิได้^๑ หาผู้เสมอมิได้^๒ เสมอกับบุคคลผู้หาผู้เสมอมิได้^๓ เป็นผู้เลิศกว่าสัตว์สองเท้า^๔ บุคคลผู้เป็นเอกคือใคร คือ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า บุคคลผู้เป็นเอกนี้แล เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นไม่เป็นที่สอง ไม่มีสหาย ไม่มีอัครภาพใดเหมือน ไม่มีใครเปรียบเทียบ ไม่มีผู้ทำกิจเปรียบเทียบ หาบุคคลเปรียบเทียบมิได้ หาผู้เสมอมิได้ เสมอกับบุคคลผู้หาผู้เสมอมิได้ เป็นผู้เลิศกว่าสัตว์สองเท้า (๕)

[๑๗๕-๑๘๖] ความปรากฏแห่งบุคคลผู้เป็นเอกเป็นความปรากฏแห่งจักษอันยิ่งใหญ่ เป็นความปรากฏแห่งแสงสว่างอันยิ่งใหญ่ เป็นความปรากฏแห่งโอภาสอันยิ่งใหญ่ เป็นความปรากฏแห่งอนุดตริยะ ๖^๕ เป็นการทำให้แจ้งปฏิสัมภิตา ๔^๖ เป็นการรู้แจ้งชัดธาตุหลายชนิด เป็นการรู้แจ้งชัดธาตุที่แตกต่างกัน เป็นการทำให้แจ้งผลคือวิชชา(ความรู้แจ้ง)และวิมุตติ(ความหลุดพ้น) เป็นการทำให้แจ้งโสดาปัตติผล สกทาคามีผล อนาคามีผล และอรหัตตผล บุคคลผู้เป็นเอกคือใคร คือ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะความปรากฏแห่งบุคคลผู้เป็นเอกนี้แล จึงมีความปรากฏแห่งจักษอันยิ่งใหญ่ มีความปรากฏแห่งแสงสว่างอันยิ่งใหญ่ มีความปรากฏแห่งโอภาสอันยิ่งใหญ่ มีความปรากฏแห่งอนุดตริยะ ๖ มีการทำให้แจ้งปฏิสัมภิตา ๔

เชิงอรรถ :

- ^๑ **หาบุคคลเปรียบเทียบมิได้** หมายถึงไม่มีคู่แข่ง คือ ไม่มีใครอื่นที่จะกล่าวปฏิญญาว่า `เราเป็นพระพุทธเจ้า' ได้เหมือนพระตถาคต (อภ.เอกก.อ. ๑/๑๗๔/๑๐๕)
- ^๒ **หาผู้เสมอมิได้** หมายถึงไม่มีสรรพสัตว์เท่ากับพระองค์ เพราะไม่มีบุคคลจะเท่าเทียมได้ (อภ.เอกก.อ. ๑/๑๗๔/๑๐๕)
- ^๓ **เสมอกับบุคคลผู้หาผู้เสมอมิได้** หมายถึงทรงเป็นผู้เสมอกับพระสัพพัญญูพุทธเจ้าทั้งหลายทั้งในอดีต และอนาคต ซึ่งหาผู้เสมอมิได้ (อภ.เอกก.อ. ๑/๑๗๔/๑๐๕)
- ^๔ **สัตว์สองเท้า** ในที่นี้หมายถึงมนุษย์ และเทวดาทั้งหลาย (อภ.เอกก.อ. ๑/๑๗๔/๑๐๕)
- ^๕ **อนุดตริยะ ๖** คือ ทัสสนานุดตริยะ การเห็นอันเยี่ยม สวานานุดตริยะ การฟังอันเยี่ยม ลากานุดตริยะ การได้อันเยี่ยม สิกขานุดตริยะ การศึกษาอันเยี่ยม ปาริจรียนุดตริยะ การบำรุงอันเยี่ยม อนุสสถานุดตริยะ การระลึกอันเยี่ยม (อภ.เอกก.อ. ๑/๑๗๕-๑๘๖/๑๐๖)
- ^๖ **ปฏิสัมภิตา ๔** คือ อัถถปฏิสัมภิตา ปัญญาแตกฉานในเนื้อความ ชัมมปฏิสัมภิตา ปัญญาแตกฉานในหลักการ นิรุตติปฏิสัมภิตา ปัญญาแตกฉานในภาษา และปฏิภาณปฏิสัมภิตา ปัญญาแตกฉานในความคิดทันการ (อภ.จตุกก. ๒๑/๑๗๒/๑๘๓-๑๘๔, ขุ.ปฏิ. ๓๑/๑๓๐/๑๒๓, อภ.วิ. ๓๕/๗๘๘/๓๕๙)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า : ๒๔ }

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต ๑๔. เอตทัคควรรค ๑. ปฐมวรรค

มีการรู้แจ้งชัดธาตุหลายชนิด มีการรู้แจ้งชัดธาตุที่แตกต่างกัน มีการทำให้แจ้งผล
คือวิชชาและวิมุตติ มีการทำให้แจ้งโสดาปัตติผล สกทาคามีผล อนาคามีผล และ
อรหัตตผล (๖-๑๗)

[๑๘๗] เราไม่เห็นบุคคลอื่นแม้คนเดียวที่เผยแผ่โดยชอบซึ่งธรรมจักรอันยอด
เยี่ยมที่ตถาคตประกาศไว้แล้วเหมือนสารีบุตรนี้ สารีบุตรยอมเผยแผ่โดยชอบซึ่ง
ธรรมจักรอันยอดเยี่ยมที่ตถาคตประกาศไว้แล้ว (๑๘)

เอกปคควรรคที่ ๑๓ จบ

๑๔. เอตทัคควรรค

หมวดว่าด้วยเอตทัคคะ^๑

๑. ปฐมวรรค

หมวดที่ ๑

[๑๘๘] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย อัญญาโกณฑัญญะเลิศกว่า
ภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้เป็นรัตตัญญู^๒ (๑)

[๑๘๙] สารีบุตรเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้มีปัญญามาก (๒)

[๑๙๐] มหาโมคคัลลานะเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้มีฤทธิ์มาก (๓)

[๑๙๑] มหากัสสปะเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้ทรงจุดงค์ และ
สรรเสริญคุณแห่งจุดงค์ (๔)

[๑๙๒] อนรุททะเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้มีดาทิพย์ (๕)

เชิงอรรถ :

^๑ เอตทัคคะ ในที่นี้หมายถึงเป็นยอดบ้าง เป็นผู้ประเสริฐที่สุดบ้าง (อง.เอกก.๑/๑๘๘/๑๑๒)

^๒ รัตตัญญู ในที่นี้ เป็นตำแหน่งเอตทัคคะที่พระอัญญาโกณฑัญญะได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้า มีความ
หมายว่า รูราตรีนาน คือบวช รู้แจ้งธรรม และเป็นพระขีณาสวก่อนพระสาวกทั้งหลาย (อง.เอกก.๑.
๑/๑๘๘/๑๒๒)

พระสวดตันตปิฎก อังคตตรนิกาย เอกกนิบาต ๑๔. เอตทัคควรรค ๒. ทุติยวรรค

[๑๙๓] ภัททียกาพีโคธายบุตรเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้เกิดใน
ตระกูลสูง (๖)

[๑๙๔] ลกฺุณฏกภัททียะเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้มีเสียง
ไพเราะ (๗)

[๑๙๕] ปิณโฑลภารทวาชะเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้บันลือ
สีหนาท^๑ (๘)

[๑๙๖] ปุณณมันตานีบุตรเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้เป็น
ธรรมกถึก (๙)

[๑๙๗] มหาภัจจานะ^๒เลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้อธิบายความ
หมายแห่งธรรมที่กล่าวไว้โดยย่อได้พิสดาร (๑๐)

ปฐมวรรค จบ

๑๔. เอตทัคควรรค

๒. ทุติยวรรค

หมวดที่ ๒

[๑๙๘] จุฬปีนถกเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้สามารถเนรมิตกาย
มโนมัย^๓ (๑)

เชิงอรรถ :

^๑ บันลือสีหนาท ในที่นี้หมายถึงอาการที่เปล่งวาจาอย่างองอาจดุษฎีราชสีห์ในขณะที่เดินรอบ ๆ วิหาร
มีใจความว่า “ผู้มีความสงสัยในมรรคและผล จงถามข้าพเจ้า” หรือแม้จะยืนตรงพระพักตร์ของพระพุทธเจ้า
ก็เปล่งวาจาว่า “กิจที่จะพึงทำในพระศาสนานี้ของข้าพระองค์ถึงที่สุดแล้ว” (อภ.เอกก.อ. ๑/๑๙๕/๑๗๗)

^๒ บางแห่งใช้ ภัจจายนะ

^๓ เนรมิตกายมโนมัย หมายถึงเนรมิตกายที่เกิดขึ้นด้วยใจ เช่น ตามปกติภิกษุอื่นหลายรูปเนรมิตให้กายเกิด
ขึ้นมีรูปร่างลักษณะเหมือนกัน ทำงานอย่างเดียวกันได้เพียง ๓ หรือ ๔ รูป ไม่มาก ส่วนท่านพระจุฬปีนถก
เนรมิตกายให้เป็นสมณะตั้ง ๑,๐๐๐ รูป โดยการนึกเพียงครั้งเดียว ทั้งยังสามารถทำให้กายที่เนรมิตนั้นมี
รูปร่างต่างกัน ทำการงานต่างกัน เพราะฉะนั้น ท่านจึงเลิศกว่าภิกษุผู้เนรมิตกายมโนมัยทั้งหลาย (อภ.เอกก.
อ. ๑/๑๙๘/๑๘๙)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า :๒๖ }

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย เอกกนิบาต ๑๔. เอตทัคควรรค ๒. ทุติยวรรค

- [๑๙๙] จุฬป็นถกเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้ฉลาดในเจโตวิวิธ^๑ (๒)
 [๒๐๐] มหาป็นถกเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้ฉลาดในสัญญา-
 วิวิธ^๒ (๓)
 [๒๐๑] สกฺุติเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้มีปกตืออยู่ด้วยความไม่มี
 กิเลส (๔)
 [๒๐๒] สกฺุติเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้เป็นทักษิโณยบุคคล (๕)
 [๒๐๓] เรวตขทิวรนิยะเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้อยู่ป่าเป็นวัตร (๖)
 [๒๐๔] กังขาเรวตะเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้ยินดีในฌาน (๗)
 [๒๐๕] โสณโกพีริสะเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้ปรารภความ
 เพียร^๓ (๘)
 [๒๐๖] โสณกุกฺกัณณะเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้กล่าวถ้อยคำ
 ไพเราะ^๔ (๙)
 [๒๐๗] สิวลีเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้มีลาภ (๑๐)
 [๒๐๘] วัคกลีเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้หลุดพ้นด้วยศรัทธา (๑๑)

ทุติยวรรค จบ

เชิงอรรถ :

- ^๑ ฉลาดในเจโตวิวิธ หมายถึงฉลาดในการปรับเปลี่ยนใจ คือได้รู้ปาวจรฌาน ๔ (ปฐมฌาน ทุติยฌาน ตติยฌาน และจตุตถฌาน) เพราะความฉลาดในสมาบัติ (อง.เอกก.อ. ๑/๑๙๙/๑๘๙)
^๒ ฉลาดในสัญญาวิวิธ หมายถึงฉลาดในการปรับเปลี่ยนสัญญา คือได้รู้ปาวจรฌาน ๔ (อากาสนัญญา- ยตนฌาน วิทยานัญญาตนฌาน อากิญจัญญาตนฌาน และเนวสัญญานาสัญญาตนฌาน) (อง.เอกก. ๑/๒๐๐/๑๘๙)
^๓ ดูเชิงอรรถที่ ๒ ข้อ ๑๘ หน้า ๔ ในเล่มนี้
^๔ กล่าวถ้อยคำไพเราะ ในที่นี้หมายถึงแสดงธรรมกถาด้วยเสียงอันไพเราะ (อง.เอกก.อ. ๑/๒๐๖/๒๑๒)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า : ๒๗ }

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต ๑๔. เอตทัคควรรค ๓. เอตทัคควรรค

๑๔. เอตทัคควรรค

๓. ตติยวรรค

หมวดที่ ๓

[๒๐๙] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ราหุลเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้
ใคร่ต่อการศึกษา (๑)

[๒๑๐] รัฐบาลเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้บวชด้วยศรัทธา (๒)

[๒๑๑] กุณฑลันะเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้จับสลากได้ก่อน (๓)

[๒๑๒] วังคีสะเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้มีปฏิภาณ (๔)

[๒๑๓] อุปเสนวังคันตบุตรเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้เป็นที่เลื่อมใส
ของคนโดยรอบ (๕)

[๒๑๔] ทัพพมัลลบุตรเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้จัดแจง
เสนาสนะ (๖)

[๒๑๕] ปีลินทวัจจะเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้เป็นที่รักที่ขบใจ
ของเหล่าเทวดา (๗)

[๒๑๖] พาหิยทาร์จิริยะเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้รู้แจ้งได้เร็ว (๘)

[๒๑๗] กุมารกัสสปะเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้แสดงธรรมได้
วิจิตร (๙)

[๒๑๘] มหาโกฏฐิตะเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้บรรลุปฐีสัมภิตา
(๑๐)

ตติยวรรค จบ

พระสวดตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต ๑๔. เอตทัคควรรค ๔. จตุตถวรรค

๑๔. เอตทัคควรรค

๔. จตุตถวรรค

หมวดที่ ๔

- [๒๑๙] อานนท์เลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้เป็นพหูสูต^๑ (๑)
[๒๒๐] อานนท์เลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้มีสติ^๒ (๒)
[๒๒๑] อานนท์เลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้มีคติ^๓ (๓)
[๒๒๒] อานนท์เลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้มีธิดี^๔ (๔)
[๒๒๓] อานนท์เลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้เป็นอุปัฏฐาก (๕)
[๒๒๔] อรุเวลกัสสปะเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้มีบริวารมาก (๖)
[๒๒๕] กาฬาทายีเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้ยังสกุลให้เลื่อมใส (๗)
[๒๒๖] พักกุละเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้มีอาพาธน้อย (๘)
[๒๒๗] โสภิตะเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้ระลึกชาติได้ (๙)
[๒๒๘] อุบาลีเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้ทรงวินัย (๑๐)
[๒๒๙] นันทกะเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้กล่าวสอนนางภิกษุณี (๑๑)
[๒๓๐] นันทะเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้คุ้มครองทวารในอินทรี^๕

ทั้งหลายได้ (๑๒)

เชิงอรรถ :

- ^๑ ผู้เป็นพหูสูต ในที่นี้หมายถึงได้เรียนพุทธพจน์โดยตรงจากพระผู้มีพระภาค ตั้งอยู่ในฐานะ “บุคคลสังปริยัติ” ในศาสนาของพระศัพท (อง.เอกก. อ. ๑/๒๑๙-๒๒๓/๒๕๖)
^๒ มีสติ ในที่นี้หมายถึงสามารถทรงจำพระพุทพจน์ได้เป็นเลิศ (อง.เอกก.อ. ๑/๒๑๙-๒๒๓/๒๕๖)
^๓ มีคติ ในที่นี้หมายถึงจดจำที่มาของพระพุทพจน์ได้หมดทุกบท แม้จะมีถึงหกหมื่นบท ก็จำได้ตามที่ พระพุทธเจ้าตรัสไว้ (อง.เอกก.อ. ๑/๒๑๙-๒๒๓/๒๕๖)
^๔ มีธิดี ในที่นี้หมายถึงเพียรเรียน เพียรสาธยาย เพียรทรงจำพระพุทพจน์ และเพียรอุปัฏฐาก (อง. เอกก. อ. ๑/๒๑๙-๒๒๓/๒๕๖)
^๕ อินทรี ในที่นี้หมายถึงอินทรี ๖ หรืออายตนะภายใน ๖ (ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ) พระนันทะ เป็นผู้สรวมระวีการเห็นรูป ฟังเสียง ดมกลิ่น ลิ้มรส ถูกต้องโผฏฐัพพะ และธรรมารมณ (ที.ปา. ๑๑/ ๓๒๓/๒๑๕, ม.อ. ๑๔/๓๐๕/๒๗๙, อภิ.วิ. ๓๕/๒๒๙/๑๖๒)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า : ๒๙ }

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต ๑๔. เอตทัคควรรค ๕. ปัญจมวรรค

- [๒๓๑] มหาอัปปินะเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้กล่าวสอนภิกษุ (๑๓)
- [๒๓๒] สาาคตะเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้ฉลาดในเตโชธาตุ (๑๔)
- [๒๓๓] ราธะเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้มีปฏิภาณแจ่มแจ้ง (๑๕)
- [๒๓๔] โมฆราชเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้ทรงจิวรเศร้ามอง (๑๖)

จตุตถวรรค จบ

๑๔. เอตทัคควรรค

๕. ปัญจมวรรค

หมวดที่ ๕

- [๒๓๕] มหาปชาบดีโคตมีภิกษุณีเลิศกว่าภิกษุณีสาวิกาทั้งหลายของเรา ผู้เป็นรัตต์ญญ (๑)
- [๒๓๖] เขมาเลิศกว่าภิกษุณีสาวิกาทั้งหลายของเรา ผู้มีปัญญามาก (๒)
- [๒๓๗] อุบลวรรณาเลิศกว่าภิกษุณีสาวิกาทั้งหลายของเรา ผู้มีฤทธิ์มาก (๓)
- [๒๓๘] ปฐาจาราเลิศกว่าภิกษุณีสาวิกาทั้งหลายของเรา ผู้ทรงวินัย (๔)
- [๒๓๙] ธรรมทินนาเลิศกว่าภิกษุณีสาวิกาทั้งหลายของเรา ผู้เป็นธรรม-
กถิก (๕)
- [๒๔๐] นันทาเลิศกว่าภิกษุณีสาวิกาทั้งหลายของเรา ผู้ยินดีในฌาน (๖)
- [๒๔๑] โสณาเลิศกว่าภิกษุณีสาวิกาทั้งหลายของเรา ผู้ปรารถนาความเพียร (๗)
- [๒๔๒] สกุลาเลิศกว่าภิกษุณีสาวิกาทั้งหลายของเรา ผู้มีดาทิพย์ (๘)
- [๒๔๓] ภัททาคุณทลเกสาเลิศกว่าภิกษุณีสาวิกาทั้งหลายของเรา ผู้รู้แจ้งได้
เร็ว (๙)

พระสวดตันตปฎก อังคตตรนิกาย เอกกนิบาต ๑๔. เอตทัคควรรค ๖. ฉัฏฐวรรค

[๒๔๔] ภัททาภาปีลานีเลิศกว่าภิกษุณีสาวิกาทั้งหลายของเรา ผู้ระลึก
ชาติได้ (๑๐)

[๒๔๕] ภัททากัจจานาเลิศกว่าภิกษุณีสาวิกาทั้งหลายของเรา ผู้บรรลุภิญญา
ใหญ่ (๑๑)

[๒๔๖] กิสาโคตมีเลิศกว่าภิกษุณีสาวิกาทั้งหลายของเรา ผู้ทรงจีวรเศร้า
หมอง (๑๒)

[๒๔๗] สิงคาลมาตาเลิศกว่าภิกษุณีสาวิกาทั้งหลายของเรา ผู้หลุดพ้นด้วย
ศรัทธา (๑๓)

ปัญจวรรค จบ

๑๔. เอตทัคควรรค

๖. ฉัฏฐวรรค

หมวดที่ ๖

[๒๔๘] พ่อค้าชื่อตปัสสะและภัลลิกะเลิศกว่าอุบาสกสาวกทั้งหลายของเรา ผู้
ถึงสรณะก่อน (๑)

[๒๔๙] สู้หัตตอนาถบิณฑิกคหบดีเลิศกว่าอุบาสกสาวกทั้งหลายของเรา ผู้
ยินดียิ่งในการถวายทาน (๒)

[๒๕๐] จิตตคหบดีชาวเมืองมัจฉिकासันต์เลิศกว่าอุบาสกสาวกทั้งหลายของเรา
ผู้เป็นธรรมกถึก (๓)

[๒๕๑] หัตถอุบาสกชาวกรุงอาฬวีเลิศกว่าอุบาสกสาวกทั้งหลายของเรา ผู้
สงเคราะห์บริษัทด้วยสังคหวัตถุ ๔ (๔)

[๒๕๒] เจ้าศากยะพระนามว่ามหานามะเลิศกว่าอุบาสกสาวกทั้งหลายของเรา
ผู้ถวายรสอันประณีต (๕)

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต ๑๔. เอตทัคควรรค ๗. สัตตมวรรค

[๒๕๓] อุคคคหบดีชาวกรุงเวสาลีเลิศกว่าอุบาสกสาวกทั้งหลายของเรา ผู้ถวายโภชนะเป็นที่น่าชอบใจ (๖)

[๒๕๔] อุคคคหบดีชาวหัตถิคามเลิศกว่าอุบาสกสาวกทั้งหลายของเรา ผู้ปฏิบัติฎีกาพระสงฆ์ (๗)

[๒๕๕] สุรอำมพิณฐะเลิศกว่าอุบาสกสาวกทั้งหลายของเรา ผู้เลื่อมใสอย่างแน่นแฟ้น (๘)

[๒๕๖] ชีวกโกมารภัจจ์เลิศกว่าอุบาสกสาวกทั้งหลายของเรา ผู้เลื่อมใสเฉพาะบุคคล (๙)

[๒๕๗] นกุลปีศาจคหบดีเลิศกว่าอุบาสกสาวกทั้งหลายของเรา ผู้กล่าวถ้อยคำที่ทำให้เกิดความคุ้นเคย (๑๐)

ฉัฏฐวรรค จบ

๑๔. เอตทัคควรรค

๗. สัตตมวรรค

หมวดที่ ๗

[๒๕๘] สุขดาธิดาของเสนานীগุณมพีเลิศกว่าอุบาสิกาสาวิกาทั้งหลายของเรา ผู้ถึงสรณะก่อน (๑)

[๒๕๙] วิสาขามิคารมาตาเลิศกว่าอุบาสิกาสาวิกาทั้งหลายของเรา ผู้ยินดียิ่งในการถวายทาน (๒)

[๒๖๐] ขุชขุดตราเลิศกว่าอุบาสิกาสาวิกาทั้งหลายของเรา ผู้เป็นพหูสูต (๓)

[๒๖๑] สามาวดีเลิศกว่าอุบาสิกาสาวิกาทั้งหลายของเรา ผู้มีปกติอยู่ด้วยเมตตา (๔)

[๒๖๒] อุตตรานันทมาตาเลิศกว่าอุบาสิกาสาวิกาทั้งหลายของเรา ผู้ยินดีในฌาน (๕)

พระสวดตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต ๑๕.อัญ्ञานบาลี ๑. ปฐมวรรค

[๒๖๓] สุปปวาสาโกถียธิดาเลศกว่าอุบาสิกาสาวิกาทั้งหลายของเรา ผู้ถวาย
รสอันประณีต (๖)

[๒๖๔] สุปปียาอุบาสิกาเลศกว่าอุบาสิกาสาวิกาทั้งหลายของเรา ผู้บำรุงภิกษุ
อาพาธ (๗)

[๒๖๕] กาดิยานีเลศกว่าอุบาสิกาสาวิกาทั้งหลายของเรา ผู้เลื่อมใสอย่าง
แน่นแฟ้น (๘)

[๒๖๖] นกุลมาตาคหปตานีเลศกว่าอุบาสิกาสาวิกาทั้งหลายของเรา ผู้กล่าว
ถ้อยคำที่ทำให้เกิดความคุ้นเคย (๙)

[๒๖๗] กาลีอุบาสิกาชาวเมืองกัรชระ เลศกว่าอุบาสิกาสาวิกาทั้งหลายของเรา
ผู้เลื่อมใสเพราะได้ยินได้ฟังตาม ๆ กันมา (๑๐)

สัตตมวรรค จบ

เอตทัคควรรคที่ ๑๔ จบ

๑๕. อัญ्ञานบาลี

บาลีว่าด้วยความเป็นไปได้และเป็นไปได้

๑. ปฐมวรรค

หมวดที่ ๑

[๒๖๘] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เป็นไปไม่ได้เลย^๑ที่บุคคลผู้ถึง
พร้อมด้วยทิวฏฐิ^๒ พึงยึดถือสังขารใด ๆ โดยความเป็นสภาวะเที่ยง แต่เป็นไปได้^๓ที่
ปุถุชนพึงยึดถือสังขารใด ๆ โดยความเป็นสภาวะเที่ยง (๑)

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเชิงอรรถที่ ๑ ข้อที่ ๔๑ หน้า ๗ ในเล่มนี้

^๒ บุคคล ในที่นี้หมายถึงพระอริยบุคคลชั้นโสดาบันขึ้นไป และ ทิวฏฐิ ในที่นี้หมายถึงสัมมาทิวฏฐิ คือความ
เห็นชอบ (อง.เอกก.อ. ๑/๒๖๘/๔๐๒)

^๓ เป็นไปได้ ในที่นี้หมายถึงยอมรับฐานะ(เหตุ)ที่ให้เป็นไปได้ (อง.เอกก.อ. ๑/๒๖๘/๔๐๒)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า :๓๓ }

พระสวดตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต ๑๕.อัฐฐานบาลี ๑. ปฐมวรรค

[๒๖๙] เป็นไปไม่ได้เลยที่บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฐิพึงยึดถือสังขารไร ๆ โดยความเป็นสุข แต่เป็นไปได้ที่ปฤชนพึงยึดถือสังขารไร ๆ โดยความเป็นสุข (๒)

[๒๗๐] เป็นไปไม่ได้เลยที่บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฐิพึงยึดถือธรรมไร ๆ โดยความเป็นอึดดา แต่เป็นไปได้ที่ปฤชนพึงยึดถือธรรมไร ๆ โดยความเป็นอึดดา (๓)

[๒๗๑] เป็นไปไม่ได้เลยที่บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฐิพึงฆ่ามารดา แต่เป็นไปได้ที่ปฤชนพึงฆ่ามารดา (๔)

[๒๗๒] เป็นไปไม่ได้เลยที่บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฐิพึงฆ่าบิดา แต่เป็นไปได้ที่ปฤชนพึงฆ่าบิดา (๕)

[๒๗๓] เป็นไปไม่ได้เลยที่บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฐิพึงฆ่าพระอรหันต์ แต่เป็นไปได้ที่ปฤชนพึงฆ่าพระอรหันต์ (๖)

[๒๗๔] เป็นไปไม่ได้เลยที่บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฐิ พึงมีจิตประทุษร้าย ทำร้ายตถาคตให้ห้อเลือด แต่เป็นไปได้ที่ปฤชนพึงมีจิตประทุษร้าย ทำร้ายตถาคตให้ห้อเลือด (๗)

[๒๗๕] เป็นไปไม่ได้เลยที่บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฐิพึงทำลายสงฆ์ แต่เป็นไปได้ที่ปฤชนพึงทำลายสงฆ์ (๘)

[๒๗๖] เป็นไปไม่ได้เลยที่บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฐิพึงนับถือศาสดาอื่น แต่เป็นไปได้ที่ปฤชนพึงนับถือศาสดาอื่น (๙)

[๒๗๗] เป็นไปไม่ได้เลยที่พระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้า ๒ พระองค์พึงเสด็จอุบัติพร้อมกันในโลกธาตุเดียวกัน^๑ แต่เป็นไปได้ที่พระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์เดียวพึงเสด็จอุบัติในโลกธาตุเดียว (๑๐)

ปฐมวรรค จบ

เชิงอรรถ :

^๑ **โลกธาตุเดียวกัน** หมายถึงจักรวาลเดียวกัน (อง.เอกก.อ. ๑/๒๗๗/๔๑๓)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า :๓๔ }

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต ๑๕.อัญ्ञานบาลี ๓. ตติยวรรค

๑๕. อัญ्ञานบาลี

๒. ทุตติยวรรค

หมวดที่ ๒

[๒๗๘] เป็นไปไม่ได้เลยที่พระเจ้าจักรพรรดิ ๒ พระองค์พึงเสด็จอุบัติพร้อมกัน
ในโลกธาตุเดียวกัน แต่เป็นไปได้ที่พระเจ้าจักรพรรดิพระองค์เดียวพึงเสด็จอุบัติใน
โลกธาตุเดียว (๑)

[๒๗๙] เป็นไปไม่ได้เลยที่สตรีพึงเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่เป็นไป
ได้ที่บุรุษพึงเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า (๒)

[๒๘๐] เป็นไปไม่ได้เลยที่สตรีพึงเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ แต่เป็นไปได้ที่บุรุษพึง
เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ (๓)

[๒๘๑-๒๘๓] เป็นไปไม่ได้เลยที่สตรีพึงครองความเป็นท้าวสักกะ ฯลฯ เป็นมาร
ฯลฯ เป็นพรหม แต่เป็นไปได้ที่บุรุษพึงครองความเป็นท้าวสักกะ ฯลฯ เป็นมาร ฯลฯ
เป็นพรหม (๔-๖)

[๒๘๔] เป็นไปไม่ได้เลยที่กายทุจริตจะพึงเกิดผลที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ
แต่เป็นไปได้ที่กายทุจริตจะพึงเกิดผลที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจ (๗)

[๒๘๕-๒๘๖] เป็นไปไม่ได้เลยที่วจีทุจริต ฯลฯ เป็นไปไม่ได้เลยที่มโนทุจริตจะ
พึงเกิดผลที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ แต่เป็นไปได้ที่มโนทุจริตจะพึงเกิดผลที่ไม่
น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจ (๘-๙)

ทุตติยวรรค จบ

๑๕. อัญ्ञานบาลี

๓. ตติยวรรค

หมวดที่ ๓

[๒๘๗] เป็นไปไม่ได้เลยที่กายสุจริตจะพึงเกิดผลที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่
ไม่น่าพอใจ แต่เป็นไปได้ที่กายสุจริตจะพึงเกิดผลที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ (๑)

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต ๑๕.อัฐฎานบาลี ๓. ดติยวรรค

[๒๘๘-๒๘๙] เป็นไปไม่ได้เลยที่วิสัจจริต ฯลฯ เป็นไปไม่ได้เลยที่มโนสัจจริตจะพึงเกิดผลที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร ไม่น่าพอใจ แต่เป็นไปได้ที่มโนสัจจริตจะพึงเกิดผลที่น่าปรารถนา น่าใคร น่าพอใจ (๒-๓)

[๒๙๐] เป็นไปไม่ได้เลยที่บุคคลผู้ประกอบกายทุจริต หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ เพราะความประกอบกายทุจริตเป็นเหตุเป็นปัจจัย แต่เป็นไปได้ที่บุคคลผู้ประกอบกายทุจริต หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุคติ วินิบาต^๑ นรก เพราะความประกอบกายทุจริตเป็นเหตุเป็นปัจจัย (๔)

[๒๙๑-๒๙๒] เป็นไปไม่ได้เลยที่บุคคลผู้ประกอบวจีทุจริต ฯลฯ เป็นไปไม่ได้เลยที่บุคคลผู้ประกอบมโนทุจริต หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ เพราะความประกอบมโนทุจริตเป็นเหตุเป็นปัจจัย แต่เป็นไปได้ที่บุคคลผู้ประกอบมโนทุจริต หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุคติ วินิบาต นรก เพราะประกอบมโนทุจริตเป็นเหตุเป็นปัจจัย (๕-๖)

[๒๙๓] เป็นไปไม่ได้เลยที่บุคคลผู้ประกอบกายสุจริต หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุคติ วินิบาต นรก เพราะความประกอบกายสุจริตเป็นเหตุเป็นปัจจัย แต่เป็นไปได้ที่บุคคลผู้ประกอบกายสุจริต หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ เพราะประกอบกายสุจริตเป็นเหตุเป็นปัจจัย (๗)

[๒๙๔-๒๙๕] เป็นไปไม่ได้เลยที่บุคคลผู้ประกอบวจีสุจริต ฯลฯ เป็นไปไม่ได้เลยที่บุคคลผู้ประกอบมโนสุจริต หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุคติ วินิบาต นรก เพราะประกอบมโนสุจริตเป็นเหตุเป็นปัจจัย แต่เป็นไปได้ที่บุคคลผู้ประกอบมโนสุจริต หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ เพราะประกอบมโนสุจริตเป็นเหตุเป็นปัจจัย (๘-๙)

ดติยวรรค จบ

อัฐฎานบาลีที่ ๑๕ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ในที่นี้ อบาย ทุคติ วินิบาต ทั้ง ๓ คำนี้เป็นโวพจน์ของนรก (อง.เอกก.อ. ๑/๔๓/๕๐)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า :๓๖ }

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต ๑๖. เอกธัมมบาลี ๑. ปฐมวรรค

๑๖. เอกธัมมบาลี

บาลีว่าด้วยธรรมอันเป็นเอก^๑

๑. ปฐมวรรค

หมวดที่ ๑

[๒๙๖] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันเป็นเอกที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้วยอมเป็นไปเพื่อความเบื่อหน่ายอย่างที่สุด เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อรู้อย่างยิ่ง เพื่อดรฺสรู้ เพื่อนิพพาน

ธรรมอันเป็นเอก คืออะไร

คือ พุทธานุสสติ(การระลึกถึงพระพุทธเจ้า)

ธรรมอันเป็นเอกนี้แลที่บุคคลเจริญทำให้มากแล้วยอมเป็นไปเพื่อความเบื่อหน่ายอย่างที่สุด เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อรู้อย่างยิ่ง เพื่อดรฺสรู้ เพื่อนิพพาน (๑)

[๒๙๗] ธรรมอันเป็นเอกที่บุคคลเจริญทำให้มากแล้วยอมเป็นไปเพื่อความเบื่อหน่ายอย่างที่สุด เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อรู้อย่างยิ่ง เพื่อดรฺสรู้ เพื่อนิพพาน

ธรรมอันเป็นเอก คืออะไร

คือ ธัมมานุสสติ(การระลึกถึงพระธรรม) ฯลฯ สังฆานุสสติ(การระลึกถึงพระสงฆ์) ฯลฯ สีลานุสสติ(การระลึกถึงศีล) ฯลฯ จาคานุสสติ(การระลึกถึงการบริจาค) ฯลฯ เทวदानุสสติ(การระลึกถึงเทวดา) ฯลฯ อานาปานัสสติ(สติกำหนดลมหายใจเข้าออก) ฯลฯ มรณัสสติ(การระลึกถึงความตาย) ฯลฯ กายคตาสติ(สติอันไปในกาย) ฯลฯ อุปสมานุสสติ(การระลึกถึงธรรมอันเป็นที่สงบ)

ธรรมอันเป็นเอกนี้แลที่บุคคลเจริญทำให้มากแล้วยอมเป็นไปเพื่อความเบื่อหน่ายอย่างที่สุด เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อรู้อย่างยิ่ง เพื่อดรฺสรู้ เพื่อนิพพาน (๑๐)

ปฐมวรรค จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ธรรมอันเป็นเอก ในที่นี้หมายถึงธรรมที่มีสภาวะเป็นหนึ่ง(เอกสภาวะ) ศัพท์ว่า ธรรม นี้มีความหมายว่า สภาวะ ดังในคำว่า กุสลา ธมฺมา (สภาวะที่เป็นกุศล) เป็นต้น (อง.เอกก.อ. ๑/๒๙๖/๔๑๘, อง.เอกก.ฎีกา ๑/๒๙๖/๒๗๕)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า :๓๗ }

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต ๑๖. เอกธัมมบาลี ๒. ทุติยวรรค

๑๖. เอกธัมมบาลี

๒. ทุติยวรรค

หมวดที่ ๒

[๒๙๘] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วก็เป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้นเหมือนมิจฉาทิฏฐิ^๑(ความเห็นผิด)นี้ เมื่อเป็นมิจฉาทิฏฐิ อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วก็เป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น (๑)

[๒๙๙] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วก็เป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้นเหมือนสัมมาทิฏฐิ^๒(ความเห็นชอบ)นี้ เมื่อเป็นสัมมาทิฏฐิ อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วก็เป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น (๒)

[๓๐๐] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็ไม่เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วก็เสื่อมไปเหมือนมิจฉาทิฏฐินี้ เมื่อเป็นมิจฉาทิฏฐิ อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็ไม่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วก็เสื่อมไป (๓)

[๓๐๑] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็ไม่เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วก็เสื่อมไปเหมือนสัมมาทิฏฐินี้ เมื่อเป็นสัมมาทิฏฐิ อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็ไม่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วก็เสื่อมไป (๔)

[๓๐๒] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้มิจฉาทิฏฐิที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วก็เจริญยิ่งขึ้นเหมือนอโยนิโสมนสิการ เมื่อมนสิการโดยไม่แยบคาย มิจฉาทิฏฐิที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วก็เจริญยิ่งขึ้น (๕)

เชิงอรรถ :

^๑ มิจฉาทิฏฐิ ในที่นี้หมายถึงทิฏฐิ ๖๒ ประการ (อ.จ.เอกก.อ. ๑/๒๙๘/๔๒๒, ดูเรื่องทิฏฐิ ๖๒ ประการใน ทิชนิกาย สิลขันธวรรค แปล เล่มที่ ๙ ข้อ ๒๘-๓๘ หน้า ๑๑-๓๘)

^๒ สัมมาทิฏฐิ ในที่นี้หมายถึงสัมมาทิฏฐิ ๕ ประการ คือ (๑) กัมมัชสะกตาทิฏฐิ (๒) ฌานสัมมาทิฏฐิ (๓) วิปัสสนาสัมมาทิฏฐิ (๔) มัคคสัมมาทิฏฐิ (๕) ผลสัมมาทิฏฐิ (อ.จ.ทุก.อ. ๒/๑๗๕/๗๑)

พระสูตรตันตปิฎก อังคตตรนิกาย เอกกนิบาต ๑๖. เอกธัมมบาลี ๒. ทุติยวรรค

[๓๐๓] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้สัมมาทิฏฐิที่ยังไม่เกิดขึ้น ก็เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วก็เจริญยิ่งขึ้นเหมือนโยนิโสมนสิการ เมื่อมนสิการโดย แยกกาย สัมมาทิฏฐิที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วก็เจริญยิ่งขึ้น (๖)

[๓๐๔] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้เหล่าสัตว์ หลังจากตาย แล้วไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก เหมือนมิจฉาทิฏฐินี้ เหล่าสัตว์ที่ประกอบ ด้วยมิจฉาทิฏฐิ หลังจากตายแล้วย่อมไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก (๗)

[๓๐๕] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้เหล่าสัตว์ หลังจากตาย แล้วไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์เหมือนสัมมาทิฏฐินี้ เหล่าสัตว์ที่ประกอบด้วยสัมมาทิฏฐิ หลังจากตายแล้วย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ (๘)

[๓๐๖] กายกรรมที่ถือปฏิบัติให้บริบูรณ์ตามสมควรแก่ทิฏฐิ วจีกรรมที่ถือ ปฏิบัติให้บริบูรณ์ตามสมควรแก่ทิฏฐิ มโนกรรมที่ถือปฏิบัติให้บริบูรณ์ตามสมควร แก่ทิฏฐิ เจตนา ความปรารถนา ความตั้งใจ และสังขารทั้งหลาย ของบุคคลผู้เป็น มิจฉาทิฏฐิ ธรรมทั้งหมดนั้นย่อมเป็นไปเพื่อผลที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่า พอใจ ไม่เกื้อกูล เป็นทุกข์ ชั่วนั้นเพราะเหตุไร เพราะความเห็นเลวทราม

กายกรรมที่ถือปฏิบัติให้บริบูรณ์ตามสมควรแก่ทิฏฐิ ... ชั่วนั้นเพราะเหตุไร เพราะความเห็นเลวทราม เปรียบเหมือนเมล็ดสะเดา เมล็ดบวบขม หรือเมล็ดน้ำ เต้าขมที่บุคคลเพาะไว้ในดินชุ่มชื้น รสดินและรสน้ำที่มันดูดซับเอาไว้ทั้งหมด ย่อม เป็นไปเพื่อความเป็นของขม เผ็ดร้อน ไม่น่ายินดี ชั่วนั้นเพราะเหตุไร เพราะเมล็ด สะเดาเป็นต้นนั้นแล้ว ฉะนั้น (๙)

[๓๐๗] กายกรรมที่ถือปฏิบัติให้บริบูรณ์ตามสมควรแก่ทิฏฐิ วจีกรรมที่ถือ ปฏิบัติให้บริบูรณ์ตามสมควรแก่ทิฏฐิ มโนกรรมที่ถือปฏิบัติให้บริบูรณ์ตามสมควร แก่ทิฏฐิ เจตนา ความปรารถนา ความตั้งใจ และสังขารทั้งหลายของบุคคลผู้เป็น สัมมาทิฏฐิ ธรรมทั้งหมดนั้นย่อมเป็นไปเพื่อผลอันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ เกื้อกูล เป็นสุข ชั่วนั้นเพราะเหตุไร เพราะความเห็นดี

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต ๑๖. เอกธัมมบาลี ๓. ตติยวรรค

กายกรรมที่ถือปฏิบัติให้บริบูรณ์ตามสมควรแก่ทิวฐิ ... ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะความเห็นดี เปรียบเหมือนพันธุ์อ้อย พันธุ์ข้าวสาลีหรือเมล็ดจันทน์ที่บุคคลเพาะไว้ในดินชุ่มชื้น รสดีและรสน้ำที่มันดูดซับเอาไว้ทั้งหมดยอมเป็นไปเพื่อความเป็นของหวาน น่าร่อย น่าชื่นใจ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะพันธุ์อ้อยเป็นต้นนั้นดี ฉะนั้น (๑๐)

ทติยวรรค จบ

๑๖. เอกธัมมบาลี

๓. ตติยวรรค

หมวดที่ ๓

[๓๐๘] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้เป็นเอก เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อไม่เกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อไม่ใช้สุขแก่คนหมู่มาก เพื่อไม่ใช้ประโยชน์แก่คนหมู่มาก เพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย บุคคลผู้เป็นเอกคือใคร คือ บุคคลผู้เป็นมิจฉาทิวฐิ มีความเห็นวิปริต บุคคลนั้นทำให้คน

หมู่มากออกจากสังฆกรรม^๑ ให้ตั้งอยู่ในอสังฆกรรม^๒ บุคคลผู้เป็นเอกนี้แล เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อไม่เกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อไม่ใช้สุขแก่คนหมู่มาก เพื่อไม่ใช้ประโยชน์แก่คนหมู่มาก เพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย (๑)

[๓๐๙] บุคคลผู้เป็นเอก เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มาก เพื่อประโยชน์แก่คนหมู่มาก เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย บุคคลผู้เป็นเอกคือใคร คือ บุคคลผู้เป็นสัมมาทิวฐิ มีความเห็นไม่วิปริต บุคคลนั้นทำให้คนหมู่มากออกจากอสังฆกรรม ให้ตั้งอยู่ในสังฆกรรม บุคคลผู้เป็นเอกนี้แล เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มาก เพื่อประโยชน์แก่คนหมู่มาก เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย (๒)

เชิงอรรถ :

^๑ สังฆกรรม ในที่นี้หมายถึงกุศลกรรมบถ ๑๐ (อภ.เอกก.อ. ๑/๓๐๘/๔๒๕)

^๒ อสังฆกรรม ในที่นี้หมายถึงอกุศลกรรมบถ ๑๐ (อภ.เอกก.อ. ๑/๓๐๘/๔๒๕)

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต ๑๖. เอกธัมมบาลี ๓. ตติยวรรค

[๓๑๐] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่มีโทษมากเหมือนมิจฉาปฏิญญินี้ โทษทั้งหลายมีมิจฉาปฏิญญาเป็นอย่างยิ่ง (๓)

[๓๑๑] เราไม่เห็นบุคคลอื่นแม้คนเดียวที่ปฏิบัติเพื่อไม่แก้อกุลแก่คนหมู่มาก เพื่อไม่ใช่สุขแก่คนหมู่มาก เพื่อไม่ใช่ประโยชน์แก่คนหมู่มาก เพื่อไม่แก้อกุล เพื่อทุกข์แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายเหมือนโมฆบุรุษชื่อว่ามักขลีนี

โมฆบุรุษชื่อว่ามักขลิเกิดขึ้นในโลก เป็นเหมือนลอบที่ดักมนุษย์ เพื่อไม่แก้อกุล เพื่อทุกข์ เพื่อความเสื่อม เพื่อความพินาศแก่สัตว์เป็นอันมากเปรียบเหมือนบุคคลดักลอบไว้ที่ปากอ่าว เพื่อไม่แก้อกุล เพื่อทุกข์ เพื่อความเสื่อม เพื่อความพินาศแก่ปลาเป็นอันมาก ฉะนั้น (๔)

[๓๑๒] ผู้ชักชวน ผู้ถูกชักชวน ผู้ถูกชักชวนแล้วปฏิบัติตามคำชักชวน ในธรรมวินัยที่กล่าวไว้ไม่ดี คนทั้งหมดนั้นยอมประสพสิ่งที่ไม่ใช่บุญเป็นอันมาก ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะธรรมที่กล่าวไว้ไม่ดี (๕)

[๓๑๓] ผู้ชักชวน ผู้ถูกชักชวน ผู้ถูกชักชวนแล้วปฏิบัติตามคำชักชวน ในธรรมวินัยที่กล่าวไว้ดี คนทั้งหมดนั้นยอมประสพบุญเป็นอันมาก ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะธรรมที่กล่าวไว้ดี (๖)

[๓๑๔] ในธรรมวินัยที่กล่าวไว้ไม่ดี ทายก(ผู้ให้)พึงรู้จักประมาณ ปฏิคาหก(ผู้รับ)ไม่จำต้องรู้ ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะธรรมที่กล่าวไว้ไม่ดี (๗)

[๓๑๕] ในธรรมวินัยที่กล่าวไว้ดี ปฏิคาหกพึงรู้จักประมาณ ทายกไม่จำต้องรู้ ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะธรรมที่กล่าวไว้ดี (๘)

[๓๑๖] ในธรรมวินัยที่กล่าวไว้ไม่ดี ผู้ปรารถนาความเพียรยอมอยู่เป็นทุกข์ ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะธรรมที่กล่าวไว้ไม่ดี (๙)

[๓๑๗] ในธรรมวินัยที่กล่าวไว้ดี ผู้เกียจคร้านยอมอยู่เป็นทุกข์ ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะธรรมวินัยที่กล่าวไว้ดี (๑๐)

[๓๑๘] ในธรรมวินัยที่กล่าวไว้ไม่ดี ผู้เกียจคร้านยอมอยู่เป็นสุข ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะธรรมที่กล่าวไว้ไม่ดี (๑๑)

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต ๑๖. เอกธัมมบาลี ๔. จตุตถวรรค

[๓๑๙] ในธรรมวินัยที่กล่าวไว้ดี ผู้ปรารถนาความเพียรยอมอยู่เป็นสุข ช้อนั้น เพราะเหตุไร เพราะธรรมที่กล่าวไว้ดี (๑๒)

[๓๒๐] คุณ(อุจจาระ)แม่เพียงเล็กน้อยก็มีกลิ่นเหม็น แม่ฉันใด ภาพแม่เพียงเล็กน้อย ก็ฉันนั้นเหมือนกัน เราไม่สรรเสริญโดยที่สุดแม่ชั่วลัดนิ้วมือเดียว (๑๓)

[๓๒๑] มุตร(ปัสสาวะ)แม่เพียงเล็กน้อยก็มีกลิ่นเหม็น ... น้ำลายแม่เพียงเล็กน้อยก็มีกลิ่นเหม็น ... น้ำหนองแม่เพียงเล็กน้อยก็มีกลิ่นเหม็น ... เลือดแม่เพียงเล็กน้อยก็มีกลิ่นเหม็นแม่ฉันใด ภาพแม่เพียงเล็กน้อยก็ฉันนั้นเหมือนกัน เราไม่สรรเสริญ โดยที่สุดแม่ชั่วลัดนิ้วมือเดียว (๑๔)

ตติยวรรค จบ

๑๖. เอกธัมมบาลี

๔. จตุตถวรรค

หมวดที่ ๔

[๓๒๒] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ในชมพูทวีปนี้ สวนอันน่า รื่นรมย์ ป่าอันน่ารื่นรมย์ ภูมิประเทศอันน่ารื่นรมย์ สระโบกขรณีอันน่ารื่นรมย์มี จำนวนน้อยนัก ส่วนสถานที่ที่เป็นที่ดอน ที่ลุ่ม ที่มีน้ำหลาก ที่มีดอกไม้และหนาม ที่มีภูเขาสูงชันลาดต่ำมีจำนวนมากกว่า แม่ฉันใด สัตว์ที่เกิดบนบกมีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่เกิดในน้ำมีจำนวนมากกว่า ฉันนั้นเหมือนกันแล (๑)

[๓๒๓] สัตว์ที่กลับมาเกิดในหมู่มนุษย์มีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ไปเกิดใน กำเนิดอื่น^๑นอกจากมนุษย์มีจำนวนมากกว่า สัตว์ที่กลับมาเกิดในมัชฌิมชนบทมี จำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่กลับมาเกิดในปัจจุบันชนบท ในหมู่ชาวมีลักษณะผู้โง่เขลา มี จำนวนมากกว่า (๒)

เชิงอรรถ :

^๑ กำเนิดอื่น ในที่นี้หมายถึงอบาย ๔ คือ นรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน แดนเปรต และอสุรกาย (อง.เอกก.อ.

๑/๓๒๓/๔๓๓)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า : ๔๒ }

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต ๑๖. เอกฉัมมบาลี ๔. จตตถวรรค

[๓๒๔] สัตว์ที่มีปัญญา^๑ ไม่โง่เขลา ไม่เป็นเหมือนคนหนวก คนใบ้ สามารถรู้
เนื้อความแห่งคำสุภาษิตและทพภาษิตได้มีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ไม่มีปัญญา โง่
เขลา เป็นเหมือนคนหนวก คนใบ้ ไม่สามารถรู้เนื้อความแห่งคำสุภาษิตและทพภาษิต
ได้มีจำนวนมากกว่า (๓)

[๓๒๕] สัตว์ที่ประกอบด้วยปัญญาจักขุอย่างประเสริฐมีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์
ที่ตกอยู่ในอวิชชา ลุ่มหลงมีจำนวนมากกว่า (๔)

[๓๒๖] สัตว์ที่ได้เห็นตถาคต^๒มีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ไม่ได้เห็นตถาคตมี
จำนวนมากกว่า (๕)

[๓๒๗] สัตว์ที่ได้ฟังธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศไว้มีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ไม่
ได้ฟังธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศไว้มีจำนวนมากกว่า (๖)

[๓๒๘] สัตว์ที่ฟังธรรมแล้วทรงจำไว้ได้มีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ฟังธรรมแล้ว
ทรงจำไว้ไม่ได้มีจำนวนมากกว่า (๗)

[๓๒๙] สัตว์ที่ไตร่ตรองเนื้อความแห่งธรรมที่ตนทรงจำไว้มีจำนวนน้อย ส่วน
สัตว์ที่ไม่ไตร่ตรองเนื้อความแห่งธรรมที่ตนทรงจำไว้มีจำนวนมากกว่า (๘)

[๓๓๐] สัตว์ที่รู้ทั่วถึงอรรถ รู้ทั่วถึงธรรม และปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมมี
จำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่รู้ทั่วถึงอรรถ รู้ทั่วถึงธรรม แต่ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม
มีจำนวนมากกว่า (๙)

[๓๓๑] สัตว์ที่สลัดใจในเหตุอันควรสลัดใจมีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ไม่สลัดใจ
ในเหตุอันควรสลัดใจมีจำนวนมากกว่า (๑๐)

[๓๓๒] สัตว์ที่สลัดใจ ทำความเพียรโดยแยบคายมีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่
สลัดใจ ไม่ทำความเพียรโดยแยบคายมีจำนวนมากกว่า (๑๑)

เชิงอรรถ :

^๑ มีปัญญา ในที่นี้หมายถึงมีปัญญา ๕ ประการ คือ (๑) กัมมัชฌกตปัญญา (๒) ฌานปัญญา (๓)

วิปัสสนาปัญญา (๔) มัคคปัญญา (๕) ผลปัญญา (อง.เอกก.อ. ๑/๓๒๔/๔๓๔)

^๒ สัตว์ที่ได้เห็นตถาคต ในที่นี้หมายถึงรู้คุณของพระตถาคต ได้เห็นตถาคตด้วยจักขุวิญญาณ (อง.เอกก.อ.
๑/๓๒๖/๔๓๔)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า : ๔๓ }

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต ๑๖. เอกฉัมมบาลี ๔. จตุตถวรรค

[๓๓๓] สัตว์ที่ทำนิพพานให้เป็นอารมณ์แล้วได้สมาธิ^๑ ได้เอกัคคตาจิต(จิตมีอารมณ์เป็นหนึ่ง)มีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ทำนิพพานให้เป็นอารมณ์แล้วไม่ได้สมาธิ ไม่ได้เอกัคคตาจิตมีจำนวนมากกว่า (๑๒)

[๓๓๔] สัตว์ที่ได้ข้าวอันเลิศและรสอันเลิศมีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ไม่ได้ข้าวอันเลิศและรสอันเลิศยังชีพด้วยการแสวงหาด้วยภัตที่ใส่กระเบื้องมามีจำนวนมากกว่า (๑๓)

[๓๓๕] สัตว์ที่ได้อรรถรส^๒ ธรรมรส^๓ และวิมุตติรส^๔ มีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ไม่ได้อรรถรส ธรรมรส และวิมุตติรสมีจำนวนมากกว่า เพราะเหตุนี้แล เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า “เราจักเป็นผู้ได้อรรถรส ธรรมรส และวิมุตติรส” เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้แล (๑๔)

[๓๓๖-๓๓๘] ในชมพูทวีปนี้ ส่วนอันนารีนรมย์ ป่าอันนารีนรมย์ ภูมิประเทศอันนารีนรมย์ สระโบกขรณีอันนารีนรมย์มีจำนวนน้อยนัก ส่วนสถานที่ที่เป็นที่ดอน ที่ลุ่ม ที่มีน้ำหลาก ที่มีดอกไม้และหนาม ที่มีภูเขาสูงชันลาดต่ำมีจำนวนมากกว่า แม้ฉันทิ สัตว์ที่จติจากมนุษย์กลับมาเกิดในหมู่มนุษย์มีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่จติจากมนุษย์ไปเกิดในนรก ฯลฯ เกิดในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ฯลฯ เกิดในเปรตวิสัย (แดนเปรต)มีจำนวนมากกว่า ฉันทินั้นเหมือนกันแล (๑๕-๑๗)

[๓๓๙-๓๔๑] สัตว์ที่จติจากมนุษย์ไปเกิดในหมู่เทวดามีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่จติจากมนุษย์ไปเกิดในนรก ฯลฯ เกิดในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ฯลฯ เกิดในเปรตวิสัยมีจำนวนมากกว่า (๑๘-๒๐)

[๓๔๒-๓๔๔] สัตว์ที่จติจากเทวดากลับมาเกิดในหมู่เทวดามีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่จติจากเทวดาไปเกิดในนรก ฯลฯ เกิดในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ฯลฯ เกิดในเปรตวิสัยมีจำนวนมากกว่า (๒๑-๒๓)

เชิงอรรถ :

^๑ **สมาธิ** ในที่นี้หมายถึงมรรคสมาธิและผลสมาธิ (อภ.เอกก.อ. ๑/๓๓๓/๔๓๕)

^๒ **อรรถรส** หมายถึงสามัญญผล ๔ คือ โสดาปัตติผล สกทาคามีผล อนาคามีผล และอรหัตตผล (อภ.เอกก.อ. ๑/๓๓๕/๔๓๖)

^๓ **ธรรมรส** หมายถึงมรรค ๔ คือ โสดาปัตติมรรค สกทาคามีมรรค อนาคามีมรรค และอรหัตตมรรค (อภ.เอกก.อ. ๑/๓๓๕/๔๓๖)

^๔ **วิมุตติรส** หมายถึงอมตนิพพาน (อภ.เอกก.อ. ๑/๓๓๕/๔๓๖)

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต ๑๖. เอกฉัมมบาลี ๔. จตุตถวรรค

[๓๔๕-๓๔๗] สัตว์ที่จติจากเทวดามาเกิดในหมู่มนุษย์มีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่จติจากเทวดาไปเกิดในนรก ฯลฯ เกิดในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ฯลฯ เกิดในเปรตวิสัยมีจำนวนมากกว่า (๒๔-๒๖)

[๓๔๘-๓๕๐] สัตว์ที่จติจากนรกมาเกิดในหมู่มนุษย์มีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่จติจากนรกไปเกิดในนรก ฯลฯ เกิดในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ฯลฯ เกิดในเปรตวิสัยมีจำนวนมากกว่า (๒๗-๒๙)

[๓๕๑-๓๕๓] สัตว์ที่จติจากนรกไปเกิดในหมู่เทวดามีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่จติจากนรกไปเกิดในนรก ฯลฯ เกิดในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ฯลฯ เกิดในเปรตวิสัยมีจำนวนมากกว่า (๓๐-๓๒)

[๓๕๔-๓๕๖] สัตว์ที่จติจากกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานมาเกิดในหมู่มนุษย์ มีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่จติจากกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานไปเกิดในนรก ฯลฯ เกิดในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ฯลฯ เกิดในเปรตวิสัยมีจำนวนมากกว่า (๓๓-๓๕)

[๓๕๗-๓๕๙] สัตว์ที่จติจากกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานไปเกิดในหมู่เทวดามีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่จติจากกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานไปเกิดในนรก ฯลฯ เกิดในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ฯลฯ เกิดในเปรตวิสัยมีจำนวนมากกว่า (๓๖-๓๘)

[๓๖๐-๓๖๒] สัตว์ที่จติจากเปรตวิสัยมาเกิดในหมู่มนุษย์มีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่จติจากเปรตวิสัยไปเกิดในนรก ฯลฯ เกิดในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ฯลฯ เกิดในเปรตวิสัยมีจำนวนมากกว่า (๓๙-๔๑)

[๓๖๓-๓๖๕] สัตว์ที่จติจากเปรตวิสัยไปเกิดในหมู่เทวดามีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่จติจากเปรตวิสัยไปเกิดในนรก ฯลฯ เกิดในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ฯลฯ เกิดในเปรตวิสัยมีจำนวนมากกว่า (๔๒-๔๔)

จตุตถวรรค จบ (ขัมพูทีปเปยยาล^๑ จบ)

เชิงอรรถ :

^๑ เริ่มตั้งแต่ข้อ ๓๒๒ ถึงข้อ ๓๖๕

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า :๔๕ }

พระสูตรตันตปิฎก อังคตตรนิกาย เอกกนิบาต ๑๘. อปรัจฉราสังฆาตวรรค

๑๗. ปสาทกรธัมมวรรค

หมวดว่าด้วยธรรมที่ทำให้เกิดความเลื่อมใส

[๓๖๖-๓๘๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ความเป็นผู้อยู่ป่าเป็นวัตร ความเป็นผู้ถือเทียวบิณฑบาตเป็นวัตร ความเป็นผู้ทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ความเป็นผู้ทรงไตรจีวรเป็นวัตร ความเป็นธรรมกถึก ความเป็นวินัยธร ความเป็นพหูสูต ความเป็นผู้มั่นคง ความถึงพร้อมด้วยอากัปภิกิริยา^๑ ความถึงพร้อมด้วยบริวารที่ดี ความเป็นผู้มีบริวารมาก ความเป็นกุลบุตร ความเป็นผู้มีรูปผิวพรรณงาม ความเป็นผู้เจรจาไพเราะ ความเป็นผู้มักน้อย ความเป็นผู้มีอาพาธน้อย ทั้งหมดนี้ เป็นชื่อเรียกลาภนั่นเอง (๑-๑๖)

(ปสาทกรธัมมวรรคที่ ๑๗ จบ)

๑๘. อปรัจฉราสังฆาตวรรค

หมวดว่าด้วยผลแห่งจิตชั่วลัดนิ้วมือเดียว อีกหมวดหนึ่ง

[๓๘๒] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุเจริญปลุมนานแม่ชั่วลัดนิ้วมือเดียว ภิกษุนี้เราเรียกว่า ผู้อยู่ไม่ห่างจากฉาน ทำตามคำสอนของศาสดา ปฏิบัติตามโอวาท ฉันทบิณฑบาตของชาวบ้านอย่างไม่สุญเปล่า ไม่จำเป็นต้องพูดถึงภิกษุผู้ทำให้มากซึ่งปลุมนานนั้น (๑)

[๓๘๓-๓๘๙] ถ้าภิกษุเจริญทุติยฉานแม่ชั่วลัดนิ้วมือเดียว ... เจริญตติยฉาน ... เจริญจตุตถฉาน ... เจริญเมตตาเจโตวิมุตติ ... เจริญกรุณาเจโตวิมุตติ ... เจริญมูหิตาเจโตวิมุตติ ... เจริญอุpekขาเจโตวิมุตติ ฯลฯ (๒-๘)

[๓๙๐-๓๙๓] ภิกษุพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ ... พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่

เชิงอรรถ :

^๑ อากัปภิกิริยา ในที่นี้หมายถึงมารยาทในการรับบิณฑบาต ๔ มีจีวรเป็นต้น (อง.เดอ.อ. ๑/๓๖๖/๔๓๗)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า : ๔๖ }

พระสูตรต้นตอปัญหา อังคตตรนิกาย เอกกนิบาต ๑๘. อปรัจฉราสังฆาตวรรค

... พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลาย^๑อยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ (๙-๑๒)

[๓๙๔-๓๙๗] ภิกษุสร้างฉันทะ พยายาม прารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น^๒เพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น ภิกษุสร้างฉันทะ พยายาม прารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ภิกษุสร้างฉันทะ พยายาม прารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น ภิกษุสร้างฉันทะ พยายาม прารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อความดำรงอยู่ ไม่เสื่อมหาย ภิกษุโณภภาพ ไพบูลย์ เจริญเต็มแห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว (๑๓-๑๖)

[๓๙๘-๔๐๑] ภิกษุเจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิปรธานสังขาร^๓... เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิปรธานสังขาร ... เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิปรธานสังขาร ... เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิปรธานสังขาร ... (๑๗-๒๐)

[๔๐๒-๔๐๖] ภิกษุเจริญสัทธินทรีย์ ... เจริญวิริยอินทรีย์ ... เจริญสตินทรีย์ ... เจริญสมาธิินทรีย์ ... เจริญปัญญินทรีย์ ... (๒๑-๒๕)

[๔๐๗-๔๑๑] ภิกษุเจริญสัทธาพละ ... เจริญวิริยพละ ... เจริญสติพละ ... เจริญสมาธิพละ ... เจริญปัญญาพละ ... (๒๖-๓๐)

เชิงอรรถ :

- ^๑ ธรรมทั้งหลาย ในที่นี้หมายถึงนิเวรณ ๕ อุปาทานชั้น ๕ อายุตนะภายใน ๖ และอายุตนะภายนอก ๖ โภชณงค์ ๗ อริยสัจ ๔ (อภ.เอกก.อ. ๑/๓๙๐/๔๔๐)
- ^๒ สร้างฉันทะ หมายถึงสร้างความพอใจใครจะทำกุศล พยายาม หมายถึงทำความเพียรบากบั่น прารภความเพียร หมายถึงบำเพ็ญเพียรทั้งทางกายและทางใจ ประคองจิต หมายถึงยกจิตขึ้นพร้อมๆ กับความเพียรทางกายและจิต มุ่งมั่น หมายถึงทำความเพียรเป็นหลักใหญ่ (อภ.เอกก.อ. ๑/๓๙๔/๔๔๐) ได้แก่ สัมมปธาน ๔ ประการ ดู อภ.จตุกก. ๒๑/๖๙/๘๔-๘๕
- ^๓ ฉันทสมาธิ หมายถึงสมาธิที่เกิดจากฉันทะ ปรธานสังขาร หมายถึงความเพียรที่มุ่งมั่น (ปรธาน) คำว่า ฉันทสมาธิปรธานสังขาร หมายถึงสมาธิที่เกิดจากฉันทะและความเพียรที่มุ่งมั่น วิริยสมาธิ จิตตสมาธิ และ วิมังสาสมาธิ ก็มีอรรถาธิบายเช่นเดียวกัน ในสูตรนี้ เป็นทั้งโลกียะและโลกุตระ (อภ.เอกก.อ. ๑/๓๙๘/๔๔๕)

พระสูตรตันตปิฎก อังคตตรนิกาย เอกกนิบาต ๑๘. อปรัจฉราสังฆาตวรรค

[๔๑๒-๔๑๘] ภิกษุเจริญสติสัมโพชฌงค์ ... เจริญมัชฌิมาวิยสัมโพชฌงค์ ... เจริญวิริยสัมโพชฌงค์ ... เจริญปีติสัมโพชฌงค์ ... เจริญปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ ... เจริญสมาธิสัมโพชฌงค์ ... เจริญอุpekขาสัมโพชฌงค์ ... (๓๑-๓๗)

[๔๑๙-๔๒๖] ภิกษุเจริญสัมมาทิฏฐิ ... เจริญสัมมาสังกัปปะ ... เจริญสัมมาวาจา ... เจริญสัมมากัมมันตะ ... เจริญสัมมาอาชีพะ ... เจริญสัมมาวายามะ ... เจริญสัมมาสติ ... เจริญสัมมาสมาธิ... (๓๘-๔๕)

[๔๒๗] ภิกษุผู้มีความจำได้หมายรู้อรูปภายใน เห็นรูปภายนอกขนาดเล็ก มีสีสันดีหรือไม่ดี เธอครอบงำรูปเหล่านั้นได้ มีความจำได้หมายรู้อย่างนี้ว่า "เรา รู้ เราเห็น" (๔๖)

[๔๒๘] ภิกษุผู้มีความจำได้หมายรู้อรูปภายใน เห็นรูปภายนอกขนาดใหญ่ มีสีสันดีหรือไม่ดี เธอครอบงำรูปเหล่านั้นได้ มีความจำได้หมายรู้อย่างนี้ว่า "เรา รู้ เราเห็น" (๔๗)

[๔๒๙] ภิกษุผู้มีความจำได้หมายรู้อรูปภายใน เห็นรูปภายนอกขนาดเล็ก มีสีสันดีหรือไม่ดี เธอครอบงำรูปเหล่านั้นได้ มีความจำได้หมายรู้อย่างนี้ว่า "เรา รู้ เราเห็น" (๔๘)

[๔๓๐] ภิกษุผู้มีความจำได้หมายรู้อรูปภายใน เห็นรูปภายนอกขนาดใหญ่ มีสีสันดีหรือไม่ดี เธอครอบงำรูปเหล่านั้นได้ มีความจำได้หมายรู้อย่างนี้ว่า "เรา รู้ เราเห็น" (๔๙)

[๔๓๑] ภิกษุผู้มีความจำได้หมายรู้อรูปภายใน เห็นรูปภายนอกเขียว มีสีเขียวเปรียบด้วยของเขียว มีสีเขียวเข้ม เธอครอบงำรูปเหล่านั้นได้ มีความจำได้หมายรู้อย่างนี้ว่า "เรา รู้ เราเห็น" (๕๐)

[๔๓๒] ภิกษุผู้มีความจำได้หมายรู้อรูปภายใน เห็นรูปภายนอกเหลือง มีสีเหลืองเปรียบด้วยของเหลือง มีสีเหลืองเข้ม เธอครอบงำรูปเหล่านั้นได้ มีความจำได้หมายรู้อย่างนี้ว่า "เรา รู้ เราเห็น" (๕๑)

พระสูตรตันตปิฎก อังคตตรนิกาย เอกกนิบาต ๑๘. อปรัจฉราสังฆาตวรรค

[๔๓๓] ภิกษุผู้มีความจำได้หมายรู้รูปภายใน เห็นรูปภายนอกแดง มีสีแดงเปรียบด้วยของแดง มีสีแดงเข้ม เธอครอบงำรูปเหล่านั้นได้ มีความจำได้หมายรู้ อย่างนี้ว่า “เรารู้ เราเห็น” (๕๒)

[๔๓๔] ภิกษุผู้มีความจำได้หมายรู้รูปภายใน เห็นรูปภายนอกขาว มีสีขาวเปรียบด้วยของขาว มีสีขาวเข้ม เธอครอบงำรูปเหล่านั้นได้ มีความจำได้หมายรู้ อย่างนี้ว่า “เรารู้ เราเห็น” (๕๓)

[๔๓๕] ภิกษุผู้มีรูปฌานเป็นอารมณ์ย่อมเห็นรูปภายนอกทั้งหลายได้ (๕๔)

[๔๓๖] ภิกษุผู้มีความจำได้หมายรู้รูปภายในย่อมเห็นรูปภายนอกทั้งหลายได้ (๕๕)

[๔๓๗] ภิกษุเป็นผู้โน้มใจไปว่า “งาม” เท่านั้น (๕๖)

[๔๓๘] ภิกษุบรรลุอากาศาณัญจายตนฌาน^๑ อยู่โดยกำหนดว่า “อากาศหาที่สุดมิได้” เพราะล่วงรูปสัญญา ดับปฏิขสัญญา ไม่กำหนดถึงนันทตสัญญาโดยประการทั้งปวง (๕๗)

[๔๓๙] ภิกษุล่วงอากาศาณัญจายตนฌานโดยประการทั้งปวง บรรลุนิยามณัญจายตนฌาน^๒ อยู่โดยกำหนดว่า “วิญญาณหาที่สุดมิได้” (๕๘)

[๔๔๐] ภิกษุล่วงวิญญาณัญจายตนฌานโดยประการทั้งปวง บรรลุนิยามณัญจายตนฌาน^๓ อยู่โดยกำหนดว่า “ไม่มีอะไร” (๕๙)

เชิงอรรถ :

- ^๑ **อากาศาณัญจายตนฌาน** หมายถึงฌานที่กำหนดอากาศคือช่องว่างอันหาที่สุดมิได้เป็นอารมณ์ เป็นขั้นที่ ๑ ของอรุปรฌาน ๔ (ที.สี.อ. ๔๑๔/๓๐๘)
- ^๒ **วิญญาณัญจายตนฌาน** หมายถึงฌานที่กำหนดวิญญาณอันหาที่สุดมิได้เป็นอารมณ์ เป็นขั้นที่ ๒ ของอรุปรฌาน ๔ (ที.สี.อ. ๔๑๔/๓๐๘)
- ^๓ **นิยามณัญจายตนฌาน** หมายถึงฌานที่กำหนดภาวะอันไม่มีอะไร(ความว่าง)เป็นอารมณ์ ฌานนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สัญญัคคะ(ที่สุดแห่งสัญญา)เพราะเป็นภาวะสุดท้ายของการมีสัญญากล่าวคือผู้บรรลุ อากิญจัญญายตนฌานแล้ว ขั้นตอนต่อไปจะเข้าถึงเนวสัญญานาสัญญายตนฌานบ้าง เข้าถึงสัญญาภิโรธบ้าง (ที.สี.อ. ๔๑๔/๓๐๘)

พระสูตรตันตปิฎก อังคตตรนิกาย เอกกนิบาต ๑๘. อปรัจฉราสังฆาตวรรค

[๔๔๑] ภิกษุล่วงอาภิกษุจัญญายตนฌานโดยประการทั้งปวง บรรลุนิวาสัญญานาสนัญญายตนฌานอยู่ (๖๐)

[๔๔๒] ภิกษุล่วงนิวาสัญญานาสนัญญายตนฌานโดยประการทั้งปวง บรรลุนิวาสัญญาเวทยิตนิโรธ(สมาบัติที่ดับสัญญาและเวทนา)อยู่ (๖๑)

[๔๔๓-๔๕๒] ภิกษุเจริญปฏิริกสิณ ... เจริญอาโปกสิณ ... เจริญเตโชกสิณ ... เจริญวาโยกสิณ ... เจริญนิลกสิณ ... เจริญปีตกสิณ ... เจริญโลหิตกสิณ ... เจริญโอทาทกสิณ ... เจริญอากาศกสิณ ... เจริญวิญญาณกสิณ ... (๖๒-๗๑)

[๔๕๓-๔๖๒] ภิกษุเจริญอสุภสัญญา ... เจริญมรณสัญญา ... เจริญอาหาระปฏิกุลสัญญา ... เจริญสัพพะโลเกอนภิตรตสัญญา ... เจริญอนิจจสัญญา ... เจริญอนิจเจทุกขสัญญา ... เจริญทุกเขอนัตตสัญญา ... เจริญปหานสัญญา ... เจริญวิราคสัญญา ... เจริญนิโรธสัญญา... (๗๒-๘๑)

[๔๖๓-๔๗๒] ภิกษุเจริญอนิจจสัญญา ... เจริญอนัตตสัญญา ... เจริญมรณสัญญา ... เจริญอาหาระปฏิกุลสัญญา ... เจริญสัพพะโลเกอนภิตรตสัญญา ... เจริญอัญญสิณสัญญา ... เจริญบุพเพสัญญา ... เจริญวิเนลสัญญา ... เจริญวิจฉิททกสัญญา ... เจริญอุทตุมมาตกสัญญา ... (๘๒-๙๑)

[๔๗๓-๔๘๒] ภิกษุเจริญพุทธานุสสติ ... เจริญธัมมานุสสติ ... เจริญสังฆานุสสติ ... เจริญสีลานุสสติ ... เจริญจาคานุสสติ ... เจริญเทวดานุสสติ ... เจริญอานาปานสติ ... เจริญมรณัสสติ ... เจริญกายคตาสติ ... เจริญอุปสมานุสสติ ... (๙๒-๑๐๑)

[๔๘๓-๔๙๒] ภิกษุเจริญสัทธินทรีย์ที่ประกอบด้วยปฐมฌาน ... เจริญวิริยินทรีย์ ... เจริญสตินทรีย์ ... เจริญสมาธินทรีย์ ... เจริญปัญญาธินทรีย์ ... เจริญสัทธาพละ ... เจริญวิริยพละ ... เจริญสติพละ ... เจริญสมาธิพละ ... เจริญปัญญาพละ ... (๑๐๒-๑๑๑)

[๔๙๓-๕๐๒] ภิกษุเจริญสัทธินทรีย์ที่ประกอบด้วยทุติยฌาน ฯลฯ ที่ประกอบด้วยตติยฌาน ฯลฯ ที่ประกอบด้วยจตุตถฌาน ฯลฯ ที่ประกอบด้วยเมตตา ฯลฯ ที่ประกอบด้วยกรุณา ฯลฯ ที่ประกอบด้วยมุทิตา ฯลฯ ที่ประกอบด้วยอุเบกขา ... เจริญวิริยินทรีย์ ... เจริญสตินทรีย์ ... เจริญสมาธินทรีย์ ... เจริญปัญญาธินทรีย์ ...

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต ๑๙. กายคตาสติวรรค

เจริญสัทธาพละ ... เจริญวิริยพละ ... เจริญสติพละ ... เจริญสมาธิพละ ... เจริญ
ปัญญาพละ ... ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนี้เราเรียกว่า ผู้อยู่ไม่ห่างจากฌาน ทำตามคำสอน
ของศาสดา ปฏิบัติตามโอวาท ฉันทินทบาทของชาวบ้านอย่างไม่สูญเปล่า ไม่จำเป็นต้อง
พูดถึงภิกษุผู้ทำให้มากซึ่งปัญญาพละที่ประกอบด้วยอุเบกขา (๑๑๒-๑๘๑)

อปรัจจรัสงฆาตวรรคที่ ๑๘ จบ

๑๙. กายคตาสติวรรค

หมวดว่าด้วยผลแห่งการเจริญกายคตาสติ

[๕๖๓] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย กายคตาสติอันภิกษุรูปใดรูป
หนึ่งได้เจริญทำให้มากแล้ว กุศลธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งที่เป็นส่วนแห่งวิชา^๑ย่อม
เป็นภavana^๒ที่หยั่งลงในจิตของภิกษุนั้น เปรียบเหมือนมหาสมุทรอันผู้ใดผู้หนึ่งสัมผัส
ด้วยใจแล้ว^๓ แม่น้ำน้อยสายใดสายหนึ่งที่ไหลไปสู่สมุทรมาย่อมปรากฏภายในจิตของ
ผู้นั้น (๑)

[๕๖๔-๕๗๐] ธรรมอันเป็นเอกที่บุคคลได้เจริญทำให้มากแล้วย่อมเป็นไป
เพื่อสังเวชใหญ่^๔ เพื่อประโยชน์ใหญ่^๕ เพื่อธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะใหญ่^๕ เพื่อ
สติและสัมปชัญญะ เพื่อได้ญาณทัสสนะ^๖ เพื่ออยู่เป็นสุขในปัจจุบัน เพื่อให้แจ้งซึ่ง
ผลแห่งวิชาและวิมุตติ^๗ ธรรมอันเป็นเอกคืออะไร คือ กายคตาสติ ธรรมอันเป็นเอก
นี้แลที่บุคคลได้เจริญทำให้มากแล้วย่อมเป็นไปเพื่อสังเวชใหญ่ เพื่อประโยชน์ใหญ่
เพื่อธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะใหญ่ เพื่อสติและสัมปชัญญะ เพื่อได้ญาณทัสสนะ
เพื่ออยู่เป็นสุขในปัจจุบัน เพื่อให้แจ้งซึ่งผลแห่งวิชาและวิมุตติ (๒-๘)

เชิงอรรถ :

^๑ วิชา มี ๘ ประการ คือ (๑) วิปัสสนาญาณ (๒) มโนมยิทธิ (๓) อิทธิวิชา (๔) ทิพพโสตะ (๕) เจโตปริยญาณ
(๖) ปุพเพนิวาสานุสสติ (๗) ทิพพจักขุ (๘) อาสวักขยญาณ (อภ.เอกก.อ. ๑/๕๖๓/๔๗๒)

^๒ หมายถึงการเจริญอาโปกสิณ (อภ.เอกก.อ. ๑/๕๖๓/๔๗๒)

^๓ สังเวชใหญ่ ในที่นี้หมายถึงวิปัสสนาหรืออีกนัยหนึ่งหมายถึงมรรคแห่งวิปัสสนา

^๔ ประโยชน์ใหญ่ ในที่นี้หมายถึงมรรค ๔ อีกนัยหนึ่งหมายถึงสัมมัญญผล ๔

^๕ ธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะใหญ่ หมายถึงสัมมัญญผล ๔ อีกนัยหนึ่งหมายถึงนิพพาน

^๖ ญาณทัสสนะ หมายถึงทิพพจักขุญาณ

^๗ ผลแห่งวิชาและวิมุตติ หมายถึงอรหัตตผล (อภ.เอกก.อ. ๑/๕๖๔-๕๗๐/๔๗๒)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า :๕๑ }

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต ๑๙. กายคตาสติวรรค

[๕๗๑] เมื่อธรรมอันเป็นเอกที่บุคคลได้เจริญทำให้มากแล้ว แม่กายก็สงบ แม่จิตก็สงบ แม่วิตกและวิจารณ์ก็สงบ ธรรมที่เป็นส่วนแห่งวิชาแม่ทั้งสิ้นก็ถึงความเจริญเต็มที่ ธรรมอันเป็นเอกคืออะไร คือ กายคตาสติ เมื่อธรรมอันเป็นเอกนี้แลที่บุคคลได้เจริญทำให้มากแล้ว แม่กายก็สงบ แม่จิตก็สงบ แม่วิตกและวิจารณ์ก็สงบ ธรรมที่เป็นส่วนแห่งวิชาแม่ทั้งสิ้นก็ถึงความเจริญเต็มที่ (๙)

[๕๗๒] เมื่อธรรมอันเป็นเอกที่บุคคลได้เจริญทำให้มากแล้ว อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็ไม่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วก็ละได้ ธรรมอันเป็นเอกคืออะไร คือ กายคตาสติ เมื่อธรรมอันเป็นเอกนี้แลที่บุคคลได้เจริญทำให้มากแล้ว อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็ไม่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วก็ละได้ (๑๐)

[๕๗๓] เมื่อธรรมอันเป็นเอกที่บุคคลได้เจริญทำให้มากแล้ว กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วก็เป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น ธรรมอันเป็นเอกคืออะไร คือ กายคตาสติ เมื่อธรรมอันเป็นเอกนี้แลที่บุคคลได้เจริญทำให้มากแล้ว กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วก็เป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น (๑๑)

[๕๗๔] เมื่อธรรมอันเป็นเอกที่บุคคลได้เจริญทำให้มากแล้ว ย่อมละอริชชาได้ วิชาเกิดขึ้นย่อมละอัสมีมานะได้ อนุสัย^๑ย่อมถึงความถอนขึ้น ย่อมละสังโยชน์ได้ ธรรมอันเป็นเอกคืออะไร คือ กายคตาสติ เมื่อธรรมอันเป็นเอกนี้แล ที่บุคคลได้เจริญทำให้มากแล้ว ย่อมละอริชชาได้ วิชาเกิดขึ้นย่อมละอัสมีมานะ^๒ได้ อนุสัยถึงความถอนขึ้นย่อมละสังโยชน์ได้ (๑๒)

เชิงอรรถ :

^๑ อนุสัยหรือสังโยชน์ มี ๗ คือ กามราคะ(ความกำหนัดในกาม) ปฏิฆะ(ความขัดใจ) ทิฏฐิ(ความเห็นผิด) วิภิจฉา(ความลังเลใจ) มานะ(ความถือตัว) ภวราคะ(ความกำหนัดในภพ) อริชชา(ความไม่รู้อริ) (ที.ปา ๑๑/๓๓๒/๒๒๓, อัง.สตตก. ๒๓/๑๑/๘)

^๒ อัสมีมานะ หมายถึงความสำคัญตนเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ มี ๙ ประการ คือ (๑) เป็นผู้เลิศกว่าเขาสำคัญตัวว่าเลิศกว่าเขา (๒) เป็นผู้เลิศกว่าเขาสำคัญตัวว่าเสมอเขา (๓) เป็นผู้เลิศกว่าเขาสำคัญตัวว่าเลวกว่าเขา (๔) เป็นผู้เสมอเขาสำคัญตัวว่าเลิศกว่าเขา (๕) เป็นผู้เสมอเขาสำคัญตัวว่าเสมอเขา (๖) เป็นผู้เสมอเขาสำคัญตัวว่าเลวกว่าเขา (๗) เป็นผู้เลวกว่าเขาสำคัญตัวว่าเลิศกว่าเขา (๘) เป็นผู้เลวกว่าเขาสำคัญตัวว่าเสมอเขา (๙) เป็นผู้เลวกว่าเขาสำคัญตัวว่าเลวกว่าเขา (อัง.เอกก.อ. ๑/๕๗๔/๔๗๓)

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต ๑๙. กายคตาสติวรรค

[๕๗๕-๕๗๖] ธรรมอันเป็นเอกที่บุคคลได้เจริญทำให้มากแล้วยอมเป็นไปเพื่อความแตกฉานแห่งปัญญา เพื่ออนุปาทาปรินิพพาน ธรรมอันเป็นเอกคืออะไร คือ กายคตาสติ ธรรมอันเป็นเอกนี้แลที่บุคคลได้เจริญทำให้มากแล้วยอมเป็นไปเพื่อความแตกฉานแห่งปัญญา เพื่ออนุปาทาปรินิพพาน (๑๓-๑๔)

[๕๗๗-๕๗๙] เมื่อธรรมอันเป็นเอกที่บุคคลได้เจริญทำให้มากแล้วยอมมีความเข้าใจแจ่มแจ้งธาตุหลายชนิด^๑ มีความเข้าใจแจ่มแจ้งธาตุที่แตกต่างกัน มีความแตกฉานในธาตุหลายชนิด ธรรมอันเป็นเอกคืออะไร คือ กายคตาสติ เมื่อธรรมอันเป็นเอกนี้แลที่บุคคลได้เจริญทำให้มากแล้วยอมมีความเข้าใจแจ่มแจ้งธาตุหลายชนิด มีความเข้าใจแจ่มแจ้งธาตุที่แตกต่างกัน มีความแตกฉานในธาตุหลายชนิด (๑๕-๑๗)

[๕๘๐-๕๘๓] ธรรมอันเป็นเอกที่บุคคลได้เจริญทำให้มากแล้วยอมเป็นไปเพื่อทำให้แจ้งโสดาปัตติผล สกทาคามีผล อนาคามีผล และอรหัตตผล ธรรมอันเป็นเอกคืออะไร คือ กายคตาสติ ธรรมอันเป็นเอกนี้แลที่บุคคลได้เจริญทำให้มากแล้วยอมเป็นไปเพื่อทำให้แจ้งโสดาปัตติผล สกทาคามีผล อนาคามีผล และอรหัตตผล (๑๘-๒๑)

[๕๘๔-๕๙๙] ธรรมอันเป็นเอกที่บุคคลได้เจริญทำให้มากแล้วยอมเป็นไปเพื่อได้ปัญญา^๒ เพื่อความเจริญแห่งปัญญา^๓ เพื่อความไพบูลย์แห่งปัญญา เพื่อความเป็นผู้มีปัญญามาก^๔ เพื่อความเป็นผู้มีปัญญาแน่นอน^๕ เพื่อความเป็นผู้มีปัญญา

เชิงอรรถ :

^๑ ธาตุหลายชนิด หมายถึงธาตุ ๑๘ มีจักขุธาตุเป็นต้น (อภ.เอกก.อ. ๑/๕๗๗/๔๗๓, อภิ.วิ. ๓๕/๑๘๕/๑๐๕)

^๒ ปัญญา ในที่นี้หมายถึงมคคญาณ ๔ ผลญาณ ๔ ปฏิสัมภีทาญาณ ๔ อภิญญาญาณ ๖ ญาณ ๗๓ และญาณ ๗๗ (อภ.เอกก.อ. ๑/๕๘๔/๔๗๔)

^๓ ปัญญา ในที่นี้หมายถึงปัญญาของพระอริยเสขบุคคล ๗ จำพวก กัลยาณบุรุษ และปัญญาของพระอรหันต์ (อภ.เอกก.อ. ๑/๕๘๔/๔๗๔)

^๔ มีปัญญามาก ในที่นี้หมายถึงมีปัญญาที่ได้รับประโยชน์อย่างยิ่งคือพระนิพพาน ได้แก่ ธาตุ ๑๘ อายุตนะ ๑๒ ปฏิจลสมุปปาทธรรม นิรุตติ ปฏิภาณ สิลขันธ สมာธิขันธ ปัญญาขันธ วิมุตติขันธ วิมุตติญาณทัสสนขันธ ฐานาฐานขันธ ฐานะ อัญญาณะ วิหารสมาบัติ ๘ อริยสัจ ๔ สติปัญญา ๔ สัมมัปปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘ สามัญญผล ๔ อภิญญา ๖ (อภ.เอกก.อ. ๑/๕๘๔/๔๗๔)

^๕ มีปัญญาแน่นอน ในที่นี้หมายถึงมีญาณ(ความรู้)ในธาตุ ๑๘ อายุตนะ ๑๒ พละ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘ (อภ.เอกก.อ. ๑/๕๘๔/๔๗๔)

พระสวดตันตปิฎก อังคตตรนิกาย เอกกนิบาต ๒๐. อมตวรรค

ไพบูลย์ เพื่อความเป็นผู้มีปัญญาลุ่มลึก^๑ เพื่อความเป็นผู้มีปัญญาสามารถยิ่ง^๒ เพื่อ
ความเป็นผู้มีปัญญากว้างขวาง^๓ เพื่อความเป็นผู้มากด้วยปัญญา เพื่อความเป็นผู้มี
ปัญญาว่องไว เพื่อความเป็นผู้มีปัญญาเร็ว เพื่อความเป็นผู้มีปัญญาร่าเริง เพื่อความ
เป็นผู้มีปัญญาคล่องแคล่ว เพื่อความเป็นผู้มีปัญญาเฉียบแหลม^๔ และเพื่อความเป็น
ผู้มีปัญญาขำแรกกิเลส ธรรมอันเป็นเอกคืออะไร คือ กายคตาสติ ธรรมอันเป็นเอก
นี้แลที่บุคคลได้เจริญทำให้มากแล้วยอมเป็นไปเพื่อได้ปัญญา เพื่อความเจริญแห่ง
ปัญญา เพื่อความไพบูลย์แห่งปัญญา เพื่อความเป็นผู้มีปัญญามาก เพื่อความเป็นผู้
มีปัญญาแน่นหนา เพื่อความเป็นผู้มีปัญญาไพบูลย์ เพื่อความเป็นผู้มีปัญญาลุ่มลึก
เพื่อความเป็นผู้มีปัญญาสามารถยิ่ง เพื่อความเป็นผู้มีปัญญากว้างขวาง เพื่อความ
เป็นผู้มากด้วยปัญญา เพื่อความเป็นผู้มีปัญญาว่องไว เพื่อความเป็นผู้มีปัญญาเร็ว
เพื่อความเป็นผู้มีปัญญาร่าเริง เพื่อความเป็นผู้มีปัญญาคล่องแคล่ว เพื่อความเป็นผู้
มีปัญญาเฉียบแหลม และเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาขำแรกกิเลส (๒๒-๓๗)

กายคตาสติวรรคที่ ๑๙ จบ

๒๐. อมตวรรค

หมวดว่าด้วยอมตธรรม

[๖๐๐] ขนเหล่าใดไม่เจริญกายคตาสติ ขนเหล่านั้นชื่อว่าไม่บรรลุอมตธรรม
ขนเหล่าใดเจริญกายคตาสติ ขนเหล่านั้นชื่อว่าบรรลุอมตธรรม (๑)

เชิงอรรถ :

- ^๑ มีปัญญาไพบูลย์และมีปัญญาลุ่มลึก ในที่นี้หมายถึงมีปัญญาที่ให้ได้รับประโยชน์อย่างยิ่งคือพระนิพพาน (อภ.เอกก.อ. ๑/๕๘๔/๔๗๕)
- ^๒ มีปัญญาสามารถยิ่ง ในที่นี้หมายถึงได้บรรลุอรรถปฏิสัมภทา ธัมมปฏิสัมภทา นิรุตติปฏิสัมภทา ปฏิภาณปฏิสัมภทา (อภ.เอกก.อ. ๑/๕๘๔/๔๗๕)
- ^๓ มีปัญญากว้างขวาง ในที่นี้หมายถึงมีปัญญาที่หนักหน่วงดุจแผ่นดินสามารถขมกิเลสทั้งปวงมีรากะเป็นต้น ได้ (อภ.เอกก.อ. ๑/๕๘๔/๔๗๖)
- ^๔ มีปัญญาเฉียบแหลม ในที่นี้หมายถึงมีปัญญาที่ละ บรรเทา ดับกามวิตก พยาบาทวิตก วิหิงสาวิตก และบาปอกุศลธรรม ทำให้ไม่มีรากะ โทสะ โมหะ ฯลฯ กรรมที่น่าสัตว์ไปสุภพ และหมายถึงปัญญาที่รู้ แจงอริยมรรค ๔ สามัญญผล ๔ ปฏิสัมภทา ๔ อภิญญา ๖ (อภ.เอกก.อ. ๑/๕๘๔/๔๗๘)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า :๕๔ }

พระสวดตันตปิฎก อังคตตรนิกาย เอกกนิบาต ๒๐. อมตวรรค

[๖๐๑] ขนเหล่าใดไม่ได้เจริญกายคตาสติ ขนเหล่านั้นชื่อว่าไม่ได้บรรลุอมต-
ธรรม ขนเหล่าใดได้เจริญกายคตาสติ ขนเหล่านั้นชื่อว่าได้บรรลุอมตธรรม (๒)

[๖๐๒] ขนเหล่าใดมีกายคตาสติเสื่อม ขนเหล่านั้นชื่อว่ามอมตธรรมเสื่อม
ขนเหล่าใดมีกายคตาสติไม่เสื่อม ขนเหล่านั้นชื่อว่ามอมตธรรมไม่เสื่อม (๓)

[๖๐๓] ขนเหล่าใดเบื่อกายคตาสติ^๑ ขนเหล่านั้นชื่อว่าเบื่อมตธรรม ขน
เหล่าใดชอบใจกายคตาสติ^๒ ขนเหล่านั้นชื่อว่าชอบใจอมตธรรม (๔)

[๖๐๔] ขนเหล่าใดประมาณกายคตาสติ ขนเหล่านั้นชื่อว่าประมาณอมตธรรม
ขนเหล่าใดไม่ประมาณกายคตาสติ ขนเหล่านั้นชื่อว่าไม่ประมาณอมตธรรม (๕)

[๖๐๕] ขนเหล่าใดหลงลืมกายคตาสติ ขนเหล่านั้นชื่อว่าหลงลืมอมตธรรม
ขนเหล่าใดไม่หลงลืมกายคตาสติ ขนเหล่านั้นชื่อว่าไม่หลงลืมอมตธรรม (๖)

[๖๐๖] ขนเหล่าใดไม่ได้เสพกายคตาสติ ขนเหล่านั้นชื่อว่าไม่ได้เสพอมตธรรม
ขนเหล่าใดได้เสพกายคตาสติ ขนเหล่านั้นชื่อว่าได้เสพอมตธรรม (๗)

[๖๐๗] ขนเหล่าใดไม่ได้เจริญกายคตาสติ ขนเหล่านั้นชื่อว่าไม่ได้เจริญอมต-
ธรรม ขนเหล่าใดได้เจริญกายคตาสติ ขนเหล่านั้นชื่อว่าได้เจริญอมตธรรม (๘)

[๖๐๘] ขนเหล่าใดไม่ได้ทำกายคตาสติให้มาก ขนเหล่านั้นชื่อว่าไม่ได้ทำ
อมตธรรมให้มาก ขนเหล่าใดได้ทำกายคตาสติให้มาก ขนเหล่านั้นชื่อว่าได้ทำ
อมตธรรมให้มาก (๙)

[๖๐๙] ขนเหล่าใดไม่ได้รู้ยิ่งกายคตาสติ ขนเหล่านั้นชื่อว่าไม่ได้รู้ยิ่งอมตธรรม
ขนเหล่าใดได้รู้ยิ่งกายคตาสติ ขนเหล่านั้นชื่อว่าได้รู้ยิ่งอมตธรรม (๑๐)

เชิงอรรถ :

^๑ เบื่อกายคตาสติ หมายถึงไม่ให้กายคตาสติสำเร็จ (อง.เอกก.อ. ๑/๖๐๐-๖๑๑/๔๘๐)

^๒ ชอบใจกายคตาสติ หมายถึงบำเพ็ญกายคตาสติให้บริบูรณ์ (อง.เอกก.อ. ๑/๖๐๐-๖๑๑/๔๘๐)

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต ๒๐. อมตวรรค

[๖๑๐] ขนเหล่าใดไม่ได้กำหนดรู้กายคตาสติ ขนเหล่านั้นชื่อว่าไม่ได้กำหนดรู้
อมตธรรม ขนเหล่าใดได้กำหนดรู้กายคตาสติ ขนเหล่านั้นชื่อว่าได้กำหนดรู้
อมตธรรม (๑๑)

[๖๑๑] ขนเหล่าใดไม่ได้ทำกายคตาสติให้แจ่ม ขนเหล่านั้นชื่อว่าไม่ได้ทำ
อมตธรรมให้แจ่ม ขนเหล่าใดได้ทำกายคตาสติให้แจ่ม ขนเหล่านั้นชื่อว่าได้ทำ
อมตธรรมให้แจ่ม (๑๒)

(เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ ภิกษุเหล่านั้นมีใจยินดี ต่างชื่นชมภษิตของ
พระผู้มีพระภาค)

อมตวรรคที่ ๒๐ จบ

เอกกนิบาต จบ

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓.ตติยป้อนาสก]

๑. ปฐมป้อนาสก ๑. กัมมกรณวรรค ๑. วัชชสูตร

พระสุตตันตปิฎก

อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต

ขอนอบน้อมพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

๑. ปฐมป้อนาสก

๑. กัมมกรณวรรค

หมวดว่าด้วยวิธีการลงโทษ

๑. วัชชสูตร

ว่าด้วยโทษ

[๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาค ประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคได้รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

ภิกษุทั้งหลาย โทษ ๒ ประการนี้

โทษ ๒ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. โทษที่ให้ผลในภพนี้

๒. โทษที่ให้ผลในภพหน้า

โทษที่ให้ผลในภพนี้ เป็นอย่างไร

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓.ตติยปิณฑาสก]

๑. กัมมกรณวรรค ๑. วัชชสูตร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เห็นพระราชารับสั่งให้จับโจรผู้มักประพาดิชั่วแล้วให้
ลงโทษทัณฑ์นานาชนิด คือ เขียนด้วยแส้บ้าง เขียนด้วยหวายบ้าง ตีด้วยไม้ตะบอง
บ้าง ตัดมือบ้าง ตัดเท้าบ้าง ตัดทั้งมือและเท้าบ้าง ตัดหูบ้าง ตัดจมูกบ้าง ตัดทั้งหู
และจมูกบ้าง ทำให้เป็นภยันตรายสำหรับรองหมอน้ำข้าวบ้าง ทำให้เกลี้ยงเกลามาเหมือน
สังข์บ้าง ทำให้มีปากเหมือนปากกรามบ้าง ทำให้มีพวงมาลัยไฟบ้าง ทำให้มือมีไฟลุก
โชติช่วงบ้าง ทำให้เป็นเกลียวหนังเนื้อทรายบ้าง ทำให้ถุงหนังตนเองเหมือนถุงผ้าซีริว
บ้าง ทำให้ยื่นกว้างบ้าง ทำให้เหมือนเนื้อติดเบ็ดบ้าง ทำให้เป็นชิ้นเท่ากหาปณะบ้าง
ทำให้เป็นที่รับน้ำต่างบ้าง ทำให้หมุนเหมือนกลอนเหล็กบ้าง ทำให้เป็นดั่งที่ทำด้วย
ฟางบ้าง ราวด้วยน้ำมันร้อนบ้าง ให้สุนัขกัดกินบ้าง ให้นอนหงายบนหลาวทั้งที่ยัง
มีชีวิตอยู่บ้าง ตัดศีรษะด้วยดาบบ้าง

เขามิมีความคิดอย่างนี้ว่า “เพราะกรรมชั่วเช่นใดเป็นเหตุ พระราชารับสั่งให้จับ
โจรผู้มักประพาดิชั่ว แล้วให้ลงโทษทัณฑ์นานาชนิด คือ เขียนด้วยแส้บ้าง ฯลฯ ตัด
ศีรษะด้วยดาบบ้าง ก็ถ้าเราเองพึงทำกรรมชั่วเช่นนั้น พระราชาพึงรับสั่งให้จับเรา
แล้วให้ลงโทษทัณฑ์นานาชนิดอย่างนี้ คือ เขียนด้วยแส้บ้าง ฯลฯ ตัดศีรษะด้วย
ดาบบ้าง” เขากลับโทษที่ให้ผลในภพนี้ ไม่เทียบเคียงซึ่งสิ่งของของคนอื่น ๆ นี้เรียกว่า
โทษที่ให้ผลในภพนี้

โทษที่ให้ผลในภพหน้า เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เห็นประจักษ์ดังนี้ว่า “ผลของกายทุจริตเป็นผลที่
เลวทราม เป็นทุกข์ ซึ่งบุคคลจะต้องได้รับในภพหน้าแน่นอน ผลของวจีทุจริตเป็นผล
ที่เลวทราม เป็นทุกข์ ซึ่งบุคคลจะต้องได้รับในภพหน้าแน่นอน ผลของมโนทุจริตเป็น
ผลที่เลวทราม เป็นทุกข์ ซึ่งบุคคลจะต้องได้รับในภพหน้าแน่นอน ก็ถ้าเราพึง
ประพาดิชั่วทางกาย ประพาดิชั่วทางวาจา ประพาดิชั่วทางใจ ความชั่วบางอย่างนั้น
พึงเป็นเหตุให้เราหลังจากตายแล้วไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก” เขากลับโทษ
ที่ให้ผลในภพหน้า จึงละกายทุจริต บำเพ็ญกายสุจริต ละวจีทุจริต บำเพ็ญวจีสุจริต
ละมโนทุจริต บำเพ็ญมโนสุจริต บริหารตนให้บริสุทธิ์ นี้เรียกว่า โทษที่ให้ผลใน
ภพหน้า

ภิกษุทั้งหลาย โทษ ๒ ประการนี้แล

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓.ตติยปัณณาสก]

๑. กัมมกรณวรรค ๒. ปธานสูตร

เพราะเหตุนั้นแล เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า “เราจักกลัวโทษที่ให้ผลในภพนี้ จักกลัวโทษที่ให้ผลในภพหน้า จักเป็นคนขลาดต่อโทษ มีปกติเห็นโทษโดยความเป็นของน่ากลัว” เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้แล บุคคลผู้ขลาดต่อโทษ มีปกติเห็นโทษโดยความเป็นของน่ากลัว พึงหวังเหตุแห่งความหลุดพ้นจากโทษ^๑ ทั้งมวลได้

วัชขสูตรที่ ๑ จบ

๒. ปธานสูตร

ว่าด้วยความเพียรที่เกิดได้ยาก

[๒] ภิกษุทั้งหลาย ความเพียรที่เกิดได้ยากในโลก ๒ ประการนี้

ความเพียร ๒ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ความเพียรของพวกคฤหัสถ์ผู้ครองเรือนเพื่อทำให้เกิดเครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค
๒. ความเพียรของผู้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตเพื่อสละทิ้งอุปธิ^๒ ทั้งปวง

ความเพียรที่เกิดได้ยากในโลก ๒ ประการนี้แล

บรรดาความเพียร ๒ ประการนี้ ความเพียรเพื่อสละทิ้งอุปธิทั้งปวงเป็นธรรมายอดเยี่ยม เพราะเหตุนั้นแล เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า “เราจักเริ่มตั้งความเพียรเพื่อสละทิ้งอุปธิทั้งปวง

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้แล

ปธานสูตรที่ ๒ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ เหตุแห่งความหลุดพ้นจากโทษ ในที่นี้หมายถึงมรรค ๔ ผล ๔ (อง.ทุก.อ. ๒/๑/๔)

^๒ อุปธิ หมายถึงเบญจขันธ์ กิเลส และอภิสังขาร (อง.ทุก.อ. ๒/๒/๕)

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓.ตติยปัณณาสก]

๑. กัมมกรณวรรค ๔. อดปนิยสูตร

๓. ตปนิยสูตร

ว่าด้วยธรรมที่เป็นเหตุแห่งความเดือดร้อน

[๓] ภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่เป็นเหตุแห่งความเดือดร้อน ๒ ประการนี้ ธรรมที่เป็นเหตุแห่งความเดือดร้อน ๒ ประการ อะไรบ้าง คือ บุคคลบางคนในโลกนี้

- | | |
|-------------------|----------------------|
| ๑. ทำแต่กายทุจริต | ๒. ไม่ได้ทำกายสุจริต |
| ๑. ทำแต่วจีทุจริต | ๒. ไม่ได้ทำวจีสุจริต |
| ๑. ทำแต่มโนทุจริต | ๒. ไม่ได้ทำมโนสุจริต |

เขาเดือดร้อนอยู่ว่า "เราทำแต่กายทุจริต ไม่ได้ทำกายสุจริต ทำแต่วจีทุจริต ไม่ได้ทำวจีสุจริต ทำแต่มโนทุจริต ไม่ได้ทำมโนสุจริต"

ภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่เป็นเหตุแห่งความเดือดร้อน ๒ ประการนี้แล

ตปนิยสูตรที่ ๓ จบ

๔. อดปนิยสูตร

ว่าด้วยธรรมที่ไม่เป็นเหตุแห่งความเดือดร้อน

[๔] ภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่ไม่เป็นเหตุแห่งความเดือดร้อน ๒ ประการนี้ ธรรมที่ไม่เป็นเหตุแห่งความเดือดร้อน ๒ ประการ อะไรบ้าง คือ บุคคลบางคนในโลกนี้

- | | |
|-------------------|----------------------|
| ๑. ทำแต่กายสุจริต | ๒. ไม่ได้ทำกายทุจริต |
| ๑. ทำแต่วจีสุจริต | ๒. ไม่ได้ทำวจีทุจริต |
| ๑. ทำแต่มโนสุจริต | ๒. ไม่ได้ทำมโนทุจริต |

เขาย่อมไม่เดือดร้อนอยู่ว่า "เราทำแต่กายสุจริต ไม่ได้ทำกายทุจริต ทำแต่วจีสุจริต ไม่ได้ทำวจีทุจริต ทำแต่มโนสุจริต ไม่ได้ทำมโนทุจริต"

ภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่ไม่เป็นเหตุแห่งความเดือดร้อน ๒ ประการนี้แล

อดปนิยสูตรที่ ๔ จบ

พระสุตตันตปิฎก อังคตวรรค ๕. อุบัติวรรค [๓.ตติยปิณฑาสก]

๑. กัมมกรณวรรค ๕. อุบัติวรรค

๕. อุบัติวรรค

ว่าด้วยธรรมที่เป็นเหตุให้ทรงรู้สัพพัญญุตญาณ

[๕] ภิกษุทั้งหลาย เรารู้ทั่วถึงธรรม ๒ ประการ

ธรรม ๒ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ความไม่สันโดษเพียงแต่กุศลธรรมทั้งหลาย

๒. ความไม่ทอดทิ้งในการบำเพ็ญเพียร

ภิกษุทั้งหลาย เราเริ่มตั้งความเพียรไม่ย่อหย่อนว่า "จะเหลืออยู่แต่หนึ่ง เอ็น และกระดูกก็ตามที เนื้อและเลือดในสรีระจงเหือดแห้งไปเถิด ยังไม่บรรลุผลที่พึงบรรลุด้วยเรี่ยวแรงของบุรุษ ด้วยความเพียรของบุรุษ ด้วยความบากบั่นของบุรุษแล้ว จักไม่หยุดความเพียร" สัมโพธิญาณนั้นเราบรรลุได้ด้วยความไม่ประมาท ธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะที่ยอดเยี่ยม^๑ เราก็บรรลุได้ด้วยความไม่ประมาท แม้ถ้าเธอทั้งหลายพึงตั้งความเพียรไม่ย่อหย่อนว่า "จะเหลืออยู่แต่หนึ่ง เอ็น และกระดูกก็ตามที เนื้อและเลือดในสรีระจงเหือดแห้งไปเถิด ยังไม่บรรลุผลที่พึงบรรลุด้วยเรี่ยวแรงของบุรุษ ด้วยความเพียรของบุรุษ ด้วยความบากบั่นของบุรุษแล้ว จักไม่หยุดความเพียร" ไม่นานนักก็จักทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ยอดเยี่ยม^๒อันเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ที่กุลบุตรออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบันแน่แท้

เพราะเหตุนั้นแล เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า "เราจักเริ่มตั้งความเพียรไม่ย่อหย่อนว่า จะเหลืออยู่แต่หนึ่ง เอ็น และกระดูกก็ตามที เนื้อและเลือดในสรีระจงเหือดแห้งไปเถิด ยังไม่บรรลุผลที่พึงบรรลุด้วยเรี่ยวแรงของบุรุษ ด้วยความเพียรของบุรุษ ด้วยความบากบั่นของบุรุษแล้ว จักไม่หยุดความเพียร"

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้แล

อุบัติวรรคที่ ๕ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะที่ยอดเยี่ยม หมายถึงอรหัตตผลหรือนิพพาน (อง.ทุก.อ. ๒/๕/๗)

^๒ ประโยชน์ยอดเยี่ยม ในที่นี้หมายถึงอรหัตตผลหรืออริยผลอันเป็นที่สุดแห่งมรรคพรหมจรรย์ (อง.ทุก.อ. ๒/๕/๗, ม.ม.อ. ๒/๘๒/๘๐)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า :๖๑ }

พระสวดตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓.ตติยป็นณาสก]

๑. กัมมกรณวรรค ๗. กัณหสูตร

๖. สัญโญชนสูตร

ว่าด้วยกิเลสที่ผูกมัดใจสัตว์

[๖] ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ ประการนี้

ธรรม ๒ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. การเห็นธรรมที่เป็นปัจจัยแห่งสังโยชนโดยความพอใจ

๒. การเห็นธรรมที่เป็นปัจจัยแห่งสังโยชนโดยความเบื่อหน่าย

บุคคลผู้เห็นธรรมที่เป็นปัจจัยแห่งสังโยชนโดยความพอใจอยู่ยอมนละราคะ โทสะ และโมหะไม่ได้ เรากล่าวว่า “บุคคลยังละราคะ โทสะ และโมหะไม่ได้ ย่อมไม่พ้นจากชาติ(ความเกิด) ชรา(ความแก่) มรณะ(ความตาย) โสกะ(ความเศร้าโศก) ปรีทเวะ (ความคร่ำครวญ) ทุกข์(ความทุกข์กาย) โทมนัส(ความทุกข์ใจ) อุปายาส(ความคับแค้นใจ) และย่อมไม่พ้นจากทุกข์”^๑

บุคคลผู้เห็นธรรมที่เป็นปัจจัยแห่งสังโยชนโดยความเบื่อหน่ายอยู่ยอมนละราคะ โทสะ และโมหะได้ เรากล่าวว่า “บุคคลละราคะ โทสะ และโมหะได้แล้ว ย่อมพ้นจากชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปรีทเวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส และย่อมพ้นจากทุกข์”

ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ ประการนี้แล

สัญโญชนสูตรที่ ๖ จบ

๗. กัณหสูตร

ว่าด้วยธรรมฝ่ายดำ

[๗] ภิกษุทั้งหลาย ธรรมฝ่ายดำ ๒ ประการนี้

ธรรมฝ่ายดำ ๒ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. อหิริกะ (ความไม่อายบาป)

๒. อโนตตปปะ (ความไม่กลัวบาป)

ภิกษุทั้งหลาย ธรรมฝ่ายดำ ๒ ประการนี้แล

กัณหสูตรที่ ๗ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ หมายถึงทุกข์ในวิภวทุกขทั้งสิ้น (อง.ทุก.อ. ๒/๖/๘)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า : ๖๒ }

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓.ตติยปัณณาสก]

๑. กัมมกรณวรรค ๙. จริยสูตร

๘. สุกกสูตร

ว่าด้วยธรรมฝ่ายขาว

[๘] ภิกษุทั้งหลาย ธรรมฝ่ายขาว ๒ ประการนี้

ธรรมฝ่ายขาว ๒ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. หิริ (ความอายบาป)

๒. โอตตปปะ (ความกลัวบาป)

ภิกษุทั้งหลาย ธรรมฝ่ายขาว ๒ ประการนี้แล

สุกกสูตรที่ ๘ จบ

๙. จริยสูตร

ว่าด้วยจริยธรรมคัมครองโลก

[๙] ภิกษุทั้งหลาย ธรรมฝ่ายขาว ๒ ประการยอมคัมครองโลก^๑

ธรรมฝ่ายขาว ๒ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. หิริ

๒. โอตตปปะ

ธรรมฝ่ายขาว ๒ ประการนี้แล หากไม่คัมครองโลก ชาวโลกไม่พึงบัญญัติว่า

“มารดา น้า ป้า ภรรยาของอาจารย์ หรือภรรยาของครู” โลกจักถึงความสับสน

กันเหมือนพวกแพะ แกะ ไก่ หมู สุนัขบ้าน และสุนัขจิ้งจอกฉะนั้น

ภิกษุทั้งหลาย แต่เพราะเหตุที่ธรรมฝ่ายขาว ๒ ประการนี้คัมครองโลก ฉะนั้น

ชาวโลกจึงบัญญัติคำว่า “มารดา น้า ป้า ภรรยาของอาจารย์ หรือภรรยาของครู”

จริยสูตรที่ ๙ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ โลก ในที่นี้หมายถึงสัตว์โลก โลกคือหมู่มสัตว์ (อง.ทุก.ฎีกา ๒/๙/๑๐)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า :๖๓ }

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓.ตติยปิณฑาสก]

๒. อธิกรณวรรค

๑๐. วัสสุปนายิกสูตร

ว่าด้วยการเข้าพรรษา

[๑๐] ภิกษุทั้งหลาย การเข้าพรรษา ๒ อย่างนี้

การเข้าพรรษา ๒ อย่าง อะไรบ้าง คือ

๑. การเข้าพรรษาดัน

๒. การเข้าพรรษาหลัง

ภิกษุทั้งหลาย การเข้าพรรษา ๒ อย่างนี้แล

วัสสุปนายิกสูตรที่ ๑๐ จบ

กัมมกรณวรรคที่ ๑ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. วัชชสูตร

๒. ปธานสูตร

๓. ตปณียสูตร

๔. อตปณียสูตร

๕. อุบัญญัติสูตร

๖. สัมมัญญชนสูตร

๗. กัณหาสูตร

๘. สุกกสูตร

๙. จริยสูตร

๑๐. วัสสุปนายิกสูตร

๒. อธิกรณวรรค

หมวดว่าด้วยอธิกรณ์

[๑๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย พละ^๑ ๒ ประการนี้

พละ ๒ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ปฏิสังขานพละ (กำลังคือการพิจารณา)

๒. ภวานาพละ (กำลังคือการเจริญ)

เชิงอรรถ :

^๑ พละ ในที่นี้หมายถึงกำลัง เพราะอรรถว่าอันธรรมอื่นให้หวั่นไหวไม่ได้ กล่าวคืออันธรรมอื่นจะครอบงำ และย้ายได้โดยยาก (อง.ทุก.อ. ๒/๑๑/๑๐)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า : ๖๔ }

พระสูตรตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓.ตติยปัณณาสก]

๒. อธิกรณวรรค

ปฏิสังขานผละ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เห็นประจักษ์ดังนี้ว่า “ผลของกายทุจริตเป็นผลที่เลวทรามทั้งในภพนี้และภพหน้า ผลของวจีทุจริตเป็นผลที่เลวทรามทั้งในภพนี้และภพหน้า ผลของมโนทุจริตเป็นผลที่เลวทรามทั้งในภพนี้และภพหน้า” บุคคลนั้นครั้งเห็นประจักษ์ดังนี้แล้วย่อมละกายทุจริต บำเพ็ญกายสุจริต ละวจีทุจริต บำเพ็ญวจีสุจริต ละมโนทุจริต บำเพ็ญมโนสุจริต บริหารตนให้บริสุทธิ์ นี้เรียกว่า ปฏิสังขานผละ

ภาวนาผละ เป็นอย่างไร

คือ ในผละ ๒ ประการนั้น ภาวนาผละเป็นของพระเสขะ บุคคลนั้นอาศัยผละของพระเสขะย่อมละราคะ โทสะ และโมหะได้ ครั้นละราคะ โทสะ และโมหะได้แล้ว เขาย่อมไม่ทำกรรมที่เป็นอกุศล ไม่ประพฤติกกรรมที่เป็นบาป นี้เรียกว่า ภาวนาผละ

ภิกษุทั้งหลาย ผละ ๒ ประการนี้แล (๑)

[๑๒] ผละ ๒ ประการนี้

ผละ ๒ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ปฏิสังขานผละ

๒. ภาวนาผละ

ปฏิสังขานผละ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เห็นประจักษ์ดังนี้ว่า “ผลของกายทุจริตเป็นผลที่เลวทรามทั้งในภพนี้และภพหน้า ผลของวจีทุจริตเป็นผลที่เลวทรามทั้งในภพนี้และภพหน้า ผลของมโนทุจริตเป็นผลที่เลวทรามทั้งในภพนี้และภพหน้า” บุคคลนั้นครั้งเห็นประจักษ์ดังนี้แล้วย่อมละกายทุจริต บำเพ็ญกายสุจริต ละวจีทุจริต บำเพ็ญวจีสุจริต ละมโนทุจริต บำเพ็ญมโนสุจริต บริหารตนให้บริสุทธิ์ นี้เรียกว่า ปฏิสังขานผละ

ภาวนาผละ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้บำเพ็ญสติสัมโพชฌงค์อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธน้อมไปในการสละ บำเพ็ญธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ ... บำเพ็ญวิริยสัมโพชฌงค์ ... บำเพ็ญปีติสัมโพชฌงค์ ... บำเพ็ญปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ ... บำเพ็ญสมาธิสัมโพชฌงค์ ... บำเพ็ญอุเบกขาสัมโพชฌงค์อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ นี้เรียกว่า ภาวนาผละ

ภิกษุทั้งหลาย ผละ ๒ ประการนี้แล (๒)

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓.ตติยปิณฑาสก]

๒. อธิกรณวรรค

[๑๒] พละ ๒ ประการนี้

พละ ๒ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ปฏิสังขานพละ

๒. ภาวนาพละ

ปฏิสังขานพละ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เห็นประจักษ์ดังนี้ว่า “ผลของกายทุจริตเป็นผลที่เลวทรามทั้งในภพนี้และภพหน้า ผลของวจีทุจริตเป็นผลที่เลวทรามทั้งในภพนี้และภพหน้า ผลของมโนทุจริตเป็นผลที่เลวทรามทั้งในภพนี้และภพหน้า” บุคคลนั้นครั้งเห็นประจักษ์ดังนี้แล้ว ย่อมละกายทุจริต บำเพ็ญกายสุจริต ละวจีทุจริต บำเพ็ญวจีสุจริต ละมโนทุจริต บำเพ็ญมโนสุจริต บริหารตนให้บริสุทธิ์ นี้เรียกว่า ปฏิสังขานพละ

ภาวนาพละ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้สงัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลาย บรรลุปฐมฌาน ที่มีวิตกมีวิจารณ์ มีปีติและสุขอันเกิดจากวิเวก^๑อยู่ เพราะวิตกวิจารณ์สงบระงับไปแล้ว ภิกษุบรรลุทุติยฌานที่มีความผ่องใสภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปีติและสุขอันเกิดจากสมาธิอยู่ อนึ่ง เพราะปีติจางคลายไป ภิกษุมีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุดุติยฌานที่พระอรหันะทั้งหลายสรรเสริญว่า “ผู้มีอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข” เพราะละสุขและทุกข์ได้แล้ว เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อนแล้ว ภิกษุบรรลุตตถฌานที่ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่ นี้เรียกว่า ภาวนาพละ

ภิกษุทั้งหลาย พละ ๒ ประการนี้แล (๓)

พระธรรมเทศนาของพระตถาคต ๒ แบบ

[๑๔] ธรรมเทศนาของตถาคต^๒ ๒ แบบนี้

ธรรมเทศนาของตถาคต ๒ แบบ อะไรบ้าง คือ

เชิงอรรถ :

^๑ วิเวก ในที่นี้หมายถึงวิเวก ๕ อย่าง คือ (๑) ตทังควิเวก (๒) วิกขัมภนวิเวก (๓) สมจเฉทวิเวก (๔) ปัสสัทธิวิเวก (๕) นิสสรณวิเวก (อภ.ทุก.อ. ๒/๑๒/๑๐)

^๒ ตถาคต ในที่นี้เป็นคำที่พระพุทธเจ้าตรัสหมายถึงพระองค์เองแทนคำว่า “เรา” (อุตตมบุรุษ)

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓.ตติยปัณณาสก]

๒. อธิกรณวรรค

๑. ธรรมเทศนาแบบย่อ^๑

๒. ธรรมเทศนาแบบพิสดาร^๒

ภิกษุทั้งหลาย ธรรมเทศนาของตถาคต ๒ แบบนี้แล (๔)

เหตุให้อธิกรณยึดเยื่อและไม่ยึดเยื่อ

[๑๕] ในอธิกรณใด^๓ ภิกษุผู้ต้องอาบัติและภิกษุผู้เป็นโจทก์ยังมีได้พิจารณาตนเองให้ดี ในอธิกรณนั้นพึงหวังได้ตั้งนี้ว่า “จักเป็นไปเพื่อความยึดเยื่อ เพื่อความรุนแรง^๔ เพื่อความร้ายแรง^๕ และภิกษุทั้งหลายจักอยู่ไม่เหมาะสม” ส่วนในอธิกรณใด ภิกษุผู้ต้องอาบัติและภิกษุผู้เป็นโจทก์พิจารณาตนเองให้ดี ในอธิกรณนั้นพึงหวังได้ตั้งนี้ว่า “จักไม่เป็นไปเพื่อความยึดเยื่อ เพื่อความรุนแรง เพื่อความร้ายแรง และภิกษุทั้งหลายจักอยู่เหมาะสม”

ภิกษุผู้ต้องอาบัติพิจารณาตนเองให้ดี เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุผู้ต้องอาบัติในธรรมวินัยนี้เห็นประจักษ์ตั้งนี้ว่า “เราแลต้องอาบัติที่เป็นอกุศลทางกายบางอย่าง เพราะเหตุนั้น ภิกษุนั้นจึงได้เห็นที่เราต้องอาบัติที่เป็นอกุศลทางกายบางอย่าง ถ้าเราไม่พึงต้องอาบัติที่เป็นอกุศลทางกายบางอย่าง ภิกษุ

เชิงอรรถ :

- ^๑ **ธรรมเทศนาแบบย่อ** หมายถึงการยกหัวข้อขึ้นตั้งแล้วกล่าว ใช้สำหรับบุคคลผู้มีปัญญามาก ผู้เป็นอุคชฐัตถุญญ ผู้ที่พอยกหัวข้อก็รู้ (อง.ทุก.อ. ๒/๑๔/๑๒)
- ^๒ **ธรรมเทศนาแบบพิสดาร** หมายถึงการยกหัวข้อขึ้นตั้งหรือไม่ยกหัวข้อขึ้นตั้งแล้วกล่าวชี้แจงโดยพิสดาร ใช้สำหรับบุคคลผู้มีปัญญาน้อย ๓ จำพวก คือ (๑) วิปจิตถุญญ ผู้รู้ต่อเมื่อขยายความ (๒) เนยยะ ผู้ที่พอแนะนำได้ (๓) ปทปรมะ ผู้มีบทเป็นอย่างยิ่ง ผู้อับปัญญาสอนให้รู้ได้แค่เพียงตัวบทคือพยัญชนะหรือถ้อยคำ ไม่อาจเข้าใจอรรถคือความหมาย (อง.ทุก.อ. ๒/๑๔/๑๒)
- ^๓ **อธิกรณ** ในที่นี้หมายถึงเรื่องที่ต้องดำเนินการมี ๔ อย่าง คือ (๑) **วิวาธาธิกรณ** การเถียงกันเกี่ยวกับพระธรรมวินัย (๒) **อนูวาธาธิกรณ** การโจทหรือกล่าวหากันด้วยอาบัติ (๓) **อาบัติตาธิกรณ** การต้องอาบัติ การปรับอาบัติ และการแก้ไขตัวเองให้พ้นจากอาบัติ (๔) **กิจจาธิกรณ** กิจธุระต่าง ๆ ที่สงฆ์จะต้องทำ เช่น ให้อุปสมบท ให้ผ้ากฐิน เป็นต้น (อง.ทุก.อ. ๒/๑๕/๑๒)
- ^๔ **เพื่อความรุนแรง** ในที่นี้หมายถึงเป็นไปเพื่อความมิวจาหายาบคาย เช่น ด่ากันด้วยคำหยาบว่า ท่านเป็นทาส เป็นคนชั่ว เป็นฉันทาลและเป็นช่างसान เป็นต้น (อง.ทุก.อ. ๒/๑๕/๑๓)
- ^๕ **เพื่อความร้ายแรง** ในที่นี้หมายถึงเป็นไปเพื่อการทำร้ายกันด้วยก้อนหิน ก้อนดิน และท่อนไม้ เป็นต้น (อง.ทุก.อ. ๒/๑๕/๑๓)

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓.ตติยปัณณาสก์]

๒. อธิกรณวรรค

นั่นก็ไม่พึงเห็นที่เราต้องอาบัติที่เป็นอกุศลทางกายบางอย่าง ก็เพราะเราต้องอาบัติที่เป็นอกุศลทางกายบางอย่าง ฉะนั้น ภิกษุนั้นจึงได้เห็นว่าเราต้องอาบัติที่เป็นอกุศลทางกายบางอย่าง ครั้นเห็นแล้วจึงไม่พอใจ ภิกษุนั้นเมื่อไม่พอใจ จึงว่ากล่าวเราผู้มีวาจาไม่น่าพอใจ เราผู้มีวาจาไม่น่าพอใจถูกภิกษุนั้นว่ากล่าว จึงไม่พอใจ เมื่อไม่พอใจ จึงบอกแก่ผู้อื่นว่า “ด้วยเหตุนี้ โทษในอธิกรณนั้นจึงครอบงำแต่เฉพาะเราเท่านั้น เหมือนในเรื่องสินค้า โทษย่อมครอบงำเฉพาะบุคคลผู้จำต้องเสียภาษี”

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ต้องอาบัติพิจารณาตนเองให้ดีเป็นอย่างไรแล

ภิกษุผู้เป็นโจทก์พิจารณาตนเองให้ดี เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุผู้เป็นโจทก์ในธรรมวินัยนี้เห็นประจักษ์ดังนี้ว่า “ภิกษุนี้แลต้องอาบัติที่เป็นอกุศลทางกายบางอย่าง เพราะเหตุนั้น เราจึงได้เห็นว่าภิกษุนี้ต้องอาบัติที่เป็นอกุศลทางกายบางอย่าง ถ้าภิกษุนี้ไม่พึงต้องอาบัติที่เป็นอกุศลทางกายบางอย่าง เราก็ไม่พึงเห็นว่าเป็นอกุศลทางกายบางอย่าง ก็เพราะภิกษุนี้ต้องอาบัติที่เป็นอกุศลทางกายบางอย่าง ฉะนั้น เราจึงได้เห็นว่าภิกษุนี้ต้องอาบัติที่เป็นอกุศลทางกายบางอย่าง ครั้นเห็นแล้วจึงไม่พอใจ เราเมื่อไม่พอใจ ได้ว่ากล่าวภิกษุนี้ผู้มีวาจาไม่น่าพอใจ ภิกษุนี้ผู้มีวาจาไม่น่าพอใจนี้ถูกเรว่ากล่าว จึงไม่พอใจ เมื่อไม่พอใจจึงบอกแก่ผู้อื่นว่า “ด้วยเหตุนี้ โทษในอธิกรณนั้นจึงครอบงำแต่เฉพาะเราเท่านั้นเหมือนในเรื่องสินค้า โทษย่อมครอบงำเฉพาะบุคคลผู้จำต้องเสียภาษี”

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เป็นโจทก์พิจารณาตนเองให้ดีเป็นอย่างไรแล

ในอธิกรณใด ภิกษุผู้ต้องอาบัติและภิกษุผู้เป็นโจทก์ยังไม่พิจารณาตนเองให้ดี ในอธิกรณนั้นพึงหวังได้ดังนี้ว่า “จักเป็นไปเพื่อความยึดเยื่อ เพื่อความรุนแรง เพื่อความร้ายแรง และภิกษุทั้งหลายจักอยู่ไม่ผาสุก”

ส่วนในอธิกรณใด ภิกษุผู้ต้องอาบัติและภิกษุผู้เป็นโจทก์พิจารณาตนเองให้ดี ในอธิกรณนั้นพึงหวังได้ดังนี้ว่า “จักไม่เป็นไปเพื่อความยึดเยื่อ เพื่อความรุนแรง เพื่อความร้ายแรง และภิกษุทั้งหลายจักอยู่ผาสุก” (๕)

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓.ตติยปิณฑาสก]

๒. อธิกรณวรรค

เหตุให้เกิดในทุคติและสุคติ

[๑๖] ครั้งนั้น พราหมณ์คนหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจพอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้วนั่ง ณ ที่สมควร^๑ ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่ท่านพระโคตม อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วไปเกิดในอบาย ทุคติ วินิบาต นรก”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “พราหมณ์ เพราะเหตุแห่งการประพฤตินิเสสมา คือประพฤตินิเสส ขอบธรรม สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วจึงไปเกิดในอบาย ทุคติ วินิบาต นรก”

พราหมณ์ทูลถามว่า “ข้าแต่ท่านพระโคตม อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “พราหมณ์ เพราะเหตุแห่งการประพฤตินิเสสมา คือประพฤตินิเสส ขอบธรรม สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วจึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์”

พราหมณ์นั้นกราบทูลว่า “ข้าแต่ท่านพระโคตม ภาษิตของท่านพระโคตมชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ข้าแต่ท่านพระโคตม ภาษิตของท่านพระโคตมชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ท่านพระโคตมประกาศธรรมแจ่มแจ้งโดยประการต่าง ๆ เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือตามประทีปในที่มืด^๒ โดยตั้งใจว่า ‘คนมีตาดีจักเห็นรูปได้’ ข้าพระองค์นี้ขอถึงท่านพระโคตม พร้อมทั้งพระธรรม และพระสงฆ์เป็นสรณะ ขอท่านพระโคตมจงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต” (๖)

[๑๗] ครั้งนั้น พราหมณ์ชานุสโสณิเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจพอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูล

เชิงอรรถ :

^๑ ที่สมควร (เอกมนต์) ในที่นี้หมายถึงที่เหมาะสม คือ เว้นโทษ ๖ ประการ ได้แก่ (๑) โกลเกินไป (๒) โกลเกินไป (๓) อยู่เหนือลม (๔) สูงเกินไป (๕) อยู่ตรงหน้าเกินไป (๖) อยู่ข้างหลังเกินไป (อภ.ทุก.อ. ๒/๑๖/๑๕)

^๒ ในที่มืด ในที่นี้หมายถึงความมืดมิดมอง ๔ อย่าง คือ (๑) ความมืดในวันแรม ๑๕ ค่ำ (๒) ความมืดในเวลาเที่ยงคืน (๓) ความมืดในป่าทึบ (๔) ความมืดในเวลาเมฆปกคลุม (อภ.ทุก.อ. ๒/๑๖/๑๗)

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓.ตติยปิณฑาสก]

๒. อธิกรณวรรค

ถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่ท่านพระโคตม อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “พราหมณ์ สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก เพราะทำและเพราะไม่ทำ”

พราหมณ์ขานุสโสณินทูลถามว่า “ข้าแต่ท่านพระโคตม อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “พราหมณ์ สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์เพราะทำและไม่ทำอย่างนี้”

พราหมณ์นั้นกราบทูลว่า “ข้าพระองค์ยอมไม่รู้ทั่วถึงเนื้อความแห่งภษิตที่ท่านพระโคตมตรัสไว้โดยย่อโดยพิสดารได้ ขอประทานวโรกาส ขอท่านพระโคตมโปรดแสดงธรรมโดยวิธีที่ข้าพระองค์จะพึงรู้ทั่วถึงเนื้อความแห่งภษิตที่ท่านพระโคตมตรัสไว้โดยย่อได้โดยพิสดารเถิด”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ถ้าเช่นนั้น ท่านจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว”

พราหมณ์ขานุสโสณินทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

“พราหมณ์ บุคคลบางคนในโลกนี้ทำแต่กายทุจริต ไม่ทำกายสุจริต ทำแต่วจีทุจริต ไม่ทำวจีสุจริต ทำแต่มโนทุจริต ไม่ทำมโนสุจริต สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วจึงไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก เพราะทำและเพราะไม่ทำอย่างนี้แล ส่วนบุคคลบางคนในโลกนี้ทำแต่กายสุจริต ไม่ทำกายทุจริต ทำแต่วจีสุจริต ไม่ทำวจีทุจริต ทำแต่มโนสุจริต ไม่ทำมโนทุจริต สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วจึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์เพราะทำและเพราะไม่ทำอย่างนี้แล”

พราหมณ์ขานุสโสณินทูลว่า “ข้าแต่ท่านพระโคตม ภษิตของท่านพระโคตมชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ฯลฯ ขอท่านพระโคตมจงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต” (๗)

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓.ตติยปัณณาสก]

๒. อธิกรณวรรค

โทษแห่งทุจริต ๕ อย่าง

[๑๘] ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั้น ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า “อานนท์ กายทุจริต วจีทุจริต และมโนทุจริต เรากล่าวว่าเป็นสิ่งที่ไม่ควรทำโดยส่วนเดียว”

ท่านพระอานนท์ทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อบุคคลทำกายทุจริต วจีทุจริต และมโนทุจริตที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่าเป็นสิ่งที่ไม่ควรทำโดยส่วนเดียว บุคคลนั้นจะได้รับโทษอะไร”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “เมื่อบุคคลทำกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริตที่เรา กล่าวว่าเป็นสิ่งที่ไม่ควรทำโดยส่วนเดียว บุคคลนั้นจะได้รับโทษดังต่อไปนี้ คือ (๑) แมตนก็ติเตียนตนเองได้ (๒) ผู้รู้ใคร่ครวญแล้วยอมติเตียนได้ (๓) กิตติศัพท์อันชั่ว ย่อมกระฉ่อนไป (๔) หลงลืมสติตาย (๕) หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกดิริ นิบาต นรก เมื่อบุคคลทำกายทุจริต วจีทุจริต และมโนทุจริตที่เรา กล่าวว่าเป็นสิ่งที่ไม่ควรทำโดยส่วนเดียว บุคคลนั้นจะได้รับโทษนี้”

อานิสงส์แห่งสุจริต ๕ อย่าง

อานนท์ กายสุจริต วจีสุจริต และมโนสุจริต เรากล่าวว่าเป็นสิ่งที่ควรทำโดยส่วนเดียว

ท่านพระอานนท์ทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อบุคคลทำกายสุจริต วจีสุจริต และมโนสุจริตที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่าควรทำโดยส่วนเดียว บุคคลนั้นจะได้รับอานิสงส์อะไร”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “เมื่อบุคคลทำกายสุจริต วจีสุจริต และมโนสุจริตที่เรา กล่าวว่าเป็นสิ่งที่ควรทำโดยส่วนเดียว บุคคลนั้นจะได้รับอานิสงส์ดังต่อไปนี้ คือ (๑) แมตนก็ติเตียนตนเองไม่ได้ (๒) ผู้รู้ใคร่ครวญแล้วยอมสรรเสริญ (๓) กิตติศัพท์อันงาม ย่อมขจรไป (๔) ไม่หลงลืมสติตาย (๕) หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ เมื่อบุคคลทำกายสุจริต วจีสุจริต และมโนสุจริตที่เรา กล่าวว่าเป็นสิ่งที่ควรทำโดยส่วนเดียว บุคคลนั้นจะได้รับอานิสงส์นี้” (๘)

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓.ตติยปัณณาสก์]

๒. อธิกรณวรรค

การละอกุศลและการบำเพ็ญกุศล

[๑๙] ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละอกุศล บุคคลสามารถละอกุศลได้ ถ้าบุคคลไม่สามารถละอกุศลนี้ได้ เราไม่พึงกล่าวอย่างนี้ว่า “เธอทั้งหลายจงละอกุศล” ก็เพราะบุคคลสามารถละอกุศลได้ ฉะนั้นเราจึงกล่าวอย่างนี้ว่า “เธอทั้งหลายจงละอกุศล” ถ้าอกุศลนี้ที่บุคคลละได้แล้วพึงเป็นไปเพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์ เราไม่พึงกล่าวอย่างนี้ว่า “เธอทั้งหลายจงละอกุศล” ก็เพราะอกุศลที่บุคคลละได้แล้วย่อมเป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุข ฉะนั้นเราจึงกล่าวอย่างนี้ว่า “เธอทั้งหลายจงละอกุศล”

เธอทั้งหลายจงบำเพ็ญกุศล บุคคลสามารถบำเพ็ญกุศลได้ ถ้าบุคคลไม่สามารถบำเพ็ญกุศลนี้ได้ เราไม่พึงกล่าวอย่างนี้ว่า “เธอทั้งหลายจงบำเพ็ญกุศล” ก็เพราะบุคคลสามารถบำเพ็ญกุศลได้ ฉะนั้นเราจึงกล่าวอย่างนี้ว่า “เธอทั้งหลายจงบำเพ็ญกุศล” ถ้ากุศลนี้ที่บุคคลบำเพ็ญแล้วพึงเป็นไปเพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์ เราไม่พึงกล่าวอย่างนี้ว่า “เธอทั้งหลายจงบำเพ็ญกุศล” ก็เพราะกุศลที่บุคคลบำเพ็ญแล้วย่อมเป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุข ฉะนั้นเราจึงกล่าวอย่างนี้ว่า “เธอทั้งหลายจงบำเพ็ญกุศล” (๙)

ธรรมที่ทำให้ศาสนาเสื่อมและเจริญ

[๒๐] ธรรม ๒ ประการนี้ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมสูญหายไปแห่งสังฆธรรม

ธรรม ๒ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. บทพญัญชนะที่สืบทอดกันมาไม่ดี^๑

๒. อรรถที่สืบทอดขยายความไม่ดี^๒

แม้อรรถแห่งบทพญัญชนะที่ตั้งไว้ไม่ดีก็ชื่อว่าเป็นการสืบทอดขยายความไม่ดี

ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ ประการนี้แลย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมสูญหายไปแห่งสังฆธรรม (๑๐)

เชิงอรรถ :

^๑ หมายถึงบทพาสีที่สืบทอดกันผิดระเบียบ (อง.ทุก.อ. ๒/๒๐/๒๘)

^๒ หมายถึงอรรถกถาที่สืบทอดกันมาผิดระเบียบ (อง.ทุก.อ. ๒/๒๐/๒๘)

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓.ตติยปัณณาสก]

๓. พาลวรรค

[๒๑] ธรรม ๒ ประการนี้ย่อมเป็นไปเพื่อความดำรงมั่น ไม่เสื่อมสูญ ไม่หายไปแห่งสังฆธรรม

ธรรม ๒ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. บทพยัญชนะที่สืบทอดกันมาดี

๒. อรรถที่สืบทอดขยายความดี

แม้อรรถแห่งบทพยัญชนะที่ตั้งไว้ดีก็ชื่อว่าเป็นการสืบทอดขยายความดี

ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ ประการนี้แลย่อมเป็นไปเพื่อความดำรงมั่น ไม่เสื่อมสูญ ไม่หายไปแห่งสังฆธรรม (๑๑)

อิทธิกรณวรรคที่ ๒ จบ

๓. พาลวรรค

หมวดว่าด้วยคนพาล

[๒๒] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย คนพาล ๒ จำพวกนี้ คนพาล ๒ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. คนที่ไม่เห็นโทษโดยความเป็นโทษ

๒. คนที่ไม่ยอมรับตามความเป็นจริงเมื่อบุคคลอื่นแสดงโทษ

คนพาล ๒ จำพวกนี้แล

บัณฑิต ๒ จำพวกนี้

บัณฑิต ๒ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. คนที่เห็นโทษโดยความเป็นโทษ

๒. คนที่ยอมรับตามความเป็นจริงเมื่อบุคคลอื่นแสดงโทษ

บัณฑิต ๒ จำพวกนี้แล (๑)

[๒๓] คน ๒ จำพวกนี้ย่อมกล่าวคู่ตถาคต

คน ๒ จำพวกไหนบ้าง คือ

พระสูตรต้นตอปฏิภาณ อังคตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓.ตติยปิณฑนาสก]

๓. พาลวรรค

๑. คนเจ้าโทสะที่มีความโหดร้ายอยู่ภายใน

๒. คนที่เชื่อโดยยึดถือผิด

คน ๒ จำพวกนี้แลย่อมกล่าวตู่ตถาคต (๒)

[๒๕] คน ๒ จำพวกนี้ย่อมกล่าวตู่ตถาคต

คน ๒ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. คนที่แสดงสิ่งที่ตถาคตไม่ได้ภาษิตไว้ ไม่ได้กล่าวไว้ว่า "ตถาคต
ได้ภาษิตไว้ ได้กล่าวไว้"

๒. คนที่แสดงสิ่งที่ตถาคตได้ภาษิตไว้ ได้กล่าวไว้ว่า "ตถาคต
ไม่ได้ภาษิตไว้ ไม่ได้กล่าวไว้"

คน ๒ จำพวกนี้แลย่อมกล่าวตู่ตถาคต

คน ๒ จำพวกนี้ย่อมไม่กล่าวตู่ตถาคต

คน ๒ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. คนที่แสดงสิ่งที่ตถาคตไม่ได้ภาษิตไว้ ไม่ได้กล่าวไว้ว่า "ตถาคต
ไม่ได้ภาษิตไว้ ไม่ได้กล่าวไว้"

๒. คนที่แสดงสิ่งที่ตถาคตได้ภาษิตไว้ ได้กล่าวไว้ว่า "ตถาคตได้
ภาษิตไว้ ได้กล่าวไว้"

คน ๒ จำพวกนี้แลย่อมไม่กล่าวตู่ตถาคต (๓)

[๒๕] คน ๒ จำพวกนี้ย่อมกล่าวตู่ตถาคต

คน ๒ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. คนที่แสดงสุดต้นตะที่ควรขยายความว่า "สุดต้นตะมีการขยาย
ความแล้ว"

๒. คนที่แสดงสุดต้นตะที่มีการขยายความแล้วว่า "สุดต้นตะที่ควร
ขยายความ"

คน ๒ จำพวกนี้แลย่อมกล่าวตู่ตถาคต (๔)

พระสวดตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓.ตติยปัณณาสก]

๓. พาลวรรค

[๒๖] คน ๒ จำพวกนี้ย่อมไม่กล่าวตู่ตถาคต

คน ๒ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. คนที่แสดงสดตันตตะที่ควรขยายความว่า "สดตันตตะควรขยายความ"
๒. คนที่แสดงสดตันตตะที่มีการขยายความแล้วว่า "สดตันตตะที่มีการขยายความแล้ว"

คน ๒ จำพวกนี้แลย่อมไม่กล่าวตู่ตถาคต (๕)

คติและฐานะ ๒ อย่างเป็นต้น

[๒๗] ผู้มีการงานปกปิดไว้^๑ ฟังหวังได้^๒ คติอย่าง ๑ ใน ๒ อย่าง คือ นรกหรือกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ผู้มีการงานไม่ปกปิดไว้ฟังหวังได้คติอย่าง ๑ ใน ๒ อย่าง คือ เทวดาหรือมนุษย์ (๖)

[๒๘] ผู้เป็นมิจฉาทิฎฐิฟังหวังได้คติอย่าง ๑ ใน ๒ อย่าง คือ นรกหรือกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน (๗)

[๒๙] ผู้เป็นสัมมาทิฎฐิฟังหวังได้คติอย่าง ๑ ใน ๒ อย่าง คือ เทวดาหรือมนุษย์ (๘)

[๓๐] สถานที่รองรับคนทุศีล ๒ แห่ง คือ นรกหรือกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน สถานที่รองรับคนมีศีล ๒ แห่ง คือ เทวดาหรือมนุษย์ (๙)

[๓๑] เราพิจารณาเห็นอำนาจประโยชน์^๓ ๒ ประการจึงอาศัยเสนาสนะอันเจียบสงัด คือ ป่าโปร่งและป่าทึบ^๔

เชิงอรรถ :

^๑ การงานที่ปกปิดไว้ หมายถึงบาปกรรม แท้จริง ขึ้นชื่อว่าบาป บุคคลจะทำการปกปิดหรือไม่ปกปิดก็ตาม ก็ชื่อว่าบาปกรรมที่ปกปิดไว้ (อจ.ทุก.อ. ๒/๒๗/๒๙)

^๒ ฟังหวังได้ ในที่นี้หมายถึงจำต้องปรารถนา จำต้องมีแน่นอน หรือจำต้องบังเกิดในคตินั้น ๆ แน่นอน (อจ.ติก.อ. ๒/๗๐/๒๑๔)

^๓ อำนาจประโยชน์ หมายถึงเหตุทั้งหลาย (อจ.ทุก.อ. ๒/๓๑/๓๐)

^๔ ป่าโปร่ง (อรณญ) หมายถึงป่าอยู่นอกเสาสหคเมืองออกไปอย่างน้อยชั่ว ๕๐๐ ลูกธนู ป่าทึบ (วนปตถ) หมายถึงสถานที่ไม่มีผู้คนอยู่อาศัยเลยเขตหมู่บ้านไป (อจ.ทุก.อ. ๒/๓๑/๓๐)

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓.ตติยปัณณาสก]

๓. พาลวรรค

อำนาจประโยชน์ ๒ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. เห็นการอยู่เป็นสุขในปัจจุบันของตน^๑
๒. อนุเคราะห์คนรุ่นหลัง

เราพิจารณาเห็นอำนาจประโยชน์ ๒ ประการนี้แลจึงอาศัยเสนาสนะอันเจียมสังัด คือ ป่าโปร่งและป่าทึบ (๑๐)

[๓๒] ธรรม ๒ ประการนี้เป็นฝ่ายวิชชา

ธรรม ๒ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. สมถะ (การฝึกจิตให้สงบเป็นสมาธิ)
๒. วิปัสสนา (ความเห็นแจ้ง)

สมถะที่ภิกษุเจริญแล้วยอมให้สำเร็จประโยชน์อะไร

คือ ย่อมให้จิตเจริญ

จิต^๒ที่เจริญแล้วยอมให้สำเร็จประโยชน์อะไร

คือ ย่อมละราคะได้

วิปัสสนาที่ภิกษุเจริญแล้วยอมให้สำเร็จประโยชน์อะไร

คือ ย่อมให้ปัญญาเจริญ

ปัญญาที่เจริญแล้วยอมให้สำเร็จประโยชน์อะไร

คือ ย่อมละอวิชชาได้

จิตที่เศร้าหมองเพราะราคะยอมไม่หลุดพ้น ปัญญา^๓ที่เศร้าหมองเพราะอวิชชา ย่อมไม่เจริญ เพราะสารอภราคะจึงมีเจโตวิมุตติ เพราะสารอภอวิชชา จึงมีปัญญาวิมุตติ (๑๑)

พาลวรรคที่ ๓ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ เห็นการอยู่เป็นสุขในปัจจุบันของตน หมายถึงการอยู่ผาสกอันเป็นโลกิยะและโลกุตตระ (อง.ทุก.อ.

๒/๓๑/๓๐)

^๒ จิต ในที่นี้หมายถึงมรรคจิต คือจิตในขณะแห่งมรรค (อง.ทุก.อ. ๒/๓๒/๓๐)

^๓ ปัญญา ในที่นี้หมายถึงมรรคปัญญา คือปัญญาในขณะแห่งมรรค (อง.ทุก.อ. ๒/๓๒/๓๐)

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓.ตติยปัณณาสก์]

๔. สมจิตตวรรค

๔. สมจิตตวรรค

หมวดว่าด้วยเทวดาพร้อมใจกัน

[๓๓] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงภูมิอัสตบรุษและภูมิอัสตบรุษแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว

ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

ภูมิอัสตบรุษ เป็นอย่างไร

คือ อัสตบรุษเป็นคนอกตัญญู^๑ เป็นคนอกตเวทิต^๒ ความเป็นคนอกตัญญู ความเป็นคนอกตเวทิต อัสตบรุษทั้งหลายสรรเสริญ ความเป็นคนอกตัญญู และ ความเป็นคนอกตเวทิต ทั้งหมดนี้เป็นภูมิอัสตบรุษ

ภูมิอัสตบรุษ เป็นอย่างไร

คือ อัสตบรุษเป็นคนกตัญญู เป็นคนกตเวทิต ความเป็นคนกตัญญู ความเป็นคนกตเวทิต อัสตบรุษทั้งหลายสรรเสริญ ความเป็นคนกตัญญู และความเป็นคนกตเวทิต ทั้งหมดนี้เป็นภูมิอัสตบรุษ (๑)

การตอบแทนที่ทำได้ยาก

[๓๔] การทำตอบแทนแก่ท่านทั้งสองเราไม่กล่าวว่าเป็นการทำได้โดยง่าย ท่านทั้งสองคือใคร คือ มารดาและบิดา ถึงบุตรจะมีอายุ ๑๐๐ ปี มีชีวิตอยู่ ๑๐๐ ปี ประคับประคองมารดาด้วยบ่าข้างหนึ่ง ประคับประคองบิดาด้วยบ่าข้างหนึ่ง ปฏิบัติท่านทั้งสองนั้นด้วยการอบกลิ่น การนวด การให้อาบน้ำ และการบีบนวด^๓ และแม้ท่านทั้งสองนั้นจะถ่ายอุจจาระและปัสสาวะลงบนบ่าทั้งสองของเขานั้นแล การกระทำอย่างนั้นยังไม่ชื่อว่าอันบุตรได้ทำ หรือทำตอบแทนแก่มารดาและบิดาเลย ถึงบุตรจะสถาปนามารดาและบิดาไว้ในราชสมบัติซึ่งเป็นเจ้าเหนือหัวแห่งแผ่นดินใหญ่ที่มี

เชิงอรรถ :

^๑ **อกตัญญู** หมายถึงผู้ไม่รู้อุปการะที่บุคคลอื่นกระทำแก่ตน (อง.ทุก.อ. ๒/๓๓/๓๑)

^๒ **อกตเวทิต** หมายถึงผู้ไม่รู้จักทำอุปการะที่บุคคลอื่นกระทำแก่ตนให้ปรากฏ (อง.ทุก.อ. ๒/๓๓/๓๑)

^๓ **การบีบนวด** หมายถึงการดึงไปและดึงมาซึ่งมือและเท้าเป็นต้น (อง.ทุก.อ. ๒/๓๔/๓๒)

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓.ตติยปัณณาสก์]

๔. สมจิตตวรรค

รัตนะ ๗ ประการมากมายนี้ การกระทำอย่างนั้นยังไม่ชื่อว่าอันบุตรได้ทำ หรือทำ
ตอบแทนแก่มารดาและบิดาเลย ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะมารดาและบิดามีอุปการะ
มาก บำรุงเลี้ยง แสดงโลกนี้แก่บุตรทั้งหลาย

ส่วนบุตรคนใดให้มารดาและบิดาผู้ไม่มีศรัทธา สมาทาน ตั้งมั่น ดำรงอยู่ใน
สัทธาสัมปทา(ความถึงพร้อมด้วยศรัทธา) ให้มารดาและบิดาผู้ทุศีล สมาทาน ตั้งมั่น
ดำรงอยู่ในศีลสัมปทา(ความถึงพร้อมด้วยศีล) ให้มารดาและบิดาผู้ตระหนี่ สมาทาน
ตั้งมั่น ดำรงอยู่ในจาคสัมปทา(ความถึงพร้อมด้วยการเสียสละ) ให้มารดาและบิดาผู้
ไม่มีปัญญา สมาทาน ตั้งมั่น ดำรงอยู่ในปัญญาสัมปทา(ความถึงพร้อมด้วยปัญญา)

ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล การกระทำอย่างนั้นชื่อว่าอันบุตรได้ทำและทำตอบแทน
แก่มารดาและบิดา (๒)

วาทะ ๒ อย่าง

[๓๕] ครั้งนั้น พรหมณ์คนหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้
สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจพอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูล
ถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ท่านพระโคตมมีวาทะ^๑อย่างไร กล่าวถึงอะไร”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “พรหมณ์ เรามีวาทะว่าควรทำ และมีวาทะว่า
ไม่ควรทำ”

พรหมณ์ทูลถามว่า “ท่านพระโคตมมีวาทะว่าควรทำและมีวาทะว่าไม่ควรทำ
อย่างไร”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “เรากล่าวว่า ไม่ควรทำกายทุจริต วลีทุจริต และ
มโนทุจริต ไม่ควรทำบาปอกุศลกรรมหลายอย่าง แต่ควรทำกายสุจริต วลีสุจริต และ
มโนสุจริต ควรทำกุศลกรรมหลายอย่าง พรหมณ์ เรามีวาทะว่าควรทำและมีวาทะ
ว่าไม่ควรทำอย่างนี้แล”

เชิงอรรถ :

^๑ วาทะ ในที่นี้หมายถึงลัทธิ ความเชื่อ เช่น คำว่า นัตถิกวาทะ ลัทธิที่ถือว่าไม่มีเหตุปัจจัยที่ทำให้สัตว์
บริสุทธิ์หรือเศร้าหมอง (เทียบ ที.ล.อ. ๑๖๘/๑๔๖)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า : ๗๘ }

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓.ตติยปัณณาสก]

๔. สมจิตตวรรค

พราหมณ์กราบทูลว่า “ข้าแต่ท่านพระโคตม ภาษิตของท่านพระโคตมชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ฯลฯ ขอท่านพระโคตมจงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต” (๓)

ทักษิไณยบุคคล ๒ จำพวก

[๓๖] ครั้งนั้น อนาถบิณฑิกคหบดีเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวัตแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ทักษิไณยบุคคล(คนที่ควรแก่ของท่าน)ในโลกมีกี่จำพวก และควรให้ทานในเขตไหน

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ในโลกมีทักษิไณยบุคคล ๒ จำพวก คือ

๑. พระเสขะ (ผู้ยังต้องศึกษา)
๒. พระอเสขะ (ผู้ไม่ต้องศึกษา)

ในโลกมีทักษิไณยบุคคล ๒ จำพวกนี้แล และพึงให้ทานในเขตนี้

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระดำรัสนี้ พระสุคตศาสดาครั้นตรัสพระดำรัสนี้แล้ว ได้ตรัสพระคาถาประพันธ์นี้ต่อไปอีกว่า

ในโลกนี้ พระเสขะและพระอเสขะ
เป็นผู้ควรแก่ทักษิณาทานของทายกผู้บูชาอยู่
พระเสขะและพระอเสขะเหล่านั้นเป็นคนตรง
ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ
นี่เป็นเขต^๑ของทายกผู้บูชาอยู่
ทานที่ให้ในเขตนี้มีผลมาก (๔)

เชิงอรรถ :

^๑ เขต หมายถึงที่ตั้ง ที่พึง ที่งอกงามแห่งบุญ (อง.ทุก.อ. ๒/๓๖/๓๔)

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓.ตติยปิณฑาสก]

๔. สมจิตตวรรค

บุคคลผู้มีสังโยชน์ ๒ จำพวก

[๓๗] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น ท่านพระสารีบุตรอยู่ที่ปราสาทของวิสาขามิคารมาตา ในบุพพาราม เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้นแล ท่านพระสารีบุตรเรียกภิกษุทั้งหลายมากล่าวว่า ผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นตอบรับแล้ว ท่านพระสารีบุตรจึงได้กล่าวเรื่องนี้ว่า

“ผู้มีอายุทั้งหลาย เราจักแสดงบุคคลที่มีสังโยชน์ภายใน^๑ และบุคคลที่มีสังโยชน์ภายนอก^๒ ท่านทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว”

ภิกษุเหล่านั้นตอบรับแล้ว ท่านพระสารีบุตรจึงได้กล่าวเรื่องนี้ว่า

บุคคลผู้มีสังโยชน์ภายใน เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีศีล สාරรวมด้วยการสังวรในพระปาติโมกข์ เพียบพร้อมด้วยอาจารย์(มารยาท)และโคจร(การเที่ยวไป) มีปกติเห็นภัยในโทษแม้เล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ภิกษุนั้นหลังจากมรณภาพแล้วจะไปเกิดในหมู่เทพหมู่ใดหมู่หนึ่ง^๓ เธอจตุจากอัฐภาพนั้น เป็นอาคามี กลับมาสู่ความเป็นมนุษย์นี้

บุคคลนี้เรียกว่า ผู้มีสังโยชน์ภายใน เป็นอาคามี กลับมาสู่ความเป็นมนุษย์นี้

บุคคลผู้มีสังโยชน์ภายนอก เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีศีล สාරรวมด้วยการสังวรในพระปาติโมกข์ เพียบพร้อมด้วยอาจารย์และโคจร มีปกติเห็นภัยในโทษแม้เล็กน้อย สมาทานศึกษา

เชิงอรรถ :

- ^๑ **สังโยชน์ภายใน** ในที่นี้หมายถึงฉันทราคะในกามภพที่เป็นไปภายใน หรือหมายถึงโอรัมภาคียสังโยชน์ (สังโยชน์เบื้องต้น) ๕ ประการ (อง.ทุก.อ. ๒/๓๗/๔๐)
- ^๒ **สังโยชน์ภายนอก** ในที่นี้หมายถึงฉันทราคะในรูปภพและอรุภพที่อยู่ภายนอก หรือหมายถึง อุทัมภาคียสังโยชน์(สังโยชน์เบื้องสูง) ๕ ประการ (อง.ทุก.อ. ๒/๓๗/๔๐)
- ^๓ **หมู่เทพหมู่ใดหมู่หนึ่ง** หมายถึงหมู่เทพชั้นกามาวจรสวรรค์ ๖ ชั้น ชั้นใดชั้นหนึ่ง (อง.ทุก.อ. ๒/๓๗/๔๓)

พระสดัตตตปิฎก อังคตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓.ตติยปัณณาสก]

๔. สมจิตตวรรค

อยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ภิกษุนั้นบรรลฺเจโตวิมุตติที่สงบอย่างใดอย่างหนึ่ง ภิกษุนั้น
หลังจากมรณภาพแล้วจะไปเกิดในหมู่เทพหมู่ใดหมู่หนึ่ง^๑ เธอจติจากอัฐภาพนั้นเป็น
อนาคามี ไม่กลับมาสู่ความเป็นมนุษย์นี้

บุคคลนี้เรียกว่า ผู้มีสังโยชนภายนอก เป็นอนาคามี ไม่กลับมาสู่ความเป็น
มนุษย์นี้

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้มีศีล สำรวมด้วยการสังวรในพระปาติโมกข์ เพียบ
พร้อมด้วยอาจารย์และโคจร มีปกติเห็นภัยในโทษแม้เล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ใน
สิกขาบททั้งหลาย ภิกษุนั้นปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อ
ดับกามทั้งหลาย ปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับภพ
ทั้งหลาย เธอปฏิบัติเพื่อสิ้นตัณหา เธอปฏิบัติเพื่อสิ้นความโลภ หลังจากมรณภาพ
แล้วจะไปเกิดในหมู่เทพหมู่ใดหมู่หนึ่ง เธอจติจากอัฐภาพนั้นเป็นอนาคามีไม่กลับมา
สู่ความเป็นมนุษย์นี้

บุคคลนี้เรียกว่า ผู้มีสังโยชนภายนอกเป็นอนาคามี ไม่กลับมาสู่ความเป็น
มนุษย์นี้

ครั้งนั้น เทวดาจำนวนมากพร้อมใจกันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ถวายอภิวัตแล้ว ได้ยื่น ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ณ ปราสาทของวิสาขามิคารมาตา ในบุพพาราม ท่านพระสารีบุตร
นั้นกำลังเทศนาถึงบุคคลที่มีสังโยชนภายในและบุคคลที่มีสังโยชนภายนอกให้ภิกษุ
ทั้งหลายฟัง ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บริษัทต่างร่าเริง ขอประทานวโรกาส ขอพระผู้มี
พระภาคทรงพระกรุณาเสด็จไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่เถิด”

พระผู้มีพระภาคทรงรับอาราธนาโดยดุษณีภาพ ต่อจากนั้น ได้ทรงหายจาก
พระเชตวันไปปรากฏต่อหน้าท่านพระสารีบุตรที่ปราสาทของวิสาขามิคารมาตาใน
บุพพาราม เหมือนบุรุษมีกำลังเหยียดแขนออกหรือคู้แขนเข้าจะนั้น พระผู้มี
พระภาคประทับนั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้ ฝ่ายท่านพระสารีบุตรก็ถวายอภิวัตพระผู้มี
พระภาคแล้วนั้ง ณ ที่สมควร

เชิงอรรถ :

^๑ หมู่เทพหมู่ใดหมู่หนึ่ง หมายถึงหมู่เทพชั้นสุทธาวาส ๕ ชั้น ชั้นใดชั้นหนึ่ง (อง.ทุก.อ. ๒/๓๗/๔๔)

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓.ตติยปัณณาสก]

๔. สมจิตตวรรค

พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสตั้งนี้ว่า

สารีบุตร เทวดาจำนวนมากพร้อมใจกันเข้าไปหาเราถึงที่อยู่ ใหว่แล้วยืนอยู่ ณ ที่สมควร ได้กล่าวตั้งนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ณ ปราสาทของวิสาขามิคาร-
มาตา ในบุพพาราม ท่านพระสารีบุตรนั้นกำลังเทศนาถึงบุคคลที่มีสังโยชน์ภายใน
และบุคคลที่มีสังโยชน์ภายนอกให้ภิกษุทั้งหลายฟัง ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บริษัท
ต่างร่าเริง ขอประทานวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคทรงพระกรุณาเสด็จไปหาท่าน
พระสารีบุตรถึงที่อยู่เถิด” เทวดาเหล่านั้นยืนอยู่ในพื้นที่มีขนาดพอที่ปลายเหล็ก
แหลมจรดลงได้ จำนวน ๑๐ องค์กรบ้าง ๒๐ องค์กรบ้าง ๓๐ องค์กรบ้าง ๔๐ องค์กรบ้าง
๕๐ องค์กรบ้าง ๖๐ องค์กรบ้าง แต่ก็ไม่เบียดเสียดกัน

เธออาจมีความคิดอย่างนี้ว่า “จิตซึ่งเป็นเหตุให้เทวดาเหล่านั้นยืนอยู่ได้ในพื้นที่
ที่มีขนาดพอที่ปลายเหล็กแหลมจรดลงได้จำนวน ๑๐ องค์กรบ้าง ๒๐ องค์กรบ้าง
๓๐ องค์กรบ้าง ๔๐ องค์กรบ้าง ๕๐ องค์กรบ้าง ๖๐ องค์กรบ้าง แต่ก็ไม่เบียดเสียดกันอย่าง
นั้น เป็นจิตอันเทวดาเหล่านั้นได้เจริญในภพนั้นแน่นอน” ข้อนี้เธอไม่ควรเห็นอย่าง
นั้น จิตซึ่งเป็นเหตุให้เทวดาเหล่านั้นยืนอยู่ได้ในพื้นที่มีขนาดพอที่ปลายเหล็กแหลม
จรดลงได้ จำนวน ๑๐ องค์กรบ้าง ฯลฯ แต่ก็ไม่เบียดเสียดกันอย่างนั้น เป็นจิตอัน
เทวดาเหล่านั้นได้เจริญในธรรมวินัยนี้นั่นเอง

เพราะเหตุนั้นแล เธอพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า “เราจักเป็นผู้มีอินทรีย์สงบ มีใจ
สงบ กายกรรม วจีกรรม มโนกรรมของผู้มีอินทรีย์สงบ มีใจสงบ ก็จักสงบด้วย
เราจักนำกายและจิตที่สงบเท่านั้นเข้าไปในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย”

สารีบุตร เธอพึงสำเหนียกอย่างนี้แล

สารีบุตร พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกที่ไม่ได้ฟังธรรมบรรยายนี้ได้เสียโอกาส
แล้ว (๕)

เหตุปัจจัยแห่งการวิวาท

[๓๘] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง ท่านพระมหากัจจានอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำกัททมทหะ เขตเมืองวรณา
ครั้งนั้น พราหมณ์อารามทัณชะเข้าไปหาท่านพระมหากัจจานะถึงที่อยู่ ได้สนทนา

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓.ตติยปัณณาสก]

๔. สมจิตตวรรค

ปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจพอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้ถามท่าน พระมหากัจจानะดังนี้ว่า “ท่านกัจจानะ อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้แม่กษัตริย์ ก็ขัดแย้งกับกษัตริย์ แม่พราหมณ์ก็ขัดแย้งกับพราหมณ์ แม่คหบดีก็ขัดแย้งกับคหบดี”

พระมหากัจจानะตอบว่า “พราหมณ์ เพราะความยึดมั่นกามราคะ ตกอยู่ในอำนาจกามราคะ กำหนดยินดีในกามราคะ ถูกกามราคะกลุ้มรุม และถูกกามราคะครอบงำเป็นเหตุ แม่กษัตริย์ก็ขัดแย้งกับกษัตริย์ แม่พราหมณ์ก็ขัดแย้งกับพราหมณ์ แม่คหบดีก็ขัดแย้งกับคหบดี”

พราหมณ์อารามทัณฑะถามว่า “อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สมณะขัดแย้งกับสมณะ”

พระมหากัจจानะตอบว่า “เพราะความยึดมั่นทิวฐีราคะ^๑ ตกอยู่ในอำนาจทิวฐีราคะ กำหนดยินดีในทิวฐีราคะ ถูกทิวฐีราคะกลุ้มรุม และถูกทิวฐีราคะครอบงำเป็นเหตุ แม้สมณะก็ขัดแย้งกับสมณะ”

พราหมณ์อารามทัณฑะถามว่า “บุคคลที่ล่วงพ้นความยึดมั่นกามราคะ การตกอยู่ในอำนาจกามราคะ ความกำหนดยินดีในกามราคะ การถูกกามราคะกลุ้มรุม และการถูกกามราคะครอบงำนี้ และบุคคลที่ล่วงพ้นความยึดมั่นทิวฐีราคะ การตกอยู่ในอำนาจทิวฐีราคะ ความกำหนดยินดีในทิวฐีราคะ การถูกทิวฐีราคะกลุ้มรุม และการถูกทิวฐีราคะครอบงำนี้ยังมีอยู่ในโลกหรือ”

พระมหากัจจानะตอบว่า “บุคคลที่ล่วงพ้นความยึดมั่นกามราคะ การตกอยู่ในอำนาจกามราคะ ความกำหนดยินดีในกามราคะ การถูกกามราคะกลุ้มรุม และการถูกกามราคะครอบงำนี้ และบุคคลที่ล่วงพ้นความยึดมั่นทิวฐีราคะ การตกอยู่ในอำนาจทิวฐีราคะ ความกำหนดยินดีในทิวฐีราคะ การถูกทิวฐีราคะกลุ้มรุม และการถูกทิวฐีราคะครอบงำนี้ยังมีอยู่ในโลก”

เชิงอรรถ :

^๑ ทิวฐีราคะ ในที่นี้หมายถึงราคะที่เกิดขึ้นเพราะอาศัยทิวฐี ๖๒ ประการ (อภ.ทุก.อ. ๒/๓๘/๔๘)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า : ๘๓ }

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓.ตติยปัณณาสก]

๔. สมจิตตวรรค

พราหมณ์อารามทัณฑะถามว่า “ก็ใครในโลกที่ล่วงพ้นความยึดมั่นกามราคะ การตกอยู่ในอำนาจกามราคะ ความกำหนัดยินดีในกามราคะ การถูกกามราคะ กลุ้มรุม และการถูกกามราคะครอบงำนี้ และที่ล่วงพ้นความยึดมั่นทิวสิราคะ การตกอยู่ในอำนาจทิวสิราคะ ความกำหนัดยินดีในทิวสิราคะ การถูกทิวสิราคะกลุ้มรุม และการถูกทิวสิราคะครอบงำนี้”

พระมหากัจจानะตอบว่า “ในชนบทด้านทิศตะวันออกมีเมืองหลวงชื่อสวัตถีน กรุงสวัตถีนัน ขณะนี้พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นกำลังประทับอยู่ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นทรงล่วงพ้นความยึดมั่นกามราคะ การตกอยู่ในอำนาจกามราคะ ความกำหนัดยินดีในกามราคะ การถูกกามราคะกลุ้มรุม และการถูกกามราคะครอบงำนี้ และทรงล่วงพ้นความยึดมั่นทิวสิราคะ การตกอยู่ในอำนาจทิวสิราคะ ความกำหนัดยินดีในทิวสิราคะ การถูกทิวสิราคะกลุ้มรุม และการถูกทิวสิราคะครอบงำนี้”

เมื่อพระมหากัจจานะตอบอย่างนี้แล้ว พราหมณ์อารามทัณฑะได้ลุกจากที่นั่ง ห่มผ้าเจวียงบาข้างหนึ่ง คูกเข่าข้างขวา ลงบนแผ่นดิน ประนมมือไปยังทิศที่พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ อุทานขึ้น ๓ ครั้งว่า

“ขอนอบน้อมพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ขอนอบน้อมพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ขอนอบน้อมพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ผู้ทรงล่วงพ้นความยึดมั่นกามราคะ การตกอยู่ในอำนาจกามราคะ ความกำหนัดยินดีในกามราคะ การถูกกามราคะ กลุ้มรุม และการถูกกามราคะครอบงำนี้ และทรงล่วงพ้นความยึดมั่นทิวสิราคะ การตกอยู่ในอำนาจทิวสิราคะ ความกำหนัดยินดีในทิวสิราคะ การถูกทิวสิราคะกลุ้มรุม และการถูกทิวสิราคะครอบงำนี้

ท่านกัจจานะ ภาษิตของท่านชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ท่านกัจจานะ ภาษิตของท่านชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ท่านกัจจานะประกาศธรรมแจ่มแจ้งโดยประการต่าง ๆ เปรียบเหมือนบุคคลหงายของทีศว่า เปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือตามประทีปในที่มืดโดยตั้งใจว่า ‘คนมีตาดีจักเห็นรูปได้’ ข้าพเจ้านี้ขอถึงท่านพระโคตมพระองค์นั้น พร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ ขอท่านกัจจานะจงจำข้าพเจ้าว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต” (๖)

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓.ตติยปัณณาสก์]

๔. สมจิตตวรรค

ภุมิคนแก่และภุมิคนหนุ่ม

[๓๙] สมัยหนึ่ง ท่านพระมหากัจจានะอยู่ที่ป่าคุณทาว์น เขตเมืองมธรา ครั้งนั้น พรหมณ์กัณทรายนะเข้าไปหาท่านพระมหากัจจานะถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัย ฯลฯ พรหมณ์กัณทรายนะผู้หนึ่ง ณ ที่สมควรแล้วได้กล่าวดังนี้ว่า “ท่าน กัจจานะ ข้าพเจ้าได้ฟังมาว่า สมณะกัจจานะไม่ยอมกราบ ไม่ลุกรับพวกพรหมณ์ ผู้แก่ ผู้เฒ่า ผู้ใหญ่ ผู้ล่วงกาลผ่านวัย หรือไม่เชื่อเชิญให้นั่ง ท่านกัจจานะ เรื่องที่ ข้าพเจ้าได้ทราบมานั้นจริงทีเดียว การที่ท่านกัจจานะทำเช่นนั้นไม่สมควรเลย”

ท่านพระมหากัจจานะตอบว่า “ภุมิคนแก่และภุมิคนหนุ่มที่พระผู้มีพระภาค อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ทรงรู้ทรงเห็นพระองค์นั้นตรัสไว้มีอยู่ ถึงแม้นับแต่เกิดมา บุคคลจะเป็นคนแก่มีอายุ ๘๐ ปี ๙๐ ปี หรือ ๑๐๐ ปี แต่เขายังบริโภคมกาม อยู่ในท่ามกลางกาม ถูกความเร่าร้อนเพราะกามแผดเผา ถูกกามวิตกกัดกินอยู่ ยังเป็นผู้ ขวนขวายเพื่อแสวงหากาม เขาย่อมถึงการนับว่าเป็นหนุ่ม ไม่ใช่ผู้ใหญ่แท้ ถึงแม้ว่า จะเป็นเด็ก^๑ ยังหนุ่มมีผมดำสนิท ประกอบด้วยความเป็นคนหนุ่มแน่น อยู่ในปल्लीมวัย แต่เขาไม่บริโภคมกาม ไม่อยู่ในท่ามกลางกาม ไม่ถูกความเร่าร้อนเพราะกามแผดเผา ไม่ถูกกามวิตกกัดกินอยู่ ไม่ขวนขวายเพื่อแสวงหากาม เขาย่อมถึงการนับว่า เป็นบัณฑิต เป็นผู้ใหญ่แท้”

เมื่อท่านพระมหากัจจานะกล่าวอย่างนี้แล้ว พรหมณ์กัณทรายนะได้ลุกจากที่ นั้น ห่มผ้าเจริยงบาข้างหนึ่ง กราบเท้าของภิกษุหนุ่ม ๑๐๐ รูป ด้วยเศียรเกล้า กล่าวว่่า “พระคุณเจ้าทั้งหลายเป็นผู้ใหญ่ ตั้งอยู่ในภุมิของผู้ใหญ่ แต่ข้าพเจ้าเป็น เด็ก ตั้งอยู่ในภุมิของเด็ก ท่านกัจจานะ ภาษิตของท่านชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ฯลฯ ขอ ท่าน กัจจานะจงจำข้าพเจ้าว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอด ชีวิต” (๗)

เชิงอรรถ :

^๑ เป็นเด็ก ในที่นี้หมายถึงคนหนุ่ม (อง.ทุก.อ. ๒/๓๙/๕๐)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า : ๘๕ }

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓.ตติยปัณณาสก์]

๔. สมจิตตวรรค

สมัย ๒ อย่าง

[๔๐] ภิกษุทั้งหลาย ในเวลาที่พวกโจรมีกำลึง^๑ พระเจ้าแผ่นดินทั้งหลายยอมอ่อนกำลัง ในสมัยนั้น พระเจ้าแผ่นดินยอมไม่สะดวกที่จะเสด็จผ่านไป เสด็จออกไป หรือออกคำสั่งไปยังชนบทชายแดน แม้พวกพราหมณ์และคหบดีก็ไม่สะดวกที่จะผ่านไป ออกไป หรือตรวจตราการงานภายนอก

ในทำนองเดียวกัน ในเวลาที่ภิกษุเลวทรามมีกำลึง^๒ พวกภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รักยอมอ่อนกำลัง ในสมัยนั้น ภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รักยอมนิ่งเงียบ นั่งในท่ามกลางสงฆ์หรืออพยพไปอยู่ชนบทชายแดน ข้อนี้มันยอมเป็นไปเพื่อไม่เกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อไม่ใช่สุขแก่คนหมู่มาก เพื่อไม่ใช่ประโยชน์แก่คนหมู่มาก เพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

ในเวลาที่พระเจ้าแผ่นดินทั้งหลายมีกำลึง พวกโจรยอมอ่อนกำลัง ในสมัยนั้น พระเจ้าแผ่นดินยอมมีความสะดวกที่จะเสด็จผ่านไป เสด็จออกไป หรือออกคำสั่งไปยังชนบทชายแดน แม้พวกพราหมณ์และคหบดีก็มีความสะดวกที่จะผ่านไป ออกไป หรือตรวจตราการงานภายนอก

ในทำนองเดียวกัน ในเวลาที่ภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รักมีกำลึง ภิกษุเลวทรามยอมอ่อนกำลัง ในสมัยนั้น ภิกษุเลวทรามยอมนิ่งเงียบ นั่งอยู่ในท่ามกลางสงฆ์หรือออกไปทางใดทางหนึ่ง ข้อนี้มันยอมเป็นไปเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มาก เพื่อประโยชน์แก่คนหมู่มาก เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย (๘)

การปฏิบัติที่ทรงสรรเสริญและไม่ทรงสรรเสริญ

[๔๑] ภิกษุทั้งหลาย เราไม่สรรเสริญการปฏิบัติผิดของคน ๒ จำพวก คือ คฤหัสถ์หรือบรรพชิต คฤหัสถ์หรือบรรพชิตปฏิบัติผิด เพราะการปฏิบัติผิดเป็นเหตุยอมไม่ทำให้ญาติคุณธรรม^๓สำเร็จบริบูรณ์

เชิงอรรถ :

^๑ มีกำลึง ในที่นี้หมายถึงเพียบพร้อมด้วยศึกฝ่ายพรรคพวก เพียบพร้อมด้วยลูกน้อง บริวาร เพียบพร้อมด้วยทรัพย์ เพียบพร้อมด้วยที่อยู่อาศัย และเพียบพร้อมด้วยพาหนะ (อภ.ทุก.อ. ๒/๔๐/๕๐)

^๒ มีกำลึง ในที่นี้หมายถึงประกอบด้วยคุณอุปปิฎฐากทั้งหญิงทั้งชายจำนวนมาก มีความเกี่ยวข้องคุ้นเคยกับพระราชอาและมหาอำมาตย์ของพระราชอา (อภ.ทุก.อ. ๒/๔๐/๕๑)

^๓ ญาติคุณธรรม ในที่นี้หมายถึงคุณธรรมพร้อมทั้งวิปัสสนาและมรรค (อภ.ทุก.อ. ๒/๔๑/๕๑)

พระสวดตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓.ตติยป็นณาสก]

๕. ปริสวารค

ภิกษุทั้งหลาย เราสรรเสริญการปฏิบัติชอบของคน ๒ จำพวก คือ คฤหัสถ์หรือบรรพชิต คฤหัสถ์หรือบรรพชิตปฏิบัติชอบ เพราะการปฏิบัติชอบเป็นเหตุยอมทำให้ญาติคุณธรรมสำเร็จบริบูรณ์ (๙)

บุคคลผู้ทำให้ศาสนาเสื่อมและเจริญ

[๘๒] ภิกษุพวกที่คัดค้านอรรถและธรรมโดยสูตรที่ตนเรียนไว้ไม่ดีด้วยพยัญชน-ปฏิบัติ^๑นั้นชื่อว่าปฏิบัติเพื่อไม่เกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อไม่ไขสขแก่คนหมู่มาก เพื่อไม่ไขประโยชน์แก่คนหมู่มาก เพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ภิกษุยอมประสพสิ่งไม่ไขบุญเป็นอันมาก และชื่อว่าทำให้สังฆธรรมนี้สูญหายไป

ภิกษุพวกที่อนุโลมอรรถและธรรมโดยสูตรที่ตนเรียนไว้ดีด้วยพยัญชนปฏิบัติ^๑นั้นชื่อว่าปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มาก เพื่อประโยชน์แก่คนหมู่มาก เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นยอมประสพบุญเป็นอันมาก และชื่อว่าดำรงสังฆธรรมนี้ไว้ได้ (๑๐)

สมจิตตวรรคที่ ๔ จบ

๕. ปริสวารค

หมวดว่าด้วยบริษัท

[๘๓] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้

บริษัท ๒ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. บริษัทต้น

๒. บริษัทลึก

บริษัทต้น เป็นอย่างไร

คือ บริษัทใดในธรรมวินัยนี้มีพวกภิกษุเป็นผู้ฟุ้งซ่าน ถือตัว โลเล ปากกล้า พุดพ้อเพ้อ หลงลืมสติ ไม่มีสัมปชัญญะ มีจิตไม่ตั้งมั่น มีจิตกวัดแกว่ง ไม่สำรวมอินทรีย์ บริษัทเช่นนี้เรียกว่า บริษัทต้น

เชิงอรรถ :

^๑ พยัญชนปฏิรูป หมายถึงพยัญชนะที่ได้สืบทอดมาโดยทำอักษรให้วิจิตร (อง.ทุก.อ. ๒/๔๒/๕๑)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า : ๘๗ }

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓.ตติยปัณณาสก]

๕. ปริสวรรค

บริษัทเล็ก เป็นอย่างไร

คือ บริษัทใดในธรรมวินัยนี้มีพวกภิกษุเป็นผู้ไม่ฟังชาน ไม่ถือตัว ไม่โลเล ไม่ปากกล้า ไม่พูดพรวดพเรื้อ มีสติตั้งมั่น มีสัมปชัญญะ มีจิตตั้งมั่น มีจิตแน่วแน่
 สรรวมอินทรีย์ บริษัทนี้เรียกว่า บริษัทเล็ก

ภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้แล

บรรดาบริษัท ๒ จำพวกนี้ บริษัทเล็กเป็นเลิศ (๑)

[๔๔] ภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้

บริษัท ๒ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. บริษัทที่แตกแยกกัน

๒. บริษัทที่สามัคคีกัน

บริษัทที่แตกแยกกัน เป็นอย่างไร

คือ บริษัทใดในธรรมวินัยนี้มีพวกภิกษุต่างบาดหมางกัน ทะเลาะวิวาทกัน
 ใช้หอกคือปากทิ่มแทงกันอยู่ บริษัทนี้เรียกว่า บริษัทที่แตกแยกกัน

บริษัทที่สามัคคีกัน เป็นอย่างไร

คือ บริษัทใดในธรรมวินัยนี้มีพวกภิกษุพร้อมเพรียงกัน ชื่นชมกัน ไม่วิวาทกัน
 เป็นเหมือนน้ำมันกับน้ำ มองกันด้วยนัยน์ตาที่เปี่ยมด้วยความรักอยู่ บริษัทนี้เรียกว่า
 บริษัทที่สามัคคีกัน

ภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้แล

บรรดาบริษัท ๒ จำพวกนี้ บริษัทที่สามัคคีกันเป็นเลิศ (๒)

[๔๕] ภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้

บริษัท ๒ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. บริษัทที่ไม่มีหัวหน้ายอดเยี่ยม

๒. บริษัทที่มีหัวหน้ายอดเยี่ยม

บริษัทที่ไม่มีหัวหน้ายอดเยี่ยม เป็นอย่างไร

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓.ตติยปัณณาสก์]

๕. ปริสวารค

คือ บริษัทใดในธรรมวินัยนี้มีพวกภิกษุเถระเป็นผู้มักมาก เป็นผู้ย่อหย่อน^๑ เป็นผู้นำในโจกมนธรรม^๒ ทอดตระ^๓ในปริเวก^๔ ไม่ปรารถนาคความเพียร^๕ เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้แจ้ง หมุคนรุ่นหลังพากันตามอย่างพวกภิกษุเถระเหล่านั้น แม้หมุคนรุ่นหลังนั้นก็เป็นผู้มักมาก เป็นผู้ย่อหย่อน เป็นผู้นำในโจกมนธรรม ทอดตระในปริเวก ไม่ปรารถนาคความเพียร เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้แจ้ง บริษัทนี้เรียกว่า บริษัทที่ไม่มีหัวหน้ายอดเยี่ยม

บริษัทที่มีหัวหน้ายอดเยี่ยม เป็นอย่างไร

คือ บริษัทใดในธรรมวินัยนี้มีพวกภิกษุเถระ ไม่มักมาก ไม่ย่อหย่อน หมุดตระในโจกมนธรรม เป็นผู้นำในปริเวก ปรารถนาคความเพียรเพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้แจ้ง หมุคนรุ่นหลังพากันตามอย่างพวกภิกษุเถระเหล่านั้น แม้หมุคนรุ่นหลังนั้นก็ไม่มีมักมาก ไม่ย่อหย่อน หมุดตระในโจกมนธรรม เป็นผู้นำในปริเวก ปรารถนาคความเพียรเพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้แจ้ง บริษัทนี้เรียกว่า บริษัทที่มีหัวหน้ายอดเยี่ยม

ภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้แล

บรรดาบริษัท ๒ จำพวกนี้ บริษัทที่มีหัวหน้ายอดเยี่ยมเป็นเลิศ (๓)

เชิงอรรถ :

- ^๑ ย่อหย่อน หมายถึงยึดถือปฏิบัติตามคำสั่งสอนหย่อนยาน (อง.ทุก.อ. ๒/๔๕/๕๓)
- ^๒ โจกมนธรรม ในที่นี้หมายถึงนิเวศน์ ๕ คือ (๑) กามฉันทะ(ความพอใจในกาม) (๒) พยาบาท (ความคิดร้าย) (๓) ถีนมิตตะ (ความหดหู่และเซื่องซึม) (๔) อุทธัจจกุกกุกจะ (ความฟุ้งซ่านและรอนใจ) (๕) วิจิกจจา (ความลังเลสงสัย) (อง.ทุก.อ. ๒/๔๕/๕๓)
- ^๓ ทอดตระ ในที่นี้หมายถึงทอดทิ้งหน้าที่ในปริเวก ๓ ประการ คือ กายปริเวก จิตตปริเวก และอุปธิปริเวก (อง.ทุก.อ. ๒/๔๕/๕๓)
- ^๔ ปริเวก หมายถึงอุปธิปริเวก คือสภาวะอันเป็นที่ตั้งที่ทรงไว้แห่งทุกข์ ได้แก่ กาม กิเลส เบญจขันธ์ และอภิสังขาร กล่าวคือนิพพาน (อง.ทุก.อ. ๒/๔๕/๕๓)
- ^๕ ไม่ปรารถนาคความเพียร หมายถึงไม่กระทำความเพียร ๒ อย่าง คือ ความเพียรทางกาย และความเพียรทางจิต (อง.ทุก.อ. ๒/๔๕/๕๓, อง.ทุก.ฎีกา ๒/๔๕/๕๑)

พระสวดตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓.ตติยปัณณาสก]

๕. ปริสวารค

[๔๖] ภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้

บริษัท ๒ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. บริษัทที่ไม่เป็นอริยะ

๒. บริษัทที่เป็นอริยะ

บริษัทที่ไม่เป็นอริยะ เป็นอย่างไร

คือ บริษัทใดในธรรมวินัยนี้มีพวกภิกษุไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกข์ นี้ทุกข์สมุทัย(เหตุเกิดทุกข์) นี้ทุกข์นิโรธ(ความดับทุกข์) นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา (ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์)” บริษัทนี้เรียกว่า บริษัทที่ไม่เป็นอริยะ

บริษัทที่เป็นอริยะ เป็นอย่างไร

คือ บริษัทใดในธรรมวินัยนี้มีพวกภิกษุรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกข์ นี้ทุกข์สมุทัย นี้ทุกข์นิโรธ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา” บริษัทนี้เรียกว่า บริษัทที่เป็นอริยะ

ภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้แล

บรรดาบริษัท ๒ จำพวกนี้ บริษัทที่เป็นอริยะเป็นเลิศ (๔)

[๔๗] ภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้

บริษัท ๒ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. บริษัทหยากเยื่อ

๒. บริษัทใสสะอาด

บริษัทหยากเยื่อ เป็นอย่างไร

คือ บริษัทใดในธรรมวินัยนี้มีพวกภิกษุถึงฉันทาคติ(ลำเอียงเพราะชอบ) โทสาคติ(ลำเอียงเพราะชัง) โมหาคติ(ลำเอียงเพราะหลง) ภยาคติ(ลำเอียงเพราะกลัว) บริษัทนี้เรียกว่า บริษัทหยากเยื่อ

บริษัทใสสะอาด เป็นอย่างไร

คือ บริษัทใดในธรรมวินัยนี้มีพวกภิกษุไม่ถึงฉันทาคติ โทสาคติ โมหาคติ ภยาคติ บริษัทนี้เรียกว่า บริษัทใสสะอาด

ภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้แล

บรรดาบริษัท ๒ จำพวกนี้ บริษัทใสสะอาดเป็นเลิศ (๕)

พระสวดตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓.ตติยปัณณาสก]

๕. ปริสวารค

[๔๘] ภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้

บริษัท ๒ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. บริษัทที่ดื้อด้าน ไม่ได้ถาม และไม่ได้รับการแนะนำ
๒. บริษัทที่ไต่ถาม ได้รับการแนะนำ และไม่ได้ดื้อด้าน

บริษัทที่ดื้อด้าน ไม่ได้ถาม และไม่ได้รับการแนะนำ เป็นอย่างไร

คือ บริษัทใดในธรรมวินัยนี้เมื่อผู้อื่นกล่าวสูตรที่ตถาคตกล่าวไว้ ล้าลึก มีเนื้อความลึกซึ้ง เป็นโลกุตตรธรรม ประกอบด้วยความว่าง พวกภิกษุไม่ตั้งใจฟังให้ดี ไม่เงี่ยหูฟัง ไม่เข้าไปตั้งจิตไว้เพื่อรู้ทั่วถึง และไม่ให้ความสำคัญธรรมว่าควรเรียน ควรท่องจำให้ขึ้นใจ แต่เมื่อผู้อื่นกล่าวสูตรที่ท่านผู้เขี้ยวชาญได้รจนาไว้เป็นบทกวี มีอักษรวิจิตร มีพยัญชนะวิจิตร อยู่ภายนอก^๑ เป็นสาวกภาษิต^๒ ภิกษุเหล่านั้นกลับตั้งใจฟังอย่างดี เงี่ยหูฟัง เข้าไปตั้งจิตไว้เพื่อรู้ทั่วถึง และให้ความสำคัญธรรมว่าควรเรียน ควรท่องจำให้ขึ้นใจ ครั้นท่องจำธรรมนั้นแล้ว ไม่สอบสวน ไม่ได้ถามกันว่า "พุทธพจน์นี้เป็นอย่างไร เนื้อความแห่งพุทธพจน์นี้เป็นอย่างไร" ภิกษุเหล่านั้นไม่เปิดเผยธรรมที่ยังไม่ได้เปิดเผย ไม่ทำในง่ายซึ่งธรรมที่ยังไม่ได้ทำในง่าย และไม่บรรเทาความสงสัยในธรรมที่น่าสงสัยหลายอย่าง บริษัทนี้เรียกว่า บริษัทที่ดื้อด้าน ไม่ได้ถาม และไม่ได้รับการแนะนำ

บริษัทที่ไต่ถาม ได้รับการแนะนำ และไม่ได้ดื้อด้าน เป็นอย่างไร

คือ บริษัทใดในธรรมวินัยนี้เมื่อผู้อื่นกล่าวสูตรที่ท่านผู้เขี้ยวชาญรจนาไว้เป็นบทกวี มีอักษรวิจิตร มีพยัญชนะวิจิตร อยู่ภายนอก เป็นสาวกภาษิต พวกภิกษุไม่ตั้งใจฟังด้วยดี ไม่เงี่ยหูฟัง ไม่เข้าไปตั้งจิตไว้เพื่อรู้ทั่วถึง และไม่ให้ความสำคัญธรรมว่าควรเรียน ควรท่องจำให้ขึ้นใจ แต่เมื่อผู้อื่นกล่าวสูตรที่ตถาคตกล่าวไว้ ล้าลึก มีเนื้อความลึกซึ้ง เป็นโลกุตตรธรรม ประกอบด้วยความว่าง ภิกษุเหล่านั้นกลับตั้งใจฟังด้วยดี เงี่ยหูฟัง เข้าไปตั้งจิตไว้เพื่อรู้ทั่วถึง และให้ความสำคัญธรรมว่าควร

เชิงอรรถ :

^๑ อยู่ภายนอก หมายถึงอยู่ภายนอกพระพุทธศาสนา (อภ.ทุก.อ. ๒/๔๘/๕๕)

^๒ เป็นสาวกภาษิต หมายถึงเป็นภาษิตอันเหล่าสาวกของเจ้าลัทธิตนใดคนหนึ่งที่ไม่ได้ชื่อว่าเป็นพระพุทธ-สาวกได้ภาษิตไว้ (อภ.ทุก.อ. ๒/๔๘/๕๕, อภ.ทุก.ฎีกา ๒/๔๘/๕๓)

พระสวดตันตปฏิภก อังคตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓.ตติยป็นณาสก]

๕. ปรีสวรรค

เรียน ควรท่องจำให้ขึ้นใจ ครั้นท่องจำธรรมนั้นแล้วยอมสอบสวนไต่ถามกันว่า
“พุทธพจน์นี้เป็นอย่างไร เนื้อความแห่งพุทธพจน์นี้เป็นอย่างไร” ภิกษุเหล่านั้นเปิด
เผยธรรมที่ยังไม่ได้เปิดเผย ทำให้ง่ายซึ่งธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้ง่าย และบรรเทาความ
สงสัยในธรรมที่น่าสงสัยหลายอย่าง บริษัทนี้เรียกว่า บริษัทที่ไต่ถาม ใ้รับการ
แนะนำ และไม่ถือด้าน

ภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้แล

บรรดาบริษัท ๒ จำพวกนี้ บริษัทที่ไต่ถาม ใ้รับการแนะนำ และไม่ถือด้าน
เป็นเลิศ (๖)

[๔๙] ภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้

บริษัท ๒ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. บริษัทที่หนักในอามิส ไม่หนักในสังฆธรรม

๒. บริษัทที่หนักในสังฆธรรม ไม่หนักในอามิส

บริษัทที่หนักในอามิส ไม่หนักในสังฆธรรม เป็นอย่างไร

คือ บริษัทใดในธรรมวินัยนี้มีพวกภิกษุต่างสรรเสริญคุณของกันและกันต่อหน้า
คฤหัสถ์ผู้มุ่งค้าขายว่า “ภิกษุรูปโน้นเป็นอุกโตภาควิมุต^๑ ภิกษุรูปโน้นเป็นปัญญาวิมุต^๒
ภิกษุรูปโน้นเป็นกายสักขี^๓ ภิกษุรูปโน้นเป็นทัญญูปัตตะ^๔ ภิกษุรูปโน้นเป็นสังฆาวิมุต^๕

เชิงอรรถ :

^๑ **อุกโตภาควิมุต** หมายถึงผู้บำเพ็ญสมณกัมมัฏฐานจนได้รูปสมบัติ และใช้สมณะเป็นพื้นฐานในการ
บำเพ็ญวิปัสสนาจนได้บรรลอรหัตตผล (อง.สวดก.อ. ๓/๑๔/๑๖๐, อง.นวก.อ. ๓/๔๕/๓๑๖)

^๒ **ปัญญาวิมุต** หมายถึงผู้บำเพ็ญวิปัสสนาล้วน ๆ จนบรรลอรหัตตผล (อง.สวดก.อ. ๓/๑๔/๑๖๑)

^๓ **กายสักขี** หมายถึงผู้มีศรัทธาแก่กล้า ได้สัมผัสสรีโรภข ๘ ด้วยนามกาย และอาสวะบางอย่างก็สิ้นไป
เพราะเห็นด้วยปัญญา หมายถึงพระอริยบุคคลผู้บรรลุโสดาปัตติผลขึ้นไปจนถึงท่านผู้ปฏิบัติเพื่ออรหัตตผล
(อง.ทุก.อ. ๒/๔๙/๕๕, อง.สวดก.อ. ๓/๑๔/๑๖๑)

^๔ **ทัญญูปัตตะ** หมายถึงผู้บรรลุสัมมาทัญญู เข้าใจอริยสังคฤตอง ก็เลสบางส่วนสิ้นไปเพราะเห็นด้วยปัญญา
มีปัญญาแก่กล้า หมายถึงผู้บรรลุโสดาปัตติผลจนถึงผู้ปฏิบัติเพื่ออรหัตตผล (อง.สวดก.อ. ๓/๑๔/๑๖๑)

^๕ **สังฆาวิมุต** หมายถึงผู้หลุดพ้นด้วยศรัทธา เข้าใจอริยสังคฤตอง ก็เลสบางส่วนสิ้นไปเพราะเห็นด้วยปัญญา
มีศรัทธาแก่กล้า หมายถึงผู้บรรลุโสดาปัตติผลจนถึงผู้ปฏิบัติเพื่ออรหัตตผล (อง.ทุก.อ. ๒/๔๙/๕๕, อง.
สวดก.อ. ๓/๑๔/๑๖๑-๑๖๒)

พระสวดตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓.ตติยปัณณาสก]

๕. ปรีสวรรค

ภิกษุรูปโน้นเป็นธัมมานุสारी^๑ ภิกษุรูปโน้นเป็นสังฆานุสारी^๒ ภิกษุรูปโน้นมีศีลมี
กัลยาณธรรม ภิกษุรูปโน้นทุศีลมีธรรมเลวทราม” ภิกษุเหล่านั้นได้ลาภเพราะเหตุนั้น
เธอทั้งหลายครั้งใดลาภนั้นแล้ว ต่างตั้งใจ ลุ่มหลง หมกมุ่น ไม่เห็นโทษ ขาดปัญญา
เป็นเครื่องสลัดออก บริโภคอยู่ บริษัทนี้เรียกว่า บริษัทที่หนักในอามิส ไม่หนักใน
สังฆธรรม

บริษัทที่หนักในสังฆธรรม ไม่หนักในอามิส เป็นอย่างไร

คือ บริษัทใดในธรรมวินัยนี้มีพวกภิกษุไม่กล่าวสรรเสริญคุณของกันและกัน
ต่อหน้าคฤหัสถ์ผู้มุ่งผ้าขาวว่า “ภิกษุรูปโน้นเป็นอุกโตภาควิมต ภิกษุรูปโน้นเป็น
ปัญญาวิมต ภิกษุรูปโน้นเป็นกายสักขี ภิกษุรูปโน้นเป็นทัญญูปัตตะ ภิกษุรูปโน้นเป็น
สังฆาวิมต ภิกษุรูปโน้นเป็นธัมมานุสारी ภิกษุรูปโน้นเป็นสังฆานุสारी ภิกษุรูปโน้นมี
ศีลมีกัลยาณธรรม ภิกษุรูปโน้นทุศีลมีธรรมเลวทราม” ภิกษุเหล่านั้นได้ลาภเพราะ
เหตุนั้น เธอทั้งหลายครั้งใดลาภนั้นแล้ว ไม่ตั้งใจ ไม่ลุ่มหลง ไม่หมกมุ่น มองเห็น
โทษ มีปัญญาเป็นเครื่องสลัดออก บริโภคอยู่ บริษัทนี้เรียกว่า บริษัทที่หนักใน
สังฆธรรม ไม่หนักในอามิส

ภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้แล

บรรดาบริษัท ๒ จำพวกนี้ บริษัทที่หนักในสังฆธรรม ไม่หนักในอามิสเป็น
เลิศ (๗)

[๕๐] ภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้

บริษัท ๒ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. บริษัทที่ไม่เรียบริ้ย

๒. บริษัทที่เรียบริ้ย

บริษัทที่ไม่เรียบริ้ย เป็นอย่างไร

เชิงอรรถ :

^๑ ธัมมานุสारी หมายถึงผู้แสวงไปตามธรรม ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อบรรลุโสดาปัตติผล มีปัญญาแก่กล้า บรรลุ
ผลแล้วกลายเป็นทัญญูปัตตะ (อง.ทุก.อ. ๒/๔๙/๕๕, อง.สวดก.อ. ๓/๑๔/๑๖๒)

^๒ สังฆานุสारी คือผู้แสวงไปตามศรัทธา ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อบรรลุโสดาปัตติผล มีศรัทธาแก่กล้า บรรลุผล
แล้วกลายเป็นสังฆาวิมต (อง.ทุก.อ. ๒/๔๙/๕๕, อง.สวดก.อ. ๓/๑๔/๑๖๒)

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓.ตติยปัณณาสก]

๕. ปริสวารค

คือ บริษัทใดในธรรมวินัยนี้ กรรมที่ไม่เป็นธรรมเป็นไป กรรมที่เป็นธรรมไม่เป็นไป กรรมที่ไม่เป็นวินัยเป็นไป กรรมที่เป็นวินัยไม่เป็นไป กรรมที่ไม่เป็นธรรมรุ่งเรือง กรรมที่เป็นธรรมไม่รุ่งเรือง กรรมที่ไม่เป็นวินัยรุ่งเรือง กรรมที่เป็นวินัยไม่รุ่งเรือง บริษัทนี้เรียกว่า บริษัทที่ไม่เรียบร้อย

เพราะบริษัทที่ไม่เรียบร้อย กรรมที่ไม่เป็นธรรมจึงเป็นไป กรรมที่เป็นธรรมไม่เป็นไป กรรมที่ไม่เป็นวินัยเป็นไป กรรมที่เป็นวินัยไม่เป็นไป กรรมที่ไม่เป็นธรรมรุ่งเรือง กรรมที่เป็นธรรมไม่รุ่งเรือง กรรมที่ไม่เป็นวินัยรุ่งเรือง กรรมที่เป็นวินัยไม่รุ่งเรือง

บริษัทที่เรียบร้อย เป็นอย่างไร

คือ บริษัทใดในธรรมวินัยนี้ กรรมที่เป็นธรรมเป็นไป กรรมที่ไม่เป็นธรรมไม่เป็นไป กรรมที่เป็นวินัยเป็นไป กรรมที่ไม่เป็นวินัยไม่เป็นไป กรรมที่เป็นธรรมรุ่งเรือง กรรมที่ไม่เป็นธรรมไม่รุ่งเรือง กรรมที่เป็นวินัยรุ่งเรือง กรรมที่ไม่เป็นวินัยไม่รุ่งเรือง บริษัทนี้เรียกว่า บริษัทที่เรียบร้อย

เพราะบริษัทที่เรียบร้อย กรรมที่เป็นธรรมจึงเป็นไป กรรมที่ไม่เป็นธรรมไม่เป็นไป กรรมที่เป็นวินัยเป็นไป กรรมที่ไม่เป็นวินัยไม่เป็นไป กรรมที่เป็นธรรมรุ่งเรือง กรรมที่ไม่เป็นธรรมไม่รุ่งเรือง กรรมที่เป็นวินัยรุ่งเรือง กรรมที่ไม่เป็นวินัยไม่รุ่งเรือง

ภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้แล

บรรดาบริษัท ๒ จำพวกนี้ บริษัทที่เรียบร้อยเป็นเลิศ (๘)

[๕๑] ภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้

บริษัท ๒ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. บริษัทที่ไม่เป็นธรรม

๒. บริษัทที่เป็นธรรม ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้แล

บรรดาบริษัท ๒ จำพวกนี้ บริษัทที่เป็นธรรมเป็นเลิศ (๙)

[๕๒] ภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้

บริษัท ๒ จำพวกไหนบ้าง คือ

พระสวดตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓.ตติยปัณณาสก]

๕. ปริสวารค

๑. บริษัทที่เป็นอหัมมวาที (กล่าวแต่สิ่งที่ไม่เป็นธรรม)

๒. บริษัทที่เป็นอหัมมวาที (กล่าวแต่สิ่งที่เป็นธรรม)

บริษัทที่เป็นอหัมมวาที เป็นอย่างไร

คือ บริษัทใดในธรรมวินัยนี้มีพวกภิกษุได้รับอธิกรณ์^๑ ที่เป็นธรรมหรือไม่เป็นธรรมก็ตาม ครั้นได้รับอธิกรณ์นั้นแล้ว ไม่ประกาศให้ยอมรับกัน และไม่เข้าร่วมการยอมรับ ไม่ยอมให้พิจารณาอธิกรณ์ และไม่เข้าร่วมการพิจารณาอธิกรณ์ ภิกษุเหล่านั้นมีความตกลงกันไม่ได้เป็นแรงหนุน มีการไม่เพ่งโทษตนเป็นแรงหนุน คิดแต่จะตื้อตึงไม่ยอมรับ กล่าวด้วยความยึดมั่นถือมั่นอธิกรณ์นั้นว่า "นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง" บริษัทนี้เรียกว่า บริษัทที่เป็นอหัมมวาที

บริษัทที่เป็นอหัมมวาที เป็นอย่างไร

คือ บริษัทใดในธรรมวินัยนี้มีพวกภิกษุได้รับอธิกรณ์ที่เป็นธรรมหรือไม่เป็นธรรมก็ตาม ครั้นได้รับอธิกรณ์นั้นแล้ว ประกาศให้ยอมรับกัน และเข้าร่วมการยอมรับ ยอมให้พิจารณาอธิกรณ์ และเข้าร่วมการพิจารณาอธิกรณ์ ภิกษุเหล่านั้นมีการตกลงกันได้เป็นแรงหนุน มีการเพ่งโทษตนเป็นแรงหนุน คิดแต่จะยอมรับ ไม่กล่าวด้วยความยึดมั่นถือมั่นอธิกรณ์นั้นว่า "นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง" บริษัทนี้เรียกว่า บริษัทที่เป็นอหัมมวาที

ภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้แล

บรรดาบริษัท ๒ จำพวกนี้ บริษัทที่เป็นอหัมมวาทีเป็นเลิศ (๑๐)

ปริสวารคที่ ๕ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ อธิกรณ์ ในที่นี้หมายถึงเรื่องที่ต้องดำเนินการมี ๔ อย่าง คือ (๑) วิวาทาธิกรณ์ การเถียงกันเกี่ยวกับพระธรรมวินัย (๒) อนูวาทาธิกรณ์ การโจทก์หรือกล่าวหากันด้วยอาบัติ (๓) ลาปิตตาธิกรณ์ การต้องอาบัติ การปรับอาบัติ และการแก้ไขตัวให้พ้นจากอาบัติ (๔) กิจจาธิกรณ์ กิจธุระต่าง ๆ ที่สงฆ์จะต้องทำ เช่น ให้อุปสมบท ให้ผ้ากฐิน เป็นต้น (อภ.ทุก.อ. ๒/๑๕/๑๒)

พระสวดตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓.ตติยป็นณาสก]
รวมพระสูตรที่มีในวรรค

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

- | | |
|----------------|-----------------|
| ๑. ฤตตานสูตร | ๒. วัคคสูตร |
| ๓. อัคควดีสูตร | ๔. ฤรียสูตร |
| ๕. กสฏสูตร | ๖. ฤกกัจจิตสูตร |
| ๗. ฤามิสสูตร | ๘. ฤสมสูตร |
| ๙. ฤธัมมสูตร | ๑๐. ฤมมียสูตร |

ปฐมป็นณาสก จบบริบูรณ

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓.ตติยปิณณาสก]

๒. ทุตติยปิณณาสก ๑. ปุคคลวรรค

๒. ทุตติยปิณณาสก

๑. ปุคคลวรรค

หมวดว่าด้วยบุคคล

[๕๓] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๒ จำพวกนี้ เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก^๑ เพื่อสุขแก่คนหมู่มาก เพื่อประโยชน์แก่คนหมู่มาก เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

บุคคล ๒ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ๒. พระเจ้าจักรพรรดิ

บุคคล ๒ จำพวกนี้แล เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มาก เพื่อประโยชน์แก่คนหมู่มาก เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย (๑)

[๕๔] บุคคล ๒ จำพวกนี้ เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเป็นอัจฉริยมมนุษย์^๒

บุคคล ๒ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ๒. พระเจ้าจักรพรรดิ

บุคคล ๒ จำพวกนี้แล เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเป็นอัจฉริยมมนุษย์ (๒)

[๕๕] การตายของบุคคล ๒ จำพวกนี้เป็นเหตุให้คนจำนวนมากพลอยเดือดร้อนไปด้วย

เชิงอรรถ :

^๑ เกื้อกูลแก่คนหมู่มาก หมายถึงเพราะพระเจ้าจักรพรรดิบังเกิดขึ้น จึงเป็นเหตุให้เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายได้สมบัติ ๒ อย่าง คือ (๑) มนุษย์สมบัติ สมบัติในมนุษย์ (๒) เทวสมบัติ สมบัติในสวรรค์ และเพราะพระพุทธเจ้าบังเกิดขึ้น จึงเป็นเหตุให้เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายได้สมบัติ ๓ อย่าง คือ (๑) มนุษย์สมบัติ สมบัติในมนุษย์ (๒) เทวสมบัติ สมบัติในสวรรค์ (๓) นิพพานสมบัติ สมบัติคือพระนิพพาน (อง.ทุก.อ. ๒/๕๓/๕๘, อง.ทุก.ฎีกา ๒/๕๓/๕๗)

^๒ เป็นอัจฉริยมมนุษย์ ในที่นี้หมายถึงเป็นบุคคลที่หาได้ยากไม่ปรากฏทั่วไป (อง.ทุก.อ. ๒/๕๔/๕๘)

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓.ตติยปิณฑาสก]

๑. ปุคคลวรรค

การตายของบุคคล ๒ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ๒. พระเจ้าจักรพรรดิ

การตายของบุคคล ๒ จำพวกนี้แลเป็นเหตุให้คนจำนวนมากพลอยเดือดร้อน
ไปด้วย (๓)

[๕๖] อุปรหบุคคล^๑ ๒ จำพวกนี้

อุปรหบุคคล ๒ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ๒. พระเจ้าจักรพรรดิ

อุปรหบุคคล ๒ จำพวกนี้แล (๔)

[๕๗] พระพุทธเจ้า ๒ จำพวกนี้

พระพุทธเจ้า ๒ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ๒. พระปัจเจกพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้า ๒ จำพวกนี้แล (๕)

[๕๘] สัตว์วิเศษ ๒ จำพวกนี้ เมื่อฟ้าผ่าย่อมไม่สะดุ้ง

สัตว์วิเศษ ๒ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. ภิกษุชีณาสพ ๒. ข้างอาชาไนย

สัตว์วิเศษ ๒ จำพวกนี้แล เมื่อฟ้าผ่าย่อมไม่สะดุ้ง (๖)

[๕๙] สัตว์วิเศษ ๒ จำพวกนี้ เมื่อฟ้าผ่าย่อมไม่สะดุ้ง

สัตว์วิเศษ ๒ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. ภิกษุชีณาสพ ๒. ม้าอาชาไนย

สัตว์วิเศษ ๒ จำพวกนี้แล เมื่อฟ้าผ่าย่อมไม่สะดุ้ง (๗)

[๖๐] สัตว์วิเศษ ๒ จำพวกนี้ เมื่อฟ้าผ่าย่อมไม่สะดุ้ง

สัตว์วิเศษ ๒ จำพวกไหนบ้าง คือ

เชิงอรรถ :

^๑ **อุปรหบุคคล** หมายถึงบุคคลผู้ควรแก่การสร้างสฤปปบรรพพระชาติไว้ (อง.ทุก.ฎีกา ๒/๕๖/๕๗)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า :๙๘ }

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓.ตติยปิณฑาสก]

๑. ปุคคลวรรค

๑. ภิกษุชชีณาสพ

๒. พญาราชสีห์

สัตว์วิเศษ ๒ จำพวกนี้แล เมื่อฟ้าผ่าย่อมไม่สะดุ้ง (๘)

เหตุที่กิณกรไม่พูดภาษาคน

[๖๑] กิณกร^๑เห็นอำนาจประโยชน์ ๒ ประการนี้จึงไม่พูดภาษาคน

อำนาจประโยชน์ ๒ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ไม่พูดเท็จ

๒. ไม่กล่าวต่อผู้อื่นด้วยเรื่องไม่จริง

กิณกรเห็นอำนาจประโยชน์ ๒ ประการนี้แลจึงไม่พูดภาษาคน (๙)

สิ่งที่มาตุคามไม่อ้อม

[๖๒] มาตุคาม(สตรี)ไม่อ้อม ไม่ระอาต่อธรรม ๒ ประการจนกระทั่งตาย

ธรรม ๒ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. การเสพเมถุนธรรม^๒

๒. การคลอบุตร

มาตุคามไม่อ้อม ไม่ระอาต่อธรรม ๒ ประการนี้แลจนกระทั่งตาย (๑๐)

การอยู่ร่วมกัน ๒ แบบ

[๖๓] ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงการอยู่ร่วมกันของอัสตินุรุชและการอยู่ร่วมกันของอัสตินุรุชแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

การอยู่ร่วมกันของอัสตินุรุชและอัสตินุรุชอยู่ร่วมกัน เป็นอย่างไร

เชิงอรรถ :

^๑ กิณกร แปลว่า "คนอะไร" หมายถึงเป็นอมมนุษย์ในนิยาย มี ๒ ชนิด คือชนิดหนึ่งเป็นครึ่งคนครึ่งนก ทอนบนเป็นคน ทอนล่างเป็นนก อีกชนิดหนึ่งมีรูปร่างเหมือนคน เมื่อจะไปไหนมาไหน ก็ใส่ปีกใส่หาง บินไป (อง.ทุก.อ. ๒/๖๑/๕๘, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๒๕ หน้า ๙๙-๑๐๐)

^๒ การเสพเมถุนธรรม หมายถึงการร่วมประเวณี การร่วมสังวาส กล่าวคือ การเสพสัทธรรมอันเป็นประเวณีของชาวบ้าน มีน้ำเป็นที่สุด เป็นกิจที่จะต้องทำในที่ลับ เป็นการกระทำของคนที่เป็นคู่ ๆ (วิ.มหา. ๑/๕๕/๓๖)

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓.ตติยปัณณาสก]

๑. ปุคคลวรรค

คือ ภิกษุผู้เป็นเถระในธรรมวินัยนี้มีความคิดอย่างนี้ว่า “ถึงพระเถระ^๑ก็ไม่ควรว่ากล่าวเรา ถึงพระมัชฌิมะ^๒ก็ไม่ควรว่ากล่าวเรา ถึงพระนวกะ^๓ก็ไม่ควรว่ากล่าวเรา ตัวเราก็ไม่ควรว่ากล่าวพระเถระ พระมัชฌิมะ และพระนวกะ ถึงหากพระเถระจะว่ากล่าวเรา ก็ปรารถนาสิ่งที่ไม่เกื้อกูลว่ากล่าวเรา ไม่ใช่ปรารถนาสิ่งทีเกื้อกูลว่ากล่าวเรา เราจะพูดกับเขาว่า ‘ไม่ทำละ’ ถึงเราก็จะเบียดเบียนเขา แม้เห็นอยู่ก็จะไม่ทำตามคำแนะนำของเขา หากพระมัชฌิมะจะว่ากล่าวเรา ฯลฯ หากพระนวกะจะว่ากล่าวเรา ก็ปรารถนาสิ่งที่ไม่เกื้อกูลว่ากล่าวเรา ไม่ใช่ปรารถนาสิ่งทีเกื้อกูลว่ากล่าวเรา เราจะพูดกับเขาว่า ‘ไม่ทำละ’ ถึงเราก็จะเบียดเบียนเขา แม้เห็นอยู่ก็จะไม่ทำตามคำแนะนำของเขา”

แม้พระมัชฌิมะก็มีความคิดอย่างนี้ว่า ฯลฯ แม้พระนวกะก็มีความคิดอย่างนี้ว่า “ถึงพระเถระก็ไม่ควรว่ากล่าวเรา ถึงพระมัชฌิมะก็ไม่ควรว่ากล่าวเรา ถึงพระนวกะก็ไม่ควรว่ากล่าวเรา ตัวเราก็ไม่ควรว่ากล่าวพระเถระ พระมัชฌิมะ และพระนวกะ ถึงหากพระเถระจะว่ากล่าวเรา ก็ปรารถนาสิ่งที่ไม่เกื้อกูลว่ากล่าวเรา ไม่ใช่ปรารถนาสิ่งทีเกื้อกูลว่ากล่าวเรา เราจะพูดกับท่านว่า ‘ไม่ทำละ’ ถึงเราก็จะเบียดเบียนท่าน แม้เห็นอยู่ก็จะไม่ทำตามคำสอนของท่าน หากพระมัชฌิมะจะว่ากล่าวเรา ฯลฯ หากพระนวกะจะว่ากล่าวเรา ก็ปรารถนาสิ่งที่ไม่เกื้อกูลว่ากล่าวเรา ไม่ใช่ปรารถนาสิ่งทีเกื้อกูลว่ากล่าวเรา เราจะพูดกับท่านว่า ‘ไม่ทำละ’ ถึงเราก็จะเบียดเบียนท่าน แม้เห็นอยู่ก็จะไม่ทำตามคำสอนของท่าน”

การอยู่ร่วมกันของอัสตบุรุษและอัสตบุรุษอยู่ร่วมกันเป็นอย่างไร
การอยู่ร่วมกันของสัตบุรุษและสัตบุรุษอยู่ร่วมกัน เป็นอย่างไร

เชิงอรรถ :

- ^๑ พระเถระ หมายถึงพระผู้มีระดับอายุ คุณธรรม ความรู้ ที่นับว่าเป็นพระผู้ใหญ่ คือมีพรรษาดังแต่ ๑๐ ขึ้นไป และรูปาดิโมกข์ เป็นต้น
- ^๒ พระมัชฌิมะ หมายถึงพระระดับกลางมีระดับอายุ คุณธรรม ความรู้ ที่นับว่าพระปานกลาง คือมีพรรษาตั้งแต่ครบ ๕ แต่ยังไม่ถึง ๑๐
- ^๓ พระนวกะ ในที่นี้หมายถึงพระใหม่ มีระดับอายุ คุณธรรม ความรู้ที่นับว่ายังใหม่ มีพรรษาดต่ำกว่า ๕ ที่ยังต้องถือนิสสัย

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า :๑๐๐ }

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓.ตติยปัณณาสก]

๑. ปุคคลวรรค

คือ ภิกษุผู้เป็นเถระในธรรมวินัยนี้มีความคิดอย่างนี้ว่า "ถึงพระเถระก็ควรว่ากล่าวเรา ถึงพระมัชฌิมะก็ควรว่ากล่าวเรา ถึงพระนวกะก็ควรว่ากล่าวเรา ตัวเราก็น่าควรว่ากล่าวทั้งพระเถระ พระมัชฌิมะ และพระนวกะ ถึงหากพระเถระจะว่ากล่าวเราก็น่าปรารถนาสิ่งที่เกื้อกูลว่ากล่าวเรา ไม่ใช่ปรารถนาสิ่งที่ไม่เกื้อกูลว่ากล่าวเรา เราจะพูดกับท่านว่า 'ดีละ' เราจะไม่เบียดเบียนท่าน แม้เห็นอยู่ก็จะทำตามคำแนะนำของท่าน หากพระมัชฌิมะจะว่ากล่าวเรา ฯลฯ หากพระนวกะจะว่ากล่าวเราก็น่าปรารถนาสิ่งที่เกื้อกูลว่ากล่าวเรา ไม่ใช่ปรารถนาสิ่งที่ไม่เกื้อกูลว่ากล่าวเรา เราจะพูดกับท่านว่า 'ดีละ' เราจะไม่เบียดเบียนท่าน แม้เห็นอยู่ก็จะทำตามคำแนะนำของท่าน"

แม้พระมัชฌิมะก็มีความคิดอย่างนี้ว่า ฯลฯ แม้พระนวกะก็มีความคิดอย่างนี้ว่า "ถึงพระเถระก็ควรว่ากล่าวเรา ถึงพระมัชฌิมะก็ควรว่ากล่าวเรา ถึงพระนวกะก็ควรว่ากล่าวเรา ตัวเราก็น่าควรว่ากล่าวทั้งพระเถระ พระมัชฌิมะ และพระนวกะ ถึงหากพระเถระจะว่ากล่าวเราก็น่าปรารถนาสิ่งที่เกื้อกูลว่ากล่าวเรา ไม่ใช่ปรารถนาสิ่งที่ไม่เกื้อกูลว่ากล่าวเรา เราจะพูดกับท่านว่า 'ดีละ' เราจะไม่เบียดเบียนท่าน แม้เห็นอยู่ก็จะทำตามคำสอนของท่าน หากพระมัชฌิมะจะว่ากล่าวเรา ฯลฯ หากพระนวกะจะว่ากล่าวเราก็น่าปรารถนาสิ่งที่เกื้อกูลว่ากล่าวเรา ไม่ใช่ปรารถนาสิ่งที่ไม่เกื้อกูลว่ากล่าวเรา เราจะพูดกับท่านว่า 'ดีละ' เราจะไม่เบียดเบียนท่าน แม้เห็นอยู่ก็จะทำตามคำสอนของท่าน"

การอยู่ร่วมกันของสัตบุรุษและสัตบุรุษอยู่ร่วมกันเป็นอย่างนี้แล (๑๑)

เหตุให้อธิกรณ์ยึดเยื่อและไม่ยึดเยื่อ

[๖๔] ในอธิกรณ์ใด การโต้ตอบกันด้วยวาจา ความแข่งดีเพราะทิฏฐิ ความมีใจอาฆาต ความไม่พอใจ ความขึงเคียด ยังไม่สงบระงับภายใน ในอธิกรณ์นั้นจะมีผลตามมาดังนี้ คือ อธิกรณ์นั้นจักเป็นไปเพื่อความยึดเยื่อ เพื่อความรุนแรง เพื่อความร้ายแรง^๑ และภิกษุทั้งหลายจักอยู่ไม่ผาสุก

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเชิงอรรถที่ ๓, ๔, ๕ ทุกนิบาต ข้อ ๑๕ หน้า ๖๗ ในเล่มนี้

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า : ๑๐๑ }

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓.ตติยปัณณาสก]

๒. สุขวรรค

ภิกษุทั้งหลาย ส่วนในอภิกขณใด การโต้ตอบด้วยวาจา ความแข่งดีเพราะทิฐิ ความมีใจอาฆาต ความไม่พอใจ ความขี้เคียด สงบระงับไปด้วยดีภายใน ในอภิกขณนั้นจะมีผลตามมา ดังนี้ คือ อภิกขณนั้นจักไม่เป็นไปเพื่อความยึดเยื้อ เพื่อความรุนแรง เพื่อความร้ายแรง และภิกษุทั้งหลายจักอยู่ผาสุก (๑๒)

ปกคควรรคที่ ๑ จบ

๒. สุขวรรค

หมวดว่าด้วยสุข

[๖๕] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย สุข ๒ อย่างนี้

สุข ๒ อย่าง ๖ะไรบ้าง คือ

๑. สุขของคฤหัสถ์

๒. สุขของบรรพชิต

สุข ๒ อย่างนี้แล บรรดาสุข ๒ อย่างนี้ สุขของบรรพชิตเป็นเลิศ (๑)

[๖๖] สุข ๒ อย่างนี้

สุข ๒ อย่าง ๖ะไรบ้าง คือ

๑. กามสุข^๑

๒. เนกขัมมสุข^๒

สุข ๒ อย่างนี้แล บรรดาสุข ๒ อย่างนี้ เนกขัมมสุขเป็นเลิศ (๒)

[๖๗] สุข ๒ อย่างนี้

สุข ๒ อย่าง ๖ะไรบ้าง คือ

๑. สุขที่มีอุปธิ^๓

๒. สุขที่ไม่มีอุปธิ^๔

สุข ๒ อย่างนี้แล บรรดาสุข ๒ อย่างนี้ สุขที่ไม่มีอุปธิเป็นเลิศ (๓)

เชิงอรรถ :

^๑ กามสุข หมายถึงสุขที่เกิดขึ้นเพราะอาศัยกามคุณ ๕ คือ รูป เสียง กลิ่น รส และโผฏฐัพพะที่น่าพอใจ (อภ.ทุก.อ. ๒/๖๖/๖๐)

^๒ เนกขัมมสุข หมายถึงสุขที่เกิดขึ้นเพราะอาศัยบรรพชา (อภ.ทุก.อ. ๒/๖๖/๖๐)

^๓ สุขที่มีอุปธิ หมายถึงสุขเจือกิเลสที่เป็นไปในภูมิ ๓ (กามาวจร, รูปาวจร, อรูปาวจร) เป็นสุขระดับโลกียะ (อภ.ทุก.อ. ๒/๖๗/๖๐)

^๔ สุขที่ไม่มีอุปธิ หมายถึงสุขไม่เจือกิเลส เป็นสุขระดับโลกุตตระ (อภ.ทุก.อ. ๒/๖๗/๖๐)

พระสูตรต้นตอปิฎก อังคุดตริกกาย ทุกนิบาต [๒. ทุตติยป็นณาสก]

๒. สุขวรรค

[๖๘] สุข ๒ อย่างนี้

สุข ๒ อย่าง ะไรบ้าง คือ

๑. สุขที่มีอาสวะ^๑๒. สุขที่ไม่มีอาสวะ^๒

สุข ๒ อย่างนี้แล บรรดาสุข ๒ อย่างนี้ สุขที่ไม่มีอาสวะเป็นเลิศ (๕)

[๖๙] สุข ๒ อย่างนี้

สุข ๒ อย่าง ะไรบ้าง คือ

๑. สุขที่อิงอามิส^๓๒. สุขที่ไม่อิงอามิส^๔

สุข ๒ อย่างนี้แล บรรดาสุข ๒ อย่างนี้ สุขที่ไม่อิงอามิสเป็นเลิศ (๕)

[๗๐] สุข ๒ อย่างนี้

สุข ๒ อย่าง ะไรบ้าง คือ

๑. สุขของพระอริยะ^๕๒. สุขของผู้ไม่ใช่พระอริยะ^๖

สุข ๒ อย่างนี้แล บรรดาสุข ๒ อย่างนี้ สุขของพระอริยะเป็นเลิศ (๖)

[๗๑] สุข ๒ อย่างนี้

สุข ๒ อย่าง ะไรบ้าง คือ

๑. สุขทางกาย

๒. สุขทางใจ

สุข ๒ อย่างนี้แล บรรดาสุข ๒ อย่างนี้ สุขทางใจเป็นเลิศ (๗)

เชิงอรรถ :

^๑ สุขที่มีอาสวะ หมายถึงสุขที่นับเนื่องในวิภวาทะที่เป็นปัจเจกแก่อาสวะ (อภ.ทุก.อ. ๒/๖๘/๖๐)^๒ สุขที่ไม่มีอาสวะ หมายถึงสุขที่มีนิพพานเป็นอารมณ์ที่ไม่เป็นปัจเจกแก่อาสวะ (อภ.ทุก.อ. ๒/๖๘/๖๐)^๓ สุขที่อิงอามิส หมายถึงสุขอาศัยเหยื่อล่อ เป็นสุขที่ทำให้ใจเศร้าหมอง ทำให้สัตว์อยู่ในวงจรแห่งวิภวาทะ (อภ.ทุก.อ. ๒/๖๙/๖๑)^๔ สุขที่ไม่อิงอามิส หมายถึงสุขที่ไม่ต้องอาศัยเหยื่อล่อ เป็นสุขที่ไม่ทำให้ใจเศร้าหมองพ้นจากวงจรแห่งวิภวาทะ (อภ.ทุก.อ. ๒/๖๙/๖๑)^๕ สุขของพระอริยะ หมายถึงสุขที่ไม่ใช่ของปุถุชน เป็นสุขของพระอริยบุคคล ๘ จำพวก (อภ.ทุก.อ. ๒/๗๐/๖๑)^๖ สุขของผู้ไม่ใช่พระอริยะ หมายถึงสุขของปุถุชน ไม่ใช่สุขของพระอริยบุคคล (อภ.ทุก.อ. ๒/๗๐/๖๑)

พระสูตรต้นตปฏีก อังคุดตริกกาย ทุกนิบาต [๓.ตติยปัจจนภาสก]

๒. สุขวรรค

[๗๒] สุข ๒ อย่างนี้

สุข ๒ อย่าง ๖ะไรบ้าง คือ

๑. สุขที่มีปีติ^๑

๒. สุขที่ไม่มีปีติ^๒

สุข ๒ อย่างนี้แล บรรดาสุข ๒ อย่างนี้ สุขที่ไม่มีปีติเป็นเลิศ (๘)

[๗๓] สุข ๒ อย่างนี้

สุข ๒ อย่าง ๖ะไรบ้าง คือ

๑. สุขที่เกิดจากความยินดี^๓

๒. สุขที่เกิดจากอุเบกขา^๔

สุข ๒ อย่างนี้แล บรรดาสุข ๒ อย่างนี้ สุขที่เกิดจากอุเบกขาเป็นเลิศ (๙)

[๗๔] สุข ๒ อย่างนี้

สุข ๒ อย่าง ๖ะไรบ้าง คือ

๑. สมาธิสุข^๕

๒. อสมาธิสุข^๖

สุข ๒ อย่างนี้แล บรรดาสุข ๒ อย่างนี้ สมาธิสุขเป็นเลิศ (๑๐)

[๗๕] สุข ๒ อย่างนี้

สุข ๒ อย่าง ๖ะไรบ้าง คือ

๑. สุขที่เกิดจากฉานมีปีติเป็นอารมณ์^๗

๒. สุขที่เกิดจากฉานไม่มีปีติเป็นอารมณ์^๘

สุข ๒ อย่างนี้แล บรรดาสุข ๒ อย่างนี้ สุขที่เกิดจากฉานไม่มีปีติเป็น
อารมณ์เป็นเลิศ (๑๑)

เชิงอรรถ :

^๑ สุขที่มีปีติ หมายถึงสุขในปฐมฉานและทุติยฉาน (อง.ทก.อ. ๒/๗๒/๖๑)

^๒ สุขที่ไม่มีปีติ หมายถึงสุขในตติยฉานและจตุตถฉาน (อง.ทก.อ. ๒/๗๒/๖๑)

^๓ สุขที่เกิดจากความยินดี หมายถึงสุขในฉาน ๓ (ปฐมฉาน, ทุติยฉาน, ตติยฉาน) (อง.ทก.อ. ๒/๗๓/๖๑)

^๔ สุขที่เกิดจากอุเบกขา หมายถึงสุขในจตุตถฉาน (อง.ทก.อ. ๒/๗๓/๖๑)

^๕ สมาธิสุข หมายถึงสุขที่ถึงขั้นอัปปนาสมาธิ หรืออุปัจจารสมาธิ (อง.ทก.อ. ๒/๗๔/๖๑)

^๖ อสมาธิสุข หมายถึงสุขที่ยังไม่ถึงขั้นอัปปนาสมาธิหรืออุปัจจารสมาธิ (อง.ทก.อ. ๒/๗๔/๖๑)

^๗ สุขที่เกิดจากฉานมีปีติเป็นอารมณ์ หมายถึงสุขที่เกิดแก่ผู้พิจารณาฉาน ๒ มีปีติเป็นอารมณ์ (อง.ทก.อ.
๒/๗๕/๖๑)

^๘ สุขที่เกิดจากฉานไม่มีปีติเป็นอารมณ์ หมายถึงสุขที่เกิดแก่ผู้พิจารณาฉาน ๒ ไม่มีปีติเป็นอารมณ์ (อง.ทก.อ.
๒/๗๕/๖๑)

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓.ตติยปัณณาสก]

๓. สนิมิตตวรรค

[๗๖] สุข ๒ อย่างนี้

สุข ๒ อย่าง ะไรบ้าง คือ

๑. สุขที่เกิดจากฉานมีความยินดีเป็นอารมณ์^๑

๒. สุขที่เกิดจากฉานมีอุเบกขาเป็นอารมณ์^๒

สุข ๒ อย่างนี้แล บรรดาสุข ๒ อย่างนี้ สุขที่เกิดจากฉานมีอุเบกขาเป็น
อารมณ์เป็นเลิศ (๑๒)

[๗๗] สุข ๒ อย่างนี้

สุข ๒ อย่าง ะไรบ้าง คือ

๑. สุขที่มีรูปฉานเป็นอารมณ์

๒. สุขที่มีอรูปฉานเป็นอารมณ์

สุข ๒ อย่างนี้แล บรรดาสุข ๒ อย่างนี้ สุขที่มีอรูปฉานเป็นอารมณ์เป็น
เลิศ (๑๓)

สขวรรคที่ ๒ จบ

๓. สนิมิตตวรรค

หมวดว่าด้วยเหตุแห่งบาปอกุศล

[๗๘] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่เป็นบาปอกุศล มี
นิमित^๓ จึงเกิดขึ้น ไม่มีนิमित ไม่เกิดขึ้น เพราะละนิमितนั้นเสียได้ อย่างนี้ ธรรมที่เป็น
บาปอกุศลเหล่านั้นจึงไม่มี (๑)

เชิงอรรถ :

^๑ สุขที่เกิดจากฉานมีความยินดีเป็นอารมณ์ หมายถึงสุขที่เกิดแก่ผู้พิจารณาฉาน ๓ (ปรมฉาน, ทุตติฉาน,
ตติยฉาน) มีความยินดีเป็นอารมณ์ (เทียบ อภ.ทุก.อ. ๒/๗๓,๗๔/๖๑)

^๒ สุขที่เกิดจากฉานมีอุเบกขาเป็นอารมณ์ หมายถึงสุขที่เกิดแก่ผู้พิจารณาฉานที่ ๔ มีอุเบกขาเป็น
อารมณ์ (เทียบ อภ.ทุก.อ. ๒/๗๓,๗๔/๖๑)

^๓ นิमित หมายถึงเหตุ (อภ.ทุก.อ. ๒/๗๘-๗๙/๖๒)

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓.ตติยปัณณาสก]

๓. สนิมิตตวรรค

- [๗๙] ธรรมที่เป็นบาปอกุศล มีนิทาน^๑ จึงเกิดขึ้น ไม่มีนิทาน ไม่เกิดขึ้น เพราะละนิทานนั้นเสียได้อย่างนี้ ธรรมที่เป็นบาปอกุศลเหล่านั้นจึงไม่มี (๒)
- [๘๐] ธรรมที่เป็นบาปอกุศล มีเหตุจึงเกิดขึ้น ไม่มีเหตุ ไม่เกิดขึ้น เพราะละเหตุนั้นเสียได้อย่างนี้ ธรรมที่เป็นบาปอกุศลเหล่านั้นจึงไม่มี (๓)
- [๘๑] ธรรมที่เป็นบาปอกุศล มีสังขารจึงเกิดขึ้น ไม่มีสังขาร ไม่เกิดขึ้น เพราะละสังขารเหล่านั้นเสียได้อย่างนี้ ธรรมที่เป็นบาปอกุศลเหล่านั้นจึงไม่มี (๔)
- [๘๒] ธรรมที่เป็นบาปอกุศล มีปัจจัยจึงเกิดขึ้น ไม่มีปัจจัย ไม่เกิดขึ้น เพราะละปัจจัยนั้นเสียได้อย่างนี้ ธรรมที่เป็นบาปอกุศลเหล่านั้นจึงไม่มี (๕)
- [๘๓] ธรรมที่เป็นบาปอกุศล มีรูปจึงเกิดขึ้น ไม่มีรูป ไม่เกิดขึ้น เพราะละรูปนั้นเสียได้อย่างนี้ ธรรมที่เป็นบาปอกุศลเหล่านั้นจึงไม่มี (๖)
- [๘๔] ธรรมที่เป็นบาปอกุศลมีเวทนาจึงเกิดขึ้น ไม่มีเวทนา ไม่เกิดขึ้น เพราะละเวทนานั้นเสียได้อย่างนี้ ธรรมที่เป็นบาปอกุศลเหล่านั้นจึงไม่มี (๗)
- [๘๕] ธรรมที่เป็นบาปอกุศล มีสัญญาจึงเกิดขึ้น ไม่มีสัญญา ไม่เกิดขึ้น เพราะละสัญญานั้นเสียได้อย่างนี้ ธรรมที่เป็นบาปอกุศลเหล่านั้นจึงไม่มี (๘)
- [๘๖] ธรรมที่เป็นบาปอกุศล มีวิญญานจึงเกิดขึ้น ไม่มีวิญญาน ไม่เกิดขึ้น เพราะละวิญญานั้นเสียได้อย่างนี้ ธรรมที่เป็นบาปอกุศลเหล่านั้นจึงไม่มี (๙)
- [๘๗] ธรรมที่เป็นบาปอกุศล มีสังขตธรรม(ธรรมที่ถูกปัจจัยปรุงแต่ง) เป็นอารมณ์จึงเกิดขึ้น ไม่มีสังขตธรรมเป็นอารมณ์ ไม่เกิดขึ้น เพราะละสังขตธรรมนั้นเสียได้อย่างนี้ ธรรมที่เป็นบาปอกุศลเหล่านั้นจึงไม่มี (๑๐)

สนิมิตตวรรคที่ ๓ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ นิทาน หมายถึงเหตุ (อง.ทุก.อ. ๒/๗๘-๗๙/๖๒)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า :๑๐๖ }

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓.ตติยปัณณาสก]

๔. ธัมมวรรค

๔. ธัมมวรรค

หมวดว่าด้วยธรรม

[๘๘] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้
ธรรม ๒ อย่างอะไรบ้าง คือ

๑. เจโตวิมุตติ^๑ (ความหลุดพ้นแห่งจิต)

๒. ปัญญาวิมุตติ^๒ (ความหลุดพ้นด้วยปัญญา)

ธรรม ๒ อย่างนี้แล (๑)

[๘๙] ธรรม ๒ อย่างนี้

ธรรม ๒ อย่าง อะไรบ้าง คือ

๑. ความเพียร

๒. ความไม่ฟุ้งซ่าน

ธรรม ๒ อย่างนี้แล (๒)

[๙๐] ธรรม ๒ อย่างนี้

ธรรม ๒ อย่าง อะไรบ้าง คือ

๑. นาม

๒. รูป

ธรรม ๒ อย่างนี้แล (๓)

[๙๑] ธรรม ๒ อย่างนี้

ธรรม ๒ อย่าง อะไรบ้าง คือ

๑. วิชชา (ความรู้แจ้ง)

๒. วิมุตติ (ความหลุดพ้น)

ธรรม ๒ อย่างนี้แล (๔)

เชิงอรรถ :

^๑ เจโตวิมุตติ หมายถึงผลอันเกิดจากสมาธิ คือความหลุดพ้นด้วยสมถกัมมัฏฐาน (อภ.ทุก.อ. ๒/๘๘/๖๒)

^๒ ปัญญาวิมุตติ หมายถึงผลอันเกิดจากปัญญา คือความหลุดพ้นด้วยวิปัสสนากัมมัฏฐาน (อภ.ทุก.อ. ๒/
๘๘/๖๒)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า :๑๐๗ }

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓.ตติยปัณณาสก]

๔. รัมมวรรค

[๙๒] ธรรม ๒ อย่างนี้

ธรรม ๒ อย่าง ะไรบ้าง คือ

๑. ภาทัญญู^๑

๒. วิภาทัญญู^๒

ธรรม ๒ อย่างนี้แล (๕)

[๙๓] ธรรม ๒ อย่างนี้

ธรรม ๒ อย่าง ะไรบ้าง คือ

๑. อหิริกะ (ความไม่อายบาป)

๒. อโนตตปปะ (ความไม่กลัวบาป)

ธรรม ๒ อย่างนี้แล (๖)

[๙๔] ธรรม ๒ อย่างนี้

ธรรม ๒ อย่าง ะไรบ้าง คือ

๑. หิริ (ความอายบาป)

๒. โอตตปปะ (ความกลัวบาป)

ธรรม ๒ อย่างนี้แล (๗)

[๙๕] ธรรม ๒ อย่างนี้

ธรรม ๒ อย่าง ะไรบ้าง คือ

๑. ความเป็นผู้ว่ายาก

๒. ความเป็นผู้ง่าย

ธรรม ๒ อย่างนี้แล (๘)

[๙๖] ธรรม ๒ อย่างนี้

ธรรม ๒ อย่าง ะไรบ้าง คือ

๑. ความเป็นผู้ว่าง่าย

๒. ความเป็นผู้ขี้เกียจ

ธรรม ๒ อย่างนี้แล (๙)

เชิงอรรถ :

^๑ ภาทัญญู หมายถึง สัสสตทัญญู ความเห็นว่าเที่ยง (อง.ทุก.อ. ๒/๙๒/๖๓)

^๒ วิภาทัญญู หมายถึง อัจเจททัญญู ความเห็นว่าขาดสูญ (อง.ทุก.อ. ๒/๙๒/๖๓)

พระสวดตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓.ตติยปัณณาสก]

๕. พาลวรรค

[๙๗] ธรรม ๒ อย่างนี้

ธรรม ๒ อย่าง ะไรบ้าง คือ

๑. ความเป็นผู้ฉลาดในธาตุ^๑ ๒. ความเป็นผู้ฉลาดในมนสิการ

ธรรม ๒ อย่างนี้แล (๑๐)

[๙๘] ธรรม ๒ อย่างนี้

ธรรม ๒ อย่าง ะไรบ้าง คือ

๑. ความเป็นผู้ฉลาดในอาบัติ^๒ ๒. ความเป็นผู้ฉลาดในการออกจากอาบัติ^๓

ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล (๑๑)

ธัมมวรรคที่ ๔ จบ

๕. พาลวรรค

หมวดว่าด้วยคนพาลและบัณฑิต

[๙๙] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย คนพาล ๒ จำพวกนี้

คนพาล ๒ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. คนที่ทำหน้าที่ซึ่งยังไม่ถึง ๒. คนที่ไม่ทำหน้าที่ซึ่งมาถึงแล้ว

คนพาล ๒ จำพวกนี้แล (๑)

เชิงอรรถ :

^๑ ธาตุ หมายถึงสิ่งที่ทรงสภาวะของตนเองตามที่เหตุปัจจัยปรุงแต่งขึ้น ไม่มีผู้สร้างผู้บันดาล มี ๑๘ คือ

จักขุธาตุ รูปธาตุ จักขุวิญญาณธาตุ โสตธาตุ สัทธาธาตุ โสตวิญญาณธาตุ ฆานธาตุ คันธธาตุ
ฆานวิญญาณธาตุ ชิวหาธาตุ รสธาตุ ชิวหาวิญญาณธาตุ กายธาตุ โผฏฐัพพธาตุ กายวิญญาณธาตุ
มโนธาตุ ธรรมธาตุ มโนวิญญาณธาตุ (อภิ.วิ.๓๕/๑๘๔/๑๐๒, วิสท. ๓/๖๕)

^๒ อาบัติ ในที่นี้หมายถึงกองอาบัติ ๕ ที่มาในมาติกา คือ ปาราชิก สังฆาทิเสส ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ ทุกกฐ
และกองอาบัติ ๗ ที่มาในวิภังค์ คือ ปาราชิก สังฆาทิเสส ฤทธัจจย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ ทุกกฐ ทุพภาสิต
(อง.ทุก.อ. ๒/๙๘/๖๓, วิ.อ. ๓/๒๗๑/๔๓๕)

^๓ ฉลาดในการออกจากอาบัติ หมายถึงการรู้วิธีออกจากอาบัติ ๒ วิธี คือ (๑) เทสนาวีธี ได้แก่ วิธีแสดง
อาบัติหรือปลงอาบัติ (ได้แก่ อาบัติฤทธัจจย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ ทุกกฐ ทุพภาสิต) (๒) กัมมวาจาวิธี
หรือ ฐกฐานวิธี ได้แก่ วิธีปฏิบัติสำหรับผู้จะเปลื้องตนออกจากอาบัติสังฆาทิเสส มี ๔ อย่าง คือ ปรีวาสน
มานัต อัมภาน และปฏิกัสนา (อง.ทุก.อ. ๒/๙๘/๖๓)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า :๑๐๙ }

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓.ตติยปัณณาสก]

๕. พาลวรรค

[๑๐๐] บัณฑิต ๒ จำพวกนี้

บัณฑิต ๒ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. คนที่ไม่ทำหน้าที่ซึ่งยังไม่ถึง ๒. คนที่ทำหน้าที่ซึ่งมาถึงแล้ว

บัณฑิต ๒ จำพวกนี้แล (๒)

[๑๐๑] คนพาล ๒ จำพวกนี้

คนพาล ๒ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. คนที่เข้าใจว่าควรในของที่ไม่ควร ๒. คนที่เข้าใจว่าไม่ควรในของที่ควร

คนพาล ๒ จำพวกนี้แล (๓)

[๑๐๒] บัณฑิต ๒ จำพวกนี้

บัณฑิต ๒ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. คนที่เข้าใจว่าไม่ควรในของที่ไม่ควร ๒. คนที่เข้าใจว่าควรในของที่ควร

บัณฑิต ๒ จำพวกนี้แล (๔)

[๑๐๓] คนพาล ๒ จำพวกนี้

คนพาล ๒ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. คนที่เข้าใจว่าเป็นอาบัติในข้อที่ไม่เป็นอาบัติ

๒. คนที่เข้าใจว่าไม่เป็นอาบัติในข้อที่เป็นอาบัติ

คนพาล ๒ จำพวกนี้แล (๕)

[๑๐๔] บัณฑิต ๒ จำพวกนี้

บัณฑิต ๒ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. คนที่เข้าใจว่าไม่เป็นอาบัติในข้อที่ไม่เป็นอาบัติ

๒. คนที่เข้าใจว่าเป็นอาบัติในข้อที่เป็นอาบัติ

บัณฑิต ๒ จำพวกนี้แล (๖)

[๑๐๕] คนพาล ๒ จำพวกนี้

คนพาล ๒ จำพวกไหนบ้าง คือ

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓.ตติยปัณณาสก]

๕. พาลวรรค

๑. คนที่เข้าใจว่าเป็นธรรมในข้อที่ไม่เป็นธรรม

๒. คนที่เข้าใจว่าไม่เป็นธรรมในข้อที่เป็นธรรม

คนพาล ๒ จำพวกนี้แล (๗)

[๑๐๖] บัณฑิต ๒ จำพวกนี้

บัณฑิต ๒ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. คนที่เข้าใจว่าเป็นธรรมในข้อที่เป็นธรรม

๒. คนที่เข้าใจว่าไม่เป็นธรรมในข้อที่ไม่เป็นธรรม

บัณฑิต ๒ จำพวกนี้แล (๘)

[๑๐๗] คนพาล ๒ จำพวกนี้

คนพาล ๒ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. คนที่เข้าใจว่าเป็นวินัยในข้อที่ไม่เป็นวินัย

๒. คนที่เข้าใจว่าไม่เป็นวินัยในข้อที่เป็นวินัย

คนพาล ๒ จำพวกนี้แล (๙)

[๑๐๘] บัณฑิต ๒ จำพวกนี้

บัณฑิต ๒ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. คนที่เข้าใจว่าไม่เป็นวินัยในข้อที่ไม่เป็นวินัย

๒. คนที่เข้าใจว่าเป็นวินัยในข้อที่เป็นวินัย

บัณฑิต ๒ จำพวกนี้แล (๑๐)

[๑๐๙] อาสวะ^๑ ย่อมเจริญแก่คน ๒ จำพวก

คน ๒ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. คนที่รังเกียจสิ่งที่ไม่นารังเกียจ

๒. คนที่ไม่รังเกียจสิ่งที่นารังเกียจ

อาสวะย่อมเจริญแก่คน ๒ จำพวกนี้แล (๑๑)

เชิงอรรถ :

^๑ อาสวะ หมายถึงกิเลสทั้งหลาย (อภ.ทุก.อ. ๒/๑๐๙/๖๔)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า :๑๑๑ }

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓.ตติยปัณณาสก]

๕. พาลวรรค

[๑๑๐] อาสวะย่อมไม่เจริญแก่คน ๒ จำพวก

คน ๒ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. คนที่ไม่รังเกียจสิ่งที่ไม่น่ารังเกียจ ๒. คนที่รังเกียจสิ่งที่น่ารังเกียจ

อาสวะย่อมไม่เจริญแก่คน ๒ จำพวกนี้แล (๑๒)

[๑๑๑] อาสวะย่อมเจริญแก่คน ๒ จำพวก

คน ๒ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. คนที่เข้าใจว่าควรในของที่ไม่ควร ๒. คนที่เข้าใจว่าไม่ควรในของที่ควร

อาสวะย่อมเจริญแก่คน ๒ จำพวกนี้แล (๑๓)

[๑๑๒] อาสวะย่อมไม่เจริญแก่คน ๒ จำพวก

คน ๒ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. คนที่เข้าใจว่าไม่ควรในของที่ไม่ควร ๒. คนที่เข้าใจว่าควรในของที่ควร
- อาสวะย่อมไม่เจริญแก่คน ๒ จำพวกนี้แล (๑๔)

[๑๑๓] อาสวะย่อมเจริญแก่คน ๒ จำพวก

คน ๒ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. คนที่เข้าใจว่าไม่เป็นอาบัติในข้อที่เป็นอาบัติ
๒. คนที่เข้าใจว่าเป็นอาบัติในข้อที่ไม่เป็นอาบัติ

อาสวะย่อมเจริญแก่คน ๒ จำพวกนี้แล (๑๕)

[๑๑๔] อาสวะย่อมไม่เจริญแก่คน ๒ จำพวก

คน ๒ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. คนที่เข้าใจว่าเป็นอาบัติในข้อที่เป็นอาบัติ
๒. คนที่เข้าใจว่าไม่เป็นอาบัติในข้อที่ไม่เป็นอาบัติ

อาสวะย่อมไม่เจริญแก่คน ๒ จำพวกนี้แล (๑๖)

พระสูตรต้นตอปิฎก อังคุดตริกกาย ทุกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑนาสก]

๕. พาลวรรค

[๑๑๕] อาสวะย่อมเจริญแก่คน ๒ จำพวก

คน ๒ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. คนที่เข้าใจว่าเป็นธรรมในข้อที่ไม่เป็นธรรม
๒. คนที่เข้าใจว่าไม่เป็นธรรมในข้อที่เป็นธรรม

อาสวะย่อมเจริญแก่คน ๒ จำพวกนี้แล (๑๗)

[๑๑๖] อาสวะย่อมไม่เจริญแก่คน ๒ จำพวก

คน ๒ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. คนที่เข้าใจว่าเป็นธรรมในข้อที่เป็นธรรม
๒. คนที่เข้าใจว่าไม่เป็นธรรมในข้อที่ไม่เป็นธรรม

อาสวะย่อมไม่เจริญแก่คน ๒ จำพวกนี้แล (๑๘)

[๑๑๗] อาสวะย่อมเจริญแก่คน ๒ จำพวก

คน ๒ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. คนที่เข้าใจว่าเป็นวินัยในข้อที่ไม่เป็นวินัย
๒. คนที่เข้าใจว่าไม่เป็นวินัยในข้อที่เป็นวินัย

อาสวะย่อมเจริญแก่คน ๒ จำพวกนี้แล (๑๙)

[๑๑๘] อาสวะย่อมไม่เจริญแก่คน ๒ จำพวก

คน ๒ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. คนที่เข้าใจว่าไม่เป็นวินัยในข้อที่ไม่เป็นวินัย
๒. คนที่เข้าใจว่าเป็นวินัยในข้อที่เป็นวินัย

ภิกษุทั้งหลาย อาสวะย่อมไม่เจริญแก่คน ๒ จำพวกนี้แล (๒๐)

พาลวรรคที่ ๕ จบ

ทุติยปิณฑนาสก จบบริบูรณ์

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓. ตติยปิณณาสก]

๑. อาสาทุปปชหรรค

๓. ตติยปิณณาสก

๑. อาสาทุปปชหรรค

หมวดว่าด้วยความหวังที่จะได้ยาก

[๑๑๙] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ความหวัง ๒ อย่างนี้จะ
ได้ยาก

ความหวัง ๒ อย่าง อะไรบ้าง คือ

๑. ความหวังในลาภ ๒. ความหวังในชีวิต

ความหวัง ๒ อย่างนี้แล ละได้ยาก (๑)

[๑๒๐] บุคคล ๒ จำพวกนี้หาได้ยากในโลก

บุคคล ๒ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. บุพพการี (ผู้ทำอุปกัรรก่อน)
๒. กตัญญูกตเวที (ผู้รู้อุปกัรรที่เขาทำแล้วและตอบแทน)

บุคคล ๒ จำพวกนี้แลหาได้ยากในโลก (๒)

[๑๒๑] บุคคล ๒ จำพวกนี้หาได้ยากในโลก

บุคคล ๒ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. คนที่อิมเอง^๑ ๒. คนที่ให้ผู้อื่นอิม^๒

บุคคล ๒ จำพวกนี้แลหาได้ยากในโลก (๓)

[๑๒๒] บุคคล ๒ จำพวกนี้ให้อิมได้ยาก

บุคคล ๒ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. คนที่สะสมสิ่งที่ได้มาทุกครั้ง ๒. คนที่สละสิ่งที่ได้มาทุกครั้ง

บุคคล ๒ จำพวกนี้แลให้อิมได้ยาก (๔)

เชิงอรรถ :

^๑ คนที่อิมเอง หมายถึงพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระสาวกของพุทธเจ้า
และพระชีณาสพ (อง.ทุก.อ. ๒/๑๒๑/๖๕)

^๒ คนที่ให้ผู้อื่นอิม หมายถึงพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า (อง.ทุก.อ. ๒/๑๒๑/๖๕)

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๑. อาสาทุปปชหรรค

[๑๒๓] บุคคล ๒ จำพวกนี้ให้อิ่มได้ง่าย

บุคคล ๒ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. คนที่ไม่สะสมสิ่งที่ได้มาทุกครั้ง ๒. คนที่ไม่สละสิ่งที่ได้มาทุกครั้ง

บุคคล ๒ จำพวกนี้แลให้อิ่มได้ง่าย (๕)

[๑๒๔] บัณฑิตให้เกิตราคะ ๒ อย่างนี้

บัณฑิต ๒ อย่าง อะไรบ้าง คือ

๑. สกนินิมิต^๑ (นิมิตงาม)
๒. อโยนิโสมนสิการ (การมนสิการโดยไม่แยบคาย)

บัณฑิตให้เกิตราคะ ๒ อย่างนี้แล (๖)

[๑๒๕] บัณฑิตให้เกิตโทสะ ๒ อย่างนี้

บัณฑิต ๒ อย่าง อะไรบ้าง คือ

๑. ปฏิฆนินิมิต^๒ (นินิมิตให้ขัดเคือง) ๒. อโยนิโสมนสิการ

บัณฑิตให้เกิตโทสะ ๒ อย่างนี้แล (๗)

[๑๒๖] บัณฑิตให้เกิตมัจฉาทิฏฐิ ๒ อย่างนี้

บัณฑิต ๒ อย่าง อะไรบ้าง คือ

๑. พรโตโทษะ^๓ (เสียงจากผู้อื่น) ๒. อโยนิโสมนสิการ

บัณฑิตให้เกิตมัจฉาทิฏฐิ ๒ อย่างนี้แล (๘)

[๑๒๗] บัณฑิตให้เกิตสัมมาทิฏฐิ ๒ อย่างนี้

บัณฑิต ๒ อย่าง อะไรบ้าง คือ

๑. พรโตโทษะ^๔ ๒. โยนิโสมนสิการ (การมนสิการโดยแยบคาย)

บัณฑิตให้เกิตสัมมาทิฏฐิ ๒ อย่างนี้แล (๙)

เชิงอรรถ :

^๑ สกนินิมิต หมายถึงอิฏฐารมณ คืออารมณ์ที่น่าปรารถนา (อง.ทุก.อ. ๒/๑๒๔/๖๖)

^๒ ปฏิฆนินิมิต หมายถึงอนิฏฐนินิมิต คืออารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนา (อง.ทุก.อ. ๒/๑๒๕/๖๖)

^๓ พรโตโทษะ ในที่นี้หมายถึงการฟังอสังขธรรมจากผู้อื่น (อง.ทุก.อ. ๒/๑๒๖/๖๖)

^๔ พรโตโทษะ ในที่นี้หมายถึงการฟังพระสังขธรรมจากผู้อื่น (อง.ทุก.อ. ๒/๑๒๗/๖๖)

พระสูตรตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓. ตติยปิณฑนาสก]

๒. อายาจนวรรค

[๑๒๘] อาบัติ ๒ อย่างนี้

อาบัติ ๒ อย่าง อะไรบ้าง คือ

๑. อาบัติเบา

๒. อาบัติหนัก^๑

อาบัติ ๒ อย่างนี้แล (๑๐)

[๑๒๙] อาบัติ ๒ อย่างนี้

อาบัติ ๒ อย่าง อะไรบ้าง คือ

๑. อาบัติชั่วหยาบ

๒. อาบัติไม่ชั่วหยาบ^๒

อาบัติ ๒ อย่างนี้แล (๑๑)

[๑๓๐] อาบัติ ๒ อย่างนี้

อาบัติ ๒ อย่าง อะไรบ้าง คือ

๑. อาบัติที่มีส่วนเหลือ^๓

๒. อาบัติที่ไม่มีส่วนเหลือ^๔

ภิกษุทั้งหลาย อาบัติ ๒ อย่างนี้แล (๑๒)

อาสาหุปชหรรคที่ ๑ จบ

๒. อายาจนวรรค

หมวดว่าด้วยความปรารถนา

[๑๓๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีศรัทธา เมื่อปรารถนาโดยชอบพึงปรารถนาอย่างนี้ว่า “ขอให้เราเป็นเช่นกับพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะเถิด” สารีบุตรและโมคคัลลานะนี้เป็นบรรพตฐาน เป็นมาตรฐานของภิกษุสาวกของเรา (๑)

เชิงอรรถ :

^๑ **อาบัติหนัก** คือปาราชิก และสังฆาทิเสส อาบัติเบา คืออุลลัจจัย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ ทุกกฏ ทุพภาสิต

^๒ **อาบัติชั่วหยาบ** คือปาราชิกและสังฆาทิเสส อาบัติไม่ชั่วหยาบ คืออาบัติ ๕ อย่างที่เหลือ

^๓ **อาบัติที่มีส่วนเหลือ** หมายถึงอาบัติที่เป็นสเดกัจจา (อาบัติที่ยังพอเยียวยาหรือแก้ไขได้) คือสังฆาทิเสส อุลลัจจัย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ ทุกกฏ ทุพภาสิต

^๔ **อาบัติที่ไม่มีส่วนเหลือ** หมายถึงอเดกัจจา (อาบัติที่ยังเยียวยาไม่ได้หรือแก้ไขไม่ได้) คือปาราชิก

พระสูตรตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๒. อายาจนวรรค

[๑๓๒] ภิกษุผู้มีศรัทธา เมื่อปรารภนาโดยชอบพึงปรารภนาอย่างนี้ว่า “ขอให้เราเป็นเช่นกับภิกษุณีเขมาและภิกษุณีอุบลวรรณาเถิด” เขมาและอุบลวรรณานี้ เป็นบรรพัตฐาน เป็นมาตรฐานของภิกษุณีสาวิกาของเรา (๒)

[๑๓๓] อุบาสกผู้มีศรัทธา เมื่อปรารภนาโดยชอบพึงปรารภนาอย่างนี้ว่า “ขอให้เราเป็นเช่นกับจิตตคหบดีและหัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวีเถิด” จิตตคหบดีและหัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวีนี้เป็นบรรพัตฐาน เป็นมาตรฐานของอุบาสกสาวกของเรา (๓)

[๑๓๔] อุบาสิกาผู้มีศรัทธา เมื่อปรารภนาโดยชอบพึงปรารภนาอย่างนี้ว่า “ขอให้เราเป็นเช่นกับอุบาสิกาขุชุตตราและอุบาสิกาเวฬุภัณฑุกีนันทมาตาเถิด” ขุชุตตราและเวฬุภัณฑุกีนันทมาตานี้เป็นบรรพัตฐาน เป็นมาตรฐานของอุบาสิกาสาวิกาของเรา (๔)

[๑๓๕] คนพาลผู้ไม่เฉียบแหลม เป็นอสังตบุรุษ ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการ ย่อมบริหารตนให้ถูกกำจัด ถูกทำลาย มีความเสียหาย ถูกผู้รู้ตีเตียน และประสบสิ่งที่ไม่ใช่บุญเป็นอันมาก

ธรรม ๒ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ไม่พิจารณา ไม่ไตร่ตรอง พุตสรรเสริญคนที่ควรตีเตียน
๒. ไม่พิจารณา ไม่ไตร่ตรอง พุตตีเตียนคนที่ควรสรรเสริญ

คนพาลผู้ไม่เฉียบแหลม เป็นอสังตบุรุษ ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการนี้แล ย่อมบริหารตนให้ถูกกำจัด ถูกทำลาย มีความเสียหาย ถูกผู้รู้ตีเตียน และประสบสิ่งที่ไม่ใช่บุญเป็นอันมาก

บัณฑิตผู้เฉียบแหลม เป็นสังตบุรุษ ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการ ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกกำจัด ไม่ให้ถูกทำลาย ไม่มีความเสียหาย ไม่ถูกผู้รู้ตีเตียน และประสบบุญเป็นอันมาก

ธรรม ๒ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. พิจารณา ไตร่ตรองแล้ว พุตตีเตียนคนที่ควรตีเตียน
๒. พิจารณา ไตร่ตรองแล้ว พุตสรรเสริญคนที่ควรสรรเสริญ

พระสูตรต้นตอปิฎก อังคตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๒. อายาจนวรรค

บัณฑิตผู้เฉียบแหลม เป็นสัตบุรุษ ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการนี้แลย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกก้ำจัด ไม่ให้ถูกทำลาย ไม่มีความเสียหาย ไม่ถูกผู้รู้ติเตียน และประสพบุญเป็นอันมาก (๕)

[๑๓๖] คนพาลผู้ไม่เฉียบแหลม เป็นอสัตบุรุษ ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการ ย่อมบริหารตนให้ถูกก้ำจัด ถูกทำลาย มีความเสียหาย ถูกผู้รู้ติเตียน และประสพสิ่งที่ไม่ใช่บุญเป็นอันมาก

ธรรม ๒ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ไม่พิจารณา ไม่ไตร่ตรอง ปลุกความเลื่อมใสในฐานะที่ไม่ควรเลื่อมใส
๒. ไม่พิจารณา ไม่ไตร่ตรอง ปลุกความไม่เลื่อมใสในฐานะที่ควรเลื่อมใส

คนพาล ผู้ไม่เฉียบแหลม เป็นอสัตบุรุษ ประกอบด้วยธรรม ๒ อย่างนี้แล ย่อมบริหารตนให้ถูกก้ำจัด ถูกทำลาย มีความเสียหาย ถูกผู้รู้ติเตียน และประสพสิ่งที่ไม่ใช่บุญเป็นอันมาก

บัณฑิต ผู้เฉียบแหลม เป็นสัตบุรุษ ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกก้ำจัด ไม่ให้ถูกทำลาย ไม่มีความเสียหาย ไม่ถูกผู้รู้ติเตียน และประสพบุญเป็นอันมาก

ธรรม ๒ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. พิจารณาไตร่ตรองแล้ว ปลุกความไม่เลื่อมใสในฐานะที่ไม่ควรเลื่อมใส
๒. พิจารณาไตร่ตรองแล้ว ปลุกความเลื่อมใสในฐานะที่ควรเลื่อมใส

บัณฑิตผู้เฉียบแหลม เป็นสัตบุรุษ ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการนี้แลย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกก้ำจัด ไม่ให้ถูกทำลาย ไม่มีความเสียหาย ไม่ถูกผู้รู้ติเตียน และประสพบุญเป็นอันมาก (๖)

[๑๓๗] คนพาลผู้ไม่เฉียบแหลม เป็นอสัตบุรุษ ปฏิบัติผิดในบุคคล ๒ จำพวก ย่อมบริหารตนให้ถูกก้ำจัด ถูกทำลาย มีความเสียหาย ถูกผู้รู้ติเตียน และประสพสิ่งที่ไม่ใช่บุญเป็นอันมาก

บุคคล ๒ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. มารดา
๒. บิดา

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๒. อายาจนวรรค

คนพาลผู้ไม่เฉียบแหลม เป็นอสังตบุรุษ ปฏิบัติผิดในบุคคล ๒ จำพวกนี้แล
ยอมบริหารตนให้ถูกกำจัด ถูกทำลาย มีความเสียหาย ถูกผู้รู้ติเตียน และประสบสิ่ง
ที่ไม่ใช่บุญเป็นอันมาก

บัณฑิตผู้เฉียบแหลม เป็นสังตบุรุษ ปฏิบัติชอบในบุคคล ๒ จำพวกยอมบริหาร
ตนไม่ให้ถูกกำจัด ไม่ให้ถูกทำลาย ไม่มีความเสียหาย ไม่ถูกผู้รู้ติเตียน และประสบ
บุญเป็นอันมาก

บุคคล ๒ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. มารดา

๒. บิดา

บัณฑิตผู้เฉียบแหลม เป็นสังตบุรุษ ปฏิบัติชอบในบุคคล ๒ จำพวกนี้แลยอม
บริหารตนไม่ให้ถูกกำจัด ไม่ให้ถูกทำลาย ไม่มีความเสียหาย ไม่ถูกผู้รู้ติเตียน และ
ประสบบุญเป็นอันมาก (๗)

[๑๓๘] คนพาลผู้ไม่เฉียบแหลม เป็นอสังตบุรุษ ปฏิบัติผิดในบุคคล ๒ จำพวก
ยอมบริหารตนให้ถูกกำจัด ถูกทำลาย มีความเสียหาย ถูกผู้รู้ติเตียน และประสบสิ่ง
ที่ไม่ใช่บุญเป็นอันมาก

บุคคล ๒ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. ตถาคต

๒. สาวกของตถาคต

คนพาลผู้ไม่เฉียบแหลม เป็นอสังตบุรุษ ปฏิบัติผิดในบุคคล ๒ จำพวกนี้แลยอม
บริหารตนให้ถูกกำจัด ถูกทำลาย มีความเสียหาย ถูกผู้รู้ติเตียน และประสบสิ่ง
ที่ไม่ใช่บุญเป็นอันมาก

บัณฑิตผู้เฉียบแหลม เป็นสังตบุรุษ ปฏิบัติชอบในบุคคล ๒ จำพวกยอมบริหาร
ตนไม่ให้ถูกกำจัด ไม่ให้ถูกทำลาย ไม่มีความเสียหาย ไม่ถูกผู้รู้ติเตียน และประสบ
บุญเป็นอันมาก

บุคคล ๒ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. ตถาคต

๒. สาวกของตถาคต

บัณฑิตผู้เฉียบแหลม เป็นสังตบุรุษ ปฏิบัติชอบในบุคคล ๒ จำพวกนี้แลยอม
บริหารตนไม่ให้ถูกกำจัด ไม่ให้ถูกทำลาย ไม่มีความเสียหาย ไม่ถูกผู้รู้ติเตียน และ
ประสบบุญเป็นอันมาก (๘)

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๓. ทานวรรค

[๑๓๙] ธรรม ๒ ประการนี้

ธรรม ๒ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. การขำระจิตของตนให้ผ่องแผ้ว ๒. ความไม่ถือมั่นอะไร ๆ^๑ ในโลก

ธรรม ๒ ประการนี้แล (๙)

[๑๔๐] ธรรม ๒ ประการนี้

ธรรม ๒ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. โภคะ (ความโกรธ) ๒. อุปนาหะ (ความผูกโกรธ)

ธรรม ๒ ประการนี้แล (๑๐)

[๑๔๑] ธรรม ๒ ประการนี้

ธรรม ๒ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. การกำจัดความโกรธ ๒. การกำจัดอุปนาหะ

ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ ประการนี้แล (๑๑)

อายาจนวนวรรคที่ ๒ จบ

๓. ทานวรรค

หมวดว่าด้วยทาน

[๑๔๒] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ทาน ๒ อย่างนี้

ทาน ๒ อย่าง อะไรบ้าง คือ

๑. อามิสทาน^๒ (การให้สิ่งของ) ๒. ธรรมทาน^๓ (การให้ธรรม)

ทาน ๒ อย่างนี้แล บรรดาทาน ๒ อย่างนี้ ธรรมทานเป็นเลิศ (๑)

เชิงอรรถ :

^๑ ความไม่ถือมั่นอะไร ๆ หมายถึงไม่ยึดถืออารมณ์มีรูปารมณเป็นต้น (อัง.ทุก.อ. ๒/๑๓๙/๖๘)

^๒ อามิสทาน หมายถึงการให้สิ่งของคือปัจจัย ๔ (จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และเภสัช) (อัง.ทุก.อ. ๒/๑๔๒/๖๘)

^๓ ธรรมทาน หมายถึงการแนะนำข้อปฏิบัติเพื่อบรรลุมตธรรม(พระนิพพาน) (อัง.ทุก.อ. ๒/๑๔๒/๖๘)

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓. ตติยปิณฑนาสก]

๓. ทานวรรค

[๑๔๓] การบูชาญ ๒ อย่างนี้

การบูชาญ ๒ อย่าง ะไรบ้าง คือ

๑. การบูชาญด้วยอามิส ๒. การบูชาญด้วยธรรม

การบูชาญ ๒ อย่างนี้แล บรรดาการบูชาญ ๒ อย่างนี้ การบูชาญ
ด้วยธรรมเป็นเลิศ (๒)

[๑๔๔] จาคะ (การสละ) ๒ อย่างนี้

จาคะ ๒ อย่าง ะไรบ้าง คือ

๑. อามิสจาคะ (การสละอามิส) ๒. ธัมมจาคะ (การสละธรรม)

จาคะ ๒ อย่างนี้แล บรรดาจาคะ ๒ อย่างนี้ ธัมมจาคะเป็นเลิศ (๓)

[๑๔๕] การบริจาค ๒ อย่างนี้

การบริจาค ๒ อย่าง ะไรบ้าง คือ

๑. การบริจาคอามิส ๒. การบริจาคธรรม

การบริจาค ๒ อย่างนี้แล บรรดาการบริจาค ๒ อย่างนี้ การบริจาค
ธรรมเป็นเลิศ (๔)

[๑๔๖] การบริโภค ๒ อย่างนี้

การบริโภค ๒ อย่าง ะไรบ้าง คือ

๑. การบริโภคอามิส ๒. การบริโภคธรรม

การบริโภค ๒ อย่างนี้แล บรรดาการบริโภค ๒ อย่างนี้ การบริโภคธรรม
เป็นเลิศ (๕)

[๑๔๗] การคบหากัน ๒ อย่างนี้

การคบหากัน ๒ อย่าง ะไรบ้าง คือ

๑. การคบหากันด้วยอามิส ๒. การคบหากันด้วยธรรม

การคบหากัน ๒ อย่างนี้แล บรรดาการคบหากัน ๒ อย่างนี้ การคบหา
กันด้วยธรรมเป็นเลิศ (๖)

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๓. ทานวรรค

[๑๔๘] การจำแนก ๒ อย่างนี้

การจำแนก ๒ อย่าง อะไรบ้าง คือ

๑. การจำแนกอามิส

๒. การจำแนกธรรม

การจำแนก ๒ อย่างนี้แล บรรดาการจำแนก ๒ อย่างนี้ การจำแนกธรรม

เป็นเลิศ (๗)

[๑๔๙] การสงเคราะห์ ๒ อย่างนี้

การสงเคราะห์ ๒ อย่าง อะไรบ้าง คือ

๑. การสงเคราะห์ด้วยอามิส

๒. การสงเคราะห์ด้วยธรรม

การสงเคราะห์ ๒ อย่างนี้แล บรรดาการสงเคราะห์ ๒ อย่างนี้ การสงเคราะห์

ด้วยธรรมเป็นเลิศ (๘)

[๑๕๐] การอนุเคราะห์ ๒ อย่างนี้

การอนุเคราะห์ ๒ อย่าง อะไรบ้าง คือ

๑. การอนุเคราะห์ด้วยอามิส

๒. การอนุเคราะห์ด้วยธรรม

การอนุเคราะห์ ๒ อย่างนี้แล บรรดาอนุเคราะห์ ๒ อย่างนี้ การอนุเคราะห์

ด้วยธรรมเป็นเลิศ (๙)

[๑๕๑] ความเอื้อเฟื้อ ๒ อย่างนี้

ความเอื้อเฟื้อ ๒ อย่าง อะไรบ้าง คือ

๑. ความเอื้อเฟื้อด้วยอามิส

๒. ความเอื้อเฟื้อด้วยธรรม

ความเอื้อเฟื้อ ๒ อย่างนี้แล ภิกษุทั้งหลาย บรรดาความเอื้อเฟื้อ ๒ อย่างนี้

ความเอื้อเฟื้อด้วยธรรมเป็นเลิศ (๑๐)

ทานวรรคที่ ๓ จบ

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓. ตติยปิณฑนาสก]

๔. สันถารวรรค

๔. สันถารวรรค

หมวดว่าด้วยการรับรอง

[๑๕๒] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย สันถาร (การรับรอง) ๒
อย่างนี้

สันถาร ๒ อย่าง ะไรบ้าง คือ

๑. อามิสสันถาร (การรับรองด้วยอามิส)

๒. ธรรมสันถาร (การรับรองด้วยธรรม)

สันถาร ๒ อย่างนี้แล บรรดาสันถาร ๒ อย่างนี้ ธรรมสันถารเป็นเลิศ (๑)

[๑๕๓] ปฏิสันถาร(การต้อนรับ) ๒ อย่างนี้

ปฏิสันถาร ๒ อย่าง ะไรบ้าง คือ

๑. อามิสปฏิสันถาร (การต้อนรับด้วยอามิส)

๒. ธรรมปฏิสันถาร (การต้อนรับด้วยธรรม)

ปฏิสันถาร ๒ อย่างนี้แล บรรดาปฏิสันถาร ๒ อย่างนี้ ธรรมปฏิสันถาร
เป็นเลิศ (๒)

[๑๕๔] การเสาะหา ๒ อย่างนี้

การเสาะหา ๒ อย่าง ะไรบ้าง คือ

๑. การเสาะหาอามิส

๒. การเสาะหาธรรม

การเสาะหา ๒ อย่างนี้แล บรรดาการเสาะหา ๒ อย่างนี้ การเสาะหา
ธรรมเป็นเลิศ (๓)

[๑๕๕] การแสวงหา ๒ อย่างนี้

การแสวงหา ๒ อย่าง ะไรบ้าง คือ

๑. การแสวงหาอามิส

๒. การแสวงหาธรรม

การแสวงหา ๒ อย่างนี้แล บรรดาการแสวงหา ๒ อย่างนี้ การแสวงหา
ธรรมเป็นเลิศ (๔)

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๔. สันถารวรรค

[๑๕๖] การค้นหา ๒ อย่างนี้

การค้นหา ๒ อย่าง อะไรบ้าง คือ

๑. การค้นหาอามิส

๒. การค้นหาธรรม

การค้นหา ๒ อย่างนี้แล บรรดาการค้นหา ๒ อย่างนี้ การค้นหาธรรม

เป็นเลิศ (๕)

[๑๕๗] นุชา ๒ อย่างนี้

นุชา ๒ อย่าง อะไรบ้าง คือ

๑. อามิสนุชา (การนุชาด้วยอามิส) ๒. ธัมมนุชา (การนุชาด้วยธรรม)

นุชา ๒ อย่างนี้แล บรรดานุชา ๒ อย่างนี้ ธัมมนุชาเป็นเลิศ (๖)

[๑๕๘] ของต้อนรับแขก ๒ อย่างนี้

ของต้อนรับแขก ๒ อย่าง อะไรบ้าง คือ

๑. ของต้อนรับแขกคืออามิส

๒. ของต้อนรับแขกคือธรรม

ของต้อนรับแขก ๒ อย่างนี้แล บรรดาของต้อนรับแขก ๒ อย่างนี้ ของ

ต้อนรับแขกคือธรรมเป็นเลิศ (๗)

[๑๕๙] ความสำเร็จ ๒ อย่างนี้

ความสำเร็จ ๒ อย่าง อะไรบ้าง คือ

๑. ความสำเร็จทางอามิส

๒. ความสำเร็จทางธรรม

ความสำเร็จ ๒ อย่างนี้แล บรรดาความสำเร็จ ๒ อย่างนี้ ความสำเร็จ

ทางธรรมเป็นเลิศ (๘)

[๑๖๐] ความเจริญ ๒ อย่างนี้

ความเจริญ ๒ อย่าง อะไรบ้าง คือ

๑. ความเจริญด้วยอามิส

๒. ความเจริญด้วยธรรม

ความเจริญ ๒ อย่างนี้แล บรรดาความเจริญ ๒ อย่างนี้ ความเจริญด้วย

ธรรมเป็นเลิศ (๙)

[๑๖๑] รัตนะ(แก้วอันประเสริฐ) ๒ อย่างนี้

รัตนะ ๒ อย่าง อะไรบ้าง คือ

พระสวดตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓. ตติยปิณฑนาสก]

๕. สมာปัดตีวรรค

๑. อามิสรัตนะ (รัตนะคืออามิส) ๒. ธัมมรัตนะ (รัตนะคือธรรม)

รัตนะ ๒ อย่างนี้แล บรรดารัตนะ ๒ อย่างนี้ ธัมมรัตนะเป็นเลิศ (๑๐)

[๑๖๒] การสะสม ๒ อย่างนี้

การสะสม ๒ อย่าง ะไรบ้าง คือ

๑. การสะสมอามิส ๒. การสั่งสมธรรม

การสะสม ๒ อย่างนี้แล บรรดาการสะสม ๒ อย่างนี้ การสั่งสมธรรม

เป็นเลิศ (๑๑)

[๑๖๓] ความไพบูลย์ ๒ อย่างนี้

ความไพบูลย์ ๒ อย่าง ะไรบ้าง คือ

๑. ความไพบูลย์แห่งอามิส ๒. ความไพบูลย์แห่งธรรม

ความไพบูลย์ ๒ อย่างนี้แล ภิกษุทั้งหลาย บรรดาความไพบูลย์ ๒ อย่างนี้

ความไพบูลย์แห่งธรรมเป็นเลิศ (๑๒)

สังสารวรรคที่ ๔ จบ

๕. สมာปัดตีวรรค

หมวดว่าด้วยสมာปัด

[๑๖๔] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้

ธรรม ๒ อย่าง ะไรบ้าง คือ

๑. ความเป็นผู้ฉลาดในการเข้าสมာปัด^๑

๒. ความเป็นผู้ฉลาดในการออกจากสมာปัด^๒

ธรรม ๒ อย่างนี้แล (๑)

เชิงอรรถ :

^๑ ความเป็นผู้ฉลาดในการเข้าสมာปัด หมายถึงความฉลาดกำหนดรู้อาหารที่เป็นสัปปายะและฤดูที่เป็นสัปปายะในการเข้าสมာปัด (อภ.ทก.อ. ๒/๑๖๔/๗๑)

^๒ ความเป็นผู้ฉลาดในการออกจากสมာปัด หมายถึงความฉลาดในการกำหนดระยะเวลาที่จะออกจากสมာปัด (อภ.ทก.อ. ๒/๑๖๔/๗๑)

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๕. สมาบัติตวิรรค

[๑๖๕] ธรรม ๒ อย่างนี้

ธรรม ๒ อย่าง ะไรบ้าง คือ

๑. อาชชวะ (ความซื่อตรง) ๒. มัททวะ (ความอ่อนโยน)

ธรรม ๒ อย่างนี้แล (๒)

[๑๖๖] ธรรม ๒ อย่างนี้

ธรรม ๒ อย่าง ะไรบ้าง คือ

๑. ขันติ (ความอดทน)^๑ ๒. โสรัจจะ (ความเสงี่ยม)^๒

ธรรม ๒ อย่างนี้แล (๓)

[๑๖๗] ธรรม ๒ อย่างนี้

ธรรม ๒ อย่าง ะไรบ้าง คือ

๑. สาขัลยะ^๓ (ความมีวาจาอ่อนหวาน)

๒. ปฏิสันถาร (การต้อนรับ)

ธรรม ๒ อย่างนี้แล (๔)

[๑๖๘] ธรรม ๒ อย่างนี้

ธรรม ๒ อย่าง ะไรบ้าง คือ

๑. อวิหิงสา (ความไม่เบียดเบียน)

๒. โสเจยยะ^๔ (ความสะอาด)

ธรรม ๒ อย่างนี้แล (๕)

เชิงอรรถ :

^๑ ความอดทน ในที่นี้หมายถึงความอดทนด้วยการอดกลั้น(อริวาสนขันติ) (อง.ทุก.อ. ๒/๑๖๖/๗๑)

^๒ ความเสงี่ยม ในที่นี้หมายถึงความเป็นผู้มีศีลงาม(สุสัลภาวะ) ความเป็นผู้นำยินดี(สุรตภาวะ) (อง.ทุก.อ. ๒/๑๖๖/๗๑)

^๓ สาขัลยะ หมายถึงความเป็นบุคคลผู้บันเทิงด้วยความมีวาจาอ่อนหวาน (อง.ทุก.อ. ๒/๑๖๗/๗๑)

^๔ โสเจยยะ ในที่นี้หมายถึงความสะอาดด้วยอำนาจศีล (อง.ทุก.อ. ๒/๑๖๘/๗๑)

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๕. สมบัติดีวรรค

[๑๖๙] ธรรม ๒ อย่างนี้

ธรรม ๒ อย่าง ะไรบ้าง คือ

๑. ความไม่ค้มครองทวารในอินทรีย์^๑ ๒. ความไม่รู้จักประมาณในการบริโภค

ธรรม ๒ อย่างนี้แล (๖)

[๑๗๐] ธรรม ๒ อย่างนี้

ธรรม ๒ อย่าง ะไรบ้าง คือ

๑. ความค้มครองทวารในอินทรีย์ ๒. ความรู้จักประมาณในการบริโภค

ธรรม ๒ อย่างนี้แล (๗)

[๑๗๑] ธรรม ๒ อย่างนี้

ธรรม ๒ อย่าง ะไรบ้าง คือ

๑. ปฏิสังขานผละ (กำลังคือการพิจารณา)

๒. ภาวนาผละ (กำลังคือการเจริญ)

ธรรม ๒ อย่างนี้แล (๘)

[๑๗๒] ธรรม ๒ อย่างนี้

ธรรม ๒ อย่าง ะไรบ้าง คือ

๑. สติผละ (กำลังคือสติ)

๒. สมาธิผละ (กำลังคือสมาธิ)

ธรรม ๒ อย่างนี้แล (๙)

[๑๗๓] ธรรม ๒ อย่างนี้

ธรรม ๒ อย่าง ะไรบ้าง คือ

๑. สมณะ^๒(การฝึกจิตให้สงบเป็นสมาธิ)

๒. วิปัสสนา^๓(ความเห็นแจ้ง)

ธรรม ๒ อย่างนี้แล (๑๐)

เชิงอรรถ :

^๑ อินทรีย์ ในที่นี้หมายถึงอายตนะภายใน ๖ คือตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ (อง.เอกก.อ. ๑/๒๓๐/๒๘๐)

^๒ สมณะ หมายถึงสภาวะที่จิตมีอารมณ์เดียว (อง.ทุก.อ. ๒/๑๗๓/๗๑)

^๓ วิปัสสนา หมายถึงปัญญาที่กำหนดรู้สังขาร (อง.ทุก.อ. ๒/๑๗๓/๗๑)

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓. ตติยปิณฑนาสก]

๕. สมာปัดติวรรค

[๑๗๔] ธรรม ๒ อย่างนี้

ธรรม ๒ อย่าง ะไรบ้าง คือ

๑. สीलวิบัติ (ความวิบัติแห่งศีล)
๒. ทิฏฐิวิบัติ (ความวิบัติแห่งทิฏฐิ)

ธรรม ๒ อย่างนี้แล (๑๑)

[๑๗๕] ธรรม ๒ อย่างนี้

ธรรม ๒ อย่าง ะไรบ้าง คือ

๑. สीलสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยศีล)
๒. ทิฏฐีสัมปทา^๑ (ความถึงพร้อมด้วยทิฏฐิ)

ธรรม ๒ อย่างนี้แล (๑๒)

[๑๗๖] ธรรม ๒ อย่างนี้

ธรรม ๒ อย่าง ะไรบ้าง คือ

๑. สीलวิสุทธิ (ความหมดจดแห่งศีล)
๒. ทิฏฐีวิสุทธิ^๒ (ความหมดจดแห่งทิฏฐิ)

ธรรม ๒ อย่างนี้แล (๑๓)

[๑๗๗] ธรรม ๒ อย่างนี้

ธรรม ๒ อย่าง ะไรบ้าง คือ

๑. ทิฏฐีวิสุทธิ (ความหมดจดแห่งทิฏฐิ)
๒. ปธาน (ความเพียร) ที่สมควรแก่สัมมาทิฏฐิ

ธรรม ๒ อย่างนี้แล (๑๔)

เชิงอรรถ :

^๑ ทิฏฐีสัมปทา ในที่นี้หมายถึงความถึงพร้อมด้วยสัมมาทิฏฐิ ๕ ประการ คือ (๑) กัมมัสสกตาสัมมาทิฏฐิ (๒) ฌานสัมมาทิฏฐิ (๓) วิปัสสนาสัมมาทิฏฐิ (๔) มัคคสัมมาทิฏฐิ (๕) ผลสัมมาทิฏฐิ (อภ.ทุก.อ. ๒/๑๗๕/๗๑)

^๒ ทิฏฐีวิสุทธิ ในที่นี้หมายถึงสัมมาทิฏฐิในอริยมรรค ๔ ที่ให้เกิดความบริสุทธิ์ (อภ.ทุก.อ. ๒/๑๗๖/๗๒)

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ทุกนิบาต [๓. ตติยปัณณาสก์]

๕. สมาบัติตวิรรค

[๑๗๘] ธรรม ๒ อย่างนี้

ธรรม ๒ อย่าง ะไรบ้าง คือ

๑. ความไม่สันโดษในกุศลธรรมทั้งหลาย
๒. ความไม่ท้อถอยในการบำเพ็ญเพียร

ธรรม ๒ อย่างนี้แล (๑๕)

[๑๗๙] ธรรม ๒ อย่างนี้

ธรรม ๒ อย่าง ะไรบ้าง คือ

๑. ความหลงลืมสติ
๒. ความไม่มีสัมปชัญญะ

ธรรม ๒ อย่างนี้แล (๑๖)

[๑๘๐] ธรรม ๒ อย่างนี้

ธรรม ๒ อย่าง ะไรบ้าง คือ

๑. สติ
๒. สัมปชัญญะ

ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล (๑๗)

สมาบัติตวิรรคที่ ๕ จบ

ตติยปัณณาสก์ จบบริบูรณ์

พระสูตรตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ทุกนิบาต ๑. โภทเปยยาล

๑. โภทเปยยาล

[๑๘๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้

ธรรม ๒ อย่าง ะไรบ้าง คือ

- | | |
|------------------------------|-------------------------------|
| ๑. โภทะ (ความโกรธ) | ๒. อุปนาหะ (ความผูกโกรธ) ... |
| ๑. มัถชะ (ความลบหลู่คุณท่าน) | ๒. ปฬ้าสะ (ความดีเสมอ) ... |
| ๑. อีสสา (ความริษยา) | ๒. มัจจริยะ (ความตระหนี่) ... |
| ๑. มายา (มารยา) | ๒. สาเถยยะ (ความโอ้อวด) ... |
| ๑. อหิริกะ (ความไม่อายบาป) | ๒. อโนตตปปะ (ความไม่กลัวบาป) |

ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล (๑-๕)

[๑๘๒] ธรรม ๒ อย่างนี้

ธรรม ๒ อย่าง ะไรบ้าง คือ

- | | |
|----------------------------------|-----------------------------------|
| ๑. อัถโกทะ (ความไม่โกรธ) | ๒. อนูปนาหะ (ความไม่ผูกโกรธ) ... |
| ๑. อมัถชะ (ความไม่ลบหลู่คุณท่าน) | ๒. อปฬ้าสะ (ความไม่ดีเสมอ) ... |
| ๑. อนีสสา (ความไม่ริษยา) | ๒. อมัจจริยะ (ความไม่ตระหนี่) ... |
| ๑. อมายา (ไม่มีมารยา) | ๒. อสาเถยยะ (ความไม่โอ้อวด) .. |
| ๑. อหิริ (ความอายบาป) | ๒. โอตตปปะ (ความกลัวบาป) |

ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล (๖-๑๐)

[๑๘๓] ภิกษุทั้งหลาย บุคคลประกอบด้วยธรรม ๒ อย่างย่อมอยู่เป็นทุกข์

ธรรม ๒ อย่าง ะไรบ้าง คือ

- | | |
|------------|-----------------|
| ๑. โภทะ | ๒. อุปนาหะ ... |
| ๑. มัถชะ | ๒. ปฬ้าสะ ... |
| ๑. อีสสา | ๒. มัจจริยะ ... |
| ๑. มายา | ๒. สาเถยยะ ... |
| ๑. อหิริกะ | ๒. อโนตตปปะ ... |

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลประกอบด้วยธรรม ๒ อย่างนี้แลย่อมอยู่เป็นทุกข์ (๑๑-๑๕)

พระสูตรตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ทุกนิบาต ๑. โกธเปยยาล

[๑๘๔] ภิกษุทั้งหลาย บุคคลประกอบด้วยธรรม ๒ อย่างย่อมอยู่เป็นสุข

ธรรม ๒ อย่างอะไรบ้าง คือ

- | | |
|------------|------------------|
| ๑. อักโกธะ | ๒. อนุปนาหะ ... |
| ๑. อมกขะ | ๒. อปฟ้าสะ ... |
| ๑. อนิสสา | ๒. อมัจจริยะ ... |
| ๑. อมายา | ๒. อสาเถยยะ ... |
| ๑. หิริ | ๒. โอตตปปะ ... |

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลประกอบด้วยธรรม ๒ อย่างนี้แลย่อมอยู่เป็นสุข (๑๖-๒๐)

[๑๘๕] ธรรม ๒ อย่างนี้ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมของภิกษุผู้ยังเป็นเสขะ

ธรรม ๒ อย่าง อะไรบ้าง คือ

- | | |
|------------|-----------------|
| ๑. โกธะ | ๒. อุปนาหะ ... |
| ๑. มกขะ | ๒. ปฟ้าสะ ... |
| ๑. อีสสา | ๒. มัจจริยะ ... |
| ๑. มายา | ๒. สาเถยยะ ... |
| ๑. อหิริกะ | ๒. อโนตตปปะ ... |

ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แลย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมของภิกษุผู้ยังเป็นเสขะ (๒๑-๒๕)

[๑๘๖] ธรรม ๒ อย่างนี้ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมของภิกษุผู้ยังเป็นเสขะ

ธรรม ๒ อย่าง อะไรบ้าง คือ

- | | |
|------------|------------------|
| ๑. อักโกธะ | ๒. อนุปนาหะ ... |
| ๑. อมกขะ | ๒. อปฟ้าสะ ... |
| ๑. อนิสสา | ๒. อมัจจริยะ ... |
| ๑. อมายา | ๒. อสาเถยยะ ... |
| ๑. หิริ | ๒. โอตตปปะ ... |

ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แลย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมของภิกษุผู้ยังเป็นเสขะ (๒๖-๓๐)

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต ๑. โกธเปยยาล

[๑๘๗] ภิกษุทั้งหลาย บุคคลประกอบด้วยกรรม ๒ อย่างย่อมดำรงอยู่ในนรก เหมือนถูกนำไปฝังไว้

กรรม ๒ อย่าง อะไรบ้าง คือ

- | | |
|------------|-----------------|
| ๑. โภคะ | ๒. อุปนาหะ ... |
| ๑. มัถชะ | ๒. ปฬัสสะ ... |
| ๑. อีสสา | ๒. มัจฉริยะ ... |
| ๑. มายา | ๒. สาเถยยะ ... |
| ๑. อหิริกะ | ๒. โอนตปปะ ... |

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลประกอบด้วยกรรม ๒ อย่างนี้แลย่อมดำรงอยู่ในนรก เหมือนถูกนำไปฝังไว้ (๓๑-๓๕)

[๑๘๘] ภิกษุทั้งหลาย บุคคลประกอบด้วยกรรม ๒ อย่างย่อมดำรงอยู่ในสวรรค์เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้

กรรม ๒ อย่าง อะไรบ้าง คือ

- | | |
|------------|------------------|
| ๑. อักโกระ | ๒. อนุปนาหะ ... |
| ๑. อมัทชะ | ๒. อปฬัสสะ ... |
| ๑. อนิสสา | ๒. อมัจฉริยะ ... |
| ๑. อมายา | ๒. อสาเถยยะ ... |
| ๑. หิริ | ๒. โอตตปปะ ... |

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลประกอบด้วยกรรม ๒ อย่างนี้แลย่อมดำรงอยู่ในสวรรค์เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้ (๓๖-๔๐)

[๑๘๙] ภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ประกอบด้วยกรรม ๒ อย่าง หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก

พระสูตรตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ทุกนิบาต ๒. อกุศลเปยยาล

ธรรม ๒ อย่าง ะไรบ้าง คือ

- | | |
|------------|-----------------|
| ๑. โภคะ | ๒. อุปนาหะ ... |
| ๑. มกฺกชะ | ๒. ปฬ้าสะ ... |
| ๑. อีสสา | ๒. มัจฉริยะ ... |
| ๑. มายา | ๒. สาเถยยะ ... |
| ๑. อหิริกะ | ๒. อโนตตปปะ ... |

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการนี้แล หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอภาย ทุกติ วินิบาต นรก (๔๑-๔๕)

[๑๙๐] ภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ประกอบด้วยธรรม ๒ อย่าง หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

ธรรม ๒ อย่าง ะไรบ้าง คือ

- | | |
|------------|------------------|
| ๑. อัฏโภคะ | ๒. อนูปนาหะ ... |
| ๑. อมกฺกชะ | ๒. อปฬ้าสะ ... |
| ๑. อนีสสา | ๒. อมัจฉริยะ ... |
| ๑. อมายา | ๒. อสาเถยยะ ... |
| ๑. หิริ | ๒. โอตตปปะ ... |

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ประกอบด้วยธรรม ๒ อย่างนี้แล หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ (๔๖-๕๐)

โกธเปยยาล จบ

๒. อกุศลเปยยาล

[๑๙๑-๒๐๐] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย อกุศลธรรม ๒ อย่างนี้ ... กุศลธรรม ๒ อย่างนี้ ... ธรรมที่มีโทษ ๒ อย่างนี้ ... ธรรมที่ไม่มีโทษ ๒

พระสูตรตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ทุกนิบาต ๓. วินยเปยยาล

อย่างนี้ ... ธรรมที่มีทุกข์เป็นกำไร ๒ อย่างนี้ ... ธรรมที่มีสุขเป็นกำไร ๒ อย่างนี้ ...
 ธรรมที่มีวิบากเป็นทุกข์ ๒ อย่างนี้ ... ธรรมที่มีวิบากเป็นสุข ๒ อย่างนี้ ... ธรรม
 ที่มีความเบียดเบียน ๒ อย่างนี้ ... ธรรมที่ไม่มีความเบียดเบียน ๒ อย่างนี้
 ธรรมที่ไม่มีความเบียดเบียน ๒ อย่าง ะไรบ้าง คือ

- | | |
|---------------------------------|-----------------------------------|
| ๑. อักโกธะ (ความไม่โกรธ) | ๒. อนุปนาหะ (ความไม่ผูกโกรธ) ... |
| ๑. อมกขะ (ความไม่ลบหลู่คุณท่าน) | ๒. อปฟ้าสะ (ความไม่ตีเสมอ) ... |
| ๑. อนิสสา (ความไม่ริษยา) | ๒. อมัจจริยะ (ความไม่ตระหนี่) ... |
| ๑. อมายา (ไม่มีมารยา) | ๒. อสาถะยยะ (ความไม่โอ้อวด) .. |
| ๑. หิริ (ความอายบาป) | ๒. โอตตปปะ (ความกลัวบาป) |

ภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่ไม่มีความเบียดเบียน ๒ อย่างนี้แล (๑-๕๐)

อกุสลเปยยาล จบ

๓. วินยเปยยาล

[๒๐๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ตถาคตบัญญัติสิกขาบทแก่
 เหล่าสาวกโดยอาศัยอำนาจประโยชน์ ๒ ประการนี้

อำนาจประโยชน์ ๒ ประการ ะไรบ้าง คือ

- | |
|--|
| ๑. เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์ |
| ๒. เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์ |
| ๑. เพื่อข่มบุคคลผู้เก้อยาก |
| ๒. เพื่อความอยู่ผาสุกแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศีลดีงาม |
| ๑. เพื่อปิดกั้นอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในปัจจุบัน |
| ๒. เพื่อกำจัดอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในอนาคต |

พระสูตรต้นตอปิฎก อังคตตรนิกาย ทุกนิบาต ๓. วินยเปยยาล

๑. เพื่อปิดกั้นเวรทั้งหลายอันจะบังเกิดในปัจจุบัน

๒. เพื่อกำจัดเวรทั้งหลายอันจะบังเกิดในอนาคต

๑. เพื่อปิดกั้นโทษทั้งหลายอันจะบังเกิดในปัจจุบัน

๒. เพื่อกำจัดโทษทั้งหลายอันจะบังเกิดในอนาคต

๑. เพื่อปิดกั้นภัยทั้งหลายอันจะบังเกิดในปัจจุบัน

๒. เพื่อกำจัดภัยทั้งหลายอันจะบังเกิดในอนาคต

๑. เพื่อปิดกั้นอกุศลธรรมทั้งหลายอันจะบังเกิดในปัจจุบัน

๒. เพื่อกำจัดอกุศลธรรมทั้งหลายอันจะบังเกิดในอนาคต

๑. เพื่ออนุเคราะห์คฤหัสถ์

๒. เพื่อตัดฝักฝายของภิกษุผู้ปรารถนาขั้ว

๑. เพื่อความเลื่อมใสของคนที่ยังไม่เลื่อมใส

๒. เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นของคนที่เลื่อมใสแล้ว

๑. เพื่อความตั้งมั่นแห่งศีลธรรม

๒. เพื่อเอื้อเพื่อวินัย^๑

ตถาคตบัญญัติสิกขาบทแก่เหล่าสาวกโดยอาศัยอำนาจประโยชน์ ๒ ประการ
นี้แล (๑-๑๐)

[๒๐๒-๒๓๐] ตถาคตบัญญัติปาติโมกข์แก่เหล่าสาวก ... บัญญัติการสวด
ปาติโมกข์ ... บัญญัติการงดสวดปาติโมกข์ ... บัญญัติปวารณา ... บัญญัติการงด
ปวารณา ... บัญญัติดัชนีกรรม ... บัญญัตินิยสกรรม ... บัญญัติปัพพชานีกรรม ...
บัญญัติปฏิสารณียกรรม ... บัญญัติอุกเขปนียกรรม ... บัญญัติการให้ปริวาส ...

เชิงอรรถ :

^๑ เพื่อเอื้อเพื่อวินัย หมายถึงเพื่อเชิดชู คำจูน ประคับประคองพระวินัย ๔ อย่าง คือสังวรวินัย ปหานวินัย
สมถวินัย บัญญัติวินัย (วิ.อ. ๑/๓๙/๒๓๖-๒๓๗)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า :๑๓๕ }

พระสูตรต้นตอปิฎก อังคตตรนิกาย ทุกนิบาต ๓. วินยเปยยาล

บัญญัติการชักเข้าหาอบัติเดิม ... บัญญัติการให้มานัด ... บัญญัติอัพทาน ...
 บัญญัติการเรียกเข้าหมู่ ... บัญญัติการขับออกจากหมู่ ... บัญญัติการอุปสมบท ...
 บัญญัติบัญญัติกรรม ... บัญญัติบัญญัติทุติยกรรม ... บัญญัติบัญญัติจตุตถกรรม ...
 บัญญัติสิกขาบทที่ยังไม่ได้บัญญัติ ... บัญญัติเพิ่มเติมสิกขาบทที่บัญญัติไว้แล้ว ...
 บัญญัติสัมมาวินัย ... บัญญัติสติวินัย ... บัญญัติอมุฬหวินัย ... บัญญัติ-
 ปฏิญญาตถะ ... บัญญัติเยภยสิกขา ... บัญญัติตัสสปาปิยสิกขา ... บัญญัติ
 ตินวัตถการกะโดยอาศัยอำนาจประโยชน์ ๒ ประการนี้

อำนาจประโยชน์ ๒ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์

๒. เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์

๑. เพื่อข่มบุคคลผู้เก้อยาก

๒. เพื่อความอยู่ผาสุกแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศีลดีงาม

๑. เพื่อปิดกั้นอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในปัจจุบัน

๒. เพื่อกำจัดอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในอนาคต

๑. เพื่อปิดกั้นเวรทั้งหลายอันจะบังเกิดในปัจจุบัน

๒. เพื่อกำจัดเวรทั้งหลายอันจะบังเกิดในอนาคต

๑. เพื่อปิดกั้นโทษทั้งหลายอันจะบังเกิดในปัจจุบัน

๒. เพื่อกำจัดโทษทั้งหลายอันจะบังเกิดในอนาคต

๑. เพื่อปิดกั้นภัยทั้งหลายอันจะบังเกิดในปัจจุบัน

๒. เพื่อกำจัดภัยทั้งหลายอันจะบังเกิดในอนาคต

๑. เพื่อปิดกั้นอกุศลธรรมทั้งหลายอันจะบังเกิดในปัจจุบัน

๒. เพื่อกำจัดอกุศลธรรมทั้งหลายอันจะบังเกิดในอนาคต

๑. เพื่ออนุเคราะห์คฤหัสถ์

๒. เพื่อตัดฝักฝายของภิกษุผู้ปรารถนาชั่ว

พระสูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต ๔. รากเปยยาล

๑. เพื่อความเลื่อมใสของคนที่ยังไม่เลื่อมใส
๒. เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นของคนที่เลื่อมใสแล้ว

๑. เพื่อความตั้งมั่นแห่งศีลธรรม
๒. เพื่อเอื้อเพื่อวินัย

ภิกษุทั้งหลาย ตถาคตบัญญัติติณวัตถารกะแก่เหล่าสาวกโดยอาศัยอำนาจ
ประโยชน์ ๒ ประการนี้แล (๑๑-๓๐๐)

วินยเปยยาล จบ

๔. รากเปยยาล

[๒๓๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญธรรม ๒
ประการเพื่อรู้ยิ่งรากะ

ธรรม ๒ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. สมณะ (การฝึกจิตให้สงบเป็นสมาธิ)
๒. วิปัสสนา (ความเห็นแจ้ง)

ภิกษุควรเจริญธรรม ๒ ประการนี้เพื่อรู้ยิ่งรากะ...

เพื่อกำหนดรู้รากะ(ความกำหนด) ... เพื่อความสิ้นรากะ ... เพื่อละรากะ ...
เพื่อความสิ้นไปแห่งรากะ ... เพื่อความเสื่อมไปแห่งรากะ ... เพื่อความคลายไปแห่ง
รากะ ... เพื่อความดับแห่งรากะ ฯลฯ เพื่อความสละรากะ ... เพื่อความสละคืน
รากะ ภิกษุควรเจริญธรรม ๒ ประการนี้ ฯลฯ (๑-๑๐)

[๒๓๒-๒๔๖] เพื่อรู้ยิ่งโทสะ(ความคิดประทุษร้าย) ... เพื่อกำหนดรู้โทสะ ...
เพื่อความสิ้นโทสะ ... เพื่อละโทสะ ... เพื่อความสิ้นไปแห่งโทสะ ... เพื่อความเสื่อมไป
แห่งโทสะ ... เพื่อความคลายไปแห่งโทสะ ... เพื่อความดับไปแห่งโทสะ ... เพื่อความ
สละโทสะ ... เพื่อความสละคืนโทสะ ... โมหะ(ความหลง)... โกรธ(ความโกรธ)...
อุปนาหะ(ความผูกโกรธ)... มักขะ(ความลบหลู่คุณท่าน)... ปฬาสะ(ความดีเสมอ)...
อิสสา (ความริษยา)... มัจฉริยะ(ความตระหนี่)... มายา(มารยา)... สาถยยะ (ความ
โอ้อวด)... ถัมภะ(ความหัวดี)... สารัมภะ(ความแข่งดี)... มานะ(ความถือตัว)...
อติมานะ(ความดูหมิ่นเขา)... มทะ(ความมัวเมา)... ปมาทะ(ความประมาท)...

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต ๔. รากเปยยาล

ภิกษุควรเจริญธรรม ๒ ประการนี้

ธรรม ๒ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สมถะ

๒. วิปัสสนา

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญธรรม ๒ ประการนี้เพื่อสลัดความประมาท (๑๑-๑๗๐)

(เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ ภิกษุเหล่านั้นมีใจยินดี ต่างชื่นชมภษิตของพระผู้มีพระภาค)

รากเปยยาล จบ

ทุกนิบาต จบบริบูรณ์

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ดิกนิบาต [๑. ปฐมป็นณาสก]

๑. พาลวรรค ๑. ภัยสูตร

พระสุตตันตปิฎก

อังคุตตรนิกาย ดิกนิบาต

ขออนบ้น้อมพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

๑. ปฐมป็นณาสก

๑. พาลวรรค

หมวดว่าด้วยคนพาลและบัณฑิต

๑. ภัยสูตร

ว่าด้วยผู้เป็นภัยและไม่เป็นภัย

[๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคได้รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้เป็นว่า

ภิกษุทั้งหลาย ภัย^๑ที่เกิดขึ้นทั้งสิ้น ล้วนเกิดจากคนพาล มิใช่เกิดจากบัณฑิต อุปัทวะ^๒ที่เกิดขึ้นทั้งสิ้น ล้วนเกิดจากคนพาล มิใช่เกิดจากบัณฑิต อุปสรรค^๓ที่เกิดขึ้นทั้งสิ้น ล้วนเกิดจากคนพาล มิใช่เกิดจากบัณฑิต

เชิงอรรถ :

^๑ ภัย ในที่นี้หมายถึงความมีจิตสะดุ้งกลัว เช่น การได้ทราบข่าวว่าโจรจะปล้นแล้วเกิดความหวาดสะดุ้ง (อภ.ติก.อ. ๒/๑/๗๗)

^๒ อุปัทวะ ในที่นี้หมายถึงภาวะที่จิตฟุ้งซ่าน เช่น เมื่อรู้ว่าโจรจะปล้นก็เกิดความระส่ำระสายพยายามจะหนีพร้อมกับชนขาวของไปด้วยเท่าที่พอจะติดมือไปได้ (อภ.ติก.อ. ๒/๑/๗๗)

^๓ อุปสรรค ในที่นี้หมายถึงอาการที่มีความขัดข้อง เช่น การถูกโจรล้อมบ้านจุดไฟปิดประตูไม่ให้หนีไปได้แล้วฆ่าปล้นเอาทรัพย์ทั้งหมดไป (อภ.ติก.อ. ๒/๑/๗๗)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า :๑๓๙ }

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมปิณณาสก]

๑. พาลวรรค ๒. ลักษณะสูตร

ภัยที่เกิดขึ้นทั้งสิ้น ล้วนเกิดจากคนพาล มิใช่เกิดจากบัณฑิต อุบัติหะที่เกิดขึ้นทั้งสิ้น ล้วนเกิดจากคนพาล มิใช่เกิดจากบัณฑิต อุปสรรคที่เกิดขึ้นทั้งสิ้น ล้วนเกิดจากคนพาล มิใช่เกิดจากบัณฑิต เปรียบเหมือนไฟที่ลุกไหม้จากเรือนไม้หรือเรือนหญ้า ไหม้แม้เรือนยอดที่เขาโอบกั้นภายในและภายนอก ลมพัดเข้าไม่ได้ มีบานประตูปิดมิดชิด หน้าต่างปิดสนิท ฉะนั้น

คนพาลมีภัย บัณฑิตไม่มีภัย คนพาลมีอุบัติเหตุ บัณฑิตไม่มีอุบัติเหตุ คนพาลมีอุปสรรค บัณฑิตไม่มีอุปสรรค ภัยไม่มีจากบัณฑิต อุบัติหะไม่มีจากบัณฑิต อุปสรรคไม่มีจากบัณฑิต

เพราะเหตุนี้แล เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า “บุคคลประกอบด้วยธรรม ๓ ประการใด พึงทราบว่าเป็นคนพาล เราจักประพาดิเวณธรรม ๓ ประการนั้น บุคคลประกอบด้วยธรรม ๓ ประการใด พึงทราบว่าเป็นบัณฑิต เราจักถือปฏิบัติธรรม ๓ ประการนั้น”

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้แล

ภยสูตรที่ ๑ จบ

๒. ลักษณะสูตร

ว่าด้วยลักษณะคนพาลและบัณฑิต

[๒] ภิกษุทั้งหลาย คนพาลมีกรรมเป็นเครื่องกำหนด บัณฑิตมีกรรมเป็นเครื่องกำหนด ปัญญาเมื่อใช้เป็นประจำจึงงดงาม^๑ บุคคลประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ พึงทราบว่าเป็นคนพาล

ธรรม ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. กายทุจริต (ความประพาดิชั่วด้วยกาย)
๒. วาจทุจริต (ความประพาดิชั่วด้วยวาจา)
๓. มโนทุจริต (ความประพาดิชั่วด้วยใจ)

บุคคลประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล พึงทราบว่าเป็นคนพาล

เชิงอรรถ :

^๑ งดงาม ในที่นี้ คือปรากฏ หมายถึงทั้งคนพาลและบัณฑิตยอมปรากฏเพราะจริตของตน ๆ (อภ.ตัก.อ. ๒/๒/๗๘)

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมป็นณาสก]

๑. พาลวรรค ๓. จินตีสสูตร

บุคคลประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ฟังทราบว่าเป็นบัณฑิต

ธรรม ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. กายสุจริต (ความประพฤติชอบด้วยกาย)

๒. วจีสุจริต (ความประพฤติชอบด้วยวาจา)

๓. มโนสุจริต (ความประพฤติชอบด้วยใจ)

บุคคลประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ฟังทราบว่าเป็นบัณฑิต

เพราะเหตุนี้แล เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า "บุคคลประกอบด้วยธรรม ๓ ประการใด ฟังทราบว่าเป็นคนพาล เราจักประพฤติวัณธรรม ๓ ประการนั้น บุคคลประกอบด้วยธรรม ๓ ประการใด ฟังทราบว่าเป็นบัณฑิต เราจักถือปฏิบัติธรรม ๓ ประการนั้น"

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้แล

ลักษณะสูตรที่ ๒ จบ

๓. จินตีสสูตร

ว่าด้วยความคิดระหว่างคนพาลกับบัณฑิต

[๓] ภิกษุทั้งหลาย ลักษณะแห่งคนพาล เครื่องหมายแห่งคนพาล ความประพฤติไม่ขาดสายแห่งคนพาล ๓ ประการนี้

ลักษณะแห่งคนพาล ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

คนพาลในโลกนี้

๑. ชอบคิดแต่เรื่องชั่ว^๑

๒. ชอบพูดแต่เรื่องชั่ว^๒

๓. ชอบทำแต่กรรมชั่ว^๓

เชิงอรรถ :

^๑ ชอบคิดแต่เรื่องชั่ว หมายถึงประกอบมโนทุจริต ๓ ประการ คือ (๑) อภิขณา(เพ่งเล็งอยากได้ของเขา)

(๒) พยาบาท(ความคิดร้าย) (๓) มิจฉาทิฎฐิ(ความเห็นผิด) (อง.ตีก.อ. ๒/๓/๗๙)

^๒ ชอบพูดแต่เรื่องชั่ว หมายถึงประกอบวจีทุจริต ๔ ประการ คือ (๑) มุสาวาท(พูดเท็จ) (๒) ปิสุณาวาจา

(พูดส่อเสียด) (๓) ผรุสวาจา(พูดคำหยาบ) (๔) สัมผัสปลลาปะ(พูดเพ้อเจ้อ) (อง.ตีก.อ. ๒/๓/๗๙)

^๓ ชอบทำแต่กรรมชั่ว หมายถึงประกอบกายทุจริต ๓ ประการ คือ (๑) ปาณาติบาต(ฆ่าสัตว์) (๒) อทินนาทาน

(ลักทรัพย์) (๓) กามเมสุมิฉฉาจาร(ความประพฤติผิดในกาม) (อง.ตีก.อ. ๒/๓/๗๙, อง.ทสก.๒๔/๑๗๑/๒๐๘)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า :๑๔๑ }

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมป็นณาสก]

๑. พาลวรรค ๓. จินตีสสูตร

ถ้าคนพาลไม่ชอบคิดเรื่องชั่ว ไม่ชอบพูดเรื่องชั่ว ไม่ชอบทำกรรมชั่วเช่นนั้น บัณฑิตทั้งหลายจะพึงรู้จักเขาด้วยเหตุไรว่า "ผู้นี้เป็นคนพาล ไม่ใช่คนดี" แต่เพราะคนพาลชอบคิดแต่เรื่องชั่ว ชอบพูดแต่เรื่องชั่ว และชอบทำแต่กรรมชั่ว ฉะนั้นบัณฑิตทั้งหลายจึงรู้จักเขาว่า "ผู้นี้เป็นคนพาล ไม่ใช่คนดี"

ลักษณะแห่งคนพาล เครื่องหมายแห่งคนพาล ความประพฤติน่าชดสหายแห่งคนพาล ๓ ประการนี้แล

ลักษณะแห่งบัณฑิต เครื่องหมายแห่งบัณฑิต ความประพฤติน่าชดสหายแห่งบัณฑิต ๓ ประการนี้

ลักษณะแห่งบัณฑิต ๓ ประการ ะไรบ้าง คือ

บัณฑิตในโลกนี้

๑. ชอบคิดแต่เรื่องดี

๒. ชอบพูดแต่เรื่องดี

๓. ชอบทำแต่กรรมดี

ถ้าบัณฑิตไม่ชอบคิดเรื่องดี ไม่ชอบพูดเรื่องดี และไม่ชอบทำกรรมดีเช่นนั้น บัณฑิตทั้งหลายจะพึงรู้จักเขาด้วยเหตุไรว่า "ผู้นี้เป็นบัณฑิต เป็นคนดี" แต่เพราะบัณฑิตชอบคิดแต่เรื่องดี ชอบพูดแต่เรื่องดี และชอบทำแต่กรรมดี ฉะนั้นบัณฑิตทั้งหลายจึงรู้จักเขาว่า "ผู้นี้เป็นบัณฑิต เป็นคนดี"

ลักษณะแห่งบัณฑิต เครื่องหมายแห่งบัณฑิต ความประพฤติน่าชดสหายแห่งบัณฑิต ๓ ประการนี้แล

เพราะเหตุนี้แล เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า "บุคคลประกอบด้วยธรรม ๓ ประการใด พึงทราบว่าเป็นคนพาล เราจักประพฤติน่าชดสหาย ๓ ประการนั้น บุคคลประกอบด้วยธรรม ๓ ประการใด พึงทราบว่าเป็นบัณฑิต เราจักถือปฏิบัติธรรม ๓ ประการนั้น"

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้แล

จินตีสสูตรที่ ๓ จบ

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๑. ปฐมป็นณาสก]

๑. พาลวรรค ๕. อโยนิโสสูตร

๔. อัจฉยสูตร

ว่าด้วยการเห็นโทษและไม่เห็นโทษ

[๕] ภิกษุทั้งหลาย บุคคลประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ พึงทราบว่าเป็นคนพาล

ธรรม ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ไม่เห็นโทษ^๑โดยความเป็นโทษ
๒. เห็นโทษโดยความเป็นโทษแล้ว ไม่แก้ไขตามสมควรแก่ความผิด
๓. เมื่อผู้อื่นชี้โทษอยู่ ไม่ยอมรับตามสมควรแก่ความผิด

บุคคลประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล พึงทราบว่าเป็นคนพาล

บุคคลประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ พึงทราบว่าเป็นบัณฑิต

ธรรม ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. เห็นโทษโดยความเป็นโทษ
๒. เห็นโทษโดยความเป็นโทษแล้ว แก้ไขตามสมควรแก่ความผิด
๓. เมื่อผู้อื่นชี้โทษอยู่ ก็ยอมรับตามสมควรแก่ความผิด

บุคคลประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล พึงทราบว่าเป็นบัณฑิต

เพราะเหตุนั้น ฯลฯ^๒

อัจฉยสูตรที่ ๔ จบ

๕. อโยนิโสสูตร

ว่าด้วยการถาม-ตอบโดยไม่แยบคาย

[๕] ภิกษุทั้งหลาย บุคคลประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ พึงทราบว่าเป็นคนพาล

ธรรม ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

เชิงอรรถ :

^๑ โทษ ในที่นี้หมายถึงความผิด(อปราคะ) (อง.ดิก.อ. ๒/๔/๗๙)

^๒ ดูความเต็มข้อ ๓ ดิกนิบาตในเล่มนี้

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมปิณฑนาสก]

๑. พาลวรรค ๗. สาวัชชสูตร

๑. กายกรรมที่เป็นกุศล

๒. วลีกรรมที่เป็นกุศล

๓. มโนกรรมที่เป็นกุศล

บุคคลประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล พึงทราบว่าเป็นบัณฑิต
เพราะเหตุนั้น ฯลฯ

อกุศลสูตรที่ ๖ จบ

๗. สาวัชชสูตร

ว่าด้วยกรรมที่มีโทษ

[๗] ภิกษุทั้งหลาย บุคคลประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ พึงทราบว่าเป็น
คนพาล

ธรรม ๓ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. กายกรรมที่มีโทษ

๒. วลีกรรมที่มีโทษ

๓. มโนกรรมที่มีโทษ

บุคคลประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล พึงทราบว่าเป็นคนพาล

บุคคลประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ พึงทราบว่าเป็นบัณฑิต

ธรรม ๓ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. กายกรรมที่ไม่มีโทษ

๒. วลีกรรมที่ไม่มีโทษ

๓. มโนกรรมที่ไม่มีโทษ

บุคคลประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล พึงทราบว่าเป็นบัณฑิต

เพราะเหตุนั้น ฯลฯ

สาวัชชสูตรที่ ๗ จบ

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมป็นณาสก]

๑. พาลวรรค ๙. ขตสูตร

๘. สัพยาปชมสูตร ว่าด้วยกรรมที่มีความเบียดเบียน

[๘] ภิกษุทั้งหลาย บุคคลประกอบด้วยกรรม ๓ ประการ พึงทราบว่าเป็น
คนพาล

กรรม ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. กายกรรมที่มีความเบียดเบียน
๒. วาจากรรมที่มีความเบียดเบียน
๓. มโนกรรมที่มีความเบียดเบียน

บุคคลประกอบด้วยกรรม ๓ ประการนี้แล พึงทราบว่าเป็นคนพาล

บุคคลประกอบด้วยกรรม ๓ ประการ พึงทราบว่าเป็นบัณฑิต

กรรม ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. กายกรรมที่ไม่มีความเบียดเบียน
๒. วาจากรรมที่ไม่มีความเบียดเบียน
๓. มโนกรรมที่ไม่มีความเบียดเบียน

บุคคลประกอบด้วยกรรม ๓ ประการนี้แล พึงทราบว่าเป็นบัณฑิต

เพราะเหตุนี้แล เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า "บุคคลประกอบด้วย
กรรม ๓ ประการใด พึงทราบว่าเป็นคนพาล เราจักประพฤติเว้นกรรม ๓ ประการ
นั้น บุคคลประกอบด้วยกรรม ๓ ประการใด พึงทราบว่าเป็นบัณฑิต เราจักถือ
ปฏิบัติธรรม ๓ ประการนั้น"

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้แล

สัพยาปชมสูตรที่ ๘ จบ

๙. ขตสูตร

ว่าด้วยการบริหารตนให้ถูกกำจัด

[๙] ภิกษุทั้งหลาย คนพาลผู้ไม่เจียมแหลม เป็นอสังฆบุรุษ ประกอบด้วยกรรม
๓ ประการ ย่อมบริหารตนให้ถูกกำจัด ถูกทำลาย มีความเสียหาย ถูกผู้รู้ตีเตียน
และประสพ^๑สิ่งที่ไม่ใช่บุญเป็นอันมาก

เชิงอรรถ :

^๑ ประสพ (ปสวติ) หมายถึงได้รับผลตอบแทน (ปฏิลภติ) (อง.ตัก.อ. ๒/๔๑/๑๔๘, จตุกก. ๔/๒๘๑)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า : ๑๔๖ }

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมป็นณาสก]

๑. พาลวรรค ๑๐. มลสูตร

ธรรม ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

- | | |
|--------------|--------------|
| ๑. กายทุจริต | ๒. วจีทุจริต |
| ๓. มโนทุจริต | |

คนพาลผู้ไม่เจียมแหลม เป็นอสังตบุรุษ ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ย่อมบริหารตนให้ถูกกำจัด ถูกทำลาย มีความเสียหาย ถูกผู้รู้ตีเตียน และ ประสพสิ่งที่ไม่ใช่บุญเป็นอันมาก

บัณฑิตผู้เจียมแหลม เป็นสังตบุรุษ ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกกำจัด ไม่ให้ถูกทำลาย ไม่มีความเสียหาย ไม่ถูกผู้รู้ตีเตียน และประสพบุญเป็นอันมาก

ธรรม ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

- | | |
|--------------|--------------|
| ๑. กายสุจริต | ๒. วจีสุจริต |
| ๓. มโนสุจริต | |

ภิกษุทั้งหลาย บัณฑิตผู้เจียมแหลม เป็นสังตบุรุษ ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกกำจัด ไม่ให้ถูกทำลาย ไม่มีความเสียหาย ไม่ถูกผู้รู้ตีเตียน และประสพบุญเป็นอันมาก

ขตสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. มลสูตร

ว่าด้วยการละมลทิน

[๑๐] ภิกษุทั้งหลาย บุคคลประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ไม่ละมลทิน^๑ ๓ ประการ ย่อมดำรงอยู่ในนรกเหมือนถูกนำไปฝังไว้

เชิงอรรถ :

^๑ มลทิน ในที่นี้หมายถึงการตามแผดเผา คือแผดเผาในอบายมีนรกเป็นต้น หมายถึงมีกลิ่นเหม็น คือ ความชั่วฟังไปว่า “เขาทำความชั่ว” และหมายถึงก่อให้เกิดความเศร้าหมอง เพราะกายกรรมเป็นต้น ของเขาไม่สะอาด ไม่ผ่องใส อีกนัยหนึ่ง หมายถึงมลทิน เพราะทำสวรรค์สมบัติ มนุษย์สมบัติ และ นิพพานสมบัติให้เสื่อมไป (อง.ตัก.อ. ๒/๑๐/๘๑)

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมป็นณาสก]

๒. รถการวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

ธรรม ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. เป็นคนทศิลและไม่ละมลทินคือความเป็นคนทศิล
๒. เป็นคนริษยาและไม่ละมลทินคือความริษยา
๓. เป็นคนตระหนี่และไม่ละมลทินคือความตระหนี่

บุคคลประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ไม่ละมลทิน ๓ ประการนี้
ดำรงอยู่ในรถเหมือนถูกนำไปฝั่งไว้

บุคคลประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ละมลทิน ๓ ประการ ย่อมดำรงอยู่ใน
สวรรค์เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้

ธรรม ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. มีศีลและละมลทินคือความเป็นคนทศิล
๒. ไม่ริษยาและละมลทินคือความริษยา
๓. ไม่ตระหนี่และละมลทินคือความตระหนี่

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ละมลทิน ๓
ประการนี้ ดำรงอยู่ในสวรรค์เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้

มลสูตรที่ ๑๐ จบ

พาลวรรคที่ ๑ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

- | | |
|----------------|------------------|
| ๑. ภัยสูตร | ๒. ลักขณสูตร |
| ๓. จินดีสูตร | ๔. อัจฉยสูตร |
| ๕. อโยนิโสสูตร | ๖. อกุลลสูตร |
| ๗. สāvāชชสูตร | ๘. สัพยาปัชฌสูตร |
| ๙. ขตสูตร | ๑๐. มลสูตร |

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมป็นณาสก]

๒. รกการวรรค ๑. ญาตสูตร

๒. รกการวรรค

หมวดว่าด้วยข้างรถ

๑. ญาตสูตร

ว่าด้วยภิกษุผู้มีชื่อเสียง

[๑๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุที่มีชื่อเสียง ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ปฏิบัติเพื่อไม่เกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อไม่ใช้สุขแก่คนหมู่มาก เพื่อไม่ใช้ประโยชน์แก่คนหมู่มาก เพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

ธรรม ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ชักชวนในกายกรรมที่ไม่สมควร
๒. ชักชวนในวจีกรรมที่ไม่สมควร
๓. ชักชวนในธรรมที่ไม่สมควร

ภิกษุที่มีชื่อเสียง ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ปฏิบัติเพื่อไม่เกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อไม่ใช้สุขแก่คนหมู่มาก เพื่อไม่ใช้ประโยชน์แก่คนหมู่มาก เพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

ภิกษุที่มีชื่อเสียง ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มาก เพื่อประโยชน์แก่คนหมู่มาก เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

ธรรม ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ชักชวนในกายกรรมที่สมควร
๒. ชักชวนในวจีกรรมที่สมควร
๓. ชักชวนในธรรมที่สมควร

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุที่มีชื่อเสียง ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มาก เพื่อประโยชน์แก่คนหมู่มาก เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

ญาตสูตรที่ ๑ จบ

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมป็นณาสก]

๒. รกการวรรค ๒. สารณียสูตร

๒. สารณียสูตร

ว่าด้วยสถานที่อันกษัตริย์และภิกษุพึงระลึกถึงตลอดชีวิต

[๑๒] ภิกษุทั้งหลาย สถานที่ ๓ แห่งนี้เป็นสถานที่อันกษัตริราชผู้ได้รับ
มูรธาภิเษก^๑แล้วพึงระลึกถึงตลอดพระชนมชีพ

สถานที่ ๓ แห่ง ะไรบ้าง คือ

๑. กษัตริราชผู้ได้รับมูรธาภิเษกแล้ว ประสูติ ณ สถานที่ใด สถานที่นี้เป็นสถานที่แห่งที่ ๑ อันกษัตริราชผู้ได้รับมูรธาภิเษกแล้ว
พึงระลึกถึงตลอดพระชนมชีพ
๒. กษัตริราชผู้ได้รับมูรธาภิเษกแล้ว ณ สถานที่ใด สถานที่นี้เป็น
สถานที่แห่งที่ ๒ อันกษัตริราชผู้ได้รับมูรธาภิเษกแล้วพึง
ระลึกถึงตลอดพระชนมชีพ
๓. กษัตริราชผู้ได้รับมูรธาภิเษกแล้ว ทรงชนะสงครามครั้งใหญ่
พิชิตชัยสงคราม ครอบครองสนามรบใด สนามรบนี้เป็นสถานที่
แห่งที่ ๓ อันกษัตริราชผู้ได้รับมูรธาภิเษกแล้วพึงระลึกถึงตลอด
พระชนมชีพ

สถานที่ ๓ แห่งนี้แลอันกษัตริราชผู้ได้รับมูรธาภิเษกแล้วพึงระลึกถึงตลอด
พระชนมชีพ

อย่างนั้นเหมือนกันแล สถานที่ ๓ แห่งนี้อันภิกษุพึงระลึกถึงตลอดชีวิต

สถานที่ ๓ แห่ง ะไรบ้าง คือ

๑. ภิกษุปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสายะ ออกจากเรือน บวช
เป็นบรรพชิต ณ สถานที่ใด สถานที่นี้เป็นสถานที่แห่งที่ ๑ อัน
ภิกษุพึงระลึกถึงตลอดชีวิต

เชิงอรรถ :

^๑ มูรธาภิเษก หมายถึงน้ำรดพระเศียรในงานราชาภิเษกหรือพระราชพิธีอื่น ๆ

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๑. ปฐมป็นณาสก]

๒. รถการวรรค ๓. อาสังสสูตร

๒. ภิกษุรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า "นี่ทุกข์ นี่ทุกข์สมุทัย(เหตุเกิดทุกข์) นี่ทุกข์นิโรธ(ความดับทุกข์) นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา(ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์)" ณ สถานที่ใด สถานที่นี้เป็นสถานที่แห่งที่ ๒ อันภิกษุพึงระลึกถึงตลอดชีวิต

๓. ภิกษุทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ^๑ ปัญญาวิมุตติ^๒ อันไม่มีอาสวะเพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน ณ สถานที่ใด สถานที่นี้เป็นสถานที่แห่งที่ ๓ อันภิกษุพึงระลึกถึงตลอดชีวิต
ภิกษุทั้งหลาย สถานที่ ๓ แห่งนี้แล อันภิกษุพึงระลึกถึงตลอดชีวิต

สารณียสูตรที่ ๒ จบ

๓. อาสังสสูตร

ว่าด้วยความหวังทางโลกและทางธรรม

[๑๓] ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกมีปรากฏอยู่ในโลก

บุคคล ๓ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลที่หมดความหวัง
๒. บุคคลที่ยังมีความหวัง
๓. บุคคลที่ปราศจากความหวัง

บุคคลที่หมดความหวัง เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เกิดในตระกูลต่ำ คือตระกูลจัณฑาล ตระกูลช่างสาน ตระกูลนายพราน ตระกูลช่างรถ หรือตระกูลคนชนชยะ เป็นตระกูลยากจน มีข้าว น้ำและสิ่งของเครื่องใช้น้อย เป็นไปอย่างฝืดเคือง เป็นแหล่งที่หาของกินและเครื่องนุ่งห่มได้ยาก และเขามีผิวพรรณหม่นหมอง ไม่นาดู ต่ำเตี้ย มีความเจ็บป่วยมาก ตาบอด เป็นง่อย เป็นคนกระจอก หรือเป็นโรคอัมพาต มักไม่ได้ข้าว น้ำ ผำ ยาน

เชิงอรรถ :

^๑ เจโตวิมุตติ หมายถึงผลสมาธิ (อภ.ดิก.อ. ๒/๑๒/๘๔)

^๒ ปัญญาวิมุตติ หมายถึงผลปัญญา (อภ.ดิก.อ. ๒/๑๒/๘๔)

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมป็นณาสก]

๒. รถการวรรค ๓. อาสังสูตร

ดอกไม้ ของหอม และเครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก และเครื่องที่ทำให้เกิดแสงสว่าง เขาพึงเชื่อว่า “กษัตริย์ทรงพระนามอย่างนี้ได้รับแต่งตั้งโดยการอภิเษกให้เป็นกษัตริย์” เขาไม่มีความคิดว่า “พวกกษัตริย์จักแต่งตั้งตัวเราโดยการอภิเษกให้เป็นกษัตริย์สักคราวหนึ่งเป็นแน่แท้” นี้เรียกว่า บุคคลที่หมดความหวัง

บุคคลที่ยังมีความหวัง เป็นอย่างไร

คือ พระราชาโอรสพระองค์พี่ของพระราชามหากษัตริย์ผู้ได้รับมูรธาภิเษกแล้ว ในโลกนี้ ผู้ยังไม่ได้รับการแต่งตั้งโดยการอภิเษก ถึงความไม่หวั่นไหว พระองค์สดับว่า “กษัตริย์ผู้มีพระนามอย่างนี้ได้รับแต่งตั้งโดยการอภิเษกให้เป็นกษัตริย์” พระองค์ทรงดำริอย่างนี้ว่า “พวกกษัตริย์จักแต่งตั้งเราโดยการอภิเษกให้เป็นกษัตริย์สักคราวหนึ่งเป็นแน่แท้” นี้เรียกว่า บุคคลที่ยังมีความหวัง

บุคคลที่ปราศจากความหวัง เป็นอย่างไร

คือ พระราชาในโลกนี้เป็นกษัตริย์ผู้ได้รับมูรธาภิเษกแล้ว พระองค์สดับว่า “กษัตริย์ผู้มีพระนามอย่างนี้ได้รับแต่งตั้งโดยการอภิเษกให้เป็นกษัตริย์” พระองค์ยอมไม่ทรงดำริว่า “พวกกษัตริย์จักแต่งตั้งแม่เราโดยการอภิเษกให้เป็นกษัตริย์สักคราวหนึ่งเป็นแน่แท้” ข้อนี้เพราะเหตุไร เพราะความหวังในการอภิเษกของพระองค์ เมื่อครั้งยังไม่ได้รับการอภิเษกระงับไปแล้ว นี้เรียกว่า บุคคลที่ปราศจากความหวัง

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก ฉันทใด

บุคคล ๓ จำพวกก็มีปรากฏอยู่ในหมูภิกษุ ฉันทันเหมือนกันแล

บุคคล ๓ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลที่หมดความหวัง

๒. บุคคลที่ยังมีความหวัง

๓. บุคคลที่ปราศจากความหวัง

บุคคลที่หมดความหวัง เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นคนทุศีล^๑ มีธรรมเลวทราม ไม่สะอาด^๒ มีความประพฤติน่ารังเกียจ มีกิจการงานปกปิด ไม่ใช่สมณะ แต่บัญญัติว่าเป็นสมณะ

เชิงอรรถ :

^๑ ทุศีล หมายถึงไม่มีศีล (อง.ตัก.อ. ๒/๑๓/๘๖)

^๒ ไม่สะอาด ในที่นี้หมายถึงกายกรรม วจีกรรม และมโนกรรมไม่สะอาด (อง.ตัก.อ. ๒/๑๓/๘๖)

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมป็นณาสก]

๒. รถการวรรค ๓. อาสังสูตร

ไม่ใช่พรหมจารี แต่ปฏิญาณว่าเป็นพรหมจารี^๑ เน่าภายใน ชุ่มด้วยราคะ เป็นเหมือน
หยากเยื่อ^๒ เธอสดับว่า “ภิกษุชื่อนี้ทำให้แฉงใจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะ
เพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน” เธอไม่มีความคิดอย่างนี้
ว่า “แม้เราก็จักทำให้แฉงใจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะเพราะอาสวะสิ้นไป
ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบันสักคราวหนึ่งเป็นแน่แท้” นี้เรียกว่า บุคคล
ที่หมดความหวัง

บุคคลที่ยังมีความหวัง เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้มีศีล มีกัลยาณธรรม เธอสดับว่า “ภิกษุชื่อนี้ทำให้
แฉงใจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันไม่มีอาสวะเพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง
เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน” เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า “แม้เราก็จักทำให้แฉงใจโตวิมุตติ ปัญญา-
วิมุตติอันไม่มีอาสวะเพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบันสัก
คราวหนึ่งเป็นแน่แท้” นี้เรียกว่า บุคคลที่ยังมีความหวัง

บุคคลที่ปราศจากความหวัง เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นพระอรหันต์ สิ้นอาสวะ เธอสดับว่า “ภิกษุชื่อนี้
ทำให้แฉงใจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะเพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอัน
ยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน” เธอไม่มีความคิดอย่างนี้ว่า “แม้เราก็จักทำให้แฉงใจโต
วิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันไม่มีอาสวะเพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึง
อยู่ในปัจจุบันสักคราวหนึ่งเป็นแน่แท้” ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะความหวังในความ
หลุดพ้น ของเธอเมื่อครั้งยังไม่หลุดพ้นระงับไปแล้ว นี้เรียกว่า บุคคลที่ปราศจาก
ความหวัง

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในหมู่ภิกษุ

อาสังสูตรที่ ๓ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ไม่ใช่พรหมจารีแต่ปฏิญาณว่าเป็นพรหมจารี หมายถึงตนเองไม่มีศีล หมดสภาพความเป็นภิกษุ
แต่ยังเรียกตนว่า “เป็นภิกษุ” แล้วร่วมอยู่ ร่วมฉันกับภิกษุอื่นผู้มีศีล ใช้สิทธิ์ถือเอาลาภที่เกิดขึ้นในสงฆ์
(อง.ตัก.อ. ๒/๑๓/๘๖)

^๒ หยากเยื่อ ในที่นี้หมายถึงหยากเยื่อคือกิเลสมีราคะเป็นต้น (อง.ตัก.อ. ๒/๑๓/๘๖)

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมป็นณาสก]

๒. รถการวรรค ๔. จักกวัตติสูตร

๔. จักกวัตติสูตร

ว่าด้วยความเป็นราชาของพระเจ้าจักรพรรดิและพระพุทธเจ้า

[๑๔] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย พระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงธรรม
เป็นธรรมราชา ย่อมไม่ทรงให้จักรที่มีไชของพระราชามนไป”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่งได้กราบทูลถามพระผู้มีพระ
ภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรเป็นราชาของพระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงธรรม
เป็นธรรมราชา”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ธรรม^๑ เป็นราชาของพระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรง
ธรรม เป็นธรรมราชา” แล้วตรัสต่อไปว่า

๑. พระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชาในโลกนี้ ทรงอาศัย
ธรรมเท่านั้น สักการะธรรม เคารพธรรม นอบน้อมธรรม เชิดชูธรรม
ยกย่องธรรม มีธรรมเป็นใหญ่ ทรงจัดการรักษา ป้องกัน และคุ้มครอง
ชนภายใน^๒โดยธรรม
๒. พระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชา ทรงอาศัยธรรมเท่านั้น
สักการะธรรม เคารพธรรม นอบน้อมธรรม เชิดชูธรรม ยกย่องธรรม
มีธรรมเป็นใหญ่ ทรงจัดการรักษา ป้องกัน และคุ้มครองพวกกษัตริย์
ผู้ตามเสด็จ กำลังพล พราหมณ์ คหบดี ชาวนิคม ชาวชนบท
สมณพราหมณ์ สัตว์จำพวกเนื้อ และนกโดยธรรม
๓. พระเจ้าจักรพรรดินั้นแลผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชา ทรงอาศัยธรรม
เท่านั้น สักการะธรรม เคารพธรรม นอบน้อมธรรม เชิดชูธรรม
ยกย่องธรรม มีธรรมเป็นใหญ่ ทรงจัดการรักษา ป้องกัน และคุ้มครอง
ชนภายใน พวกกษัตริย์ ... กำลังพล ... พราหมณ์ คหบดี ... ชาวนิคม

เชิงอรรถ :

^๑ ธรรม ในที่นี้หมายถึงกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ จัดเป็นราชาของพระเจ้าจักรพรรดิ (อง.ตัก.อ. ๒/๑๔/๘๗)

^๒ ชนภายใน ในที่นี้หมายถึงมเหสี พระราชโอรส และพระราชธิดา (อง.ตัก.อ. ๒/๑๔/๘๘)

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมป็นณาสก]

๒. รถการวรรค ๔. จักกวัตติสูตร

ชาวชนบท ... สมณพราหมณ์ ... สัตว์จำพวกเนื้อ และนกโดยธรรม
แล้วจึงให้จักรหมุนไปโดยธรรมเท่านั้น จักร^๑นั้นใคร ๆ ที่เป็นมนุษย์
เป็นข้าศึก และเป็นสัตว์มีชีวิต ให้หมุนกลับไม่ได้

ในทำนองเดียวกัน

๑. พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชา^๒ ทรง
อาศัยธรรมเท่านั้น สักการะธรรม เคารพธรรม นอบน้อมธรรม เชิดชู
ธรรม ยกย่องธรรม มีธรรมเป็นใหญ่ ทรงจัดการรักษา ป้องกัน และ
คุ้มครองกายกรรมโดยธรรมว่า “กายกรรมเช่นนี้ควรเสพ^๓ กายกรรม
เช่นนี้ไม่ควรเสพ”
๒. พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชา ทรง
อาศัยธรรมเท่านั้น สักการะธรรม เคารพธรรม นอบน้อมธรรม เชิดชู
ธรรม ยกย่องธรรม มีธรรมเป็นใหญ่ ทรงจัดการรักษา ป้องกัน และ
คุ้มครองวจีกรรมโดยธรรมว่า “วจีกรรมเช่นนี้ควรเสพ วจีกรรมเช่นนี้
ไม่ควรเสพ”
๓. พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชา ทรง
อาศัยธรรมเท่านั้น สักการะธรรม เคารพธรรม นอบน้อมธรรม เชิดชู
ธรรม ยกย่องธรรม มีธรรมเป็นใหญ่ ทรงจัดการรักษา ป้องกัน และ
คุ้มครองมโนกรรมโดยธรรมว่า “มโนกรรมเช่นนี้ควรเสพ มโนกรรม
เช่นนี้ไม่ควรเสพ”

พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นแลผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชา
ทรงอาศัยธรรมเท่านั้น สักการะธรรม เคารพธรรม นอบน้อมธรรม เชิดชูธรรม

เชิงอรรถ :

- ^๑ **จักร** ในที่นี้หมายถึงอาณาจักรที่พระเจ้าจักรพรรดิให้หมุนไปด้วยธรรมคือกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ อัน
ใคร ๆ จะให้หมุนกลับโดยไม่ให้มีกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการไม่ได้ (อง.ตีก.อ. ๒/๑๔/๘๘)
- ^๒ **ธรรมราชา** เป็นพระนามของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า หมายถึงพระพุทธเจ้าผู้ทรงให้มหาชนยินดีด้วย
โลกุตตรธรรม ๙ ประการ (มรรค ๔ ผล ๔ นิพพาน ๑) ดูประกอบใน อง.ตีก.อ. ๒/๑๔/๘๘
- ^๓ คำว่า **เสพ** ดูเชิงอรรถที่ ๑ อัจฉราสังฆาตวรรค ข้อ ๕๓ เอกกนิบาต หน้า ๑๐ ในเล่มนี้

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า :๑๕๕ }

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ดิกนิบาต [๑. ปฐมปิ่นณาสก]

๒. รถการวรรค ๕. ปเจตนสูตร

ยกย่องธรรม มีธรรมเป็นใหญ่ ทรงจัดการรักษา ป้องกัน และคุ้มครองกายกรรม วาจากรรม และมโนกรรมโดยธรรมแล้วจึงทรงให้ธรรมจักรที่ยอดเยี่ยมหมุนไปโดยธรรมเท่านั้น จักร^๑นั้นอันสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใคร ๆ ในโลกให้หมุนกลับไม่ได้

จักกวัตติสูตรที่ ๔ จบ

๕. ปเจตนสูตร

ว่าด้วยพระเจ้าปเจตนะรับสั่งให้ช่างทำล้อรถ

[๑๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เขตกรุงพาราณสี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคได้รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

ภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว มีพระราชอาพระองค์หนึ่งทรงพระนามว่า ปเจตนะ ครั้นนั้น พระเจ้าปเจตนะรับสั่งเรียกนายช่างรถมาตรัสว่า "นายช่างรถสหายรัก นับแต่บัดนี้ไปอีก ๖ เดือน ฉันจะทำสงคราม ท่านจะสามารถทำล้อคูใหม่ให้ฉันได้ไหม"

นายช่างรถทูลว่า "สามารถ พระเจ้าข้า"

ลำดับนั้น นายช่างรถทำล้อข้างหนึ่งสำเร็จโดยใช้เวลา ๕ เดือน ๒๔ วัน

พระเจ้าปเจตนะรับสั่งเรียกนายช่างรถมาตรัสว่า "นายช่างรถสหายรัก นับจากนี้ไป ๖ วัน ฉันจะทำสงคราม ล้อคูใหม่ทำสำเร็จแล้วหรือ"

นายช่างรถทูลว่า "ล้อข้างหนึ่งทำสำเร็จแล้วโดยใช้เวลา ๕ เดือน ๒๔ วัน พระเจ้าข้า"

เชิงอรรถ :

^๑ จักร ในที่นี้หมายถึงธรรมจักรอันยอดเยี่ยมที่พระพุทธองค์ทรงให้หมุนไปโดยนวลโลกุตตรธรรม ๙ ประการ อันใคร ๆ ไม่สามารถให้หมุนกลับได้ (อง.ดิก.อ. ๒/๑๔/๘๙)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า :๑๕๖ }

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมป็นณาสก]

๒. รถการวรรค ๕. ปเจตณสูตร

พระเจ้าปเจตนะตรัสถามว่า “นายช่างรถสหายรัก โดยใช้เวลา ๖ วันนับ
จากวันนี้ ท่านจักสามารถทำล้อที่ ๒ สำเร็จได้ไหม”

นายช่างรถทูลรับรองว่า “สามารถ พระเจ้าข้า” แล้วทำล้อที่ ๒ สำเร็จโดย
ใช้เวลา ๖ วัน ถึงล้อคู่ใหม่เข้าไปเฝ้าพระเจ้าปเจตนะถึงที่ประทับ ได้ทูลพระเจ้า
ปเจตนะว่า “ขอเดชะ ล้อคู่ใหม่ของพระองค์สำเร็จแล้ว”

พระเจ้าปเจตนะรับสั่งถามว่า “นายช่างรถสหายรัก ล้อข้างที่ทำสำเร็จโดยใช้
เวลา ๕ เดือน ๒๔ วัน กับล้อข้างที่ทำสำเร็จโดยใช้เวลา ๖ วันของท่าน มี
เหตุอะไรทำให้แตกต่างกัน ฉันจะเห็นเหตุที่ทำให้แตกต่างกันได้อย่างไร”

นายช่างรถทูลว่า “ขอเดชะ เหตุที่ทำให้แตกต่างกันมีอยู่ ขอพระองค์จง
ทอดพระเนตรความแตกต่างกันเถิด”

ลำดับนั้นแล นายช่างรถหมุนล้อข้างที่ทำสำเร็จโดยใช้เวลา ๖ วัน ล้อนั้นเมื่อ
นายช่างรถหมุนก็หมุนไปได้เท่าที่นายช่างรถหมุนแล้วหมุนเวียนลัมลงที่พื้นดิน นาย
ช่างรถหมุนล้อข้างที่ทำสำเร็จโดยใช้เวลา ๕ เดือน ๒๔ วัน ล้อนั้นเมื่อนายช่างรถ
หมุนก็หมุนไปได้เท่าที่นายช่างรถหมุนแล้วตั้งอยู่ได้เหมือนอยู่ในเพลา

พระเจ้าปเจตนะตรัสถามว่า “อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้ล้อข้างที่ทำสำเร็จ
โดยใช้เวลา ๖ วันนี้เมื่อท่านหมุนไปจึงหมุนไปได้เท่าที่ท่านหมุนแล้วหมุนเวียนลัมลงที่
พื้นดิน อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้ล้อข้างที่ทำสำเร็จโดยใช้เวลา ๕ เดือน ๒๔ วัน
เมื่อท่านหมุนจึงหมุนไปได้เท่าที่ท่านหมุนแล้วตั้งอยู่ได้เหมือนอยู่ในเพลา”

นายช่างรถกราบทูลว่า “ขอเดชะ กงของล้อข้างที่ทำสำเร็จโดยใช้เวลา ๖ วัน
คด มีปุ่มปม ทั้งแก่นและกระพี้ยังมียาง แม้กาก็คด มีปุ่มปม ทั้งแก่นและกระพี้
ยังมียาง แม้ดุมก็คด มีปุ่มปม ทั้งแก่นและกระพี้ยังมียาง เพราะกงคด เป็นปุ่มปม
ทั้งแก่นและกระพี้ยังมียาง เพราะแม้กาก็คด เป็นปุ่มปม ทั้งแก่นและกระพี้ยังมียาง
เพราะแม้ดุมก็คด เป็นปุ่มปม ทั้งแก่นและกระพี้ยังมียาง ล้อนั้นเมื่อข้าพระองค์
หมุนจึงหมุนไปได้เท่าที่ข้าพระองค์หมุนแล้วหมุนเวียนลัมลงที่พื้นดิน ขอเดชะ ส่วน
กงของล้อข้างที่ทำสำเร็จโดยใช้เวลา ๕ เดือน ๒๔ วัน ไม่คด ไม่มีปุ่มปม ไม่มี

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมป็นณาสก]

๒. รถการวรรค ๕. ปเจตณสูตร

แก่นและกระพี้ที่มียาง แม้กาก็ไม่คด ไม่มีปุมปม ไม่มีแก่นและกระพี้ที่มียาง แม้ดุมก็
ไม่คด ไม่มีปุมปม ไม่มีแก่นและกระพี้ที่มียาง เพราะกงไม่คด ไม่มีปุมปม ไม่มี
แก่นและกระพี้ที่มียาง เพราะแม้กาก็ไม่คด ไม่มีปุมปม ไม่มีแก่นและกระพี้ที่มียาง
เพราะแม้ดุมก็ไม่คด ไม่มีปุมปม ไม่มีแก่นและกระพี้ที่มียาง ล้วนนั้นเมื่อข้าพระองค์
หมุนจึงหมุนไปได้เท่าที่ข้าพระองค์หมุนแล้วตั้งอยู่ได้เหมือนอยู่ในเพลลา”

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายอาจจะคิดอย่างนี้ว่า “สมัยนั้น นายช่างรถคงเป็น
คนอื่นแน่” แต่ข้อนี้เธอทั้งหลายไม่พึงเห็นอย่างนี้ สมัยนั้น เราคือนายช่างรถนั้น
ในครั้งนั้นเราเป็นคนฉลาดในความคดของไม้ ในปุมปมของไม้ ในแก่นและกระพี้ที่มี
ยางของไม้ แต่ในปัจจุบันนี้เราเป็นอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า (๑) ฉลาดในความคด
ของกาย โทษของกาย มลทิน^๑ของกาย (๒) ฉลาดในความคดของวาจา โทษของ
วาจา มลทินของวาจา (๓) ฉลาดในความคดของใจ โทษของใจ มลทินของใจ ภิกษุ
หรือภิกษุณีผู้ไม่ละความคดของกาย โทษของกาย มลทินของกาย ไม่ละความคดของ
วาจา โทษของวาจา มลทินของวาจา และไม่ละความคดของใจ โทษของใจ มลทิน
ของใจ ชื่อว่าได้พลัดตกไปจากธรรมวินัยนี้เหมือนล้อข้างที่ทำสำเร็จโดยใช้เวลา ๖ วัน

ภิกษุหรือภิกษุณีผู้ละความคดของกาย โทษของกาย และมลทินของกาย
ละความคดของวาจา โทษของวาจา และมลทินของวาจา ละความคดของใจ โทษ
ของใจ และมลทินของใจ ชื่อว่าดำรงมั่นอยู่ในธรรมวินัยนี้เหมือนล้อข้างที่ทำสำเร็จ
โดยใช้เวลา ๕ เดือน ๒๔ วัน

เพราะเหตุนี้แล เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า “เราทั้งหลายจักละความ
คดของกาย โทษของกาย และมลทินของกาย จักละความคดของวาจา โทษของ
วาจา และมลทินของวาจา จักละความคดของใจ โทษของใจ และมลทินของใจ”

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้แล

ปเจตณสูตรที่ ๕ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ความคด โทษ และมลทิน ในที่นี้หมายถึงทุจริต ๓ คือ กายทุจริต(ความประพฤติชั่วด้วยกาย) วจีทุจริต
(ความประพฤติชั่วด้วยวาจา) และมโนทุจริต(ความประพฤติชั่วด้วยใจ) (อง.ตัก.อ. ๒/๑๕/๘๙)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า :๑๕๘ }

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมป็นณาสก]

๒. รถการวรรค ๖. อปปีณณกสูตร

๖. อปปีณณกสูตร

ว่าด้วยข้อปฏิบัติไม่ผิด

[๑๖] ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ชื่อว่าปฏิบัติไม่ผิด และเธอชื่อว่าปรารถนาเหตุเพื่อความสิ้นอาสวะ

ธรรม ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. ค้มครองทวารในอินทริย์
๒. รู้ประมาณในการบริโภคอาหาร
๓. ประกอบความเพียรเครื่องตื่นอยู่เนือง ๆ

ภิกษุชื่อว่าค้มครองทวารในอินทริย์ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เห็นรูปด้วยตาแล้วไม่รวบถือ^๑ ไม่แยกถือ^๒ ปฏิบัติเพื่อสำรวมในจักขุนทริย์ ซึ่งเมื่อไม่สำรวมแล้วก็เป็นเหตุให้ถูกบาปอกุศลธรรมคือ อภิชฌา(เพ่งเล็งอยากได้ของเขา)และโทมนัส(ความทุกข์ใจ)ครอบงำได้ จึงรักษาจักขุนทริย์ ถึงความสำรวมในจักขุนทริย์ ฟังเสียงด้วยหู ฯลฯ ดมกลิ่นด้วยจมูก ฯลฯ ลิ้มรสด้วยลิ้น ฯลฯ ถูกต้องโผฏฐัพพะด้วยกาย ฯลฯ รู้แจ้งธรรมารมณด้วยใจแล้วไม่รวบถือ ไม่แยกถือ ปฏิบัติเพื่อสำรวมในมโนทริย์ ซึ่งเมื่อไม่สำรวมแล้วก็เป็นเหตุให้ถูกบาปอกุศลธรรมคืออภิชฌาและโทมนัสครอบงำได้ จึงรักษามโนทริย์ ถึงความสำรวมในมโนทริย์ ภิกษุชื่อว่าค้มครองทวารในอินทริย์ เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุชื่อว่ารู้ประมาณในการบริโภคอาหาร เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้พิจารณาโดยแยบคายแล้วฉันอาหาร ไม่ใช่เพื่อเล่น ไม่ใช่เพื่อมัวเมา ไม่ใช่เพื่อประดับ ไม่ใช่เพื่อตกแต่ง แต่เพียงเพื่อความดำรงอยู่ได้

เชิงอรรถ :

- ^๑ รวบถือ หมายถึงมองภาพด้านเดียว คือมองภาพรวมโดยเห็นเป็นหญิงหรือชาย เห็นว่ารูปสวย เสียงไพเราะ กลิ่นหอม รสอร่อย สัมผัสที่อ่อนนุ่มเป็นอารมณ์ที่น่าปรารถนาด้วยอำนาจจิตตาคะ (อภิ.สง.อ. ๑๓๕๒/๔๕๖-๗)
- ^๒ แยกถือ หมายถึงมองภาพ ๒ ด้าน คือมองแยกแยะเป็นส่วน ๆ ไปด้วยอำนาจจิตตาคะ เช่น เห็นมือเท้าว่าสวยหรือไม่สวย เห็นอาการยิ้มแย้ม หัวเราะ การพูด การเหลียวซ้าย และขวา ว่าน่ารักหรือไม่น่ารัก ถ้าเห็นว่าสวยน่ารักก็เกิดอภิชฌารมณ(อารมณ์ที่น่าปรารถนา) ถ้าเห็นว่าไม่สวยไม่น่ารักก็เกิดอนิฏฐารมณ(อารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนา) (อภิ.สง.อ. ๑๓๕๒/๔๕๖-๗)

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมป็นณาสก]

๒. รถการวรรค ๗. อัตตพยาพาสสูตร

แห่งกายนี้ เพื่อให้กายนี้เป็นไปได้ เพื่อกำจัดความเบียดเบียน เพื่ออนุเคราะห์
พรหมจรรย์ด้วยคิดเห็นว่า “เราจักกำจัดเวทนาเก่า และจักไม่ให้เกิดขึ้น
ความดำเนินไปแห่งกาย ความไม่มีโทษ และความอยู่ผาสุกจักมีแก่เรา” ภิกษุชื่อว่า
รู้ประมาณในการบริโภคอาหาร เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุชื่อว่าประกอบความเพียรเครื่องตั้งอยู่เนือง ๆ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ชำระจิตให้บริสุทธิ์จากธรรมที่เป็นตัวขัดขวางด้วยการ
จงกรม ด้วยการนั่งตลอดวัน ชำระจิตให้บริสุทธิ์จากธรรมที่เป็นตัวขัดขวางด้วยการ
จงกรม ด้วยการนั่งตลอดปฐมยามแห่งราตรี นอนดูจราชสีห์โดยข้างเบื้องขวาซ้อน
เท้าเหลื่อมเท้า มีสติสัมปชัญญะ หมายใจว่าจะลุกขึ้นในมัชฌิมยามแห่งราตรี ลุกขึ้น
ชำระจิตให้บริสุทธิ์จากธรรมที่เป็นตัวขัดขวางด้วยการจงกรม ด้วยการนั่งตลอดปัจฉิม-
ยามแห่งราตรี ภิกษุชื่อว่าประกอบความเพียรเครื่องตั้งอยู่เนือง ๆ เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ชื่อว่าปฏิบัติไม่ผิด
และเธอชื่อว่าปรารภเหตุเพื่อความสิ้นอาสวะ

อปันณกสูตรที่ ๖ จบ

๗. อัตตพยาพาสสูตร

ว่าด้วยธรรมที่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตน

[๑๗] ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนเอง เป็นไป
เพื่อเบียดเบียนผู้อื่น และเป็นไปเพื่อเบียดเบียนทั้ง ๒ ฝ่าย

ธรรม ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. กายทุจริต (ความประพฤติชั่วด้วยกาย)
๒. วาจทุจริต (ความประพฤติชั่วด้วยวาจา)
๓. มโนทุจริต (ความประพฤติชั่วด้วยใจ)

ธรรม ๓ ประการนี้แลเป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนเอง เป็นไปเพื่อเบียดเบียนผู้อื่น
และเป็นไปเพื่อเบียดเบียนทั้ง ๒ ฝ่าย

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมปณิกสูตร]

๒. รกการวรรค ๙. ปฐมปาณิกสูตร

ธรรม ๓ ประการนี้ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนเอง ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนผู้อื่น และไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนทั้ง ๒ ฝ่าย

ธรรม ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. กายสุจริต (ความประพฤติชอบด้วยกาย)
๒. วาจาสุจริต (ความประพฤติชอบด้วยวาจา)
๓. มโนสุจริต (ความประพฤติชอบด้วยใจ)

ธรรม ๓ ประการนี้แลไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนเอง ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนผู้อื่น และไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนทั้ง ๒ ฝ่าย

อรรถพยาพาธสูตรที่ ๗ จบ

๘. เทวโลกสูตร

ว่าด้วยเทวโลก

[๑๘] “ภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกอัญเดียรถีย์ปริพาชกจะพึงถามเธอทั้งหลายอย่างนี้ว่า ‘พวกท่านประพฤติพรหมจรรย์ในพระสมณโคดมเพื่อเข้าถึงเทวโลกหรือ’ เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้พึงอึดอัด ระอา รังเกียจ มิใช่หรือ”

เมื่อภิกษุพวกนั้นกราบทูลว่า “เป็นเช่นนั้น พระพุทธเจ้าข้า” จึงตรัสต่อไปว่า “ทราบมาว่า เธอทั้งหลายอึดอัด ระอา รังเกียจอายุทิพย์ วรรณะทิพย์ สุขทิพย์ ยศทิพย์ และอธิปไตยทิพย์ แต่เบื้องต้นที่เดียว เธอทั้งหลายควรอึดอัด ระอา รังเกียจกายทุจริต วาจาทุจริต และมโนทุจริต”

เทวโลกสูตรที่ ๘ จบ

๙. ปฐมปาณิกสูตร

ว่าด้วยคุณสมบัติของพ่อค้า สูตรที่ ๑

[๑๙] ภิกษุทั้งหลาย พ่อค้าประกอบด้วยองค์ ๓ ประการ ไม่อาจได้โภคทรัพย์ที่ยังไม่ได้ หรือทำโภคทรัพย์ที่ได้แล้วให้เพิ่มพูนมากขึ้น

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมปณณาสก]

๒. รกการวรรค ๙. ปฐมปาณิกสูตร

องค์ ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

พ้อคำในโลกนี้

๑. เวลาเช้า ไม่ตั้งใจจัดแจงการงานให้ดี
๒. เวลาเที่ยง ไม่ตั้งใจจัดแจงการงานให้ดี
๓. เวลาเย็น ไม่ตั้งใจจัดแจงการงานให้ดี

พ้อคำประกอบด้วยองค์ ๓ ประการนี้แล ไม่อาจได้โภคทรัพย์ที่ยังไม่ได้ หรือ
ทำโภคทรัพย์ที่ได้แล้วให้เพิ่มพูนมากขึ้น จันใด

ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ก็จันนั้นเหมือนกันแล ไม่อาจบรรลุ
กุศลธรรมที่ยังไม่ได้บรรลุ หรือทำกุศลธรรมที่ได้บรรลุแล้วให้เจริญมากขึ้น

ธรรม ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เวลาเช้า ไม่ตั้งใจเข้าสมาธิ
๒. เวลาเที่ยง ไม่ตั้งใจเข้าสมาธิ
๓. เวลาเย็น ไม่ตั้งใจเข้าสมาธิ

ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ไม่อาจบรรลุกุศลธรรมที่ยังไม่ได้
บรรลุ หรือทำกุศลธรรมที่ได้บรรลุแล้วให้เจริญมากขึ้น

พ้อคำประกอบด้วยองค์ ๓ ประการ อาจได้โภคทรัพย์ที่ยังไม่ได้ หรือทำ
โภคทรัพย์ที่ได้แล้วให้เพิ่มพูนมากขึ้น

องค์ ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

พ้อคำในโลกนี้

๑. เวลาเช้า ตั้งใจจัดแจงการงานดี
๒. เวลาเที่ยง ตั้งใจจัดแจงการงานดี
๓. เวลาเย็น ตั้งใจจัดแจงการงานดี

พ้อคำประกอบด้วยองค์ ๓ ประการนี้แล อาจได้โภคทรัพย์ที่ยังไม่ได้ หรือ
ทำโภคทรัพย์ที่ได้แล้วให้เพิ่มพูนมากขึ้น จันใด

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมปณณาสก]

๒. รกการวรรค ๑๐. ทุตติยาปณณาสก

ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ก็ฉะนั้นเหมือนกันแล อาจบรรลุกุศล
ธรรมที่ยังไม่ได้บรรลุ หรือทำกุศลธรรมที่ได้บรรลุแล้วให้เจริญมากขึ้น

ธรรม ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เวลาเช้า ตั้งใจเข้าสมาธิ

๒. เวลาเที่ยง ตั้งใจเข้าสมาธิ

๓. เวลาเย็น ตั้งใจเข้าสมาธิ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล อาจบรรลุกุศล
ธรรมที่ยังไม่ได้บรรลุ หรือทำกุศลธรรมที่ได้บรรลุแล้วให้เจริญมากขึ้น

ปฐมปาปณิกสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. ทุตติยาปณณาสก

ว่าด้วยคุณสมบัติของพ่อค้า สูตรที่ ๒

[๒๐] ภิกษุทั้งหลาย พ่อค้าประกอบด้วยองค์ ๓ ประการ ไม่นานนักก็ถึงความ
ความเป็นผู้ยิ่งใหญ่ไพบูลย์ในโภคทรัพย์

องค์ ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

พ่อค้าในโลกนี้

๑. มีตาดี

๒. มีธุรกิจดี

๓. เพียบพร้อมด้วยที่พักพิงอาศัย

พ่อค้าชื่อว่ามีตาดี เป็นอย่างไร

คือ พ่อค้าในโลกนี้รู้จักสินค้าว่า "สินค้านี้ ชื้อมาเท่านั้น ขายไปอย่างนี้ จัก
มีมูลค่าประมาณเท่านั้น มีกำไรเท่านั้น" พ่อค้าชื่อว่ามีตาดี เป็นอย่างนี้แล

พ่อค้าชื่อว่ามีธุรกิจดี เป็นอย่างไร

คือ พ่อค้าเป็นคนฉลาดซื้อและขายสินค้าได้ พ่อค้าชื่อว่ามีธุรกิจดี เป็นอย่าง
นี้แล

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมป็นณาสก]

๒. รถการวรรค ๑๐. ทุตียปาปณิกสูตร

พอค้าชื่อว่าเพียบพร้อมด้วยที่พักพิงอาศัย เป็นอย่างไร

คือ คหบดีหรือบุตรคหบดีผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคทรัพย์มาก ย่อมรู้จักพอค้าในโลกนี้อย่างนี้ว่า “พอค้าผู้นี้แลมีดาดี มีธุรกิจดี และสามารถที่จะเลี้ยงดูบุตรภรรยาได้ทั้งใช้คืนให้แก่พวกเราได้ตามกำหนดเวลา” คหบดีหรือบุตรคหบดีเหล่านั้นย่อมเชื่อเชิญพอค้านั้นด้วยโภคทรัพย์ว่า “นับแต่ขึ้นไป ท่านจงนำโภคทรัพย์ไปเลี้ยงดูบุตรภรรยา และใช้คืนให้เราตามกำหนดเวลา” พอค้าชื่อว่าเพียบพร้อมด้วยที่พักพิงอาศัย เป็นอย่างนี้แล

พอค้าประกอบด้วยองค์ ๓ ประการนี้แล ไม่นานนักก็ถึงความเป็นผู้ยิ่งใหญ่ไพบุลย์ในโภคทรัพย์ ฉันทใด

ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ก็ฉันทนั้นเหมือนกันแล ไม่นานนักก็บรรลุความเป็นผู้ยิ่งใหญ่ไพบุลย์ในกุศลธรรม

ธรรม ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. มีดาดี

๒. มีธุรกิจดี

๓. เพียบพร้อมด้วยที่พักพิงอาศัย

ภิกษุชื่อว่ามีดาดี เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา” ภิกษุชื่อว่ามีดาดี เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุชื่อว่ามีธุรกิจดี เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ปรารถนาความเพียรเพื่อละอกุศลธรรม เพื่อให้กุศลธรรมเกิด มีความเข้มแข็ง มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลาย ภิกษุชื่อว่ามีธุรกิจดี เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุชื่อว่าเพียบพร้อมด้วยที่พักพิงอาศัย เป็นอย่างไร

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๑. ปฐมป็นณาสก]

๒. รถการวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เข้าไปหาภิกษุผู้เป็นพหูสูต ผู้เรียนจบคัมภีร์^๑ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา ตามเวลาสมควร สอบสวนไต่ถามว่า “พุทธพจน์นี้เป็นอย่างไร เนื้อความแห่งพุทธพจน์นี้เป็นอย่างไร” ท่านผู้คงแก่เรียนเหล่านั้นย่อมเปิดเผยธรรม ที่ยังไม่ได้เปิดเผย ทำให้ง่ายซึ่งธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้ง่าย และบรรเทาความสงสัย ในธรรมที่น่าสงสัยหลายอย่าง ภิกษุชื่อว่าเพียบพร้อมด้วยที่พึงพึงอาศัย เป็น อย่างนี้แล

ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ไม่นานนักก็บรรลุความเป็นผู้ยิ่งใหญ่ไพบูลย์ในกุศลธรรม

หุติยปาปณิกสูตรที่ ๑๐ จบ

รถการวรรคที่ ๒ จบ

ปฐมภาณวาร จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

- | | |
|-------------------|---------------------|
| ๑. ญาดสูตร | ๒. สารณียสูตร |
| ๓. อาสังสสูตร | ๔. จักกวัตติสูตร |
| ๕. ปเจตนะสูตร | ๖. อป็นณกสูตร |
| ๗. อัตตพยาพาธสูตร | ๘. เทวโลกสูตร |
| ๙. ปฐมปาปณิกสูตร | ๑๐. หุติยปาปณิกสูตร |

เชิงอรรถ :

^๑ เรียนจบคัมภีร์ (อาคตตาม) ในที่นี้หมายถึงเรียนจบพระพุทธพจน์ คือ พระไตรปิฎก ๕ นิกาย ได้แก่ ทีฆนิกาย มัชฌิมนิกาย สังยุตตนิกาย อังคตตรนิกาย และขุททกนิกาย (อง.ดิก.อ. ๒/๒๐/๙๘)

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมป็นณาสก]

๓. ปุคคลวรรค ๑. สวิญญสูตร

๓. ปุคคลวรรค

หมวดว่าด้วยบุคคล

๑. สวิญญสูตร

ว่าด้วยพระสวิญญะและมหาโกญฐิตะ

[๒๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิก เศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้น ท่านพระสวิญญะและท่านพระมหาโกญฐิตะเข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจพอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้วนั้น ณ ที่สมควร ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวกับท่านพระสวิญญะดังนี้ว่า

ท่านสวิญญะ บุคคล ๓ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก

บุคคล ๓ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. กายสักขีบุคคล^๑

๒. ทิฏฐิปัตตบุคคล^๒

๓. สัทธาวิมุตตบุคคล^๓

บุคคล ๓ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก บรรดาบุคคล ๓ จำพวกนี้ ท่านชอบใจบุคคลจำพวกไหนซึ่งดียิ่งกว่าและประณีตกว่า

ท่านพระสวิญญะตอบว่า บุคคล ๓ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก

บุคคล ๓ จำพวกไหนบ้าง คือ

เชิงอรรถ :

^๑ กายสักขีบุคคล หมายถึงพระอริยบุคคลผู้บรรลุโสดาปัตติผลขึ้นไป เป็นผู้เห็นประจักษ์กับตัว สัมผัสวิโมกข์ ๘ ด้วยนามกาย แล้วสามารถทำให้แจ้งพระนิพพานภายหลังได้ (อง.ตีก.อ. ๒/๒๑/๙๘, อง.สุตตก.อ. ๓/๑๔/๑๖๑)

^๒ ทิฏฐิปัตตบุคคล หมายถึงพระอริยบุคคลผู้บรรลุโสดาปัตติผลขึ้นไป บรรลุสัมมาทิฏฐิ เข้าใจอริยสังขุก ต่อ (อง.สุตตก.อ. ๓/๑๔/๑๖๑)

^๓ สัทธาวิมุตตบุคคล หมายถึงพระอริยบุคคลผู้บรรลุโสดาปัตติผลขึ้นไป ผู้หลุดพ้นด้วยศรัทธา (อง.ตีก.อ. ๒/๒๑/๙๘, อง.สุตตก.อ. ๓/๑๔/๑๖๑-๒)

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมป็นณาสก]

๓. ปุคคลวรรค ๑. สวิญญสูตร

๑. กายสักขีบุคคล

๒. ทิฏฐิปัตตบุคคล

๓. สัทธาวิมุตตบุคคล

บุคคล ๓ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก บรรดาบุคคล ๓ จำพวกนี้ ผม
ชอบใจสัทธาวิมุตตบุคคลซึ่งดียิ่งกว่าและประณีตกว่า ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะ
สัทธินทรีย์ของบุคคลนี้แก่กล้ายิ่งนัก

ลำดับนั้น ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวกับท่านพระมหาโกฏิติเตตังนี้ว่า บุคคล
๓ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก

บุคคล ๓ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. กายสักขีบุคคล

๒. ทิฏฐิปัตตบุคคล

๓. สัทธาวิมุตตบุคคล

บุคคล ๓ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก บรรดาบุคคล ๓ จำพวกนี้ ท่าน
ชอบใจบุคคลจำพวกไหนซึ่งดียิ่งกว่าและประณีตกว่า

ท่านพระมหาโกฏิติเตตอบว่า บุคคล ๓ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก

บุคคล ๓ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. กายสักขีบุคคล

๒. ทิฏฐิปัตตบุคคล

๓. สัทธาวิมุตตบุคคล

บุคคล ๓ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก บรรดาบุคคล ๓ จำพวกนี้ ผม
ชอบใจกายสักขีบุคคลซึ่งดียิ่งกว่าและประณีตกว่า ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะ
สมาธินทรีย์ของบุคคลนี้แก่กล้ายิ่งนัก

ลำดับนั้น ท่านพระมหาโกฏิติเตได้ถามปัญหานี้กับท่านพระสารีบุตรตั้งนี้ว่า
บุคคล ๓ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก

บุคคล ๓ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. กายสักขีบุคคล

๒. ทิฏฐิปัตตบุคคล

๓. สัทธาวิมุตตบุคคล

บุคคล ๓ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก บรรดาบุคคล ๓ จำพวกนี้ ท่าน
ชอบใจบุคคลจำพวกไหนซึ่งดียิ่งกว่าและประณีตกว่า

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมป็นณาสก]

๓. บุคคลวรรค ๑. สวิภูสสุต

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า บุคคล ๓ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก

บุคคล ๓ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. กายสักขีบุคคล

๒. ทิฏฐิปัตตบุคคล

๓. สัทธาวิมุตตบุคคล

บุคคล ๓ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก บรรดาบุคคล ๓ จำพวกนี้ ผมชอบใจทิฏฐิปัตตบุคคลซึ่งดียิ่งกว่าและประณีตกว่า ช้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะปัญญาทริยของบุคคลนี้แก่กล้ายิ่งนัก

ลำดับนั้น ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวกับท่านพระสวิภูสและท่านพระมหาโกฏฐิตะดังนี้ว่า “พวกเราทั้งหมดต่างตอบปัญหาตามปฏิภาณของตน มาไปด้วยกันเถิด เราจักเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ กราบทูลข้อความนี้ เราจักทรงจำข้อความตามที่พระผู้มีพระภาคตรัสตอบแก่เรา” ท่านพระสวิภูสและท่านพระมหาโกฏฐิตะตอบรับท่านพระสารีบุตรแล้ว

ลำดับนั้น ท่านพระสารีบุตร ท่านพระสวิภูส และท่านพระมหาโกฏฐิตะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ท่านพระสารีบุตรผู้นั่ง ณ ที่สมควรแล้ว ได้กราบทูลข้อสนทนาทั้งหมดกับท่านพระสวิภูสและท่านพระมหาโกฏฐิตะแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ในเรื่องนี้ การตอบปัญหาโดยนัยเดียวว่า บรรดาบุคคล ๓ จำพวกนี้ บุคคลนี้ดียิ่งกว่าและประณีตกว่า ไม่ใช่จะทำได้ง่าย เพราะอาจเป็นไปได้ว่า สัทธาวิมุตตบุคคลเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความเป็นอรหันต์ กายสักขีบุคคลเป็นสกทาคามีหรืออนาคามี ทิฏฐิปัตตบุคคลเป็นสกทาคามีหรืออนาคามี

ในเรื่องนี้ การตอบปัญหาโดยนัยเดียวว่า บรรดาบุคคล ๓ จำพวกนี้ บุคคลนี้ดียิ่งกว่าและประณีตกว่า ไม่ใช่จะทำได้ง่าย เพราะอาจเป็นไปได้ว่า กายสักขีบุคคลเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความเป็นอรหันต์ สัทธาวิมุตตบุคคลเป็นสกทาคามีหรืออนาคามี ทิฏฐิปัตตบุคคลเป็นสกทาคามีหรืออนาคามี

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมปิ่นณาสก]

๓. ปุคคลวรรค ๒. คิลานสูตร

ในเรื่องนี้ การตอบปัญหาโดยนัยเดียวว่า บรรดาบุคคล ๓ จำพวกนี้ บุคคลนี้ดียิ่งกว่าและประณีตกว่า ไม่ใช่จะทำได้ง่าย เพราะอาจเป็นไปได้ว่า ทิฏฐิปัตตบุคคลเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความเป็นอรหันต์ สัทธาวิมุตตบุคคลเป็นสกทาคามีหรืออนาคามี กายสักขีบุคคลเป็นสกทาคามีหรืออนาคามี

ในเรื่องนี้ การตอบปัญหาโดยนัยเดียวว่า บรรดาบุคคล ๓ จำพวกนี้ บุคคลนี้ดียิ่งกว่าและประณีตกว่า ไม่ใช่จะทำได้ง่าย

สวิฏฐสูตรที่ ๑ จบ

๒. คิลานสูตร

ว่าด้วยคนไข้และบุคคลผู้เปรียบด้วยคนไข้

[๒๒] ภิกษุทั้งหลาย คนไข้ ๓ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก คนไข้ ๓ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. คนไข้บางคนในโลกนี้ได้โทษณะที่เป็นสัปปายะ^๑ หรือไม่ได้โทษณะที่เป็นสัปปายะก็ตาม ได้ยาที่เป็นสัปปายะ หรือไม่ได้ยาที่เป็นสัปปายะก็ตาม และได้คนพยาบาลที่เหมาะสม หรือไม่ได้คนพยาบาลที่เหมาะสมก็ตาม ย่อมไม่หายจากอาพาธนั้นได้เลย
๒. คนไข้บางคนในโลกนี้ได้โทษณะที่เป็นสัปปายะ หรือไม่ได้โทษณะที่เป็นสัปปายะก็ตาม ได้ยาที่เป็นสัปปายะ หรือไม่ได้ยาที่เป็นสัปปายะก็ตาม และได้คนพยาบาลที่เหมาะสม หรือไม่ได้คนพยาบาลที่เหมาะสมก็ตาม ย่อมหายจากอาพาธนั้นได้
๓. คนไข้บางคนในโลกนี้ได้โทษณะที่เป็นสัปปายะจึงหายจากอาพาธนั้น เมื่อไม่ได้ ย่อมไม่หาย ได้ยาที่เป็นสัปปายะจึงหายจากอาพาธนั้น เมื่อไม่ได้ ย่อมไม่หาย และได้คนพยาบาลที่เหมาะสมจึงหายจากอาพาธนั้น เมื่อไม่ได้ ย่อมไม่หาย

เชิงอรรถ :

^๑ เป็นสัปปายะ ในที่นี้หมายถึงมีประโยชน์ ก่อให้เกิดความเจริญ (อง.ตัก.อ. ๒/๒๒/๙๙)

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมป็นณาสก]

๓. ปุคคลวรรค ๒. คิลานสูตร

บรรดาคนไข้ ๓ จำพวกนั้น คนไข้ใดได้โภชนะที่เป็นสัปปายะจึงหายจากอาพาธนั้น เมื่อไม่ได้ย้อมไม่หาย ใดยาที่เป็นสัปปายะจึงหายจากอาพาธนั้นเมื่อไม่ได้ย้อมไม่หาย และได้คนพยาบาลที่เหมาะสมจึงหายจากอาพาธนั้น เมื่อไม่ได้ย้อมไม่หาย เพราะอาศัยคนไข่นี้แล เราจึงอนุญาตอาหารสำหรับภิกษุไข้ อนุญาตยาสำหรับภิกษุไข้ และอนุญาตคนพยาบาลสำหรับภิกษุไข้ ก็เพราะอาศัยคนไข่นี้ คนไข้แม่อื่น ๆ ก็ควรได้รับการพยาบาลด้วย คนไข้ ๓ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก ฉันท

บุคคลที่เปรียบได้กับคนไข้ ๓ จำพวกนี้ ก็ฉันทนั้นเหมือนกันแลมีปรากฏอยู่ในโลก

บุคคลที่เปรียบได้กับคนไข้ ๓ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลบางคนในโลกนี้ได้เห็นตถาคต หรือไม่ได้เห็นตถาคตก็ตาม ได้ฟังธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศไว้ หรือไม่ได้ฟังธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศไว้ก็ตาม ย่อมไม่หยั่งลงสู่ความเห็นชอบที่กำหนดในกุศลธรรมทั้งหลาย
๒. บุคคลบางคนในโลกนี้ได้เห็นตถาคต หรือไม่ได้เห็นตถาคตก็ตาม ได้ฟังธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศไว้ หรือไม่ได้ฟังธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศไว้ก็ตาม ย่อมไม่หยั่งลงสู่ความเห็นชอบที่กำหนดในกุศลธรรมทั้งหลาย
๓. บุคคลบางคนในโลกนี้ได้เห็นตถาคตจึงหยั่งลงสู่ความเห็นชอบที่กำหนดในกุศลธรรมทั้งหลาย เมื่อไม่ได้เห็นย้อมไม่หยั่งลง ได้ฟังธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศไว้จึงหยั่งลงสู่ความเห็นชอบที่กำหนดในกุศลธรรมทั้งหลาย เมื่อไม่ได้ฟังย้อมไม่หยั่งลง

บรรดาบุคคล ๓ จำพวกนั้น บุคคลใดได้เห็นตถาคตจึงหยั่งลงสู่ความเห็นชอบที่กำหนดในกุศลธรรมทั้งหลาย เมื่อไม่ได้เห็นย้อมไม่หยั่งลง ได้ฟังธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศไว้จึงหยั่งลงสู่ความเห็นชอบที่กำหนดในกุศลธรรมทั้งหลาย เมื่อไม่ได้ฟังย้อมไม่หยั่งลง เพราะอาศัยบุคคลนี้แล เราจึงอนุญาตการแสดงธรรม ก็เพราะอาศัยบุคคลนี้จึงควรแสดงธรรมแก่บุคคลแม่เหล่าอื่น

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลที่เปรียบได้กับคนไข้ ๓ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก

คิลานสูตรที่ ๒ จบ

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมป็นณาสก]

๓. ปุคคลวรรค ๓. สังขารสูตร

๓. สังขารสูตร

ว่าด้วยสังขาร

[๒๓] ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก

บุคคล ๓ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลบางคนในโลกนี้ปรุ้งแต่งกายสังขาร^๑ ที่มีความเบียดเบียน ปรุ้งแต่งวจีสังขาร^๒ ที่มีความเบียดเบียน และปรุ้งแต่งมโนสังขาร^๓ ที่มีความเบียดเบียน เขาครี้นปรุ้งแต่งแล้วย่อมเข้าถึงโลกที่มีความเบียดเบียน ผัสสะที่มีความเบียดเบียนย่อมถูกต้องบุคคลผู้เข้าถึงโลกที่มีความเบียดเบียนนั้น เขาถูกผัสสะที่มีความเบียดเบียนกระทบเข้า ย่อมเสวยเวทนาที่มีความเบียดเบียน เป็นทุกข์โดยส่วนเดียวเหมือนพวกสัตว์นรก
๒. บุคคลบางคนในโลกนี้ปรุ้งแต่งกายสังขารที่ไม่มีความเบียดเบียน ปรุ้งแต่งวจีสังขารที่ไม่มีความเบียดเบียน และปรุ้งแต่งมโนสังขารที่ไม่มีความเบียดเบียน เขาครี้นปรุ้งแต่งแล้วย่อมเข้าถึงโลกที่ไม่มีความเบียดเบียน ผัสสะที่ไม่มีความเบียดเบียนย่อมถูกต้องบุคคลผู้เข้าถึงโลกที่ไม่มีความเบียดเบียนนั้น เขาถูกผัสสะที่ไม่มีความเบียดเบียนกระทบเข้า ย่อมเสวยเวทนาที่ไม่มีความเบียดเบียน เป็นสุขโดยส่วนเดียวเหมือนสุกกิณพรหม
๓. บุคคลบางคนในโลกนี้ปรุ้งแต่งกายสังขารที่มีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง ปรุ้งแต่งวจีสังขารที่มีความเบียดเบียนบ้าง

เชิงอรรถ :

^๑ กายสังขาร หมายถึงสภาพปรุ้งแต่งการกระทำทางกาย หรือกายสัญญาเจตนา คือความจงใจทางกาย (อภ.ตีก.อ. ๒/๒๓/๑๐๑)

^๒ วจีสังขาร หมายถึงสภาพปรุ้งแต่งการกระทำทางวาจา ได้แก่ วิตกและวิจารณ์ หรือวจีสัญญาเจตนา คือความจงใจทางวาจา (อภ.ตีก.อ. ๒/๒๓/๑๐๑)

^๓ มโนสังขาร หมายถึงสภาพปรุ้งแต่งการกระทำทางใจ ได้แก่ สัญญาและเวทนา หรือมโนสัญญาเจตนา คือความจงใจทางใจ (อภ.ตีก.อ. ๒/๒๓/๑๐๑)

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมป็นณาสก]

๓. บุคคลวรรค ๔. พหุการสูตร

ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง และปรุงแต่งมโนสังขารที่มีความเบียดเบียนบ้าง
 ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง เขาครั้นปรุงแต่งแล้วย่อมเข้าถึงโลกที่มี
 ความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง ผัสสะที่มีความ
 เบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง ย่อมถูกต้องบุคคลผู้เข้าถึง
 โลกที่มีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง เขาถูกผัสสะ
 ที่มีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้างกระทบเข้า ย่อม
 เสวยเวทนาที่มีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง มีสุข
 และทุกข์ระคนกันเหมือนมนุษย์ เทวดาบางพวก และเปรตบางพวก
 ภิคุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก

สังขารสูตรที่ ๓ จบ

๔. พหุการสูตร

ว่าด้วยบุคคลที่มีอุปการะมาก

[๒๔] ภิคุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้มีอุปการะมากแก่บุคคล

บุคคล ๓ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลอาศัยบุคคลใดแล้ว นับถือพระพุทธเจ้าว่าเป็นที่พึ่งที่ระลึก นับถือ
 พระธรรมว่าเป็นที่พึ่งที่ระลึก และนับถือพระสงฆ์ว่าเป็นที่พึ่งที่ระลึก
 บุคคลนี้ชื่อว่า มีอุปการะมากแก่บุคคลนี้
๒. บุคคลอาศัยบุคคลใดแล้วรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า "นี้ทุกข์ นี้ทุกข-
 สมุทัย(เหตุเกิดทุกข์) นี้ทุกขนิโรธ(ความดับทุกข์) นี้ทุกขนิโรธคามินี-
 ปฏิปทา(ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์) บุคคลนี้ชื่อว่า มีอุปการะมาก
 แก่บุคคลนี้
๓. บุคคลอาศัยบุคคลใดแล้วทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันไม่มี
 อาสวะเพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน
 บุคคลนี้ชื่อว่า มีอุปการะมากแก่บุคคลนี้

ภิคุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้แลชื่อว่า มีอุปการะมากแก่บุคคลนี้

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมปิณฑาสก]

๓. บุคคลวรรค ๕. วชิรูปมสูตร

ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวว่า ไม่มีบุคคลอื่นนอกจากบุคคล ๓ จำพวกนี้ที่ชื่อว่า เป็นผู้มือุปการะมากแก่บุคคลนี้ การที่บุคคลนี้จะปฏิบัติตอบแทนแก่บุคคล ๓ จำพวกนี้ด้วยการตอบแทน คือด้วยการกราบไหว้ การลูกรับ การประนมมือไหว้ การแสดงความเคารพ การให้ผ้าถุงห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค เรากล่าวว่า มิใช่จะทำได้โดยง่าย

พหุการสูตรที่ ๔ จบ

๕. วชิรูปมสูตร

ว่าด้วยบุคคลที่มีจิตเหมือนเพชร

[๒๕] ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก

บุคคล ๓ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลที่มีจิตเหมือนแผลเก่า

๒. บุคคลที่มีจิตเหมือนฟ้าแลบ

๓. บุคคลที่มีจิตเหมือนเพชร

บุคคลที่มีจิตเหมือนแผลเก่า เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นคนมักโกรธ มากไปด้วยความคับแค้นใจ ถูกว่ากล่าวแม้เพียงเล็กน้อยก็ขัดใจ โกรธเคือง พยาบาท ซ้ำเคียด แสดงอาการโกรธ ขัดเคือง และไม่พอใจ เปรียบเหมือนแผลเก่าถูกไม้หรือกระบือของกระทบเข้า ย่อมให้เกิดความเจ็บปวดมากขึ้น แม้ฉันใด บุคคลบางคนในโลกนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกันแลเป็นคน มักโกรธ มากไปด้วยความคับแค้นใจ ถูกว่ากล่าวแม้เพียงเล็กน้อยก็ขัดใจ โกรธเคือง พยาบาท ซ้ำเคียด แสดงอาการโกรธ ขัดเคือง และไม่พอใจ นี้เรียกว่า บุคคลที่มีจิตเหมือนแผลเก่า

บุคคลที่มีจิตเหมือนฟ้าแลบ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา” เปรียบเหมือนคนมีตาดีเห็นรูปได้ในขณะฟ้าแลบในเวลากลางคืนที่มีมืดมิด แม้ฉันใด บุคคลบางคนในโลกนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกันแล

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมป็นณาสก]

๓. บุคคลวรรค ๖. เสวิตัพพสูตร

รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินี-
ปฏิบัติ” นี้เรียกว่า บุคคลที่มีจิตเหมือนฟ้าแลบ

บุคคลที่มีจิตเหมือนเพชร^๑ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ทำให้แจ่มเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันไม่มีอาสวะ
เพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน เปรียบเหมือนแก้วมณี
หรือหินบางชนิดที่เพชรจะทำลายไม่ได้ไม่มี แม่นั่นใด บุคคลบางคนในโลกนี้ก็ฉันทัน
นั้นเหมือนกันแล ... เพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน นี้
เรียกว่า บุคคลที่มีจิตเหมือนเพชร

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก

วชิรุปมสูตรที่ ๕ จบ

๖. เสวิตัพพสูตร

ว่าด้วยบุคคลที่ควรคบ

[๒๖] ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก

บุคคล ๓ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลที่ไม่ควรเสพ ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าไปนั่งใกล้

๒. บุคคลที่ควรเสพ ควรคบ ควรเข้าไปนั่งใกล้

๓. บุคคลที่ควรสักการะ เคารพแล้วจึงเสพ คบ เข้าไปนั่งใกล้

บุคคลที่ไม่ควรเสพ ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าไปนั่งใกล้ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ต่ำทรามกว่าตนในด้านศีล สมาธิ ปัญญา บุคคล
เช่นนี้ ไม่ควรเสพ ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าไปนั่งใกล้ นอกจากจะเมตตาอนุเคราะห์

บุคคลที่ควรเสพ ควรคบ ควรเข้าไปนั่งใกล้ เป็นอย่างไร

เชิงอรรถ :

^๑ จิตเหมือนเพชร หมายถึงจิตที่มีความแข็งแกร่ง สามารถกำจัดมูลรากแห่งกิเลสทั้งหลาย (อภ.ตัก.อ.
๒/๒๕/๑๐๓)

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมป็นณาสก]

๓. บุคคลวรรค ๗. ชิคฺฉฉิตฺตพฺพสุตฺร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เสมอตนในด้านศีล สมาธิ ปัญญา บุคคลเช่นนี้
ควรเสพ ควรคบ ควรเข้าไปนั่งใกล้ ช้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะการสนทนาเกี่ยวกับศีล
สมาธิ ปัญญา จักมีแก่เราทั้งหลายผู้ถึงความเสมอกันในด้านศีล สมาธิ ปัญญา
การสนทนาของเราทั้งหลายนั้นจักดำเนินไปได้ และจักเป็นความสำเร็จ

เพราะเหตุนั้น บุคคลเช่นนี้จึงควรเสพ ควรคบ ควรเข้าไปนั่งใกล้

บุคคลที่ควรสักการะ เคารพ แล้วจึงเสพ คบ เข้าไปนั่งใกล้ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เหนือกว่าตนในด้านศีล สมาธิ ปัญญา บุคคลเช่นนี้
ควรสักการะ เคารพแล้วจึงเสพ คบ เข้าไปนั่งใกล้ ช้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะบุคคล
เช่นนี้คิดว่า จักบำเพ็ญศีลชั้นธ(กองศีล) สมาธิชั้นธ(กองสมาธิ) ปัญญาชั้นธ(กอง
ปัญญา)ที่ยังไม่บริบูรณ์ให้บริบูรณ์ หรือจักอนุเคราะห์ศีลชั้นธ สมาธิชั้นธ ปัญญาชั้นธ
ที่บริบูรณ์ด้วยปัญญาในที่นั้น ๆ

เพราะเหตุนั้น บุคคลเช่นนี้จึงควรสักการะ เคารพแล้วจึงเสพ คบ เข้าไปนั่งใกล้

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก

บุคคลคบผู้ต่ำทรามยอมพลอยต่ำทรามไปด้วย

แต่คบผู้ที่เสมอกันยอมไม่เสื่อมในกาลไหน ๆ

คบผู้ที่สูงกว่ายอมเด่นขึ้นทันตาเห็น

เพราะฉะนั้นจึงควรคบผู้ที่สูงกว่าตน

เสวิตฺตพฺพสุตฺรที่ ๖ จบ

๗. ชิคฺฉฉิตฺตพฺพสุตฺร

ว่าด้วยบุคคลที่ควรรังเกียจ

[๒๗] ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก

บุคคล ๓ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลที่ควรรังเกียจ ไม่ควรเสพ ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าไปนั่งใกล้

๒. บุคคลที่ควรวางเฉย ไม่ควรเสพ ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าไปนั่งใกล้

๓. บุคคลที่ควรเสพ ควรคบ ควรเข้าไปนั่งใกล้

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมป็นณาสก]

๓. บุคคลวรรค ๗. ชิคฉัตตัพพสูตร

บุคคลที่ควรรังเกียจ ไม่ควรเสพ ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าไปนั่งใกล้ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นคนทุศีล มีกรรมเลวทราม ไม่สะอาด มีความประพฤติที่น่ารังเกียจ มีการงานปกปิด ไม่ใช่สมณะ แต่ปฏิญญาว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่พรหมจารี แต่ปฏิญญาว่าเป็นพรหมจารี^๑ เน่าภายใน ชุ่มด้วยราคะ เป็นเหมือนหยากเยื่อ บุคคลเช่นนี้ควรรังเกียจ ไม่ควรเสพ ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าไปนั่งใกล้ ช้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะคนทั่วไปแม้จะไม่ได้ตามอย่างบุคคลเช่นนี้ แต่กิตติศัพท์อันชั่วของเขา ก็กระฉอนไปว่า “คนคบมิตรชั่ว คบสหายชั่ว คบเพื่อนชั่ว” เปรียบเหมือนงูที่จมอยู่ในคู แม้จะไม่กัดใคร ๆ ก็จริง แต่ก็ทำให้เปื้อนได้ แม้ฉันใด คนทั่วไปก็ฉันนั้นเหมือนกัน แม้จะไม่ได้ตามอย่างบุคคลเช่นนี้ แต่กิตติศัพท์อันชั่วของเขาก็กระฉอนไปว่า “คนคบมิตรชั่ว คบสหายชั่ว คบเพื่อนชั่ว”

เพราะเหตุนั้น บุคคลเช่นนี้จึงควรรังเกียจ ไม่ควรเสพ ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าไปนั่งใกล้

บุคคลที่ควรวางเฉย ไม่ควรเสพ ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าไปนั่งใกล้ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นคนมักโกรธ มากไปด้วยความคับแค้นใจ ภูกว่ากล่าวแม้เพียงเล็กน้อยก็ขัดใจ โกรธเคือง พยาบาท ชึ่งเคียด แสดงอาการโกรธ ขัดเคือง และไม่พอใจ

เปรียบเหมือนแผลถูกไม้หรือกระบือองกระทบเข้าย้อมทำให้เกิดความเจ็บปวดมากขึ้น แม้ฉันใด บุคคลบางคนในโลกนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกันแล เป็นคนมักโกรธ มากไปด้วยความคับแค้นใจ ภูกว่ากล่าวแม้เพียงเล็กน้อยก็ขัดใจ โกรธเคือง พยาบาท ชึ่งเคียด แสดงอาการโกรธ ขัดเคือง และไม่พอใจ

เปรียบเหมือนถ่านไม้มะพลับถูกไม้หรือกระบือองกระทบเข้าย้อมปะทุเกินประมาณ แม้ฉันใด บุคคลบางคนในโลกนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกันแล เป็นคนมักโกรธ มากไปด้วยความคับแค้นใจ ภูกว่ากล่าวแม้เพียงเล็กน้อยก็ขัดใจ โกรธเคือง พยาบาท ชึ่งเคียด แสดงอาการโกรธ ขัดเคือง และไม่พอใจ

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเชิงอรรถที่ ๑ ข้อ ๑๓ ติกนิบาต หน้า ๑๕๓ ในเล่มนี้

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า : ๑๗๖ }

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ดิกนิบาต [๑. ปฐมปิณฑาสก]

๓. บุคคลวรรค ๘. คุณภาณีสสูตร

เปรียบเหมือนหลุมคุณถูกไม้หรือกระเบื้องกระทบเข้าย้อมส่งกลิ่นเหม็นรุนแรงขึ้น
แม้ฉันใด บุคคลบางคนในโลกนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกันแล เป็นคนมักโกรธ มากไปด้วย
ความคับแค้นใจ ถูกว่ากล่าวแม่เพียงเล็กน้อยก็ขัดใจ โกรธเคือง พยาบาท ซึ่งเคียด
แสดงอาการโกรธ ขัดเคือง และไม่พอใจ

บุคคลเช่นนี้ควรวางเฉย ไม่ควรเสพ ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าไปนั่งใกล้ ช้อนั้น
เพราะเหตุไร เพราะว่าบุคคลนั้นอาจตำเรอบ้าง บริภาษเรอบ้าง ทำให้ฉิบหายบ้าง
เพราะเหตุนั้น บุคคลเช่นนี้จึงควรวางเฉย ไม่ควรเสพ ไม่ควรคบ ไม่ควร
เข้าไปนั่งใกล้

บุคคลที่ควรเสพ ควรคบ ควรเข้าไปนั่งใกล้ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้มีศีล มีธรรมงาม บุคคลเช่นนี้ควรเสพ ควรคบ
ควรเข้าไปนั่งใกล้ ช้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะว่าคนทั่วไปแม้จะไม่ได้ตามอย่างบุคคล
เช่นนี้ แต่ก็คิดดีศัพท์อันงามของเขาก็ขจรไปว่า “คนคบมิตรดี คบสหายดี คบเพื่อนดี”

เพราะเหตุนั้น บุคคลเช่นนี้จึงควรเสพ ควรคบ ควรเข้าไปนั่งใกล้

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก

บุคคลคบผู้ต่ำทรามย้อมพลอยต่ำทรามไปด้วย

แต่คบผู้ที่เสมอกันย้อมไม่เสื่อมในกาลไหน ๆ

คบผู้ที่สูงกว่าย้อมเด่นขึ้นทันตาเห็น

เพราะฉะนั้นจึงควรคบผู้ที่สูงกว่าตน

ขุจฉิตัพพสูตรที่ ๗ จบ

๘. คุณภาณีสสูตร

ว่าด้วยบุคคลผู้พูดภาษาคูถ

[๒๘] ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก

บุคคล ๓ จำพวก ไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลผู้พูดภาษาคูถ

๒. บุคคลผู้พูดภาษาดอกไม้

๓. บุคคลผู้พูดภาษาน้ำผึ้ง

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมปิ่นณาสก]

๓. บุคคลวรรค ๙. อันธสูตร

บุคคลผู้พูดภาษาคุณ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้อยู่ในสภา อยู่ในบริษัท อยู่ท่ามกลางหมู่ญาติ อยู่ท่ามกลางหมู่ทหาร หรืออยู่ท่ามกลางราชสำนัก ถูกเขาอ้างเป็นพยานซักถามว่า "ท่านรู้สิ่งใด จงกล่าวสิ่งนั้น" บุคคลนั้นไม่รู้ก็กล่าวว่า "รู้" หรือรู้ก็กล่าวว่า "ไม่รู้" ไม่เห็นก็กล่าวว่า "เห็น" หรือเห็นก็กล่าวว่า "ไม่เห็น" กล่าวเท็จทั้งที่รู้เพราะตนเป็นเหตุบ้าง เพราะบุคคลอื่นเป็นเหตุบ้าง เพราะเหตุคือเห็นแก่อำมิสเล็กน้อยบ้าง ด้วยประการฉะนี้ นี้เรียกว่า บุคคลผู้พูดภาษาคุณ

บุคคลผู้พูดภาษาดอกไม้ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้อยู่ในสภา อยู่ในบริษัท อยู่ท่ามกลางหมู่ญาติ อยู่ท่ามกลางหมู่ทหาร หรืออยู่ท่ามกลางราชสำนัก ถูกเขาอ้างเป็นพยานซักถามว่า "ท่านรู้สิ่งใด จงกล่าวสิ่งนั้น" บุคคลนั้นไม่รู้ก็กล่าวว่า "ไม่รู้" หรือรู้ก็กล่าวว่า "รู้" ไม่เห็นก็กล่าวว่า "ไม่เห็น" หรือเห็นก็กล่าวว่า "เห็น" ไม่กล่าวเท็จทั้งที่รู้เพราะตนเป็นเหตุบ้าง เพราะบุคคลอื่นเป็นเหตุบ้าง เพราะเหตุคือเห็นแก่อำมิสเล็กน้อยบ้าง ด้วยประการฉะนี้ นี้เรียกว่า บุคคลผู้พูดภาษาดอกไม้

บุคคลผู้พูดภาษาน้ำผึ้ง เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ละเว้นขาดจากการพูดคำหยาบ คือพูดแต่คำที่ไม่มีโทษ ไพเราะ น่ารัก จับใจ เป็นคำของชาวเมือง คนส่วนมากรักใคร่พอใจ นี้เรียกว่า บุคคลผู้พูดภาษาน้ำผึ้ง

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก

คุณภาณีสสูตรที่ ๘ จบ

๙. อันธสูตร

ว่าด้วยบุคคลตาบอด

[๒๙] ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก

บุคคล ๓ จำพวก ไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลตาบอด

๒. บุคคลตาเดียว

๓. บุคคลสองตา

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๑. ปฐมปัณณาสก]

๓. บุคคลวรรค ๙. อันธสูตร

บุคคลตาบอด เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ไม่มีนัยน์ตา^๑ เป็นเหตุให้ได้โภคทรัพย์ที่ยังไม่ได้ หรือทำโภคทรัพย์ที่ได้แล้วให้เพิ่มพูน และเขาไม่มีนัยน์ตาเป็นเครื่องรัฐธรรมที่เป็นกุศลและอกุศล รัฐธรรมที่มีโทษและไม่มีโทษ รัฐธรรมที่เลวและประณีต รัฐธรรมที่มีส่วนเปรียบด้วยธรรมฝ่ายดำและธรรมฝ่ายขาว นี้เรียกว่า บุคคลตาบอด

บุคคลตาเดียว เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้มีนัยน์ตาเป็นเหตุให้ได้โภคทรัพย์ที่ยังไม่ได้ หรือทำโภคทรัพย์ที่ได้แล้วให้เพิ่มพูน แต่เขาไม่มีนัยน์ตาเป็นเครื่องรัฐธรรมที่เป็นกุศลและอกุศล รัฐธรรมที่มีโทษและไม่มีโทษ รัฐธรรมที่เลวและประณีต รัฐธรรมที่มีส่วนเปรียบด้วยธรรมฝ่ายดำและธรรมฝ่ายขาว นี้เรียกว่า บุคคลตาเดียว

บุคคลสองตา เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้มีนัยน์ตาเป็นเหตุให้ได้โภคทรัพย์ที่ยังไม่ได้ หรือทำโภคทรัพย์ที่ได้แล้วให้เพิ่มพูน และเขามีนัยน์ตาเป็นเครื่องรัฐธรรมที่เป็นกุศลและอกุศล รัฐธรรมที่มีโทษและไม่มีโทษ รัฐธรรมที่เลวและประณีต รัฐธรรมที่มีส่วนเปรียบด้วยธรรมฝ่ายดำและธรรมฝ่ายขาว นี้เรียกว่า บุคคลสองตา

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก

โภคทรัพย์อย่างนั้นไม่มีแก่บุคคลตาบอด

และบุคคลตาบอดย่อมไม่ทำบุญ

โทษเคราะห์ย่อมมีแก่บุคคลตาบอด

ผู้มีนัยน์ตาเสียในโลกทั้งสอง

ในกาลต่อมา เราได้กล่าวถึงบุคคลตาเดี่ยวนี้ไว้

ก็บุคคลตาเดียวหมกมุ่นกับธรรมและอธรรม

แสวงหาโภคทรัพย์ด้วยการคดโกงและการพูดเท็จ

อันเป็นการลักขโมยทั้งสองอย่าง

เชิงอรรถ :

^๑ นัยน์ตา ในที่นี้หมายถึงปัญญาจักขุ (อง.ดิก.อ. ๒/๒๙/๑๐๗)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า : ๑๗๙ }

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมป็นณาสก]

๓. บุคคลวรรค ๑๐. อวุกขชสูตร

ก็มาณพผู้เป็นกามโศคนบุคคล
 เป็นคนฉลาดที่จะรวบรวมโภคทรัพย์
 เขาเป็นคนตาเดียวจากโลกนี้ไปสู่รยกยอมเดือดร้อน
 ส่วนบุคคลสองตา
 เรากล่าวว่าเป็นบุคคลผู้ประเสริฐที่สุด
 เขาให้ทรัพย์ที่ตนได้มาด้วยความหมั่นเป็นทาน
 จากโภคทรัพย์ที่ตนหาได้โดยชอบธรรม
 มีความดำริประเสริฐ มีจิตใจไม่วอกแวก
 ย่อมเข้าถึงฐานะที่เจริญซึ่งไปแล้วไม่เศร้าโศก
 บุคคลควรเว้นให้ห่างไกลจากบุคคลตาบอดและบุคคลตาเดียว
 แต่ควรคบบุคคลสองตาที่ประเสริฐที่สุด

อันธสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. อวุกขชสูตร

ว่าด้วยบุคคลมีปัญญาเหมือนหม้อคว่ำ

[๓๐] ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก

บุคคล ๓ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลมีปัญญาเหมือนหม้อคว่ำ
๒. บุคคลมีปัญญาเหมือนชายพก
๓. บุคคลมีปัญญากว้างขวาง(เหมือนหม้อหงาย)

บุคคลมีปัญญาเหมือนหม้อคว่ำ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ไปวัดเป็นประจำเพื่อฟังธรรมในสำนักภิกษุทั้งหลาย
 ภิกษุทั้งหลายแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความ
 งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์^๑พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน

เชิงอรรถ :

^๑ พรหมจรรย์ ในที่นี้หมายถึงอริยมรรคมีองค์ ๘ ซึ่งรวมอยู่ในไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญาอันเป็น
 ความประพฤดิประเสริฐ (อง.ตีก.อ. ๒/๓๐/๑๐๘)

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมป็นณาสก]

๓. ปุคคลวรรค ๑๐. อวุกขชสูตร

แก่เขา เขานั่งตรงที่นั่น จำเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุดแห่งกถานั้นไม่ได้ แม้
 ลุกจากที่นั่นแล้วก็จำเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุดของกถานั้นไม่ได้ เปรียบเหมือน
 หม้อคว่ำที่เขาเทน้ำลงไป น้ำย่อมไหลรอดไป ไม่ชั่งอยู่แม้ฉันใด บุคคลบางคนในโลก
 นี้ก็ฉันนั้นเหมือนกันแล ไปวัดเป็นประจำเพื่อฟังธรรมในสำนักภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ
 ทั้งหลายแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงาม
 ในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน
 แก่เขา เขานั่งตรงที่นั่น จำเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุดแห่งกถานั้นก็ไม่ได้ แม้
 ลุกจากที่นั่นแล้วก็ยังจำเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุดแห่งกถานั้นไม่ได้ นี้เรียกว่า
 บุคคลมีปัญญาเหมือนหม้อคว่ำ

บุคคลมีปัญญาเหมือนชายพก เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ไปวัดเป็นประจำเพื่อฟังธรรมในสำนักภิกษุทั้งหลาย
 ภิกษุทั้งหลายแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความ
 งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน
 แก่เขา เขานั่งตรงที่นั่น จำเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุดแห่งกถานั้นได้ แต่ลุกจาก
 ที่นั่นแล้วก็จำเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุดแห่งกถานั้นไม่ได้ เปรียบเหมือนบุรุษเก็บ
 ของเคี้ยวต่าง ๆ คือ งา ข้าวสาร ขนมดัม พุทราไว้ที่ชายพก บุรุษนั้นเมื่อลุกจากที่
 นั้นพึงทำเรียรดเพราะเปลอสติแม้ฉันใด บุคคลบางคนในโลกนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกันแล
 ไปวัดเป็นประจำเพื่อฟังธรรมในสำนักภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลายแสดงธรรมมีความ
 งามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์
 พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วนแก่เขา เขานั่งตรงที่นั่น จำ
 เบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุดแห่งกถานั้นได้ แต่ลุกจากที่นั่นแล้ว ก็จำเบื้องต้น
 ท่ามกลาง และที่สุดแห่งกถานั้นไม่ได้ นี้เรียกว่า บุคคลมีปัญญาเหมือนชายพก

บุคคลมีปัญญากว้างขวาง เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ไปวัดเป็นประจำเพื่อฟังธรรมในสำนักภิกษุทั้งหลาย
 ภิกษุทั้งหลายแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความ
 งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน
 แก่เขา เขานั่งตรงที่นั่น จำเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุดแห่งกถานั้นได้ แม้ลุกจากที่
 นั้นแล้วก็ยังจำเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุดแห่งกถานั้นได้ เปรียบเหมือนหม้อหงาย

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมปิ่นณาสก]

๓. ปุคคลวรรค ๑๐. อวุกขชสูตร

ที่เขาเท้าน้ำลงไป น้ำย่อมขังอยู่ไม่ไหลรอดไป แม้นั้นใด บุคคลบางคนในโลกนี้ก็ฉนั้นนั้น เหมือนกันแล ไปวัดเป็นประจำเพื่อฟังธรรมในสำนักภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลาย แสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วนแก่เขา เขานั่งตรงที่นั่น จำเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุดแห่งภิกษุเหล่านั้นได้ แม้ออกจากที่นั่นแล้วก็ยัง จำเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุดแห่งภิกษุเหล่านั้นได้ นี้เรียกว่า บุคคลมีปัญญากว้างขวาง ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก

บุคคลมีปัญญาเหมือนหม้อคั่ว

เป็นคนเขลา ไม่มีปัญญาสำหรับพิจารณา
บุคคลเช่นนั้นแม้จะหมั้นไปในสำนักภิกษุทั้งหลาย
ก็ไม่อาจเล่าเรียนเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุดแห่งภิกษุได้
เพราะเขาไม่มีปัญญา

บุคคลมีปัญญาเหมือนชายพก

เรากล่าวว่า ดีกว่าบุคคลที่มีปัญญาเหมือนหม้อคั่ว
บุคคลเช่นนั้นแม้หมั้นไปในสำนักภิกษุทั้งหลาย
นั่งตรงที่นั่นเรียนเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุดแห่งภิกษุ
ครั้นลุกขึ้นแล้วก็กำหนดรู้พยัญชนะไม่ได้
เพราะพยัญชนะที่เขาเรียนแล้วเลอะเลือนไป

ส่วนบุคคลมีปัญญากว้างขวาง

เรากล่าวว่า ดีกว่าบุคคลที่มีปัญญาเหมือนชายพก
บุคคลเช่นนั้นหมั้นไปในสำนักภิกษุทั้งหลาย
นั่งตรงที่นั่นเรียนเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุดแห่งภิกษุ
จำพยัญชนะได้ มีความดำริประเสริฐ
มีจิตใจไม่ออกแวก ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม
ฟังทำที่สุดแห่งทุกขได้

อวุกขชสูตรที่ ๑๐ จบ

ปุคคลวรรคที่ ๓ จบ

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมปิณฑนาสก]

๔. เทวทูตวรรค ๑. สพรหมกสูตร

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

- | | |
|--------------------|-----------------|
| ๑. สวิญญสูตร | ๒. คิลานสูตร |
| ๓. สังขารสูตร | ๔. พหุการสูตร |
| ๕. วชิรูปมสูตร | ๖. เสวิตัพพสูตร |
| ๗. ชิคฺฉนิตัพพสูตร | ๘. คุณภานีสูตร |
| ๙. อัมมสูตร | ๑๐. อวกฺขชสูตร |

๔. เทวทูตวรรค

หมวดว่าด้วยเทวทูต

๑. สพรหมกสูตร

ว่าด้วยสกุลที่มีพรหม

[๓๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย บุตรของสกุลใดบูชาบิดามารดาในเรือนตน สกุลนั้นชื่อว่ามีพรหม บุตรของสกุลใดบูชาบิดามารดาในเรือนตน สกุลนั้นชื่อว่ามีบูรพาจารย์ บุตรของสกุลใดบูชาบิดามารดาในเรือนตน สกุลนั้นชื่อว่ามีอาหุไนยบุคคล

คำว่า พรหม นี้เป็นชื่อของบิดามารดา คำว่า บูรพาจารย์ นี้เป็นชื่อของบิดามารดา คำว่า อาหุไนยบุคคล นี้เป็นชื่อของบิดามารดา ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะบิดามารดามีอุปการะมาก บำรุงเลี้ยง แสดงโลกนี้แก่บุตร

บิดามารดาผู้อนุเคราะห์ประชา

ท่านเรียกว่า พรหม บูรพาจารย์

และอาหุไนยบุคคลของบุตร

เพราะเหตุนั้น บัณฑิตพึงนมนัสการ

และสักการะบิดามารดานั้นด้วยข้าว น้ำ ผ้า ที่นอน

การอบกลิ่น การให้อาบน้ำ และการล้างเท้า

เพราะการปรนนิบัติบิดามารดานั้น

บัณฑิตจึงสรรเสริญในโลกนี้เอง

เขาตายไปแล้วย่อมบันเทิงในสวรรค์

สพรหมกสูตรที่ ๑ จบ

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมป็นณาสก]

๔. เทวทูตวรรค ๒. อานันทสูตร

๒. อานันทสูตร

ว่าด้วยพระอานนท์ทูลถามพระผู้มีพระภาค

[๓๒] ครั้นนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวาย
อภิवाทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ การที่ภิกษุได้สมาธิอย่างที่ไม่ต้องมือหังการ^๑(การถือว่
เป็นเรา) มมังการ^๒(การถือว่เป็นของเรา) และมานานุสัย(กิเลสสนองเนื่องคือความ
ถือตัว) ทั้งในกายที่มีวิญญานนี้ และในนิมิตภายนอกทั้งปวง^๓ และการที่ภิกษุผู้เข้าถึง
เจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติไม่มีมือหังการ มมังการ และมานานุสัยอยู่ พึงมีได้หรือหนอ”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “อานนท์ การที่ภิกษุได้สมาธิอย่างที่ไม่ต้องมี
อหังการ มมังการและมานานุสัยทั้งในกายที่มีวิญญานนี้ และในนิมิตภายนอก
ทั้งปวง และการที่ภิกษุผู้เข้าถึงเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติไม่มีมือหังการ มมังการ และ
มานานุสัยอยู่ พึงมีได้”

ท่านพระอานนท์ทูลถามว่า “การที่ภิกษุได้สมาธิอย่างที่ไม่ต้องมีมือหังการ
มมังการ และมานานุสัยทั้งในกายที่มีวิญญานนี้ และในนิมิตภายนอกทั้งปวง และ
การที่ภิกษุผู้เข้าถึงเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ ไม่มีมือหังการ มมังการ และมานานุสัย
อยู่ พึงมีได้อย่างไร พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า อานนท์ ภิกษุในธรรมวินัยนี้มีความคิดอย่างนี้ว่า
'ธรรมชาตินั้นสงบ นั้นประณีต คือความสงบสังขารทั้งปวง ความสลесึนอุปธิทั้งปวง
ความสิ้นตัณหา ความคลายกำหนัด ความดับทุกข์ นิพพาน' อานนท์ การที่ภิกษุ
ได้สมาธิอย่างที่ไม่ต้องมีมือหังการ มมังการ และมานานุสัยทั้งในกายที่มีวิญญานนี้
และในนิมิตภายนอกทั้งปวง และการที่ภิกษุผู้เข้าถึงเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติไม่มี
อหังการ มมังการ และมานานุสัยอยู่ พึงมีได้ดังนี้แล

เชิงอรรถ :

^๑ อหังการ หมายถึงทิกฐิ (อง.ติก.อ. ๒/๓๒/๑๑๓)

^๒ มมังการ หมายถึงตัณหา (อง.ติก.อ. ๒/๓๒/๑๑๓)

^๓ นิมิตภายนอกทั้งปวง ในที่นี้หมายถึงรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ (อง.ติก.อ. ๒/๓๒/๑๑๓)

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมปิณฑนาสก]

๔. เทวทูตวรรค ๓. สาริปุตตสูตร

อาณนฺท์ เราหมายเอาเช่นนี้จึงกล่าวไว้ในปุณณกปัญหาในปารายนวรรค ดังนี้ว่า

บุคคลใคร่รู้อัตภาพของผู้อื่นและของตนในโลก

ไม่มีกิเลสเป็นเหตุให้หวั่นไหวในโลกไหน ๆ

เรากล่าวว่าบุคคลนั้นเป็นผู้สงบ

ไม่มีกิเลสทำให้จิตมัวหมอง ไม่มีกิเลสกระทบจิต

ไม่มีความทะเยอทะยาน ข้ามพ้นชาติและชราได้แล้ว

อาณนฺทสูตรที่ ๒ จบ

๓. สาริปุตตสูตร

ว่าด้วยพระสาริปุตตรกราบทูลพระผู้มีพระภาค

[๓๓] ครั้งนั้น ท่านพระสาริปุตตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวาย
อภิवाทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสกับท่านพระสาริปุตตรดังนี้ว่า

“สาริปุตตร เราแสดงธรรมโดยย่อก็ได้ เราแสดงธรรมโดยพิสดารก็ได้ เรา
แสดงธรรมทั้งโดยย่อและโดยพิสดารก็ได้ แต่บุคคลผู้รู้ทั่วถึงธรรมหาได้ยาก”

ท่านพระสาริปุตตรกราบทูลว่า “ข้าแต่พระผู้มีพระภาค บัดนี้เป็นกาล ข้าแต่
พระสุคต บัดนี้เป็นเวลาที่พระผู้มีพระภาคพึงแสดงธรรมโดยย่อ พึงแสดงธรรมโดย
พิสดาร พึงแสดงธรรมทั้งโดยย่อและโดยพิสดาร จักมีผู้รู้ทั่วถึงธรรมได้”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า สาริปุตตร เพราะเหตุนั้นแล เธอทั้งหลายพึงสำเหนียก
อย่างนี้ว่า “จักไม่มีอหังการ มมังการ และมานานุสัยทั้งในกายที่มีวิญญาณนี้ และ
ในนิมิตภายนอกทั้งปวง และเราทั้งหลายจักเข้าถึงเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติไม่มี
อหังการ มมังการ และมานานุสัยอยู่” เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้แล

เพราะภิกษุไม่มีอหังการ มมังการ และมานานุสัยทั้งในกายที่มีวิญญาณนี้และ
ในนิมิตภายนอกทั้งปวง และเพราะภิกษุผู้เข้าถึงเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติไม่มีอหังการ
มมังการ และมานานุสัยอยู่ เราจึงเรียกว่า ภิกษุนี้ตัดตัณหา ถอนสังโยชน์ ทำที่สุด
แห่งทุกข์ เพราะรู้ยิ่งด้วยการละมานะได้โดยชอบ

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมปิ่นณาสก]

๔. เทวทูตวรรค ๔. นินทานสูตร

เราหมายเอาเช่นนี้จึงกล่าวไว้ในอุททยปัญหาในปารายนวรรค ดังนี้ว่า

เรากล่าวอัญญาวิโมกข์^๑ ซึ่งเป็นธรรม
สำหรับละธรรมทั้งสองคือกามสัญญา^๒และโทมนัส
เป็นธรรมบรรเทาถีนะ(ความง่วง)
เป็นธรรมปิดกั้นกุกกัจจะ(ความร้อนใจ)
ซึ่งบริสุทธิเพราะอุเบกขาและสติ
มีการตรีกตรองธรรม^๓ เป็นธรรมเกิดก่อน
และเป็นธรรมเครื่องทำลายอวิชชา(ความไม่รู้แจ้ง)

สาริปุตตสูตรที่ ๓ จบ

๔. นินทานสูตร

ว่าด้วยเหตุเกิดแห่งกรรม

[๓๔] ภิกษุทั้งหลาย เหตุให้เกิดกรรม ๓ ประการนี้

เหตุให้เกิดกรรม ๓ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. โลภะ (ความอยากได้) เป็นเหตุให้เกิดกรรม
๒. โทสะ (ความคิดประทุษร้าย) เป็นเหตุให้เกิดกรรม
๓. โมหะ (ความหลง) เป็นเหตุให้เกิดกรรม

กรรมที่ถูกโลภะครอบงำ เกิดจากโลภะ มีโลภะเป็นเหตุ มีโลภะเป็นแดนเกิด^๔
ย่อมให้ผลในที่สุดที่สภาพของเขาเกิด บุคคลต้องเสวยผลกรรมนั้นในขั้นที่กรรมนั้น
ให้ผลในปัจจุบัน ในลำดับที่เกิด หรือในระยะต่อไป

เชิงอรรถ :

^๑ อัญญาวิโมกข์ หมายถึงอรหัตตผล (อง.ตีก.อ. ๒/๓๓/๑๕๖)

^๒ กามสัญญา หมายถึงสัญญาที่เกิดขึ้นปรารภกาม หรือสัญญาที่สหระคด้วยโลกจิต ๘ ดวง (อง.ตีก.อ. ๒/๓๓/๑๕๕)

^๓ การตรีกตรองธรรม (ฉัมมตักกะ) ในที่นี้หมายถึงสัมมาสังกัปปะในอริยมรรคมีองค์ ๘ (อง.ตีก.อ. ๒/๓๓/๑๑๖)

^๔ มีโลภะเป็นแดนเกิด หมายถึงมีโลภะเป็นปัจจัย กล่าวคือมีโลภะเป็นเหตุให้เกิด (อง.ตีก.อ. ๒/๓๔/๑๑๖)

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมป็นณาสก]

๔. เทวทูตวรรค ๔. นินทานสูตร

กรรมที่ถูกโทสะครอบงำ เกิดจากโทสะ มีโทสะเป็นเหตุ มีโทสะเป็นแดนเกิด ย่อมให้ผลในที่ซึ่งอรรถภาพของเขาเกิด บุคคลต้องเสวยผลกรรมนั้นในชั้นที่กรรมนั้น ให้ผลในปัจจุบัน ในลำดับที่เกิด หรือในระยะต่อไป

กรรมที่ถูกโมหะครอบงำ เกิดจากโมหะ มีโมหะเป็นเหตุ มีโมหะเป็นแดนเกิด ย่อมให้ผลในที่ซึ่งอรรถภาพของเขาเกิด บุคคลต้องเสวยผลกรรมนั้นในชั้นที่กรรมนั้น ให้ผลในปัจจุบัน ในลำดับที่เกิด หรือในระยะต่อไป

เปรียบเหมือน เมล็ดพืชที่ไม่แตกหัก ไม่เสียหาย ไม่ถูกลมและแดดกระทบ มีแก่นใน ถูกเก็บไว้อย่างดี ถูกหว่านลงบนพื้นดินที่เตรียมไว้ดี ในนาดี และฝนก็ตกดี เมล็ดพืชที่ฝนตกรดอย่างนั้น ย่อมถึงความเจริญงอกงาม ไพบูลย์ แม่นั่นใจ

กรรมที่ถูกโลภะครอบงำ เกิดจากโลภะ มีโลภะเป็นเหตุ มีโลภะเป็นแดนเกิด ก็ฉนั้นเหมือนกัน ย่อมให้ผลในที่ซึ่งอรรถภาพของเขาเกิด บุคคลต้องเสวยผลกรรม นั้นในชั้นที่กรรมนั้นให้ผลในปัจจุบัน ในลำดับที่เกิด หรือในระยะต่อไป

กรรมที่ถูกโทสะครอบงำ ฯลฯ กรรมที่ถูกโมหะครอบงำ เกิดจากโมหะ มีโมหะ เป็นเหตุ มีโมหะเป็นแดนเกิด ย่อมให้ผลในที่ซึ่งอรรถภาพของเขาเกิด บุคคลต้องเสวย ผลกรรมนั้น ในชั้นที่กรรมนั้นให้ผลในปัจจุบัน ในลำดับที่เกิด หรือในระยะต่อไป

ภิกษุทั้งหลาย เหตุให้เกิดกรรม ๓ ประการนี้แล

เหตุให้เกิดกรรม ๓ ประการนี้

เหตุให้เกิดกรรม ๓ ประการ ะไรบ้าง คือ

- | | |
|---------------------------------|---------------------|
| ๑. อโลภะ (ความไม่โลภ) | เป็นเหตุให้เกิดกรรม |
| ๒. อโทสะ (ความไม่คิดประทุษร้าย) | เป็นเหตุให้เกิดกรรม |
| ๓. อโมหะ (ความไม่หลง) | เป็นเหตุให้เกิดกรรม |

กรรมที่ถูกอโลภะครอบงำ เกิดจากอโลภะ มีอโลภะเป็นเหตุ มีอโลภะเป็นแดน เกิด เมื่อสิ้นโลภะแล้ว เป็นอันบุคคลละกรรมนั้นได้ ตัตรากถอนโคนได้เหมือนต้นตาล ที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้

กรรมที่ถูกอโทสะครอบงำ เกิดจากอโทสะ มีอโทสะเป็นเหตุ มีอโทสะเป็นแดน เกิด เมื่อสิ้นโทสะแล้ว เป็นอันบุคคลละกรรมนั้นได้ ตัตรากถอนโคนได้เหมือนต้น ตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมป็นณาสก]

๔. เทวทูตวรรค ๔. นินทานสูตร

กรรมที่ถูกอโมหะครอบงำ เกิดจากอโมหะ มีอโมหะเป็นเหตุ มีอโมหะเป็นแดนเกิด เมื่อสิ้นอโมหะแล้ว เป็นอันบุคคลละกรรมนั้นได้ ตัดรากถอนโคนได้เหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้

เมล็ดพืชไม่แตกหัก ไม่เสียหาย ไม่ถูกลมและแดดกระทบ มีแก่นใน ถูกเก็บไว้อย่างดี บุรุษพึงเอาไฟเผาเมล็ดพืชเหล่านั้น ครั้นเอาไฟเผาแล้ว ทำให้เป็นเขม่า ครั้นทำให้เป็นเขม่าแล้วพึงโปรยลงในลมที่พัดแรง หรือลอยเสียในแม่น้ำมีกระแสไหลเชี่ยว เมล็ดพืชอันนั้นชื่อว่าถูกตัดรากถอนโคนเหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ แม้จันใด

กรรมที่ถูกอโลภะครอบงำ เกิดจากอโลภะ มีอโลภะเป็นเหตุ มีอโลภะเป็นแดนเกิด ก็จันนั้นเหมือนกัน เมื่อสิ้นอโลภะแล้ว เป็นอันบุคคลละกรรมนั้นได้ ตัดรากถอนโคนได้เหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้

กรรมที่ถูกอโทสะครอบงำ ฯลฯ กรรมที่ถูกอโมหะครอบงำ เกิดจากอโมหะ มีอโมหะเป็นเหตุ มีอโมหะเป็นแดนเกิด เมื่อสิ้นอโมหะแล้ว เป็นอันบุคคลละกรรมนั้นได้ ฯลฯ เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้

ภิกษุทั้งหลาย เหตุให้เกิดกรรม ๓ ประการนี้แล

คนเขลาทำกรรมที่เกิดเพราะโลภะ โทสะ และโมหะ

กรรมที่คนเขลานั้นทำแล้วจะมากหรือน้อยก็ตาม

ย่อมให้ผลในอัตภาพนี้แล

สิ่งอื่น(ที่จะรองรับผลกรรมนั้น)ไม่มี

เพราะเหตุนั้น ภิกษุผู้รู้โลภะ โทสะ และโมหะ

(จึงไม่ทำ)กรรมที่เกิด เพราะเมื่อทำวิชา^๑ ให้เกิดขึ้น

ย่อมละทุกคติทั้งปวงได้

นินทานสูตรที่ ๔ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ วิชา ในที่นี้หมายถึงอหัตตมัคควิชา(ความรู้แจ้งอหัตตมรรค) (อง.ตัก.อ. ๒/๓๔/๑๓๐)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า :๑๘๘ }

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมป็นณาสก]

๔. เทวทูตวรรค ๕. หัตถกสูตร

๕. หัตถกสูตร

ว่าด้วยหัตถกกุมารทูลถามถึงความสุข

[๓๕] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่บนที่ลาดใบไม้ในสีสป่าวัน (ป่าไม้สีเขียว) ใกล้ทางเดินของโค เขตกรุงอาฬวี

ครั้งนั้น หัตถกกุมารชาวกรุงอาฬวี เดินพักผ่อนอิริยาบถ ได้เห็นพระผู้มีพระภาคประทับนั่งบนที่ลาดใบไม้ในสีสป่าวัน ใกล้ทางเดินของโค จึงเข้าไปเฝ้าถึงที่ประทับ ถวายอภิเษกแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า “ข้าแต่พระผู้มีพระภาคผู้เจริญ พระองค์ทรงอยู่สุขสบายดีหรือ”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “อย่างนั้น กุมาร เราอยู่เป็นสุขดี และเราเป็นหนึ่งในบรรดาคนที่อยู่เป็นสุขในโลก”

หัตถกกุมารกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ราตรีในฤดูหนาวตั้งอยู่ในระหว่าง^๑ เป็นสมัยที่หิมะตกพื้นดินแข็ง แดกระแหง ที่ลาดใบไม้บาง ใบไม้ทั้งหลายอยู่ห่างกัน ผักกาสายะ(ฝ้ายอมน้ำฝาด)เย็น และลมเวรัมภะ^๒ ที่เยือกเย็นก็กำลังพัด”

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ว่า “อย่างนั้น กุมาร เราอยู่สุขสบายดี เราเป็นหนึ่งในบรรดาคนที่อยู่เป็นสุขในโลก”

พระผู้มีพระภาคตรัสต่อไปอีกว่า “ถ้าอย่างนั้นในเรื่องนี้ เราจักย่อนถามเธอ เธอพึงตอบปัญหานั้นตามที่เธอชอบใจ เธอเข้าใจเรื่องนั้นอย่างไร เรือนยอด^๓ ของคหบดีหรือบุตรคหบดีในโลกนี้ที่เขาโอบกั้ทั้งภายในและภายนอก ลมพัดเข้าไม่ได้ มี

เชิงอรรถ :

^๑ ราตรีในฤดูหนาวตั้งอยู่ในระหว่าง หมายถึงช่วงระยะเวลา ๘ วันที่มีหิมะตก คือช่วงระหว่าง ๔ วันปลายเดือน ๓ กับ ๔ วันต้นเดือน ๔ (อง.ติก.อ. ๒/๓๕/๑๓๑)

^๒ ลมเวรัมภะ หมายถึงลมที่พัดมาจาก ๔ ทิศพร้อม ๆ กัน ส่วนลมที่พัดมาจากทิศใดทิศหนึ่ง ไม่เรียกว่าลมเวรัมภะ (อง.ติก.อ. ๒/๓๕/๑๓๑)

^๓ เรือนยอด คือเรือนที่มีหลังคาทรงสูง (อง.ติก.อ. ๒/๓๕/๑๓๑)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า :๑๘๙ }

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมป็นณาสก]

๔. เทวทูตวรรค ๕. หัตถกสูตร

บานประตูปิดมิดชิด หน้าต่างปิดสนิท ในเรือนยอดนั้นพึงมีบัลลังก์^๑ลาดด้วยผ้าโกเชาว์^๒ ลาดด้วยเครื่องลาดทำด้วยขนแกะสีขาว ลาดด้วยเครื่องลาดทำด้วยขนแกะลายดอกไม้ ลาดด้วยเครื่องลาดอย่างดีทำด้วยหนังขมด ข้างบนมีเพดาน มีหมอนสีแดงวางไว้ทั้ง ๒ ข้าง^๓ และประทีปน้ำมันสองดวงอยู่ในเรือนนี้ ประชาบดี ๔ นาง พึงบำรุงด้วยวิธีที่น่าชอบใจ นำพอใจ เธอเข้าใจเรื่องนั้นอย่างไร คหบดีหรือบุตรคหบดีนั้นพึงอยู่เป็นสุขหรือไม่ หรือเธอเข้าใจในเรื่องนี้อย่างไร”

“คหบดีหรือบุตรคหบดีนั้นพึงอยู่เป็นสุข และเขาเป็นคนหนึ่งในบรรดาคนที่อยู่เป็นสุขในโลก พระพุทธเจ้าข้า”

“กุมาร เธอเข้าใจเรื่องนั้นอย่างไร ความเร่าร้อนทางกายหรือทางใจที่เกิดเพราะโรคซึ่งเป็นเหตุให้ผู้ที่ถูกแผดเผาอยู่เป็นทุกข์ พึงเกิดขึ้นแก่คหบดีหรือบุตรคหบดีนั้นบ้างไหม”

“อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“กุมาร คหบดีหรือบุตรคหบดีนั้นถูกความเร่าร้อนที่เกิดเพราะโรคใดแผดเผาอยู่พึงอยู่เป็นทุกข์ โรคนั้นตถาคดละได้เด็ดขาดแล้ว ตักรากถอนโคนได้เหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ เพราะฉะนั้นเราจึงอยู่เป็นสุข กุมาร เธอเข้าใจเรื่องนั้นอย่างไร ความเร่าร้อนทางกายหรือทางใจที่เกิดเพราะโทษะ ฯลฯ ความเร่าร้อนทางกายหรือทางใจที่เกิดเพราะโมหะ ซึ่งเป็นเหตุให้ผู้ที่ถูกแผดเผาอยู่เป็นทุกข์ พึงเกิดขึ้นแก่คหบดีหรือบุตรคหบดีนั้นบ้างไหม”

“อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“กุมาร คหบดีหรือบุตรคหบดีนั้นถูกความเร่าร้อนที่เกิดจากโมหะใดแผดเผาอยู่ โมหะนั้นตถาคดละได้เด็ดขาดแล้ว ตักรากถอนโคนได้เหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ เพราะฉะนั้นเราจึงอยู่เป็นสุข”

เชิงอรรถ :

^๑ บัลลังก์ ในที่นี้หมายถึงเตียงมีเท้าแกะสลักเป็นรูปสัตว์ร้าย (วิ.อ. ๓/๒๕๔/๑๖๙)

^๒ ผ้าโกเชาว์ หมายถึงผ้าที่ทำด้วยขนแพะหรือขนแกะผืนใหญ่ มีขนยาวเกิน ๔ นิ้ว (วิ.อ. ๓/๒๕๔/๑๖๙)

^๓ หมอนสีแดงวางไว้ทั้ง ๒ ข้าง นี้หมายถึงหมอนที่ใช้สำหรับหนุนศีรษะ ๑ ใบ และใช้หนุนเท้า ๑ ใบ วางไว้ส่วนศีรษะและส่วนเท้า (วิ.อ. ๓/๒๕๔/๑๖๙-๑๗๐)

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมป็นณาสก]

๔. เทวทูตวรรค ๖. เทวทูตสูตร

พราหมณ์^๑ผู้ดับกิเลสแล้วย่อมอยู่เป็นสุขทุกเมื่อ
 ผู้ไม่ติดอยู่ในกาม^๒ เป็นคนเยือกเย็น
 ไม่มีอุปธิกิเลส ตัดกิเลสเครื่องข้องทุกอย่างแล้ว
 พึงกำจัดความกระวนกระวายในใจ
 เข้าถึงความสงบ^๓ย่อมอยู่เป็นสุข

หัตถกสูตรที่ ๕ จบ

๖. เทวทูตสูตร

ว่าด้วยเทวทูต

[๓๖] ภิกษุทั้งหลาย เทวทูต^๔ ๓ จำพวกนี้
 เทวทูต ๓ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลบางคนในโลกนี้ประพตีกายทุจริต(ความประพตีสักด้วยกาย) วจี-
 ทุจริต(ความประพตีสักด้วยวาจา) และมโนทุจริต(ความประพตีสักด้วย
 ใจ) หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทูคติ วินิบาต นรก นาย
 นิรยบาล^๕จับแขนเขาไปแสดงต่อพญายม^๖ว่า "ขอเดชะ คนผู้ไม่เกื้อกูล
 มารดา ไม่เกื้อกูลบิดา ไม่เกื้อกูลสมณะ ไม่เกื้อกูลพราหมณ์ และไม่
 อ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในสกุล ขอพระองค์จงลงโทษแก่คนผู้นี้เถิด"

เชิงอรรถ :

- ^๑ พราหมณ์ ในที่นี้หมายถึงผู้สิ้นอาสวะ ลอยบาปได้ (อง.ติก.อ. ๒/๓๕/๑๓๒)
- ^๒ ไม่ติดอยู่ในกาม ในที่นี้หมายถึงไม่ติดอยู่ในวัตถุกามและกิเลสกามด้วยอำนาจกิเลสคือตัณหาและ
 มิจฉาทิฏฐิ (อง.ติก.อ. ๒/๓๕/๑๓๒)
- ^๓ ความสงบ ในที่นี้หมายถึงกิเลสนิพพาน(ความดับกิเลส) (อง.ติก.อ. ๒/๓๕/๑๓๒)
- ^๔ เทวทูต ในที่นี้หมายถึงสื่อแจ้งข่าวมฤตยู เป็นสัญญาณที่เตือนให้ระลึกถึงคติธรรมตาของชีวิตมิให้ประมาท
 ได้แก่ ความแก่ ความเจ็บ และความตาย ปรากฏเสมือนเทวดาทรงเครื่องประดับมายืนในอากาศ เตือนว่า
 "วันโน้นท่านจะตาย" (อง.ติก.อ. ๒/๓๖/๑๓๒)
- ^๕ นายนิรยบาล หมายถึงผู้ทำหน้าที่ลงโทษสัตว์นรก (อง.ติก.อ. ๒/๓๖/๑๓๓)
- ^๖ พญายม หมายถึงพญาเวณิกเปรต ซึ่งบางครั้งเสวยสมมัตติในวิมานทิพย์ บางคราวเสวยวิบากแห่งกรรม
 และพญายมนั้นมิใช่มีตนเดียว แต่มีถึง ๔ ตน ประจำประตูนรก ๔ ประตู (อง.ติก.อ. ๒/๓๖/๑๓๓)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า :๑๙๑ }

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมป็นณาสก]

๔. เทวทูตวรรค ๖. เทวทูตสูตร

ภิกษุทั้งหลาย พญายมสอบสวนซักไซ้ไล่เลียงเขาถึงเทวทูตที่ ๑ ว่า “เจ้าไม่เคยเห็นเทวทูตที่ ๑ ปรากฏในหมู่มนุษย์บ้างหรือ”

เขาตอบว่า “ไม่เคยเห็น พระเจ้าข้า”

พญายมถามเขาว่า “ในหมู่มนุษย์ สตรีหรือบุรุษมีอายุ ๘๐ ปี... ๙๐ ปี... หรือ ๑๐๐ ปี... เป็นคนชรา มีซี่โครงคด หลังโก่ง หลังค่อม ถือไม้เท้า เดินงก ๆ เงิน ๆ เก้ ๆ กัง ๆ หมดความเป็นหนุ่มสาว ฟันหัก ผมหงอก ศีรษะล้าน หนั่งเหยียว ตัวตกระ เจ้าไม่เคยเห็นบ้างหรือ”

เขาตอบว่า “เคยเห็น พระเจ้าข้า”

พญายมถามเขาว่า “เจ้านั้นเป็นผู้รู้เพียงสา เป็นผู้ใหญ่ ไม่ได้คิดอย่างนี้เลย หรือว่า ถึงตัวเราก็มีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้ เอาเถอะ เราจะทำความดีทางกาย วาจา และใจ”

เขาตอบว่า “ไม่เคยคิด เพราะมัวประมาทอยู่ พระเจ้าข้า”

พญายมถามเขาว่า “เจ้าไม่ได้ทำความดีทางกาย วาจา และใจ เพราะมัวประมาทอยู่ เอาเถอะ เขาจะลงโทษเจ้าตามฐานะที่ประมาท ก็บาปกรรมนี้นั้น บิดามารดา พี่ชายน้องชาย พี่หญิงน้องหญิง มิตรอำมาตย์ ญาติสาโลหิต เทวดา สมณพราหมณ์ไม่ได้ทำให้เลย เจ้าทำเองแท้ ๆ เจ้านั้นเองต้องรับผลของบาปกรรมนั้น”

๒. พญายมครั้นสอบสวนซักไซ้ไล่เลียงเขาถึงเทวทูตที่ ๑ แล้วจึงสอบสวนซักไซ้ไล่เลียงถึงเทวทูตที่ ๒ ว่า “เจ้าไม่เคยเห็นเทวทูตที่ ๒ ปรากฏในหมู่มนุษย์บ้างหรือ”

เขาตอบว่า “ไม่เคยเห็น พระเจ้าข้า”

พญายมถามเขาว่า “ในหมู่มนุษย์ สตรีหรือบุรุษป่วย ประสพทุกข์ เป็นไข้หนักนอนจมอยู่ในมูตรและกรีสของตน ผู้อื่นต้องช่วยพยุงให้ลุกขึ้นช่วยป้อนอาหาร เจ้าไม่เคยเห็นบ้างหรือ”

เขาตอบว่า “เคยเห็น พระเจ้าข้า”

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมป็นณาสก]

๔. เทวทูตวรรค ๖. เทวทูตสูตร

พญายมถามเขาว่า “เจ้านั้นเป็นผู้รู้เพียงสา เป็นผู้ใหญ่ ไม่เคยคิดบ้างหรือว่า ถึงตัวเราก็ต้องป่วยไข้เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความป่วยไข้ไปได้ เอาเถอะ เราจะทำความดีทางกาย วาจา และใจ”

เขาตอบว่า “ไม่เคยคิด เพราะมัวประมาทอยู่ พระเจ้าข้า”

พญายมถามเขาว่า “เจ้าไม่ได้ทำความดีทางกาย วาจา และใจ เพราะมัวประมาทอยู่ เอาเถอะ เขาจะลงโทษเจ้าตามฐานะที่ประมาท ก็บาปกรรมนั้น บิดามารดา พี่ชายน้องชาย พี่หญิงน้องหญิง มิตรอำมาตย์ ญาติสาโลหิต เทวดา สมณพราหมณ์ไม่ได้ทำให้เลย เจ้าทำเองแท้ ๆ เจ้านั้นเองต้องรับผลของบาปกรรมนั้น”

๓. พญายมครั้นสอบสวนซักไซ้ไล่เสียงเขาถึงเทวทูตที่ ๒ แล้วจึงสอบสวน ซักไซ้ไล่เสียงถึงเทวทูตที่ ๓ ว่า “เจ้าไม่เคยเห็นเทวทูตที่ ๓ ที่ปรากฏในหม่อมมนุษย์บ้างหรือ”

เขาตอบว่า “ไม่เคยเห็น พระเจ้าข้า”

พญายมถามเขาว่า “ในหม่อมมนุษย์ สตรีหรือบุรุษที่ตายได้ ๑ วัน ๒ วัน หรือ ๓ วัน พองขึ้น เป็นสีเขียว มีน้ำเหลืองแตกซ่าน เจ้าไม่เคยเห็นบ้างหรือ”

เขาตอบว่า “เคยเห็น พระเจ้าข้า”

พญายมถามเขาว่า “เจ้าเป็นผู้รู้เพียงสา เป็นผู้ใหญ่ ไม่เคยคิดบ้างหรือว่า ถึงตัวเราก็มีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้ เอาเถอะ เราจะทำความดีทางกาย วาจา และใจ”

เขาตอบว่า “ไม่เคยคิด เพราะมัวประมาทอยู่ พระเจ้าข้า”

พญายมถามเขาว่า “เจ้าไม่ได้ทำความดีทางกาย วาจา และใจ เพราะมัวประมาทอยู่ เอาเถอะ เขาจะลงโทษเจ้าตามฐานะที่ประมาท ก็บาปกรรมนั้น บิดามารดา พี่ชายน้องชาย พี่หญิงน้องหญิง มิตรอำมาตย์ ญาติสาโลหิต เทวดา สมณพราหมณ์ไม่ได้ทำให้เลย เจ้าทำเองแท้ ๆ เจ้านั้นเองต้องรับผลของบาปกรรมนั้น”

พญายมครั้นสอบสวนซักไซ้ไล่เสียงเขาถึงเทวทูตที่ ๓ นั้นแล้วก็นิ่งเสีย

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมป็นณาสก]

๔. เทวทูตวรรค ๗ ยมราชสูตร

นายนิรยบาลจึงทำกรรมกรณ^๑ ชื่อเครื่องพันธนาการ ๕ อย่าง คือ ดอก
ตะปูเหล็กแดง ที่มี ๒ ข้าง ที่เท้า ๒ ข้าง และที่กลางอก เขาเสวยทุกขเวทนา
กล้าอย่างหนัก เผ็ดร้อน ณ ที่นั้น แต่ยังไม่ตายตราบเท่าที่บาปกรรมยังไม่สิ้นไป

นายนิรยบาลจุดลากเขาไป เอาขวานถาก เขาเสวยทุกขเวทนากล้าอย่างหนัก
เผ็ดร้อน ณ ที่นั้น แต่ยังไม่ตายตราบเท่าที่บาปกรรมยังไม่สิ้นไป

นายนิรยบาลจับเขา เอาเท้าขึ้น เอาศีรษะลง เอามัดเงื่อน ฯลฯ จับเขาเทียม
รถแล่นกลับไปกลับมาบนพื้นอันร้อนลุกเป็นเปลวโชติช่วง ฯลฯ บังคับเขาขึ้นลงภูเขา
ถ่านเพลิงลุกใหญ่ ที่ไฟลุกโชน ฯลฯ จับเขาเอาเท้าขึ้น เอาศีรษะลง ทุ่มลงในโลหุมภี
อันร้อนแดงลุกเป็นแสงไฟ เขาถูกต้มเดือดจนตัวพองในโลหุมภีนั้น บางครั้งลอยขึ้น
บางครั้งจมลง บางครั้งลอยขวาง เขาเสวยทุกขเวทนากล้าอย่างหนัก เผ็ดร้อนอยู่
ในโลหุมภีอันร้อนแดงนั้น แต่ยังไม่ตายตราบเท่าที่บาปกรรมยังไม่สิ้นไป นาย
นิรยบาลจึงทุ่มเขาลงในมหานรก

กัมมทานรานั้น

มี ๔ มุม ๔ ประตู แบ่งออกเป็นสวน

มีกำแพงเหล็กล้อมรอบ ครอบด้วยฝาเหล็ก

มีพื้นเป็นเหล็กลุกโชนโชติช่วง

แผ่ไปไกลด้านละ ๑๐๐ โยชน์ตั้งอยู่ทุกเมื่อ

เทวทูตสูตรที่ ๖ จบ

๗. ยมราชสูตร

ว่าด้วยพญายม

[๓๗] ภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว พญายมได้มีความคิดตั้งนี้ว่า “ชน
เหล่าใดทำบาปกรรมไว้ในโลก ชนเหล่านั้นถูกนายนิรยบาลทรมานด้วยวิธีการต่าง ๆ
อย่างนี้ โอหนอ เราพึงได้ความเป็นมนุษย์ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
พึงเสด็จอุบัติในโลก เราพึงเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น พระผู้มีพระภาคพระ
องค์นั้นพึงแสดงธรรมแก่เรา และเราพึงรู้ทั่วถึงธรรมของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น”

เชิงอรรถ :

^๑ เครื่องสำหรับลงอาญา

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า : ๑๙๔ }

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๑. ปฐมป็นณาสก]

๔. เทวทูตวรรค ๘. จตุมหาราชสูตร

ภิกษุทั้งหลาย เราได้ฟังข้อความนั้นต่อจากสมณะหรือพราหมณ์อื่นแล้วจึงกล่าวอย่างนี้ก็หาไม่ แต่เรากล่าวสิ่งที่เรารู้อเอง เห็นเอง ทราบเองเท่านั้น

มาณพเหล่าใดอันเทวทูตตักเตือนแล้ว ยังประมาทอยู่
มาณพเหล่านั้นเข้าถึงหมูที่เลว

ย่อมเศร้าโศกตลอดกาลนาน

ส่วนสัตบุรุษเหล่าใดเป็นผู้สงบในโลกนี้

อันเทวทูตตักเตือนแล้ว ไม่ประมาทในอริยธรรมในเวลาใด ๆ

เห็นภัยในความยึดมั่นถือมั่น

ที่เป็นบ่อเกิดแห่งการเกิดและการตาย

ย่อมหลุดพ้นในธรรมเป็นที่สิ้นการเกิดและการตาย

เพราะไม่ยึดมั่นถือมั่น

สัตบุรุษเหล่านั้นจึงถึงความเกษม

มีความสุข ดับสนิทในปัจจุบัน

ล่วงพ้นเวรและภัยทุกอย่าง ข้ามพ้นทุกข์ทั้งสิ้น

ยมราชสูตรที่ ๗ จบ

๘. จตุมหาราชสูตร

ว่าด้วยท้าวมหาราชทั้ง ๔

[๓๘] ภิกษุทั้งหลาย ในวัน ๘ คำแห่งบิภษ เทวดาผู้เป็นบริวาร ผู้ช่วยเหลือของท้าวมหาราชทั้ง ๔ เทียวดรจวดูโลกนี้ว่า ในหมู่มนุษย์ มนุษย์ที่เกื้อกูลมารดา เกื้อกูลบิดา เกื้อกูลสมณะ เกื้อกูลพราหมณ์ อ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในสกุล อยู่จำอุโบสถ^๑ อยู่จำปฐิชาครอุโบสถ^๒ ทำบุญ^๓กันอยู่ มีอยู่มากหรือหนอ

เชิงอรรถ :

^๑ อยู่จำอุโบสถ ในที่นี้หมายถึงอธิษฐานอยู่จำอุโบสถศีล กล่าวคือศีล ๘ เดือนละ ๘ ครั้ง (อ.จ.ด.ก. ๒/๓๘/๑๓๗)

^๒ ปฐิชาครอุโบสถ หมายถึงการรักษาอุโบสถศีลในวันรับและวันส่ง วันรับคือ วัน ๔ คำ, ๗ คำ และ ๑๓ คำ สำหรับเดือนขาด หรือวัน ๑๔ คำ สำหรับเดือนเต็ม วันส่งคือ ๖ คำ, ๙ คำ และ ๑ คำ (อ.จ.ด.ก. ๒/๓๘/๑๓๗)

^๓ ทำบุญ ในที่นี้หมายถึงการถึงสรณะว่าเป็นที่พึ่งที่ระลึก รักษาศีล บูชาด้วยดอกไม้ ฟังธรรม จดประทีป พันดวง และการสร้างวิหาร (อ.จ.ด.ก. ๒/๓๘/๑๓๘)

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมป็นณาสก]

๔. เทวทูตวรรค ๘. จตมหาราชสูตร

ในวัน ๑๔ ค่ำแห่งปีกษ์ บุตรของท้าวมหาราชทั้ง ๔ เทียวตรวจดูโลกนี้ว่า
ในหมู่มนุษย์ มนุษย์ที่เกือกุลมารดา เกือกุลบิดา เกือกุลสมณะ เกือกุลพราหมณ์
อ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในสกุล อยู่จำอุโบสถ อยู่จำปฐิชาครอุโบสถ ทำบุญกันอยู่ มี
อยู่มากหรือหนอ

ในวันอุโบสถ ๑๕ ค่ำนั้น ท้าวมหาราชทั้ง ๔ เทียวตรวจดูโลกนี้ด้วยตัวเองว่า
ในหมู่มนุษย์ มนุษย์ที่เกือกุลมารดา เกือกุลบิดา เกือกุลสมณะ เกือกุลพราหมณ์
อ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในสกุล อยู่จำอุโบสถ อยู่จำปฐิชาครอุโบสถ ทำบุญกันอยู่ มี
อยู่มากหรือหนอ

ถ้าในหมู่มนุษย์ มนุษย์ที่เกือกุลมารดา เกือกุลบิดา เกือกุลสมณะ เกือกุล
พราหมณ์ อ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในสกุล อยู่จำอุโบสถ อยู่จำปฐิชาครอุโบสถ ทำ
บุญกันอยู่ มีอยู่น้อย

ท้าวมหาราชทั้ง ๔ ย่อมรายงานเหตุ นั้นแก่พวกเทวดาชั้นดาวดึงส์ที่ นั่งประชุม
ร่วมกันในสภาชื่อสุธัมมาว่า ในหมู่มนุษย์ มนุษย์ผู้เกือกุลมารดา เกือกุลบิดา
เกือกุลสมณะ เกือกุลพราหมณ์ อ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในสกุล อยู่จำอุโบสถ อยู่จำ
ปฐิชาครอุโบสถ ทำบุญกันอยู่ มีจำนวนน้อย

เพราะเหตุ นั้น พวกเทวดาชั้นดาวดึงส์จึงพากันเสียใจว่า "หมู่เทพจักเสื่อม
หมู่สุรจักบริบูรณ์"

ก็ถ้าในหมู่มนุษย์ มนุษย์ผู้เกือกุลมารดา เกือกุลบิดา เกือกุลสมณะ
เกือกุลพราหมณ์ อ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในสกุล อยู่จำอุโบสถ อยู่จำปฐิชาครอุโบสถ
ทำบุญกันอยู่ มีจำนวนมาก

ท้าวมหาราชทั้ง ๔ ย่อมรายงานเหตุ นั้นแก่พวกเทวดาชั้นดาวดึงส์ที่ นั่งประชุม
ร่วมกันในสภาชื่อสุธัมมาว่า ในหมู่มนุษย์ มนุษย์ผู้เกือกุลมารดา เกือกุลบิดา
เกือกุลสมณะ เกือกุลพราหมณ์ อ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในสกุล อยู่จำอุโบสถ อยู่จำ
ปฐิชาครอุโบสถ ทำบุญกันอยู่ มีจำนวนน้อย

เพราะเหตุ นั้น พวกเทวดาชั้นดาวดึงส์จึงพากันดีใจว่า "หมู่เทพจักบริบูรณ์
หมู่สุรจักเสื่อม"

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ดิกนิบาต [๑. ปฐมป็นณาสก]

๔. เทวทูตวรรค ๘. จตุมหาราชสูตร

เรื่องเคยมีมาแล้ว ท้าวสักกะจอมเทพ เมื่อแนะนำพวกเทวดาชั้นดาวดึงส์ได้
ตรัสคาถานี้ในเวลานั้นว่า

นรชนแม่ใดผู้เชื่อกับเราพึงอยู่จำอุโบสถ

ประกอบด้วยองค์ ๘^๑ สิ้นวัน ๑๔ คำ ๑๕ คำ

และ ๘ คำแห่งปักษี และสิ้นปาฎิหาริยปักษี^๒

คาถานี้ท้าวสักกะจอมเทพขับผิต ขับไม่ดี กล่าวผิต กล่าวไม่ดี ข้อนั้น
เพราะเหตุไร เพราะท้าวสักกะจอมเทพ ยังไม่ปราศจากราคะ ไม่ปราศจากโทสะ
ไม่ปราศจากโมหะ

ส่วนภิกษุใดเป็นพระอรหันตชีณาสพ อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำ
เสร็จแล้ว ปลงภาระได้แล้ว^๓ บรรลุประโยชน์ตน^๔โดยลำดับแล้ว สิ้นภวสังโยชน์^๕แล้ว
หลุดพ้นเพราะรู้โดยชอบ ภิกษุนั้นควรกล่าวคำว่า

นรชนแม่ใดผู้เชื่อกับเราพึงอยู่จำอุโบสถ

ประกอบด้วยองค์ ๘ สิ้นวัน ๑๔ คำ ๑๕ คำ

และ ๘ คำแห่งปักษี และสิ้นปาฎิหาริยปักษี

ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะภิกษุนั้น ปราศจากราคะ ปราศจากโทสะ ปราศจาก
โมหะ

จตุมหาราชสูตรที่ ๘ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ องค์ ๘ ในที่นี้หมายถึงศีล ๘

^๒ ปาฎิหาริยปักษี ในที่นี้หมายถึงอุโบสถที่รักษาประจำตลอด ๓ เดือน ภายในพรรษา ถ้าไม่อาจรักษา ๓
เดือนได้ก็รักษา ๑ เดือน ในระหว่างวันปวารณาทั้งสอง หรือถ้าไม่อาจรักษาได้ถึง ๑ เดือน ก็รักษาตลอด
ครึ่งเดือนตั้งแต่วันปวารณาดัน (อง.ติก.อ. ๒/๓๘/๑๓๙)

^๓ ปลงภาระได้แล้ว ในที่นี้หมายถึงปลงชันธภาระได้ ปลงกิเลสภาระได้ และปลงอภิสังขารภาระได้
(อง.ติก.อ. ๒/๓๘/๑๓๙)

^๔ บรรลุประโยชน์ตน ในที่นี้หมายถึงบรรลุพระอรหันตผล (อง.ติก.อ. ๒/๓๘/๑๓๙)

^๕ สิ้นภวสังโยชน์ หมายถึงสิ้นกิเลสที่เป็นเครื่องผูกสัตว์ คร่าสัตว์มาไว้ในภพทั้งหลาย (อง.ติก.อ. ๒/๓๘/
๑๓๙)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า : ๑๙๗ }

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมป็นณาสก]

๔. เทวทูตวรรค ๙. สุขุมาลสูตร

๘. ทุดิยจตุมหาราชสูตร

ว่าด้วยท้าวมหาราชทั้ง ๔ สูตรที่ ๒

[๓๘] ภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว ท้าวสักกะจอมเทพเมื่อแนะนำพวก เทวดาชั้นดาวดึงส์ได้ตรัสคาถานี้ในเวลานั้นว่า

นรชนแม่ใดผู้เช่นกับเรา พึงอยู่จำอุโบสถ

ประกอบด้วยองค์ ๘ สิ้นวัน ๑๔ คำ ๑๕ คำ

และ ๘ คำแห่งปักษ และสิ้นปาฏิหาริย์ปักษ

คาถานี้ท้าวสักกะจอมเทพขับผี ผีไม่ตี กล่าวผี ผีไม่ตี ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะท้าวสักกะจอมเทพยังไม่พ้นจากชาติ(ความเกิด) ชรา(ความแก่) มรณะ(ความตาย) โสกะ(ความเศร้าโศก) ปรีทเว(ความคร่ำครวญ) ทุกข์(ความทุกข์กาย) โทมนัส(ความทุกข์ใจ) และอุปายาส(ความคับแค้นใจ) เรากล่าวว่า ยังไม่พ้นจากทุกข์

ส่วนภิกษุใดเป็นพระอรหันตชินาสพ อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระได้แล้ว บรรลุประโยชน์ตนโดยลำดับแล้ว สิ้นภวสังโยชน์แล้ว หลุดพ้นเพราะรู้โดยชอบ ภิกษุนั้นควรกล่าวคำว่า

นรชนแม่ใดผู้เช่นกับเรา พึงอยู่จำอุโบสถ

ประกอบด้วยองค์ ๘ สิ้นวัน ๑๔ คำ ๑๕ คำ

และ ๘ คำแห่งปักษ และสิ้นปาฏิหาริย์ปักษ

ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะภิกษุนั้นพ้นแล้วจากชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปรีทเว ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส เรากล่าวว่า พ้นจากทุกข์

ทุดิยจตุมหาราชสูตรที่ ๘ จบ

๙. สุขุมาลสูตร

ว่าด้วยสุขุมาลชาติ

[๓๙] ภิกษุทั้งหลาย เราเป็นผู้สุขุมาลชาติ^๑ เป็นผู้สุขุมาลชาติอย่างยิ่ง เป็นผู้สุขุมาลชาติอย่างยิ่งสุด ได้ทราบที่ พระราชบิดารับสั่งให้ชุดสระโบกขรณี (สระบัว)

เชิงอรรถ :

^๑ สุขุมาลชาติ ในที่นี้หมายถึงไม่มีทุกข์ (อภ.ติก.อ. ๒/๓๙/๑๔๐)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า :๑๙๘ }

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมป็นณาสก]

๔. เทวทูตวรรค ๙. สุขุมาลสูตร

ไว้เพื่อเราภายในที่อยู่ ได้ทราบว่ พระราชบิดานั้นรับสั่งให้ปลูกอุบลไว้ในสระหนึ่ง ปลูกปทุมไว้ในสระหนึ่ง ปลูกปุลนทริก(บัวขาว)ไว้ในสระหนึ่งเพื่อประโยชน์แก่เรา เราไม่ได้ใช้เฉพาะไม้จันทน์แคว้นกาสิ(พาราณสี)เท่านั้น ผ้าโพกของเราก้ทำในแคว้นกาสิ เสื้อก้ทำในแคว้นกาสิ ผ้านุ่งก้ทำในแคว้นกาสิ ผ่าห่มก้ทำในแคว้นกาสิ ทั้งคนรับใช้ คอยกั้นเสวตฉัตรให้เราดลอดวันและคืนด้วยหวังว่า หนาว ร้อน ฤลี หย้า หรือ น้ำค้างอย่าได้กระทบพระองค์ท่าน

เรานั้นมีปราสาทอยู่ ๓ หลัง คือ ปราสาทหลังหนึ่งเป็นที่อยู่ในฤดูหนาว หลังหนึ่งเป็นที่อยู่ในฤดูร้อน หลังหนึ่งเป็นที่อยู่ในฤดูฝน เรานั้นได้รับการบำเรอด้วยดนตรีที่ไม่ใช่บุรุษบรรเลง ตลอด ๔ เดือนฤดูฝน ในปราสาทฤดูฝน ไม่ได้ลงข้างล่าง ปราสาทเลย ก้แลในที่อยู่ของคนเหล่าอื่น เขาให้ข้าวป่น(ข้าวหัก)มีน้ำผักดองเป็นกับ แก่ทาส คนงาน และคนรับใช้ ฉันทใจ ในนิเวศน์ของพระราชบิดาของเราก้ฉันทใจ เหมือนกัน เขาให้ข้าวสาสิสุกผสมเนื้อแก่ทาส คนงาน และคนรับใช้

เรานั้นเพียบพร้อมด้วยความสำเร็จอย่างนี้ และเป็นผู้สุขุมาลชาติอย่างยิ่ง ได้มีความคิดว่า ปุถุชนผู้ยังไม่ได้สดับ ตนเองเป็นผู้มีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้ เห็นบุคคลอื่นแก่ ก้ฮึดฮัด ระอา รังเกียจ ลืมตัว ไม่คิดว่า แม้เราเองก็มีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้ การที่เราผู้มีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้ เห็นบุคคลอื่นแก่ ก้ฮึดฮัด ระอา รังเกียจนั้น ไม่สมควรแก่เราเลย เรานั้น เมื่อพิจารณาเห็นอย่างนี้ จึงละความมัวเมาในความ เป็นหนุ่มสาวได้โดยประการทั้งปวง

ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ตนเองเป็นผู้มีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความ เจ็บไข้ไปได้ เห็นบุคคลอื่นเจ็บไข้ ก้ฮึดฮัด ระอา รังเกียจ ลืมตัว ไม่คิดว่า แม้ เราเองก็มีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเจ็บไข้ไปได้ การที่เราผู้มีความ เจ็บไข้เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเจ็บไข้ไปได้เห็นบุคคลอื่นเจ็บไข้ ก้ฮึดฮัด ระอา รังเกียจนั้น ไม่สมควรแก่เราเลย เรานั้น เมื่อพิจารณาเห็นอย่างนี้ จึงละความมัว เมาในความไม่มีโรคได้โดยประการทั้งปวง

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมป็นณาสก]

๔. เทวทูตวรรค ๙. สุขุมาลสูตร

ปุถุชนผู้ไม่ได้สติบ ตนเองเป็นผู้มีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตาย
ไปได้ เห็นบุคคลอื่นตาย ก็อึดอัด ระอา รังเกียจ ลืมตัว ไม่คิดว่า แม้เราเองก็
มีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้ การที่เราผู้มีความตายเป็นธรรมดา
ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้ เห็นบุคคลอื่นตาย ก็อึดอัด ระอา รังเกียจนั้น ไม่สมควร
แก่เราเลย เรานั้น เมื่อพิจารณาเห็นอย่างนี้ จึงละความมัวเมาในชีวิตได้โดยประการ
ทั้งปวง

ความมัวเมา ๓ ประการนี้

ความมัวเมา ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ความมัวเมาในความเป็นหนุ่มสาว
๒. ความมัวเมาในความไม่มีโรค
๓. ความมัวเมาในชีวิต

ปุถุชนผู้ไม่ได้สติบ มัวเมาในความเป็นหนุ่มสาว ประพฤติกายทุจริต วลีทุจริต
มโนทุจริต หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก

ปุถุชนผู้ไม่ได้สติบ มัวเมาในความไม่มีโรค ฯลฯ หรือปุถุชนผู้ไม่ได้สติบ
มัวเมาในชีวิต ประพฤติกายทุจริต วลีทุจริต มโนทุจริต หลังจากตายแล้วจะไปเกิด
ในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก

ภิกษุผู้มัวเมาในความเป็นหนุ่มสาวยอมบอกคณิสสิกขา กลับมาเป็นคฤหัสถ์
ภิกษุผู้มัวเมาในความไม่มีโรคยอมบอกคณิสสิกขา กลับมาเป็นคฤหัสถ์ หรือภิกษุผู้
มัวเมาในชีวิตยอมบอกคณิสสิกขา กลับมาเป็นคฤหัสถ์

ปุถุชนทั้งหลายมีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา

มีความแก่เป็นธรรมดาและมีความตายเป็นธรรมดา

เป็นอยู่ตามสภาวะ ย่อมพากันรังเกียจ(บุคคลอื่น)

ก็การที่เรารังเกียจความป่วยไข้เป็นต้นนี้

ในหมู่สัตว์ผู้มีสภาวะอย่างนี้นั้น

ไม่สมควรแก่เราผู้มีปกติอยู่อย่างนี้

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมป็นณาสก]

๔. เทวทูตวรรค ๑๐. อาธิปไตยยสูตร

เรานั้นอยู่อย่างนี้ รู้ธรรมที่หมดอุปธิ^๑

เห็นความสำราญในเนกขัมมะ^๒

ย่อมครอบงำความมัวเมาทุกอย่าง

คือ ความมัวเมาในความไม่มีโรค

ความมัวเมาในความเป็นหนุ่มสาว

และความมัวเมาในชีวิต

ความพยายามได้มีแก่เรานั้นผู้เห็นนิพพาน

บัดนี้เราไม่ควรกลับไปเสพกาม

เราจักไม่เวียนกลับ จักมีพรหมจรรย์เป็นจุดมุ่งหมาย

สุขมาลสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. อาธิปไตยยสูตร

ว่าด้วยอาธิปไตย

[๔๐] ภิกษุทั้งหลาย อาธิปไตย(ความเป็นใหญ่) ๓ ประการนี้

อาธิปไตย ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. อัถตธาธิปไตย (ความมีตนเป็นใหญ่)

๒. โลกาธิปไตย (ความมีโลกเป็นใหญ่)

๓. ธัมมาธิปไตย (ความมีธรรมเป็นใหญ่)

อัถตธาธิปไตย เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้อยู่ในป่าบ้าง อยู่ตามโคนต้นไม้บ้าง อยู่ในเรือนว่างบ้าง
ย่อมเห็นประจักษ์ว่า “เราออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งจิวร

เชิงอรรถ :

^๑ ธรรมที่หมดอุปธิ ในที่นี้หมายถึงนิพพานธรรมที่ปราศจากกิเลส ชันธ และอกิสังขารทั้งปวง (อง.ติก.อ.
๒/๓๙/๑๔๖)

^๒ เห็นความสำราญในเนกขัมมะ ในที่นี้หมายถึงเห็นพระนิพพานโดยความเป็นธรรมแดนเกษม (อง.ติก.อ.
๒/๓๙/๑๔๖)

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมป็นณาสก]

๔. เทวทูตวรรค ๑๐. อาธิปไตยยสูตร

บิณฑบาต เสนาสนะ เราออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งความ
มีหรือความไม่มีเช่นนั้น อนึ่ง เราถูกชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปรีทเวหะ ทุกข์ โทมนัส
และอุปายาสครอบงำชื่อว่าถูกทุกข์ครอบงำ มีทุกข์อยู่ตรงหน้า ทำอย่างไร การทำ
ที่สุดกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้จะพึงปรากฏ การที่เราละกามเช่นใดแล้วจึงออกจากเรือนบวช
เป็นบรรพชิต เราพึงแสวงหากามเช่นนั้น หรือกามที่เร็วกว่านั้น นั้นไม่สมควรแก่
เราเลย”

ภิกษุนั้นเห็นประจักษ์ว่า “ความเพียรที่เราเริ่มไว้แล้วจักไม่ย่อหย่อน สติที่
ตั้งมั่นแล้วจักไม่เลอะเลือน กายที่สงบแล้วจักไม่กระสับกระส่าย จิตที่ตั้งมั่นแล้วจัก
มีอารมณ์แน่วแน่” เธอทำตนเท่านั้นให้เป็นใหญ่ ละอกุศล บำเพ็ญกุศล ละกรรม
ที่มีโทษ บำเพ็ญกรรมที่ไม่มีโทษ รักษาตนให้บริสุทธิ์

ภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า อัดตาทิปไตย

โลกาทิปไตย เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้อยู่ในป่าบ้าง อยู่ตามโคนต้นไม้บ้าง อยู่ในเรือนว่างบ้าง
ย่อมเห็นประจักษ์ว่า “เราออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งจิวร
บิณฑบาต เสนาสนะ เราออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งความ
มีหรือความไม่มีเช่นนั้น อนึ่ง เราถูกชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปรีทเวหะ ทุกข์ โทมนัส
และอุปายาสครอบงำ ชื่อว่าถูกทุกข์ครอบงำ มีทุกข์อยู่ตรงหน้า ทำอย่างไร การทำ
ที่สุดกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้จะพึงปรากฏ ก็เราบวชแล้วอย่างนี้พึงคิดเรื่องกาม เรื่องปอง
ร้าย เรื่องเบียดเบียน โลกสันนิวาส(การอยู่ร่วมกันของสัตว์โลก)นี้ใหญ่ ก็ในโลก-
สันนิวาสใหญ่มีสมณพราหมณ์ผู้มีฤทธิ์ มีดาทิพย์ รู้จิตของบุคคลอื่น สมณพราหมณ์
เหล่านั้นมองเห็นได้แม้จากที่ไกล แม้อยู่ใกล้ก็ไม่ปรากฏ รู้จิต(ของบุคคลอื่น)แม้ด้วย
จิต(ของตน) สมณพราหมณ์เหล่านั้นพึงรู้จักเราอย่างนี้ว่า ‘ท่านผู้เจริญทั้งหลาย
โปรดดูกุลบุตรนี้ เพราะมีศรัทธา เขาจึงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต เต็มไปด้วย
บาปอกุศลธรรมอยู่ แม้เทวดาผู้มีฤทธิ์ มีดาทิพย์ รู้จิตของบุคคลอื่นก็มีอยู่
เทวดาเหล่านั้นย่อมปรากฏจากที่ไกลบ้าง เข้ามาใกล้แล้วกลับมองไม่เห็นบ้าง ย่อม
รู้จิตด้วยจิตบ้าง’ เทวดาเหล่านั้นพึงรู้จักเราอย่างนี้ว่า ‘ท่านผู้เจริญทั้งหลาย
โปรดดูกุลบุตรนี้ เพราะมีศรัทธาเขาจึงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต เต็มไปด้วย
บาปอกุศลธรรมอยู่”

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมป็นณาสก]

๔. เทวทูตวรรค ๑๐. อาธิปไตยยสูตร

ภิกษุ นั้นเห็นประจักษ์ว่า “ความเพียรที่เราเริ่มไว้แล้วจักไม่ย่อหย่อน สติที่ตั้งมั่นแล้วจักไม่เลอะเลือน ภายที่สงบแล้วจักไม่กระสับกระส่าย จิตที่ตั้งมั่นแล้วจักมีอารมณ์แน่วแน่” เธอทำโลกเท่านั้นให้เป็นใหญ่ ละอกุศล บำเพ็ญกุศล ละกรรมที่มีโทษ บำเพ็ญกรรมที่ไม่มีโทษ รักษาตนให้บริสุทธิ์

ภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า โลกาทิปไตย

ธัมมาธิปไตย เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้อยู่ในป่าบ้าง อยู่ตามโคนต้นไม้บ้าง อยู่ในเรือนว่างบ้าง ย่อมเห็นประจักษ์ว่า “เราออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ เราออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งความมีหรือความไม่มีเช่นนั้น อหนึ่ง เราถูกชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปรีทเวชะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสครอบงำ ชื่อว่าถูกทุกข์ครอบงำ มีทุกข์อยู่ตรงหน้า ทำอย่างไร การทำที่สุดกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้จะพึงปรากฏ พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง ไม่ประกอบด้วยกาล^๑ ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาในตน อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน ก็เพื่อนพรหมจรรย์ผู้รู้เห็นอยู่ มีอยู่ การที่เราบวชในธรรมวินัยที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้วอย่างนี้พึงเกียจคร้านประมาทอยู่นั้น ไม่สมควรแก่เราเลย”

ภิกษุ นั้นย่อมเห็นประจักษ์ว่า “ความเพียรที่เราเริ่มไว้แล้วจักไม่ย่อหย่อน สติที่ตั้งมั่นแล้วจักไม่เลอะเลือน ภายที่สงบแล้วจักไม่กระสับกระส่าย จิตที่ตั้งมั่นแล้วจักมีอารมณ์แน่วแน่” เธอยกธรรมเท่านั้นให้เป็นใหญ่ ละอกุศล บำเพ็ญกุศล ละกรรมที่มีโทษ บำเพ็ญกรรมที่ไม่มีโทษ รักษาตนให้บริสุทธิ์

ภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า ธัมมาธิปไตย

ภิกษุทั้งหลาย อาธิปไตย ๓ ประการนี้แล

เชิงอรรถ :

^๑ ไม่ประกอบด้วยกาล หมายถึงให้ผลไม่จำกัดกาล คือไม่ขึ้นกับกาลเวลา ให้ผลแก่ผู้ปฏิบัติทุกเวลา ทุกโอกาส บรรลุเมื่อใดก็ได้รับผลเมื่อนั้น (อง.ทุก.อ. ๒/๕๔/๑๕๘)

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมป็นณาสก]

๔. เทวทูตวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

ชื่อว่าความลับของผู้ทำบาปย่อมไม่มีในโลก

แนะนำบุรุษ ตัวท่านเองย่อมรู้ว่าจริงหรือเท็จ

ท่านผู้เจริญ ท่านสามารถทำความดีได้

แต่กลับดูหมิ่นตัวเองเสีย

และยังปกปิดความชั่วซึ่งมีอยู่ในตน

ทวยเทพและตถาคตย่อมมองเห็นท่าน

ผู้เป็นคนพาล ประพฤติไม่สม่าเสมอในโลก

เพราะเหตุนั้นแล คนที่มีตนเป็นใหญ่ควรมีสติเที่ยวไป

คนที่มีโลกเป็นใหญ่ควรมีปัญญาและเพ่งพินิจ

ส่วนคนมีธรรมเป็นใหญ่ควรประพฤติตามธรรม

มุณีผู้มีความบากบั่นอย่างจริงจังย่อมไม่เสื่อม

บุคคลใดมีความเพียร ช่มมาร

ครอบงำมัจจุราชผู้กำหนดชะตากรรมเสียได้

สัมผัสธรรมเป็นที่สิ้นความเกิด

บุคคลเช่นนั้นย่อมเป็นผู้รู้แจ้งโลก มีปัญญาดี

เป็นมุณีหมดความทะยานอยากในธรรมทั้งปวง

อาธิปเตยยสูตรที่ ๑๐ จบ

เทวทูตวรรคที่ ๔ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สพรหมกสูตร

๒. อานันทสูตร

๓. สารีปุตตสูตร

๔. นิทานสูตร

๕. หัตถกสูตร

๖. เทวทูตสูตร

๗. ยมราชสูตร

๘. จตุมหาราชสูตร

๘. ทุติยจตุมหาราชสูตร

๙. สุขุมาลสูตร

๑๐. อาธิปเตยยสูตร

พระสุตตันตปิฎก อังคตนิคาย ติกนิบาต [๑. ปฐมปิณฑาสก]

๕. จุฬวรรค ๒. ตีฎานสูตร

๕. จุฬวรรค

หมวดว่าด้วยเรื่องเล็กน้อย

๑. สัมมุขีภาวสูตร

ว่าด้วยความพร้อมแห่งธรรม

[๔๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เพราะความพร้อมแห่งธรรม

๓ ประการ กุลบุตรผู้มีศรัทธาจึงประสพ^๑บุญมาก

ความพร้อมแห่งธรรม ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. เพราะความพร้อมแห่งศรัทธา^๒ กุลบุตรผู้มีศรัทธาจึงประสพบุญมาก

๒. เพราะความพร้อมแห่งไทยธรรม กุลบุตรผู้มีศรัทธาจึงประสพบุญมาก

๓. เพราะความพร้อมแห่งทักษิณบุคคล(บุคคลผู้ควรรับทักษิณา) กุลบุตรผู้มีศรัทธาจึงประสพบุญมาก

ภิกษุทั้งหลาย เพราะความพร้อมแห่งธรรม ๓ ประการนี้แล กุลบุตรผู้มีศรัทธาจึงประสพบุญมาก

สัมมุขีภาวสูตรที่ ๑ จบ

๒. ตีฎานสูตร

ว่าด้วยฐานะที่เป็นเหตุให้ทราบผู้มีศรัทธา

[๔๒] ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้มีศรัทธาเลื่อมใสพึงทราบได้โดยฐานะ ๓ ประการ

ฐานะ ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

เชิงอรรถ :

^๑ ประสพ ในที่นี้หมายถึงได้รับผลตอบแทน (ปฏิลภติ) (อง.ติก.อ. ๒/๔๑/๑๔๘)

^๒ ความพร้อมแห่งศรัทธา ที่พระพุทธเจ้าตรัสเรียงความสำคัญไว้เป็นอันดับที่ ๑ ในที่นี้เพราะศรัทธามีความสำคัญมาก บุคคลเมื่อจะให้ท่านจำต้องเกิดศรัทธาก่อน หากปราศจากศรัทธา แม้มีไทยธรรมและปฏิบัติ(ผู้รับ) ก็ไม่สามารถทำบุญได้ และศรัทธาเป็นสิ่งที่หาได้ยาก เพราะศรัทธาของปุถุชน ย่อมเปลี่ยนแปลงได้ทุกขณะ ส่วนไทยธรรม และทักษิณบุคคลเป็นสิ่งที่หาได้ง่าย (อง.ติก.อ. ๒/๔๑/๑๔๘)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า :๒๐๕ }

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมปิณฑาสก]

๕. จุฬวรรค ๓. อัถถาสสูตร

๑. เป็นผู้ปรารถนาที่จะเห็นท่านผู้มีศีล
๒. เป็นผู้ปรารถนาที่จะฟังสัทธรรม
๓. เป็นผู้มีใจปราศจากความตระหนี่อันเป็นมลทิน มีจาคะอันสละแล้ว มีฝ่ามือชุ่ม ยินดีในการสละ ควรแก่การขอ ยินดีในการแจกทาน อยู่ครองเรือน

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้มีศรัทธาเลื่อมใสพึงทราบได้โดยฐานะ ๓ ประการนี้แล บุคคลผู้ปรารถนาจะเห็นท่านผู้มีศีล

ปรารถนาจะฟังสัทธรรม

กำจัดความตระหนี่อันเป็นมลทิน

บุคคลนั้นเรียกว่า ผู้มีศรัทธา

ดิฐานสูตรที่ ๒ จบ

๓. อัถถาสสูตร

ว่าด้วยอำนาจประโยชน์

[๔๓] ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้พิจารณาเห็นอำนาจประโยชน์ ๓ ประการ จึงควรแสดงธรรมแก่คนเหล่าอื่น

อำนาจประโยชน์ ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. บุคคลผู้แสดงธรรม^๑ รู้แจ้งอรรถ^๒ และรู้แจ้งธรรม^๓
๒. บุคคลผู้ฟังธรรมรู้แจ้งอรรถและรู้แจ้งธรรม
๓. บุคคลผู้แสดงธรรมและผู้ฟังธรรมทั้ง ๒ ฝ่าย รู้แจ้งอรรถและรู้แจ้งธรรม

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้พิจารณาเห็นอำนาจประโยชน์ ๓ ประการนี้แลจึงควรแสดงธรรมแก่คนเหล่าอื่น

อัถถาสสูตรที่ ๓ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ แสดงธรรม ในที่นี้หมายถึงแสดงอริยสัจ ๔ ประการ (อภ.ตัก.อ. ๒/๔๓/๑๕๒-๓)

^๒ รู้แจ้งอรรถ ในที่นี้หมายถึงรู้อรรถกถา (อภ.ตัก.อ. ๒/๔๓/๑๕๒-๓)

^๓ รู้แจ้งธรรม ในที่นี้หมายถึงรู้ธรรมบาลี คือพุทธพจน์ (อภ.ตัก.อ. ๒/๔๓/๑๕๒-๓)

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมป็นณาสก]

๕. จุฬวรรค ๕. ป็นทิตสูตร

๔. กถาปวัตติตสูตร

ว่าด้วยเหตุให้การสนทนาดำเนินไปได้

[๔๔] ภิกษุทั้งหลาย การสนทนาดำเนินไปได้ด้วยฐานะ^๑ ๓ ประการ
ฐานะ ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. บุคคลผู้แสดงธรรมรู้แจ้งอรรถและรู้แจ้งธรรม
๒. บุคคลผู้ฟังธรรมรู้แจ้งอรรถและรู้แจ้งธรรม
๓. บุคคลผู้แสดงธรรมและผู้ฟังธรรมทั้ง ๒ ฝ่ายรู้แจ้งอรรถและรู้แจ้งธรรม

ภิกษุทั้งหลาย การสนทนาดำเนินไปได้ด้วยฐานะ ๓ ประการนี้แล

กถาปวัตติตสูตรที่ ๔ จบ

๕. ป็นทิตสูตร

ว่าด้วยกรรมที่บ็นทิตบัญญัติไว้

[๔๕] ภิกษุทั้งหลาย กรรม ๓ ประการนี้บ็นทิตบัญญัติไว้ สัตบุรุษบัญญัติไว้
กรรม ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ทาน(การให้)
๒. ปัพพัชชา(การถือบวช)
๓. มาตาปิตุอุปัฏฐาน(การบำรุงมารดาบิดา)

กรรม ๓ ประการนี้แลบ็นทิตบัญญัติไว้ สัตบุรุษบัญญัติไว้

ทาน อหิงสา(ความไม่เบียดเบียน)

สังญญมะ(ความสำรวม) ทมะ(การฝึกฝน)

มาตาปิตุอุปัฏฐาน(การบำรุงมารดาบิดา)

เป็นสิ่งที่สัตบุรุษบัญญัติไว้

เชิงอรรถ :

^๑ ฐานะ ในที่นี้หมายถึงเหตุ (อง.ตัก.อ. ๒/๔๔/๑๕๓)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า :๒๐๗ }

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๑. ปฐมป็นณาสก]

๕. จุฬวรรค ๗. สังขตลักขณสูตร

คุณธรรมเหล่านี้เป็นฐานะของสัตว์บุรุษทั้งหลายผู้สงบ
เป็นพรหมจารีบุคคลซึ่งบังเกิดควรเสพ
บังเกิดนั้นเป็นอริยบุคคลผู้มีที่สสนะสมบูรณ์^๑
เข้าถึงโลกอันเกษม^๒ได้

ป็นทิตสูตรที่ ๕ จบ

๖. สิววันตสูตร

ว่าด้วยบรรพชิตผู้มีศีล

[๔๖] ภิกษุทั้งหลาย บรรพชิตผู้มีศีล เข้าไปอาศัยหมู่บ้านหรือตำบลใดอยู่
มนุษย์ทั้งหลายในหมู่บ้านหรือตำบลนั้น ย่อมประสพบุญมากด้วยฐานะ^๓ ๓ ประการ
ฐานะ ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. กาย ๒. วาจา ๓. ใจ

ภิกษุทั้งหลาย บรรพชิตผู้มีศีลเข้าไปอาศัยหมู่บ้านหรือตำบลใดอยู่ มนุษย์
ทั้งหลายในหมู่บ้านหรือตำบลนั้นย่อมประสพบุญมากด้วยฐานะ ๓ ประการนี้แล

สิวันตสูตรที่ ๖ จบ

๗. สังขตลักขณสูตร

ว่าด้วยลักษณะที่ถูกปัจจัยปรุงแต่ง

[๔๗] ภิกษุทั้งหลาย สังขตลักษณะแห่งสังขตธรรม(ลักษณะที่ถูกปัจจัยปรุงแต่ง
แห่งธรรมที่ถูกปัจจัยปรุงแต่ง) ๓ ประการนี้

เชิงอรรถ :

^๑ อริยบุคคลผู้มีที่สสนะสมบูรณ์ ในที่นี้หมายถึงบุคคลผู้บำรุงมารดาบิดา มิใช่หมายถึงพระพุทธเจ้า

หรือพระโสดาบัน (อภ.ติก.อ. ๒/๔๕/๑๕๓)

^๒ โลกอันเกษม ในที่นี้หมายถึงเทวโลก (อภ.ติก.อ. ๒/๔๕/๑๕๓)

^๓ ดูเชิงอรรถที่ ๑ ข้อ ๔๔ ดิกนิบาต หน้า ๒๐๗ ในเล่มนี้

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมปิณฑาสก]

๕. จุฬวรรค ๙. ปัพพตราชสูตร

สังขตลักษณะแห่งสังขตธรรม ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ความเกิดขึ้นปรากฏ
๒. ความดับสลายปรากฏ
๓. เมื่อตั้งอยู่ ความแปร^๑ปรากฏ

ภิกษุทั้งหลาย สังขตลักษณะแห่งสังขตธรรม ๓ ประการนี้แล

สังขตลักษณะสูตรที่ ๗ จบ

๘. อสังขตลักษณะสูตร

ว่าด้วยลักษณะที่ไม่ถูกปัจจัยปรุงแต่ง

[๔๘] ภิกษุทั้งหลาย อสังขตลักษณะแห่งอสังขตธรรม(ลักษณะที่ไม่ถูกปัจจัยปรุงแต่งแห่งธรรมที่ไม่ถูกปัจจัยปรุงแต่ง) ๓ ประการนี้

อสังขตลักษณะแห่งอสังขตธรรม ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ความเกิดขึ้นไม่ปรากฏ
๒. ความดับสลายไม่ปรากฏ
๓. เมื่อตั้งอยู่ ความแปรไม่ปรากฏ

ภิกษุทั้งหลาย อสังขตลักษณะแห่งอสังขตธรรม ๓ ประการนี้แล

อสังขตลักษณะสูตรที่ ๘ จบ

๙. ปัพพตราชสูตร

ว่าด้วยขุนเขาหิมพานต์

[๔๙] ภิกษุทั้งหลาย ไม่สาละใหญ่อาศัยขุนเขาหิมพานต์ย่อมงอกงามด้วยความเจริญ ๓ ประการ

เชิงอรรถ :

^๑ ความแปร (อัญญถัตตะ) ในที่นี้หมายถึงความเปลี่ยนแปลงไปจากลักษณะหรือภาวะเดิม ได้แก่ ชรา (อง.ตัก.อ. ๒/๔๗/๑๕๔)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า :๒๐๙ }

พระสุตตันตปิฎก อังคตนิคาย ติกนิบาต [๑. ปฐมปิ่นณาสก]

๕. จุฬวรรค ๙. ปัพพตราชสูตร

ความเจริญ ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. กิ่ง ใบแก่ และใบอ่อน
๒. เปลือกและสะเก็ด
๓. กระจับและแก่น

ไม้สาละใหญ่อาศัยขุนเขาหิมพานต์ย่อมงอกงามด้วยความเจริญ ๓ ประการนี้
ฉันใด

ชนภายในอาศัยพอบ้านผู้มีศรัทธาย่อมงอกงามด้วยความเจริญ ๓ ประการ
ฉันนั้นเหมือนกัน

ความเจริญ ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ศรัทธา
๒. ศีล
๓. ปัญญา

ภิกษุทั้งหลาย ชนภายในอาศัยพอบ้านผู้มีศรัทธาย่อมงอกงามด้วยความเจริญ
๓ ประการนี้

ภูเขาคินนียอยู่ในป่าใหญ่

หมู่ไม้เหล่านั้นอาศัยภูเขานั้น

เจริญงอกงามเติบโตในป่า แม่ฉันใด

บุตร ภรรยา พวกพ้อง อำมาตย์ หมู่ญาติ

และชนผู้อาศัยเขาเลี้ยงชีพ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน

อาศัยพอบ้านผู้มีศรัทธา สมบูรณ์ด้วยศีล

ย่อมงอกงามในโลกนี้

ชนผู้มีปัญญาเห็นแจ้ง เห็นศีล

จาคะ(ความเสียสละ) และสัจจริต(ความประพฤติดี)

ของพอบ้านผู้มีศีลนั้นแล้วย่อมทำตาม

บุคคลประพฤติธรรมซึ่งเป็นทางนำสัตว์ไปสู่สุคติ

ย่อมเปล็ดเพลนในโลกนี้สมปรารถนา

ย่อมบันเทิงในเทวโลก

ปัพพตราชสูตรที่ ๙ จบ

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมป็นณาสก]

๕. จุฬวรรค ๑๑. มหาโจรสุต

๑๐. อาตปปรณีสุต

ว่าด้วยเหตุให้ทำความเพียร

[๕๐] ภิกษุทั้งหลาย บุคคลควรทำความเพียรด้วยฐานะ ๓ ประการ
ฐานะ ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. เพื่อความไม่เกิดขึ้นแห่งบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้น
๒. เพื่อความเกิดขึ้นแห่งกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้น
๓. เพื่อความอดกลั้นเวทนาทั้งหลาย อันมีในร่างกายที่เกิดขึ้นแล้ว เป็น
ทุกข์ กล้าแข็ง เจ็บปวด เผ็ดร้อน ไม่น่ายินดี ไม่น่าพอใจ พรากชีวิต

บุคคลควรทำความเพียรด้วยฐานะ ๓ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย ในกาลใด ภิกษุทำความเพียรเพื่อความไม่เกิดขึ้นแห่งบาป
อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้น เพื่อความเกิดขึ้นแห่งกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้น เพื่อความ
อดกลั้นเวทนาทั้งหลายอันมีในร่างกายที่เกิดขึ้นแล้ว เป็นทุกข์ กล้าแข็ง เจ็บปวด
เผ็ดร้อน ไม่น่ายินดี ไม่น่าพอใจ พรากชีวิต ในกาลนั้น ภิกษุนี้เราเรียกว่า มี
ความเพียร มีปัญญารักษาดน มีสติเพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบ

อาตปปรณีสุตที่ ๑๐ จบ

๑๑. มหาโจรสุต

ว่าด้วยองค์ประกอบของมหาโจร

[๕๑] ภิกษุทั้งหลาย มหาโจรประกอบด้วยองค์ ๓ ประการ ย่อมจัดแง่บ้าง
ทำการปล้นบ้าง ล้อมปล้นเรือนหลังเดียวบ้าง ดักปล้นในทางเปลี่ยวบ้าง

องค์ ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

มหาโจรในโลกนี้

๑. อาศัยที่ขรุขระ
๒. อาศัยป่ารก
๓. อาศัยผู้มีอิทธิพล

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ติกนิบาต [๑. ปฐมป็นณาสก]

๕. จุฬวรรค ๑๑. มหาโจรสุต

มหาโจรอาศัยที่ขรุขระ เป็นอย่างไร

คือ มหาโจรในโลกนี้อาศัยเกาะแก่งแห่งแม่น้ำหรือที่ขรุขระแห่งภูเขา มหาโจรอาศัยที่ขรุขระ เป็นอย่างนี้แล

มหาโจรอาศัยป่ารก เป็นอย่างไร

คือ มหาโจรในโลกนี้อาศัยป่ารกด้วยหญ้าบ้าง ป่ารกด้วยต้นไม้บ้าง ป่าที่มีแนวป้องกันบ้าง แนวป่าใหญ่บ้าง มหาโจรอาศัยป่ารก เป็นอย่างนี้แล

มหาโจรอาศัยผู้มีอิทธิพล เป็นอย่างไร

คือ มหาโจรในโลกนี้อาศัยพระราชาหรือมหาอำมาตย์ของพระราชา เขาคิดอย่างนี้ว่า “ถ้าใครจักกล่าวหาอะไรเรา พระราชาหรือมหาอำมาตย์ของพระราชา เหล่านี้ก็จักว่าดีความช่วยปกป้องเรา” ถ้าใครกล่าวหาอะไรมหาโจรนั้น พระราชาหรือมหาอำมาตย์ของพระราชานั้นต่างก็ว่าดีความช่วยปกป้องเขา มหาโจรอาศัยผู้มีอิทธิพล เป็นอย่างนี้แล

มหาโจรประกอบด้วยองค์ ๓ เป็นประการนี้แล ย่อมจัดแยะบ้าง ทำการปล้นบ้าง ล้อมปล้นเรือนหลังเตี้ยบ้าง ดักปล้นในทางเปลี่ยวบ้าง ฉันท

ภิกษุชั่วประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ก็ฉันทนั้นเหมือนกัน ย่อมบริหารตนให้ถูกกำจัด ถูกทำลาย มีความเสียหาย ถูกผู้รู้ดีเตือน และประสพสิ่งที่ไม่ใช่บุญเป็นอันมาก

ธรรม ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

ภิกษุชั่วในธรรมวินัยนี้

๑. อาศัยกรรมที่ไม่ตรงไปตรงมา
๒. อาศัยกรรมที่เร้นลับ
๓. อาศัยผู้มีอิทธิพล

ภิกษุชั่วอาศัยกรรมที่ไม่ตรงไปตรงมา เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุชั่วในธรรมวินัยนี้ประกอบด้วยกายกรรม วาจากรรม มโนกรรมที่ไม่ตรงไปตรงมา ภิกษุชั่วอาศัยกรรมที่ไม่ตรงไปตรงมา เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุชั่วอาศัยกรรมที่เร้นลับ เป็นอย่างไร

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๑. ปฐมป็นณาสก]

๕. จุฬวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

คือ ภิกษุชู้ในธรรมวินัยนี้เป็นมิจจาทีฏฐิ ประกอบด้วยอันตคาหิกทีฏฐิ^๑ ภิกษุชู้วาศัยกรรมที่เร้นลับ เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุชู้วาศัยผู้มีอิทธิพล เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุชู้ในธรรมวินัยนี้อาศัยพระราชารหรือมหาอำมาตย์ของพระราชาร นั้นคิดอย่างนี้ว่า "ถ้าใครจักกล่าวหาอะไรเรา พระราชารหรือมหาอำมาตย์ของพระราชารเหล่านี้ก็จักว่าคดีความช่วยปกป้องเรา" ถ้าใครว่ากล่าวอะไรภิกษุนั้น พระราชารหรือมหาอำมาตย์ของพระราชารนั้นต่างก็ว่าคดีความช่วยปกป้องเธอ ภิกษุชู้วาศัยผู้มีอิทธิพล เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุชู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ย่อมบริหารตนให้ถูกกำจัด ถูกทำลาย มีความเสียหาย ถูกผู้รู้ดีเตียน และประสพสิ่งที่ไม่ใช่บุญเป็นอันมาก

มหาโจรสสูตรที่ ๑๑ จบ

จุฬวรรคที่ ๕ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

- | | |
|-------------------|--------------------|
| ๑. สัมมุขีภาวสูตร | ๒. ติฏฐานสูตร |
| ๓. อัถถวสสูตร | ๔. กถาปวัตติสูตร |
| ๕. ป็นทิตสูตร | ๖. สीलวันตสูตร |
| ๗. สังขตลักขณสูตร | ๘. อสังขตลักขณสูตร |
| ๙. ปัพพตราชสูตร | ๑๐. อาตปปรณียสูตร |
| ๑๑. มหาโจรสสูตร | |

ปฐมป็นณาสก จบบริบูรณ์

เชิงอรรถ :

- ^๑ **อันตคาหิกทีฏฐิ** หมายถึงความเห็นผิดแล่นไปสุดโต่งข้างใดข้างหนึ่ง มี ๑๐ ประการ คือเห็นว่า (๑) โลกเที่ยง (๒) โลกไม่เที่ยง (๓) โลกมีที่ สุด (๔) โลกไม่มีที่ สุด (๕) ชีวะกับสรีระ เป็นอย่างเดียวกัน (๖) ชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่าง (๗) หลังจากตายไปตถาคตเกิดอีก (๘) หลังจากตายไปตถาคตไม่เกิดอีก (๙) หลังจากตายไปตถาคตเกิดอีกก็ไม่ใช่ ไม่เกิดอีกก็ไม่ใช่ (๑๐) หลังจากตายไป ตถาคตเกิดอีกก็ไม่ใช่ ไม่เกิดอีกก็ไม่ใช่ (อง.ทสก. ๒๔/๙๓/๑๔๙, อง.ติก.อ. ๒/๕๑/๑๕๖) **ชีวะ** ในที่นี้หมายถึงวิญญาณอมตะหรืออาดมัน (Soul) (ตามนัย อภ.ปญจ. ๑/๑/๑๒๙) **ตถาคต** ในที่นี้เป็นคำที่ลัทธิอื่น ๆ ใช้กันมากก่อนพุทธกาล หมายถึงอัถตา (อาดมัน) ไม่ได้หมายถึงพระพุทธเจ้า อรรถกถาอธิบายหมายถึงสัตตะ (ที.สี.อ. ๖๕/๑๐๘)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า :๒๑๓ }

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๑. พราหมณวรรค ๑. ปฐมเทวพราหมณสูตร

๒. ทุติยปิณฑาสก

๑. พราหมณวรรค

หมวดว่าด้วยพราหมณ์

๑. ปฐมเทวพราหมณสูตร

ว่าด้วยพราหมณ์แก่ ๒ คน สูตรที่ ๑

[๕๒] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้น พราหมณ์ ๒ คน เป็นผู้แก่ ผู้เฒ่า ผู้ใหญ่ ผู้ล่วงกาลผ่านวัย นับแต่เกิดมามีอายุ ๑๒๐ ปี เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจพอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้วจึงนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

ข้าแต่ท่านพระโคตม ข้าพเจ้าทั้งหลายเป็นพราหมณ์แก่ ผู้เฒ่า ผู้ใหญ่ ผู้ล่วงกาลผ่านวัย นับแต่เกิดมามีอายุ ๑๒๐ ปี พวกข้าพเจ้านั้นไม่ได้ทำความดีไว้ ไม่ได้ทำกุศลไว้ ไม่ได้สร้างเครื่องदानทานภัยไว้ ขอท่านพระโคตมทรงว่ากล่าวพวกข้าพเจ้า ขอท่านพระโคตมทรงสั่งสอนพวกข้าพเจ้าเพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่พวกข้าพเจ้าตลอดกาลนานเถิด

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า พราหมณ์ทั้งหลาย ที่แท้พวกท่านเป็นผู้แก่ ผู้เฒ่า ผู้ใหญ่ ผู้ล่วงกาลผ่านวัย นับแต่เกิดมามีอายุ ๑๒๐ ปี พวกท่านนั้นไม่ได้ทำความดีไว้ ไม่ได้ทำกุศลไว้ ไม่ได้สร้างเครื่องदानทานภัยไว้ โลกนี้ถูกขรา(ความแก่) พยาธิ(ความเจ็บ) และมรณะ(ความตาย)ร้อยรัดไว้ เมื่อโลกถูกขรา พยาธิ และมรณะร้อยรัดไว้ อย่างนี้ ความสำรวมทางกาย วาจา และใจในโลกนี้จะเป็นเครื่องदानทาน เป็นที่เร้น เป็นที่พึ่ง เป็นที่ระลึกและเป็นที่ยึดเหนี่ยวของผู้ตายไปแล้ว

ชีวิตถูกขรานำเข้าไปสู่ความมีอายุสั้น

ผู้ที่ถูกขรานำเข้าไปแล้วย่อมไม่มีเครื่องदानทาน

บุคคลเมื่อพิจารณาเห็นภัยนี้ในความตาย

ควรทำบุญที่น่าสุขมาให้

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุตติยปิณฑนาสก]

๑. พราหมณวรรค ๒. ทุตติยเทวพราหมณสูตร

ความสำรวมทางกาย วาจาและใจในโลกนี้
ย่อมมีเพื่อความสุขแก่บุคคลผู้ตายไปแล้ว
ซึ่งได้ทำบุญไว้ขณะเมื่อมีชีวิตอยู่

ปฐมเทวพราหมณสูตรที่ ๑ จบ

๒. ทุตติยเทวพราหมณสูตร

ว่าด้วยพราหมณ์แก่ ๒ คน สูตรที่ ๒

[๕๓] ครั้งนั้นพราหมณ์ ๒ คน เป็นผู้แก่ ผู้เฒ่า ผู้ใหญ่ ผู้ล่วงกาลผ่านวัย
นับแต่เกิดมามีอายุ ๑๒๐ ปี เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาท
แล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

ข้าแต่ท่านพระโคตม พวกข้าพเจ้าเป็นพราหมณ์แก่ ผู้เฒ่า ผู้ใหญ่ ผู้ล่วงกาล
ผ่านวัย นับแต่เกิดมามีอายุ ๑๒๐ ปี พวกข้าพเจ้านั้นไม่ได้ทำความดีไว้ ไม่ได้ทำกุศล
ไว้ ไม่ได้สร้างเครื่องต้านทานภัยไว้ ขอท่านพระโคตมทรงว่ากล่าวพวกข้าพเจ้า ขอ
ท่านพระโคตมทรงสั่งสอนพวกข้าพเจ้าเพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่พวกข้าพเจ้า
ตลอดกาลนาน

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า พราหมณ์ทั้งหลาย ที่แท้พวกท่านเป็นผู้แก่ ผู้เฒ่า
ผู้ใหญ่ ผู้ล่วงกาลผ่านวัย นับแต่เกิดมามีอายุ ๑๒๐ ปี พวกท่านนั้น ไม่ได้ทำความดีไว้
ไม่ได้ทำกุศลไว้ ไม่ได้สร้างเครื่องต้านทานภัยไว้ โลกนี้ถูกขรา พยาธิ และมรณะ
แผดเผาแล้ว เมื่อโลกถูกขรา พยาธิ และมรณะแผดเผาแล้วอย่างนี้ ความสำรวม
ทางกาย วาจา และใจในโลกนี้จะเป็นเครื่องต้านทาน เป็นที่เร้น เป็นที่พืง เป็นที่ระลึก
และเป็นที่ยึดเหนี่ยวของผู้ตายไปแล้ว

เมื่อเรื่อนถูกไฟไหม้

สิ่งของที่นำออกไปได้ย่อมเป็นประโยชน์แก่เขา

สิ่งของที่ถูกไฟไหม้ในเรื่อนนั้น

ย่อมไม่เป็นประโยชน์แก่เขา ฉันทิ

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๑. พราหมณวรรค ๓. อัญญตรพราหมณสูตร

เมื่อโลกถูกขราและมรณะแผดเผาแล้วก็ฉนั้นเหมือนกัน
บุคคลควรนำออกมาด้วยการให้
สิ่งที่ให้แล้วชื่อนำออกไปได้แล้ว
ความสำรวมทางกาย วาจา และใจในโลกนี้
ย่อมมีเพื่อความสุขแก่บุคคลผู้ตายไปแล้ว
ซึ่งได้ทำบุญไว้ขณะเมื่อมีชีวิตอยู่

ทุติยเทวพราหมณสูตรที่ ๒ จบ

๓. อัญญตรพราหมณสูตร

ว่าด้วยพราหมณผู้ทูลถามธรรมคุณ

[๕๔] ครั้งนั้น พราหมณคนหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้
สนทนาปราศรัย ฯลฯ พราหมณนั้นซึ่งนั่ง ณ ที่สมควรแล้วได้กราบทูลพระผู้มี
พระภาคดังนี้ว่า

ข้าแต่ท่านพระโคตม พระองค์ตรัสว่า “พระธรรมเป็นธรรมที่ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็น
ชัดด้วยตนเอง พระธรรมเป็นธรรมที่ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง” ข้าแต่ท่าน
พระโคตม ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ พระธรรมจึงชื่อว่าเป็นธรรมที่ผู้ปฏิบัติจะพึง
เห็นชัดด้วยตนเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาในตน
อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า พราหมณ บุคคลผู้มีราคะ ฤการาคะครอบงำ
มีจิตถูกราคะกลุ้มรุม ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง เพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง
เพื่อเบียดเบียนทั้ง ๒ ฝ่ายบ้าง เสวยทุกขโทมนัสทางใจบ้าง เมื่อละราคะได้แล้ว
เขาย่อมไม่คิดเพื่อเบียดเบียนตนเอง ไม่คิดเพื่อเบียดเบียนผู้อื่น ไม่คิดเพื่อเบียด เบียด
ทั้ง ๒ ฝ่าย ไม่เสวยทุกขโทมนัสทางใจ พระธรรมชื่อว่าเป็นธรรมที่ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็น
ชัดด้วยตนเอง เป็นอย่างนี้แล

บุคคลผู้มีโทสะ ถูกโทสะครอบงำ มีจิตถูกโทสะกลุ้มรุม ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียน
ตนเองบ้าง เพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง เพื่อเบียดเบียนทั้ง ๒ ฝ่ายบ้าง เสวยทุกขโทมนัส

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑนาสก]

๑. พราหมณวรรค ๔. ปริพาชกสูตร

ทางใจบ้าง เมื่อละโทสะได้แล้ว เขาย่อมไม่คิดเพื่อเบียดเบียนตนเอง ไม่คิดเพื่อเบียดเบียนผู้อื่น ไม่คิดเพื่อเบียดเบียนทั้ง ๒ ฝ่าย ไม่เสวยทุกขโทมนัสทางใจ พระธรรมชื่อว่าเป็นธรรมที่ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง ฯลฯ เป็นอย่างนี้แล

บุคคลผู้มีโมหะ ถูกโมหะครอบงำ มีจิตถูกโมหะกลุ้มรุม ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง เพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง เพื่อเบียดเบียนทั้ง ๒ ฝ่ายบ้าง เสวยทุกขโทมนัสทางใจบ้าง เมื่อละโมหะได้แล้ว เขาย่อมไม่คิดเพื่อเบียดเบียนตนเอง ไม่คิดเพื่อเบียดเบียนผู้อื่น ไม่คิดเพื่อเบียดเบียนทั้ง ๒ ฝ่าย ไม่เสวยทุกขโทมนัสทางใจ พระธรรมชื่อว่าเป็นธรรมที่ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาในตน อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน เป็นอย่างนี้แล

พราหมณ์นั้นกราบทูลว่า “ข้าแต่ท่านพระโคตม ภาษิตของท่านพระโคตม ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ฯลฯ ขอท่านพระโคตมจงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสก ผู้ถึงสรณะ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต”

อัญญตรพราหมณสูตรที่ ๓ จบ

๔. ปริพาชกสูตร

ว่าด้วยปริพาชกผู้ทูลถามธรรมคุณ

[๕๕] ครั้งนั้น พราหมณ์ปริพาชกคนหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ พราหมณ์ปริพาชกนั้นซึ่งนั่ง ณ ที่สมควรแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค ดังนี้ว่า

ข้าแต่ท่านพระโคตม พระองค์ตรัสว่า “พระธรรมเป็นธรรมที่ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง พระธรรมเป็นธรรมที่ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง” ข้าแต่ท่านพระโคตม ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ พระธรรมชื่อว่าเป็นธรรมที่ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามา อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า พราหมณ์ บุคคลผู้มีราคะ ถูกราคะครอบงำ มีจิตถูกราคะกลุ้มรุม ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง เพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง เพื่อ

พระสูตรต้นตอปัญหา อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๑. พราหมณวรรค ๔. ปริพพาชกสูตร

เบียดเบียนทั้ง ๒ ฝ่ายบ้าง เสวยทุกขโทมนัสทางใจบ้าง เมื่อละระคะได้แล้ว เขาย่อมไม่คิดเพื่อเบียดเบียนตนเอง ไม่คิดเพื่อเบียดเบียนผู้อื่น ไม่คิดเพื่อเบียดเบียนทั้ง ๒ ฝ่าย ไม่เสวยทุกขโทมนัสทางใจ

บุคคลผู้มีระคะ ถูกระคะครอบงำ มีจิตถูกระคะกลุ้มรุม ย่อมประพฤติ ภายทจฺริต วจฺทจฺริต และมโนทจฺริต เมื่อละระคะได้แล้ว เขาย่อมไม่ประพฤติ ภายทจฺริต วจฺทจฺริต และมโนทจฺริต

บุคคลผู้มีระคะ ถูกระคะครอบงำ มีจิตถูกระคะกลุ้มรุม ย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงถึงประโยชน์ตนบ้าง ประโยชน์ผู้อื่นบ้าง ประโยชน์ทั้ง ๒ ฝ่ายบ้าง เมื่อละระคะได้แล้ว เขาย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงถึงประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น และประโยชน์ทั้ง ๒ ฝ่าย พระธรรมชื่อว่าเป็นธรรมที่ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง ฯลฯ เป็นอย่างนี้แล

บุคคลผู้มีโทสะ ฯลฯ บุคคลผู้มีโมหะ ถูกโมหะครอบงำ มีจิตถูกโมหะกลุ้มรุม ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง เพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง เพื่อเบียดเบียนทั้ง ๒ ฝ่ายบ้าง เสวยทุกขโทมนัสทางใจบ้าง เมื่อละโมหะได้แล้ว เขาย่อมไม่คิดเพื่อเบียดเบียนตนเอง ไม่คิดเพื่อเบียดเบียนผู้อื่น ไม่คิดเพื่อเบียดเบียนทั้ง ๒ ฝ่าย ไม่เสวยทุกขโทมนัสทางใจ

บุคคลผู้มีโมหะ ถูกโมหะครอบงำ มีจิตถูกโมหะกลุ้มรุม ย่อมประพฤติ ภายทจฺริต วจฺทจฺริต และมโนทจฺริต เมื่อละโมหะได้แล้ว เขาย่อมไม่ประพฤติ ภายทจฺริต วจฺทจฺริต และมโนทจฺริต

บุคคลผู้มีโมหะ ถูกโมหะครอบงำ มีจิตถูกโมหะกลุ้มรุม ย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงถึงประโยชน์ตนบ้าง ประโยชน์ผู้อื่นบ้าง ประโยชน์ทั้ง ๒ ฝ่ายบ้าง เมื่อละโมหะได้แล้ว เขาย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงถึงประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น และประโยชน์ทั้ง ๒ ฝ่าย พระธรรมชื่อว่าเป็นธรรมที่ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาในตน อภิวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน เป็นอย่างนี้แล

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑนาสก]

๑. ปราหมณวรรค ๕. นิพพุตสูตร

ปราหมณ์ปริพาชกนั้นกราบทูลว่า “ข้าแต่ท่านพระโคดม ภาษิตของท่าน พระโคดมชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ฯลฯ ขอท่านพระโคดมจงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็น อุบาสกผู้ถึงสรณะ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต”

ปริพาชกสูตรที่ ๔ จบ

๕. นิพพุตสูตร

ว่าด้วยพระนิพพาน

[๕๖] ครั้งนั้น ขานุสโสณิปราหมณ์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ ขานุสโสณิปราหมณ์ซึ่งนั่ง ณ ที่สมควรแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า
ข้าแต่ท่านพระโคดม พระองค์ตรัสว่า “พระนิพพานเป็นสภาวะธรรมที่ผู้ปฏิบัติ จะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง พระนิพพานเป็นสภาวะธรรมที่ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง” ข้าแต่ท่านพระโคดม ด้วยเหตุเพียงไรหนอ พระนิพพานจึงชื่อว่าเป็น สภาวะธรรมที่ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาในตน อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ปราหมณ์ บุคคลผู้มีราคะ ฤทธาครอบง่า มี จิตฤทธาครากลุ่มมร ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง เพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง เพื่อเบียดเบียนทั้ง ๒ ฝ่ายบ้าง เสวยทุกขโทมนัสทางใจบ้าง เมื่อละราคะได้แล้ว เขาย่อมไม่คิดเพื่อเบียดเบียนตนเอง ไม่คิดเพื่อเบียดเบียนผู้อื่น ไม่คิดเพื่อเบียดเบียนทั้ง ๒ ฝ่าย ไม่เสวยทุกขโทมนัสทางใจ พระนิพพานชื่อว่าเป็นสภาวะธรรมที่ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง ฯลฯ เป็นอย่างนี้แล

บุคคลผู้มีโทสะ ฯลฯ บุคคลผู้มีโมหะ ถูกโมหะครอบงำ มีจิตถูกโมหะกลุ่มมร ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง เพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง เพื่อเบียดเบียนทั้ง ๒ ฝ่ายบ้าง เสวยทุกขโทมนัสทางใจบ้าง เมื่อละโมหะได้แล้ว เขาย่อมไม่คิดเพื่อเบียดเบียนตนเอง ไม่คิดเพื่อเบียดเบียนผู้อื่น ไม่คิดเพื่อเบียดเบียนทั้ง ๒ ฝ่าย ไม่เสวยทุกขโทมนัสทางใจ พระนิพพานชื่อว่าเป็นสภาวะธรรมที่ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง เป็นอย่างนี้แล

ในกาลใด บุคคลนี้เสวยธรรมเป็นที่สิ้นราคะอันไม่มีส่วนเหลือ เสวยธรรมเป็นที่สิ้นโทสะอันไม่มีส่วนเหลือ เสวยธรรมเป็นที่สิ้นโมหะอันไม่มีส่วนเหลือ ในกาลนั้น

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑนาสก]

๑. พราหมณวรรค ๖. ปโลกสูตร

พระนิพพานชื่อว่าเป็นสภาวะธรรมที่ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาในตน อັນวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน

ขานุสโสณิพราหมณ์นั้นกราบทูลว่า "ข้าแต่ท่านพระโคตม ภาษิตของท่านพระโคตมชัดเจนไฟเพราะยิ่งนัก ฯลฯ ขอท่านพระโคตมจงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสภาวะ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต"

นิพพุตสูตรที่ ๕ จบ

๖. ปโลกสูตร

ว่าด้วยเหตุทำให้จำนวนมนุษย์มีน้อยลง

[๕๗] ครั้งนั้น พราหมณ์มหาศาลคนหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ พราหมณ์มหาศาลนั้นนั่ง ณ ที่สมควรแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

ข้าแต่ท่านพระโคตม ข้าพเจ้าได้ฟังมาแต่พราหมณ์ผู้เป็นบรรพบุรุษ ผู้เฒ่า ผู้ใหญ่ ผู้เป็นอาจารย์ และผู้เป็นอาจารย์ของอาจารย์ซึ่งกล่าวอยู่ว่า ทราบมาว่า ในกาลก่อน โลกนี้หนาแน่นไปด้วยมนุษย์เหมือนอเวจีมหานรก หมู่บ้าน ตำบล ชนบท และเมืองหลวง มีทุกระยะไต่บันดก ข้าแต่ท่านพระโคตม อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้มนุษย์ทุกวันนี้หมดไป เหลืออยู่น้อย แม้หมู่บ้านก็ไม่เป็นหมู่บ้าน แม่ตำบลก็ไม่เป็นตำบล แม่เมืองก็ไม่เป็นเมือง แม่ชนบทก็ไม่เป็นชนบท

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า พราหมณ์ มนุษย์ทุกวันนี้ยินดีด้วยความยินดีที่ไม่ชอบธรรม^๑ ถูกความโลภที่ไม่สม่าเสมอ^๒ครอบงำ ประกอบด้วยกรรมผิด^๓ มนุษย์เหล่านั้นยินดีด้วยความยินดีที่ไม่ชอบธรรม ถูกความโลภที่ไม่สม่าเสมอ ครอบงำ ประกอบด้วยกรรมผิด ต่างหยิบฉวยศีลตราวุธอันคมเช่นฆ่ากันและกัน

เชิงอรรถ :

^๑ ยินดีด้วยความยินดีที่ไม่ชอบธรรม หมายถึงความยินดีในบริวารของผู้อื่น (อภ.ติก.อ. ๒/๕๗/๑๕๙)

^๒ ความโลภที่ไม่สม่าเสมอ หมายถึงความโลภที่เกิดขึ้นเฉพาะในวัตถุที่ผู้อื่นครอบครองหวงแหน (อภ.ติก.อ. ๒/๕๗/๑๕๙)

^๓ ประกอบด้วยกรรมผิด หมายถึงเสพวัตถุที่ไม่เหมาะสม ได้แก่ เสพวัตถุอื่นจากวัตถุที่ชาวโลกยอมรับกันทั่วไป (อภ.ติก.อ. ๒/๕๗/๑๕๙)

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๑. พราหมณวรรค ๗. วัจจโคตตสูตร

เพราะเหตุนั้น มนุษย์จึงล้มตายเป็นจำนวนมาก นี่แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัยให้มนุษย์
ทุกวันนี้หมดไป เหลืออยู่น้อย แม่หมู่บ้านก็ไม่ใช่หมู่บ้าน แมต่าบลก็ไม่ใช่ตำบล
แม่เมืองก็ไม่ใช่เมือง แม่ชนบทก็ไม่ใช่ชนบท

มนุษย์ทุกวันนี้ยินดีด้วยความยินดีที่ไม่ชอบธรรม ถูกความโลภที่ไม่สม่ำเสมอ
ครอบงำ ประกอบด้วยกรรมผิด เมื่อมนุษย์เหล่านั้นยินดีด้วยความยินดีที่ไม่ชอบ
ธรรม ถูกความโลภที่ไม่สม่ำเสมอครอบงำ ประกอบด้วยกรรมผิด ฝนยอมไม่ตกตาม
ฤดูกาล เพราะเหตุนี้จึงมีรักษาหาได้ยาก ข้าวกล้าเสียหายเป็นเพลี้ยหนอน เหลือ
แต่ก้าน เพราะเหตุนี้ มนุษย์จึงล้มตายเป็นจำนวนมาก แม่นี่แลเป็นเหตุเป็นปัจจัย
ให้มนุษย์ทุกวันนี้หมดไป เหลืออยู่น้อย แม่หมู่บ้านก็ไม่ใช่หมู่บ้าน แมต่าบลก็ไม่ใช่
ตำบล แม่เมืองก็ไม่ใช่เมือง แม่ชนบทก็ไม่ใช่ชนบท

อีกประการหนึ่ง มนุษย์ทุกวันนี้ยินดีด้วยความยินดีที่ไม่ชอบธรรม ถูกความ
โลภที่ไม่สม่ำเสมอครอบงำ ประกอบด้วยกรรมผิด เมื่อมนุษย์เหล่านั้นยินดีด้วย
ความยินดีที่ไม่ชอบธรรม ถูกความโลภที่ไม่สม่ำเสมอครอบงำ ประกอบด้วยกรรม
ผิด พวกยักษ์จึงปล่อยอมมนุษย์ที่ร้ายกาจไว้(บนพื้นโลก) เพราะเหตุนี้ มนุษย์จึงล้ม
ตายเป็นจำนวนมาก แม่นี่แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้มนุษย์ทุกวันนี้หมดไป เหลืออยู่
น้อย แม่หมู่บ้านก็ไม่ใช่หมู่บ้าน แมต่าบลก็ไม่ใช่ตำบล แม่เมืองก็ไม่ใช่เมือง
แม่ชนบทก็ไม่ใช่ชนบท

พราหมณ์มหาศาลนั้นกราบทูลว่า “ข้าแต่ท่านพระโคตม ภาษิตของท่านพระ
โคตมชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ฯลฯ ขอท่านพระโคตมจงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสก
ผู้ถึงสรณะ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต”

ปโลกสูตรที่ ๖ จบ

๗. วัจจโคตตสูตร

ว่าด้วยปริพาชกชื่อว่าวัจจโคตร

[๕๘] ครั้งนั้น วัจจโคตรปริพาชกเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้
สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจพอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้วนั้น ณ ที่สมควร ได้
กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๑. พราหมณวรรค ๗. วัจจโคตตสูตร

ข้าแต่ท่านพระโคตม ข้าพเจ้าได้ฟังมาแล้ว พระสมณโคตมตรัสอย่างนี้ว่า “พึงให้ท่านแก่เราเท่านั้น ไม่พึงให้ท่านแก่ชนเหล่าอื่น พึงให้ท่านแก่สาวกของเราเท่านั้น ไม่พึงให้ท่านแก่สาวกของชนเหล่าอื่น ท่านที่ให้แก่เราเท่านั้นจึงมีผลมาก ท่านที่ให้แก่ชนเหล่าอื่นไม่มีผลมาก ท่านที่ให้แก่สาวกของเราเท่านั้นจึงมีผลมาก ท่านที่ให้แก่สาวกของชนเหล่าอื่นไม่มีผลมาก” ข้าแต่ท่านพระโคตม ชนเหล่าใด กล่าวอย่างนี้ว่า พระสมณโคตมตรัสอย่างนี้ว่า “พึงให้ท่านแก่เราเท่านั้น ไม่พึงให้ท่านแก่ชนเหล่าอื่น พึงให้ท่านแก่สาวกของเราเท่านั้น ไม่พึงให้ท่านแก่สาวกของชนเหล่าอื่น ท่านที่ให้แก่เราเท่านั้นจึงมีผลมาก ท่านที่ให้แก่ชนเหล่าอื่นไม่มีผลมาก ท่านที่ให้แก่สาวกของเราเท่านั้นจึงมีผลมาก ท่านที่ให้แก่สาวกของชนเหล่าอื่นไม่มีผลมาก” ชนเหล่านั้นชื่อว่าพูดตามที่ท่านพระโคตมตรัส ไม่กล่าวดูท่านพระโคตม ด้วยคำที่ไม่จริง และชื่อว่ากล่าวธรรมตามสมควรแก่ธรรม ก็การคล้อยตามคำพูดที่ ชอบธรรมบางอย่าง ย่อมไม่ถึงฐานะที่น่าดีเดียนบ้างหรือ เพราะข้าพเจ้าทั้งหลายไม่ ประสงค์จะกล่าวดูท่านพระโคตม

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า วัจจจะ ชนเหล่าใดกล่าวอย่างนี้ว่า พระสมณโคตม ตรัสอย่างนี้ว่า พึงให้ท่านแก่เราเท่านั้น ฯลฯ ท่านที่ให้แก่สาวกของชนเหล่าอื่นไม่มี ผลมาก ชนเหล่านั้นชื่อว่าไม่พูดตามที่เราพูด และชนเหล่านั้นชื่อว่ากล่าวดูเราด้วย คำที่ไม่ดี ไม่เป็นจริง วัจจจะ ผู้ใดห้ามบุคคลอื่นที่ให้ท่านอยู่ ผู้นั้นชื่อว่าทำอันตราย แก่วัตถุ ๓ อย่าง เป็นโจรตักปล้นวัตถุ ๓ อย่าง

วัตถุ ๓ อย่าง อะไรบ้าง คือ

๑. ทำอันตรายแก่นุญชของทายก(ผู้ให้)
๒. ทำอันตรายแก่ลาภของปฏิคาหก(ผู้รับ)
๓. ในเบื้องต้น ตัวเขาเองย่อมถูกกำจัดและถูกทำลาย

วัจจจะ ผู้ใดห้ามบุคคลอื่นที่ให้ท่านอยู่ ผู้นั้นชื่อว่าทำอันตรายแก่วัตถุ ๓ อย่าง เป็นโจรตักปล้นวัตถุ ๓ อย่าง

แต่เราเองกล่าวอย่างนี้ว่า ผู้ใดเห็นาล้างภาชนะหรือน้ำล้างขันลงที่หมูสัตว์ซึ่ง อาศัยอยู่ที่บ่อน้ำคร่าหรือที่บ่อโสโครกด้วยตั้งใจว่า หมูสัตว์ที่อาศัยอยู่ในที่นั้นจงเลี้ยง ชีพด้วยน้ำล้างภาชนะเป็นต้นนั้น เรากล่าวกรรมที่มีการเทน้ำล้างภาชนะเป็นต้นเหตุ ว่า เป็นที่มาแห่งบุญ ไม่จำเป็นต้องพูดถึงในหมู่มนุษย์

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑนาสก]

๑. พราหมณวรรค ๗. วัจฉโคตตสูตร

อีกประการหนึ่ง เรากล่าวถึงทานที่ให้แก่มุสิลีว่า มีผลมาก ทานที่ให้แก่มุสิลียอมไม่เป็นเช่นนั้น เพราะท่านมุสิลีนั้นเป็นผู้ละองค์ ๕ ประกอบด้วยองค์ ๕ ท่านมุสิลีนั้นละองค์ ๕ อะไรบ้าง คือ

๑. กามฉันทะ (ความพอใจในกาม)
๒. พยาบาท (ความคิดร้าย)
๓. ถีนมิทระ (ความหดหู่และเชื่องซึม)
๔. อุทัจจกุกกัจจะ (ความฟุ้งซ่านและรอนใจ)
๕. วิจิกิจฉา (ความลังเลสงสัย)

ท่านมุสิลีละองค์ ๕ นี้

ท่านมุสิลีประกอบด้วยองค์ ๕ อะไรบ้าง คือ

๑. สीलขันธ(กองศีล)ที่เป็นอเสขะ^๑
๒. สมာธิขันธ(กองสมาธิ)ที่เป็นอเสขะ
๓. ปัญญาขันธ(กองปัญญา)ที่เป็นอเสขะ
๔. วิมุตติขันธ(กองวิมุตติ)ที่เป็นอเสขะ
๕. วิมุตติญาณทัสสนขันธ^๒ (กองวิมุตติญาณทัสสนะ)ที่เป็นอเสขะ

ท่านมุสิลีประกอบด้วยองค์ ๕ นี้

เรากล่าวว่า ทานที่ให้ในท่านมุสิลีที่ละองค์ ๕ ประกอบด้วยองค์ ๕ ย่อมมีผลมากด้วยประการฉะนี้

โคผู้ที่ฝึกแล้วเป็นโคใช้งานที่สมบูรณ์ด้วยกำลัง

มีเขาวัวดี และเป็นสัตว์ที่ซื่อตรง

จะเกิดในสีสันใด ๆ คือ สีดำ สีขาว สีแดง

สีเขี้ยว สีตาง สีตามธรรมชาติของตน

เชิงอรรถ :

^๑ อเสขะ ในที่นี้หมายถึงธรรมระดับโลกุตระของพระอเสขะ (อภ.ทสก.อ. ๓/๑๒/๓๒๐)

^๒ วิมุตติญาณทัสสนขันธ หมายถึงปัจจุเวกขณญาณที่จัดเป็นโลกียะ ส่วนสีลขันธเป็นต้นนอกนี้จัดเป็นโลกุตระ (อภ.ติก.อ. ๒/๕๘/๑๖๐)

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑนาสก]

๑. พราหมณวรรค ๗. วัจจโคตตสูตร

สีเหมือนโคธรรมดา หรือสีเหมือนนกพิราบก็ตาม
 ขนทั้งหลายเทียมมันเข้าในแอก
 ไม่ค้ำนึ่งถึงสีสันของมัน ฉนใด
 ผู้ที่ฝึกตนดีแล้ว มีความประพฤติดีงาม
 ตั้งอยู่ในธรรม สมบูรณ์ด้วยศีล พุดแต่คำสัตย์
 มีใจประกอบด้วยหิริ ก็ฉนนั้นเหมือนกัน
 จะเกิดในหมู่มนุษย์ชาติใด ๆ คือ กษัตริย์
 พราหมณ์ แพศย์ ศูทร คนจัณฑาล และคนเทษยะก็ตาม
 ก็ละความเกิดและความตายได้
 มีพรหมจรรย์บริบูรณ์ ปลงภาระได้แล้ว
 ไม่ประกอบด้วยกิเลส ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว
 ไม่มีอาสวะ รู้จบธรรมทุกอย่าง^๑
 ดับสนิทเพราะไม่ถือมั่น
 ในเขตที่ปราศจากฐลี^๒ เช่นนั้นแล ทักขินาย่อมมีผลมาก
 คนพาลไม่รู้แจ้ง^๓ ไม่มีปัญญา ไม่ได้ลำดับรับฟัง
 ย่อมให้ทานภายนอก^๔ ไม่เข้าไปหาสัตบุรุษ
 ส่วนเหล่าชนผู้มีศรัทธาหยั่งลงตั้งมั่นในพระสุคต
 ย่อมเข้าไปหาสัตบุรุษผู้มีปัญญา
 ที่เขายกย่องกันว่าเป็นนักปราชญ์
 ทานเหล่านั้นผู้เป็นบัณฑิต ย่อมไปสู่เทวโลก
 หรือไม่ก็เกิดในตระกูลดีในโลกนี้
 และบรรลุนิพพานได้โดยลำดับ

วัจจโคตตสูตรที่ ๗ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ธรรมทุกอย่าง ในที่นี้หมายถึงชั้น ๕ อายุคณ ๑๒ ธาตุ ๑๘ (อง.ติก.อ. ๒/๕๘/๑๖๑)

^๒ ปราศจากฐลี หมายถึงไม่มีฐลี คือราคะ โทสะ และโมหะ (อง.ติก.อ. ๒/๕๘/๑๖๑)

^๓ ไม่รู้แจ้ง ในที่นี้หมายถึงไม่รู้จักนาบุญหรือเขตบุญ (อง.ติก.อ. ๒/๕๘/๑๖๑)

^๔ ภายนอก ในที่นี้หมายถึงนอกพุทธศาสนา (อง.ติก.อ. ๒/๕๘/๑๖๑)

พระสูตรตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๑. พราหมณวรรค ๘. ดิกกณสูตร

๘. ดิกกณสูตร

ว่าด้วยพราหมณ์ชื่อดิกกณะ

[๕๙] ครั้งนั้น ดิกกณพราหมณ์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจพอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้วนั้น ณ ที่สมควร ได้กล่าวสรรเสริญคุณของพราหมณ์ผู้ได้วิชา ๓ ณ เบื้องพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาคว่า “พราหมณ์ผู้ได้วิชา ๓ เป็นอย่างไร พราหมณ์ผู้ได้วิชา ๓ เป็นอย่างไร”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “พราหมณ์ พราหมณ์ทั้งหลายบัญญัติพราหมณ์ว่าเป็นผู้ได้วิชา ๓ เป็นอย่างไร”

ดิกกณพราหมณ์กราบทูลว่า “ข้าแต่ท่านพระโคตม พราหมณ์ในโลกนี้เป็นผู้มีชาติกำเนิดดีทั้งฝ่ายบิดาและฝ่ายมารดา ถือปฏิสนธิบริสุทธิดีตลอดเจ็ดชั่วบรรพบุรุษ ไม่มีใครจะคัดค้านตำหนิได้เพราะอ้างถึงชาติตระกูล เป็นผู้คงแก่เรียน ทรงจำมนตร์ รุ้จบไตรเพท^๑ พร้อมทั้งนิชัณฑุศาสตร์^๒ เกฏศาสตร์^๓ อักษรศาสตร์ และประวัติศาสตร์ เข้าใจด้วยทและไวยากรณ์ ชำนาญโลกายตศาสตร์^๔ และลักษณะมหาบุรุษ ข้าแต่ท่านพระโคตม พราหมณ์ทั้งหลายบัญญัติพราหมณ์ว่าเป็นผู้ได้วิชา ๓ เป็นอย่างไรแล้ว”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “พราหมณ์ทั้งหลายบัญญัติพราหมณ์ว่าเป็นผู้ได้วิชา ๓ เป็นอย่างไร ส่วนผู้ได้วิชา ๓ ในอริยวินัยเป็นอีกอย่างหนึ่ง”

ดิกกณพราหมณ์กราบทูลว่า “ข้าแต่ท่านพระโคตม ผู้ได้วิชา ๓ ในอริยวินัยเป็นอย่างไร ขอประทานวโรกาส ขอท่านพระโคตมแสดงธรรมแก่ข้าพเจ้าอย่างที่คุณได้วิชา ๓ มีในอริยวินัย

เชิงอรรถ :

^๑ ไตรเพท ในที่นี้หมายถึงฤคเวท ยชุรเวท และสามเวท (อภ.ดิก.อ. ๒/๕๙/๑๖๓)

^๒ นิชัณฑุศาสตร์ วิชาว่าด้วยชื่อสิ่งของมีต้นไม่เป็นต้น (อภ.ดิก.อ. ๒/๕๙/๑๖๓)

^๓ เกฏศาสตร์ หมายถึงตำราว่าด้วยวิชาการกวี การแต่งฉันท (อภ.ดิก.อ. ๒/๕๙/๑๖๓)

^๔ โลกายตศาสตร์ ในที่นี้หมายถึงวิถิตทวาทศาสตร์ คือศิลปะแห่งการเอาชนะผู้อื่นในเชิงวาทศิลป์โดยการอ้างทฤษฎีและประเพณีทางสังคมมาหักล้างสังฆธรรม มุ่งแสดงให้เห็นว่าตนฉลาดกว่า มิได้มุ่งสังฆธรรมแต่อย่างใด (ที.สี.อ. ๒๕๖/๒๒๒)

พระสูตรต้นตอปัญหา อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๑. พราหมณวรรค ๘. ติกัณณสูตร

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ถ้าอย่างนั้น ท่านจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว”
 ติกัณณพราหมณ์ทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่อง
 นี้ว่า ภิกษุในธรรมวินัยนี้สังัดจากกามและอกุศลธรรมแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีวิตก
 วิจารณ์ ปิติและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่ เพราะวิตกวิจารณ์สงบระงับไป ภิกษุบรรลุทุติยฌาน
 มีความผ่องใสภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปิติและ
 สุขเกิดแต่สมาธิอยู่ เพราะปิติจางคลายไป ภิกษุมีอุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะ
 เสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุตติยฌานที่พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญว่า “ผู้มีอุเบกขา
 มีสติ อยู่เป็นสุข” เพราะละสุขและทุกขได้ เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อน ภิกษุ
 บรรลุจตุตถฌานที่ไม่มีทุกข ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่

เมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลสเพียงดั่งเนิน^๑ ปราศจากความ
 เศร้าหมอง อ่อน เหมาะแก่การใช้งาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ภิกษุนั้นน้อมจิต
 ไปเพื่ออุปเพนิวาสานุสสติญาณ ระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ คือ ๑ ชาติบ้าง
 ๒ ชาติบ้าง ๓ ชาติบ้าง ๔ ชาติบ้าง ๕ ชาติบ้าง ๑๐ ชาติบ้าง ๒๐ ชาติบ้าง
 ๓๐ ชาติบ้าง ๔๐ ชาติบ้าง ๕๐ ชาติบ้าง ๑๐๐ ชาติบ้าง ๑,๐๐๐ ชาติบ้าง
 ๑๐๐,๐๐๐ ชาติบ้าง ตลอดสังวัฏฏกัปเป็นอันมากบ้าง ตลอดวิวัฏฏกัปเป็นอัน
 มากบ้าง ตลอดสังวัฏฏกัปและวิวัฏฏกัป^๒ เป็นอันมากบ้างว่า ในภพโน้น เรามีชื่อ
 อย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข และมีอายุอย่างนั้น ๆ จุตจาก
 ภพนั้นก็ไปเกิดในภพโน้น แมในภพนั้น เราก็มียชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ
 มีอาหาร เสวยสุขทุกข และมีอายุอย่างนั้น ๆ จุตจากภพนั้นจึงมาเกิดในภพนี้
 ภิกษุนั้นระลึกชาติก่อนได้หลายชาติพร้อมทั้งลักษณะทั่วไปและชีวประวัติอย่างนี้ เธอ
 ได้บรรลุวิชชาที่ ๑ นี้ ความมีตมิต^๓คืออวิชชา เธอกำจัดได้แล้ว แสงสว่างคือ

เชิงอรรถ :

- ^๑ กิเลสมีรากจะเป็นต้น ท่านเรียกว่า กิเลสเพียงดั่งเนิน (อังคตนะ) เพราะยังจิตให้ตกต่ำ โน้มเหียงไปสู่ที่ต่ำ
 เช่น ต้องย่นไปสู่อุตถฌานอีก เป็นต้น
- ^๒ สังวัฏฏกัป คือกัปฝ่ายเสื่อม ช่วงระยะเวลาที่โลกกำลังพินาศ วิวัฏฏกัป คือกัปฝ่ายเจริญ ได้แก่ ช่วงระยะ
 เวลาที่โลกกลับฟื้นขึ้นมาใหม่ (ตามนัย วิ.อ. ๑/๑๒/๑๕๘)
- ^๓ ความมีตมิต ในที่นี้หมายถึงโมหะที่ปิดบังไม่ให้ระลึกชาติได้ (อง.ตัก.อ. ๒/๕๙/๑๖๔)

พระสูตรตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๑. พราหมณวรรค ๘. ติกถณสูตร

วิชา^๑ ได้เกิดขึ้นแก่เธอ เปรียบเหมือนแสงสว่างเกิดขึ้นแก่บุคคลผู้ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจ

เมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลสเพียงดั่งเนิน ปราศจากความเศร้าหมอง อ่อน เหมาะแก่การใช้งาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ภิกษุผู้นั้นน้อมจิตไปเพื่อจตุปปาตญาณ เห็นหมู่มุสัตว์กำลังจติ กำลังเกิด ทั้งชั้นต่ำและชั้นสูง งามและไม่งาม เกิดดีและเกิดไม่ดี ด้วยดาตัพยอันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์ รู้ชัดถึงหมู่มุสัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า “หมู่มุสัตว์ที่ประกอบกายทุจริต วลีทุจริต และมโนทุจริต กล่าวร้าย พระอริยะ มีความเห็นผิด และชักชวนผู้อื่นให้ทำตามความเห็นผิด พวกเขา หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก แต่หมู่มุสัตว์ที่ประกอบกายสุจริต วลีสุจริต และมโนสุจริต ไม่กล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นชอบ และชักชวนผู้อื่นให้ทำตามความเห็นชอบ พวกเขาหลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์” เธอเห็นหมู่มุสัตว์ผู้กำลังจติ กำลังเกิด ทั้งชั้นต่ำและชั้นสูง งามและไม่งาม เกิดดีและเกิดไม่ดี ด้วยดาตัพยอันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์ รู้ชัดถึงหมู่มุสัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมอย่างนี้ เธอได้บรรลุวิชาที่ ๒ นี้ ความมีตมิตคืออวิชา เธอกำจัดได้แล้ว แสงสว่างคือวิชา^๒ ได้เกิดขึ้นแก่เธอ เปรียบเหมือนแสงสว่างเกิดขึ้นแก่บุคคลผู้ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจ

เมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลสเพียงดั่งเนิน ปราศจากความเศร้าหมอง อ่อน เหมาะแก่การใช้งาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ภิกษุผู้นั้นน้อมจิตไปเพื่ออัสวักขยญาณ รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า “นี่ทุกข์ นี่ ทุกขสมุทัย (เหตุเกิดทุกข์) นี่ทุกขนิโรธ(ความดับทุกข์) นี่ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา(ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์)” “นี่อัสวะ นี่อัสวสมุทัย(เหตุเกิดอัสวะ) นี่อัสวนิโรธ(ความดับอัสวะ) นี่อัสวนิโรธคามินีปฏิปทา(ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับอัสวะ)” เมื่อเธอรู้เห็นอยู่อย่างนี้ จิตย่อมหลุดพ้นจากกามาสวะ ภวาสวะ และอวิชาสวะ เมื่อจิตหลุดพ้นแล้วก็รู้ว่า

เชิงอรรถ :

- ^๑ วิชา ในที่นี้หมายถึงปุพเพนิวาสานุสสติญาณ คือความรู้เป็นเครื่องระลึกได้ถึงขั้นที่อาศัยอยู่ในกาลก่อน (อภ.ติก.อ. ๒/๕๙/๑๖๔)
- ^๒ วิชา ในที่นี้หมายถึงทิพพจักขุญาณ คือญาณที่สามารถแลเห็นหมู่มุสัตว์ที่เป็นไปต่าง ๆ กัน เพราะอำนาจกรรม เรียกก็อย่างหนึ่งว่า จตุปปาตญาณ (อภ.ติก.อ. ๒/๕๙/๑๑๔)

พระสดัตตตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑนาสก]

๑. พราหมณวรรค ๘. ติกถณสูตร

หลุดพ้นแล้ว รู้ชัดว่า "ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว"^๑ "ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป"^๒ ได้บรรลุวิชาที่ ๓ นี้ ความมืดมิดคืออวิชชา เธอกำจัดได้แล้ว แสงสว่างคือวิชา^๓ ได้เกิดขึ้นแก่เธอ เปรียบเหมือนแสงสว่างเกิดขึ้นแก่บุคคลผู้ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจ

จิตของพระโคตมพระองค์ใด

ผู้มีศีลไม่ลุ่ม ๆ ดอน ๆ

มีปัญญาและมีความเพ่งพินิจ

เป็นจิตมีความชำนาญแน่วแน่ เป็นสมาธิดี

พระโคตมพระองค์นั้น

บัณฑิตกล่าววว่าบรรเทาความมืดได้

เป็นนักปราชญ์ ได้วิชา ๓ ละทิ้งมัจจุราช

เกือบแก่เทวดาและมนุษย์ ละบาปธรรมได้ทุกอย่าง

สาวกทั้งหลายยอมนมัสการพระโคตมพระองค์นั้น

ผู้สมบูรณ์ด้วยวิชา ๓ ไม่ลุ่มหลง

เป็นพระพุทธเจ้ามีสรีระเป็นชาติสุดท้าย

บุคคลใดรู้แจ้งบุพเพนิวาสญาณ เห็นทั้งสวรรค์

และอบาย บรรลุธรรมเป็นที่สิ้นความเกิด เป็นมุนี

อยู่จบพรหมจรรย์เพราะรู้ยิ่ง เป็นพราหมณ์ผู้ได้วิชา ๓

โดยวิชา ๓ นี้ เราเรียกบุคคลนั้นว่าได้วิชา ๓

ไม่เรียกบุคคลอื่นว่าได้วิชา ๓ ตามที่ผู้อื่นเรียกกัน

พราหมณ์ ผู้ได้วิชา ๓ ในอริยวินัยเป็นอย่างนี้แล

เชิงอรรถ :

^๑ **กิจที่ควรทำ** ในที่นี้หมายถึงกิจในอริยสัง ๔ คือ การกำหนดรู้ทุกข์ การละเหตุเกิดทุกข์ การทำให้แจ้งซึ่งความดับทุกข์และการอบรมมรรคมองค์ ๘ ให้เจริญ (ที.สี.อ. ๒๔๓/๒๐๓)

^๒ **ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป** หมายถึงไม่มีหน้าที่ในการบำเพ็ญมรรคญาณเพื่อความสิ้นกิเลสอีกต่อไป เพราะพุทธศาสนาถือว่าการบรรลุอรหัตผล เป็นจุดหมายสูงสุด (ที.สี.อ. ๒๔๘/๒๐๓)

^๓ **วิชา** ในที่นี้หมายถึงอรหัตตมคคญาณ ได้แก่ ญาณคือความรู้เป็นเหตุละสังโยชนได้ทั้ง ๑๐ หรือ อาสวักขยญาณ คือญาณหยั่งรู้ในธรรมเป็นที่สิ้นไปแห่งอาสวะ (อง.ติก.อ. ๒/๕๙/๑๖๖)

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑนาสก]

๑. พราหมณวรรค ๙. ชานุสโสณิสุต

ดิถีณพราหมณโกราบทูลว่า ข้าแต่ท่านพระโคตม ผู้ได้วิชา ๓ ของพวกพราหมณ์เป็นอย่างหนึ่ง ส่วนผู้ได้วิชา ๓ ในอริยวินัยเป็นอีกอย่างหนึ่ง ข้าแต่ท่านพระโคตม ก็ผู้ได้วิชา ๓ ของพวกพราหมณ์มีค่าไม่ถึงเสี้ยวที่ ๑๖ ของผู้ได้วิชา ๓ ในอริยวินัยนี้

ข้าแต่ท่านพระโคตม ภาชิตของท่านพระโคตมชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ฯลฯ ขอท่านพระโคตมจงทรงจำข้าพเจ้าว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต

ดิถีณสุตที่ ๘ จบ

๙. ชานุสโสณิสุต

ว่าด้วยพราหมณ์ชื่อว่าชานุสโสณิ

[๖๐] ครั้งนั้น ชานุสโสณิพราหมณ์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ ชานุสโสณิพราหมณ์หนึ่ง ณ ที่สมควรแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่ท่านพระโคตม ผู้ใดมีภัย^๑ มีสิ่งที่พึงให้ด้วยศรัทธา^๒ มีอาหารที่พึงให้แก่บุคคลอื่น หรือมีไทยธรรม ผู้นั้นควรให้ท่านในพราหมณ์ผู้ได้วิชา ๓”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “พราหมณ์ พราหมณ์ทั้งหลายบัญญัติพราหมณ์ว่าเป็นผู้ได้วิชา ๓ เป็นอย่างไร”

ชานุสโสณิพราหมณ์กราบทูลว่า “ข้าแต่ท่านพระโคตม พราหมณ์ในโลกนี้เป็นผู้มีชาติกำเนิดดีทั้งฝ่ายบิดาและฝ่ายมารดา ถือบงกุศลวิริยคุณดีตลอดเจ็ดชั่วบรรพบุรุษ ไม่มีใครจะคัดค้านตำหนิโดยการอ้างถึงชาติตระกูลได้ เป็นผู้คงแก่เรียน ทรงจำมนตร์ รู้จบไตรเพท พร้อมทั้งนิชฌนุศาสตร์ เกฏฐศาสตร์ อักษรศาสตร์ และประวัติศาสตร์ เข้าใจด้วยทและไวยากรณ์ ชำนาญโลกายตศาสตร์และลักษณะมหาบุรุษ ข้าแต่ท่านพระโคตม พราหมณ์ทั้งหลายบัญญัติพราหมณ์ว่าเป็นผู้ได้วิชา ๓ เป็นอย่างนี้แล”

เชิงอรรถ :

^๑ ภัย ในที่นี้หมายถึงสิ่งที่ควรบูชา เป็นชื่อของไทยธรรม (อภ.ดิก.อ. ๒/๖๐/๑๖๗)

^๒ สิ่งที่พึงให้ด้วยศรัทธา ในที่นี้หมายถึงมตกภัต(ภัตเพื่อผู้ตาย) (อภ.ดิก.อ. ๒/๖๐/๑๖๗)

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๑. พราหมณวรรค ๙. ชานุสโสณิสุต

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “พราหมณ์ทั้งหลายบัญญัติพราหมณ์ว่าเป็นผู้ได้
วิชา ๓ เป็นอย่างหนึ่ง ส่วนผู้ได้วิชา ๓ ในอริยวินัยเป็นอีกอย่างหนึ่ง”

ชานุสโสณิพราหมณ์ทูลถามว่า “ข้าแต่ท่านพระโคตม ผู้ได้วิชา ๓ ใน
อริยวินัยเป็นอย่างไร ขอประทานวโรกาส ขอท่านพระโคตมแสดงธรรมแก่ข้าพเจ้า
อย่างกับผู้ได้วิชา ๓ มีในอริยวินัย”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ถ้าอย่างนั้น ท่านจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว”

ชานุสโสณิพราหมณ์ทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่อง
นี้ว่า

ภิกษุในธรรมวินัยนี้สังัดจากกาม ฯลฯ บรรลุดุดถณานที่...อยู่

เมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลสเพียงดั่งเนิน^๑ ปราศจากความ
เศร้าหมอง อ่อน เหมาะแก่การใช้งาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ภิกษุนั้นน้อม
จิตไปเพื่ออุปเพณิวาสนาสุสดีญาณ ระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ ฯลฯ^๒ เธอได้บรรลุวิชา
ที่ ๑ นี้ ความมึตมึตคืออวิชา เธอกำจัดได้แล้ว แสงสว่างคือวิชาได้เกิดขึ้นแก่เธอ
เปรียบเหมือนแสงสว่างเกิดขึ้นแก่บุคคลผู้ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจ

เมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลสเพียงดั่งเนิน ปราศจากความ
เศร้าหมอง อ่อน เหมาะแก่การใช้งาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ภิกษุนั้นน้อมจิตไป
เพื่อจตุปปาตญาณ เห็นหมู่มสัตว์ ฯลฯ ด้วยตาทิพย์อันบริสุทธิเห็นอมนุษย์ ฯลฯ
เธอได้บรรลุวิชาที่ ๒ นี้ ความมึตมึตคืออวิชา เธอกำจัดได้แล้ว แสงสว่างคือวิชา
ได้เกิดขึ้นแก่เธอเปรียบเหมือนแสงสว่างเกิดขึ้นแก่บุคคลผู้ไม่ประมาท มีความเพียร
อุทิศกายและใจ

เมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลสเพียงดั่งเนิน ปราศจากความ
เศร้าหมอง อ่อน เหมาะแก่การใช้งาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ภิกษุนั้นน้อมจิตไป

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเชิงอรรถที่ ๑ ข้อ ๕๙ ดิกนิบาต หน้า ๒๖๒ ในเล่มนี้

^๒ ดูเนื้อความเต็มข้อ ๕๙ ดิกนิบาต หน้า ๒๖๖ ในเล่มนี้

พระสูตรตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๑. พราหมณวรรค ๙. ชานุสโสณิสุตร

เพื่ออัสวักขยญาณ รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า "นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินี-
ปฏิบัติทา" "นี่อัสวะ ฯลฯ นี่อัสวนิโรธคามินีปฏิบัติทา" เมื่อเธอรู้เห็นอยู่อย่างนี้ จิต
ย่อมหลุดพ้นจากกามาสวะ ภวาสวะ และอวิชชาสวะ เมื่อจิตหลุดพ้นแล้วก็รู้ว่า
หลุดพ้นแล้ว รู้ชัดว่า "ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว
ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป" เธอได้บรรลุวิชชาที่ ๓ นี้ ความมิดมิดคือ
อวิชชา เธอกำจัดได้แล้ว แสงสว่างคือวิชชาได้เกิดขึ้นแก่เธอ เปรียบเหมือนแสงสว่าง
เกิดขึ้นแก่บุคคลผู้ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจ
บุคคลใดสมบุรณ์ด้วยศีลและวัตร
อุทิศกายและใจ มีจิตตั้งมั่น

บุคคลใดมีจิตที่ชำนาญ แน่วแน่ ตั้งมั่นดี

บุคคลใดรู้แจ้งบุพเพนิวาสญาณ เห็นทั้งสวรรค์

และอบาย บรรลุธรรมเป็นที่สิ้นความเกิด เป็นมุนี

อยู่จบพรหมจรรย์เพราะรู้ยิ่ง เป็นพราหมณ์ผู้ได้วิชชา ๓

โดยวิชชา ๓ นี้ เราเรียกบุคคลนั้นว่าได้วิชชา ๓

ไม่เรียกบุคคลอื่นว่าได้วิชชา ๓ ตามที่ผู้อื่นเรียกกัน

พราหมณ์ผู้ได้วิชชา ๓ ในอริยวินัย เป็นอย่างนี้แล

ชานุสโสณิพราหมณ์กราบทูลว่า ข้าแต่ท่านพระโคตม ผู้ได้วิชชา ๓ ของพวก
พราหมณ์เป็นอย่างหนึ่ง ส่วนผู้ได้วิชชา ๓ ในอริยวินัยเป็นอีกอย่างหนึ่ง ข้าแต่ท่าน
พระโคตม ก็ผู้ได้วิชชา ๓ ของพวกพราหมณ์มีค่าไม่ถึงเสี้ยวที่ ๑๖ ของผู้ได้วิชชา ๓
ในอริยวินัยนี้

ข้าแต่ท่านพระโคตม ภาษิตของท่านพระโคตมชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ฯลฯ ขอท่าน
พระโคตมจงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจน
ตลอดชีวิต

ชานุสโสณิสุตรที่ ๙ จบ

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๑. พราหมณวรรค ๑๐. สังคารวสูตร

๑๐. สังคารวสูตร ว่าด้วยสังคารวพราหมณ์

[๖๑] ครั้นนั้น สังคารวพราหมณ์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจพอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่ท่านพระโคตม ข้าพเจ้าทั้งหลายชื่อว่าเป็นพราหมณ์ ภูเขาัญญเองบ้าง ให้ผู้อื่นบูชาบ้าง ในหมู่พราหมณ์นั้น ผู้ใดบูชาัญญเอง และผู้ใดให้ผู้อื่นบูชาญ คนเหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่าปฏิบัติบุญปฏิบัติทานที่เกิดแก่หลายสรีระคืออัญญาธิกรณ^๑(มีอัญญเป็นเหตุ) ส่วนบุคคลใดออกจากเรือนแห่งตระกูลใดก็ตาม บวชเป็นบรรพชิต ฝึกตนเอง ทำตนเองให้สงบ ทำตนเองให้ดับเย็นสนิท เมื่อเป็นอย่างนี้ บุคคลนั้นชื่อว่าปฏิบัติบุญปฏิบัติทานที่เกิดแก่สรีระเดียวคือบัพพัชชาธิกรณ(มีบรรพชาเป็นเหตุ)”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “พราหมณ์ ถ้าอย่างนั้น เราจักย้อนถามท่านในข้อนี้ ท่านพึงเฉลยปัญหานั้นตามที่ท่านเห็นควร ท่านเข้าใจเรื่องนั้นอย่างไร ตถาคตเสด็จอุบัติในโลกนี้ชื่อว่าเป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดี รู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกผู้ที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธานุเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค ตถาคตพระองค์นั้นตรัสไว้ว่า ‘ในข้อนี้เราปฏิบัติตามมรรคนี้ปฏิบัติทานนี้ ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์อันยอดเยี่ยมซึ่งเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้ว ประกาศให้ผู้อื่นรู้ตาม มาเถิด แม้ท่านทั้งหลายก็จงปฏิบัติตามที่ท่านทั้งหลายปฏิบัติแล้ว จักทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์อันยอดเยี่ยมซึ่งเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่’ พระศาสดาพระองค์นี้ทรงแสดงธรรมไว้ และคนเหล่าอื่นต่างก็ปฏิบัติเพื่อความเป็นอย่างนั้น ก็ผู้แสดงและผู้ปฏิบัตินั้นมีมากกว่าร้อย มีมากกว่าพัน มีมากกว่าแสน ท่านเข้าใจเรื่องนั้นอย่างไร เมื่อเป็นอย่างนี้ บุญปฏิบัติทานคือบัพพัชชาธิกรณย่อมเกิดแก่สรีระเดียวหรือเกิดแก่หลายสรีระ”

เชิงอรรถ :

- ^๑ บุญปฏิบัติทานที่เกิดแก่หลายสรีระคืออัญญาธิกรณ หมายถึงวิธีทำบุญที่คนคนเดียวให้ทานเองหรือใช้ให้ผู้อื่นให้ทานแก่คนจำนวนมาก หรือคนจำนวนมากให้ทานเอง หรือใช้ให้ผู้อื่นให้ทานแก่คนจำนวนมาก นี้เป็นลัทธิภายนอกพุทธศาสนา (อง.ดิก.อ. ๒/๖๑/๑๖๘)

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๑. พราหมณวรรค ๑๐. สังคารวสูตร

เมื่อสังคารวพราหมณ์กราบทูลว่า “ข้าแต่ท่านพระโคตม เมื่อเป็นอย่างนี้
ปฏฺยปฏิบัติคือบัพพชาธิกรณนี้ย่อมเกิดแก่หลายสรีระ”

เมื่อสังคารวพราหมณ์กราบทูลอย่างนี้แล้ว ท่านพระอานนท์ได้ถามสังคารว-
พราหมณ์ว่า “บรรดาปฏิบัติ ๒ อย่างนี้ ท่านชอบใจปฏิบัติอะไร ซึ่งต้องใช้
อุปกณ์น้อยกว่า มีความวุ่นวายน้อยกว่า แต่มีผลมากกว่าและมีอานิสงส์มากกว่า”

เมื่อท่านพระอานนท์ถามอย่างนี้ สังคารวพราหมณ์ได้กล่าวกับท่านพระ
อานนท์ดังนี้ว่า “ท่านพระโคตมเป็นฉันใด ท่านพระอานนท์ก็เป็นฉันนั้น ท่าน
ทั้ง ๒ นี้เรานูชาแล้ว ท่านทั้ง ๒ นี้เราสรรเสริญแล้ว”

แม้ครั้งที่ ๒ ฯลฯ

แม้ครั้งที่ ๓ ท่านพระอานนท์ได้กล่าวกับสังคารวพราหมณ์ว่า “พราหมณ์ เรา
ไม่ได้ถามท่านอย่างนี้ว่า ท่านนูชาใครหรือว่าท่านสรรเสริญใคร แต่เราถามท่าน
อย่างนี้ว่า บรรดาปฏิบัติ ๒ อย่างนี้ ท่านชอบปฏิบัติอะไร ซึ่งต้องใช้อุปกณ์
น้อยกว่า มีความวุ่นวายน้อยกว่า แต่มีผลมากกว่าและมีอานิสงส์มากกว่า”

แม้ครั้งที่ ๓ สังคารวพราหมณ์ก็ได้กล่าวกับท่านพระอานนท์ดังนี้ว่า “ท่าน
พระโคตมเป็นฉันใด ท่านพระอานนท์ก็เป็นฉันนั้น ท่านทั้ง ๒ นี้เรานูชาแล้ว ท่าน
ทั้ง ๒ นี้เราสรรเสริญแล้ว”

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคได้ทรงดำริว่า “สังคารวพราหมณ์ถูกอานนท์ถาม
ปัญหาที่ขอบธรรม ก็นิ่งเสีย ไม่ตอบถึง ๓ ครั้ง ทางที่ดี เราควรช่วยเหลือ”

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับสังคารวพราหมณ์ดังนี้ว่า “พราหมณ์ วันนี้
พวกราชบุรุษนั่งประชุมกันในราชสำนัก สนทนากันในระหว่างการประชุมว่าอย่างไร”

สังคารวพราหมณ์กราบทูลว่า “ข้าแต่ท่านพระโคตม วันนี้พวกราชบุรุษนั่ง
ประชุมกันในราชสำนัก สนทนากันในระหว่างการประชุมว่า ‘ทราบมาว่า ในกาลก่อน
ภิกษุธรรมดามีจำนวนน้อย ส่วนภิกษุที่ได้อุตตริมนุสสธรรม แสดงอิทธิปาฏิหาริย์^๑

เชิงอรรถ :

^๑ **อุตตริมนุสสธรรม** ในที่นี้หมายถึงฌาน วิปัสสนา มรรค และผล มหัคคตโลกุตตรปัญญาที่สามารถกำจัด
กิเลสได้ เป็นธรรมที่ยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์ กล่าวคือกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ (อง.เอกก.อ. ๑/๔๕/๕๑,
อง.ทสก.อ. ๓/๔๘/๓๕๐) **แสดงอิทธิปาฏิหาริย์** ในที่นี้หมายถึงการไปและมาทางอากาศเพื่อภิกษาจาร
(อง.ติก.อ. ๒/๖๑/๑๖๙)

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๑. พราหมณวรรค ๑๐. สังคารวสูตร

‘ได้มีจำนวนมากกว่า ทุกวันนี้ ภิกษุธรรมดามีจำนวนมากกว่า ส่วนภิกษุที่ได้อุตตริ-
มนุสสธรรม แสดงอิทธิปาฏิหาริย์ได้มีจำนวนน้อยกว่า’ ข้าแต่ท่านพระโคตม วันนี้
พวกราชบุตรหนึ่งประชุมกันในราชสำนัก สนทนากันในระหว่างการประชุมดังนี้แล”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า พราหมณ์ ปาฏิหาริย์(การทำให้ปฏิบัติข่มขอมได้)

๓ อย่างนี้

ปาฏิหาริย์ ๓ อย่าง อะไรบ้าง คือ

- | | |
|-----------------------|--------------------------|
| ๑. อิทธิปาฏิหาริย์ | (ปาฏิหาริย์คือฤทธิ์) |
| ๒. อาเทศนาปาฏิหาริย์ | (ปาฏิหาริย์คือการทนายใจ) |
| ๓. อนุสาสนีปาฏิหาริย์ | (ปาฏิหาริย์คืออนุสาสนี) |

อิทธิปาฏิหาริย์ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้แสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวแสดง
เป็นหลายคนก็ได้ หลายคนแสดงเป็นคนเดียวก็ได้ แสดงให้ปรากฏหรือให้หายไป
ก็ได้ ทะลฝ่า กำแพง ภูเขา ไปได้ไม่ติดขัดเหมือนไปในที่ว่างก็ได้ ผุดขึ้นและต่ำลง
ในแผ่นดินเหมือนไปในน้ำก็ได้ เดินบนน้ำโดยที่น้ำไม่แยกเหมือนเดินบนแผ่นดิน
ก็ได้ นั่งขัดสมาธิเหาะไปในอากาศเหมือนนกบินไปได้ ไข่ฝามีมือลูบคลำดวงจันทร์
ดวงอาทิตย์ซึ่งมีฤทธิ์มาก มีอำนาจมากก็ได้ ใช้อำนาจทางกายไปจนถึงพรหมโลก
ก็ได้ นี้เรียกว่า อิทธิปาฏิหาริย์

อาเทศนาปาฏิหาริย์ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้กล่าวดำใจได้โดยเครื่องหมายว่า “ใจของท่าน
เป็นอย่างนี้ก็มี ใจของท่านเป็นอย่างนี้ก็มี จิตของท่านกำลังคิดอย่างนี้ ๆ” แม้หาก
เธอจะกล่าวดำใจหลายเรื่อง คำที่เธอกล่าวนั้นก็เป็นอย่างนั้น ไม่เป็นอย่างอื่น

ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้กล่าวดำใจโดยอาศัยเครื่องหมายไม่ได้เลย แต่พอได้
ฟังมนุษย์ อมนุษย์ หรือเทวดา ย่อมกล่าวดำใจได้ว่า “ใจของท่านเป็นอย่างนี้^๑ก็มี
ใจของท่านเป็นอย่างนี้ก็มี จิตของท่านกำลังคิดอย่างนี้ ๆ” แม้หากเธอจะกล่าวดำใจ
หลายเรื่อง คำที่เธอกล่าวนั้นก็เป็นอย่างนั้น ไม่เป็นอย่างอื่น

เชิงอรรถ :

^๑ เป็นอย่างนี้ ในที่นี้หมายถึงมีสุข มีทุกข์ หรือประกอบด้วยกามวิตก เป็นต้น (อ.จ.ด.อ. ๒/๖๑/๑๗๐)

พระสูตรตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๑. พราหมณวรรค ๑๐. สังคารวสูตร

ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้กล่าวดักใจโดยอาศัยเครื่องหมายไม่ได้เลย ถึงได้ฟังเสียงมนุษย์ อมนุษย์ หรือเทวดา ก็กล่าวดักใจไม่ได้ แต่พอได้ฟังเสียงบันเพอของบุคคลผู้ตรีกตรองแล้ว ย่อมกล่าวดักใจได้ว่า “ใจของท่านเป็นอย่างนี้ก็มี ใจของท่านเป็นอย่างนี้ก็มี จิตของท่านกำลังคิดอย่างนี้ ๆ” แม้หากเธอจะกล่าวดักใจหลายเรื่อง คำที่เธอกล่าวนั้นก็เป็นอย่างนั้น ไม่เป็นอย่างอื่น

ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้กล่าวดักใจโดยอาศัยเครื่องหมายไม่ได้เลย ถึงได้ฟังเสียงมนุษย์ อมนุษย์ หรือเทวดา ก็กล่าวดักใจไม่ได้ ถึงได้ฟังเสียงบันเพอของบุคคลผู้ตรีกตรอง ก็กล่าวดักใจไม่ได้ แต่กำหนดรู้ใจของบุคคลผู้เข้าสมาธิ ไม่มีวิตก ไม่ได้พิจารณาด้วยใจของตนว่า “ท่านผู้เจริญนี้จักตรีกเรื่องชื่อโน้นในลำดับจิตนี้โดยวิธีที่ได้ตั้งมโนสังขาร” แม้หากเธอจะกล่าวดักใจหลายเรื่อง คำที่เธอกล่าวนั้นก็เป็นอย่างนั้น ไม่เป็นอย่างอื่น นี้เรียกว่า อาเทสนาปาฏิหาริย์

อนุสาสนีปาฏิหาริย์ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้พร่ำสอนอยู่อย่างนี้ว่า “จงตรีกอย่างนี้ อย่าได้ตรีกอย่างนี้ จงมนสิการอย่างนี้ อย่าได้มนสิการอย่างนี้ จงละธรรมนี้ จงบรรลุธรรมนี้ อยู่” นี้เรียกว่า อนุสาสนีปาฏิหาริย์

พราหมณ์ ปาฏิหาริย์ ๓ อย่างนี้แล บรรดาปาฏิหาริย์ ๓ อย่างนี้ท่านชอบใจ ปาฏิหาริย์ไหน ซึ่งงดงามกว่าและประณีตกว่า

สังคารวพราหมณ์กราบทูลว่า ข้าแต่ท่านพระโคตม บรรดาปาฏิหาริย์ ๓ อย่างนั้น ปาฏิหาริย์ที่ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้แสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง ฯลฯ แผ่อำนาจทางกายไปจนถึงพรหมโลกก็ได้ นี่คือปาฏิหาริย์ ผู้ใดแสดงอิทธิปาฏิหาริย์นั้น ผู้นั้นย่อมชอบใจปาฏิหาริย์นั้น และผู้ใดแสดงอิทธิปาฏิหาริย์นั้น ปาฏิหาริย์นั้นเป็นของผู้นั้น ข้าแต่ท่านพระโคตม ปาฏิหาริย์นี้ปรากฏแก่ข้าพเจ้าเหมือนกับภาพมายา

ข้าแต่ท่านพระโคตม ปาฏิหาริย์ที่ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้กล่าวดักใจได้โดยอาศัยเครื่องหมายว่า “ใจของท่านเป็นอย่างนี้ก็มี ใจของท่านเป็นอย่างนี้ก็มี จิตของ

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๑. พราหมณวรรค ๑๐. สังคารวสูตร

ท่านกำลังคิดอย่างนี้ ๆ” แม้หากเขาจะกล่าวดักใจหลายเรื่อง คำที่เขากล่าวนั้นก็เป็นอย่างนั้นแล ไม่เป็นอย่างอื่น ข้าแต่ท่านพระโคตม ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ กล่าวดักใจโดยอาศัยเครื่องหมายไม่ได้ แต่พอได้ฟังเสียงมนุษย์ อมนุษย์ หรือเทวดา แล้วก็กล่าวดักใจได้ว่า ฯลฯ ได้ฟังเสียงมนุษย์ อมนุษย์ หรือเทวดาแล้ว ก็ยังกล่าวดักใจไม่ได้ แต่พอได้ฟังเสียงบ่นเพื่อของบุคคลผู้ตริกรตรง ก็กล่าวดักใจได้ว่า ฯลฯ แม้ได้ฟังเสียงบ่นเพื่อของบุคคลผู้ตริกรตรง ก็ยังกล่าวดักใจไม่ได้ แต่กำหนดรู้ใจของบุคคลผู้เข้าสมาธิที่ไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร์ด้วยใจของตนว่า “ท่านผู้เจริญนี้จักตริกรเรื่องโน้นในลำดับจิตนี้โดยวิธีที่ได้ตั้งมโนสังขารไว้” แม้หากเธอจะกล่าวดักใจหลายเรื่อง คำที่เธอกล่าวนั้นก็เป็นอย่างนั้น ไม่ได้เป็นอย่างอื่น ข้าแต่ท่านพระโคตมนี้คือ ปาฏิหาริย์ ผู้ใดแสดงอาเทศนาปาฏิหาริย์นั้น ผู้นั้นย่อมชอบใจปาฏิหาริย์นั้น และ ผู้ใดแสดงอาเทศนาปาฏิหาริย์นั้น ปาฏิหาริย์นั้นเป็นของผู้นั้น ข้าแต่ท่านพระโคตม ปาฏิหาริย์แม้นี้ปรากฏแก่ข้าพเจ้าเหมือนภาพมายา

ข้าแต่ท่านพระโคตม บรรดาปาฏิหาริย์ ๓ อย่างนี้ ข้าพระองค์ชอบใจปาฏิหาริย์นี้ซึ่งงดงามกว่าและประณีตกว่า คือภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้พราสอนอย่างนี้ว่า “จงตริกรอย่างนี้ อย่าได้ตริกรอย่างนี้ จงมนสิการอย่างนี้ อย่าได้มนสิการอย่างนี้ จงละธรรมนี้ จงบรรลุธรรมนี้อยู่”

ข้าแต่ท่านพระโคตม นาอัศจรรย์จริง ไม่เคยปรากฏ ท่านพระโคตมตรัสเรื่องนี้ไว้ดี และข้าพเจ้าทั้งหลายขอทรงจำไว้ว่า ท่านพระโคตมประกอบด้วยปาฏิหาริย์ ๓ อย่างนี้ เพราะท่านพระโคตมทรงแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง ฯลฯ ทรงใช้อำนาจทางกายไปจนถึงพรหมโลกได้ เพราะท่านพระโคตมทรงกำหนดรู้ใจของบุคคลผู้เข้าสมาธิที่ไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร์ ด้วยใจของพระองค์ว่า “ท่านผู้เจริญนี้ จักตริกรเรื่องโน้นในลำดับจิตนี้โดยวิธีที่ได้ตั้งมโนสังขารไว้” เพราะท่านพระโคตมทรงพราสอนอย่างนี้ว่า “จงตริกรอย่างนี้ อย่าได้ตริกรอย่างนี้ จงมนสิการอย่างนี้ อย่าได้มนสิการอย่างนี้ จงละธรรมนี้ จงบรรลุธรรมนี้อยู่”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ท่านกล่าววาทะที่เกี่ยวข้อกับคุณของเราแน่แท้ อนึ่ง เราจักตอบคำถามของท่าน เพราะเราแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปจนถึงพรหมโลกได้ เพราะเรากำหนดรู้ใจของบุคคลผู้เข้าสมาธิที่ไม่มีวิตก ไม่มี

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๑. พราหมณวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

วิจารณ์ ด้วยใจของตนว่า ‘ท่านผู้เจริญนี้ จักตรีกเรื่องโนนในลำดับจิตนี้ด้วยวิธีที่ได้ตั้ง
มโนสังขารไว้’ เพราะเราพร่ำสอนอยู่อย่างนี้ว่า ‘จงตรีกอย่างนี้ อย่าได้ตรีกอย่างนี้
จงมนสิการอย่างนี้ อย่าได้มนสิการอย่างนี้ จงละธรรมนี้ จงบรรลุธรรมนี้อยู่”

สังคารวพราหมณ์ทูลถามว่า “ข้าแต่ท่านพระโคตม นอกจากท่านพระโคตม
ภิกษุอื่นแม้รูปเดียวผู้เพียบพร้อมด้วยปาฏิหาริย์ ๓ อย่างนี้มีอยู่หรือ”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ไม่ใช่เพียงหนึ่งร้อย ไม่ใช่สองร้อย ไม่ใช่สามร้อย
ไม่ใช่สี่ร้อย ไม่ใช่ห้าร้อย ที่แท้ ภิกษุผู้ประกอบด้วยปาฏิหาริย์ ๓ อย่างนี้มีอยู่จำนวน
มากทีเดียว”

สังคารวพราหมณ์ทูลถามว่า “ข้าแต่ท่านพระโคตม ก็บัดนี้ภิกษุเหล่านั้น
อยู่ไหน”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ท่านเหล่านั้นอยู่ในหมู่ภิกษุนี้เอง”

สังคารวพราหมณ์กราบทูลว่า “ข้าแต่ท่านพระโคตม ภาษิตของท่านพระโคตม
ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ข้าแต่ท่านพระโคตม ภาษิตของท่านพระโคตมชัดเจนไพเราะ
ยิ่งนัก ท่านพระโคตมทรงประกาศธรรมแจ่มแจ้งโดยประการต่าง ๆ เปรียบเหมือน
บุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือตามประทีปในที่มืด
ด้วยตั้งใจว่า ‘คนมืดตาดีจักเห็นรูปได้’ ข้าพระองค์นี้ขอถึงท่านพระโคตม พร้อมทั้ง
พระธรรม และพระสงฆ์เป็นสรณะ ขอท่านพระโคตมจงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็น
อุบาสกผู้ถึงสรณะ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต”

สังคารวสูตรที่ ๑๐ จบ

พราหมณวรรคที่ ๑ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

- | | |
|---------------------|-----------------------|
| ๑. ปฐมเทวพราหมณสูตร | ๒. ทุติยเทวพราหมณสูตร |
| ๓. อัญญตรพราหมณสูตร | ๔. ปริพพาชกสูตร |
| ๕. นิพพุตสูตร | ๖. ปโลกสูตร |
| ๗. วัจจนโคตตสูตร | ๘. ดิกกัณณสูตร |
| ๙. ขานุสโสณสูตร | ๑๐. สังคารวสูตร |

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑนาสก]

๒. มหาวรรค ๑. ติตถายตนสูตร

๒. มหาวรรค

หมวดว่าด้วยเรื่องใหญ่

๑. ติตถายตนสูตร

ว่าด้วยที่เกิดแห่งทิฏฐิเป็นดจท่า

[๖๒] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ที่เกิดแห่งทิฏฐิเป็นดจท่า^๑ ๓ ประการ ซึ่งเมื่อถูกบัณฑิตไต่ถามซักไซ้ไล่เลียงเข้า ก็อ้างการถือสืบ ๆ กันมา ยืนกรานอยู่ในหลักอภิกิริยาวาตะ^๒

ที่เกิดแห่งทิฏฐิเป็นดจท่า ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า “สุข ทุกข์ หรือไม่ทุกข์ ไม่สุขที่บุคคลนี้เสวย ทั้งหมดล้วนแต่มีกรรมที่ทำไว้ในปางก่อนเป็นเหตุ”
๒. สมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า “สุข ทุกข์ หรือไม่ทุกข์ ไม่สุขที่บุคคลนี้เสวย ทั้งหมดล้วนแต่มีการเนรมิตของพระเป็นเจ้าผู้ยิ่งใหญ่เป็นเหตุ”
๓. สมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า “สุข ทุกข์ หรือไม่ทุกข์ ไม่สุข ที่บุคคลนี้เสวย ทั้งหมดล้วนแต่ไม่มีเหตุไม่มีปัจจัย”

บรรดาสมณพราหมณ์ทั้ง ๓ จำพวกนั้น สมณพราหมณ์พวกใดมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า “สุข ทุกข์ หรือไม่ทุกข์ ไม่สุขที่บุคคลนี้เสวย ทั้งหมดล้วนมีกรรมที่ทำไว้ในปางก่อนเป็นเหตุ” เราเข้าไปหาสมณพราหมณ์พวกนั้น กล่าวอย่างนี้

เชิงอรรถ :

^๑ ที่เกิดแห่งทิฏฐิเป็นดจท่า (ติตถะ) หมายถึงทิฏฐิ ๖๒ ประการที่เรียกว่า “ท่า” เพราะเป็นที่อันลัดว้างหลายข้ามไป ลอยไป และเร่รอนไปด้วยการผุดขึ้นและต่ำลงไม่มีที่สิ้นสุด (อง.ติก.อ. ๒/๖๒/๑๗๓, อง.ติก.ฎีกา ๒/๖๒/๑๗๓)

^๒ อภิกิริยาวาตะ ในที่นี้หมายถึงลัทธิที่ถือว่าการกระทำทุกอย่างไม่มีผล ทำดีก็ไม่ได้ดี ทำชั่วก็ไม่ได้ชั่ว เป็นความเห็นที่ปฏิเสธกฎแห่งกรรม (ที.สี.อ. ๑๖๖/๑๔๕)

พระสูตรตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๒. มหาวรรค ๑. ติตถายตนสูตร

ว่า “ทราบมาว่า จริงหรือ ที่ท่านทั้งหลายมีวาตะอย่างนี้ มีทิวฐีอย่างนี้ว่า “สุข ทุกข์ หรือไม่ทุกข์ ไม่สุขที่บุรุษบุคคลนี้เสวย ทั้งหมดล้วนแต่มีกรรมที่ทำไว้ในปางก่อนเป็นเหตุ” ถ้าสมณพราหมณ์เหล่านั้น ถูกเรากลามอย่างนี้ยอมรับว่า “จริง” เรา จะกล่าวกับท่านเหล่านั้นดังนี้ว่า “ถ้าอย่างนั้น เพราะกรรมที่ทำไว้ในปางก่อนเป็นเหตุ ท่านทั้งหลาย ก็จักเป็นคนฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดพรหมจรรย์ พุดเท็จ พุด ส่อเสียด พุดคำหยาบ พุดเพ้อเจ้อ มากด้วยอภิขณา(เพ่งเล็งอยากได้ของเขา) มีจิต พยาบาท และเป็นมิจฉาทิวฐี”

อนึ่ง เมื่อบุคคลยึดถือกรรมที่ทำไว้ในปางก่อนโดยความเป็นแก่นสารยอมไม่มีความพอใจหรือความพยายามว่า “สิ่งนี้ควรทำ หรือสิ่งนี้ไม่ควรทำ” ก็เมื่อไม่ได้ กรณียกิจและอกรณียกิจโดยจริงจึงมั่นคง ดังกล่าวนี้ สมณวาตะที่เป็นธรรม เป็น ของเฉพาด้วยยอมไม่มีแก่นบุคคลผู้มีสติพื้นเพื่อน ไม่มีเครื่องป้องกัน นี้แลเป็น วาตะที่ ๑ สำหรับชมโดยชอบธรรมของเราต่อสมณพราหมณ์เหล่านั้นผู้มีวาตะ อย่างนี้ มีทิวฐีอย่างนี้ (๑)

บรรดาสมณพราหมณ์เหล่านั้น สมณพราหมณ์พวกใดมีวาตะอย่างนี้ มีทิวฐี อย่างนี้ว่า “สุข ทุกข์ หรือไม่ทุกข์ ไม่สุขที่บุรุษบุคคลนี้เสวย ทั้งหมดล้วนแต่มีการ เนรมิตของพระผู้เป็นเจ้าผู้ยิ่งใหญ่เป็นเหตุ” เราเข้าไปหาสมณพราหมณ์พวกนั้น กล่าวอย่างนี้ว่า “ทราบมาว่า จริงหรือ ที่ท่านทั้งหลายมีวาตะอย่างนี้ มีทิวฐี อย่างนี้ว่า “สุข ทุกข์ หรือไม่ทุกข์ ไม่สุขที่บุรุษบุคคลนี้เสวย ทั้งหมดล้วนแต่มีการ เนรมิตของพระผู้เป็นเจ้าผู้ยิ่งใหญ่เป็นเหตุ” ถ้าสมณพราหมณ์เหล่านั้นถูกเรากลาม อย่างนี้ยอมรับว่า “จริง” เราก็จะกล่าวกับท่านเหล่านั้นอย่างนี้ว่า “ถ้าอย่างนั้น เพราะการเนรมิตของพระผู้เป็นเจ้าผู้ยิ่งใหญ่เป็นเหตุ ท่านทั้งหลายก็จักเป็นคนฆ่าสัตว์ ฯลฯ และเป็นมิจฉาทิวฐี”

อนึ่ง เมื่อบุคคลยึดถือการเนรมิตของพระผู้เป็นเจ้าผู้ยิ่งใหญ่โดยความเป็น แก่นสารยอมไม่มีความพอใจหรือความพยายามว่า “สิ่งนี้ควรทำ หรือสิ่งนี้ไม่ควร ทำ” ก็เมื่อไม่ได้กรณียกิจและอกรณียกิจโดยจริงจึงมั่นคง ดังกล่าวมานี้ สมณวาตะ ที่ชอบธรรม เป็นของเฉพาด้วย ย่อมไม่มีแก่นบุคคลผู้มีสติพื้นเพื่อน ไม่มีเครื่อง ป้องกัน นี้แลเป็นวาตะที่ ๒ สำหรับชมโดยชอบธรรมของเราต่อสมณพราหมณ์ เหล่านี้ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิวฐีอย่างนี้ (๒)

พระสูตรตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๒. มหาวรรค ๑. ติตถายตนสูตร

บรรดาสมณพราหมณ์เหล่านั้น สมณพราหมณ์พวกใดมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิ
 อย่างนี้ว่า “สุข ทุกข์ หรือไม่ทุกข์ ไม่สุข ที่บุคคลนี้เสวย ทั้งหมดล้วนไม่มีเหตุ
 ไม่มีปัจจัย” เราเข้าไปหาสมณพราหมณ์พวกนั้น กล่าวอย่างนี้ว่า “ทราบมาว่า จริง
 หรือ ที่ท่านทั้งหลายมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า ‘สุข ทุกข์ หรือไม่ทุกข์ ไม่สุข
 ที่บุคคลนี้เสวย ทั้งหมดล้วนไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย’ ถ้าท่านเหล่านั้นถูกเราถาม
 อย่างนี้ ยอมรับว่า “จริง” เราก็จะกล่าวกับท่านเหล่านั้นอย่างนี้ว่า “ถ้าอย่างนั้น
 เพราะไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย ท่านทั้งหลายจักเป็นคนฆ่าสัตว์ ฯลฯ และเป็นมิชฉาทิฏฐิ”

อนึ่ง เมื่อบุคคลยึดถือความไม่มีเหตุโดยความเป็นแก่นสารย่อมไม่มีความ
 พอใจหรือความพยายามว่า “สิ่งนี้ควรทำ หรือสิ่งนี้ไม่ควรทำ” ก็เมื่อไม่ได้กระตือรือร้น
 และอกระตือรือร้นโดยจริงจึงมั่นคง ดังกล่าวมานี้ สมณวาตะที่ชอบธรรม เป็นของ
 เจาะด้วยยอมไม่มีแก่บุคคลผู้มีสติปัญญา ไม่มีเครื่องป้องกัน นี้แลเป็นวาตะที่ ๓
 สำหรับชมโดยชอบธรรมของเราต่อสมณพราหมณ์เหล่านั้นผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิ
 อย่างนี้ (๓)

ภิกษุทั้งหลาย ที่เกิดแห่งทิฏฐิเป็นดุจท่า ๓ ประการ ซึ่งเมื่อถูกบัณฑิตได้ถาม
 ชักไขว้ไล่เลียเข้า ก็อ้างการถือสืบ ๆ กันมา ยืนกรานอยู่ในหลักอกิริยวาตะ

ส่วนธรรมที่เราแสดงไว้ใคร ๆ ชมไม่ได้ ไม่มัวหมอง ไม่ถูกตำหนิ ไม่ถูก
 สมณพราหมณ์ผู้รู้แจ้งคัดค้าน

**ธรรมที่เราแสดงไว้ใคร ๆ ชมไม่ได้ ไม่มัวหมอง ไม่ถูกตำหนิ ไม่ถูก
 สมณพราหมณ์ผู้รู้แจ้งคัดค้าน เป็นอย่างไร**

คือ (๑) ธรรมที่เราแสดงไว้ว่า “ธาตุ ๖ ประการนี้” ใคร ๆ ชมไม่ได้ ไม่มัว
 หมอง ไม่ถูกตำหนิ ไม่ถูกสมณพราหมณ์ผู้รู้แจ้งคัดค้าน (๒) ธรรมที่เราแสดงไว้ว่า
 “ผัสสาชยตนะ ๖ ประการนี้” ใคร ๆ ชมไม่ได้ ไม่มัวหมอง ไม่ถูกตำหนิ ไม่ถูกสมณ-
 พราหมณ์ผู้รู้แจ้งคัดค้าน (๓) ธรรมที่เราแสดงไว้ว่า “มโนปริจาร^๑ ๑๘ ประการนี้”

เชิงอรรถ :

^๑ มโนปริจาร หมายถึงการพิจารณาแห่งใจในฐานะ ๑๘ ประการ คือที่ตั้งแห่งโสมนัส ๖ ประการ ที่ตั้งแห่ง
 โทมนัส ๖ ประการ และที่ตั้งแห่งอุเบกขา ๖ ประการ (อง.ติก.อ. ๒/๖๒/๑๗๖, อง.ติก.ฐีกา ๒/๖๒/๑๘๒)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า :๒๔๐ }

พระสูตรตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๒. มหาวรรค ๑. ติตถายตนสูตร

ใคร ๆ ข่มไม่ได้ ไม่มัวหมอง ไม่ถูกตำหนิ ไม่ถูกสมณพราหมณ์ผู้รู้แจ้งคัดค้าน
(๔) ธรรมที่เราแสดงไว้ว่า “อริยสัจ ๔ ประการนี้” ใคร ๆ ข่มไม่ได้ ไม่มัวหมอง
ไม่ถูกตำหนิ ไม่ถูกสมณพราหมณ์ผู้รู้แจ้งคัดค้าน

เรากล่าวไว้แล้วเช่นนี้แล้ว ธรรมที่เราแสดงไว้ว่า “ชาติ ๖ ประการนี้”
ใคร ๆ ข่มไม่ได้ ไม่มัวหมอง ไม่ถูกตำหนิ ไม่ถูกสมณพราหมณ์ผู้รู้แจ้งคัดค้าน
เพราะอาศัยอะไรเราจึงกล่าวไว้เช่นนั้น ชาติ ๖ ประการนี้ คือ ปรวิชาติ(ชาติดิน)
อาโปชาติ(ชาติน้ำ) เตโชชาติ(ชาติไฟ) วาโยชาติ(ชาติลม) อากาศชาติ(ชาติอากาศ)
วิญญาณชาติ(ชาติวิญญาณ) เพราะอาศัยคำที่เรากล่าวไว้ว่า ธรรมที่เราแสดงไว้ว่า
“ชาติ ๖ ประการนี้” ใคร ๆ ข่มไม่ได้ ไม่มัวหมอง ไม่ถูกตำหนิ ไม่ถูกสมณ-
พราหมณ์ผู้รู้แจ้งคัดค้าน เราจึงกล่าวไว้เช่นนั้น

เรากล่าวไว้แล้วเช่นนี้แล้ว ธรรมที่เราแสดงไว้ว่า “ผัสสายตนะ ๖ ประการนี้”
ใคร ๆ ข่มไม่ได้ ไม่มัวหมอง ไม่ถูกตำหนิ ไม่ถูกสมณพราหมณ์ผู้รู้แจ้งคัดค้าน
เพราะอาศัยอะไรเราจึงกล่าวไว้เช่นนั้น ผัสสายตนะ ๖ ประการนี้ คือ จักขุ(ตา)
โสตะ(หู) ขานะ(จมูก) ชิวหา(ลิ้น) กาย(กาย) มโน(ใจ) เพราะอาศัยคำที่เรากล่าว
ไว้ว่า ธรรมที่เราแสดงไว้ว่า “ผัสสายตนะ ๖ ประการนี้” ใคร ๆ ข่มไม่ได้ ไม่มัว
หมอง ไม่ถูกตำหนิ สมณพราหมณ์ผู้รู้แจ้งคัดค้าน เราจึงกล่าวไว้เช่นนั้น

เรากล่าวไว้แล้วเช่นนี้แล้ว ธรรมที่เราแสดงไว้ว่า “มโนปวิจาร ๑๘ ประการนี้”
ใคร ๆ ข่มไม่ได้ ไม่มัวหมอง ไม่ถูกตำหนิ ไม่ถูกสมณพราหมณ์ผู้รู้แจ้งคัดค้าน
เพราะอาศัยอะไรเราจึงกล่าวไว้เช่นนั้น เพราะบุคคลเห็นรูปด้วยตาแล้วย่อมเข้าไปไต่
ตรองรูปอันเป็นที่ตั้งแห่งโสมนัส เข้าไปไต่ตรองรูปอันเป็นที่ตั้งแห่งโทมนัส เข้าไป
ไต่ตรองรูปอันเป็นที่ตั้งแห่งอุเบกขา บุคคลฟังเสียงด้วยหูแล้ว ฯลฯ ตมกลิ่นด้วย
จมูกแล้ว ฯลฯ ลิ้มรสด้วยลิ้นแล้ว ฯลฯ ถูกต้องโผฏฐัพพะด้วยกายแล้ว ฯลฯ
รู้แจ้งธรรมารมณด้วยใจแล้วย่อมเข้าไปไต่ตรองธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งโสมนัส เข้าไป
ไต่ตรองธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งโทมนัส เข้าไปไต่ตรองธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งอุเบกขา
เพราะอาศัยคำที่เรากล่าวไว้ว่า ธรรมที่เราแสดงไว้ว่า “มโนปวิจาร ๑๘ ประการนี้”
ใคร ๆ ข่มไม่ได้ ไม่มัวหมอง ไม่ถูกตำหนิ ไม่ถูกสมณพราหมณ์ผู้รู้แจ้งคัดค้าน
เราจึงกล่าวไว้เช่นนั้น

พระสูตรตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๒. มหาวรรค ๑. ติตถายตนสูตร

อนึ่ง เรากล่าวไว้แล้วเช่นนี้แล้วว่า ธรรมที่เราแสดงไว้ว่า “อริยสัจ ๔ ประการนี้” ใคร ๆ ขมไม่ได้ ไม่มีวามอง ไม่ถูกตำหนิ ไม่ถูกสมณพราหมณ์ผู้รู้แจ้งคัดค้าน เพราะอาศัยอะไร เราจึงกล่าวไว้เช่นนั้น เพราะถ้อมันธาตุ ๖ ประการ สัตว์จึงก้าวลงสู่ครรภ์ เมื่อมีการก้าวลงสู่ครรภ์ นามรูปจึงมี เพราะนามรูปเป็นปัจจัย สฬายตนะจึงมี เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย ผัสสะจึงมี เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงมี ก็เราบัญญัติไว้ว่า “นี้ทุกข์ นี้ทุกข์สมุทัย นี้ทุกข์นิโรธ และนี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา” แก่บุคคลผู้แสวงอารมณอยู่

ทุกข์อริยสัจ เป็นอย่างไร

คือ แม่ชาติ(ความเกิด)ก็เป็นทุกข์ แม่ชรา(ความแก่)ก็เป็นทุกข์ แม่มรณะ(ความตาย)ก็เป็นทุกข์ แม่โสกะ(ความโศก) แม่ปริเทวะ(ความคร่ำครวญ) ทุกข์(ความทุกข์กาย) โทมนัส(ความทุกข์ใจ) อุปายาส(ความคับแค้นใจ)ก็เป็นทุกข์ ความประสพกับสิ่งที่ไม่เป็นที่รักก็เป็นทุกข์ ความพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รักก็เป็นทุกข์ ปรารถนาสิ่งใดไม่ได้สิ่งนั้นก็ทุกข์ โดยย่อ อุปาทานขันธ์ ๕ เป็นทุกข์ นี้เรียกว่า ทุกข์อริยสัจ

ทุกข์สมุทัยอริยสัจ เป็นอย่างไร

คือ	เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย	สังขารจึงมี
	เพราะสังขารเป็นปัจจัย	วิญญานจึงมี
	เพราะวิญญานเป็นปัจจัย	นามรูปจึงมี
	เพราะนามรูปเป็นปัจจัย	สฬายตนะจึงมี
	เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย	ผัสสะจึงมี
	เพราะผัสสะเป็นปัจจัย	เวทนาจึงมี
	เพราะเวทนาเป็นปัจจัย	ตัณหาจึงมี
	เพราะตัณหาเป็นปัจจัย	อุปาทานจึงมี
	เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย	ภพจึงมี
	เพราะภพเป็นปัจจัย	ชาติจึงมี
	เพราะชาติเป็นปัจจัย	ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาสจึงมี

กองทุกข์ทั้งมวลนี้มีความเกิดขึ้นด้วยอาการอย่างนี้ นี้เรียกว่า ทุกข์สมุทัย-อริยสัจ

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๒. มหาวรรค ๑. ดิตถายตนสูตร

ทุกขนิโรธอริยสัง เป็นอย่างไร

คือ	เพราะอวิชชาสารอกดับไป	สังขารจึงดับ
	เพราะสังขารดับ	วิญญาณจึงดับ
	เพราะวิญญาณดับ	นามรูปจึงดับ
	เพราะนามรูปดับ	สพ่ายตนะจึงดับ
	เพราะสพ่ายตนะดับ	ผัสสะจึงดับ
	เพราะผัสสะดับ	เวทนาจึงดับ
	เพราะเวทนาดับ	ตัณหาจึงดับ
	เพราะตัณหาดับ	อุปาทานจึงดับ
	เพราะอุปาทานดับ	ภพจึงดับ
	เพราะภพดับ	ชาติจึงดับ
	เพราะชาติดับ	ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาสจึงดับ

กองทุกข์ทั้งหมดนี้ย่อมมีความดับด้วยอาการอย่างนี้ นี้เรียกว่า ทุกขนิโรธ-
อริยสัง

ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัง เป็นอย่างไร

คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้ ได้แก่

- | | |
|-------------------------------|--------------------------------|
| ๑. สัมมาทิฏฐิ (เห็นชอบ) | ๒. สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ) |
| ๓. สัมมาวาจา (เจรจาชอบ) | ๔. สัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ) |
| ๕. สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ) | ๖. สัมมาวายามะ (พยายามชอบ) |
| ๗. สัมมาสติ (ระลึกชอบ) | ๘. สัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นชอบ) |

นี้เรียกว่า ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัง

เพราะอาศัยคำที่เรากล่าวไว้ว่า ธรรมที่เราแสดงไว้ว่า "อริยสัง ๔ ประการนี้"
ใคร ๆ ขมไม่ได้ ไม่มีหวังมอง ไม่ถูกตำหนิ ไม่ถูกสมณพราหมณ์ผู้รู้แจ้งคัดค้าน เรา
จึงกล่าวไว้เช่นนั้น

ดิตถายตนสูตรที่ ๑ จบ

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๒. มหาวรรค ๒. กยสูตร

๒. กยสูตร

ว่าด้วยภัย

[๖๓] ภิกษุทั้งหลาย ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับย่อมเรียกภัย ๓ อย่างนี้ว่า “อมาตา-
ปุตติภัย”

ภัย ๓ อย่าง อะไรบ้าง คือ

๑. สมัยที่เกิดไฟไหม้ใหญ่มีอยู่ เมื่อเกิดไฟไหม้ใหญ่แล้ว แม่หมุ่บ้านก็ถูกไฟเผา ตำบลก็ถูกไฟเผา เมืองก็ถูกไฟเผา เมื่อหมุ่บ้านถูกไฟเผาอยู่ เมื่อตำบลถูกไฟเผาอยู่ เมื่อเมืองถูกไฟเผาอยู่ ในที่นั้น แม่มารดาก็ไม่ได้พบบุตร แม้นบุตรก็ไม่ได้พบมารดา ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับเรียกภัยที่ ๑ นี้ว่า “อมาตาปุตติภัย”^๑
๒. สมัยที่มหาเมฆตั้งเค้ามีอยู่ เมื่อมหาเมฆตั้งเค้าขึ้นแล้ว ฝนตกลงมา ย่อมเกิดห้วงน้ำใหญ่ เมื่อเกิดห้วงน้ำใหญ่แล้ว แม่หมุ่บ้านก็ถูกน้ำพัดไป ตำบลก็ถูกน้ำพัดไป เมืองก็ถูกน้ำพัดไป เมื่อหมุ่บ้านถูกน้ำพัดไปอยู่ เมื่อตำบลถูกน้ำพัดไปอยู่ เมื่อเมืองถูกน้ำพัดไปอยู่ ในที่นั้น แม่มารดาก็ไม่ได้พบบุตร แม้นบุตรก็ไม่ได้พบมารดา ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับเรียกภัยที่ ๒ นี้ว่า “อมาตาปุตติภัย”
๓. สมัยที่ภัยคือโจรป่าปล้นสะดม พวกชาวบ้านต่างพากันขึ้นยานหนีไป มีอยู่ เมื่อมีภัยคือโจรป่าปล้นสะดม เมื่อชาวบ้านพากันขึ้นยานหนีไป ในที่นั้น แม่มารดาก็ไม่ได้พบบุตร แม้นบุตรก็ไม่ได้พบมารดา ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับเรียกภัยที่ ๓ นี้ว่า “อมาตาปุตติภัย”

ภิกษุทั้งหลาย ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับย่อมเรียกอมาตาปุตติภัยทั้ง ๓ อย่างนี้แล
ว่า “อมาตาปุตติภัย”

แต่ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับเรียกสมมาตาปุตติภัยทั้ง ๓ อย่างนี้แลว่า “อมาตา-
ปุตติภัย”

เชิงอรรถ :

- ^๑ อมาตาปุตติภัย หมายถึงภัยที่เมื่อเกิดขึ้นแล้ว มารดาและบุตรไม่สามารถจะเป็นที่พึ่งแก่กันได้ ไม่สามารถจะพบเห็นกันได้ (อง.ติก.อ. ๒/๖๓/๑๘๔)

พระสูตรต้นตอปัญหา อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๒. มหาวรรค ๒. ภยสูตร

สมาดาปุตติกภัย ๓ อย่าง ะไรบ้าง คือ

๑. สมัยที่เกิดไฟไหม้ใหญ่มีอยู่ เมื่อเกิดไฟไหม้ใหญ่แล้ว แม่หมุ่บ้านก็ถูกไฟเผา ตาบลก็ถูกไฟเผา เมืองก็ถูกไฟเผา เมื่อหมุ่บ้านถูกไฟเผาอยู่ เมื่อตำบลถูกไฟเผาอยู่ เมื่อเมืองถูกไฟนั้นเผาอยู่ สมัยที่มารดาได้พบบุตร แม่บุตรก็ได้พบมารดา เป็นบางครั้งบางคราวมีอยู่ ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับเรียกสมาดาปุตติกภัยที่ ๑ นี้แล้วว่า “อมาดาปุตติกภัย”
๒. สมัยที่มหาเมฆตั้งเค้าขึ้นมีอยู่ เมื่อมหาเมฆตั้งเค้าขึ้นแล้ว ฝนตกลงมา ย่อมเกิดห้วงน้ำใหญ่ เมื่อเกิดห้วงน้ำใหญ่แล้ว แม่หมุ่บ้านก็ถูกน้ำพัดไป ตาบลก็ถูกน้ำพัดไป เมืองก็ถูกน้ำพัดไป เมื่อหมุ่บ้านถูกน้ำพัดไปอยู่ เมื่อตำบลถูกน้ำพัดไปอยู่ เมื่อเมืองถูกน้ำพัดไปอยู่ สมัยที่มารดาได้พบบุตร แม่บุตรก็ได้พบมารดาเป็นบางครั้งบางคราวมีอยู่ ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับเรียกสมาดาปุตติกภัยที่ ๒ นี้แล้วว่า “อมาดาปุตติกภัย”
๓. สมัยที่ภัยคือโจรป่าปล้นสะดม พวกชาวบ้านต่างพากันขึ้นยานหนีไปมีอยู่ เมื่อภัยคือโจรป่าปล้นสะดม เมื่อชาวบ้านต่างพากันขึ้นยานหนีไปมีอยู่ สมัยที่มารดาได้พบบุตร แม่บุตรก็ได้พบมารดาเป็นบางครั้งบางคราวมีอยู่ ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับเรียกสมาดาปุตติกภัยที่ ๓ นี้แล้วว่า “อมาดาปุตติกภัย”

ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับเรียกสมาดาปุตติกภัย ๓ อย่างนี้แล้วว่า “อมาดาปุตติกภัย”

ภิกษุทั้งหลาย อมาดาปุตติกภัย ๓ อย่างนี้

อมาดาปุตติกภัย ๓ อย่าง ะไรบ้าง คือ

๑. ขราภัย^๑ (ภัยที่เกิดขึ้นเพราะความแกล)
๒. พยาธิภัย (ภัยที่เกิดขึ้นเพราะความเจ็บ)
๓. มรณภัย (ภัยที่เกิดขึ้นเพราะความตาย)

เมื่อบุตรแกล มารดาอย่ามไม่ได้ตั้งใจหวังอย่างนี้ว่า “เราจงแกล บุตรของเราอย่าได้แกล” หรือเมื่อมารดาแกล บุตรอย่ามไม่ได้ตั้งใจหวังอย่างนี้ว่า “เราจงแกล มารดาของเราอย่าได้แกล”

เชิงอรรถ :

^๑ ภัย ในที่นี้หมายถึงความกลัว ความสะดุ้งหวั่นไหว (อง.ดิก.อ. ๒/๖๓/๑๘๔)

พระสูตรตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๒. มหาวรรค ๓. เวนาคปุรสสูตร

เมื่อบุตรเจ็บไข้ มารดายอมไม่ได้ตั้งใจหวังอย่างนี้ว่า “เราจงเจ็บไข้ บุตรของเราอย่าได้เจ็บไข้” หรือเมื่อมารดาเจ็บไข้ บุตรยอมไม่ได้ตั้งใจหวังอย่างนี้ว่า “เราจงเจ็บไข้ มารดาของเราอย่าได้เจ็บไข้”

เมื่อบุตรกำลังจะตาย มารดายอมไม่ได้ตั้งใจหวังอย่างนี้ว่า “เราจงตาย บุตรของเราอย่าได้ตาย” หรือเมื่อมารดา กำลังจะตาย บุตรยอมไม่ได้ตั้งใจหวังอย่างนี้ว่า “เราจงตาย มารดาของเราอย่าได้ตาย”

อมาตาปุตติกภัย ๓ อย่างนี้แล

มรรคปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อละ เพื่อก้าวล่วงสมาตาปุตติกภัย ๓ อย่างนี้ และอมาตาปุตติกภัย ๓ อย่างนี้มีอยู่

มรรคปฏิบัติ เป็นอย่างไร

คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้ ได้แก่

- | | |
|----------------|------------------|
| ๑. สัมมาทิฐิ | ๒. สัมมาสังกัปปะ |
| ๓. สัมมาวาจา | ๔. สัมมากัมมันตะ |
| ๕. สัมมาอาชีวะ | ๖. สัมมาวายามะ |
| ๗. สัมมาสติ | ๘. สัมมาสมาธิ |

ยอมเป็นไปเพื่อละ เพื่อก้าวล่วงสมาตาปุตติกภัย ๓ อย่างนี้ และอมาตาปุตติกภัย ๓ อย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย มรรคปฏิปทานี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อละ เพื่อก้าวล่วงสมาตาปุตติกภัย ๓ อย่างนี้ และอมาตาปุตติกภัย ๓ อย่างนี้

ภยสูตรที่ ๒ จบ

๓. เวนาคปุรสสูตร

ว่าด้วยหมู่บ้านพราหมณ์ชื่อเวนาคปุระ

[๖๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในแคว้นโกศลพร้อมกับภิกษุหมู่ใหญ่ เสด็จถึงหมู่บ้านพราหมณ์ของชาวโกศลชื่อเวนาคปุระ

พราหมณ์และคหบดีชาวเวนาคปุระได้ทราบข่าวว่า “ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ได้ฟังข่าวว่า พระสมณโคดมศากยบุตรเสด็จออกผนวชจากศากยตระกูล เสด็จถึงเวนาค-

พระสดุดีตนตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุตติยปิณณาสก]

๒. มหาวรรค ๓. เวนาคปรสูตร

ประโดยลำดับแล้ว ท่านพระสมณโคดมนี้มีกิตติศัพท์อันงามขจรไปอย่างนี้ว่า 'แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง โดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดี รู้แจ้งโลก เป็นสารถิฝักผู้สมควร ฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธรเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค^๑' พระองค์ทรงรู้แจ้งโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก

เชิงอรรถ :

^๑ พระพุทธรคุณทั้ง ๙ บทนี้ แต่ละบทมีอรรถถกเนกประการ คือ

๑. ชื่อว่า เป็นพระอรหันต์ เพราะห่างไกลจากกิเลส, เพราะกำจัดขาคี คือกิเลส, เพราะหักขี้กำแหงสังสารคือการเวียนว่ายตายเกิด, เพราะเป็นผู้ควรรับไทยธรรม, เพราะไม่ทำบาปในที่ลับ

๒. ชื่อว่า ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เพราะตรัสรู้ธรรมทั้งปวงโดยชอบและด้วยพระองค์เอง

๓. ชื่อว่า เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ วิชา ได้แก่ วิชา ๓ และวิชา ๘ ดังนี้ วิชา ๓ คือ (๑) ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ความรู้ที่ให้ระลึกชาติได้ (๒) จุตูปปาตญาณ ความรู้จติ(ตาย)และอุบัติ(เกิด)ของสัตว์ (๓) อาสวักขยญาณ ความรู้ที่ทำให้สิ้นอาสวะ วิชา ๘ คือ (๑) วิปัสสนาญาณ ญาณที่เป็นวิปัสสนา (๒) มโนมยิทธิ มีฤทธิ์ทางใจ (๓) อิทธิวิธี แสดงฤทธิ์ได้ต่างๆ (๔) ทิพพโสด ฤทธิ์ (๕) เจโตปริยญาณ รู้จักกำหนดจิตผู้อื่นได้ (๖) ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ความรู้ที่ให้ระลึกชาติได้ (๗) ทิพพจักขุ ตาทิพย์ หรือเรียกว่าจุตูปปาตญาณ (๘) อาสวักขยญาณ ความรู้ที่ทำให้สิ้นอาสวะ จรรณะ ๑๕ คือ (๑) สิลสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยศีล (๒) อินทริยสังวร การสำรวมอินทริย์ (๓) โภขเนมัตตัญญตา ความเป็นผู้รู้จักประมาณในการบริโภค (๔) ชาคริยานุโยค การหมั่นประกอบความเพียรเป็นเครื่องตื่น (๕) มีศรัทธา (๖) มีหิริ (๗) มีโอตตปปะ (๘) เป็นพหูสูต (๙) วิริยารัมภะ ปรารถนาคความเพียร (๑๐) มีสติมั่นคง (๑๑) มีปัญญา (๑๒) ปฐมฌาน (๑๓) ทุตติยฌาน (๑๔) ตุตติยฌาน (๑๕) จตตฌาน

๔. ชื่อว่า ผู้เสด็จไปดี เพราะทรงดำเนินรุดหน้าไปไม่หวนกลับคืนมาหากิเลสที่ทรงละได้แล้ว และยังมีอรรถว่าตรัสไว้ดี เพราะทรงกล่าวคำที่ควรในฐานะที่ควร

๕. ชื่อว่า ผู้รู้แจ้งโลก เพราะทรงรู้แจ้งโลก เหตุเกิดโลก ความดับโลก วิธีปฏิบัติให้ถึงความดับโลก (ทุกข สมุทัย นิโรธ มรรค) และทรงรู้แจ้งโลกทั้ง ๓ คือสังขารโลก สัตวโลก โอกาสโลก

๖. ชื่อว่า สารถิฝักผู้สมควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เพราะทรงฝึกฝนคนที่ควรฝึกฝน ทั้งเทวดา มนุษย์ อมนุษย์ สัตว์ดิรัจฉาน ด้วยอุบายต่าง ๆ

๗. ชื่อว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายเพราะทรงสั่งสอนทั้งเทวดาและมนุษย์ด้วยประโยชน์ในโลกนี้และประโยชน์ในโลกหน้า ผู้ปฏิบัติตามแล้วสำเร็จมรรคผลในโลกนี้บ้าง จุตไปเกิดในสวรรค์กลับมาฟังธรรมแล้วสำเร็จมรรคผลบ้าง ทรงช่วยเหลือหมู่มสัตว์ให้พ้นความกัณดารคือความเกิด

๘. ชื่อว่า เป็นพระพุทธรเจ้า เพราะทรงรู้สิ่งที่ควรรู้ทั้งหมดด้วยพระองค์เองและทรงสอนให้ผู้อื่นรู้ตาม

๙. ชื่อว่า เป็นพระผู้มีพระภาค เพราะ (๑) ทรงมีโชค (๒) ทรงทำลายขาคีคือกิเลส (๓) ทรงประกอบด้วยกตธรรม ๖ ประการ (คือ ความเป็นใหญ่เหนือจิตของตน โลกุตตรธรรม ยศ สิริ ความสำเร็จ ประโยชน์ตามต้องการ และความเพียร) (๔) ทรงจำแนกแจกแจงธรรม (๕) ทรงเสพอริยธรรม (๖) ทรงคายตัดหาในภพทั้งสาม (๗) ทรงเป็นที่เคารพของชาวโลก (๘) ทรงอบรมพระองค์ดีแล้ว (๙) ทรงมีส่วนแห่งปัจฉัย ๔ เป็นต้น (วิ.อ. ๑/๑/๑๐๓-๑๑๘)

อนึ่ง พระพุทธรคุณนี้ ท่านแบ่งเป็น ๑๐ ประการ โดยแยกข้อ ๖ เป็น ๒ ประการ คือ (๑) เป็นผู้ยอดเยี่ยม (๒) เป็นสารถิฝักผู้สมควรฝึกได้ (วิสุทธ. ๑/๒๖๕, วิ.อ. ๑/๑๑๒-๑๑๓)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า :๒๔๗ }

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๒. มหาวรรค ๓. เวناعปรสูตร

และหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา และมนุษย์ด้วยพระองค์เองแล้ว จึงทรงประกาศให้ผู้อื่นรู้ตาม ทรงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด ทรงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์ บริบูรณ์ครบถ้วน การได้พบพระอรหันต์เช่นนี้เป็นความดีอย่างแท้จริง”

ต่อมา พราหมณ์และคหบดีชาวเวناعปุระเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ บางพวกถวายอภิवाทแล้วนั้น ณ ที่สมควร บางพวกได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจพอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้วนั้น ณ ที่สมควร บางพวกประนมมือไหว้ไปทางที่พระผู้มีพระภาคประทับอยู่แล้วนั้น ณ ที่สมควร บางพวกประกาศชื่อและโคตรแล้วนั้น ณ ที่สมควร บางพวกนั่งนิ่งอยู่ ณ ที่สมควร

พราหมณ์วัจฉโคตรชาวเวناعปุระผู้หนึ่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

ข้าแต่ท่านพระโคดม นาอัศจรรย์จริง ไม่เคยปรากฏ อินทรีย์ของท่านพระโคดม ผ่องใสยิ่งนัก พระฉวีวรรณบริสุทธิ์ผุดผ่อง ผลพุทธาสกที่มีในสารทกาล^๑ ย่อมบริสุทธิ์ผุดผ่องแม้ฉันใด อินทรีย์ของท่านพระโคดมก็ผ่องใสยิ่งนัก พระฉวีวรรณก็บริสุทธิ์ผุดผ่อง ฉันนั้นเหมือนกัน ข้าแต่ท่านพระโคดม ผลดาลสุกที่หล่นจากชั้วยอมบริสุทธิ์ผุดผ่อง แม้ฉันใด อินทรีย์ของท่านพระโคดมก็บริสุทธิ์ผุดผ่อง พระฉวีวรรณก็บริสุทธิ์ผุดผ่อง ฉันนั้นเหมือนกัน ท้องแห่งชมพูท^๒ ที่บุตรนายช่างทองผู้ชำนาญ หลอมดีแล้ว ที่นายช่างทองผู้ฉลาดบุตีแล้ว วางไว้บนผ้ากัมพล^๓ ส่องแสงประกาย สุกสว่างอยู่ แม้ฉันใด อินทรีย์ของท่านพระโคดมก็ผ่องใสยิ่งนัก พระฉวีวรรณก็บริสุทธิ์ผุดผ่อง ฉันนั้นเหมือนกัน ที่นอนสูงและที่นอนใหญ่คือเตียงมีเท้าเกินประมาณ บัลลังก์^๔ ผ้าโกเชาว์^๕ เครื่องลาดทำด้วยขนแกะวิจิตรด้วยลวดลาย เครื่องลาด

เชิงอรรถ :

- ^๑ สารทกาล หมายถึงฤดูใบไม้ร่วง ฤดูสารท เทศกาลทำบุญสิ้นเดือน ๑๐
- ^๒ ท้องแห่งชมพูท หมายถึงทองคำเนื้อบริสุทธิ์ (อง.ดิก.อ. ๒/๖๔/๑๙๑) ที่เรียกว่า ชมพูท เพราะเป็นทองที่เกิดขึ้นในแควของแม่น้ำมหาชมพู (อง.ดิก.ฎีกา ๒/๖๔/๑๙๙)
- ^๓ ผ้ากัมพล หมายถึงผ้าทอด้วยขนสัตว์สีแดง (อง.ดิก.ฎีกา ๒/๖๔/๑๙๑)
- ^๔ บัลลังก์ ในที่นี้หมายถึงเตียงมีเท้าแกะสลักเป็นรูปสัตว์ร้าย (วิ.อ. ๓/๒๕๔/๑๖๙)
- ^๕ ผ้าโกเชาว์ หมายถึงผ้าที่ทำด้วยขนแพะ หรือขนแกะผืนใหญ่ มีขนยาวเกิน ๔ นิ้ว (วิ.อ. ๓/๒๕๔/๑๖๙)

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๒. มหาวรรค ๓. เวณาคปรสูตร

ทำด้วยขนแกะสีขาว เครื่องลาดทำด้วยขนแกะลายดอกไม้ เครื่องลาดที่ยัดนุ่น เครื่องลาดขนแกะที่วิจิตรด้วยรูปสัตว์ร้ายมีราชสีห์และเสือเป็นต้น เครื่องลาดขนแกะ มีขนตั้งข้างเดียว เครื่องลาดขนแกะมีขนตั้งสองข้าง เครื่องลาดไหมขลิบรัตนะ เครื่องลาดไหม เครื่องลาดขนแกะที่นางรำ ๑๖ นางยืนรำได้ เครื่องลาดหลังข้าง เครื่องลาดหลังม้า เครื่องลาดในรถ เครื่องลาดทำด้วยหนังเสือดาวซึ่งมีขนอ่อนนุ่ม เครื่องลาดอย่างดีทำด้วยหนังชะมด เครื่องลาดข้างบนมีเพดาน เครื่องลาดมีหมอนสีแดงวางไว้ ทั้ง ๒ ข้าง^๑(เหล่านี้) ท่านพระโคตมได้ที่นอนสูงและที่นอนใหญ่อย่างนี้ตามความปรารถนาโดยไม่ยาก ไม่ลำบากแน่นอน

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า พราหมณ์ ที่นอนสูงและที่นอนใหญ่ คือเพียงมีเท้าเกินประมาณ ฯลฯ เครื่องลาดมีหมอนข้าง ของเหล่านี้บรรพชิตหาได้ยาก และได้มาแล้วก็ไม่สมควร

ที่นอนสูงและที่นอนใหญ่ ๓ อย่าง ในปัจจุบันนี้ที่เราได้ตามความปรารถนาโดยไม่ยาก ไม่ลำบาก

ที่นอนสูงและที่นอนใหญ่ ๓ อย่าง อะไรบ้าง คือ

๑. ที่นอนสูงและที่นอนใหญ่ที่เป็นของทิพย์
๒. ที่นอนสูงและที่นอนใหญ่ที่เป็นของพรหม
๓. ที่นอนสูงและที่นอนใหญ่ที่เป็นของพระอริยะ

ที่นอนสูงและที่นอนใหญ่ ๓ อย่างในปัจจุบันนี้ที่เราได้ตามความปรารถนาโดยไม่ยาก ไม่ลำบาก

พราหมณ์วิจจโคตรทูลถามว่า ข้าแต่ท่านพระโคตม ก็ที่นอนสูงและที่นอนใหญ่ที่เป็นของทิพย์ ที่ท่านพระโคตมได้ตามความปรารถนา โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ในปัจจุบันนี้ เป็นอย่างไร

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า พราหมณ์ เราอาศัยหมู่บ้านหรือตำบลใดในโลกนี้ อยู่ ในเวลาเช้า เราครองอันตราวาสก ถือบาตรจีวร เข้าไปสู่หมู่บ้านหรือตำบลนั้นแล

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเชิงอรรถที่ ๓ ข้อ ๓๕ ดิกนิบาต หน้า ๑๙๐ ในเล่มนี้

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า : ๒๔๙ }

พระสูตรต้นตอปัญหา อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๒. มหาวรรค ๓. เวณาคปรสูตร

เพื่อบิณฑบาต กลับจากบิณฑบาต หลังจากฉันเสร็จแล้วเข้าไปสู่ชายป่า กวาดหญ้า หรือใบไม้ที่มีอยู่ในที่นั้นรวมเป็นกองแล้วนั่งขัดสมาธิ ตั้งกายตรงดำรงสติไว้มั่น สงัดจากกาม และอกุศลธรรมแล้ว บรรลุปฐมฌานมีวิตรก วิจารณ์ ปีติและสุขเกิดแต่วิเวก อยู่ เพราะวิตกวิจารณ์สงบระงับไป เราบรรลุทุติยฌานมีความผ่องใสภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่ เพราะปีติจางคลายไป เรามีอุเบกขามีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกายบรรลุตติยฌานที่พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญว่า “ผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข” เพราะละสุขและทุกขีได้ เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อนแล้ว เราบรรลุจตุตถฌานที่ไม่มีทุกขีไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่ ถ้าเรานั้นผู้เป็นอย่างนี้ จงกรมอยู่ ในสมัยนั้นที่จงกรมของเรานั้นชื่อว่าเป็นทิพย์ ถ้าเราผู้เป็นอย่างนี้ยืนอยู่ ในสมัยที่ยืนของเรานั้น ชื่อว่าเป็นทิพย์ ถ้าเราผู้เป็นอย่างนี้นั่งอยู่ ในสมัยนั้นที่นั่งของเรานั้นชื่อว่าเป็นทิพย์ ถ้าเราผู้เป็นอย่างนั้นนอนอยู่ ในสมัยนั้นที่นอนสูงและที่นอนใหญ่ของเรานั้นชื่อว่าเป็นทิพย์

นี่แลคือที่นอนสูงและที่นอนใหญ่ที่เป็นของทิพย์ ที่เราได้ตามความปรารถนา โดยไม่ยาก ไม่ลำบากในปัจจุบันนี้

พราหมณ์วัจฉโคตรกราบทูลว่า ข้าแต่ท่านพระโคตม นาอัศจรรย์จริง ไม่เคยปรากฏ ก็ใครอื่นนอกจากท่านพระโคตมจักได้ที่นอนสูงและที่นอนใหญ่เป็นของทิพย์ ตามความปรารถนาโดยไม่ยาก ไม่ลำบากอย่างนี้

ข้าแต่ท่านพระโคตม ที่นอนสูงและที่นอนใหญ่ที่เป็นของพรหมที่ท่านพระโคตม ได้ตามความปรารถนา โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ในปัจจุบันนี้ เป็นอย่างไร

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า พราหมณ์ เราอาศัยหมู่บ้านหรือตำบลใดในโลกนี้ อยู่ ในเวลาเช้า เราครองอันตราวาสก ถือบาตรจีวร เข้าไปสู่หมู่บ้านหรือตำบลนั้นแล เพื่อบิณฑบาต กลับจากบิณฑบาต หลังจากฉันเสร็จแล้วเข้าไปสู่ชายป่า กวาดหญ้า หรือใบไม้ที่มีอยู่ในที่นั้นรวมเป็นกองแล้วนั่งขัดสมาธิ ตั้งกายตรงดำรงสติไว้มั่น มีเมตตาจิตแผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ทิศเบื้องบน^๑ ทิศเบื้องล่าง^๒

เชิงอรรถ :

^๑ เบื้องบน หมายถึงเทวโลก (วิสุทธิ.มหาฎีกา ๑/๒๕๔/๔๓๕)

^๒ เบื้องล่าง หมายถึงสัตว์นรกและนาค (วิสุทธิ.มหาฎีกา ๑/๒๕๔/๔๓๕)

พระสูตรตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๒. มหาวรรค ๓. เวนาคปรสูตร

ทิศเฉียง แผลไปตลอดโลก ทั่วทุกหมู่เหล่า ในที่ทุกสถานด้วยเมตตาคิดอันไพบุลย์ เป็น
มหัคคตะ ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มีควมเบียดเบียนอยู่ มีกรุณาจิต ฯลฯ มีมิตตา-
จิต ฯลฯ มีอุเบกขาจิต แผลไปตลอดทิศที่ ๑ ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ทิศเบื้องบน
ทิศเบื้องล่าง ทิศเฉียง แผลไปตลอดโลก ทั่วทุกหมู่เหล่า ในที่ทุกสถานด้วยอุเบกขาจิต
อันไพบุลย์ เป็นมหัคคตะ ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มีควมเบียดเบียนอยู่

พราหมณ์ ถ้าเราผู้เป็นอย่างนี้จึงกรมอยู่ ในสมัยนั้นที่จึงกรมของเรานั้นชื่อว่า
เป็นของพรหม ถ้าเราผู้เป็นอย่างนี้ยืนอยู่ ฯลฯ นั่งอยู่ ฯลฯ นอนอยู่ ในสมัยนั้นที่
นอนสูงและที่นอนใหญ่ของเรานั้นชื่อว่าเป็นของพรหม

นี้แล คือที่นอนสูงและที่นอนใหญ่ที่เป็นของพรหมที่เราได้ตามความปรารถนา
โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ในปัจจุบันนี้

พราหมณ์วัจฉโคตรกราบทูลว่า ข้าแต่ท่านพระโคตม นาอัศจรรย์จริง ไม่เคย
ปรากฏ ก็ใครอื่นนอกจากท่านพระโคตมจักได้ที่นอนสูงและที่นอนใหญ่ที่เป็นของ
พรหมตามความปรารถนาโดยไม่ยาก ไม่ลำบากอย่างนี้

ข้าแต่ท่านพระโคตม ที่นอนสูงและที่นอนใหญ่ที่เป็นของอริยะที่ท่านพระโคตม
ได้ตามความปรารถนาโดยไม่ยาก ไม่ลำบากในปัจจุบันนี้ เป็นอย่างไร

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า พราหมณ์ เราอาศัยหมู่บ้านหรือตำบลใดในโลกนี้
อยู่ ในเวลาเช้า เราครองอันตรวาสก ถือบาตรจีวร เข้าไปสู่มุขบ้านหรือตำบลนั้นแล
เพื่อบิณฑบาต กลับจากบิณฑบาต หลังจากฉันเสร็จแล้วเข้าไปสู่ชายป่า กวาดหญ้า
หรือใบไม้ที่มีอยู่ในที่นั้นรวมเข้าเป็นกองแล้วนั่งขัดสมาธิ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้มั่น
รู้ชัดอย่างนี้ว่า เราละระคะ โทสะ โมหะได้เด็ดขาดแล้ว ตัดรากถอนโคน เหมือน
ต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้
พราหมณ์ ถ้าเราผู้เป็นอย่างนี้จึงกรมอยู่ ในสมัยนั้นที่จึงกรมของเรานั้นชื่อว่าเป็นของ
อริยะ ถ้าเราผู้เป็นอย่างนี้ยืนอยู่ ฯลฯ นั่งอยู่ ฯลฯ นอนอยู่ ในสมัยนั้นที่นอนสูงและ
ที่นอนใหญ่ของเรานั้นชื่อว่าเป็นของอริยะ

นี้แลคือที่นอนสูงและที่นอนใหญ่ที่เป็นของอริยะที่เราได้ตามความปรารถนา
โดยไม่ยาก ไม่ลำบากในปัจจุบันนี้

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๒. มหาวรรค ๔. สรภสูตร

พราหมณ์วัจฉโคตรกราบทูลว่า ข้าแต่ท่านพระโคตม น้าศรัทธาจริง ไม่เคยปรากฏ ก็ใครอื่นนอกจากท่านพระโคตมจักได้ที่นอนสูงและที่นอนใหญ่ที่เป็นของอริยะตามปรารถนาโดยไม่ยาก ไม่ลำบากอย่างนี้

ข้าแต่ท่านพระโคตม ภาสิตของท่านพระโคตมชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ภาสิตของท่านพระโคตมชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ท่านพระโคตมทรงประกาศธรรมแจ่มแจ้งโดยประการต่าง ๆ เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือตามประทีปในที่มืดโดยตั้งใจว่า ‘คนมีตาดีจักเห็นรูปได้’ ข้าพระองค์นี้ขอถึงท่านพระโคตมพร้อมทั้งพระธรรม และพระสงฆ์เป็นสรณะ ขอท่านพระโคตมจงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต

เวนาคปุรสูตรที่ ๓ จบ

๔. สรภสูตร

ว่าด้วยปริพาชกชื่อว่าสรภะ

[๖๕] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคิชฌมกุฏ เขตกรุงราชคฤห์ ก็สมัยนั้น สรภปริพาชกผู้ออกไปจากพระธรรมวินัยนี้ไม่นาน^๑ เขากล่าวอย่างนี้ในหมู่ชน ณ กรุงราชคฤห์อย่างนี้ว่า “เรารู้ทั่วถึงธรรมของเหล่าสมณศากยบุตรแล้ว ก็เพราะรู้ทั่วถึงธรรมของเหล่าสมณศากยบุตร เราจึงออกมา ถ้ามีเช่นนั้นแล้ว เราคงไม่ออกมาจากธรรมวินัยนั้น”

ครั้งนั้น ในเวลาเช้า ภิกษุจำนวนมากครองอันตรวาสก ถือบาตรจีวร เข้าไปยังกรุงราชคฤห์เพื่อบิณฑบาต ภิกษุเหล่านั้นได้ยินสรภปริพาชกกำลังกล่าวอย่างนี้ในหมู่ชน ณ กรุงราชคฤห์อย่างนี้ว่า “เรารู้ทั่วถึงธรรมของเหล่าสมณศากยบุตรแล้ว เพราะรู้ทั่วถึงธรรมของเหล่าสมณศากยบุตร เราจึงออกมา ถ้ามีเช่นนั้นแล้ว เราคงไม่ออกมาจากธรรมวินัยนั้น”

เชิงอรรถ :

^๑ ออกไปจากพระธรรมวินัยไม่นาน หมายถึงบอกคืน(ลา)สิกขาไปได้ไม่นาน (อจ.ดิก.อ. ๒/๖๕/๑๙๓)

พระสวดตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุตติยปิณฑนาสก]

๒. มหาวรรค ๔. สรภสูตร

ครั้งต่อมา ภิกษุเหล่านั้นเที่ยวบิณฑบาตในกรุงราชคฤห์ กลับจากบิณฑบาต หลังจากฉันเสร็จแล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สรภปริพาชกผู้ออกไปจากพระธรรมวินัยนี้ได้ไม่นาน กล่าวในหมู่ชน ณ กรุงราชคฤห์อย่างนี้ว่า ‘เรารู้ทั่วถึงธรรมของเหล่าสมณศากยบุตร ก็เพราะรู้ทั่วถึงธรรมของเหล่าสมณศากยบุตร เราจึงออกมา ถ้ามีเช่นนั้นแล้ว เราคงไม่ออกมาจากธรรมวินัยนั้น’ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคเสด็จไปยังอารามของปริพาชก ณ ริมฝั่งแม่น้ำสัปปิณิกา ได้โปรดอนุเคราะห์เสด็จไปหาสรภปริพาชกด้วยเถิด”

พระผู้มีพระภาคทรงรับโดยดุษณีภาพ

ครั้งนั้น ในเวลาเย็น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่หลีกเร้น เสด็จไปยังอารามปริพาชก ณ ริมฝั่งแม่น้ำสัปปิณิกา เสด็จเข้าไปหาสรภปริพาชกถึงที่อยู่แล้วนั่งบนอาสนะที่ปูไว้ ครั้นแล้วได้ตรัสกับสรภปริพาชกดังนี้ว่า

“สรภะ ทราบว่า ท่านกล่าวอย่างนี้ว่า ‘เรารู้ทั่วถึงธรรมของเหล่าสมณศากยบุตรแล้ว ก็เพราะรู้ทั่วถึงธรรมของเหล่าสมณศากยบุตร เราจึงออกมา ถ้ามีเช่นนั้นแล้ว เราคงไม่ออกมาจากธรรมวินัยนั้น’ จริงหรือ”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว สรภปริพาชกได้นิ่งเงียบ

แม้ครั้งที่ ๒ ฯลฯ แม้ครั้งที่ ๓ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับสรภปริพาชกดังนี้ว่า “(สรภะ เราเองบัญญัติธรรมไว้สำหรับเหล่าสมณศากยบุตร) สรภะ จงกล่าวเถิด ท่านรู้ทั่วถึงธรรมของเหล่าสมณศากยบุตรว่าอย่างไร ถ้าความรู้ของท่านยังไม่บริบูรณ์ เราจักช่วยทำให้บริบูรณ์ แต่ถ้าความรู้ของท่านบริบูรณ์ เราจักพลอยยินดีด้วย”

แม้ครั้งที่ ๓ สรภปริพาชกก็ยังนิ่ง

ลำดับนั้น ปริพาชกเหล่านั้นได้กล่าวกับสรภปริพาชกดังนี้ว่า “ท่านสรภะ พระสมณโคดมจะปวารณาพระองค์เองทุกครั้งที่ท่านขอ ท่านสรภะ จงกล่าวเถิด ท่านรู้ทั่วถึงธรรมของเหล่าสมณศากยบุตรว่าอย่างไร ถ้าความรู้ของท่านยังไม่บริบูรณ์ พระสมณโคดมจักช่วยทำให้บริบูรณ์ แต่ถ้าความรู้ของท่านบริบูรณ์ พระสมณโคดมจักพลอยยินดีด้วย”

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปัจจนิกาย]

๒. มหาวรรค ๔. สรภสูตร

เมื่อปริพาชกเหล่านั้นกล่าวอย่างนี้แล้ว สรภปริพาชกนั่งเจี๊ยบ เก้อเขิน นั่งคอดก ก้มหน้า ชบเซา ไม่สามารถจะโต้ตอบได้

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคครั้งทราบว่สรภปริพาชกนั่งเจี๊ยบ เก้อเขิน นั่งคอดก ก้มหน้า ชบเซา ไม่สามารถจะโต้ตอบได้ จึงได้ตรัสกับปริพาชกเหล่านั้นดังนี้ว่า

ปริพาชกทั้งหลาย ผู้ใดฟังกล่าวกับเราอย่างนี้ว่า “ท่านผู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าปฎิญาตนอยู่ ยังไม่ได้ตรัสธรรมเหล่านี้ เราฟังได้ถามซักไซ้ไล่เลียงผู้นั้นในธรรมนั้นตามหลักเหตุผล” เป็นไปไม่ได้เลยที่ผู้นั้นเมื่อถูกเราไต่ถามซักไซ้ไล่เลียงตามหลักเหตุผลจะไม่เข้าถึงฐานะอย่างใดอย่างหนึ่งในฐานะ ๓ อย่าง คือ (๑) พุดกลบเกลื่อนหรือพุดนอกเรื่อง (๒) แสดงอาการโกรธ ขัดเคือง และไม่พอใจ (๓) นั่งเจี๊ยบ เก้อเขิน นั่งคอดก ก้มหน้า ชบเซา ไม่สามารถจะโต้ตอบได้เหมือนสรภปริพาชก

ปริพาชกทั้งหลาย ผู้ใดฟังกล่าวกับเราอย่างนี้ว่า “อัสวะเหล่านี้ของท่านผู้ปฎิญาตนว่าเป็นพระชินาสพยังไม่สิ้นไปเลย เราฟังได้ถามซักไซ้ไล่เลียงผู้นั้นในธรรมนั้นตามหลักเหตุผล” เป็นไปไม่ได้เลยที่ผู้นั้นเมื่อถูกเราไต่ถามซักไซ้ไล่เลียงตามหลักเหตุผลจะไม่เข้าถึงฐานะอย่างใดอย่างหนึ่งในฐานะ ๓ อย่าง คือ (๑) พุดกลบเกลื่อนหรือพุดนอกเรื่อง (๒) แสดงอาการโกรธ ขัดเคือง และไม่พอใจ (๓) นั่งเจี๊ยบ เก้อเขิน นั่งคอดก ก้มหน้า ชบเซา ไม่สามารถจะโต้ตอบได้เหมือนสรภปริพาชก

ปริพาชกทั้งหลาย ผู้ใดฟังกล่าวกับเราอย่างนี้ว่า “ท่านแสดงธรรมเพื่อประโยชน์ใด ธรรมที่ท่านแสดงนั้นไม่อำนวยความสะดวกนั้นเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบแก่ผู้ปฏิบัติธรรมนั้น เราฟังได้ถามซักไซ้ไล่เลียงผู้นั้นในธรรมนั้นตามหลักเหตุผล” เป็นไปไม่ได้เลยที่ผู้นั้นเมื่อถูกเราไต่ถามซักไซ้ไล่เลียงตามหลักเหตุผลจะไม่เข้าถึงฐานะอย่างใดอย่างหนึ่งในฐานะ ๓ อย่าง คือ (๑) พุดกลบเกลื่อนหรือพุดนอกเรื่อง (๒) แสดงอาการโกรธ ขัดเคือง และอาการไม่พอใจ (๓) นั่งเจี๊ยบ เก้อเขิน นั่งคอดก ก้มหน้า ชบเซา ไม่สามารถจะโต้ตอบได้เหมือนสรภปริพาชก

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงบันลือสีหนาท ๓ ครั้ง ณ อารามปริพาชก ที่ริมฝั่งแม่น้ำสัปปินีกาแล้วทรงเหาะหลีกไป

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๒. มหาวรรค ๕. เกสปุตติสูตร

ต่อมา เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จหลีกไปไม่นาน ปริพาชกพากันใช้ปฏิภาณคือ วาจาที่มแทงสรภปริพาชกรอบด้านว่า “ท่านสโรคะ สุนัขจิ้งจอกแก่ในป่าใหญ่คิดว่า จักร้องเหมือนเสียงราชสีห์ แต่ก็ร้องเป็นสุนัขจิ้งจอกอยู่นั่นเอง ร้องไม่ต่างจากสุนัขจิ้งจอกเลยแม้ฉันทิด ท่านสโรคะ ตัวท่านเองก็ฉันทันนั้นเหมือนกัน คิดว่า ‘นอกจากพระสมณโคดมแล้ว เราก็บันลือสีหนาทได้’ กลับบันลือได้เหมือนสุนัขจิ้งจอกแก่ บันลือไม่ต่างจากสุนัขจิ้งจอกเลย ท่านสโรคะ ลูกไก่ตัวเมียคิดว่าจักขันให้ได้เหมือนพ่อไก่ กลับขันได้อย่างลูกไก่ตัวเมียนั้น แม่ฉันทิด ท่านสโรคะ ตัวท่านเองก็ฉันทันนั้นเหมือนกัน คิดว่า ‘นอกจากพระสมณโคดมแล้ว เราก็จักขันเหมือนพ่อไก่ได้’ กลับขันได้เหมือนลูกไก่ตัวเมีย ท่านสโรคะ โคผู้เข้าใจว่าตนร้องได้อย่างลึกซึ้งในโรงโคที่ว่าง แม่ฉันทิด ท่านสโรคะ ตัวท่านเองก็ฉันทันนั้นเหมือนกัน เข้าใจว่าตนร้องได้อย่างลึกซึ้ง”

ครั้งนั้น ปริพาชกเหล่านั้นพากันใช้ปฏิภาณคือวาจาที่มแทงสรภปริพาชกรอบด้าน

สรภสูตรที่ ๔ จบ

๕. เกสปุตติสูตร

ว่าด้วยกาลามะ^๑ชาวเกสปุตตนิคม

[๖๖] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในแคว้นโกศล พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ เสด็จถึงตำบลของพวกกาลามะชื่อว่าเกสปุตตนิคม

พวกกาลามะชาวเกสปุตตนิคมได้ทราบวาทว่า “ข้าวว่า ท่านพระสมณโคดมศากยบุตรเสด็จออกผนวชจากศากยตระกูลเสด็จถึงเกสปุตตนิคมโดยลำดับแล้ว ท่านพระสมณโคดมนี้มีกิตติศัพท์อันงามขจรไปอย่างนี้ว่า ‘แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดี รู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกผู้ที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็น

เชิงอรรถ :

^๑ กาลามะ เป็นชื่อของพวกกษัตริย์ชาวเกสปุตตนิคม (อง.ติก.อ. ๒/๖๖/๒๐๒)

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๒. มหาวรรค ๕. เกสปุตติสูตร

ศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค พระองค์ทรงรู้แจ้งโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลกและหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา และมนุษย์ด้วยพระองค์เองแล้ว จึงประกาศให้ผู้อื่นรู้ตาม ทรงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด ทรงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิบริบูรณ์ครบถ้วน' การได้พบพระอรหันต์ทั้งหลายเช่นนี้เป็นความดีอย่างแท้จริง"

ลำดับนั้น พวกกาลามะชาวเกสปุตตนิคมเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ บางพวกถวายอภิเวทแล้วนั้น ณ ที่สมควร บางพวกสนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจพอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้วนั้น ณ ที่สมควร บางพวกประนมมือไหว้ไปทางที่พระผู้มีพระภาคประทับอยู่แล้วนั้น ณ ที่สมควร บางพวกประกาศชื่อและโคตรแล้วนั้น ณ ที่สมควร บางพวกนั่งนิ่งอยู่ ณ ที่สมควร

พวกกาลามะชาวเกสปุตตนิคมผู้หนึ่ง ณ ที่สมควรได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมายังเกสปุตตนิคม แสดงประกาศวาทะ^๑ของตนเท่านั้น แต่กระทบกระเทียบ ดูหมิ่น กล่าวข่มวาทะของผู้อื่น ทำให้ไม่น่าเชื่อถือ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มีสมณพราหมณ์อีกพวกหนึ่งมายังเกสปุตตนิคม แสดงประกาศวาทะของตนเท่านั้น แต่กระทบกระเทียบ ดูหมิ่น กล่าวข่มวาทะของผู้อื่น ทำให้ไม่น่าเชื่อถือ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งหลายมีความสงสัยลังเลใจในสมณพราหมณ์เหล่านี้ว่า "บรรดาท่านสมณพราหมณ์เหล่านี้ ใครพูดจริง ใครพูดเท็จ"

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า กาลามชนทั้งหลาย ก็สมควรที่ท่านทั้งหลายจะสงสัยสมควรที่จะลังเลใจ ท่านทั้งหลายเกิดความสงสัยลังเลใจในฐานะที่ควรสงสัยอย่างแท้จริง มาเกิด กาลามะทั้งหลาย ท่านทั้งหลาย

เชิงอรรถ :

^๑ วาทะ ในที่นี้หมายถึงลัทธิ คืออคติความเชื่อหรือความคิดเห็น (อง.ดิก.อ. ๒/๖๖/๒๐๒)

พระสูตรตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๒. มหาวรรค ๕. เกสปุตตีสสูตร

อย่าปลงใจเชื่อด้วยการฟังตามกันมา
 อย่าปลงใจเชื่อด้วยการถือสืบ ๆ กันมา
 อย่าปลงใจเชื่อด้วยการเล่าลือ
 อย่าปลงใจเชื่อด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์
 อย่าปลงใจเชื่อเพราะตรรกะ(การคิดเอาเอง)
 อย่าปลงใจเชื่อเพราะการอนุมาน^๑
 อย่าปลงใจเชื่อด้วยการคิดตรงตามแนวเหตุผล
 อย่าปลงใจเชื่อเพราะเข้าไต่กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว
 อย่าปลงใจเชื่อเพราะมองเห็นรูปลักษณะน่าจะเป็นไปได้
 อย่าปลงใจเชื่อเพราะนับถือว่า ท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา

กาลามะทั้งหลาย เมื่อใด ท่านทั้งหลายพึงรู้ด้วยตนเองเท่านั้นว่า “ธรรมเหล่านี้เป็นอกุศล ธรรมเหล่านี้มีโทษ ธรรมเหล่านี้ผู้รู้ดีเตือน ธรรมเหล่านี้ที่บุคคลถือปฏิบัติบริบูรณ์แล้วยอมเป็นไปเพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์” เมื่อนั้น ท่านทั้งหลายควรละ (ธรรมเหล่านั้น)เสีย

กาลามะทั้งหลาย ท่านทั้งหลายเข้าใจเรื่องนั้นอย่างไร คือ โลภะ(ความอยากได้) เมื่อเกิดขึ้นภายในบุคคล ย่อมเกิดขึ้นเพื่อเกื้อกูลหรือไม่เกื้อกูล

“ไม่เกื้อกูล พระพุทธเจ้าข้า”

“กาลามะทั้งหลาย ก็บุรุษบุคคลผู้มีโลภะนี้ ถูกโลภะครอบงำ มีจิตถูกโลภะกลุ้มรุม ฆ่าสัตว์บ้าง ลักทรัพย์บ้าง ล่วงเกินภรรยาของผู้อื่นบ้าง พุดเท็จบ้าง ชักชวนผู้อื่นเพื่อสิ่งที่ไม่เกื้อกูลเพื่อทุกข์บ้างหรือ”

“อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“กาลามะทั้งหลาย ท่านทั้งหลายเข้าใจเรื่องนั้นอย่างไร คือ โทสะ(ความคิดประทุษร้าย) เมื่อเกิดขึ้นภายในบุคคล ย่อมเกิดขึ้นเพื่อเกื้อกูลหรือไม่เกื้อกูล”

เชิงอรรถ :

^๑ หมายถึงคาดคะเนตามหลักเหตุผล

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑนาสก]

๒. มหาวรรค ๕. เกสปุตติสูตร

“ไม่เกื้อกูล พระพุทธเจ้าข้า”

“กาลามะทั้งหลาย ก็บุรุษบุคคลผู้มีโทสะนี้ ถูกโทสะครอบงำ มีจิตถูกโทสะ
กลุ้มรุม ฆ่าสัตว์บ้าง ลักทรัพย์บ้าง ล่วงเกินภรรยาของผู้อื่นบ้าง พุดเท็จบ้าง ชักชวน
ผู้อื่นเพื่อสิ่งที่ไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์บ้างหรือ”

“อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“กาลามะทั้งหลาย ท่านทั้งหลายเข้าใจเรื่องนั้นอย่างไร คือ โมหะ(ความหลง)
เมื่อเกิดขึ้นภายในบุคคล ย่อมเกิดขึ้นเพื่อเกื้อกูลหรือไม่เกื้อกูล”

“ไม่เกื้อกูล พระพุทธเจ้าข้า”

“กาลามะทั้งหลาย ก็บุรุษบุคคลผู้มีโมหะนี้ ถูกโมหะครอบงำ มีจิตถูกโมหะ
กลุ้มรุม ฆ่าสัตว์บ้าง ลักทรัพย์บ้าง ล่วงเกินภรรยาของผู้อื่นบ้าง พุดเท็จบ้าง ชักชวน
ผู้อื่นเพื่อสิ่งที่ไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์บ้างหรือ”

“อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“กาลามะทั้งหลาย ท่านทั้งหลายเข้าใจเรื่องนั้นอย่างไร คือ ธรรมเหล่านี้เป็น
กุศลหรืออกุศล”

“เป็นอกุศล พระพุทธเจ้าข้า”

“เป็นธรรมที่มีโทษหรือไม่มีโทษ”

“เป็นธรรมที่มีโทษ พระพุทธเจ้าข้า”

“เป็นธรรมที่ผู้รู้ดีเตียนหรือผู้รู้สรรเสริญ”

“เป็นธรรมที่ผู้รู้ดีเตียน พระพุทธเจ้าข้า”

“ธรรมเหล่านี้ที่บุคคลถือปฏิบัติบริบูรณ์แล้วยอมเป็นไปเพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อ
ทุกข์หรือไม่ หรือท่านทั้งหลายมีความเข้าใจในเรื่องนี้อย่างไร”

“ธรรมเหล่านี้ที่บุคคลถือปฏิบัติบริบูรณ์แล้วยอมเป็นไปเพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์
ข้าพเจ้าทั้งหลายมีความเข้าใจในเรื่องนี้ดังนี้ พระพุทธเจ้าข้า”

พระสูตรตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๒. มหาวรรค ๕. เกสปุตตีสสูตร

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า กาลามะทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แล เราจึงได้กล่าวไว้ว่า
มาเกิด กาลามะทั้งหลาย ท่านทั้งหลาย

อย่าปลงใจเชื่อด้วยการฟังตามกันมา
อย่าปลงใจเชื่อด้วยการถือสืบ ๆ กันมา
อย่าปลงใจเชื่อด้วยการเล่าลือ
อย่าปลงใจเชื่อด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์
อย่าปลงใจเชื่อเพราะตรรกะ
อย่าปลงใจเชื่อเพราะการอนุমান
อย่าปลงใจเชื่อด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล
อย่าปลงใจเชื่อเพราะเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว
อย่าปลงใจเชื่อเพราะมองเห็นรูปลักษณะน่าจะเป็นไปได้
อย่าปลงใจเชื่อเพราะนับถือว่า ท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา

กาลามะทั้งหลาย เมื่อใด ท่านทั้งหลายพึงรู้ด้วยตนเองเท่านั้นว่า "ธรรมเหล่านี้
เป็นอกุศล ธรรมเหล่านี้มีโทษ ธรรมเหล่านี้ผู้รู้ดีเดียน ธรรมเหล่านี้ที่บุคคลถือปฏิบัติ
บริบูรณ์แล้วย่อมเป็นไปเพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์" เมื่อนั้น ท่านทั้งหลายควรละ
(ธรรมเหล่านั้น)เสีย เพราะอาศัยคำที่เรากล่าวไว้ นั้น เราจึงกล่าวไว้เช่นนั้น มาเกิด
กาลามะทั้งหลาย ท่านทั้งหลาย

อย่าปลงใจเชื่อด้วยการฟังตามกันมา
อย่าปลงใจเชื่อด้วยการถือสืบ ๆ กันมา
อย่าปลงใจเชื่อด้วยการเล่าลือ
อย่าปลงใจเชื่อด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์
อย่าปลงใจเชื่อเพราะตรรกะ
อย่าปลงใจเชื่อเพราะการอนุমান
อย่าปลงใจเชื่อด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล
อย่าปลงใจเชื่อเพราะเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว
อย่าปลงใจเชื่อเพราะมองเห็นรูปลักษณะน่าจะเป็นไปได้
อย่าปลงใจเชื่อเพราะนับถือว่า ท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๒. มหาวรรค ๕. เกสฺปุตติสูตร

กาลามะทั้งหลาย เมื่อใด ท่านทั้งหลายพึงรู้ด้วยตนเองเท่านั้นว่า "ธรรมเหล่านี้ เป็นกุศล ธรรมเหล่านี้ไม่มีโทษ ธรรมเหล่านี้ผู้สรรเสริญ ธรรมเหล่านี้ที่บุคคลถือ ปฏิบัติบริบูรณ์แล้วยอมเป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุข" เมื่อนั้น ท่านทั้งหลายควรเข้าถึง(ธรรมเหล่านั้น)อยู่

กาลามะทั้งหลาย ท่านทั้งหลายเข้าใจเรื่องนั้นอย่างไร คือ อโลภะ(ความไม่ ยอยากได้) เมื่อเกิดขึ้นภายในบุคคล ย่อมเกิดขึ้นเพื่อเกื้อกูลหรือไม่เกื้อกูล"

"เกื้อกูล พระพุทธเจ้าข้า"

"กาลามะทั้งหลาย ก็บุรุษบุคคลผู้ไม่มีโลภะนี้ ไม่ถูกโลภะครอบงำ มีจิตไม่ถูก โลภะกลุ่มรวม ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ล่วงเกินภรรยาของผู้อื่น ไม่พูดเท็จ ชักชวน ผู้อื่นเพื่อสิ่งที่เกื้อกูล เพื่อสุขบ้างหรือ"

"อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า"

"กาลามะทั้งหลาย ท่านทั้งหลายเข้าใจเรื่องนั้นอย่างไร คือ อโทสะ(ความไม่คิด ประทุษร้าย) เมื่อเกิดขึ้นภายในบุคคล ย่อมเกิดขึ้นเพื่อเกื้อกูลหรือไม่เกื้อกูล"

"เกื้อกูล พระพุทธเจ้าข้า"

"กาลามะทั้งหลาย ก็บุรุษบุคคลผู้ไม่มีโทสะนี้ ไม่ถูกโทสะครอบงำ มีจิตไม่ถูก โทสะกลุ่มรวม ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ล่วงเกินภรรยาของผู้อื่น ไม่พูดเท็จ ชักชวน ผู้อื่นเพื่อสิ่งที่เกื้อกูล เพื่อสุขบ้างหรือ"

"อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า"

"กาลามะทั้งหลาย ท่านทั้งหลายเข้าใจเรื่องนั้นอย่างไร คือ อโมหะ(ความไม่ หลง) เมื่อเกิดขึ้นภายในบุคคล ย่อมเกิดขึ้นเพื่อเกื้อกูลหรือไม่เกื้อกูล"

"เกื้อกูล พระพุทธเจ้าข้า"

"กาลามะทั้งหลาย ก็บุรุษบุคคลผู้ไม่มีโมหะนี้ ไม่ถูกโมหะครอบงำ มีจิตไม่ถูก โมหะกลุ่มรวม ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ล่วงเกินภรรยาของผู้อื่น ไม่พูดเท็จ ชักชวน ผู้อื่นเพื่อสิ่งที่เกื้อกูล เพื่อสุขบ้างหรือ"

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๒. มหาวรรค ๕. เกสปุตตีสุต

“อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“กาลามะทั้งหลาย ท่านทั้งหลายเข้าใจเรื่องนั้นอย่างไร คือธรรมเหล่านี้เป็น กุศลหรือเป็นอกุศล”

“เป็นกุศล พระพุทธเจ้าข้า”

“เป็นธรรมที่มีโทษหรือไม่มีโทษ”

“เป็นธรรมที่ไม่มีโทษ พระพุทธเจ้าข้า”

“เป็นธรรมที่ผู้รู้ดีเดียนหรือผู้รู้สรรเสริญ”

“เป็นธรรมที่ผู้รู้สรรเสริญ พระพุทธเจ้าข้า”

“ธรรมเหล่านี้ที่บุคคลถือปฏิบัติบริบูรณ์แล้วยอมเป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุข หรือไม่ หรือท่านทั้งหลายมีความเข้าใจในเรื่องนี้อย่างไร”

“ธรรมเหล่านี้ที่บุคคลถือปฏิบัติบริบูรณ์แล้วยอมเป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุข ข้าพเจ้าทั้งหลายมีความเข้าใจในเรื่องนี้ดังนี้ พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า กาลามะทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แล เราจึงได้กล่าวไว้ว่า มาเถิด กาลามะทั้งหลาย ท่านทั้งหลาย

อย่าปลงใจเชื่อด้วยการฟังตามกันมา

อย่าปลงใจเชื่อด้วยการถือสืบ ๆ กันมา

อย่าปลงใจเชื่อด้วยการเล่าลือ

อย่าปลงใจเชื่อด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์

อย่าปลงใจเชื่อเพราะตรรกะ

อย่าปลงใจเชื่อเพราะการอนุমান

อย่าปลงใจเชื่อด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล

อย่าปลงใจเชื่อเพราะเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว

อย่าปลงใจเชื่อเพราะมองเห็นรูปลักษณะน่าจะเป็นไปได้

อย่าปลงใจเชื่อเพราะนับถือถือว่า ท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา

พระสูตรตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๒. มหาวรรค ๕. เกสปุตติสูตร

กาลามะทั้งหลาย เมื่อใด ท่านทั้งหลายพึงรู้ด้วยตนเองเท่านั้นว่า ธรรมเหล่านี้ เป็นกุศล ธรรมเหล่านี้ไม่มีโทษ ธรรมเหล่านี้ผู้สรรเสริญ ธรรมเหล่านี้ที่บุคคลถือ ปฏิบัติบริบูรณ์แล้วยอมเป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุข เมื่อนั้น ท่านทั้งหลายควรเข้าถึง(ธรรมเหล่านั้น)อยู่ เพราะอาศัยคำที่เรากล่าวไว้นั้น เราจึงกล่าวไว้เช่นนั้น

กาลามะทั้งหลาย อริยสาวกนั้นปราศจากอภิชฌา ปราศจากพยาบาท ไม่ ลุ่มหลง มีสัมปชัญญะ มีสติมั่นคง มีเมตตาจิตแผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องล่าง ทิศเฉียง แผ่ไปตลอดโลกทั่วทุกหมู่เหล่าในที่ ทุกสถานด้วยเมตตาจิตอันไพบุลย์ เป็นมหัคคตะ ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มี ความเบียดเบียนอยู่ มีกรุณาจิต ฯลฯ มีมุทิตาจิต ฯลฯ มีอุเบกขาจิตแผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องล่าง ทิศเฉียง แผ่ไปตลอดโลกทั่ว ทุกหมู่เหล่าในที่ทุกสถานด้วยอุเบกขาจิตอันไพบุลย์ เป็นมหัคคตะ ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มี ความเบียดเบียนอยู่

กาลามะทั้งหลาย อริยสาวกนั้นมีจิตไม่มีเวรอย่างนี้ มีจิตไม่พยาบาทอย่างนี้ มีจิตไม่เศร้าหมองอย่างนี้ มีจิตบริสุทธิ์อย่างนี้ เธอบรรลุความเบาใจ ๔ ประการใน ปัจจุบัน คือ

๑. ถ้าโลกหน้ามี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำความดีและทำชั่วมี เป็นไปได้ที่เรื่อง นั้นจะเป็นเหตุให้เราหลังจากตายแล้วไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ นี่คือ ความเบาใจประการที่ ๑ ที่อริยสาวกนั้นบรรลุแล้ว
๒. ถ้าโลกหน้าไม่มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำความดีและทำชั่วไม่มี เราก็รักษา ตนไม่ให้มีเวร ไม่มี ความเบียดเบียน ไม่ให้มีทุกข์ ให้มีสุขในปัจจุบันใน โลกนี้ได้ นี่คือความเบาใจประการที่ ๒ ที่อริยสาวกนั้นบรรลุแล้ว
๓. ถ้าบุคคลเมื่อทำบาปก็ชื่อว่าทำบาป เราไม่เจาะจงบาปไว้เพื่อใคร ๆ เลย เมื่อเราไม่ทำบาปเลย ความทุกข์จะถูกต้องเราได้อย่างไร นี่คือความ เบาใจประการที่ ๓ ที่อริยสาวกนั้นบรรลุแล้ว
๔. ถ้าบุคคลเมื่อทำบาปก็ชื่อว่าไม่ทำบาป เราก็พิจารณาเห็นตนบริสุทธิ์ ทั้ง ๒ ส่วนในโลกนี้ นี่คือความเบาใจประการที่ ๔ ที่อริยสาวกนั้น บรรลุแล้ว

พระสูตรตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑนาสก]

๒. มหาวรรค ๕. เกสปุตติสูตร

กาลามะทั้งหลาย อริยสาวกนั้นมีจิตไม่มีเวรอย่างนี้ มีจิตไม่พยาบาทอย่างนี้ มีจิตไม่เศร้าหมองอย่างนี้ มีจิตบริสุทธิ์อย่างนี้ อริยสาวกนั้นชื่อว่าบรรลุลความเบาใจ ๔ ประการนี้ในปัจจุบัน

พวกกาลามะกราบทูลว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค เรื่องนั้นเป็นอย่างนี้ ข้าแต่พระสุคต เรื่องนั้นเป็นอย่างนี้ พระอริยสาวกนั้นมีจิตไม่มีเวรอย่างนี้ มีจิตไม่พยาบาทอย่างนี้ มีจิตไม่เศร้าหมองอย่างนี้ มีจิตบริสุทธิ์อย่างนี้ พระอริยสาวกนั้นบรรลุลความเบาใจ ๔ ประการในปัจจุบัน คือ

๑. ถ้าโลกหน้ามี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและทำชั่วมี เป็นไปได้ที่เรื่องนั้นจะเป็นเหตุให้เราหลังจากตายแล้วไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ นี่คือความเบาใจประการที่ ๑ ที่พระอริยสาวกนั้นบรรลุลแล้ว
๒. ถ้าโลกหน้าไม่มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและทำชั่วไม่มี เราก็รักษาตนไม่ให้มีเวร ไม่ให้มีความเบียดเบียน ไม่ให้มีทุกข์ ให้มีสุขในปัจจุบันในโลกนี้ได้ นี่คือความเบาใจประการที่ ๒ ที่พระอริยสาวกนั้นบรรลุลแล้ว
๓. ถ้าบุคคลเมื่อทำบาปก็ชื่อว่าทำบาป เราไม่เจาะจงบาปไว้เพื่อใคร ๆ เลย เมื่อเราไม่ทำบาปเลย ความทุกข์จะถูกต้อนเราได้อย่างไร นี่คือความเบาใจประการที่ ๓ ที่พระอริยสาวกนั้นบรรลุลแล้ว
๔. ถ้าบุคคลเมื่อทำบาปก็ชื่อว่าไม่ทำบาป เราก็พิจารณาเห็นตนบริสุทธิ์ทั้ง ๒ ส่วนในโลกนี้ นี่คือความเบาใจประการที่ ๔ ที่พระอริยสาวกนั้นบรรลุลแล้ว

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระอริยสาวกนั้นมีจิตไม่มีเวรอย่างนี้ มีจิตไม่พยาบาทอย่างนี้ มีจิตไม่เศร้าหมองอย่างนี้ มีจิตบริสุทธิ์อย่างนี้ พระอริยสาวกนั้นชื่อว่าบรรลุลความเบาใจ ๔ ประการนี้ในปัจจุบัน

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาสิตของท่านพระโคตมขัดเจนไพเราะยิ่งนัก ฯลฯ ข้าพระองค์ทั้งหลายนี้ขอถึงพระผู้มีพระภาค พร้อมทั้งพระธรรม และพระสงฆ์เป็นสรณะ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดทรงจำข้าพระองค์ทั้งหลายว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต

เกสปุตติสูตรที่ ๕ จบ

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑนาสก]

๒. มหาวรรค ๖. ส่าฬหสูตร

๖. ส่าฬหสูตร

ว่าด้วยนายส่าฬหะถามถึงหลักความเชื่อ

[๖๗] สมัยหนึ่ง ท่านพระนันทกะอยู่ที่ปราสาทของวิสาขามิคารมาตา ใน
บุพพาราม เขตกรุงสรวัดถ์ ครั้งนั้น นายส่าฬหะผู้เป็นหลานชายของมิคารเศรษฐี
และนายโรหณะผู้เป็นหลานชายของเปชฌนียเศรษฐี เข้าไปหาท่านพระนันทกะถึง
ที่อยู่ ใหว่แล้วนั่ง ณ ที่สมควร ท่านพระนันทกะได้กล่าวกับส่าฬหะมิคารนัดดาตั้งนี้ว่า
มาเถิด ส่าฬหะและโรหณะ ท่านทั้งหลาย

อย่าปลงใจเชื่อด้วยการฟังตามกันมา

อย่าปลงใจเชื่อด้วยการถือสืบ ๆ กันมา

อย่าปลงใจเชื่อด้วยการเล่าลือ

อย่าปลงใจเชื่อด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์

อย่าปลงใจเชื่อเพราะตรรกะ

อย่าปลงใจเชื่อเพราะการอนุমান

อย่าปลงใจเชื่อด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล

อย่าปลงใจเชื่อเพราะเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว

อย่าปลงใจเชื่อเพราะมองเห็นรูปลักษณะน่าจะเป็นไปได้

อย่าปลงใจเชื่อเพราะนับถือว่า ท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา

ส่าฬหะและโรหณะ เมื่อใด ท่านทั้งหลายพึงรู้ด้วยตนเองเท่านั้นว่า “ธรรม
เหล่านี้เป็นอกุศล ธรรมเหล่านี้มีโทษ ธรรมเหล่านี้ท่านผู้รู้ดีเดียน ธรรมเหล่านี้ที่
บุคคลถือปฏิบัติบริบูรณ์แล้วยอมเป็นไปเพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์” เมื่อนั้น ท่าน
ทั้งหลายควรละ(ธรรมเหล่านั้น)เสีย

ส่าฬหะและโรหณะ ท่านทั้งหลายเข้าใจเรื่องนั้นอย่างไร คือ โลกะมีอยู่หรือ

“มี ท่านผู้เจริญ”

“ส่าฬหะและโรหณะ เราจะอธิบายคำว่า “อภิขณา” บุคคลผู้เพ่งเล็งอยากได้
ของเขานี้ เป็นผู้โลก ฆ่าสัตว์บ้าง ลักทรัพย์บ้าง ล่วงเกินภรรยาของผู้อื่นบ้าง พุด
เท็จบ้าง ชักชวนผู้อื่นเพื่อสิ่งที่ไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์บ้างหรือ”

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑนาสก]

๒. มหาวรรค ๖. ส่าฬหสูตร

“อย่างนั้น ท่านผู้เจริญ”

“ส่าฬหะและโรหณะ ท่านทั้งหลายเข้าใจเรื่องนั้นอย่างไร คือ โทสะมีอยู่หรือ”

“มี ท่านผู้เจริญ”

“ส่าฬหะและโรหณะ เราจะอธิบายคำว่า “พยามาท” บุคคลผู้มีจิตพยามาท (ความคิดร้าย)นี้เป็นผู้คิดร้าย ฆ่าสัตว์บ้าง ลักทรัพย์บ้าง ล่วงเกินภรรยาของผู้อื่นบ้าง พุดเท็จบ้าง ชักชวนผู้อื่นเพื่อสิ่งที่ไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์บ้างหรือ”

“อย่างนั้น ท่านผู้เจริญ”

“ส่าฬหะและโรหณะ ท่านทั้งหลายเข้าใจเรื่องนั้นอย่างไร คือ โมหะมีอยู่หรือ”

“มี ท่านผู้เจริญ”

“ส่าฬหะและโรหณะ เราจะอธิบายคำว่า “อวิชชา” บุคคลผู้ตกอยู่ในอวิชชา (ความไม่รู้แจ้ง)นี้เป็นผู้หลง ฆ่าสัตว์บ้าง ลักทรัพย์บ้าง ล่วงเกินภรรยาของผู้อื่นบ้าง พุดเท็จบ้าง ชักชวนผู้อื่นเพื่อสิ่งที่ไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์บ้างหรือ”

“อย่างนั้น ท่านผู้เจริญ”

“ส่าฬหะและโรหณะ ท่านทั้งหลายเข้าใจเรื่องนั้นอย่างไร คือ ธรรมเหล่านี้เป็น กุศลหรืออกุศล”

“เป็นอกุศล ท่านผู้เจริญ”

“เป็นธรรมที่มีโทษหรือไม่มีโทษ”

“เป็นธรรมที่มีโทษ ท่านผู้เจริญ”

“เป็นธรรมที่ผู้รู้ดีเตียนหรือผู้รู้สรรเสริญ”

“เป็นธรรมที่ผู้รู้ดีเตียน ท่านผู้เจริญ”

“ธรรมเหล่านี้ที่บุคคลถือปฏิบัติบริบูรณ์แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์หรือไม่ หรือท่านทั้งหลาย มีความเข้าใจในเรื่องนี้อย่างไร”

“ธรรมเหล่านี้ที่บุคคลถือปฏิบัติบริบูรณ์แล้วย่อมเป็นไปเพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์ พวกกระผมมีความเข้าใจในเรื่องนี้ ท่านผู้เจริญ”

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๒. มหาวรรค ๖. ส่าฬหสูตร

ท่านพระนันทกะกล่าวว่า ส่าฬหะและโรหณะ เพราะเหตุนี้แล เราจึงได้กล่าวไว้ว่า
มาเกิด ส่าฬหะและโรหณะ ท่านทั้งหลาย

อย่าปลงใจเชื่อด้วยการฟังตามกันมา
อย่าปลงใจเชื่อด้วยการถือสืบ ๆ กันมา
อย่าปลงใจเชื่อด้วยการเล่าลือ
อย่าปลงใจเชื่อด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์
อย่าปลงใจเชื่อเพราะตรรกะ
อย่าปลงใจเชื่อเพราะการอนุমান
อย่าปลงใจเชื่อด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล
อย่าปลงใจเชื่อเพราะเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว
อย่าปลงใจเชื่อเพราะมองเห็นรูปลักษณะน่าจะเป็นไปได้
อย่าปลงใจเชื่อเพราะนับถือถือว่า ท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา

ส่าฬหะและโรหณะ เมื่อใด ท่านทั้งหลายพึงรู้ด้วยตนเองเท่านั้นว่า “ธรรม
เหล่านี้เป็นอกุศล ธรรมเหล่านี้มีโทษ ธรรมเหล่านี้ผู้รู้ดีเตียน ธรรมเหล่านี้ที่บุคคล
ถือปฏิบัติบริบูรณ์แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์” เมื่อนั้น ท่านทั้งหลาย
ควรละ(ธรรมเหล่านั้น)เสีย เพราะอาศัยคำที่เรากล่าวไว้ นั้น เราจึงกล่าวไว้เช่นนั้น
มาเกิด ส่าฬหะและโรหณะ ท่านทั้งหลาย

อย่าปลงใจเชื่อด้วยการฟังตามกันมา
อย่าปลงใจเชื่อด้วยการถือสืบ ๆ กันมา
อย่าปลงใจเชื่อด้วยการเล่าลือ
อย่าปลงใจเชื่อด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์
อย่าปลงใจเชื่อเพราะตรรกะ
อย่าปลงใจเชื่อเพราะการอนุमान
อย่าปลงใจเชื่อด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล
อย่าปลงใจเชื่อเพราะเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว
อย่าปลงใจเชื่อเพราะมองเห็นรูปลักษณะน่าจะเป็นไปได้
อย่าปลงใจเชื่อเพราะนับถือถือว่า ท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา

พระสูตรตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุตติยปิณฑนาสก]

๒. มหาวรรค ๖. สาทัพพสูตร

สาฬหะและโรหณะ เมื่อใด ท่านทั้งหลายพึงรู้ด้วยตนเองเท่านั้นว่า “ธรรมเหล่านี้เป็นกุศล ธรรมเหล่านี้ไม่มีโทษ ธรรมเหล่านี้ผู้รู้สรรเสริญ ธรรมเหล่านี้ที่บุคคลถือปฏิบัติบริบูรณ์แล้วย่อมเป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุข” เมื่อนั้น ท่านทั้งหลายควรเข้าถึง(ธรรมเหล่านั้น)อยู่เถิด

สาฬหะและโรหณะ ท่านทั้งหลายเข้าใจเรื่องนั้นอย่างไร คือ อโลภะมีอยู่หรือ
“มี ท่านผู้เจริญ”

สาฬหะและโรหณะ เราจะอธิบายคำนี้ว่า “อนภิชฌา” บุคคลผู้ไม่เพ่งเล็งอยากได้ของเขาณี เป็นผู้ไม่โลภ ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ล่วงเกินภรรยาของผู้อื่น ไม่พูดเท็จ ชักชวนผู้อื่นเพื่อสิ่งที่เกื้อกูล เพื่อสุขบ้างหรือ”

“อย่างนั้น ท่านผู้เจริญ”

“สาฬหะและโรหณะ ท่านทั้งหลายเข้าใจเรื่องนั้นอย่างไร คือ อโทสะมีอยู่หรือ”

“มี ท่านผู้เจริญ”

“สาฬหะและโรหณะ เราจะอธิบายคำนี้ว่า “อพยาบาท” บุคคลผู้มีจิตไม่พยาบาทนี้เป็นผู้ไม่คิดร้าย ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ล่วงเกินภรรยาของผู้อื่น ไม่พูดเท็จ ชักชวนผู้อื่นเพื่อสิ่งที่เกื้อกูล เพื่อสุขบ้างหรือ”

“อย่างนั้น ท่านผู้เจริญ”

“สาฬหะและโรหณะ ท่านทั้งหลายเข้าใจเรื่องนั้นอย่างไร คือ อโมหะมีอยู่หรือ”

“มี ท่านผู้เจริญ”

“สาฬหะและโรหณะ เราจะอธิบายคำนี้ว่า “วิชชา” บุคคลผู้มีวิชชาเป็นผู้ไม่หลงอยู่ในความรู้นี้ ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ล่วงเกินภรรยาของผู้อื่น ไม่พูดเท็จ ชักชวนผู้อื่นเพื่อสิ่งที่เกื้อกูล เพื่อสุขบ้างหรือ”

“อย่างนั้น ท่านผู้เจริญ”

“สาฬหะและโรหณะ ท่านทั้งหลายเข้าใจเรื่องนั้นอย่างไร ธรรมเหล่านี้เป็นกุศลหรือเป็นอกุศล”

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๒. มหาวรรค ๖. ส่าฬหสูตร

“เป็นกุศล ท่านผู้เจริญ”

“เป็นธรรมที่มีโทษหรือไม่มีโทษ”

“เป็นธรรมที่ไม่มีโทษ ท่านผู้เจริญ”

“เป็นธรรมที่ผู้รู้ดีเตียนหรือผู้รู้สรรเสริญ”

“เป็นธรรมที่ผู้รู้สรรเสริญ ท่านผู้เจริญ”

“ธรรมเหล่านี้ที่บุคคลถือปฏิบัติบริบูรณ์แล้วยอมเป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขหรือไม่ หรือท่านทั้งหลายมีความเข้าใจในเรื่องนี้อย่างไร”

“ธรรมเหล่านี้ที่บุคคลถือปฏิบัติบริบูรณ์แล้วยอมเป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุข พวกกระผมมีความเข้าใจในเรื่องนี้ดังนี้ ท่านผู้เจริญ”

ท่านพระนันทกะกล่าวว่า ส่าฬหะและโรหณะ เพราะเหตุนี้แล เราจึงได้กล่าวไว้ว่า มาเถิด ท่านส่าฬหะและโรหณะ ท่านทั้งหลาย

อย่าปลงใจเชื่อด้วยการฟังตามกันมา

อย่าปลงใจเชื่อด้วยการถือสืบ ๆ กันมา

อย่าปลงใจเชื่อด้วยการเล่าลือ

อย่าปลงใจเชื่อด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์

อย่าปลงใจเชื่อเพราะตรรกะ

อย่าปลงใจเชื่อเพราะการอนุমান

อย่าปลงใจเชื่อด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล

อย่าปลงใจเชื่อเพราะเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว

อย่าปลงใจเชื่อเพราะมองเห็นรูปลักษณะน่าจะเป็นไปได้

อย่าปลงใจเชื่อเพราะนับถือว่า ท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา

ส่าฬหะและโรหณะ เมื่อใด ท่านทั้งหลายพึงรู้ด้วยตนเองเท่านั้นว่า “ธรรมเหล่านี้เป็นกุศล ธรรมเหล่านี้ไม่มีโทษ ธรรมเหล่านี้ผู้รู้สรรเสริญ ธรรมเหล่านี้ที่

พระสูตรตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๒. มหาวรรค ๖. สัพพหสูตร

บุคคลถือปฏิบัติบริบูรณ์แล้วยอมเป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุข” เมื่อนั้น ท่านทั้งหลาย ควรเข้าถึง(ธรรมเหล่านั้น)อยู่เถิด เพราะอาศัยคำที่เรากล่าวไว้นั้น เราจึงกล่าวไว้เช่นนั้น

สัพพะและโรหณะ พระอริยสาวกนั้นปราศจากอภิขมา ปราศจากพยาบาท ไม่ลุ่มหลง มีสัมปชัญญะ มีสติมั่นคง มีเมตตาจิตแผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ ทิศที่ ๒ ... ทิศที่ ๓ ... ทิศที่ ๔ ... ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องล่าง ทิศเฉียง แผ่ไปตลอดโลกทั่วทุกหมู่เหล่าในที่ทุกสถานด้วยเมตตาจิตอันไพบุลย์ เป็นมหัคคตะ ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ มีกรุณาจิต ฯลฯ มีมุทิตาจิต ฯลฯ มีอุเบกขาจิตแผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องล่าง ทิศเฉียง แผ่ไปตลอดโลกทั่วทุกหมู่เหล่าในที่ทุกสถานด้วยอุเบกขาจิตอันไพบุลย์ เป็นมหัคคตะ ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ พระอริยสาวกนั้นรู้ชัดอย่างนี้ว่า “ธรรมชาตินี้^๑ มีอยู่ ธรรมอันทราม^๒ มีอยู่ ธรรมอันประณีต^๓ มีอยู่ การที่สัญญาอันสลัดออกอย่างยอดเยี่ยม^๔ มีอยู่” เมื่อเธอรู้เห็นอยู่อย่างนี้ จิตยอมหลุดพ้นจากกามาสวะ ภวาสวะ และอวิชชาสวะ เมื่อจิตหลุดพ้นแล้วก็รู้ว่าหลุดพ้นแล้ว รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป

พระอริยสาวกนั้นรู้ชัดอย่างนี้ว่า “เมื่อก่อนเรามีโลภะ เรื่องนั้นเป็นสิ่งไม่ดี บัดนี้โลภะนั้นไม่มี เรื่องนั้นเป็นสิ่งที่ดี เมื่อก่อนเรามีโทสะ ฯลฯ เมื่อก่อนเรามีโมหะ เรื่องนั้นเป็นสิ่งไม่ดี บัดนี้โมหะนั้นไม่มี เรื่องนั้นเป็นสิ่งที่ดี” เธอไม่มีความทะยานอยาก ดับสนิทเยือกเย็น เสวยสุข มีตนเป็นประหนึ่งพรหมอยู่ในปัจจุบัน

สัพพหสูตรที่ ๖ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ธรรมชาตินี้ หมายถึงทุกขสังข กกล่าวคือชั้น ๕ (รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ) (อง.ดิก.อ. ๒/๖๗/๒๐๔)

^๒ ธรรมอันทราม หมายถึงสมุทัยสังข (อง.ดิก.อ. ๒/๖๗/๒๐๔)

^๓ ธรรมอันประณีต หมายถึงมรรคสังข (อง.ดิก.อ. ๒/๖๗/๒๐๕)

^๔ การสลัดออกอย่างยอดเยี่ยม หมายถึงนิโรธสังข (อง.ดิก.อ. ๒/๖๗/๒๐๕)

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑนาสก]

๒. มหาวรรค ๗. กถาวัตถุสูตร

๗. กถาวัตถุสูตร

ว่าด้วยเรื่องที่ต้องกล่าว

[๖๘] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย กถาวัตถุ^๑ ๓ ประการนี้
กถาวัตถุ ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ควรกล่าวถ้อยคำย้อนอดีตกาลว่า “อดีตกาลได้มีอย่างนี้”
๒. ควรกล่าวถ้อยคำมุ่งถึงอนาคตกาลว่า “อนาคตกาลจักมีอย่างนี้”
๓. ควรกล่าวถ้อยคำสืบเนื่องกับปัจจุบันกาลว่า “ปัจจุบันกาลมีอยู่อย่างนี้”

ชาวโลกพึงรู้จักบุคคลได้ด้วยการมาร่วมประชุมสนทนากันว่า “ผู้ไม่ควรพูดด้วย
หรือไม่ควรพูดด้วย” ถ้าบุคคลนี้ถูกถามปัญหา ไม่ตอบโดยนัยเดียวซึ่งปัญหาที่ควร
ตอบนัยเดียว ไม่จำแนกตอบซึ่งปัญหาที่ควรจำแนกตอบ ไม่ย้อนถามแล้วจึงตอบ
ปัญหาที่ควรย้อนถามแล้วจึงตอบ ไม่พักปัญหาที่ควรพักไว้ เมื่อเป็นอย่างนี้ บุคคลนี้
ชื่อว่า “ผู้ไม่ควรพูดด้วย” แต่ถ้าบุคคลนี้ถูกถามปัญหา ตอบโดยนัยเดียวซึ่งปัญหาที่
ควรตอบโดยนัยเดียว จำแนกตอบปัญหาที่ควรจำแนกตอบ ย้อนถามแล้วจึงตอบ
ปัญหาที่ควรย้อนถามแล้วจึงตอบ พักปัญหาที่ควรพักไว้ เมื่อเป็นอย่างนี้ บุคคลนี้ชื่อ
ว่า “ผู้ควรพูดด้วย”

ชาวโลกพึงรู้จักบุคคลได้ด้วยการมาร่วมประชุมสนทนากันว่า “ผู้ไม่ควรพูดด้วย
หรือไม่ควรพูดด้วย” ถ้าบุคคลนี้ถูกถามปัญหา ไม่ตั้งมั่นอยู่ในฐานะและอฐานะ^๒
ไม่ตั้งมั่นอยู่ในปริกัปป^๓ ไม่ตั้งมั่นอยู่ในเรื่องที่ควรรู้ ไม่ตั้งมั่นอยู่ในเรื่องปฏิบัติ เมื่อ
เป็นอย่างนี้ บุคคลนี้ชื่อว่า “ผู้ไม่ควรพูดด้วย” แต่ถ้าบุคคลนี้ถูกถามปัญหา ตั้งมั่น
อยู่ในฐานะและอฐานะ ตั้งมั่นอยู่ในปริกัปป ตั้งมั่นอยู่ในเรื่องที่ควรรู้ ตั้งมั่นอยู่ใน
เรื่องปฏิบัติ เมื่อเป็นอย่างนี้ บุคคลนี้ชื่อว่า “ผู้ควรพูดด้วย”

เชิงอรรถ :

^๑ กถาวัตถุ หมายถึงเหตุที่นำมาอภิปราย นำมาเสวนากัน (อภ.ติก.อ. ๒/๖๘/๒๐๕)

^๒ ไม่ตั้งมั่นอยู่ในฐานะและอฐานะ หมายถึงไม่ตั้งมั่นอยู่ในสิ่งที่มีเหตุและไม่มีเหตุ (อภ.ติก.อ. ๒/๖๘/๒๐๖)

^๓ ไม่ตั้งมั่นอยู่ในปริกัปป หมายถึงไม่ตั้งมั่นอยู่ในการถามการตอบปัญหา คือบุคคลผู้เตรียมถามปัญหา เมื่อ
ถูกอีกฝ่ายหนึ่งทักขึ้นก่อนจึงเสี่ยงไปถามปัญหาข้ออื่น และเมื่อถูกถามปัญหาก็คงคิดที่จะตอบปัญหานั้น
แต่เมื่อถูกอีกฝ่ายหนึ่งทักเข้า จึงเสี่ยงไปตอบปัญหาอื่นอีกเสีย (อภ.ติก.อ. ๒/๖๘/๒๐๖)

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๒. มหาวรรค ๗. กถาวัตถุสูตร

ชาวโลกพึงรู้จักบุคคลได้ด้วยการมาร่วมประชุมสนทนากันว่า “ผู้ไม่ควรพูดด้วย หรือไม่ควรพูดด้วย” ถ้าบุคคลนี้ถูกถามปัญหา พูดกลบเกลื่อน พูดนอกเรื่อง แสดงอาการโกรธ ขัดเคือง และไม่พอใจ เมื่อเป็นอย่างนี้ บุคคลนี้ชื่อว่า “ผู้ไม่ควรพูดด้วย” แต่ถ้าบุคคลนี้ถูกถามปัญหา ไม่พูดกลบเกลื่อน ไม่พูดนอกเรื่อง ไม่แสดงอาการโกรธ ขัดเคือง และไม่พอใจ เมื่อเป็นอย่างนี้ บุคคลนี้ชื่อว่า “ผู้ควรพูดด้วย”

ชาวโลกพึงรู้จักบุคคลได้ด้วยการมาร่วมประชุมสนทนากันว่า “ผู้ไม่ควรพูดด้วย หรือไม่ควรพูดด้วย” ถ้าบุคคลนี้ถูกถามปัญหา พูดฟังเพื่อ พูดย้ายี พูดหัวเราะเยาะ คอยจับผิด เมื่อเป็นอย่างนี้ บุคคลนี้ชื่อว่า “ผู้ไม่ควรพูดด้วย” แต่ถ้าบุคคลนี้ถูกถามปัญหา ไม่พูดฟังเพื่อ ไม่พูดย้ายี ไม่พูดหัวเราะเยาะ ไม่คอยจับผิด เมื่อเป็นอย่างนี้ บุคคลนี้ชื่อว่า “ผู้ควรพูดด้วย”

ชาวโลกพึงรู้จักบุคคลได้ด้วยการมาร่วมประชุมสนทนากันว่า “ผู้มีอุปนิสัย^๑ หรือไม่มีอุปนิสัย” บุคคลผู้ไม่เจียหูฟัง ชื่อว่า “ไม่มีอุปนิสัย” บุคคลผู้เจียหูฟังชื่อว่า “มีอุปนิสัย” บุคคลนั้นผู้มีอุปนิสัยย่อมรู้ธรรมอย่างหนึ่ง กำหนดรู้ธรรมอย่างหนึ่ง ละธรรมอย่างหนึ่ง ทำให้แจ้งธรรมอย่างหนึ่ง เขาเมื่อรู้ยิ่งธรรมอย่างหนึ่ง กำหนดรู้ธรรมอย่างหนึ่ง ละธรรมอย่างหนึ่ง ทำให้แจ้งธรรมอย่างหนึ่ง ย่อมสัมผัสความหลุดพ้นโดยชอบ การสนทนากันมีประโยชน์อย่างนี้ การปรึกษากันมีประโยชน์อย่างนี้ อุปนิสัยมีประโยชน์อย่างนี้ การเจียหูฟังมีประโยชน์อย่างนี้ คือ ความหลุดพ้นแห่งจิตเพราะความไม่ถือมั่น

ชนเหล่าใดเป็นคนมักโกรธ

ฟังชาน โอ้อวด พูดเพ้อเจ้อ

ชนเหล่านั้นชื่อว่ายึดถือถ้อยคำที่ไม่ประเสริฐ

มองดูเรื่องผิดพลาดของกันและกัน

ชนเหล่าใดชื่นชมทพภาสิต ความพลั้งพลาด

ความหลงลืม ความพ่ายแพ้ของกันและกัน

พระอริยะไม่พูดถึงเรื่องนั้นของชนเหล่านั้น

เชิงอรรถ :

^๑ อุปนิสัย หมายถึง บังคับส่งเสริมที่สั่งสมไว้ในอดีต (อง.ดิก.อ. ๒/๖๘/๒๐๙)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า :๒๗๑ }

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑนาสก]

๒. มหาวรรค ๘. อัญญตติถียสูตร

แต่ถ้าบัณฑิตรู้จักกาลอันเหมาะสมแล้ว
 ประสงค์จะพูด ควรมีความรู้ ไม่โกรธ ไม่ฟังชาน
 ไม่โอ้อวด ไม่ใจเบาหุนหันพลันแล่น ไม่คอยจับผิด
 พูดแต่เรื่องที่เกี่ยวข้องกับบุคคลผู้ดำรงอยู่ในธรรม
 เป็นเรื่องที่พระอริยะประพาดิกันมา

เพราะรู้ทั่วถึงโดยชอบ เขาไม่พูดริษยา
 บุคคลควรชื่นชมถ้อยคำที่เป็นสุภาษิต
 ไม่ควรเลื่อมใสถ้อยคำที่เป็นทุภาษิต
 ไม่ควรใส่ใจถึงความแข่งดี
 และไม่ควรรอคอยจับผิด ไม่ควรพูดทับถม
 ไม่ควรพูดย้ายี้ ไม่ควรพูดเหลวไหล
 เพื่อความรู้ เพื่อความเลื่อมใส
 สัตบุรุษทั้งหลายจึงมีการปรึกษากัน
 พระอริยะทั้งหลายย่อมปรึกษากันเช่นนั้นแล
 นี่เป็นการปรึกษากันของพระอริยะทั้งหลาย
 บุคคลผู้มีปัญญาเรื่องนี้แล้ว
 ไม่ควรถือตัว ควรปรึกษากัน

กถาวัตถุสูตรที่ ๗ จบ

๘. อัญญตติถียสูตร

ว่าด้วยพวกอัญญเดียรถีย์

[๖๙] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก
 ฟังถามอย่างนี้ว่า

ท่านทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้ คือ (๑) ราคะ(ความกำหนัด) (๒) โทสะ
 (ความคิดประทุษร้าย) (๓) โมหะ(ความหลง) ท่านทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้
 แล ธรรม ๓ ประการนี้มีความแปลกกันอย่างไร มีคำอธิบายอย่างไร มีความต่างกัน
 อย่างไร

พระสูตรตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๒. มหาวรรค ๘. อัญญุตติถียสูตร

เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้ ฟังตอบพวกเธออย่างไร

ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก มีพระผู้มีพระภาคเป็นผู้นำ มีพระผู้มีพระภาคเป็นที่พึ่ง ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส เฉพาะพระผู้มีพระภาคเท่านั้นที่จะทรงอธิบายเนื้อความแห่งภาษิตนั้นให้แจ่มแจ้งได้ ภิกษุทั้งหลายฟังต่อจากพระผู้มีพระภาคแล้วจักทรงจำไว้

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ถ้าเช่นนั้น เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องที่ว่า

ถ้าพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกฟังถามอย่างนี้ว่า ท่านทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้ คือ (๑) ราคะ (๒) โทสะ (๓) โมหะ ท่านทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้แล ธรรม ๓ ประการนี้มีความแปลกกันอย่างไร มีคำอธิบายอย่างไร มีความต่างกันอย่างไร

เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้ฟังตอบพวกเธออย่างนี้ว่า ราคะมีโทษน้อยแต่คลายช้า โทสะมีโทษมากแต่คลายเร็ว โมหะมีโทษมากและคลายช้า

ถ้าพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกฟังถามอย่างนี้ว่า อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้ราคะที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วก็เข้าไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น

เธอทั้งหลายฟังตอบว่า “สุกนิมิต” เมื่อมนสิการสุกนิมิตโดยไม่แยกคาย ราคะที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วก็เข้าไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น นี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้ราคะที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วก็เข้าไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น

ถ้าพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกฟังถามอย่างนี้ว่า อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้โทสะที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วก็เข้าไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น

เธอทั้งหลายฟังตอบว่า “ปฏิฆนิมิต” เมื่อมนสิการปฏิฆนิมิตโดยไม่แยกคาย โทสะที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วก็เข้าไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น นี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้โทสะที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วก็เข้าไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น

พระสูตรต้นตอปัญหา อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๒. มหาวรรค ๘. อัญญุตตถียสูตร

ถ้าพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกพึงถามอย่างนี้ว่า อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้โมหะที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วก็เป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น

เธอทั้งหลายพึงตอบว่า “อโยนิโสมนสิการ” เมื่อมนสิการโดยไม่แยบคาย โมหะที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วก็เป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น นี่แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้โมหะที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วก็เป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น

ถ้าพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกพึงถามอย่างนี้ว่า อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้ราคะที่ยังไม่เกิดขึ้นก็ไม่เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วก็จะได้

เธอทั้งหลายพึงตอบว่า “อสุกนิมิต” เมื่อมนสิการอสุกนิมิตโดยแยบคาย ราคะที่ยังไม่เกิดขึ้นก็ไม่เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วก็จะได้ นี่แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้ราคะที่ยังไม่เกิดขึ้นก็ไม่เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วก็จะได้

ถ้าพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกพึงถามอย่างนี้ว่า อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้โทสะที่ยังไม่เกิดขึ้นก็ไม่เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วก็จะได้

เธอทั้งหลายพึงตอบว่า “เมตตาเจโตวิมุตติ^๑” เมื่อมนสิการเมตตาเจโตวิมุตติโดยแยบคาย โทสะที่ยังไม่เกิดขึ้นก็ไม่เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วก็จะได้ นี่แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้โทสะที่ยังไม่เกิดขึ้นก็ไม่เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วก็จะได้

ถ้าพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกพึงถามอย่างนี้ว่า อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้โมหะที่ยังไม่เกิดขึ้นก็ไม่เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วก็จะได้

เธอทั้งหลายพึงตอบว่า “โยนิโสมนสิการ” เมื่อมนสิการโดยแยบคาย โมหะที่ยังไม่เกิดขึ้นก็ไม่เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วก็จะได้ นี่แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้โมหะที่ยังไม่เกิดขึ้นก็ไม่เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วก็จะได้

อัญญุตตถียสูตรที่ ๘ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเชิงอรรถที่ ๑ ข้อ ๑๗ เอกกนิบาต หน้า ๔ ในเล่มนี้

พระสูตรต้นตอปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑนาสก]

๒. มหาวรรค ๙. อกุศลมูลสูตร

๙. อกุศลมูลสูตร

ว่าด้วยรากเหง้าของอกุศล

[๗๐] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย อกุศลมูล(รากเหง้าของอกุศล)
๓ ประการนี้

อกุศลมูล ๓ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. อกุศลมูล คือ โลภะ(ความอยากได้)
๒. อกุศลมูล คือ โทสะ(ความคิดประทุษร้าย)
๓. อกุศลมูล คือ โมหะ(ความหลง)

โลภะจัดเป็นอกุศลมูล กรรมที่บุคคลผู้มีโลภะทำทางกาย วาจา และใจจัดเป็น
อกุศลกรรม แม้กรรมของบุคคลผู้มีโลภะ ถูกโลภะครอบงำ มีจิตถูกโลภะกั้มรัม
ก่อทุกข์ให้เกิดขึ้นแก่ผู้อื่นด้วยเรื่องที่ไม่จริง ด้วยการเบียดเบียน จองจำ ให้เสีย
ทรัพย์ ดิเตียน หรือขับไล่ โดยอวดอ้างว่า "เรามีกำลัง ทรงพลัง" ก็จัดเป็น
อกุศลกรรม บาปอกุศลธรรมจำนวนมากเหล่านี้ที่เกิดจากโลภะ มีโลภะเป็นเหตุ มี
โลภะเป็นแดนเกิด มีโลภะเป็นปัจจัยยอมเกิดมีแก่บุคคลผู้มีโลภะนั้นด้วยประการฉะนี้

โทสะจัดเป็นอกุศลมูล กรรมที่บุคคลผู้มีโทสะทำทางกาย วาจา และใจจัดเป็น
อกุศลกรรม แม้กรรมของบุคคลผู้มีโทสะ ถูกโทสะครอบงำ มีจิตถูกโทสะกั้มรัม
ก่อทุกข์ให้เกิดขึ้นแก่ผู้อื่นด้วยเรื่องที่ไม่จริง ด้วยการเบียดเบียน จองจำ ให้เสีย
ทรัพย์ ดิเตียน หรือขับไล่ โดยอวดอ้างว่า "เรามีกำลัง ทรงพลัง" ก็จัดเป็นอกุศลกรรม
บาปอกุศลธรรมจำนวนมากเหล่านี้ที่เกิดจากโทสะ มีโทสะเป็นเหตุ มีโทสะเป็นแดนเกิด
มีโทสะเป็นปัจจัยยอมเกิดมีแก่บุคคลผู้มีโทสะนั้นด้วยประการฉะนี้

โมหะจัดเป็นอกุศลมูล กรรมที่บุคคลผู้มีโมหะทำทางกาย วาจา และใจจัดเป็น
อกุศลกรรม แม้กรรมของบุคคลผู้มีโมหะ ถูกโมหะครอบงำ มีจิตถูกโมหะกั้มรัม
ก่อทุกข์ให้เกิดขึ้นแก่ผู้อื่นด้วยเรื่องที่ไม่จริง ด้วยการเบียดเบียน จองจำ ให้เสียทรัพย์
ดิเตียน หรือขับไล่ โดยอวดอ้างว่า "เรามีกำลัง ทรงพลัง" ก็จัดเป็นอกุศลกรรม
บาปอกุศลธรรมจำนวนมากเหล่านี้ที่เกิดจากโมหะ มีโมหะเป็นเหตุ มีโมหะเป็นแดนเกิด
มีโมหะเป็นปัจจัยยอมเกิดมีแก่บุคคลผู้มีโมหะนั้นด้วยประการฉะนี้

พระสูตรตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑนาสก]

๒. มหาวรรค ๙. อกุศลมูลสูตร

บุคคลเช่นนี้เรียกว่า อกาลวาที(กล่าวไม่ถูกเวลา)บ้าง อภุตวาที(กล่าวเรื่องไม่จริง)บ้าง อนัตถวาที(กล่าวไม่อิงอรรถ)บ้าง อธัมมวาที(กล่าวไม่อิงธรรม)บ้าง อวินยวาที(กล่าวไม่อิงวินัย)บ้าง

เพราะเหตุไร บุคคลเช่นนี้จึงเรียกว่า อกาลวาทีบ้าง อภุตวาทีบ้าง อนัตถวาทีบ้าง อธัมมวาทีบ้าง อวินยวาทีบ้าง

เพราะบุคคลนี้ก่อทุกข์ให้เกิดขึ้นแก่ผู้อื่นด้วยเรื่องที่ไม่เป็นจริง ด้วยการเบียดเบียน จองจำ ให้เสียทรัพย์ ติเตียน หรือขบไล่ โดยอวดอ้างว่า "เรามีกำลัง ทรงพลัง"บ้าง เขาเมื่อถูกกล่าวด้วยเรื่องที่เป็นจริงก็ปฏิเสธ ไม่ยอมรับ เมื่อถูกกล่าวด้วยเรื่องที่ไม่เป็นจริง กลับไม่พยายามที่จะปฏิเสธเรื่องนั้นว่า "แม้เพราะเหตุนี้เรื่องนี้จึงไม่จริง ไม่แท้" ฉะนั้นบุคคลเช่นนี้จึงเรียกว่า อกาลวาทีบ้าง อภุตวาทีบ้าง อนัตถวาทีบ้าง อธัมมวาทีบ้าง อวินยวาทีบ้าง

บุคคลเช่นนี้ถูกบาปอกุศลธรรมที่เกิดเพราะโลภะครอบงำ มีจิตถูกบาปอกุศลธรรมที่เกิดเพราะโลภะกลุ้มรุม ย่อมอยู่เป็นทุกข์ ลำบาก คับแค้น เตือดร้อนในปัจจุบัน หลังจากตายแล้วย่อมหวังได้ทุกคติ^๑

บุคคลเช่นนี้ถูกบาปอกุศลธรรมที่เกิดเพราะโทสะ ฯลฯ ที่เกิดเพราะโมหะครอบงำ มีจิตถูกบาปอกุศลธรรมที่เกิดเพราะโมหะกลุ้มรุม ย่อมอยู่เป็นทุกข์ ลำบาก คับแค้น เตือดร้อนในปัจจุบัน หลังจากตายแล้วพึงหวังได้ทุกคติ

เปรียบเหมือนต้นสาละ ต้นตะแบก หรือต้นสะคร้อที่ถูกเถายานทราย ๓ ชนิด^๒ คลุมยอด พันรอบต้น ย่อมถึงความเสื่อม ถึงความพินาศ ถึงความฉิบหายฉับใจ

บุคคลเช่นนี้ถูกบาปอกุศลธรรมที่เกิดเพราะโลภะครอบงำ มีจิตถูกบาปอกุศลธรรมที่เกิดเพราะโลภะกลุ้มรุม ย่อมอยู่เป็นทุกข์ ลำบาก คับแค้น เตือดร้อนในปัจจุบัน หลังจากตายแล้วพึงหวังได้ทุกคติ

เชิงอรรถ :

^๑ ทุกคติ ในที่นี้หมายถึงทุกคติ ๔ คือ นรก เปรต อสุรกาย และสัตว์เดรัจฉาน (อง.ติก.อ. ๒/๗๐/๒๑๕)

^๒ เถายานทราย ๓ ชนิด ในที่นี้ใช้เปรียบเทียบถึงอกุศลมูล ๓ ประการ (อง.ติก.อ. ๒/๗๐/๒๑๕)

พระสูตรต้นตอปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑนาสก]

๒. มหาวรรค ๙. อกุศลมูลสูตร

บุคคลเช่นนี้ถูกบาปอกุศลธรรมที่เกิดเพราะโทสะ ฯลฯ ที่เกิดเพราะโมหะ
ครอบงำ มีจิตถูกบาปอกุศลธรรมที่เกิดเพราะโมหะกลุ่มรวม ย่อมอยู่เป็นทุกข์
ลำบาก คับแค้น เต็ดร้อนในปัจจุบัน หลังจากตายแล้วพึงหวังได้ทุกคติ ก็ฉนั้น
เหมือนกัน

ภิกษุทั้งหลาย อกุศลมูล ๓ ประการนี้แล

กุศลมูล(รากเหง้าแห่งกุศล) ๓ ประการนี้

กุศลมูล ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. กุศลมูล คือ อโลภะ(ความไม่อยากได้)
๒. กุศลมูล คือ อโทสะ(ความไม่คิดประทุษร้าย)
๓. กุศลมูล คือ อโมหะ(ความไม่หลง)

อโลภะจัดเป็นกุศลมูล กรรมที่บุคคลผู้ไม่มีโลภะทำทางกาย วาจา และใจจัด
เป็นกุศลกรรม แม้กรรมของบุคคลผู้ไม่มีโลภะ ไม่ถูกโลภะครอบงำ มีจิตไม่ถูกโลภะ
กลุ่มรวม ไม่ก่อทุกข์ให้เกิดแก่ผู้อื่นด้วยเรื่องที่ไม่เป็นจริง ด้วยการเบียดเบียน จองจำ
ให้เสียทรัพย์ ตีเตียน หรือขบไล่ โดยอวดอ้างว่า "เรามีกำลัง ทรงพลัง" ก็จัดเป็น
กุศลกรรม กุศลธรรมจำนวนมากเหล่านี้ที่เกิดจากอโลภะ มีอโลภะเป็นเหตุ มี
อโลภะเป็นแดนเกิด มีอโลภะเป็นปัจจัยย่อมเกิดมีแก่บุคคลผู้ไม่มีโลภะนั้นด้วย
ประการฉะนี้

อโทสะจัดเป็นกุศลมูล กรรมที่บุคคลผู้ไม่มีโทสะทำทางกาย วาจา และใจจัด
เป็นกุศลกรรม แม้กรรมของบุคคลผู้ไม่มีโทสะ ไม่ถูกโทสะครอบงำ มีจิตไม่ถูกโทสะ
กลุ่มรวม ไม่ก่อทุกข์ให้เกิดขึ้นแก่ผู้อื่นด้วยเรื่องที่ไม่เป็นจริง ด้วยการเบียดเบียน
จองจำ ให้เสียทรัพย์ ตีเตียน หรือขบไล่ โดยอวดอ้างว่า "เรามีกำลัง ทรงพลัง"
ก็จัดเป็นกุศลกรรม กุศลธรรมจำนวนมากเหล่านี้ที่เกิดจากอโทสะ มีอโทสะเป็นเหตุ
มีอโทสะเป็นแดนเกิด มีอโทสะเป็นปัจจัยย่อมเกิดมีแก่บุคคลผู้ไม่มีโทสะนั้นด้วย
ประการฉะนี้

อโมหะจัดเป็นกุศลมูล กรรมที่บุคคลผู้ไม่มีโมหะทำทางกาย วาจา และใจจัด
เป็นกุศลกรรม แม้กรรมของบุคคลผู้ไม่มีโมหะ ไม่ถูกโมหะครอบงำ มีจิตไม่ถูกโมหะ

พระสูตรต้นตอปัญหา อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๒. มหาวรรค ๙. อกุศลมูลสูตร

กลุ่มรุม ไม่ก่อทุกข์ให้เกิดขึ้นแก่ผู้อื่นด้วยเรื่องที่ไม่เป็นจริง ด้วยการเบียดเบียน จองจำ ให้เสียทรัพย์ ตีเตียน หรือขบไล่ โดยอวดอ้างว่า "เรามีกำลัง ทรงพลัง" ก็จัดเป็นกุศลกรรม กุศลธรรมจำนวนมากเหล่านี้ที่เกิดจากอโมหะ มีอโมหะเป็นเหตุ มีอโมหะเป็นแดนเกิด มีอโมหะเป็นปัจจัย ย่อมเกิดมีแก่บุคคลผู้ไม่มีอโมหะนั้นด้วยประการฉะนี้

บุคคลเช่นนี้เรียกว่า กาลวาทีบ้าง ภูตวาทีบ้าง อัถถวาทีบ้าง รัมมวาทีบ้าง วินยวาทีบ้าง

เพราะเหตุไร บุคคลเช่นนี้จึงเรียกว่า กาลวาทีบ้าง ภูตวาทีบ้าง อัถถวาทีบ้าง รัมมวาทีบ้าง วินยวาทีบ้าง

เพราะบุคคลนี้ไม่ก่อทุกข์ให้เกิดขึ้นแก่ผู้อื่นด้วยเรื่องที่ไม่เป็นจริง ด้วยการเบียดเบียน จองจำ ให้เสียทรัพย์ ตีเตียน หรือขบไล่ โดยอวดอ้างว่า "เรามีกำลัง ทรงพลัง" เขาเมื่อถูกกล่าวด้วยเรื่องที่เป็นจริงก็ยอมรับไม่ปฏิเสธ เมื่อถูกกล่าวด้วยเรื่องที่ไม่เป็นจริงก็พยายามที่จะปฏิเสธเรื่องนั้นว่า "แม้เพราะเหตุนี้เรื่องนี้จึงไม่จริง ไม่แท้" ฉะนั้นบุคคลเช่นนี้จึงเรียกว่า กาลวาทีบ้าง ภูตวาทีบ้าง อัถถวาทีบ้าง รัมมวาทีบ้าง วินยวาทีบ้าง

บาปอกุศลธรรมที่เกิดจากโลภะเป็นอันบุคคลเช่นนี้จะได้เด็ดขาด ตัดรากถอนโคนเหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ เขาย่อมอยู่เป็นสุข ไม่ลำบาก ไม่คับแค้น ไม่เดือดร้อนในปัจจุบัน ย่อมปรินิพพานในอัฐภาพปัจจุบัน

บาปอกุศลธรรมที่เกิดจากโทสะ ฯลฯ ที่เกิดจากอโมหะเป็นอันบุคคลเช่นนี้จะได้เด็ดขาด ตัดรากถอนโคนเหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ เขาย่อมอยู่เป็นสุข ไม่ลำบาก ไม่คับแค้น ไม่เดือดร้อนในปัจจุบัน ย่อมปรินิพพานในอัฐภาพปัจจุบัน

เปรียบเหมือนต้นสาละ ต้นตะแบก หรือต้นสะคร้อ ถูกเถายานทราย ๓ ชนิด คลุมยอดพันรอบต้น ที่นั่น บุรุษถือจอบและตะกร้ามาตัดเครือเถายานทรายแล้วก็ขุดรอบ ๆ โคน ถอนรากขึ้นแม้กระทั่งเท้ารากหญ้าคา เขาเห็นเถายานทรายนั้น

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๒. มหาวรรค ๑๐. อุโปสถสูตร

เป็นท่อนเล็กท่อนน้อยแล้วผ่าออกเอารวมกันเข้า ผึ่งที่ลมและแดดแล้วเอาไฟเผา ทำให้เป็นเขม่าแล้วโปรยที่ลมแรงหรือลอยในแม่น้ำที่ไหลเชี่ยว เถย่านทรายเหล่านั้นถูกนุรุษนั้นตัดรากถอนโคนเหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ ฉันท

ภิกษุทั้งหลาย บาบอกุศลธรรมที่เกิดจากโลภะเป็นอันบุคคลเช่นนี้จะได้ เต็ดขาด ตัดรากถอนโคนเหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ เขาย่อมอยู่เป็นสุข ไม่ลำบาก ไม่คับแค้น ไม่เดือดร้อนในปัจจุบัน ย่อมปรินิพพานในอัฐภาพปัจจุบัน

بابอกุศลธรรมที่เกิดจากโทสะ ฯลฯ ที่เกิดจากโมหะเป็นอันบุคคลเช่นนี้จะได้ เต็ดขาด ตัดรากถอนโคนเหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ เขาย่อมอยู่เป็นสุข ไม่ลำบาก ไม่คับแค้น ไม่เดือดร้อนในปัจจุบัน ย่อมปรินิพพานในอัฐภาพปัจจุบัน ก็ฉันทนั้นเหมือนกัน

ภิกษุทั้งหลาย กุศลมูล ๓ ประการนี้แล

อกุศลมูลสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. อุโปสถสูตร

ว่าด้วยอุโปสถ

[๗๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ปราสาทของนางวิสาขาภิคารมาดา ในบุพพาราม เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้น นางวิสาขาภิคารมาดาเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับในวันอุโปสถนั้น ถวายอภิวัตแล้วนั่ง ณ ที่สมควร

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับนางวิสาขาดังนี้ว่า วิสาขา เธอมาจากที่ไหนแต่ยังวันเชียว

นางวิสาขากราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ วันนี้หม่อมฉันจะรักษาอุโปสถ

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑนาสก]

๒. มหาวรรค ๑๐. อุโปสถสูตร

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า วิสาขา อุโปสถ ๓ ประการ

อุโปสถ ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. โคपालอุโปสถ (อุโปสถที่ปฏิบัติอย่างคนเลี้ยงโค)
๒. นิคัณฐอุโปสถ (อุโปสถที่ปฏิบัติอย่างนิครนถ์)
๓. อริยอุโปสถ (อุโปสถปฏิบัติอย่างอริยสาวก)

โคपालอุโปสถ เป็นอย่างไร

คือ คนเลี้ยงโคในตอนเย็นมอบโคให้เจ้าของยอมเห็นประจักษ์อย่างนี้ว่า วันนี้ โคทั้งหลายเที่ยวไปในที่โน้น ๆ ตีมน้ำในแหล่งโน้น ๆ พรุ่งนี้ ในตอนนี้ โคทั้งหลาย จักเที่ยวไปในที่โน้น ๆ จักตีมน้ำในแหล่งโน้น ๆ ฉันทิด คนที่รักษาอุโปสถบางคนในโลกนี้ก็ฉันทันเหมือนกัน คิดอย่างนี้ว่า “วันนี้ เราเองเคียงกินของเคียงชนิดนี้ ๆ บริโภคของกินชนิดนี้ ๆ พรุ่งนี้ ในตอนนี้ เราจักเคียงกินของเคียงชนิดนี้ ๆ จัก บริโภคของกินชนิดนี้ ๆ” บุคคลนั้นมีใจประกอบด้วยอภิขมาย่อมให้วันเวลาผ่านไป ด้วยโลภะนั้น

วิสาขา โคपालอุโปสถเป็นอย่างนี้แล โคपालอุโปสถที่บุคคลรักษาอย่างนี้แล ย่อมไม่มีผลมาก ไม่มีอาณิสงส์มาก ไม่มี ความรุ่งเรืองมาก ไม่แผ่ไพศาลมาก (๑)

นิคัณฐอุโปสถ เป็นอย่างไร

คือ มีสมณะนิกายหนึ่งนามว่านิครนถ์ นิครนถ์เหล่านั้นชักชวนสาวกอย่างนี้ว่า “มาเถิด พ่อคุณ ท่านจงลงอาญาในหมู่มสัตว์ที่อยู่ทางทิศตะวันออกเลยร้อยโยชน์ไป จงลงอาญาในหมู่มสัตว์ที่อยู่ทางทิศตะวันตกเลยร้อยโยชน์ไป จงลงอาญาในหมู่มสัตว์ที่อยู่ทางทิศเหนือเลยร้อยโยชน์ไป จงลงอาญาในหมู่มสัตว์ที่อยู่ทางทิศใต้เลยร้อยโยชน์ไป” นิครนถ์เหล่านั้นชักชวนเพื่อเอ็นดูอนุเคราะห์สัตว์บางเหล่าไม่ชักชวนเพื่อเอ็นดูอนุเคราะห์สัตว์บางเหล่าด้วยประการฉะนี้ นิครนถ์เหล่านั้นชักชวนสาวกอย่างนี้ในวันอุโปสถวันนั้นว่า “มาเถิด พ่อคุณ ท่านจงทิ้งผ้าทุกชิ้น แล้วกล่าวอย่างนี้ว่า ‘เราไม่ เป็นที่กังวลของใคร ๆ ในที่ไหน ๆ และตัวเราก็ไม่มีความกังวลในบุคคลและสิ่งของ ใด ๆ ในที่ไหน ๆ’ แต่บิดาและมารดาของเราอยู่ว่า ‘ผู้นี้เป็นบุตรของเรา’ แม่เขาก็รู้ว่า ‘ท่านเหล่านี้เป็นบิดาและมารดาของเรา’ อนึ่ง บุตรและภรรยาของเขาก็รู้ว่า

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๒. มหาวรรค ๑๐. อุโปสถสูตร

“ผู้นี้เป็นสามีของเรา” แม้วัวเขาก็รู้ว่า “ผู้นี้เป็นบุตรและภรรยาของเรา” พวกทาส
คนงาน และคนรับใช้ใกล้เคียงก็รู้ว่า “ผู้นี้เป็นนายของพวกเรา” แม้วัวเขาก็รู้ว่า “คน
เหล่านี้เป็นทาส คนงาน และคนรับใช้ใกล้เคียงของเรา” นิครนถ์เหล่านั้นชักชวนในการ
พูดเท็จในเวลาที่ต้องชักชวนในการพูดคำสัตย์ด้วยประการฉะนี้ เรากล่าวถึงกรรม
นี้ของผู้นั้นว่าเป็นมุสาวาท พอล่วงราตรีนั้นไป เขาบรีโศกโศคะเหล่านั้นที่เจ้าของไม่
ได้ให้ เรากล่าวถึงกรรมนี้ของผู้นั้นว่าเป็นอทินนาทาน

วิสาขา นิคัณฐอุโปสถเป็นอย่างไรแล นิคัณฐอุโปสถที่บุคคลรักษาอย่างนี้แล
ย่อมไม่มีผลมาก ไม่มีอานิสงส์มาก ไม่มี ความรุ่งเรืองมาก ไม่แผ่ไพศาลมาก (๒)

อริยอุโปสถ เป็นอย่างไร

คือ ๑. การทำจิตที่เศร้าหมองให้ผ่องแผ้วย่อมมีได้ด้วยความเพียร

การทำจิตที่เศร้าหมองให้ผ่องแผ้วย่อมมีได้ด้วยความเพียร เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ระลึกถึงตถาคตว่า “แม่เพราะเหตุนี้ พระผู้มี
พระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อม
ด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดี รู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกผู้ที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม
เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค”
เมื่ออริยสาวกระลึกถึงตถาคตอยู่ จิตย่อมผ่องใส เกิดความปราโมทย์ ละเครื่อง
เศร้าหมองแห่งจิต^๑เสียได้

การทำจิตที่เศร้าหมองให้ผ่องแผ้วย่อมมีได้ด้วยความเพียรเปรียบเหมือนการ
ทำศีระชะที่เปื้อนให้สะอาดย่อมมีได้ด้วยความเพียร

การทำศีระชะที่เปื้อนให้สะอาดย่อมมีได้ด้วยความเพียร เป็นอย่างไร

คือ การทำศีระชะที่เปื้อนให้สะอาดย่อมมีได้เพราะอาศัยตะกรัน^๒ ดินเหนียว น้ำ
และอาศัยความพยายามอันเหมาะสมแก่เหตุอันของบุคคล การทำศีระชะที่เปื้อนให้
สะอาดย่อมมีได้ด้วยความเพียร เป็นอย่างไรแล

เชิงอรรถ :

^๑ เครื่องเศร้าหมองแห่งจิต หมายถึงนิวรณ์ ๕ ประการ คือ กามฉันทะ พยาบาท ถีนมิทธะ อุทธัจจ-
กุกกุจจะ และวิจิกิจฉา (อภ.ติก.อ. ๒/๗๑/๒๑๗)

^๒ ตะกอนที่จับเกาะอยู่กันภาชนะ ในที่นี้หมายถึงเอาตะกรันมะขามป้อม (อภ.ติก.อ. ๒/๗๑/๒๑๗)

พระสูตรต้นตอปัญหา อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑนาสก]

๒. มหาวรรค ๑๐. อุโปสถสูตร

การทำจิตที่เศร้าหมองให้ผ่องแผ้วย่อมมีได้ด้วยความเพียร เป็นอย่างไร
คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ระลึกถึงตถาคตว่า “แม่เพราะเหตุนี้พระผู้มี
พระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นพระพุทธรเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค” เมื่อเธอระลึกถึง
ตถาคตอยู่ จิตย่อมผ่องใส เกิดความปราโมทย์ ละเครื่องเศร้าหมองแห่งจิตเสียได้
อริยสาวกนี้เราเรียกว่า รักษาพรหมอุโบสถ^๑ อยู่ร่วมกับพรหม และเพราะปรารถนา
พรหม จิตของเธอจึงผ่องใส เกิดความปราโมทย์ ละเครื่องเศร้าหมองแห่งจิตเสียได้
การทำจิตที่เศร้าหมองให้ผ่องแผ้วย่อมมีได้ด้วยความเพียร เป็นอย่างนี้แล (๓ ก)

๒. การทำจิตที่เศร้าหมองให้ผ่องแผ้วย่อมมีได้ด้วยความเพียร

การทำจิตที่เศร้าหมองให้ผ่องแผ้วย่อมมีได้ด้วยความเพียร เป็นอย่างไร
คืออริยสาวกในธรรมวินัยนี้ระลึกถึงพระธรรมว่า “พระธรรมเป็นธรรมที่พระผู้
มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง ไม่ประกอบด้วยกาล^๒ ควร
เรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาในตน อันทวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน” เมื่อเธอระลึกถึงพระ
ธรรมอยู่ จิตย่อมผ่องใส เกิดความปราโมทย์ ละเครื่องเศร้าหมองแห่งจิตเสียได้

การทำจิตที่เศร้าหมองให้ผ่องแผ้วย่อมมีได้ด้วยความเพียรเปรียบเหมือนการ
ทำกายที่เปื้อนให้สะอาดย่อมมีได้ด้วยความเพียร

การทำกายที่เปื้อนให้สะอาดย่อมมีได้ด้วยความเพียร เป็นอย่างไร

คือ การทำกายที่เปื้อนให้สะอาดย่อมมีได้เพราะอาศัยเชือก ผงอาบน้ำ และ
อาศัยความพยายามอันเหมาะสมแก่เหตุอันของบุคคล การทำกายที่เปื้อนให้สะอาด
ย่อมมีได้ด้วยความเพียร เป็นอย่างนี้แล

การทำจิตที่เศร้าหมองให้ผ่องแผ้วย่อมมีได้ด้วยความเพียร เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ระลึกถึงพระธรรมว่า “พระธรรมเป็นธรรมที่พระ
ผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว ฯลฯ อันทวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน” เมื่อเธอระลึกถึงพระ

เชิงอรรถ :

^๑ พรหมอุโบสถ หมายถึงอุโบสถที่รักษาโดยระลึกถึงพระคุณของสัมมาสัมพุทธเจ้า คำว่า “พรหม” ในที่
นี้หมายถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้า (อง.ติก.อ. ๒/๗๑/๒๑๘)

^๒ ไม่ประกอบด้วยกาล หมายถึงให้ผลไม่จำกัดกาล คือไม่ขึ้นกับกาลเวลา ไม่จำกัดด้วยกาล ให้ผลแก่
ผู้ปฏิบัติทุกเวลาทุกโอกาส บรรลุเมื่อใดก็ได้รับผลเมื่อนั้น (อง.ทุก.อ. ๒/๕๔/๑๕๘)

พระสูตรตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๒. มหาวรรค ๑๐. อุโปสถสูตร

ธรรมอยู่ จิตย่อมผ่อนคลาย เกิดความปราโมทย์ ละเครื่องเศร้าหมองแห่งจิตเสียได้
อริยสาวกนี้เราเรียกว่ารักษาธัมมอุโบสถ^๑ อยู่ร่วมกับธรรม และเพราะปรารถนาธรรม
จิตของเธอจึงผ่อนคลาย เกิดความปราโมทย์ ละเครื่องเศร้าหมองแห่งจิตเสียได้ การทำ
จิตที่เศร้าหมองให้ผ่อนคลายยอมมีได้ด้วยความเพียร เป็นอย่างนี้แล (๓ ข)

๓. การทำจิตที่เศร้าหมองให้ผ่อนคลายยอมมีได้ด้วยความเพียร

การทำจิตที่เศร้าหมองให้ผ่อนคลายยอมมีได้ด้วยความเพียร เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ระลึกถึงพระสงฆ์ว่า "พระสงฆ์สาวกของพระผู้มี
พระภาคเป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติถูกทาง ปฏิบัติสมควร ได้แก่ อริยบุคคล ๔
คู่ คือ ๘ บุคคล^๒ พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคนี้เป็นผู้ควรแก่ของที่เขานำ
มาถวาย ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ทักษิณา ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนानุญ
อันยอดเยี่ยมของโลก" เมื่อเธอระลึกถึงพระสงฆ์อยู่ จิตย่อมผ่อนคลาย เกิดความ
ปราโมทย์ ละเครื่องเศร้าหมองแห่งจิตเสียได้

การทำจิตที่เศร้าหมองให้ผ่อนคลายยอมมีได้ด้วยความเพียรเปรียบเหมือนการทำ
ผ้าที่เปื้อนให้สะอาดยอมมีได้ด้วยความเพียร

การทำผ้าที่เปื้อนให้สะอาดยอมมีได้ด้วยความเพียร เป็นอย่างไร

คือ การทำผ้าที่เปื้อนให้สะอาดยอมมีได้เพราะอาศัยเกลือ น้ำด่าง โคมัย น้ำ
และอาศัยความพยายามอันเหมาะสมแก่เหตุอันนั้นของบุคคล การทำผ้าที่เปื้อนให้
สะอาดยอมมีได้ด้วยความเพียร เป็นอย่างนี้แล

การทำจิตที่เศร้าหมองให้ผ่อนคลายยอมมีได้ด้วยความเพียร เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ระลึกถึงพระสงฆ์ว่า "พระสงฆ์สาวกของพระผู้มี
พระภาคเป็นผู้ปฏิบัติดี ฯลฯ เป็นนानุญอันยอดเยี่ยมของโลก" เมื่อเธอระลึกถึง

เชิงอรรถ :

^๑ ธัมมอุโบสถ หมายถึงอุโบสถที่รักษาปรารถนาโลกุตตรธรรม ๙ ประการ คือ มรรค ๔ ผล ๕ นิพพาน ๑
(อภ.ติก.อ. ๒/๗๑/๒๑๘)

^๒ ได้แก่ (๑) พระผู้บรรลุโสดาปัตติผล (๒) พระผู้ดำรงอยู่ในโสดาปัตติมรรค (๓) พระผู้บรรลุสกทาคามีผล
(๔) พระผู้ดำรงอยู่ในสกทาคามีมรรค (๕) พระผู้บรรลุอนาคามีผล (๖) พระผู้ดำรงอยู่ในอนาคามีมรรค
(๗) พระผู้บรรลุอรหัตตผล (๘) พระผู้ดำรงอยู่ในอรหัตตมรรค (อภิ.ป. ๓๖/๒๐๗/๑๙๐)

พระสูตรต้นตอปัญหา อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๒. มหาวรรค ๑๐. อุโปสถสูตร

พระสงฆ์อยู่ จิตย่อมผ่องใส เกิดความปราโมทย์ ละเครื่องเศร้าหมองแห่งจิตเสียได้ อริยสาวกนี้เราเรียกว่ารักษาสังขอุโปสถ^๑ อยู่ร่วมกับพระสงฆ์ และเพราะปรารถนาสงฆ์ จิตของเธอจึงผ่องใส เกิดความปราโมทย์ ละเครื่องเศร้าหมองแห่งจิตเสียได้ การทำจิตที่เศร้าหมองให้ผ่องแผ้วย่อมมีได้ด้วยความเพียร เป็นอย่างนี้แล (๓ ค)

๔. การทำจิตที่เศร้าหมองให้ผ่องแผ้วย่อมมีได้ด้วยความเพียร

การทำจิตที่เศร้าหมองให้ผ่องแผ้วย่อมมีได้ด้วยความเพียร เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ระลึกถึงศีลของตนที่ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นไทแก่ตัว ท่านผู้รู้สรรเสริญ ไม่ถูกค้นหาและทิวฐิครอบงำ เป็นไปเพื่อสมาธิ เมื่อเธอระลึกถึงศีลอยู่ จิตย่อมผ่องใส เกิดความปราโมทย์ ละเครื่องเศร้าหมองแห่งจิตเสียได้

การทำจิตที่เศร้าหมองให้ผ่องแผ้วย่อมมีได้ด้วยความเพียรเปรียบเหมือนการทำกระจกเงาที่มัวให้ใสย่อมมีได้ด้วยความเพียร

การทำกระจกเงาที่มัวให้ใสย่อมมีได้ด้วยความเพียร เป็นอย่างไร

คือ การทำกระจกเงาที่มัวให้ใสย่อมมีได้เพราะอาศัยน้ำมัน ถ้ำ แปร และอาศัยความพยายามอันเหมาะสมแก่เหตุนั้นของบุคคล การทำกระจกเงาที่มัวให้ใสย่อมมีได้ด้วยความเพียร เป็นอย่างนี้แล

การทำจิตที่เศร้าหมองให้ผ่องแผ้วย่อมมีได้ด้วยความเพียร เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ระลึกถึงศีลของตนที่ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ เมื่อเธอระลึกถึงศีลของตนอยู่ จิตย่อมผ่องใส เกิดความปราโมทย์ ละเครื่องเศร้าหมองแห่งจิตเสียได้ อริยสาวกนี้เราเรียกว่า รักษาศีลอุโปสถ อยู่ร่วมกับศีล และเพราะปรารถนาศีล จิตของเธอจึงผ่องใส เกิดความปราโมทย์ ละเครื่องเศร้าหมองแห่งจิตเสียได้ การทำจิตที่เศร้าหมองให้ผ่องแผ้วย่อมมีได้ด้วยความเพียร เป็นอย่างนี้แล (๓ ข)

เชิงอรรถ :

^๑ สังขอุโปสถ หมายถึงอุโปสถที่รักษาปรารถนาริษบุคคล ๘ จำพวก (อง.ดิก.อ. ๒/๗๑/๒๑๘)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า : ๒๘๔ }

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๒. มหาวรรค ๑๐. อุโปสถสูตร

๕. การทำจิตที่เศร้าหมองให้ผ่อนคลายยอมมีได้ด้วยความเพียร

การทำจิตที่เศร้าหมองให้ผ่อนคลาย ยอมมีได้ด้วยความเพียร เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ระลึกถึงเทวดาว่า “เทวดาชั้นจาดุมหาราช ชั้นดาวดึงส์ ชั้นยามา ชั้นดุสิต ชั้นนิมมานรดี ชั้นปรนิมมิตวสวัตดี เทวดาที่นับเนื่องในหมู่พรหม เทวดาชั้นที่สูงกว่านั้นขึ้นไปมีอยู่ เทวดาเหล่านั้นประกอบด้วยศรัทธาเช่นใด จิตจากภพนี้ไปเกิดในภพนั้น แมตั่วเราก็มีศรัทธาเช่นนั้นอยู่พร้อม เทวดาเหล่านั้นประกอบด้วยศีลเช่นใด จิตจากภพนี้ไปเกิดในภพนั้น แมตั่วเราก็มีศีลเช่นนั้นอยู่พร้อม เทวดาเหล่านั้นประกอบด้วยสุตะเช่นใด จิตจากภพนี้ไปเกิดในภพนั้น แมตั่วเราก็มีสุตะเช่นนั้นอยู่พร้อม เทวดาเหล่านั้นประกอบด้วยจาคะเช่นใด จิตจากภพนี้ไปเกิดในภพนั้น แมตั่วเราก็มีจาคะเช่นนั้นอยู่พร้อม เทวดาเหล่านั้นประกอบด้วยปัญญาเช่นใด จิตจากภพนี้ไปเกิดในภพนั้น แมตั่วเราก็มีปัญญาเช่นนั้นอยู่พร้อม” เมื่อเธอระลึกถึงศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ และปัญญาทั้งของตนและของเทวดาเหล่านั้นอยู่ จิตยอมผ่อนคลาย เกิดความปราโมทย์ ละเครื่องเศร้าหมองแห่งจิตเสียได้

การทำจิตที่เศร้าหมองให้ผ่อนคลายยอมมีได้ด้วยความเพียรเปรียบเหมือนการทำทองที่หมองให้สุกใสยอมมีได้ด้วยความเพียร

การทำทองที่หมองให้สุกใสยอมมีได้ด้วยความเพียร เป็นอย่างไร

คือ การทำทองที่หมองให้สุกใสยอมมีได้เพราะอาศัยเบ้าหลอม เกลือ ยางไม้ คิมและความพยายามที่เหมาะสมแก่เหตุนั้นของคุณคณ การทำทองที่หมองให้สุกใสยอมมีได้ด้วยความเพียร เป็นอย่างนี้แล

การทำจิตที่เศร้าหมองให้ผ่อนคลายยอมมีได้ด้วยความเพียร เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ระลึกถึงเทวดาว่า “เทวดาชั้นจาดุมหาราช ชั้นดาวดึงส์ ฯลฯ เทวดาที่นับเนื่องในหมู่พรหม เทวดาชั้นที่สูงกว่านั้นขึ้นไปมีอยู่ เทวดาเหล่านั้นประกอบด้วยศรัทธาเช่นใด จิตจากภพนี้ไปเกิดในภพนั้น แมตั่วเราก็มีศรัทธาเช่นนั้นอยู่พร้อม เทวดาเหล่านั้นประกอบด้วยศีลเช่นใด ฯลฯ สุตะ ฯลฯ จาคะ ฯลฯ เทวดาเหล่านั้นประกอบด้วยปัญญาเช่นใด จิตจากภพนี้ไปเกิดในภพนั้น แมตั่วเราก็มีปัญญาเช่นนั้นอยู่พร้อม” เมื่อเธอระลึกถึงศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ และ

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๒. มหาวรรค ๑๐. อุโปสถสูตร

ปัญญาทั้งของตนและของเทวดาเหล่านั้นอยู่ จิตย่อมผ่องใส เกิดความปราโมทย์
 ละเครื่องเศร้าหมองแห่งจิตเสียได้ อริยสาวกนี้เราเรียกว่า รักษาเทวดาอุโปสถ
 อยู่ร่วมกับเทวดา และเพราะปรารถนาเทวดา จิตของเธอจึงผ่องใส เกิดความปราโมทย์
 ละเครื่องเศร้าหมองแห่งจิตเสียได้ การทำจิตที่เศร้าหมองให้ผ่องแผ้วยอมมีได้
 ด้วยความเพียร เป็นอย่างนี้แล (๓ ง)

อริยสาวกนั้นย่อมเห็นประจักษ์ว่า “พระอรหันต์ทั้งหลายละเว้นขาดจากการฆ่า
 สัตว์ คือวางทัณทาวุช และศีลตราวุช มีความละอาย มีความเอ็นดู มุ่งประโยชน์
 เกื้อกูลต่อสรรพสัตว์อยู่ตลอดชีวิต แม้เราก็ละเว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ คือวางทัณทาวุช
 และศีลตราวุช มีความละอาย มีความเอ็นดู มุ่งประโยชน์เกื้อกูลต่อสรรพสัตว์อยู่
 ตลอดวันหนึ่งและคืนหนึ่งนี้ในวันนี้ เพราะองค์แม่นี่เราชื่อว่าทำตามพระอรหันต์และ
 รักษาอุโปสถ

พระอรหันต์ทั้งหลายละเว้นขาดจากการลักทรัพย์ คือรับเอาแต่ของที่เขาให้
 มุ่งหวังแต่ของที่เขาให้ ไม่เป็นขโมย เป็นคนสะอาดอยู่ตลอดชีวิต แม้เราก็ละเว้นขาด
 จากการลักทรัพย์ ถือเอาแต่ของที่เขาให้ มุ่งหวังแต่ของที่เขาให้ ไม่เป็นขโมย เป็น
 คนสะอาด อยู่ตลอดวันหนึ่งและคืนหนึ่งนี้ในวันนี้ เพราะองค์แม่นี่เราชื่อว่าทำตาม
 พระอรหันต์และรักษาอุโปสถ

พระอรหันต์ทั้งหลายละพฤติกรรมอันเป็นข้าศึกต่อพรหมจรรย์^๑ คือประพฤติ
 พรหมจรรย์ เว้นห่างไกลจากเมถุนธรรมอันเป็นกิจของชาวบ้านอยู่ตลอดชีวิต แม้เรา
 ก็ละพฤติกรรมอันเป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์ ประพฤติพรหมจรรย์ เว้นห่างไกลจาก
 เมถุนธรรมอันเป็นกิจของชาวบ้านอยู่ตลอดวันหนึ่งและคืนหนึ่งนี้ในวันนี้ เพราะองค์
 แม่นี่เราชื่อว่าทำตามพระอรหันต์และรักษาอุโปสถ

พระอรหันต์ทั้งหลายละเว้นขาดจากการพูดเท็จ คือพูดแต่คำสัตย์ ดำรงความ
 สัตย์ มีถ้อยคำเป็นหลัก น่าเชื่อถือ ไม่หลอกลวงชาวโลกอยู่ตลอดชีวิต แม้เราก็ละ

เชิงอรรถ :

^๑ พรหมจรรย์ มีความหมายหลายนัย ในที่นี้หมายถึงเมถุนวิริติ หรือการงดเว้นจากเมถุนธรรม คือกิจ
 ของคนคู่ การร่วมประเวณีหรือการเสพสังวาสกัน (ที.สี.อ. ๑๘๙/๑๖๐)

พระสูตรต้นตอปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๒. มหาวรรค ๑๐. อุโปสถสูตร

เว้นขาดจากการพูดเท็จ คือ พูดแต่คำสัตย์ ดำรงความสัตย์ มีถ้อยคำเป็นหลัก นำเชื่อถือ
ไม่หลอกลวงชาวโลกอยู่ตลอดวันหนึ่งและคืนหนึ่งนี้ในวันนี้ เพราะองค์แม่นี้เราชื่อว่า
ทำตามพระอรหันต์และรักษาอุโปสถ

พระอรหันต์ทั้งหลายละเว้นขาดจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัย^๑อัน
เป็นเหตุแห่งความประมาทอยู่ตลอดชีวิต แม่เราก็ละเว้นขาดจากการเสพของมีนเมา
คือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาทอยู่ตลอดวันหนึ่งและคืนหนึ่งนี้ในวันนี้
เพราะองค์แม่นี้เราชื่อว่าทำตามพระอรหันต์และรักษาอุโปสถ

พระอรหันต์ทั้งหลายฉันมือเดียว ไม่ฉันตอนกลางคืน เว้นขาดจากการฉัน
อาหารในเวลาวิกาลอยู่ตลอดชีวิต แม่เราก็บริโภคมือเดียว ไม่บริโภคตอนกลางคืน
เว้นขาดจากการบริโภคอาหารในเวลาวิกาลอยู่ตลอดวันหนึ่งและคืนหนึ่งนี้ในวันนี้
เพราะองค์แม่นี้เราชื่อว่าทำตามพระอรหันต์และรักษาอุโปสถ

พระอรหันต์ทั้งหลายเว้นขาดจากการฟ้อนรำ ขับร้อง ประโคมดนตรี การดู
การละเล่นอันเป็นข้าศึกแก่กุศล และจากการตัดทรงประดับตกแต่งร่างกายด้วยพวง
ดอกไม้ ของหอม และเครื่องประทีปผิวอันเป็นลักษณะแห่งการแต่งตัวอยู่ตลอด
ชีวิต แม่เราก็เว้นขาดจากการฟ้อนรำ ขับร้อง ประโคมดนตรี การดูการละเล่นอัน
เป็นข้าศึกแก่กุศล และจากการตัดทรงประดับตกแต่งร่างกายด้วยพวงดอกไม้ ของ
หอมและเครื่องประทีปผิวอันเป็นลักษณะแห่งการแต่งตัวอยู่ตลอดวันหนึ่งและ
คืนหนึ่งนี้ในวันนี้ เพราะองค์แม่นี้เราชื่อว่าทำตามพระอรหันต์และรักษาอุโปสถ

พระอรหันต์ทั้งหลายละเว้นขาดจากที่นอนสูงและที่นอนใหญ่ นอนบนที่นอนต่ำ
คือบนเตียงหรือบนที่นอนที่ปูลาดด้วยหญ้าอยู่ตลอดชีวิต แม่เราก็ละเว้นขาดจาก
ที่นอนสูงและที่นอนใหญ่ นอนบนที่นอนต่ำ คือบนเตียงหรือบนที่นอนที่ปูลาดด้วย
หญ้าอยู่ตลอดวันหนึ่งและคืนหนึ่งนี้ในวันนี้ เพราะองค์แม่นี้เราชื่อว่าทำตามพระ
อรหันต์และรักษาอุโปสถ

เชิงอรรถ :

- ^๑ สุราและเมรัย หมายถึงสุรา ๕ อย่าง คือ (๑) สุราแบ่ง (๒) สุราขนม (๓) สุราข้าวสุก (๔) สุราใส่
เชื้อ (๕) สุราผสมเครื่องปรุง และเมรัย ๕ อย่าง คือ (๑) เครื่องดองดอกไม้ (๒) เครื่องดองผลไม้
(๓) เครื่องดองน้ำอ้อย (๔) เครื่องดองน้ำผึ้ง (๕) เครื่องดองผสมเครื่องปรุง (ข.ข.อ. ๑๗-๑๘)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า : ๒๘๗ }

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๒. มหาวรรค ๑๐. อุโปสถสูตร

วิสาขา อริยอุโปสถเป็นอย่างนี้แล อริยอุโปสถที่บุคคลรักษาอย่างนี้แลย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก มีความรุ่งเรืองมาก แผลไฟศาลมาก

อริยอุโปสถมีผลมากเพียงไร มีอานิสงส์มากเพียงไร มีความรุ่งเรืองมากเพียงไร แผลไฟศาลมากเพียงไร

คือ เปรียบเหมือนพระราชาพระองค์ใดพึงครองราชย์ เป็นอิสราธิบดี(เป็นผู้ยิ่งใหญ่เหนือกว่าผู้อื่น)แห่งชนบทใหญ่ ๑๖ แคว้นที่สมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ เหล่านี้คือ อังคะ มคธะ กาสี โกสละ วัชชี มัลละ เจตี วังสะ กุรุ ปัญจาละ มัจฉะ สุรเสนะ อัสนกะ อวันตี คันธาระ กัมโปชะ การครองราชย์ของพระราชานั้นยังมีค่าไม่ถึงเสี้ยวที่ ๑๖ แห่งอุโปสถที่ประกอบด้วยองค์ ๘ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะราชสมบัติของมนุษย์เมื่อนำไปเปรียบกับสุขที่เป็นทิพย์ถือว่าเป็นของเล็กน้อย

๕๐ ปีของมนุษย์เท่ากับวันและคืนหนึ่งของเทวดาชั้นจาตุมหาราช ๓๐ ราตรี โดยราตรินั้น เป็น ๑ เดือน ๑๒ เดือนโดยเดือนนั้น เป็น ๑ ปี ๕๐๐ ปีทิพย์โดยปีนั้น เป็นประมาณอายุของเทวดาชั้นจาตุมหาราช ก็เรื่องนี้เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ คือ สตรีหรือนุรุษบางคนในโลกนี้รักษาอุโปสถที่ประกอบด้วยองค์ ๘ หลังจากตายแล้วพึงเข้าถึงความเป็นผู้เข้าร่วมกับเทวดาชั้นจาตุมหาราช ขอนี้เรากล่าวหมายถึงเรื่องนี้แล้วว่า ราชสมบัติของมนุษย์เมื่อนำไปเปรียบกับสุขที่เป็นทิพย์ถือว่าเป็นของเล็กน้อย

๑๐๐ ปีของมนุษย์เท่ากับวันและคืนหนึ่งของเทวดาชั้นดาวดึงส์ ๓๐ ราตรีโดยราตรินั้น เป็น ๑ เดือน ๑๒ เดือนโดยเดือนนั้น เป็น ๑ ปี ๑,๐๐๐ ปีทิพย์โดยปีนั้น เป็นประมาณอายุของเทวดาชั้นดาวดึงส์ ก็เรื่องนี้เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ คือ สตรีหรือนุรุษบางคนในโลกนี้รักษาอุโปสถที่ประกอบด้วยองค์ ๘ หลังจากตายแล้วพึงเข้าถึงความเป็นผู้เข้าร่วมกับเทวดาชั้นดาวดึงส์ ขอนี้เรากล่าวหมายถึงเรื่องนี้แล้วว่า ราชสมบัติของมนุษย์เมื่อนำไปเปรียบกับสุขที่เป็นทิพย์ถือว่าเป็นของเล็กน้อย

๒๐๐ ปีของมนุษย์เท่ากับวันและคืนหนึ่งของเทวดาชั้นยามา ๓๐ ราตรีโดยราตรินั้น เป็น ๑ เดือน ๑๒ เดือนโดยเดือนนั้น เป็น ๑ ปี ๒,๐๐๐ ปีทิพย์โดยปีนั้น เป็นประมาณอายุของเทวดาชั้นยามา ก็เรื่องนี้เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ คือ สตรีหรือนุรุษบางคนในโลกนี้รักษาอุโปสถที่ประกอบด้วยองค์ ๘ หลังจากตายแล้วพึงเข้าถึงความ

พระสูตรตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๒. มหาวรรค ๑๐. อุโปสถสูตร

เป็นผู้อยู่ร่วมกับเทวดาชั้นยามา ข้อนี้เรากล่าวหมายถึงเรื่องนี้แล้วว่า ราชสมบัติของมนุษย์เมื่อนำไปเปรียบกับสุขที่เป็นทิพย์ถือว่าเป็นของเล็กน้อย

๔๐๐ ปีของมนุษย์เท่ากับวันและคืนหนึ่งของเทวดาชั้นดุสิต ๓๐ ราตรีโดยราตรีนั้น เป็น ๑ เดือน ๑๒ เดือนโดยเดือนนั้น เป็น ๑ ปี ๔,๐๐๐ ปีทิพย์โดยปีนั้น เป็นประมาณอายุของเทวดาชั้นดุสิต ก็เรื่องนี้เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ คือสตรีหรือนุรุษบางคนในโลกนี้รักษาอุโบสถที่ประกอบด้วยองค์ ๘ หลังจากตายแล้วพึงเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับเทวดาชั้นดุสิต ข้อนี้เรากล่าวหมายถึงเรื่องนี้แล้วว่า ราชสมบัติของมนุษย์เมื่อนำไปเปรียบกับสุขที่เป็นทิพย์ถือว่าเป็นของเล็กน้อย

๘๐๐ ปีของมนุษย์เท่ากับวันและคืนหนึ่งของเทวดาชั้นนิมมานรดี ๓๐ ราตรีโดยราตรีนั้น เป็น ๑ เดือน ๑๒ เดือนโดยเดือนนั้น เป็น ๑ ปี ๘,๐๐๐ ปีทิพย์โดยปีนั้น เป็นประมาณอายุของเทวดาชั้นนิมมานรดี ก็เรื่องนี้เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ คือสตรีหรือนุรุษบางคนในโลกนี้รักษาอุโบสถที่ประกอบด้วยองค์ ๘ หลังจากตายแล้วพึงเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับเทวดาชั้นนิมมานรดี ข้อนี้เรากล่าวหมายถึงเรื่องนี้แล้วว่า ราชสมบัติของมนุษย์เมื่อนำไปเปรียบกับสุขที่เป็นทิพย์ถือว่าเป็นของเล็กน้อย

๑,๖๐๐ ปีของมนุษย์เท่ากับวันและคืนหนึ่งของเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตดี ๓๐ ราตรี โดยราตรีนั้น เป็น ๑ เดือน ๑๒ เดือนโดยเดือนนั้น เป็น ๑ ปี ๑๖,๐๐๐ ปีทิพย์โดยปีนั้น เป็นประมาณอายุของเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตดี ก็เรื่องนี้เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ คือสตรีหรือนุรุษบางคนในโลกนี้รักษาอุโบสถที่ประกอบด้วยองค์ ๘ หลังจากตายแล้วพึงเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตดี ข้อนี้เรากล่าวหมายถึงเรื่องนี้แล้วว่า ราชสมบัติของมนุษย์เมื่อนำไปเปรียบกับสุขที่เป็นทิพย์ถือว่าเป็นของเล็กน้อย

บุคคลไม่พึงฆ่าสัตว์ ไม่พึงลักทรัพย์

ไม่พึงพูดเท็จ ไม่พึงดื่มน้ำเมา

พึงงดเว้นจากเมถุนที่เป็นความประพฤติน่าประเสริญ

ไม่พึงบริโภคอาหารในเวลาวิกาล ในเวลากลางคืน

ไม่พึงทัดทรงดอกไม้ ไม่พึงลูบไล้ของหอม

และพึงนอนบนเตียง บนพื้น หรือบนที่ที่ปูลาดไว้

พระสูตรต้นตอปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑนาสก]

๒. มหาวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

บัณฑิตทั้งหลายกล่าวว่า
อุโบสถที่ประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล
ที่พระพุทธเจ้าผู้ถึงที่สุดทุกข์ทรงประกาศไว้
ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ ทั้งสอง
งดงามส่องสว่างโคจรไปทั่วสถานที่ประมาณเท่าใด
ก็ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์นั้น
กำจัดความมืดไปในอากาศ
ทำให้ทิศสว่างไสว ส่องแสงอยู่ในอากาศ
ทั่วสถานที่ประมาณเท่าใด

ทรัพย์ คือแก้วมุกดา แก้วมณี แก้วไพฑูรย์
ทองสีดีและทองคำ ตลอดถึงทองชื่อว่าหฤกะ
เท่าที่มีอยู่ในสถานที่ประมาณเท่านั้น
และแสงจันทร์ หมุดดาวทั้งหมด ยังไม่ถึงแม้เส้นยาวที่ ๑๖
ของอุโบสถที่ประกอบด้วยองค์ ๘

เพราะฉะนั้นแล สตรีหรือบุรุษผู้มีศีล
รักษาอุโบสถที่ประกอบด้วยองค์ ๘
ทำบุญที่มีสุขเป็นกำไร ไม่ถูกนินทา ย่อมเข้าถึงสวรรค์

อุโบสถสูตรที่ ๑๐ จบ

มหาวรรคที่ ๒ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

- | | |
|-----------------|-----------------|
| ๑. ดิตถายตนสูตร | ๒. ภัยสูตร |
| ๓. เวนาคปรสูตร | ๔. สรรกสูตร |
| ๕. เกสปุตติสูตร | ๖. ส่าฬสูตร |
| ๗. กถาวัดถสูตร | ๘. อัญญตติถสูตร |
| ๙. อกสลมูลสูตร | ๑๐. อุโบสถสูตร |

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑนาสก]

๓. อานันทวรรค ๑. จันนสูตร

๓. อานันทวรรค

หมวดว่าด้วยพระอานนท์

๑. จันนสูตร

ว่าด้วยจันนปริพาชก

[๗๒] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้นแล ปริพาชกชื่อจันนนะเข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจพอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้เรียนถามท่านพระอานนท์ดังนี้ว่า “ท่านอานนท์ แม้พวกท่านก็บัญญัติการละระคะ(ความกำหนัด) โทสะ(ความคิดประทุษร้าย) และโมหะ(ความหลง)หรือ” พระอานนท์ตอบว่า “ผู้มีอายุ พวกเราเองบัญญัติการละระคะ โทสะ และโมหะ” จันนปริพาชกเรียนถามว่า “ผู้มีอายุ ก็พวกท่านเห็นโทสะในระคะอย่างไร จึงบัญญัติการละระคะ เห็นโทสะในโทสะอย่างไรจึงบัญญัติการละโทสะ และเห็นโทสะในโมหะอย่างไรจึงบัญญัติการละโมหะ”

พระอานนท์ตอบว่า บุคคลผู้มีระคะ ถูกราคะครอบงำ มีจิตถูกราคะกลุ้มรุม ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง เพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง เพื่อเบียดเบียนทั้ง ๒ ฝ่ายบ้าง เสวยทุกขโทมนัสทางใจบ้าง เมื่อละระคะได้แล้ว เขาย่อมไม่คิดเพื่อเบียดเบียนตนเอง ไม่คิดเพื่อเบียดเบียนผู้อื่น ไม่คิดเพื่อเบียดเบียนทั้ง ๒ ฝ่าย ไม่เสวยทุกขโทมนัสทางใจ

บุคคลผู้มีระคะ ถูกราคะครอบงำ มีจิตถูกราคะกลุ้มรุม ย่อมประพฤติกาย-ทวจริต วจีทวจริต และมโนทวจริต เมื่อละระคะได้แล้ว เขาย่อมไม่ประพฤติกายทวจริต วจีทวจริต และมโนทวจริต

บุคคลผู้มีระคะ ถูกราคะครอบงำ มีจิตถูกราคะกลุ้มรุม ย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงถึงประโยชน์ตนบ้าง ประโยชน์ผู้อื่นบ้าง ประโยชน์ทั้ง ๒ ฝ่ายบ้าง เมื่อละระคะได้แล้ว เขาย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงถึงประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น และ

พระสูตรต้นตอปัญหา อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๓. อานันทวรรค ๑. จันนสูตร

ประโยชน์ทั้ง ๒ ฝ่าย รากะนั่นเองทำให้เป็นเหมือนคนตาบอด เป็นเหมือนคนไม่มีดวงตา ทำให้ไม่รู้อะไร มีปัญญามืดบอด เป็นไปในฝ่ายความคับแค้น ไม่เป็นไปเพื่อพระนิพพาน

บุคคลผู้มีโทสะ ฯลฯ บุคคลผู้มีโมหะ ถูกโมหะครอบงำ มีจิตถูกโมหะกลุ้มรุม ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียนตนบ้าง เพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง เพื่อเบียดเบียนทั้ง ๒ ฝ่ายบ้าง เสวยทุกขโทมนัสทางใจบ้าง เมื่อละโมหะได้แล้ว เขาย่อมไม่คิดเพื่อเบียดเบียนตน ไม่คิดเพื่อเบียดเบียนผู้อื่น ไม่คิดเพื่อเบียดเบียนทั้ง ๒ ฝ่าย ไม่เสวยทุกขโทมนัสทางใจ

บุคคลผู้มีโมหะ ถูกโมหะครอบงำ มีจิตถูกโมหะกลุ้มรุม ย่อมประพฤติกาย-ทวจริต วจีทวจริต และมโนทวจริต เมื่อละโมหะได้แล้ว เขาย่อมไม่ประพฤติกายทวจริต วจีทวจริต และมโนทวจริต

บุคคลผู้มีโมหะ ถูกโมหะครอบงำ มีจิตถูกโมหะกลุ้มรุม ย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงถึงประโยชน์ตนบ้าง ประโยชน์ผู้อื่นบ้าง ประโยชน์ทั้ง ๒ ฝ่ายบ้าง เมื่อละโมหะได้แล้ว เขาย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงถึงประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น และประโยชน์ทั้ง ๒ ฝ่าย โมหะนั้นเองทำให้เป็นเหมือนคนตาบอด เป็นเหมือนคนไม่มีดวงตา ทำให้ไม่รู้อะไร มีปัญญามืดบอด เป็นไปในฝ่ายความคับแค้น ไม่เป็นไปเพื่อพระนิพพาน

พวกเราเห็นโทษในรากะเช่นนี้แลจึงบัญญัติการละรากะ เห็นโทษในโทสะเช่นนี้จึงบัญญัติการละโทสะ และเห็นโทษในโมหะเช่นนี้จึงบัญญัติการละโมหะ

จันนปริพาชกเรียนถามว่า “ผู้มีอายุ มรรคปฏิบัติเพื่อละรากะ โทสะ และโมหะนั้นมีอยู่หรือ”

พระอานนทตอบว่า “มรรคปฏิบัติเพื่อละรากะ โทสะ และโมหะนั้นมีอยู่”

จันนปริพาชกเรียนถามต่อไปอีกว่า “ผู้มีอายุ มรรคปฏิบัติเพื่อละรากะ โทสะ และโมหะนั้น เป็นอย่างไร”

พระอานนทตอบว่า “คืออริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แล ได้แก่

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑนาสก]

๓. อานันทวรรค ๒. อาชีวกสูตร

- | | |
|----------------|------------------|
| ๑. สัมมาทิฏฐิ | ๒. สัมมาสังกัปปะ |
| ๓. สัมมาวาจา | ๔. สัมมากัมมันตะ |
| ๕. สัมมาอาชีวะ | ๖. สัมมาวายามะ |
| ๗. สัมมาสติ | ๘. สัมมาสมาธิ |

ผู้มีอายุ นี้แลคือมรรคปฏิบัติเพื่อละระคะ โทสะ และโมหะนั้น”

ฉันทปริพาชกกล่าวว่า “ผู้มีอายุ มรรคปฏิบัติเพื่อละระคะ โทสะ และโมหะนั้น ดิจริงหนอ และควรที่จะไม่ประมาท”

ฉันทสูตรที่ ๑ จบ

๒. อาชีวกสูตร

ว่าด้วยสาวกของอาชีวก

[๗๓] สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนท์อยู่ที่โฆสิตาราม เขตกรุงโกสัมพี ครั้งนั้น คหบดีคนหนึ่ง เป็นสาวกของอาชีวก เข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึงที่อยู่ ไหว้แล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กล่าวกับท่านพระอานนท์ดังนี้ว่า

“ท่านอานนท์ผู้เจริญ ในโลก คนพวกไหนกล่าวธรรมไว้ดีแล้ว ปฏิบัติดีแล้ว ดำเนินไปได้แล้ว”

พระอานนท์ตอบว่า “คหบดี ถ้าเช่นนั้น ในเรื่องนี้เราขอย้อนถามท่าน ท่านฟังตอบตามที่ท่านพอใจ ท่านเข้าใจเรื่องนั้นอย่างไร คือคนพวกใดแสดงธรรมเพื่อละระคะ โทสะ และโมหะ คนพวกนั้นกล่าวธรรมไว้ดีแล้วหรือไม่ หรือท่านมีความเข้าใจในเรื่องนี้อย่างไร”

คหบดีกล่าวว่า “ท่านผู้เจริญ คนพวกใดแสดงธรรมเพื่อละระคะ โทสะ และโมหะ คนพวกนั้นชื่อว่ากล่าวธรรมไว้ดีแล้ว ข้าพเจ้ามีความเข้าใจในเรื่องนี้ดังนี้”

พระอานนท์กล่าวว่า “คหบดี ท่านเข้าใจเรื่องนั้นอย่างไร คือคนพวกใดปฏิบัติเพื่อละระคะ โทสะ และโมหะ คนพวกนั้นปฏิบัติดีแล้วในโลกหรือไม่ หรือท่านมีความเข้าใจในเรื่องนี้อย่างไร”

พระสูตรตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๓. อานันทวรรค ๒. อาชีวกสูตร

คหบดีกล่าวว่า “ท่านผู้เจริญ คนพวกใดปฏิบัติเพื่อละระคะ โทสะ และโมหะ คนพวกนั้นชื่อว่าปฏิบัติดีแล้วในโลก ข้าพเจ้ามีความเข้าใจในเรื่องนี้เป็นอย่างดี”

พระอานนท์กล่าวว่า “คหบดี ท่านเข้าใจเรื่องนั้นอย่างไร คือคนพวกใดละระคะได้แล้ว ตัดรากถอนโคนเหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ คนพวกใดละโทสะได้แล้ว ฯลฯ คนพวกใดละโมหะได้แล้ว ตัดรากถอนโคนเหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ คนพวกนั้นดำเนินไปดีแล้วในโลกหรือไม่ หรือท่านมีความเข้าใจในเรื่องนี้อย่างไร”

คหบดีกล่าวว่า “ท่านผู้เจริญ คนพวกใดละระคะได้แล้ว ตัดรากถอนโคนเหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ คนพวกใดละโทสะได้แล้ว ฯลฯ คนพวกใดละโมหะได้แล้ว ตัดรากถอนโคนเหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ คนพวกนั้นชื่อว่าดำเนินไปดีแล้วในโลก ข้าพเจ้ามีความเข้าใจในเรื่องนี้เป็นอย่างดี”

พระอานนท์กล่าวว่า “คหบดี เรื่องนี้ท่านได้ตอบแล้วว่า ‘ท่านผู้เจริญ คนพวกใดแสดงธรรมเพื่อละระคะ โทสะ และโมหะ คนพวกนั้นชื่อว่ากล่าวธรรมไว้ดีแล้ว’ เรื่องนี้ท่านได้ตอบแล้วว่า ‘ท่านผู้เจริญ คนพวกใดปฏิบัติเพื่อละระคะ โทสะ และโมหะ คนพวกนั้นชื่อว่าปฏิบัติดีแล้วในโลก’ เรื่องนี้ท่านได้ตอบแล้วเหมือนกันว่า ‘ท่านผู้เจริญ คนพวกใดละระคะได้แล้ว ตัดรากถอนโคนเหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ คนพวกใดละโทสะได้แล้ว ฯลฯ คนพวกใดละโมหะได้แล้ว ตัดรากถอนโคนเหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ คนพวกนั้นชื่อว่าดำเนินไปดีแล้วในโลกแล”

คหบดีกล่าวว่า “ท่านผู้เจริญ นาคัจฉกรรย์จริง ไม่เคยปรากฏ ท่านไม่เคยยกย่องธรรมของตนเอง และไม่มีการรุกรานธรรมของผู้อื่น มีแต่แสดงธรรมตามเหตุผล กล่าวแต่เนื้อความ และไม่ได้นำความเห็นของตนเข้าไปเกี่ยวข้อง ท่านแสดงธรรมเพื่อละระคะ โทสะ และโมหะ ท่านอานนท์ผู้เจริญ ท่านกล่าวธรรมไว้ดีแล้ว ท่าน

พระสูตรตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณณาสก]

๓. อานันทวรรค ๓. มหานามสักกสูตร

อานนทฺผู้เจริญ ท่านปฏิบัติเพื่อละระคะ โทสะ และโมหะ ท่านปฏิบัติดีแล้วในโลก
ท่านอานนทฺผู้เจริญ ท่านละระคะได้แล้ว ตัดรากถอนโคนเหมือนต้นตาลที่ถูกตัดราก
ถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ ท่านละโทสะได้แล้ว
ฯลฯ ท่านละโมหะได้แล้ว ตัดรากถอนโคนเหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว
เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ ท่านดำเนินไปดีแล้วในโลก

ท่านผู้เจริญ ภาษิตของท่านชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ภาษิตของท่านชัดเจนไพเราะ
ยิ่งนัก พระคุณเจ้าอานนทฺประกาศธรรมแจ่มแจ้งโดยประการต่าง ๆ เปรียบเหมือน
บุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือตามประทีปในที่มืด
ด้วยตั้งใจว่า ‘คนมืดตาดีจักเห็นรูปได้’ ข้าพเจ้านี้ขอถึงพระผู้มีพระภาค พร้อมทั้ง
พระธรรม และพระสงฆ์เป็นสรณะ ขอพระคุณเจ้าอานนทฺจงจำข้าพเจ้าว่าเป็น
อุบาสกผู้เข้าถึงสรณะ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต”

อาชีวกสูตรที่ ๒ จบ

๓. มหานามสักกสูตร

ว่าด้วยเจ้ามหานามศากยะ

[๗๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิโครธาราม เขตกรุงกบิลพัสดุ์
แคว้นสักกะ สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคทรงหายจากความอาพาธไม่นาน ครั้งนั้น
เจ้ามหานามศากยะ เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว
ประทับนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เป็นเวลานานแล้วที่ข้าพระองค์รู้ทั่วถึงธรรมที่พระผู้มี
พระภาคแสดงอย่างนี้ว่า ญาณ(ความรู้) เกิดแก่ผู้มีใจเป็นสมาธิ ไม่เกิดแก่ผู้มีใจไม่
เป็นสมาธิ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สมาธิเกิดก่อน ญาณเกิดทีหลัง หรือว่า ญาณเกิด
ก่อน สมาธิเกิดทีหลัง”

ในขณะนั้น ท่านพระอานนทฺได้มีความดำริว่า “พระผู้มีพระภาคพึงจะทรงหาย
จากความอาพาธได้ไม่นาน เจ้ามหานามศากยะนี้ทูลถามปัญหาที่ลึกซึ้งกับพระผู้มี
พระภาค ทางที่ดี เราควรนำเจ้ามหานามศากยะไปอีกที่หนึ่งแล้วแสดงธรรม(ให้ฟัง)”

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๓. อานันทวรรค ๓. มหานามลักกสูตร

ลำดับนั้น ท่านพระอานนท์พาเจ้ามหานามศากยะหลีกไป ณ ที่สมควรแล้วได้กล่าวว่ มหานามะ พระผู้มีพระภาคตรัสศีลที่เป็นของพระเสขะไว้ก็มี ตรัสศีลที่เป็นของพระอเสขะ^๑ไว้ก็มี พระผู้มีพระภาคตรัสสมาธิที่เป็นของพระเสขะ^๒ไว้ก็มี ตรัสสมาธิที่เป็นของพระอเสขะไว้ก็มี พระผู้มีพระภาคตรัสปัญญาที่เป็นของพระเสขะไว้ก็มี ตรัสปัญญาที่เป็นของพระอเสขะไว้ก็มี

ศีลที่เป็นของพระเสขะ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้มีศีล สำรวมด้วยความสังวรในพระปาติโมกข์อยู่ ฯลฯ สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย นี้เรียกว่า ศีลที่เป็นของพระเสขะ

สมาธิที่เป็นของพระเสขะ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้สังัดจากกาม ฯลฯ บรรลจตุตถฌานที่ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่ นี้เรียกว่า สมาธิที่เป็นของพระเสขะ

ปัญญาที่เป็นของพระเสขะ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา” นี้เรียกว่า ปัญญาที่เป็นของพระเสขะ

มหานามะ อริยสาวกนั้นแลผู้เพียบพร้อมด้วยศีลอย่างนี้ เพียบพร้อมด้วยสมาธิอย่างนี้ เพียบพร้อมด้วยปัญญาอย่างนี้ ทำให้แจ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะเพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน พระผู้มีพระภาคตรัสศีลที่เป็นของพระเสขะไว้ก็มี ตรัสศีลที่เป็นของพระอเสขะไว้ก็มี ตรัสสมาธิที่เป็นของพระเสขะไว้ก็มี ตรัสสมาธิที่เป็นของพระอเสขะไว้ก็มี ตรัสปัญญาที่เป็นของพระเสขะไว้ก็มี ตรัสปัญญาที่เป็นของพระอเสขะไว้ก็มีด้วยประการฉะนี้แล

มหานามลักกสูตรที่ ๓ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ที่เป็นของพระเสขะ ในที่นี้หมายถึงที่เป็นระดับของพระอริยบุคคล ๗ จำพวกเบื้องต้นในจำนวนพระอริยบุคคล ๘ (อ.จ.อ. ๒๗๔/๒๒๕, อ.จ.จ.อ. ๒/๗๘/๓๖๔)

^๒ ที่เป็นของพระอเสขะ หมายถึงที่เป็นระดับบรรพตผลของพระชินาสพ (อ.จ.อ. ๒๗๔/๒๒๕, อ.จ.ท.ส.ก. ๑. ๓/๑๑๒/๓๗๔)

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๓. อานันทวรรค ๔. นิคัณฐสูตร

๔. นิคัณฐสูตร

ว่าด้วยนิครนถนาฏบุตร

[๗๕] สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนท์อยู่ที่กุฎาคารศาลา ป่ามหารวัน เขตกรุงเวสาลี สมัยนั้น เจ้าอภัยลิจฉวีและเจ้าบัณทิตกุมารลิจฉวีพากันเข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึงที่อยู่ ไหว้แล้วนั่ง ณ ที่สมควร เจ้าอภัยลิจฉวีผู้หนึ่ง ณ ที่สมควร ได้เรียนถามท่านพระอานนท์ดังนี้ว่า

“ข้าแต่ท่านผู้เจริญ นิครนถนาฏบุตรเป็นสัพพัญญู(ผู้รู้ทุกสิ่ง) มองเห็นทุกอย่าง ปฏิญญาญาณทัสสนะโดยไม่เหลือว่า ‘เมื่อเราเดิน ยืน หลับ และตื่น ญาณทัสสนะ^๑ ก็ปรากฏเป็นนิตย’ เขาบัญญัติว่ากรรมเก่าสิ้นสุดเพราะตบะ(การบำเพ็ญเพียรอย่างหนัก) บัญญัติการกำจัดเหตุได้เพราะไม่ทำกรรมใหม่ ด้วยเหตุนี้ เพราะกรรมสิ้นไป ทุกข์จึงสิ้นไป เพราะทุกข์สิ้นไป เวทนาจึงสิ้นไป เพราะเวทนาสิ้นไป ทุกข์ทั้งสิ้นจึงจักเป็นอันสลายไป การล่วงพ้นทุกข์ทั้งสิ้นย่อมมีได้ด้วยความบริสุทธิ์ที่ทำให้กิเลสสิ้นไป ซึ่งประจักษ์ชัดด้วยตนเองนี้ ด้วยประการฉะนี้ ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ในเรื่องนี้พระผู้มีพระภาคตรัสไว้อย่างไร”

ท่านพระอานนท์ตอบว่า “ท่านอภัย ความบริสุทธิ์ที่ทำให้กิเลสสิ้นไป ๓ ประการนี้ อันพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นผู้ทรงรู้ทรงเห็น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ ตรัสไว้ชอบแล้ว เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย เพื่อล่วงพ้นความโศก ความรำไร เพื่อความสิ้นทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุธรรมที่ควรรู้ เพื่อทำพระนิพพานให้แจ้ง

ความบริสุทธิ์ ๓ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. ภิกษุในธรรมวินัยนี้มีศีล ฯลฯ สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย เธอไม่ทำกรรมใหม่ และรับผลกรรมเก่าแล้วทำให้สิ้นไปโดยคิดว่า “ความบริสุทธิ์เป็นสิ่งที่ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง ทำให้กิเลสสิ้นไป ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาในตน อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน”

เชิงอรรถ :

^๑ ญาณทัสสนะ หมายถึงพระสัพพัญญุตญาณ (อ.จ.ด.ก.อ. ๒/๗๕/๒๒๖)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า :๒๙๗ }

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๓. อานันทวรรค ๕. นิเวสกสูตร

๒. ภิกษุหนึ่งเพียบพร้อมด้วยศีล สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุดุจตถุณยานที่ไม่
มีทุกข์ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่ เธอไม่ทำกรรมใหม่ และ
รับผลกรรมเก่าแล้วทำให้สิ้นไปโดยคิดว่า “ความบริสุทธิ์เป็นสิ่งที่ผู้
ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง ทำให้กิเลสสิ้นไป ไม่ประกอบด้วยกาล
ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาในตน อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน”

๓. ภิกษุหนึ่งเพียบพร้อมด้วยศีลอย่างนี้ เพียบพร้อมด้วยสมาธิอย่างนี้
ทำให้แจ้งเจโตวิมุตติและปัญญาวิมุตติที่ไม่มีอาสวะเพราะอาสวะสิ้นไป
ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน เธอไม่ทำกรรมใหม่และรับผล
กรรมเก่าแล้วทำให้สิ้นไปโดยคิดว่า “ความบริสุทธิ์เป็นสิ่งที่ผู้ปฏิบัติจะ
พึงเห็นชัดด้วยตนเอง ทำให้กิเลสสิ้นไป ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียก
ให้มาดู ควรน้อมเข้ามาในตน อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน”

ความบริสุทธิ์ที่ทำให้กิเลสสิ้นไป ๓ ประการนี้แลอันพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
ผู้ทรงรู้ทรงเห็น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ ได้ตรัสไว้ชอบแล้ว
เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย เพื่อลวงพ้นความโศก ความร่ำไร เพื่อความสิ้น
ทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุธรรมที่ควรรู้ เพื่อทำพระนิพพานให้แจ้ง

เมื่อท่านพระอานนทกล่าวอย่างนี้แล้ว เจ้าบัณฑิตกุมารลิจจวีได้กล่าวกับเจ้า
อภัยดังนี้ว่า “อภัยเพื่อนรัก ทำไมท่านจึงไม่ชื่นชมคำที่ท่านพระอานนทกล่าวไว้ดีโดย
ความเป็นคำสุภาษิตเล่า”

เจ้าอภัยตอบว่า “บัณฑิตกุมารเพื่อนรัก ไฉนเรารู้จักไม่ชื่นชมคำที่ท่านพระ
อานนทกล่าวไว้ดีโดยความเป็นคำสุภาษิตเล่า ความคิดของผู้ที่ไม่ชื่นชมคำที่ท่าน
พระอานนทกล่าวไว้ดีโดยความเป็นคำสุภาษิต พึงเสื่อมแน่นอน”

นิคัณฐสูตรที่ ๔ จบ

๕. นิเวสกสูตร

ว่าด้วยการชักชวนให้ตั้งมั่นในฐานะ

[๗๖] ครั้งนั้น ท่านพระอานนทเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวาย
อภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับท่านพระอานนทดังนี้ว่า

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๓. อานันทวรรค ๕. นิเวสกสูตร

อานนท์ เธอทั้งหลายพึงอนุเคราะห์คนเหล่าใด และคนเหล่าใดจะเป็นมิตร
อำมาตย์ ญาติ สาโลहित^๑ก็ตาม ให้ความสำคัญค่าที่ควรรับฟัง เธอทั้งหลายพึง
ชักชวนคนเหล่านั้นให้ตั้งมั่นให้ดำรงอยู่ในฐานะ ๓ ประการ

ฐานะ ๓ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. พึงชักชวนให้ตั้งมั่นให้ดำรงอยู่ในความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า
ว่า “แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์
ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จ
ไปดี รู้แจ้งโลก เป็นสารถิสิกผู้ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดา
ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค”
๒. พึงชักชวนให้ตั้งมั่นให้ดำรงอยู่ในความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม
ว่า “พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัด
ด้วยตนเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาในตน
อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน”
๓. พึงชักชวนให้ตั้งมั่นให้ดำรงอยู่ในความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ว่า
“พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติ
ถูกทาง ปฏิบัติสมควร ได้แก่ อริยบุคคล ๔ คู่ คือ ๘ บุคคล พระสงฆ์
สาวกของพระผู้มีพระภาคนี้ เป็นผู้ควรแก่ของที่เขานำมาถวาย ควรแก่
ของต้อนรับ ควรแก่ทักษิณา ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญอันยอด
เยี่ยมของโลก”

มหาภูต ๔ คือ ปรวิฐาต(ธาตุดิน) อาโปธาต(ธาตุน้ำ) เตโชธาต(ธาตุไฟ) และ
วาโยธาต(ธาตุลม) อาจกลายเป็นอย่างอื่นได้ แต่พระอริยสาวกผู้ประกอบด้วยความ
เลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ไม่พึงแปรเป็นอย่างอื่นได้เลย ในเรื่องนั้น เป็น
ไปไม่ได้เลยที่จะแปรเป็นอย่างอื่น คือพระอริยสาวกนั้นผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใส
อันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าจักถือกำเนิดในนรก สัตว์เดรัจฉาน หรือแดนเปรต

เชิงอรรถ :

- ^๑ สาโลहित หมายถึงผู้ร่วมสายเลือดเดียวกัน ได้แก่ พี่ชาย น้องชาย พี่สาว น้องสาว เป็นต้น (อง.ดิก.อ.
๒/๗๖/๒๒๗) หรือญาติฝ่ายมารดา (อง.ดิก.ฎีกา ๒/๗๖/๒๒๙)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า :๒๙๙ }

พระสวดตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๓. อานันทวรรค ๖. ปฐมภาสุต

มหาภูต ๔ คือ ปลวรีธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ และวาโยธาตุ อาจกลายเป็น
อย่างอื่นได้ แต่พระอริยสาวกผู้เพียบพร้อมด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระ
ธรรม ฯลฯ แต่พระอริยสาวกผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์
ไม่พึงแปรเป็นอย่างอื่นได้เลย ในเรื่องนั้นเป็นไปไม่ได้เลยที่จะแปรเป็นอย่างอื่น คือ
พระอริยสาวกผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์จักถือกำเนิดในนรก
สัตว์เดรัจฉาน หรือแดนเปรต

อานนท์ เธอทั้งหลายพึงอนุเคราะห์คนเหล่าใด และคนเหล่าใดจะเป็นมิตร
อำมาตย์ ญาติ สาโลหิตก็ตาม ให้ความสำคัญค่าที่ควรรับฟัง เธอทั้งหลายพึงชัก
ชวนคนเหล่านั้นให้ตั้งมั่นให้ดำรงอยู่ในฐานะ ๓ ประการนี้แล

นิเวสกสูตรที่ ๕ จบ

๖. ปฐมภาสุต

ว่าด้วยเหตุเกิดแห่งภพ สูตรที่ ๑

[๗๗] ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวาย
อภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ พระองค์ตรัสเรียกว่า ‘ภพ ภพ’ ด้วยเหตุเพียงไร ภพจึงมีได้ พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “อานนท์ ถ้ากรรมที่อานวยผลให้ในกามธาตุ
จักไม่มีแล้ว กามภพพึงปรากฏได้บ้างไหม”

พระอานนท์กราบทูลว่า “ไม่พึงปรากฏเลย พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อานนท์ เพราะเหตุนี้แล กรรม^๑จึงชื่อว่าเป็นไรนา
วิญญาน^๒จึงชื่อว่าเป็นพีช ตัณหาจึงชื่อว่าเป็นยางเหนียว วิญญานดำรงมั่นอยู่ได้
เพราะธาตุอย่างหยาบ^๓ของสัตว์ที่มีอริชชาเป็นเครื่องปิดกั้น มีตัณหาเป็นเครื่องผูก
ใจ การเกิดในภพใหม่จึงมีต่อไปอีกด้วยประการฉะนี้”

เชิงอรรถ :

^๑ กรรม หมายถึง กุศลกรรมและอกุศลกรรม (อง.ตัก.อ. ๒/๗๗/๒๒๘)

^๒ วิญญาน หมายถึง อภิสังขารวิญญานที่เกิดร่วม คือเกิดพร้อมกับกรรม (อง.ตัก.อ. ๒/๗๗/๒๒๘,
อง.ตัก.ฐีกา ๒/๗๗/๒๓๐)

^๓ ธาตุอย่างหยาบ หมายถึง กามธาตุ (อง.ตัก.อ. ๒/๗๗/๒๒๘)

พระสูตรตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๓. อานันทวรรค ๗. ทุติยภาวสูตร

พระผู้มีพระภาคตรัสถามต่อไปอีกว่า “อานนท์ ถ้ากรรมที่อำนาจผลให้ในรูปธาตุจักไม่มีแล้ว รูปภพพึงปรากฏบ้างไหม”

พระอานนท์กราบทูลว่า “ไม่พึงปรากฏเลย พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อานนท์ เพราะเหตุนี้แล กรรมจึงชื่อว่าเป็นไรนา วิญญาณจึงชื่อว่าเป็นพีช ตัณหา จึงชื่อว่าเป็นยางเหนียว วิญญาณดำรงมั่นอยู่ได้ เพราะธาตุอย่างกลาง^๑ของสัตว์ที่มีอริชชาเป็นเครื่องปิดกั้น มีตัณหาเป็นเครื่องผูกใจ การเกิดในภพใหม่จึงมีต่อไปอีกด้วยประการฉะนี้”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามต่อไปอีกว่า “อานนท์ ถ้ากรรมที่อำนาจผลให้ในอรุธธาตุจักไม่มีแล้ว อรุภพพึงปรากฏบ้างไหม”

พระอานนท์กราบทูลว่า “ไม่พึงปรากฏเลย พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อานนท์ เพราะเหตุนี้แล กรรมจึงชื่อว่าเป็นไรนา วิญญาณจึงชื่อว่าเป็นพีช ตัณหาจึงชื่อว่าเป็นยางเหนียว วิญญาณดำรงมั่นอยู่ได้เพราะธาตุอย่างประณีต^๒ของสัตว์ที่มีอริชชาเป็นเครื่องปิดกั้น มีตัณหาเป็นเครื่องผูกใจ การเกิดในภพใหม่จึงมีต่อไปอีกด้วยประการฉะนี้ อานนท์ ภพมีได้ด้วยเหตุดังกล่าวมานี้แล”

ปฐมภาวสูตรที่ ๖ จบ

๗. ทุติยภาวสูตร

ว่าด้วยเหตุเกิดแห่งภพ สูตรที่ ๒

[๗๘] ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลกับพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์ตรัสเรียกว่า ‘ภพ ภพ’ ด้วยเหตุเพียงไร ภพจึงมีได้ พระพุทธเจ้าข้า”

เชิงอรรถ :

^๑ ธาตุอย่างกลาง หมายถึงรูปธาตุ (อภ.ดิก.อ. ๒/๗๗/๒๒๘)

^๒ ธาตุอย่างประณีต ในที่นี้หมายถึงอรุธธาตุ (อภ.ดิก.อ. ๒/๗๗/๒๒๘)

พระสูตรตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๓. อานันทวรรค ๗. ทุติยภาวสูตร

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า "อานนท์ ถ้ากรรมที่อ่านวยผลให้ในกามชาติจักไม่มีแล้ว กามภพพึงปรากฏบ้างไหม"

พระอานนท์กราบทูลว่า "ไม่พึงปรากฏเลย พระพุทธเจ้าข้า"

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "อานนท์ เพราะเหตุนี้แล กรรมจึงชื่อว่าเป็นไรนา วิญญาณจึงชื่อว่าเป็นพีช ตัณหาจึงชื่อว่าเป็นยางเหนียว เจตนาแน่วแน่ ความปรารถนาดำรงมั่นอยู่ได้เพราะธาตุอย่างหยาบของสัตว์ที่มีอริชชาเป็นเครื่องปิดกั้นมี ตัณหาเป็นเครื่องผูกใจ การเกิดในภพใหม่จึงมีต่อไปอีกด้วยประการฉะนี้"

พระผู้มีพระภาคตรัสถามต่อไปอีกว่า "อานนท์ ถ้ากรรมที่อ่านวยผลให้ในรูปชาติจักไม่มีแล้ว รูปภพพึงปรากฏบ้างไหม"

พระอานนท์กราบทูลว่า "ไม่พึงปรากฏเลย พระพุทธเจ้าข้า"

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "อานนท์ เพราะเหตุนี้แล กรรมจึงชื่อว่าเป็นไรนา วิญญาณจึงชื่อว่าเป็นพีช ตัณหาจึงชื่อว่าเป็นยางเหนียว เจตนาแน่วแน่ ความปรารถนาดำรงมั่นอยู่ได้เพราะธาตุอย่างกลางของสัตว์ที่มีอริชชาเป็นเครื่องปิดกั้น มีตัณหาเป็นเครื่องผูกใจ การเกิดในภพใหม่จึงมีต่อไปอีกด้วยประการฉะนี้"

พระผู้มีพระภาคตรัสถามต่อไปอีกว่า "อานนท์ ถ้ากรรมที่อ่านวยผลให้ในอรุรูปชาติจักไม่มีแล้ว อรุรูปภพพึงปรากฏบ้างไหม"

พระอานนท์กราบทูลว่า "ไม่พึงปรากฏเลย พระพุทธเจ้าข้า"

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "อานนท์ เพราะเหตุนี้แล กรรมจึงชื่อว่าเป็นไรนา วิญญาณจึงชื่อว่าเป็นพีช ตัณหาจึงชื่อว่าเป็นยางเหนียว เจตนาแน่วแน่ ความปรารถนาดำรงมั่นอยู่ได้เพราะธาตุอย่างประณีตของสัตว์ที่มีอริชชาเป็นเครื่องปิดกั้น มีตัณหาเป็นเครื่องผูกใจ การเกิดในภพใหม่จึงมีต่อไปอีกด้วยประการฉะนี้ อานนท์ ภพมิได้ด้วยเหตุดังกล่าวมานี้แล"

ทุติยภาวสูตรที่ ๗ จบ

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑนาสก]

๓. อานันทวรรค ๙. คันธชาติสูตร

๘. สิ้นพพตสูตร

ว่าด้วยผลแห่งศีลและวัตร

[๗๙] ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวาย
อภิवाทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสกับท่านพระอานนท์ดังนี้ว่า
“อานนท์ ศีลวัตร ชีวิต^๑ พรหมจรรย์ และการบำบวง^๒ มีผลทุกอย่างหรือ”

พระอานนท์กราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในปัญหาเรื่องนี้ไม่พึงตอบ
โดยแง่เดียว”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อานนท์ ถ้าเช่นนั้น เธอจงจำแนก”

พระอานนท์กราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อบุคคลนั้นเสพ(รักษา)
ศีลวัตร ชีวิต พรหมจรรย์ และการบำบวงใด อกุศลธรรมเจริญยิ่งขึ้น กุศลธรรม
กลับเสื่อมไป ศีลวัตร ชีวิต พรหมจรรย์ และการบำบวงนั้นชื่อว่าไม่มีผล ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ เมื่อบุคคลนั้นเสพศีลวัตร ชีวิต พรหมจรรย์ และการบำบวงใด
อกุศลธรรมเสื่อมไป กุศลธรรมกลับเจริญยิ่งขึ้น ศีลวัตร ชีวิต พรหมจรรย์ และการ
บำบวงนั้นชื่อว่า มีผล”

ท่านพระอานนท์ได้กราบทูลเรื่องนี้แล้ว พระศาสดาทรงพอพระทัย ลำดับนั้น
ท่านพระอานนท์คิดว่า “พระศาสดาทรงพอพระทัยเรา” จึงลุกจากที่นั่งถวายอภิवाท
ทำประทักษิณแล้วหลีกไป ครั้นพอท่านพระอานนท์หลีกไปได้ไม่นาน พระผู้มีพระ
ภาคได้รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย อานนท์ยังเป็นพระเสขะ
แต่ผู้ที่เสมอกับอานนท์ทางปัญญามิใช่หาได้ง่าย”

สิ้นพพตสูตรที่ ๘ จบ

๙. คันธชาติสูตร

ว่าด้วยกลิ่นหอม

[๘๐] ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวาย
อภิवाทแล้วนั่ง ณ ที่สมควรได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

เชิงอรรถ :

^๑ ชีวิต ในที่นี้หมายถึงการบำเพ็ญทุกกรกิริยา (อภ.ดิก.อ. ๒/๗๙/๒๒๘, ข.อ.อ. ๕๘/๓๗๖)

^๒ การบำบวง หมายถึงการบนบาน, เช่นสรวง, บูชา

พระสูตรตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๓. อานันทวรรค ๙. คันธชาตสูตร

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กลิ่นหอม ๓ อย่าง ลอยไปตามลมเท่านั้น ลอยไป
ทวนลมไม่ได้

กลิ่นหอม ๓ อย่าง อะไรบ้าง คือ

๑. กลิ่นที่เกิดจากราก
๒. กลิ่นที่เกิดจากแก่น
๓. กลิ่นที่เกิดจากดอก

กลิ่นหอม ๓ อย่างนี้แล ลอยไปตามลมเท่านั้น ลอยไปทวนลมไม่ได้ ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ กลิ่นหอมที่ลอยไปตามลมก็ได้ ลอยไปทวนลมก็ได้ ลอยไปตามลม
และทวนลมก็ได้ มีอยู่หรือ

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า อานนท์ กลิ่นหอมที่ลอยไปตามลมก็ได้ ลอยไป
ทวนลมก็ได้ ลอยไปทั้งตามลมและทวนลมก็ได้ มีอยู่

ท่านพระอานนท์ทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กลิ่นหอมที่ลอยไปตามลม
ก็ได้ ลอยไปทวนลมก็ได้ ลอยไปทั้งตามลมและทวนลมก็ได้ เป็นอย่างไร

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า อานนท์ ในโลกนี้สตรีหรือบุรุษในบ้านหรือใน
ตำบลใดถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ ถึงพระธรรมเป็นสรณะ ถึงพระสงฆ์เป็นสรณะ
เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ เว้นขาดจากการประพฤติดิ
ในกาม เว้นขาดจากการพูดเท็จ เว้นขาดจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัย
อันเป็นเหตุแห่งความประมาท เป็นผู้มั่งคิล มีธรรมงาม มีใจปราศจากความตระหนี่
อันเป็นมลทิน มีจาคะอันสละแล้ว มีฝ่ามือชุ่ม ยินดีในการสละ ควรแก่การขอ ยินดี
ในการให้ทานและการจำแนกทาน อยู่ครองเรือน

สมณพราหมณ์ในทิศทั้งหลายต่างกล่าวสรรเสริญคุณของเขาวว่า “สตรีหรือ
บุรุษในบ้านหรือในตำบลโน้นถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ ถึงพระธรรมเป็นสรณะ ถึง
พระสงฆ์เป็นสรณะ เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ เว้นขาดจาก
การประพฤติดิในกาม เว้นขาดจากการพูดเท็จ เว้นขาดจากการเสพของมีนเมา
คือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท เป็นผู้มั่งคิล มีธรรมงาม มีใจปราศ
จากความตระหนี่อันเป็นมลทิน มีจาคะอันสละแล้ว มีฝ่ามือชุ่ม ยินดีในการสละ
ควรแก่การขอ ยินดีในการให้ทานและการจำแนกทาน อยู่ครองเรือน”

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๓. อานันทวรรค ๑๐. จุฬนิกาสูตร

แม้พวกเทวดาก็กล่าวสรรเสริญคุณของเขาว่า “สตรีหรือบุรุษในบ้านหรือใน
ตำบลโน้น ถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ ฯลฯ ควรแก่การขอ ยินดีในการให้ทานและ
การจำแนกทาน อยู่ครองเรือน” อานนท์ กลิ่นหอมนี้แล ลอยไปตามลมก็ได้ ลอยไป
ทวนลมก็ได้ ลอยไปทั้งตามลมและทวนลมก็ได้

กลิ่นดอกไม้ลอยไปทวนลมไม่ได้

กลิ่นจันทน์ กลิ่นกฤษณา

หรือกลิ่นกะลำพัก ลอยไปทวนลมไม่ได้

ส่วนกลิ่นของสัตบุรุษลอยไปทวนลมได้

เพราะสัตบุรุษขจรไปทั่วทุกทิศ(ด้วยกลิ่นแห่งคุณมีศีลเป็นต้น)

คัมภีร์ชาดสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. จุฬนิกาสูตร

ว่าด้วยโลกธาตุขนาดเล็ก

[๘๑] ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวาย
อภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้รับฟังเรื่องนี้มาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มี
พระภาคว่า ‘อานนท์ สวากชื่อว่าอภิภูของพระผู้มีพระภาคพระนามว่าสีขีสถิตอยู่ใน
พรหมโลก ใช้เสียงประกาศให้สหัสสีโลกธาตุรู้เรื่องได้’^๑ ส่วนพระผู้มีพระภาคอรหันต-
สัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสามารถใช้พระสุรเสียงประกาศให้รู้เรื่องได้ไกลเท่าไร พระพุทธ
เจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อานนท์ นั้นเป็นเพียงสวาก ส่วนตถาคตทั้งหลาย
ประมาณไม่ได้”

เชิงอรรถ :

^๑ ใช้เสียงประกาศให้สหัสสีโลกธาตุรู้เรื่องได้ ในที่นี้หมายถึงแสดงธรรมให้ได้ยินเสียง พร้อมกับเปล่งรัศมี
จากสรีระกำจัดความมืดเกิดแสงสว่างได้ไกลถึง ๑,๐๐๐ จักรวาล (อง.ตัก.อ. ๒/๘๑/๒๓๒)

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๓. อานันทวรรค ๑๐. จุฬนิกาสุต

แม้ครั้งที่ ๒ ท่านพระอานนท์ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้รับฟังเรื่องนี้มาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า ‘อานนท์ สวากชื่อว่าอภิญญาของพระผู้มีพระภาคพระนามว่าสิขีสถิตอยู่ในพรหมโลก ใช้เสียงประกาศให้สหัสสีโลกธาตุรู้เรื่องได้’ ส่วนพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสามารถใช้พระสุรเสียงประกาศให้รู้เรื่องได้ไกลเท่าไร พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อานนท์ นั้นเป็นเพียงสวาก ส่วนตถาคตทั้งหลายประมาณไม่ได้”

แม้ครั้งที่ ๓ ท่านพระอานนท์ก็ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้รับฟังเรื่องนี้มาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า ‘อานนท์ สวากชื่อว่าอภิญญาของพระผู้มีพระภาคพระนามว่าสิขีสถิตอยู่ในพรหมโลก ใช้เสียงประกาศให้สหัสสีโลกธาตุรู้เรื่องได้’ ส่วนพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสามารถใช้พระสุรเสียงประกาศให้รู้เรื่องได้ไกลเท่าไร พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “เธอได้ฟังเพียงเรื่องสหัสสีโลกธาตุขนาดเล็กเท่านั้น”

พระอานนท์กราบทูลว่า “ข้าแต่พระผู้มีพระภาค บัดนี้เป็นเวลา ข้าแต่พระสุตตันตปิฎก บัดนี้เป็นเวลาแห่งเทศนาที่พระองค์จะพึงตรัส ภิกษุทั้งหลายได้สดับพระธรรมเทศนาของพระผู้มีพระภาคแล้วจักทรงจำไว้”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อานนท์ ถ้าเช่นนั้น เธอจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว”

ท่านพระอานนท์ทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า อานนท์ สหัสสีโลกธาตุเท่าโอกาสที่ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์โคจรสองทิศทั้งหลายให้สว่างรุ่งโรจน์ ในสหัสสีโลกธาตุนั้น มีดวงจันทร์ ๑,๐๐๐ ดวง มีดวงอาทิตย์ ๑,๐๐๐ ดวง มีขุนเขาสิเนรุ ๑,๐๐๐ ลูก มีชมพูทวีป ๑,๐๐๐ มีอปรโคยานทวีป

เชิงอรรถ :

๑ สหัสสีโลกธาตุขนาดเล็ก หมายถึงโลกธาตุที่มี ๑,๐๐๐ จักรวาล (อภ.ดิก.อ. ๒/๘๑/๒๓๔)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า :๓๐๖ }

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๓. อานันทวรรค ๑๐. จุฬนิกาสุต

๑,๐๐๐ มีอุตตรกฐทวีป ๑,๐๐๐ มีปุพฺพวิเทหทวีป ๑,๐๐๐ มีมหาสมุทร ๔,๐๐๐ มีท้าวมหาราช ๔,๐๐๐^๑ มีเทวโลกชั้นจาดุมหาราช ๑,๐๐๐ มีเทวโลกชั้นดาวดึงส์ ๑,๐๐๐ มีเทวโลกชั้นยามา ๑,๐๐๐ มีเทวโลกชั้นดุสิต ๑,๐๐๐ มีเทวโลกชั้นนิมมานรดี ๑,๐๐๐ มีเทวโลกชั้นปรนิมมิตวสวัตดี ๑,๐๐๐ มีพรหมโลก ๑,๐๐๐ นี้เรียกว่า สหัสสี่โลกธาตุขนาดเล็ก

โลก ๑,๐๐๐ คุณด้วยโลกธาตุขนาดเล็กนั้น นี้เรียกว่า สหัสสี่โลกธาตุขนาดกลาง^๒ โลก ๑,๐๐๐ คุณด้วยสหัสสี่โลกธาตุขนาดกลางนั้น นี้เรียกว่า สหัสสี่โลกธาตุขนาดใหญ่^๓

อานนท์ ตถาคตเมื่อมุ่งหมายฟังใช้เสียงประกาศให้สหัสสี่โลกธาตุขนาดใหญ่ รู้เรื่องได้ หรือใช้เสียงประกาศให้รู้เรื่องได้เท่าที่มุ่งหมาย

พระอานนท์ทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคพึงใช้พระสรเสียงประกาศให้สหัสสี่โลกธาตุขนาดใหญ่รู้เรื่องได้หรือใช้พระสรเสียงประกาศให้รู้เรื่องได้เท่าที่มุ่งหมาย อย่างไร”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “อานนท์ พระตถาคตในโลกนี้พึงแผ่รัศมีไปทั่ว สหัสสี่โลกธาตุขนาดใหญ่ได้ เมื่อใด หมู่สัตว์ฟังจาแสงสว่างนั้นได้ เมื่อนั้น พระตถาคตพึงเปล่งพระสรเสียงให้สัตว์เหล่านั้นได้ยิน อานนท์ พระตถาคตพึงใช้พระสรเสียงประกาศให้สหัสสี่โลกธาตุขนาดใหญ่รู้เรื่องได้หรือใช้พระสรเสียงประกาศให้รู้เรื่องได้เท่าที่มุ่งหมายอย่างนี้แล”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระอานนท์จึงได้กราบทูลคำนี้ว่า “เป็นลาภของข้าพระองค์หนอ เป็นโชคของข้าพระองค์หนอที่ข้าพระองค์มีพระศาสดา ผู้ทรงมีฤทธิ์อย่างนี้ มีอานุภาพอย่างนี้”

เชิงอรรถ :

^๑ มีท้าวมหาราช ๔,๐๐๐ ในที่นี้หมายถึงในโลกธาตุที่มี ๑,๐๐๐ จักรวาลนั้น แต่ละจักรวาลมีท้าวมหาราช อยู่ ๔ องค์ (อง.ติก.อ. ๒/๘๑/๒๓๔)

^๒ สหัสสี่โลกธาตุขนาดกลาง หมายถึงโลกธาตุที่มี ๑,๐๐๐,๐๐๐ จักรวาล (อง.ติก.อ. ๒/๘๑/๒๓๔)

^๓ สหัสสี่โลกธาตุขนาดใหญ่ หมายถึงโลกธาตุที่มี ๑๐๐,๐๐๐ โภกัจักรวาล (อง.ติก.อ. ๒/๘๑/๒๓๔)

พระสูตรต้นตอปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๔. สมณวรรค ๑. สมณสูตร

เมื่อท่านพระอานนท์กราบทูลอย่างนี้แล้ว ท่านพระอุทายีจึงได้กล่าวกับท่านพระอานนท์ดังนี้ว่า "ท่านอานนท์ ถ้าพระศาสดาของท่านทรงมีฤทธิ์อย่างนี้ มีอำนาจอย่างนี้ ในข้อนี้ท่านได้ประโยชน์อะไร"

เมื่อท่านพระอุทายีกล่าวอย่างนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคจึงตรัสกับท่านพระอุทายีดังนี้ว่า "อุทายี เธออย่าได้กล่าวอย่างนั้น ๆ ถ้าอานนท์ยังไม่หมดระคะมรณภาพไปอย่างนี้ไซ้ เพราะจิตที่เสื่อมใส่นั้น เธอจะครอบครองความเป็นเจ้าแห่งเทวดาในหมู่เทวดา ๗ ครั้ง จะครอบครองความเป็นนมหाराชในชมพูทวีปนี้แล ๗ ครั้ง อุทายี แต่อานนท์จักปรินิพพานในปัจจุบันชาตินี้แล"

จупินิกาสสูตรที่ ๑๐ จบ

อนันทวรรคที่ ๓ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

- | | |
|-------------------|-------------------|
| ๑. ฉันทสูตร | ๒. อาชีวกสูตร |
| ๓. มหานามสักกสูตร | ๔. นิคัณฐสูตร |
| ๕. นิเวสกสูตร | ๖. ปฐมภวสูตร |
| ๗. ทุติยภวสูตร | ๘. สีสัพพตสูตร |
| ๙. คันธชาติสูตร | ๑๐. จุฬินิกาสสูตร |

๔. สมณวรรค

หมวดว่าด้วยสมณะ

๑. สมณสูตร

ว่าด้วยกิจของสมณะ

[๘๒] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย กิจที่สมณะควรทำ เป็นของสมณะ ๓ ประการนี้

กิจที่สมณะควรทำ เป็นของสมณะ ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

พระสูตรต้นตอปัญหา อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑนาสก]

๔. สมณวรรค ๒. คัทรกสูตร

๑. การสมาทานอธิศีลสิกขา (สิกขาคือศีลอันยิ่ง)
๒. การสมาทานอธิจิตตสิกขา (สิกขาคือจิตอันยิ่ง)
๓. การสมาทานอธิปัญญาสิกขา (สิกขาคือปัญญาอันยิ่ง)

กิจที่สมณะควรทำ เป็นของสมณะ ๓ ประการนี้แล

เพราะเหตุนี้แล เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า “เราจักมีความพอใจอย่างยิ่งในการสมาทานอธิศีลสิกขา เราจักมีความพอใจอย่างยิ่งในการสมาทานอธิจิตตสิกขา เราจักมีความพอใจอย่างยิ่งในการสมาทานอธิปัญญาสิกขา”

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้แล

สมณสูตรที่ ๑ จบ

๒. คัทรกสูตร

ว่าด้วยภิกษุที่ไม่มีใครศึกษาเปรียบเหมือนลาในฝูงโค

[๘๓] ภิกษุทั้งหลาย ลาดติดตามฝูงโคไปข้างหลังร้องว่า “แม่ตัวเราก็เป็นโค แม่ตัวเราก็เป็นโค” แต่มันไม่มีสีเหมือนโค ไม่มีเสียงเหมือนโค ไม่มีรอยเท้าเหมือนโค มันเพียงแต่ติดตามไปข้างหลังเท่านั้น ร้องว่า “แม่ตัวเราก็เป็นโค แม่ตัวเราก็เป็นโค” แม่ฉันท

ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ก็ฉันทันเหมือนกัน ติดตามไปข้างหลังหมู่ภิกษุ ประกาศตนว่า “แม่เราก็เป็นภิกษุ แม่เราก็เป็นภิกษุ” แต่เธอไม่มีความพอใจในการสมาทานอธิศีลสิกขาเหมือนภิกษุอื่น ไม่มีความพอใจในการสมาทานอธิจิตตสิกขาเหมือนภิกษุอื่น ไม่มีความพอใจในการสมาทานอธิปัญญาสิกขาเหมือนภิกษุอื่น ภิกษุนั้นเพียงแต่ติดตามไปข้างหลังหมู่ภิกษุ ประกาศตนว่า “แม่เราก็เป็นภิกษุ แม่เราก็เป็นภิกษุ” เท่านั้น

เพราะเหตุนี้แล เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า “เราจักมีความพอใจอย่างยิ่งในการสมาทานอธิศีลสิกขา เราจักมีความพอใจอย่างยิ่งในการสมาทานอธิจิตตสิกขา เราจักมีความพอใจอย่างยิ่งในการสมาทานอธิปัญญาสิกขา”

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้แล

คัทรกสูตรที่ ๒ จบ

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑนาสก]

๔. สมณวรรค ๔. วัชชีปุตตสูตร

๓. เขตตสูตร

ว่าด้วยกิจเบื้องต้นที่ควรทำในนา

[๘๔] ภิกษุทั้งหลาย คหบดีชวานามีกิจที่ต้องทำในเบื้องต้น ๓ ประการนี้
กิจที่ต้องทำในเบื้องต้น ๓ ประการ ะไรบ้าง คือ
คหบดีชวานาในโลกนี้ ในเบื้องต้น

๑. ต้องไถคราดนาให้เรียบร้อย
๒. ต้องเพาะพืชลงไปตามกาลที่ควร
๓. ต้องไขน้ำเข้าบ้าง ระบายน้ำออกบ้างตามกาลที่ควร

คหบดีชวานามีกิจที่ต้องทำในเบื้องต้น ๓ ประการนี้แล ฉันทไค
ภิกษุก็ฉันทนั้นเหมือนกันแล มีกิจที่ต้องทำในเบื้องต้น ๓ ประการนี้
กิจที่ต้องทำในเบื้องต้น ๓ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. การสมาทานอธิศีลสิกขา
๒. การสมาทานอธิจิตตสิกขา
๓. การสมาทานอธิปัญญาสิกขา

ภิกษุมีกิจที่ต้องทำในเบื้องต้น ๓ ประการนี้แล

เพราะเหตุนี้แล เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า “เราจักมีความพอใจ
อย่างยิ่งในการสมาทานอธิศีลสิกขา เราจักมีความพอใจอย่างยิ่งในการสมาทาน
อธิจิตตสิกขา เราจักมีความพอใจอย่างยิ่งในการสมาทานอธิปัญญาสิกขา”

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้แล

เขตตสูตรที่ ๓ จบ

๔. วัชชีปุตตสูตร

ว่าด้วยภิกษุวัชชีบุตร

[๘๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ กุฎาคารศาลา ป่ามหาวัน
เขตกรุงเวสาลี ครั้งนั้น ภิกษุวัชชีบุตร^๑รูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

เชิงอรรถ :

^๑ วัชชีบุตร หมายถึงเป็นบุตรของวัชชีราชสกุล (อภ.ดิก.อ. ๒/๘๕/๒๓๙)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า :๓๑๐ }

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๔. สมณวรรค ๕. เสกขสูตร

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สิกขาบท ๑๕๐ ถ้วน^๑นี้มาถึงวาระที่จะยกขึ้นแสดง เป็นข้อ ๆ ตามลำดับทุกกึ่งเดือน ข้าพระองค์ไม่สามารถศึกษาในสิกขาบทนี้ได้”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “ภิกษุ ก็เธอจักสามารถศึกษาในสิกขา ๓ คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขาหรือ”

ภิกษุวัชชีบุตรนั้นกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์สามารถศึกษาในสิกขา ๓ คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขาได้”

พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า ถ้าเช่นนั้น เธอจงศึกษาในสิกขา ๓ คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา

เมื่อใด เธอศึกษาอธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา เมื่อนั้น เธอผู้ศึกษาอธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขาอยู่ ก็จักละราคะ โทสะ และโมหะได้ เพราะละราคะ โทสะ และโมหะได้ เธอจักไม่ทำกรรมที่เป็นอกุศล จักไม่ประพฤตีสั่งที่เลวทรามอีก

ครั้งต่อมา ภิกษุนั้นศึกษาอธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา เมื่อเธอผู้ศึกษาอธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขาอยู่ ก็ละราคะ โทสะ และโมหะได้ เพราะละราคะ โทสะ และโมหะได้แล้ว เธอจึงไม่ทำกรรมที่เป็นอกุศล ไม่ประพฤตีสั่งที่เลวทรามอีก

วัชชีบุตรสูตรที่ ๔ จบ

๕. เสกขสูตร

ว่าด้วยเสกขบุคคล

[๘๖] ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวาย อภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

เชิงอรรถ :

^๑ สมัยที่พระวัชชีบุตรกราบทูลพระผู้มีพระภาคนั้น สิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้มีเพียง ๑๕๐ ข้อ (อง.ดิก.อ. ๒/๘๕/๒๔๐)

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑนาสก]

๔. สมณวรรค ๖.ปฐมสิกขาสูต

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์ตรัสว่า “เสขะ เสขะ” บุคคลชื่อว่าเป็นเสขะ ด้วยเหตุเพียงเท่าไร

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ที่เรียกว่า “เสขะ” เพราะยังต้องศึกษา ศึกษาอะไร คือ ศึกษาอริสัจสี่สิกขาบ้าง อริจิตตสิกขาบ้าง อธิปัญญาสิกขาบ้าง ภิภษุ ที่เรียกว่า เสขะ เพราะยังต้องศึกษาแล

ญาณ^๑ในความสิ้นกิเลสย่อมเกิดขึ้นแก่พระเสขะ
ผู้กำลังศึกษาและปฏิบัติตามทางสายตรง^๒ก่อน
ลำดับต่อจากนั้นอรหัตตผลจึงเกิด
ต่อจากนั้น ญาณ^๓ในความสิ้นไปแห่งภวสังโยชน
ว่า “วิมุตติของเราไม่กำเริบ”
ย่อมเกิดขึ้นแก่ท่านผู้หลุดพ้นด้วยอรหัตตผล

เสกขสูตรที่ ๕ จบ

๖. ปฐมสิกขาสูต

ว่าด้วยไตรสิกขา สูตรที่ ๑

[๘๗] ภิภษุทั้งหลาย สิกขาบท ๑๕๐ ถ้วนที่กุลบุตรผู้ปรารถนาประโยชน์ ศึกษาอยู่ มาถึงวาระที่จะยกขึ้นแสดงเป็นข้อ ๆ ตามลำดับทุกกึ่งเดือน สิกขา ๓ ประการนี้เป็นที่รวมของสิกขาบท ๑๕๐ นั้นทั้งหมด

สิกขา ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. อริสัจสี่สิกขา
๒. อริจิตตสิกขา
๓. อธิปัญญาสิกขา

สิกขา ๓ ประการนี้แลเป็นที่รวมของสิกขาบท ๑๕๐ นั้นทั้งหมด

เชิงอรรถ :

^๑ ญาณ ในที่นี้หมายถึงมรรคญาณ (อภ.ติก.อ. ๒/๘๖/๒๔๐-๑)

^๒ ทางสายตรง ในที่นี้หมายถึงอริยมรรค (อภ.ติก.อ. ๒/๘๖/๒๔๐)

^๓ ญาณ ในที่นี้หมายถึงปัจเจกเวทณญาณ (อภ.ติก.อ. ๒/๘๖/๒๔๑)

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑนาสก]

๔. สมณวรรค ๖.ปฐมสิกขาสูตร

ภิกษุในธรรมวินัยนี้มีปกติทำศีลให้บริบูรณ์ มีปกติทำสมาธิพอประมาณ มีปกติทำปัญญาพอประมาณ ภิกษุนั้นล่วงละเมิดสิกขาบทเล็กน้อย^๑บ้าง ออกจากอาบัติบ้าง ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะในการต้องอาบัติและการออกจากอาบัติเล็กน้อยนี้ เราไม่กล่าวความเป็นคนไม่เหมาะสม(แก่มรรคผล)ไว้ แต่สิกขาบท^๒เหล่าใดเป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ สมควรแก่พรหมจรรย์ ภิกษุนั้นมีศีลประจำตัว และมีศีลมั่นคงในสิกขาบทเหล่านั้น ศึกษาในสิกขาบททั้งหลาย เพราะสังโยชน์^๓ ๓ ประการสิ้นไป เธอจึงเป็นโสดาบัน^๔ ไม่มีทางตกต่ำ^๕ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิ^๖ ในวันข้างหน้า

ภิกษุในธรรมวินัยนี้มีปกติทำศีลให้บริบูรณ์ มีปกติทำสมาธิพอประมาณ มีปกติทำปัญญาพอประมาณ ภิกษุนั้นล่วงละเมิดสิกขาบทเล็กน้อยบ้าง ออกจากอาบัติบ้าง ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะในการต้องอาบัติและการออกจากอาบัติเล็กน้อยนี้ เราไม่กล่าวความเป็นคนไม่เหมาะสมไว้ แต่สิกขาบทเหล่าใดเป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ สมควรแก่พรหมจรรย์ ภิกษุนั้นมีศีลประจำตัวและมีศีลมั่นคงในสิกขาบทเหล่านั้น สมาทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลาย เพราะสังโยชน์ ๓ ประการสิ้นไป และเพราะราคะ โทสะ โมหะเบาบาง เธอจึงเป็นสกทาคามี มาสู่โลกนี้อีกเพียงครั้งเดียวก็จะทำที่สุดแห่งทุกข์ได้

เชิงอรรถ :

^๑ สิกขาบทเล็กน้อย หมายถึงอาบัติที่เหลือทั้งหมดเว้นปาราชิก ๔ (อภ.ติก.อ. ๒/๘๗/๒๔๑)

^๒ สิกขาบท ในที่นี้หมายถึงปาราชิก ๔ (อภ.ติก.ฎีกา ๒/๘๗/๒๓๔)

^๓ สังโยชน์ หมายถึงกิเลสที่ผูกมัดใจสัตว์, ธรรมที่มีสัตว์ไว้กับทุกข์ มี ๑๐ ประการ คือ สักกายทิฐิ, วิจิกิจฉา, สีลัพพตปรามาส, กามฉันทะหรือกามราคะ พยาบาทหรือปฏิฆะ, รูปราคะ, อรูปราคะ, มานะ, อุทธัจจะ, อวิชชา (ตามนัย อภ.ทสก. ๒๔/๑๓/๑๔)

^๔ โสดาบัน หมายถึงผู้ประกอบด้วยอริยมรรคมีองค์ ๘ เพราะคำว่า โสดะ เป็นชื่อของอริยมรรคมีองค์ ๘ (อภิ.ปญจ.อ. ๓๑/๕๓๐ ดูประกอบใน ส.ม. ๑๙/๑๐๐๑/๓๐๐)

^๕ ไม่มีทางตกต่ำ หมายถึงไม่ตกไปในอบาย ๔ คือ นรก กำเนิดสัตว์เดรัจฉาน แดนเปรต และพวกอสูร (อภ.ติก.อ. ๒/๘๗/๒๔๒)

^๖ สัมโพธิ ในที่นี้หมายถึง มรรค ๓ เบื้องสูง (สกทาคามีมรรค อนาคตามีมรรค และอรหัตตมรรค) (อภ.ติก.อ. ๒/๘๗/๒๔๒, อภ.ติก.ฎีกา ๒/๘๗/๒๓๕)

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุตติยปิณฑาสก]

๔. สมณวรรค ๗. ทุตติยสิกขาสูต

ภิกษุในธรรมวินัยนี้มีปกติทำศีลให้บริบูรณ์ มีปกติทำสมาธิให้บริบูรณ์ มีปกติทำปัญญาพอประมาณ ภิกษุนั้นล่วงละเมิดสิกขาบทเล็กน้อยบ้าง ออกจากอาบัติบ้าง ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะในการต้องอาบัติและการออกจากอาบัติเล็กน้อยนี้ เราไม่กล่าวความเป็นคนไม่เหมาะสมไว้ แต่สิกขาบทเหล่าใดเป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์สมควรแก่พรหมจรรย์ ภิกษุนั้นมีศีลประจำตัวและมีศีลมั่นคงในสิกขาบทเหล่านั้น สมทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลาย เพราะสังโยชน์เบื้องต่ำ ๕ ประการสิ้นไป เธอจึงเป็นโอบปาติกะ^๑ ปรีนิพพานในภพนั้น ไม่หวนกลับมาจากโลกนั้นอีก

ภิกษุในธรรมวินัยนี้มีปกติทำศีลให้บริบูรณ์ มีปกติทำสมาธิให้บริบูรณ์ มีปกติทำปัญญาพอประมาณ ภิกษุนั้นล่วงละเมิดสิกขาบทเล็กน้อยบ้าง ออกจากอาบัติบ้าง ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะในการต้องอาบัติและการออกจากอาบัติเล็กน้อยนี้ เราไม่กล่าวความเป็นคนไม่เหมาะสมไว้ แต่สิกขาบทเหล่าใดเป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์สมควรแก่พรหมจรรย์ ภิกษุนั้นมีศีลประจำตัวและมีศีลมั่นคงในสิกขาบทเหล่านั้น สมทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลาย เธอทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะเพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ทำได้เพียงบางส่วนยอมให้สำเร็จได้บางส่วน ผู้ทำได้บริบูรณ์ยอมให้สำเร็จได้บริบูรณ์ ด้วยประการฉะนี้แล เรากล่าวว่าสิกขาบททั้งหลายไม่เป็นหมันเลย

ปฐมสิกขาสูตที่ ๖ จบ

๗. ทุตติยสิกขาสูต

ว่าด้วยไตรสิกขา สูตที่ ๒

[๘๘] ภิกษุทั้งหลาย สิกขาบท ๑๕๐ ถ้วนที่กุลบุตรทั้งหลายผู้ปรารถนาประโยชน์ศึกษาอยู่ มาถึงวาระที่จะยกขึ้นแสดงเป็นข้อ ๆ ตามลำดับทุกกึ่งเดือน สิกขา ๓ ประการนี้เป็นที่รวมของสิกขาบท ๑๕๐ นั้นทั้งหมด

เชิงอรรถ :

^๑ โอบปาติกะ ในที่นี้หมายถึงสัตว์ที่เกิดและเติบโตเต็มที่ทันที และเมื่อจืด(ตาย)ก็หายวับไปไม่ทิ้งซากศพไว้ เช่น เทวดาและสัตว์นรก เป็นต้น (เทียบ ที.สี.อ. ๑๗๑/๑๔๙) แต่ในที่นี้หมายถึงพระอนาคามีที่เกิดในสุทธาวาส(ที่อยู่ของท่านผู้บริสุทธิ์) ๕ ชั้น มีชั้นอริหาเป็นต้น แล้วดำรงภาวะอยู่ในชั้นนั้น ๆ ปรีนิพพานสิ้นกิเลสในสุทธาวาสนั้นเองไม่กลับมาเกิดเป็นมนุษย์อีก (อง.ดิก.อ. ๒/๘๗-๘๘/๒๔๒-๓)

พระสูตรตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑนาสก]

๔. สมณวรรค ๗. ทุติยสิกขาสูต

สิกขา ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. อธิศีลสิกขา

๒. อธิจิตตสิกขา

๓. อธิปัญญาสิกขา

สิกขา ๓ ประการนี้แลเป็นที่รวมของสิกขาบท ๑๕๐ นั้นทั้งหมด

ภิกษุในธรรมวินัยนี้มีปกติทำศีลให้บริบูรณ์ มีปกติทำสมาธิพอประมาณ มีปกติทำปัญญาพอประมาณ ภิกษุนั้นล่วงละเมิดสิกขาบทเล็กน้อยบ้าง ออกจากอาบัติบ้าง ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะในการต้องอาบัติและการออกจากอาบัติเล็กน้อยนี้ เราไม่กล่าวความเป็นคนไม่เหมาะสมไว้ แต่สิกขาบทเหล่านี้เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์สมควรแก่พรหมจรรย์ ภิกษุนั้นมีศีลประจำตัวและมีศีลมั่นคงในสิกขาบทเหล่านั้น สมาทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลาย เพราะสังโยชน์ ๓ ประการสิ้นไป เธอจึงเป็น สัตตักขัตตูปรมโสดาบัน^๑ ท่องเที่ยวไปในเทวดาและมนุษย์อย่างมาก ๗ ครั้งแล้วทำ ที่สุดแห่งทุกข^๒ได้ เพราะสังโยชน์ ๓ ประการสิ้นไป เธอจึงเป็น โกลังโกลโสดาบัน^๓ ท่องเที่ยวไปสู่ตระกูล^๔ ๒ หรือ ๓ ตระกูล แล้วทำที่ สุดแห่งทุกข^๒ได้ เพราะสังโยชน์ ๓ ประการสิ้นไป เธอจึงเป็น เอกพีชโสดาบัน^๕ เกิดเป็นมนุษย์อีกเพียงภพเดียว ก็จะทำที่ สุดแห่งทุกข^๒ได้ เพราะสังโยชน์ ๓ ประการสิ้นไปและเพราะราคะ โทสะ โมหะเบาบาง เธอจึงเป็นสกทาคามี มาสู่โลกนี้อีกเพียงครั้งเดียว ก็จะทำที่ สุดแห่งทุกข^๒ได้

ภิกษุในธรรมวินัยนี้มีปกติทำศีลให้บริบูรณ์ มีปกติทำสมาธิให้บริบูรณ์ มีปกติ ทำปัญญาพอประมาณ ภิกษุนั้นล่วงละเมิดสิกขาบทเล็กน้อยบ้าง ออกจากอาบัติบ้าง

เชิงอรรถ :

- ^๑ สัตตักขัตตูปรมโสดาบัน หมายถึงพระโสดาบันผู้ละสังโยชน์เบื้องต้น ๓ ประการได้แล้ว เป็นผู้ไม่ตกไปใน อบาย ๔ มีความแน่นอนที่จะตรัสรูธรรม ๓ เบื้องสูง (อง.ติก.อ. ๒/๘๓/๒๔๒) เมื่อจะเกิดในภพใหม่เป็น เทวดาหรือมนุษย์ก็เกิดได้ไม่เกิน ๗ ครั้ง (อภิ.ป. ๓๖/๓๑/๑๒๒, อภิ.ปญจ.อ. ๓๑/๕๓)
- ^๒ โกลังโกลโสดาบัน หมายถึงพระโสดาบันผู้เมื่อจะเกิดในภพใหม่เป็นเทวดาหรือมนุษย์ก็เกิดได้ ๒ หรือ ๓ ภพ และถ้าเกิดเป็นมนุษย์ก็ไม่เกิดในตระกูลต่ำ คือเกิดในตระกูลที่มีโภคสมบัติมากเท่านั้น (อภิ.ป. ๓๖/ ๓๑/๑๒๒-๓, อภิ.ป.ญจ.อ. ๓๑/๕)
- ^๓ ตระกูล ในที่นี้หมายถึงภพเทวดาหรือมนุษย์ (อง.ติก.อ. ๒/๘๘/๒๔๒, อภิ.ปญจ.อ. ๓๑/๕๔)
- ^๔ เอกพีชโสดาบัน หมายถึงผู้มีพีชคืออัตภาพเดียว คือเกิดอีกครั้งเดียวก็จะบรรลุพระอรหัต (อง.ติก.อ. ๒/๘๘/๒๔๒, อง.ติก.ฎีกา ๒/๘๘/๒๓๗)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า :๓๑๕ }

พระสูตรตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๔. สมณวรรค ๗. ทุติยสิกขาสูต

ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะในการต้องอาบัติและการออกจากอาบัติเล็กน้อยนี้ เราไม่กล่าวความเป็นคนไม่เหมาะสมไว้ แต่สิกขาบทเหล่าใดเป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์สมควรแก่พรหมจรรย์ ภิกษุนั้นมีศีลประจำตัวและมีศีลมั่นคงในสิกขาบทเหล่านั้น ถือปฏิบัติศึกษาในสิกขาบททั้งหลาย เพราะสังโยชน์เบื้องต้น ๕ ประการสิ้นไป เธอจึงเป็นอุทังโสโตกนิกุลคามิ^๑ เพราะสังโยชน์เบื้องต้น ๕ ประการสิ้นไป เธอจึงเป็นสสังขารปรินิพพายี^๒ เพราะสังโยชน์เบื้องต้น ๕ ประการสิ้นไป เธอจึงเป็นอสังขารปรินิพพายี^๓ เพราะสังโยชน์เบื้องต้น ๕ ประการสิ้นไป เธอจึงเป็นอุปหัจจปรินิพพายี^๔ เพราะสังโยชน์เบื้องต้น ๕ ประการสิ้นไป เธอจึงเป็นอันตราปรินิพพายี^๕

อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้มีปกติทำศีลให้บริบูรณ์ มีปกติทำสมาธิให้บริบูรณ์ มีปกติทำปัญญาให้บริบูรณ์ ภิกษุนั้นล่วงละเมิดสิกขาบทเล็กน้อยบ้าง ออกจากอาบัติบ้าง ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะในการต้องอาบัติและการออกจากอาบัติเล็กน้อยนี้ เราไม่กล่าวความเป็นคนไม่เหมาะสมไว้ แต่สิกขาบทเหล่าใดเป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์สมควรแก่พรหมจรรย์ ภิกษุนั้นมีศีลประจำตัวและมีศีลมั่นคงในสิกขาบทเหล่านั้น สมาทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลาย เธอทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันไม่มีอาสวะเพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน

เชิงอรรถ :

- ^๑ **อุทังโสโตกนิกุลคามิ** หมายถึงพระอนาคามีผู้มีกระแสในเบื้องต้นไปสู่อกนิกุลภพ คือเกิดในสุทธาวาสภพใดภพหนึ่งแล้วก็จะเกิดเลื่อนต่อไปจนถึงอกนิกุลภพแล้วจึงปรินิพพานในภพนั้น (อง.ติก.อ. ๒/๘๘/๒๔๒)
- ^๒ **สสังขารปรินิพพายี** หมายถึงพระอนาคามีผู้เกิดในสุทธาวาสภพใดภพหนึ่งแล้วปรินิพพานโดยต้องใช้ความเพียรมาก (อง.ติก.อ. ๒/๘๘/๒๔๓)
- ^๓ **อสังขารปรินิพพายี** หมายถึงพระอนาคามีผู้ปรินิพพานโดยไม่ต้องใช้ความเพียรมาก (อง.ติก.อ. ๒/๘๘/๒๔๓)
- ^๔ **อุปหัจจปรินิพพายี** หมายถึงพระอนาคามีผู้เกิดในสุทธาวาสภพใดภพหนึ่งแล้วจวนจะถึงปรินิพพาน คืออายุพ้นกึ่งแล้วจวนจะถึงสิ้นอายุจึงปรินิพพาน (อง.ติก.อ. ๒/๘๘/๒๔๓)
- ^๕ **อันตราปรินิพพายี** หมายถึงพระอนาคามีผู้ปรินิพพานในระหว่าง คือเกิดในสุทธาวาสภพใดภพหนึ่งแล้วอายุยังไม่ถึงกึ่งก็ปรินิพพาน มี ๓ จำพวก คือ **พวกที่ ๑** เกิดในสุทธาวาสชั้นอวิหาซึ่งมีอายุ ๑,๐๐๐ กัป แต่ก็บรรลุพระอรหัตตผลในวันที่เกิด ถ้าไม่บรรลุในวันที่เกิดได้ก็บรรลุไม่เกินภายใน ๑๐๐ กัป **พวกที่ ๒** เมื่อไม่สามารถบรรลุพระอรหัตตผลในวันที่เกิดได้ก็บรรลุไม่เกินภายใน ๒๐๐ กัป **พวกที่ ๓** บรรลุพระอรหัตตผลไม่เกินภายใน ๔๐๐ กัป (อง.ติก.อ. ๒/๘๘/๒๔๓)

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑนาสก]

๔. สมณวรรค ๘. ตติยสิกขาสูตร

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ทำได้เพียงบางส่วนยอมให้สำเร็จได้บางส่วน ผู้ทำได้
บริบูรณ์ยอมให้สำเร็จได้บริบูรณ์ ด้วยประการฉะนี้แล เรากล่าวว่าสิกขาบททั้งหลาย
ไม่เป็นหมันเลย

ทุติยสิกขาสูตรที่ ๗ จบ

๘. ตติยสิกขาสูตร

ว่าด้วยการบำเพ็ญไตรสิกขา สูตรที่ ๓

[๘๙] ภิกษุทั้งหลาย สิกขาบท ๑๕๐ ถ้วนที่กัลบุตรทั้งหลายผู้ปรารถนา
ประโยชน์ศึกษาอยู่ มาถึงวาระที่จะยกขึ้นแสดงเป็นข้อ ๆ ตามลำดับทุกกึ่งเดือน
สิกขา ๓ ประการนี้ เป็นที่รวมของสิกขาบท ๑๕๐ นั้นทั้งหมด

สิกขา ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. อธิศีลสิกขา
๒. อธิจิตตสิกขา
๓. อธิปัญญาสิกขา

สิกขา ๓ ประการนี้แลเป็นที่รวมของสิกขาบท ๑๕๐ นั้นทั้งหมด

ภิกษุในธรรมวินัยนี้มีปกติทำศีลให้บริบูรณ์ มีปกติทำสมาธิให้บริบูรณ์ มีปกติ
ทำปัญญาให้บริบูรณ์ ภิกษุนั้นล่วงละเมิดสิกขาบทเล็กน้อยบ้าง ออกจากอาบัติบ้าง
ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะในการต้องอาบัติและการออกจากอาบัติเล็กน้อยนี้ เราไม่
ได้กล่าวความเป็นคนไม่เหมาะสมไว้ แต่สิกขาบทเหล่านี้เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์
สมควรแก่พรหมจรรย์ ภิกษุนั้นมีศีลประจำตัวและมีศีลมั่นคงในสิกขาบทเหล่านั้น
สมาทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลาย เธอทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มี
อาสวะเพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน หรือเมื่อยังไม่
บรรลุ ยังไม่รู้แจ้งอรหัตตนั้น เพราะสังโยชน์เบื้องต้น ๕ ประการสิ้นไป เธอจึงเป็น
อันตราปรินิพพายี หรือเมื่อยังไม่บรรลุ ยังไม่รู้แจ้งอรหัตตนั้น เพราะสังโยชน์เบื้องต้น ๕
ประการสิ้นไป เธอจึงเป็นอุปปหัจจปรินิพพายี หรือเมื่อยังไม่บรรลุ ยังไม่รู้แจ้ง
อรหัตตนั้น เพราะสังโยชน์เบื้องต้น ๕ ประการสิ้นไป เธอจึงเป็นอสังขารปรินิพพายี

พระสูตรต้นตอปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๔. สมณวรรค ๙. ปฐมสิกขัตตยสูตร

หรือเมื่อยังไม่บรรลุนั้น ยังไม่รู้แจ้งอรหัตตนั้น เพราะสังโยชน์เบื้องต่ำ ๕ ประการสิ้นไป เธอจึงเป็นสสังขารปรินิพพายี หรือเมื่อยังไม่บรรลุนั้น ยังไม่รู้แจ้งอรหัตตนั้น เพราะสังโยชน์เบื้องต่ำ ๕ ประการสิ้นไป เธอจึงเป็นอุทธังโสโตกนิภูฏคามิ หรือเมื่อยังไม่บรรลุนั้น ยังไม่รู้แจ้งอรหัตตนั้น เพราะสังโยชน์ ๓ ประการสิ้นไป และเพราะราคะโทสะ โมหะเบาบาง เธอจึงเป็นสกทาคามิ มาสู่โลกนี้อีกเพียงครั้งเดียว ก็จะทำได้ทุกขได้ หรือเมื่อยังไม่บรรลุนั้น ยังไม่รู้แจ้งอรหัตตนั้น เพราะสังโยชน์ ๓ ประการสิ้นไป เธอจึงเป็นเอกพิชชีโสดาบัน เกิดเป็นมนุษย์อีกเพียงภพเดียว ก็จะทำได้ทุกขได้ หรือเมื่อยังไม่บรรลุนั้น ยังไม่รู้แจ้งอรหัตตนั้น เพราะสังโยชน์ ๓ ประการสิ้นไป เธอจึงเป็นโกลังโกลโสดาบัน ท่องเที่ยวไปสู่ตระกูล ๒ หรือ ๓ ตระกูล ก็จะทำได้ทุกขได้ หรือเมื่อยังไม่บรรลุนั้น ยังไม่รู้แจ้งอรหัตตนั้น เพราะสังโยชน์ ๓ ประการสิ้นไป เธอจึงเป็นสัตตักขัตตปรหมโสดาบัน ท่องเที่ยวไปในเทวดาและมนุษย์อย่างมาก ๗ ครั้ง ก็จะทำได้ทุกขได้

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ทำได้บริบูรณ์ยอมให้สำเร็จได้บริบูรณ์ ผู้ทำได้เพียงบางส่วนยอมให้สำเร็จได้บางส่วน ด้วยประการฉะนี้แล เรากล่าวว่าสิกขาบททั้งหลายไม่เป็นหมันเลย

ตติยสิกขาสูตรที่ ๘ จบ

๙. ปฐมสิกขัตตยสูตร

ว่าด้วยไตรสิกขา สูตรที่ ๑

[๙๐] ภิกษุทั้งหลาย สิกขา ๓ ประการนี้

สิกขา ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. อธิศีลสิกขา

๒. อธิจิตตสิกขา

๓. อธิปัญญาสิกขา

อธิศีลสิกขา เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้มีศีล ฯลฯ สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย

นี้เรียกว่า อธิศีลสิกขา

พระสูตรต้นตอปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑนาสก]

๔. สมณวรรค ๑๐. ทุติยสิกขัตตยสูตร

อธิจิตตสิกขา เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้สงัดจากกามทั้งหลาย ฯลฯ บรรลุดูดตถฌานที่ไม่มี
ทุกข์ ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิเพราะอุเบกขาอยู่ นี้เรียกว่า อธิจิตตสิกขา

อธิปัญญาสิกขา เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธ-
คามินีปฏิปทา” นี้เรียกว่า อธิปัญญาสิกขา

ภิกษุทั้งหลาย สิกขา ๓ ประการนี้แล

ปฐมสิกขัตตยสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. ทุติยสิกขัตตยสูตร

ว่าด้วยไตรสิกขา สูตรที่ ๒

[๙๑] ภิกษุทั้งหลาย สิกขา ๓ ประการนี้

สิกขา ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. อธิศีลสิกขา

๒. อธิจิตตสิกขา

๓. อธิปัญญาสิกขา

อธิศีลสิกขา เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้มีศีล ฯลฯ สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย
นี้เรียกว่า อธิศีลสิกขา

อธิจิตตสิกขา เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้สงัดจากกามทั้งหลาย ฯลฯ บรรลุดูดตถฌานที่ไม่มี
ทุกข์ ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิเพราะอุเบกขาอยู่ นี้เรียกว่า อธิจิตตสิกขา

อธิปัญญาสิกขา เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ทำให้แจ่มแจ้งโตริมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะเพราะ
อาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน นี้เรียกว่า อธิปัญญาสิกขา

ภิกษุทั้งหลาย สิกขา ๓ ประการนี้แล

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑนาสก]

๔. สมณวรรค ๑๑. ปังกธาสูตร

ภิกษุผู้มีความเพียร มีความเข้มแข็ง
มีปัญญา เฟ่งพินิจ มีสติ
คุ้มครองอินทรีย์ ครอบงำทุกทิศด้วยอัปมาณสมาธิ^๑
ประพุดิทธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา
เมื่อก่อนฉันใด ภายหลังก็ฉันนั้น
ภายหลังฉันใด เมื่อก่อนก็ฉันนั้น
เบื้องต่ำฉันใด เบื้องบนก็ฉันนั้น
เบื้องบนฉันใด เบื้องต่ำก็ฉันนั้น
กลางวันฉันใด กลางคืนก็ฉันนั้น
กลางคืนฉันใด กลางวันก็ฉันนั้น
ภิกษุเช่นนั้น บัณฑิตกล่าวว่า เป็นนักศึกษา
เป็นนักปฏิบัติ และมีความประพุดิทธิสุทธิ^๒
ภิกษุเช่นนั้น บัณฑิตกล่าวว่า เป็นผู้ตรัสรู้ชอบ^๒
เป็นนักปราชญ์ เป็นผู้ถึงที่สุดแห่งการปฏิบัติในโลก
ท่านผู้ประกอบด้วยวิมุตติอันเป็นที่สิ้นค้นหา
ย่อมมีจิตหลุดพ้นจากสังขารธรรมเพราะวิญญานดับสนิท
เหมือนความดับแห่งประทีปฉะนั้น

ทุติยสิกขัตตยสูตรที่ ๑๐ จบ

๑๑. ปังกธาสูตร

ว่าด้วยตำบลปังกธา

[๙๒] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในแคว้นโกศล พร้อมด้วย
ภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ เสด็จถึงตำบลของแคว้นโกศลชื่อปังกธา ทราบว่า พระผู้มีพระ
ภาคประทับอยู่ ณ ตำบลปังกธาของชาวโกศลนั้น

เชิงอรรถ :

^๑ อัปมาณสมาธิ หมายถึงสมาธิที่สัมปยุตด้วยอรรถตมรรค (อง.ติก.อ. ๒/๙๑/๒๔๕)

^๒ ตรัสรู้ชอบ ในที่นี้หมายถึงตรัสรู้ริยสัง ๔ (อง.ติก.อ. ๒/๙๑/๒๔๕)

พระสดัตตตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณณาสก]

๔. สมณวรรค ๑๑. ปังกธาสูตร

สมัยนั้น ภิกษุชื่อกัสสปโคตร เป็นเจ้าอาวาสอยู่ที่ตำบลปังกธา ทราบมาว่า ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้เหล่าภิกษุเห็นชัด ชวนให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เราใจให้อาจหาญแกล้งกล้า ปลอดขโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมิกถาที่ประกอบด้วยสิกขาบท เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้เหล่าภิกษุเห็นชัด ชวนให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เราใจให้อาจหาญแกล้งกล้า ปลอดขโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมิกถาที่ประกอบด้วยสิกขาบทอยู่ ภิกษุกัสสปโคตรได้มีความขัดใจ ไม่ยินดีว่า ‘สมณะนี้ขัดเกลากิเลสยิ่งนัก’

พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ตำบลปังกธาตามพระอัธยาศัยแล้ว เสด็จจาริกไปทางกรุงราชคฤห์ เสด็จจาริกไปโดยลำดับจนถึงกรุงราชคฤห์ ประทับอยู่ ณ ภูเขาคิชฌกูฏ เขตกรุงราชคฤห์นั้น

เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จหลีกไปไม่นาน ภิกษุกัสสปโคตรได้มีความรำคาญเดือดร้อนใจว่า “ไม่ใช่ลาภของเราหนอ เราไม่มีลาภหนอ เราได้ชั่วแล้วหนอ เราได้ไม่ดีแล้วหนอ ที่เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้เหล่าภิกษุเห็นชัด ชวนให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เราใจให้อาจหาญแกล้งกล้า ปลอดขโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมิกถาที่ประกอบด้วยสิกขาบท ได้มีความขัดใจ ไม่ยินดีว่า ‘สมณะนี้ขัดเกลากิเลสยิ่งนัก’ จะเป็นการดี ถ้าเราจะพึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับแล้วแสดงโทษโดยความเป็นโทษในสำนักพระผู้มีพระภาค”

ลำดับนั้น ภิกษุกัสสปโคตรเก็บเสนาสนะ ถือบาตรจีวร หลีกไปทางกรุงราชคฤห์ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ณ ภูเขาคิชฌกูฏ เขตกรุงราชคฤห์ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ตำบลปังกธาของชาวโกศล ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้เหล่าภิกษุเห็นชัด ชวนให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เราใจให้อาจหาญแกล้งกล้า ปลอดขโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมิกถาที่ประกอบด้วยสิกขาบท เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้เหล่าภิกษุเห็นชัด ชวนให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เราใจให้อาจหาญแกล้งกล้า ปลอดขโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมิกถาที่ประกอบด้วยสิกขาบทอยู่ ข้าพระองค์นั้นได้มีความขัดใจ ไม่ยินดีว่า ‘สมณะนี้ขัดเกลากิเลสยิ่งนัก’ ครั้นพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ตำบล

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๔. สมณวรรค ๑๑. ปังกธาสูตร

ปังกธตามพระอชยาศัยแล้ว เสด็จจาริกไปทางกรุงราชคฤห์ เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จหลีกไปไม่นาน ข้าพระองค์นั้นได้มีความรำคาญเดือดร้อนใจว่า “ไม่ใช่ลาภของเราหนอ เราไม่มีลาภหนอ เราได้ชั่วแล้วหนอ เราไม่ได้ดีแล้วหนอ ที่เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้เหล่าภิกษุเห็นชัด ขวนให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เราใจให้อาจหาญแกล้งกล้า ปล่อยให้โลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมิกถาที่ประกอบด้วยสิกขาบทเรากลั้วมีความขัดใจไม่ยินดีว่า ‘สมณะนี้ขัดเกลากิเลสยิ่งนัก’ จะเป็นการดี ถ้าเราจะพึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับแล้วแสดงโทษโดยความเป็นโทษในสำนักพระผู้มีพระภาค’ โทษได้ถึงตัวข้าพระองค์ผู้โง่เขลา งมงาย ไม่ฉลาด เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้เหล่าภิกษุเห็นชัด ขวนให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เราใจให้อาจหาญแกล้งกล้า ปล่อยให้โลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมิกถาที่ประกอบด้วยสิกขาบทอยู่ ข้าพระองค์ได้มีความขัดใจ ไม่ยินดีว่า ‘สมณะนี้ขัดเกลากิเลสยิ่งนัก’ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคทรงรับทราบโทษของข้าพระองค์นั้นโดยความเป็นโทษเพื่อความสำรวมระวังต่อไปเถิด”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เอาละ กัสสปะ โทษได้ถึงตัวเธอผู้โง่เขลา งมงาย ไม่ฉลาด เมื่อเราให้เหล่าภิกษุเห็นชัด ขวนให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เราใจให้อาจหาญแกล้งกล้า ปล่อยให้โลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมิกถาที่ประกอบด้วยสิกขาบทก็เพราะเธอมีความขัดใจ ไม่ยินดีว่า ‘สมณะนี้ขัดเกลากิเลสยิ่งนัก’ ได้เห็นโทษโดยความเป็นโทษแล้วทำคืนตามธรรม ฉะนั้นเราจึงรับทราบโทษนั้นของเธอ ก็การที่บุคคลเห็นโทษโดยความเป็นโทษแล้วทำคืนตามธรรม ถึงความสำรวมระวังต่อไปนี้เป็นความเจริญในอริยวินัย

ถ้าภิกษุผู้เป็นเถระไม่ใคร่ต่อการศึกษา ไม่สรรเสริญการเอาใจใส่การศึกษา เถื่อยอมไม่ชักชวนภิกษุอื่นที่ไม่ใคร่ต่อการศึกษาให้ใคร่ต่อการศึกษา และไม่สรรเสริญคุณที่มีจริงเป็นจริงของภิกษุอื่นที่ไม่ใคร่ต่อการศึกษาตามโอกาสอันสมควร เราไม่สรรเสริญคุณของภิกษุผู้เป็นเถระเช่นนี้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะพวกภิกษุอื่นพึงคบหาเธอโดยเห็นว่า “พระศาสดาก็ยังตรัสสรรเสริญคุณของท่าน” ภิกษุพวกที่คบหาเธอพึงพากันตามอย่างเธอ ข้อนั้นพึงเป็นไปเพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์แก่ภิกษุพวกที่

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๔. สมณวรรค ๑๑. ปังกธาสูตร

พากันตามอย่างเธอตลอดกาลนาน เพราะเหตุนั้น เราจึงไม่สรรเสริญคุณของภิกษุผู้เป็นเถระเช่นนี้

ถ้าภิกษุผู้เป็นมัชฌิมะ ฯลฯ แม้ถ้าภิกษุผู้เป็นนวกะไม่ใคร่ต่อการศึกษา ไม่สรรเสริญการเอาใจใส่การศึกษา เธอย่อมไม่ชักชวนภิกษุอื่นที่ไม่ใคร่ต่อการศึกษา ให้ใคร่ต่อการศึกษา และไม่สรรเสริญคุณที่มีจริงเป็นจริงของภิกษุอื่นที่ใคร่ต่อการศึกษาตามโอกาสอันสมควร เราไม่สรรเสริญคุณของภิกษุผู้เป็นนวกะเช่นนี้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะภิกษุอื่นพึงคบหาเธอโดยเห็นว่า "พระศาสดาก็ยังตรัสสรรเสริญคุณของท่าน" ภิกษุพวกที่คบหาเธอพึงพากันตามอย่างเธอ ข้อนั้นพึงเป็นไปเพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์แก่ภิกษุพวกที่พากันตามอย่างเธอตลอดกาลนาน เพราะเหตุนั้น เราจึงไม่สรรเสริญคุณของภิกษุผู้เป็นนวกะเช่นนี้

ถ้าภิกษุผู้เป็นเถระใคร่ต่อการศึกษา สรรเสริญการเอาใจใส่การศึกษา เธอย่อมชักชวนภิกษุอื่นที่ไม่ใคร่ต่อการศึกษาให้ใคร่ต่อการศึกษา และสรรเสริญคุณที่มีจริงเป็นจริงของภิกษุอื่นที่ใคร่ต่อการศึกษาตามโอกาสอันสมควร เราสรรเสริญคุณของภิกษุผู้เป็นเถระเช่นนี้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะพวกภิกษุอื่นพึงคบหาเธอโดยเห็นว่า "พระศาสดาก็ยังตรัสสรรเสริญคุณของท่าน" ภิกษุพวกที่คบหาเธอพึงพากันตามอย่างเธอ ข้อนั้นพึงเป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่ภิกษุพวกที่พากันตามอย่างเธอตลอดกาลนาน เพราะเหตุนั้น เราจึงสรรเสริญคุณของภิกษุผู้เป็นเถระเช่นนี้

ถ้าภิกษุผู้เป็นมัชฌิมะ ฯลฯ แม้ถ้าภิกษุผู้เป็นนวกะใคร่ต่อการศึกษา สรรเสริญการเอาใจใส่การศึกษา เธอย่อมชักชวนภิกษุอื่นที่ไม่ใคร่ต่อการศึกษาให้ใคร่ต่อการศึกษา และสรรเสริญคุณที่มีจริงเป็นจริงของภิกษุอื่นที่ใคร่ต่อการศึกษาตามโอกาสอันสมควร เราสรรเสริญคุณของภิกษุผู้เป็นนวกะเช่นนี้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะภิกษุอื่นพึงคบหาเธอโดยเห็นว่า "พระศาสดาก็ยังตรัสสรรเสริญคุณของท่าน" ภิกษุพวกที่คบหาเธอพึงพากันตามอย่างเธอ ข้อนั้นพึงเป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่ภิกษุพวกที่พากันตามอย่างเธอตลอดกาลนาน เพราะเหตุนั้น เราจึงสรรเสริญคุณของภิกษุผู้เป็นนวกะเช่นนี้

ปังกธาสูตรที่ ๑๑ จบ

สมณวรรคที่ ๔ จบ

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๕. โฉนผลวรรค ๑. อัจฉายิกสูตร

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

- | | |
|--------------------|-----------------------|
| ๑. สมณสูตร | ๒. คัทรภสูตร |
| ๓. เขตตสูตร | ๔. วัชชีปุตตสูตร |
| ๕. เสกขสูตร | ๖. ปฐมสิกขาสูตร |
| ๗. ทุติยสิกขาสูตร | ๘. ตติยสิกขาสูตร |
| ๙. ปฐมสิกขาตตยสูตร | ๑๐. ทุติยสิกขาตตยสูตร |
| ๑๑. ปังกธาสูตร | |

๕. โฉนผลวรรค

หมวดว่าด้วยกัณเถลือ

๑. อัจฉายิกสูตร

ว่าด้วยกิจรีบด่วนของชาวนาและของภิกษุ

[๙๓] ภิกษุทั้งหลาย กิจที่คหบดีชาวนาต้องรีบทำ ๓ ประการนี้
กิจที่คหบดีชาวนาต้องรีบทำ ๓ ประการ ะไรบ้าง คือ
คหบดีชาวนาในโลกนี้

๑. ต้องเร่งรีบไถคราดนา ให้เรียบร้อย
๒. ต้องเร่งรีบเพาะพืชลงไปตามกาลที่ควร
๓. ต้องเร่งรีบไขน้ำเข้าบ้าง ระบายน้ำออกบ้าง

กิจที่คหบดีชาวนาต้องรีบทำ ๓ ประการนี้แล

คหบดีชาวนานั้นไม่มีฤทธิ์หรืออำนาจที่จะบันดาลว่า “วันนี้แลข้าวเปลือก
ของเราจะเกิด พรวงนี้จงออกรวง มะรืนนี้จงหุงได้” แท้ที่จริง ข้าวเปลือกของคหบดี
ชาวนานั้น มีระยะเวลาของฤดูที่จะเกิดขึ้น ออกรวง และหุงได้ ฉะนั้น

ภิกษุทั้งหลาย กิจที่ภิกษุต้องรีบทำ ๓ ประการนี้ ก็ฉันทันเหมือนกันแล

พระสูตรต้นตอปัญหา อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑนาสก]

๕. โฉนผลวรรค ๒. ปวิเวกสูตร

กิจที่ภิกษุต้องรีบทำ ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. การสมาทานอธิศีลสิกขา (สิกขาคือศีลอันยิ่ง)
๒. การสมาทานอธิจิตตสิกขา (สิกขาคือจิตอันยิ่ง)
๓. การสมาทานอธิปัญญาสิกขา (สิกขาคือปัญญาอันยิ่ง)

กิจที่ภิกษุต้องรีบทำ ๓ ประการนี้แล

ภิกษุนั้นไม่มีฤทธิ์หรืออำนาจที่จะบันดาลว่า “วันนี้แล พรุ่งนี้ หรือมะรืนนี้ จิตของเราจะหลุดพ้นจากอาสวะเพราะไม่ถือมั่น” ภิกษุทั้งหลาย แท้ที่จริง จิตของภิกษุนั้นผู้ศึกษาอธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา มีระยะเวลาที่จะหลุดพ้นจากอาสวะเพราะไม่ถือมั่น

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า “เราจักมีความพอใจอย่างยิ่งในการสมาทานอธิศีลสิกขา เราจักมีความพอใจอย่างยิ่งในการสมาทานอธิจิตตสิกขา เราจักมีความพอใจอย่างยิ่งในการสมาทานอธิปัญญาสิกขา”

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้แล

อรรถกถาสูตรที่ ๑ จบ

๒. ปวิเวกสูตร

ว่าด้วยความสงัดจากกิเลส

[๙๔] ภิกษุทั้งหลาย พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก บัญญัติความสงัดจากกิเลสไว้ ๓ ประการนี้

ความสงัดจากกิเลส ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ความสงัดจากกิเลสเพราะอาศัยจีวร
๒. ความสงัดจากกิเลสเพราะอาศัยบิณฑบาต
๓. ความสงัดจากกิเลสเพราะอาศัยเสนาสนะ

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๕. โฉนผลวรรค ๒. ปรีเวกสูตร

บรรดาความสังัดจากกิเลสทั้ง ๓ ประการนั้น ในความสังัดจากกิเลสเพราะอาศัยจิวร พวกอัญเดียรถีย์ปริพาชกบัญญัติไว้ คือ นุ่งห่มผ้าปานบ้าง นุ่งห่มผ้าแกมกันบ้าง นุ่งห่มผ้าห่อศพบ้าง นุ่งห่มผ้าบังสกุลบ้าง นุ่งห่มผ้าเปลือกไม้บ้าง นุ่งห่มหนังสือบ้าง นุ่งห่มหนังสือที่มีเส้นติดอยู่บ้าง นุ่งห่มผ้าคากรองบ้าง นุ่งห่มผ้าเปลือกปอกรองบ้าง นุ่งห่มผ้าผลไม้กรองบ้าง นุ่งห่มผ้ากัมพลทำด้วยผมนคนบ้าง นุ่งห่มผ้ากัมพลทำด้วยขนสัตว์บ้าง นุ่งห่มผ้าทำด้วยปีกนกเค้างบ้าง

ภิกษุทั้งหลาย พวกอัญเดียรถีย์ปริพาชกบัญญัติเรื่องนี้แล ในความสังัดจากกิเลสเพราะอาศัยจิวร

บรรดาความสังัดจากกิเลสทั้ง ๓ นั้น ความสังัดจากกิเลสเพราะอาศัยบิณฑบาต ที่พวกอัญเดียรถีย์ปริพาชกบัญญัติไว้คือกินผักดองเป็นอาหารบ้าง กินข้าวฟ่างบ้าง อาหารบ้าง กินลูกเดือยเป็นอาหารบ้าง กินกากข้าวเป็นอาหารบ้าง กินยาง^๑เป็นอาหารบ้าง กินรำบ้าง กินข้าวตังบ้าง กินกายานบ้าง กินหญ้าบ้าง กินโคมัยบ้าง กินรากและผลไม้ในป่าบ้าง กินผลไม้ที่หล่นเลี้ยงชีพอยู่ ภิกษุทั้งหลาย พวกอัญเดียรถีย์ปริพาชกบัญญัติเรื่องนี้แลไว้ในความสังัดจากกิเลสเพราะอาศัยบิณฑบาต

บรรดาความสังัดจากกิเลสทั้ง ๓ นั้น ในความสังัดจากกิเลสเพราะอาศัยเสนาสนะ พวกอัญเดียรถีย์ปริพาชกบัญญัติไว้ คือ ป่า โคนไม้ ป่าช้า ป่าทึบที่แจ้ง ลอมฟาง โรงลาน พวกอัญเดียรถีย์ปริพาชกบัญญัติเรื่องนี้แลไว้ในความสังัดจากกิเลสที่เกิดขึ้นเพราะอาศัยเสนาสนะ

ภิกษุทั้งหลาย อัญเดียรถีย์ปริพาชก บัญญัติความสังัดจากกิเลสไว้ ๓ ประการนี้แล

ส่วนความสังัดจากกิเลส ๓ ประการ ของภิกษุในธรรมวินัยนี้

ความสังัดจากกิเลส ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

ภิกษุในธรรมวินัยนี้

เชิงอรรถ :

^๑ คำว่า ยาง (หญา) หมายถึงกิ่งสาหร่ายและยางไม้ด้วย (อจ.ติก.อ. ๒/๙๔/๒๔๘)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า :๓๒๖ }

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๕. โฉนผลวรรค ๒. ปรีเวกสูตร

๑. มีศีล^๑ ละความเป็นคนทุศีล^๒ และปราศจากโทษเครื่องทุศีลนั้น
๒. เป็นสัมมาทิฐิ^๓ ละมิจฉาทิฐิ^๔ และปราศจากมิจฉาทิฐินั้น
๓. เป็นชีณาสพ^๕ ละอาสวะทั้งหลาย^๖ และปราศจากอาสวะเหล่านั้น

เพราะภิกษุเป็นผู้มีศีล ละความเป็นคนทุศีล และปราศจากความเป็นคนทุศีลนั้น เป็นสัมมาทิฐิ ละมิจฉาทิฐิ และปราศจากมิจฉาทิฐินั้น และเป็นชีณาสพ ละอาสวะทั้งหลาย และปราศจากอาสวะเหล่านั้น ฉะนั้นภิกษุนี้จึงเรียกว่า "ผู้เลิศด้วยศีล ถึงธรรมที่เป็นสาระ บริสุทธิ์ ดำรงอยู่ในธรรมที่เป็นสาระ"^๕

เปรียบเหมือนนาข้าวสาลีของคหบดีชาวนา สมบูรณ์แล้ว คหบดีชาวนาพึงใช้คนให้รีบเก็บเกี่ยวข้าวสาลีนั้น ให้รีบรวบรวมไว้ ให้รีบขนเอาไปเข้าลาน ให้รีบทำเป็นลอมไว้ ให้รีบนวด ให้รีบเอาฟางออก ให้รีบเอาข้าวลิบออก ให้รีบฟัดข้าว ให้รีบขนไป ให้รีบช่อม ให้รีบเอาแกลบออก ภิกษุทั้งหลาย เมื่อเป็นเช่นนั้น ข้าวเปลือกเหล่านั้นของคหบดีชาวนานั้นพึงถึงความเป็นส่วนอันเลิศ เป็นข้าวสารสะอาด คงอยู่ในความเป็นข้าวสาร ฉันท

ภิกษุก็ฉันทนั้นเหมือนกันแล เพราะเป็นผู้มีศีล ละความเป็นคนทุศีล และปราศจากความเป็นคนทุศีลนั้น เป็นสัมมาทิฐิ ละมิจฉาทิฐิ และปราศจากมิจฉาทิฐินั้น และเป็นชีณาสพ ละอาสวะทั้งหลาย และปราศจากอาสวะเหล่านั้น ฉะนั้นภิกษุนี้จึงเรียกว่า "ผู้เลิศด้วยศีล ถึงธรรมที่เป็นสาระ บริสุทธิ์ ดำรงอยู่ในธรรมที่เป็นสาระ"

ปรีเวกสูตรที่ ๒ จบ

เชิงอรรถ :

- ^๑ มีศีล ในที่นี้หมายถึงประกอบกิจด้วยปาริสุทธิศีล ๔ ประการ คือ (๑) ปาติโมกขสังวรศีล ศีลคือความสำรวมในพระปาติโมกข (๒) อินทริยสังวรศีล ศีลคือความสำรวมอินทริยทั้ง ๖ (๓) อาชีวปาริสุทธิศีล ศีลคือความบริสุทธิ์แห่งอาชีวะ (๔) บัจจยสันนิสสิตศีล ศีลที่เกี่ยวกับการพิจารณาในการใช้สอยปัจจัย ๔ (อภ.ติก.อ. ๒/๙๔/๒๔๘)
- ^๒ ความเป็นคนทุศีล ในที่นี้หมายถึงการประพฤดิล่วงละเมิดเบญจศีลมีปาณาติบาตเป็นต้น (อภ.ติก.ฐีกา ๒/๙๔/๒๔๘)
- ^๓ อาสวะ หมายถึงอาสวะ ๔ คือ กามาสวะ ภวาสวะ ทิฏฐาสวะ และอวิชชาสวะ (อภ.ติก.อ. ๒/๙๔/๒๔๕)
- ^๔ ธรรมที่เป็นสาระ ในที่นี้หมายถึงศีล สมภาติ และปัญญา (อภ.ติก.อ. ๒/๙๔/๒๔๘)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า :๓๒๗ }

พระสูตรตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑนาสก]
๕. โลกนผลวรรค ๔. ปริสาสูตร

๓. สรทสูตร

ว่าด้วยธรรมจักษุกับท้องฟ้าในสารทกาล

[๙๕] ภิกษุทั้งหลาย เมื่อท้องฟ้าแจ่มใสปราศจากเมฆหมอกในสารทกาล^๑ ดวงอาทิตย์ส่องแสงไปทั่วท้องฟ้า ขจัดความมืดมัวที่อยู่ในอากาศทั้งหมด ส่องแสง แผลดแสงและส่องสว่างอยู่ ฉะนั้นใด

ฉะนั้นเหมือนกันแล เมื่อธรรมจักษุ^๒ที่ปราศจากธุลี ปราศจากมลทินเกิดแก่ อริยสาวก พร้อมกับการเกิดขึ้นแห่งทัสสนะ อริยสาวกย่อมละสังโยชน์ ๓ ประการ คือ สักกายทิฏฐิ(ความเห็นว่าเป็นตัวของตน) วิจิกิจฉา(ความลังเลสงสัย) และ สีลัพพตปรามาส(ความถือมั่นศีลพรต)

ลำดับต่อมา อริยสาวกออกจากธรรม ๒ ประการ คือ อภิชฌา(ความเพ่งเล็งอยากได้ของเขา) และพยาบาท(ความคิดร้าย) อริยสาวกนั้นสังัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลาย บรรลุปฐมฌานที่มีวิตรก วิจารณ์ ปิติและสุขอันเกิดแต่วิเวกอยู่

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าอริยสาวกพึงตายลงในขณะนั้น เธอไม่มีสังโยชน์ที่เป็นเหตุให้ต้องกลับมาสู่โลกนี้อีก

สรทสูตรที่ ๓ จบ

๔. ปริสาสูตร

ว่าด้วยบริษัท

[๙๖] ภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๓ จำพวกนี้

บริษัท ๓ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. บริษัทที่มีหัวหน้ายอดเยี่ยม
๒. บริษัทที่แตกแยกกัน
๓. บริษัทที่สามัคคีกัน

เชิงอรรถ :

^๑ สารทกาล หมายถึงฤดูใบไม้ร่วง

^๒ ธรรมจักษุ ในที่นี้หมายถึงดวงตาเห็นธรรม คือการบรรลุโสดาปัตติมรรคที่กำหนดรู้หรือริสัง ๔ (อ.จ.ด.อ. ๒/๙๕/๒๔๙)

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๕. โลกผลวรรค ๔. ปริสาสูตร

บริษัทที่มีหัวหน้ายอดเยี่ยม เป็นอย่างไร

คือ บริษัทใดในธรรมวินัยนี้ มีพวกภิกษุผู้เป็นเถระ ไม่มักมาก ไม่ย่อหย่อน หมดธุระในโอภกมนธรรม^๑ เป็นผู้นำในปวิเวก ปรารถนาความเพียรเพื่อกิจกรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้แจ้ง หมุ่คนรุ่นหลังต่างพากันตามอย่างภิกษุผู้เถระเหล่านั้น แม้หมุ่คนรุ่นหลังนั้นก็มักมาก ไม่ย่อหย่อน หมดธุระในโอภกมนธรรม เป็นผู้นำในปวิเวก ปรารถนาความเพียรเพื่อกิจกรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้แจ้ง ภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า บริษัทที่มีหัวหน้ายอดเยี่ยม

บริษัทที่แตกแยกกัน เป็นอย่างไร

คือ บริษัทใดในธรรมวินัยนี้ มีพวกภิกษุต่างบาดหมางกัน ทะเลาะวิวาทกัน ไข่หอกคือปากทิ่มแทงกันอยู่ ภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า บริษัทที่แตกแยกกัน

บริษัทที่สามัคคีกัน เป็นอย่างไร

คือ บริษัทใดในธรรมวินัยนี้ มีพวกภิกษุพร้อมเพรียงกัน ชื่นชมกัน ไม่วิวาทกัน เป็นเหมือนน้ำนมกับน้ำ มองกันด้วยนัยน์ตาที่เปี่ยมด้วยความรักอยู่ ภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า บริษัทที่สามัคคีกัน

ในสมัยใด พวกภิกษุพร้อมเพรียงกัน ชื่นชมกัน ไม่วิวาทกัน เป็นเหมือนน้ำนมกับน้ำ มองกันด้วยนัยน์ตาที่เปี่ยมด้วยความรักอยู่ ในสมัยนั้น พวกภิกษุ ย่อมประสพบุญเป็นอันมาก ในสมัยนั้น พวกภิกษุอยู่กันเหมือนพรหม คืออยู่กัน ด้วยมุทิตาเจโตวิมุตติ ผู้มีความบันเทิงใจย่อมเกิดความอึดใจ กายของผู้มีความอึดใจย่อมสงบ ผู้มีกายสงบย่อมเสวยสุข จิตของผู้มีสุขย่อมตั้งมั่น

เปรียบเหมือนเมื่อฝนเม็ดใหญ่ตกลงบนยอดเขา น้ำนั้นไหลไปตามที่ลุ่ม ทำให้ชอกเขา ลำธาร และห้วยเต็มเปี่ยม ชอกเขา ลำธาร และห้วยเต็มเปี่ยมแล้วทำให้หนองเต็ม หนองเต็มแล้วทำให้บึงเต็ม บึงเต็มแล้วทำให้แม่น้ำน้อยเต็ม แม่น้ำน้อยเต็มแล้วทำให้แม่น้ำใหญ่เต็ม แม่น้ำใหญ่เต็มแล้วก็ทำให้มหาสมุทรเต็ม ฉะนั้นใด

เชิงอรรถ :

^๑ โลกกมนธรรม หมายถึงนิวรรณ์ ๕ (อง.ดิก.อ. ๒/๙๖/๒๔๙)

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑนาสก]

๕. โลกนผลวรรค ๕. ปฐมอาชาณียสูตร

ในสมัยใด พวกภิกษุพร้อมเพรียงกัน ขึ้นชมกัน ไม่วิวาทกัน เป็นเหมือน
น้ำนมกับน้ำ มองกันด้วยนัยน์ตาที่เปี่ยมด้วยความรักอยู่ในสมัยนั้น พวกภิกษุยอม
ประสพบุญเป็นอันมาก ในสมัยนั้น พวกภิกษุอยู่กันเหมือนพรหม คือ อยู่กันด้วย
มุกิตาเจโตวิมุตติ ผู้มีความบันเทิงใจยอมเกิดความอึดใจ ภายของผู้มีความอึดใจยอม
สงบ ผู้มีกายสงบยอมเสวยสุข จิตของผู้มีสุขยอมตั้งมั่น ฉะนั้นเหมือนกัน
ภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๓ จำพวกนี้แล

ปริสาสูตรที่ ๔ จบ

๕. ปฐมอาชาณียสูตร

ว่าด้วยองค์ประกอบของม้าอาชาไนย สูตรที่ ๑

[๙๗] ภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนย^๑พันธุ์ดีของพระราชาประกอบด้วยองค์ ๓
ประการยอมเป็นม้าควรแก่พระราชา ควรเป็นม้านับว่าเป็นราชพาหนะโดยแท้
องค์ ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

ม้าอาชาไนยพันธุ์ดีของพระราชาในโลกนี้

๑. สมบูรณ์ด้วยสี

๒. สมบูรณ์ด้วยกำลัง

๓. สมบูรณ์ด้วยฝีเท้าเร็ว

ม้าอาชาไนยพันธุ์ดีของพระราชาประกอบด้วยองค์ ๓ ประการนี้แลยอมเป็นม้า
ควรแก่พระราชา ควรเป็นม้านับว่าเป็นราชพาหนะโดยแท้ ฉะนั้นใด

ภิกษุก็ฉะนั้นเหมือนกันแล ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการยอมเป็นผู้ควร
แก่ของที่เขานำมาถวาย ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ทักษิณา ควรแก่การทำอัญชลี
เป็นนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก

ธรรม ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

ภิกษุในธรรมวินัยนี้

เชิงอรรถ :

^๑ ม้าอาชาไนย หมายถึงม้าที่เกิดในตระกูลม้าสินธพ หรือในตระกูลพญาแก้วลาหก (ธ.อ. ๖/๑๑๒) หรือ
ม้ารู้เหตุที่ควรและไม่ควร (อง.ตัก.อ. ๒/๑๔๓/๒๓๓)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า : ๓๓๐ }

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุตติยปิณฑนาสก]

๕. โฉนผลวรรค ๖. ทุตติยอาขานียสูตร

๑. สมบูรณ์ด้วยวรรณะ

๒. สมบูรณ์ด้วยกำลัง

๓. สมบูรณ์ด้วยเขาวน

ภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยวรรณะ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้มีศีล สำรวมด้วยความสังวรในปาติโมกข์ เพียบพร้อมด้วยอาจารย์และโคจร มีปกติเห็นภัยในโทษแม้เล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยวรรณะ เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยกำลัง เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ปรารถนาความเพียรเพื่อละอกุศลธรรม เพื่อให้กุศลธรรมเกิด มีความเข้มแข็ง มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลาย ภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยกำลัง เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยเขาวน เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา” ภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยเขาวน เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรแก่ของที่เขานำมาถวาย ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ทักษิณา ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนानุญอันยอดเยี่ยมของโลก

ปฐมาอาขานียสูตรที่ ๕ จบ

๖. ทุตติยอาขานียสูตร

ว่าด้วยองค์ประกอบของม้าอาชาไนย สูตรที่ ๒

[๙๘] ภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยพันธุ์ดีของพระราชาประกอบด้วยองค์ ๓ ประการย่อมเป็นม้าควรแก่พระราชา ควรเป็นม้านับ นับว่าเป็นราชพาหนะโดยแท้

องค์ ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

ม้าอาชาไนยพันธุ์ดีของพระราชาในโลกนี้

๑. สมบูรณ์ด้วยสี

๒. สมบูรณ์ด้วยกำลัง

๓. สมบูรณ์ด้วยฝีเท้าเร็ว

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๕. โฉนผลวรรค ๗. ตติยอาขานียสูตร

ม้าอาชาไนยพันธุ์ดีของพระราชา ประกอบด้วยองค์ ๓ ประการนี้แล ย่อมเป็น
ม้าควรแก่พระราชา ควรเป็นม้านั้น นับว่าเป็นราชพาหนะโดยแท้ จันใด

ภิกษุก็จันนั้นเหมือนกันแล ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ย่อมเป็นผู้ควร
แก่ของที่เขานำมาถวาย ฯลฯ เป็นนानุญอันยอดเยี่ยมของโลก

ธรรม ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. สมบูรณ์ด้วยวรรณะ

๒. สมบูรณ์ด้วยกำลัง

๓. สมบูรณ์ด้วยเขาวน

ภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยวรรณะ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ มีศีล ฯลฯ สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย
ภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยวรรณะ เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยกำลัง เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ปรารถนาความเพียรอยู่ ฯลฯ ไม่ทอดธุระในกุศลธรรม
ภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยกำลัง เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยเขาวน เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เพราะสังโยชน์เบื้องต่ำ ๕ ประการสิ้นไป จึงเป็น
โอปปาติกะ ปรินิพพานในภพนั้น ไม่หวนกลับมาจากโลกนั้นอย่างแน่นอน ภิกษุผู้
สมบูรณ์ด้วยเขาวน เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรแก่
ของที่เขานำมาถวาย ฯลฯ เป็นนानุญอันยอดเยี่ยมของโลก

ทุติยอาขานียสูตรที่ ๖ จบ

๗. ตติยอาขานียสูตร

ว่าด้วยองค์ประกอบของม้าอาชาไนย สูตรที่ ๓

[๙๙] ภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยพันธุ์ดีของพระราชาประกอบด้วยองค์ ๓
ประการย่อมเป็นม้าควรแก่พระราชา ควรเป็นม้านั้น นับว่าเป็นราชพาหนะโดยแท้

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑนาสก]

๕. โลกนผลวรรค ๗. ตติยอาขานียสูตร

องค์ ๓ ประการ ะไรบ้าง คือ

มาอาชาไนยพันธู์ดีของพระราชาในโลกนี้

๑. สมบูรณ์ด้วยสี

๒. สมบูรณ์ด้วยกำลัง

๓. สมบูรณ์ด้วยฝีเท้าเร็ว

มาอาชาไนยพันธู์ดีของพระราชา ประกอบด้วยองค์ ๓ ประการนี้แล ย่อมเป็น
ม้าควรแก่พระราชา ควรเป็นม้านัน นับว่าเป็นราชพาหนะโดยแท้ ฉันท

ภิกษุก็ฉันทันเหมือนกันแล ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ย่อมเป็นผู้ควร
แก่ของที่เขานำมาถวาย ฯลฯ เป็นนानุญอันยอดเยี่ยมของโลก

ธรรม ๓ ประการ ะไรบ้าง คือ

ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. สมบูรณ์ด้วยวรรณะ

๒. สมบูรณ์ด้วยกำลัง

๓. สมบูรณ์ด้วยเขาวน

ภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยวรรณะ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้มีศีล ฯลฯ สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย

ภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยวรรณะ เป็นอย่างไรนี้แล

ภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยกำลัง เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ปรารถนาความเพียรอยู่ ฯลฯ ไม่ทอดธุระในกุศลธรรม

ภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยกำลัง เป็นอย่างไรนี้แล

ภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยเขาวน เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ทำให้แจ่มแจ้งโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะเพราะ
อาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน ภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยเขาวน
เป็นอย่างไรนี้แล

ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรแก่ของที่เขานำมา
ถวาย ฯลฯ เป็นนानุญอันยอดเยี่ยมของโลก

ตติยอาขานียสูตรที่ ๗ จบ

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๕. โฉนผลวรรค ๘. โปตถกสูตร

๘. โปตถกสูตร

ว่าด้วยบุคคลที่เปรียบเหมือนผ้าเปลือกไม้

[๑๐๐] ภิกษุทั้งหลาย ผ้าเปลือกไม้แม้ยังใหม่แต่ก็มีสีไม่สวย มีสัมผัสไม่สบาย และมีราคาถูก ผ้าเปลือกไม้แม้กลางเก่ากลางใหม่ก็มีสีไม่สวย มีสัมผัสไม่สบาย และมีราคาถูก ผ้าเปลือกไม้ที่เก่า มีสีไม่สวย มีสัมผัสไม่สบาย และมีราคาถูก คนทั้งหลาย ย่อมทำผ้าเปลือกไม้ที่เก่าให้เป็นผ้าเช็ดหม้อข้าวหรือทิ้งมันที่กองหยากเยื่อ ฉันท

ภิกษุทั้งหลาย ฉันทนั้นเหมือนกันแล ถ้าภิกษุผู้เป็นนวกะ^๑ แต่เป็นผู้ทุศีล มีธรรมเลวทราม เรากล่าวอย่างนี้ เพราะภิกษุนั้นมีชื่อเสียงไม่ดี เราเรียกบุคคลเช่นนี้ว่าเป็นเหมือนผ้าเปลือกไม้ที่มีสีไม่สวย ก็คนเหล่าใดคบหาใกล้ชิดพากันตามอย่างเธอ การคบหาเป็นต้นนั้นย่อมเป็นไปเพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์แก่คนเหล่านั้นตลอดกาลนาน เรากล่าวอย่างนี้เพราะภิกษุนั้นมีการติดต่อก่อให้เกิดทุกข์ เราเรียกบุคคลเช่นนี้ว่าเป็น เหมือนผ้าเปลือกไม้ที่มีสัมผัสไม่สบาย ก็ภิกษุนั้นรับจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชชบริวารของคนเหล่าใด การรับของเหล่านั้นไม่มีผลมาก ไม่มีอาานิสงส์มากแก่คนเหล่านั้น เรากล่าวอย่างนี้ เพราะภิกษุนั้นเป็นคนมีค่าน้อย เราเรียกบุคคลเช่นนี้ว่าเป็นเหมือนผ้าเปลือกไม้ที่มีราคาถูก

ถ้าภิกษุผู้เป็นมัชฌิมะ ฯลฯ ถ้าภิกษุแม้ผู้เป็นเถระ แต่เป็นผู้ทุศีล มีธรรมเลวทราม เรากล่าวอย่างนี้ เพราะภิกษุนั้นมีชื่อเสียงไม่ดี เราเรียกบุคคลเช่นนี้ว่าเป็นเหมือนผ้าเปลือกไม้ที่มีสีไม่สวย ก็คนเหล่าใดคบหาใกล้ชิดพากันตามอย่างเธอ การคบหาเป็นต้นนั้นย่อมเป็นไปเพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์แก่คนเหล่านั้นตลอดกาลนาน เรากล่าวอย่างนี้ เพราะภิกษุนั้นมีการติดต่อก่อให้เกิดทุกข์ เราเรียกบุคคลเช่นนี้ว่าเป็นเหมือนผ้าเปลือกไม้ที่มีสัมผัสไม่สบาย ก็ภิกษุนั้นรับจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชชบริวารของคนเหล่าใด การรับของเหล่านั้นไม่มีผลมาก ไม่มีอาานิสงส์มากแก่คนเหล่านั้น เรากล่าวอย่างนี้ เพราะภิกษุนั้นเป็นผู้มีค่าน้อย เราเรียกบุคคลเช่นนี้ว่าเป็นเหมือนผ้าเปลือกไม้ที่มีราคาถูก

เชิงอรรถ :

^๑ คำว่า "พระนวกะ พระมัชฌิมะ และพระเถระ" ดูเชิงอรรถข้อ ๖๓ ทุกนิบาต หน้า ๑๐๐ ในเล่มนี้

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๕. โฉนผลวรรค ๘. โปตถกสูตร

อนึ่ง ภิกษุผู้เป็นเถระเช่นนี้จะต้องกล่าวในท่ามกลางสงฆ์ พวกภิกษุได้กล่าวกับเธออย่างนี้ว่า “จะมีประโยชน์อะไรด้วยคำที่คนพาลไม่ฉลาดกล่าวออกไป แม้ตัวท่านก็เข้าใจคำที่ควรกล่าว” เธอโกรธ ไม่พอใจ เปล่งวาจาที่เป็นเหตุให้สงฆ์ยกวัตรตนเหมือนผ้าเปลือกไม้ที่เขาทิ้งที่กองหยากเยื่อ

ผ้าแคว้นกาสิที่ยังใหม่ มีสีสวย มีสัมผัสสบาย และมีราคาแพง ผ้าแคว้นกาสิแม้อายุเก่ากลางใหม่แต่ก็มีสีสวย มีสัมผัสสบาย และมีราคาแพง ผ้าแคว้นกาสิแม้เก่า แต่ก็มีสีสวย มีสัมผัสสบาย และมีราคาแพง คนทั้งหลายยอมทำผ้าแคว้นกาสิแม้ที่เก่าให้เป็นผ้าห่อแก้ว หรือเอาใส่ไว้ในหีบของหอม ฉันท

ภิกษุทั้งหลาย ฉันทนั้นเหมือนกันแล ภิกษุผู้เป็นนวกะ แต่มีศีล มีธรรมงาม เรากล่าวอย่างนี้ เพราะภิกษุนั้นมีชื่อเสียงดี เราเรียกบุคคลเช่นนี้ว่าเป็นเหมือนผ้าแคว้นกาสิที่มีสีสวย ก็คนเหล่าใดคบหาใกล้ชิดพากันตามอย่างเธอ การคบหาเป็นต้นนั้นยอมเป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่คนเหล่านั้นตลอดกาลนาน เรากล่าวอย่างนี้ เพราะภิกษุนั้นมีการติดต่อก่อให้เกิดสุข เราเรียกบุคคลเช่นนี้ว่าเป็นเหมือนผ้าแคว้นกาสิที่มีสัมผัสสบาย ก็ภิกษุนั้นรับจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขารของคนเหล่าใด การรับของเธอนั้นยอมมีผลมาก มีอานิสงส์มากแก่คนเหล่านั้น เรากล่าวอย่างนี้เพราะภิกษุนั้นเป็นผู้มีค่ามาก เราเรียกบุคคลเช่นนี้ว่าเป็นเหมือนผ้าแคว้นกาสิที่มีราคาแพง

ถ้าภิกษุผู้เป็นมัชฌิมะ ฯลฯ ถ้าภิกษุแม้ผู้เป็นเถระ แต่มีศีล มีธรรมงาม เรากล่าวอย่างนี้ เพราะภิกษุนั้นมีชื่อเสียงดี เราเรียกบุคคลเช่นนี้ว่าเป็นเหมือนผ้าแคว้นกาสิที่มีสีสวย ก็คนเหล่าใดคบหาใกล้ชิดพากันตามอย่างเธอ การคบหาเป็นต้นนั้นยอมเป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่คนเหล่านั้นตลอดกาลนาน เรากล่าวอย่างนี้เพราะภิกษุนั้นมีการติดต่อก่อให้เกิดสุข เราเรียกบุคคลเช่นนี้ว่าเป็นเหมือนผ้าแคว้นกาสิที่มีสัมผัสสบาย ก็ภิกษุนั้นรับจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานปัจจัยเภสัชบริขารของคนเหล่าใด การรับของเธอนั้นยอมมีผลมาก มีอานิสงส์มากแก่คนเหล่านั้น เรากล่าวอย่างนี้ เพราะภิกษุนั้นเป็นผู้มีค่ามาก เราเรียกบุคคลเช่นนี้ว่าเป็นเหมือนผ้าแคว้นกาสิที่มีราคาแพง

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑนาสก]

๕. โฉนผลวรรค ๙. โฉนผลสูตร

อนึ่ง ภิกษุผู้เป็นเถระเช่นนี้จะต้องกล่าวในท่ามกลางสงฆ์ ภิกษุทั้งหลายได้กล่าวกับเธออย่างนี้ว่า “ขอให้ท่านทั้งหลายจงสงบเถิด ภิกษุที่เป็นเถระจะกล่าวธรรมและวินัย”

เพราะเหตุนั้นแล เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า “เราจักเป็นเหมือนผ้าแคว้นกาสี จักไม่เป็นเหมือนผ้าเปลือกไม้”

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้แล

โปตถกสูตรที่ ๘ จบ

๙. โฉนผลสูตร

ว่าด้วยผลกรรมกับก้อนเกลือ

[๑๐๑] ภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า “บุคคลนี้ทำกรรมไว้อย่างใด ๆ เขาต้องเสวยกรรมนั้นอย่างนั้น ๆ” เมื่อเป็นเช่นนั้น การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ย่อมมีไม่ได้ โอกาสที่จะทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบย่อมไม่ปรากฏ ส่วนผู้ใดพึงกล่าว อย่างนี้ว่า “บุคคลนี้ทำกรรมที่ต้องเสวยผลไว้อย่างใด ๆ เขาต้องเสวยผลของกรรมนั้น อย่างนั้น ๆ” เมื่อเป็นเช่นนั้น การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ย่อมมีได้ โอกาสที่จะทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบปรากฏ บุคคลบางคนในโลกนี้ทำบาปกรรมแม้เพียงเล็กน้อย บาปกรรมก็นำเขาไปสู่สุรกได้ ส่วนบุคคลบางคนในโลกนี้ทำบาปกรรมเพียงเล็กน้อย เช่นนั้นแล บาปกรรมนั้นให้ผลในปัจจุบันเท่านั้น ไม่ให้ผลแม้แต่น้อยในอัฐภาพที่ ๒ (ชาติหน้า)^๑ ไม่จำเป็นต้องพูดถึงผลมาก

บุคคลที่ทำบาปกรรมแม้เพียงเล็กน้อย บาปกรรมนั้นก็นำเขาไปสู่สุรกได้ คือบุคคลเช่นไร

เชิงอรรถ :

^๑ ดูประกอบใน อง.ตัก.อ. ๒/๑๐๑/๒๕๓

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า :๓๓๖ }

พระสูตรตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๕. โลกนผลวรรค ๙. โลกนผลสูตร

คือ บุคคล^๑บางคนในโลกนี้ไม่เจริญกาย^๒ ไม่เจริญศีล ไม่เจริญจิต ไม่เจริญปัญญา มีคุณน้อย มีอัตรภาพน้อย มักอยู่เป็นทุกข์เพราะผลกรรมเล็กน้อย บุคคลเช่นนี้ทำบาปกรรมแม้เพียงเล็กน้อย บาปกรรมนั้นก็พาเขาไปสู่สุรกได้

บุคคลที่ทำบาปกรรมเพียงเล็กน้อยเช่นนั้นแล บาปกรรมนั้นให้ผลในปัจจุบันเท่านั้น ไม่ให้ผลแม้แต่น้อยในอัตรภาพที่ ๒ ไม่จำเป็นต้องพุดถึงผลมาก คือบุคคลเช่นไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เจริญกาย เจริญศีล เจริญจิต เจริญปัญญา^๓แล้ว มีคุณไม่น้อย มีอัตรภาพใหญ่^๔ เป็นอัครปมาณวิหारी^๕ บุคคลเช่นนี้ทำบาปกรรมเพียงเล็กน้อยเช่นนั้นแล บาปกรรมนั้นให้ผลในปัจจุบันเท่านั้น ไม่ให้ผลแม้แต่น้อยในอัตรภาพที่ ๒ ไม่จำเป็นต้องพุดถึงผลมาก

ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษใส่ก้อนเกลือลงในขันใบน้อย เธอทั้งหลายเข้าใจเรื่องนั้นอย่างไร น้ำในขันเล็กน้อยนั้นเค็ม ดื่มน้ำไม่ได้เพราะก้อนเกลือโน้นใช่หรือไม่

“อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“ข้อนั้นเพราะเหตุไร”

“เพราะในขันนั้นมีน้ำนิดหน่อย น้ำนั้นจึงเค็ม ดื่มน้ำไม่ได้เพราะก้อนเกลือโน้น พระพุทธเจ้าข้า”

“บุคคลใส่ก้อนเกลือลงในแม่น้ำคงคา เธอทั้งหลายเข้าใจเรื่องนั้นอย่างไร แม่น้ำคงคานั้นเค็ม ดื่มน้ำไม่ได้เพราะก้อนเกลือโน้นใช่หรือไม่”

เชิงอรรถ :

^๑ บุคคล ในที่นี้หมายถึงปุถุชนผู้ตกอยู่ในวงจรแห่งวัฏฏะ

^๒ เจริญกาย ในที่นี้หมายถึงเจริญกายานุสสนา คือการพิจารณาอาการที่ไม่สวยไม่งาม และไม่เที่ยงแห่งกายเป็นต้น (อง.ติก.อ. ๒/๑๐๑/๒๕๓, อง.ติก.ฐีกา ๒/๑๐๑/๒๕๘)

^๓ บุคคลผู้เจริญกาย เจริญศีล เจริญจิต เจริญปัญญา ในที่นี้หมายถึงพระชฌาสัพพสีนอาสาสะ (อง.ติก.อ. ๒/๑๐๑/๒๕๓)

^๔ มีอัตรภาพใหญ่ ในที่นี้หมายถึงมีคุณมาก (อง.ติก.อ. ๒/๑๐๑/๒๕๓)

^๕ อัครปมาณวิหारी หมายถึงผู้มีปากติดอยู่อย่างไม่มีราคะ โทสะ และโมหะซึ่งเป็นกิเลสที่แสดงลักษณะหรือจริตของบุคคล คำนี้เป็นชื่อของพระชฌาสัพ (อง.ติก.อ. ๒/๑๐๑/๒๕๓, อง.ติก.ฐีกา ๒/๑๐๑/๒๕๘)

พระสูตรตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๕. โฉนผลวรรค ๙. โฉนผลสูตร

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“ข้อนั้นเพราะเหตุไร”

“เพราะในแม่น้ำคงคานั้นมีห้วงน้ำใหญ่ น้ำนั้นจึงไม่เค็ม ต้มกินได้เพราะก้อนเกลือโน้น พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ก็ฉันทันเหมือนกันแล ทำบาปกรรมแม้เพียงเล็กน้อย บาปกรรมนั้นก็นำเขาไปสู่สุรกได้ ส่วนบุคคลบางคนในโลกนี้ทำบาปกรรมเพียงเล็กน้อยเช่นนั้นแล บาปกรรมนั้นให้ผลในปัจจุบันเท่านั้น ไม่ให้ผลแม้แต่น้อยในอัตภาพที่ ๒ ไม่จำเป็นต้องพุดถึงผลมาก”

บุคคลที่ทำบาปกรรมแม้เพียงเล็กน้อย บาปกรรมนั้นก็นำเขาไปสู่สุรกได้ คือบุคคลเช่นไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ไม่เจริญกาย ไม่เจริญศีล ไม่เจริญจิต ไม่เจริญปัญญา มีคุณน้อย มีอัตภาพน้อย มักอยู่เป็นทุกข์เพราะผลกรรมเล็กน้อย บุคคลเช่นนี้ทำบาปกรรมแม้เพียงเล็กน้อย บาปกรรมนั้นก็นำเขาไปสู่สุรกได้

บุคคลที่ทำบาปกรรมเพียงเล็กน้อยเช่นนั้นแล บาปกรรมนั้นให้ผลในปัจจุบันเท่านั้น ไม่ให้ผลแม้แต่น้อยในอัตภาพที่ ๒ ไม่จำเป็นต้องพุดถึงผลมาก คือบุคคลเช่นไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เจริญกาย เจริญศีล เจริญจิต เจริญปัญญาแล้ว มีคุณไม่น้อย มีอัตภาพใหญ่ เป็นอัครปมาณวิหารี บุคคลเช่นนี้ทำบาปกรรมเพียงเล็กน้อยเช่นนั้นแล บาปกรรมนั้นให้ผลในปัจจุบันเท่านั้น ไม่ให้ผลแม้แต่น้อยในอัตภาพที่ ๒ ไม่จำเป็นต้องพุดถึงผลมาก (๑)

บุคคลบางคนในโลกนี้ถูกจองจำเพราะทรัพย์กึ่งกหาปณะบ้าง ถูกจองจำเพราะทรัพย์หนึ่งกหาปณะบ้าง ถูกจองจำเพราะทรัพย์ร้อยกหาปณะบ้าง ส่วนบุคคลบางคนในโลกนี้ไม่ถูกจองจำเพราะทรัพย์กึ่งกหาปณะบ้าง ไม่ถูกจองจำเพราะทรัพย์หนึ่งกหาปณะบ้าง ไม่ถูกจองจำเพราะทรัพย์ตั้งร้อยกหาปณะบ้าง

พระสูตรตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๕. โลกผลวรรค ๙. โลกผลสูตร

บุคคลที่ถูกจองจำเพราะทรัพย์กึ่งกหาปณะบ้าง ถูกจองจำเพราะทรัพย์หนึ่งกหาปณะบ้าง ถูกจองจำเพราะทรัพย์ร้อยกหาปณะบ้าง คือบุคคลเช่นไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้ขัดสน มีสมบัติน้อย มีโภคะน้อย บุคคลเช่นนี้ย่อมถูกจองจำเพราะทรัพย์กึ่งกหาปณะบ้าง ถูกจองจำเพราะทรัพย์หนึ่งกหาปณะบ้าง ถูกจองจำเพราะทรัพย์ร้อยกหาปณะบ้าง

บุคคลที่ไม่ถูกจองจำเพราะทรัพย์กึ่งกหาปณะบ้าง ไม่ถูกจองจำเพราะทรัพย์หนึ่งกหาปณะบ้าง ไม่ถูกจองจำเพราะทรัพย์ตั้งร้อยกหาปณะบ้าง คือบุคคลเช่นไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก บุคคลเช่นนี้ย่อมไม่ถูกจองจำเพราะทรัพย์กึ่งกหาปณะบ้าง ไม่ถูกจองจำเพราะทรัพย์หนึ่งกหาปณะบ้าง ไม่ถูกจองจำเพราะทรัพย์ตั้งร้อยกหาปณะบ้าง ฉันได

บุคคลบางคนในโลกนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ทำบาปกรรมแม้เพียงเล็กน้อย บาปกรรมนั้นก็พาเขาไปสู่สุรกายได้ ส่วนบุคคลบางคนในโลกนี้ทำบาปกรรมเพียงเล็กน้อย เช่นนั้นแล บาปกรรมนั้นให้ผลในปัจจุบันเท่านั้น ไม่ให้ผลแม้แต่น้อยในอัตภาพที่ ๒ ไม่จำเป็นต้องพุดถึงผลมาก

บุคคลที่ทำบาปกรรมเพียงเล็กน้อย บาปกรรมนั้นก็พาเขาไปสู่สุรกายได้ คือบุคคลเช่นไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ไม่เจริญกาย ไม่เจริญศีล ไม่เจริญจิต ไม่เจริญปัญญา มีคุณน้อย มีอัตภาพน้อย มักอยู่เป็นทุกข์เพราะผลกรรมเล็กน้อย บุคคลเช่นนี้แล ทำบาปกรรมแม้เพียงเล็กน้อย บาปกรรมนั้นก็พาเขาไปสู่สุรกายได้

บุคคลที่ทำบาปกรรมเพียงเล็กน้อยเช่นนั้นแล บาปกรรมนั้นให้ผลในปัจจุบันเท่านั้น ไม่ให้ผลแม้แต่น้อยในอัตภาพที่ ๒ ไม่จำเป็นต้องพุดถึงผลมาก คือบุคคลเช่นไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เจริญกาย เจริญศีล เจริญจิต เจริญปัญญาแล้ว มีคุณไม่น้อย มีอัตภาพใหญ่ เป็นอัครปมาณวิหารี บุคคลเช่นนี้ทำบาปกรรมเพียงเล็กน้อยเช่นนั้นแล บาปกรรมนั้นให้ผลในปัจจุบันเท่านั้น ไม่ให้ผลแม้แต่น้อยในอัตภาพที่ ๒ ไม่จำเป็นต้องพุดถึงผลมาก (๒)

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๕. โฉนผลวรรค ๑๐. ปังสุโธวกสูตร

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้เจริญกาย เจริญศีล เจริญจิต เจริญปัญญาแล้ว มีคุณไม่น้อย มีอรรถภาพใหญ่ เป็นอัครปมาณบริหาริ บุคคลเช่นนี้ทำบาปกรรมเพียงเล็กน้อยเช่นนั้นแล บาปกรรมนั้นให้ผลในปัจจุบันเท่านั้น ไม่ให้ผลแม้แต่น้อยในอรรถภาพที่ ๒ ไม่จำเป็นต้องพุดถึงผลมาก

เจ้าของแกะหรือคนฆ่าแกะบางคนสามารถที่จะฆ่า จองจำ หรือเผาคนลักแกะ หรือทำตามที่ดินปรารถนา แต่บางคนไม่สามารถที่จะฆ่า จองจำ หรือเผาคนลักแกะ หรือทำตามที่ดินปรารถนาได้

เจ้าของแกะหรือคนฆ่าแกะที่สามารถที่จะฆ่า จองจำ หรือเผาคนลักแกะ หรือทำตามที่ดินปรารถนาได้ คือเจ้าของแกะหรือคนฆ่าแกะเช่นไร

คือ เจ้าของแกะหรือคนฆ่าแกะบางคนในโลกนี้ขัดสน มีสมบัติน้อย มีโภคะน้อย เจ้าของแกะหรือคนฆ่าแกะเช่นนี้ สามารถที่จะฆ่า จองจำ หรือเผาคนลักแกะ หรือทำตามที่ดินปรารถนาได้

เจ้าของแกะหรือคนฆ่าแกะที่ไม่สามารถที่จะฆ่า จองจำ หรือเผาคนลักแกะ หรือทำตามที่ดินปรารถนาได้ คือเจ้าของแกะหรือคนฆ่าแกะเช่นไร

คือ เจ้าของแกะหรือคนฆ่าแกะบางคนในโลกนี้เป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก เป็นพระราชา หรือมหาอำมาตย์ของพระราชา เจ้าของแกะหรือคนฆ่าแกะเช่นนี้ ไม่สามารถที่จะฆ่าจองจำ หรือเผาคนลักแกะ หรือทำตามที่ดินปรารถนาได้ แท้ที่จริง คนที่ประณมมือยอมขอเจ้าของแกะหรือคนฆ่าแกะได้ว่า "ขอท่านจงให้แกะหรือทรัพย์ที่มีมูลค่าเท่ากับแกะแก่ฉันด้วยเถิด" ฉันใด

บุคคลบางคนในโลกนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ทำบาปกรรมแม้เพียงเล็กน้อยเช่นนั้นแล บาปกรรมนั้นก็พาเขาไปสู่สุรก็ได้ ส่วนบุคคลบางคนในโลกนี้ทำบาปกรรมเพียงเล็กน้อยเช่นนั้นแล บาปกรรมนั้นให้ผลในปัจจุบันเท่านั้น ไม่ให้ผลแม้แต่น้อยในอรรถภาพที่ ๒ ไม่จำเป็นต้องพุดถึงผลมาก

บุคคลที่ทำบาปกรรมแม้เพียงเล็กน้อย บาปกรรมนั้นก็พาเขาไปสู่สุรได้คือบุคคลเช่นไร

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๕. โลกนผลวรรค ๑๐. ปังสุโธวกสูตร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ไม่เจริญกาย ไม่เจริญศีล ไม่เจริญจิต ไม่เจริญปัญญา มีคุณน้อย มีอรรถภาพน้อย มักอยู่เป็นทุกข์เพราะผลกรรมเล็กน้อย บุคคลเช่นนี้แล ทำบาปกรรมแม้เพียงเล็กน้อย บาปกรรมนั้นก็พาเขาไปสู่รอกได้

บุคคลที่ทำบาปกรรมเพียงเล็กน้อยเช่นนั้นแล บาปกรรมนั้นให้ผลในปัจจุบันเท่านั้น ไม่ให้ผลแม้แต่น้อยในอรรถภาพที่ ๒ ไม่จำเป็นต้องพุดถึงผลมาก คือบุคคลเช่นไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เจริญกาย เจริญศีล เจริญจิต เจริญปัญญาแล้ว มีคุณไม่น้อย มีอรรถภาพใหญ่ เป็นอัครปมาณวิหารี บุคคลเช่นนี้ทำบาปกรรมเพียงเล็กน้อยเช่นนั้นแล บาปกรรมนั้นให้ผลในปัจจุบันเท่านั้น ไม่ให้ผลแม้แต่น้อยในอรรถภาพที่ ๒ ไม่จำเป็นต้องพุดถึงผลมาก (๓)

ภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดฟังกล่าวอย่างนี้ว่า “บุคคลนี้ทำกรรมไว้อย่างใด ๆ เขาจะต้องเสวยกรรมนั้นอย่างนั้น ๆ” เมื่อเป็นเช่นนั้น การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ย่อมมีไม่ได้ โอกาสที่จะทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบย่อมไม่ปรากฏ ส่วนผู้ใดฟังกล่าวอย่างนี้ว่า “บุคคลนี้ทำกรรมที่ต้องเสวยผลไว้อย่างใด ๆ เขาต้องเสวยผลของกรรมนั้นอย่างนั้น ๆ” เมื่อเป็นเช่นนั้น การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ย่อมมีได้ โอกาสที่จะทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบย่อมปรากฏ

โลกนผลสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. ปังสุโธวกสูตร

ว่าด้วยคนล้างฝุ่นล้างทอง

[๑๐๒] ภิกษุทั้งหลาย ทองมีสิ่งที่ทำให้เศร้าหมองอย่างหยาบ คือ ดินร่วนทราย ก้อนกรวด และกระเบื้อง คนล้างฝุ่นหรือลูกลมมือของคนล้างฝุ่น ร่อนทองนั้นในรังกน้ำแล้ว ล้างซ้ำหลาย ๆ ครั้ง เมื่อสิ่งที่ทำให้เศร้าหมองอย่างหยาบนั้นถูกทำให้หมดไป ลีนไปแล้ว ทองยังคงมีสิ่งที่ทำให้เศร้าหมองอย่างกลาง คือ ก้อนกรวดอย่างละเอียด ทรายอย่างหยาบ คนล้างฝุ่นหรือลูกลมมือของคนล้างฝุ่น ล้างทองนั้น

พระสูตรตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๕. โฉนผลวรรค ๑๐. ปังสุโธวกสูตร

ข้าหลาย ๆ ครั้ง เมื่อสิ่งที่ทำให้เศร้าหมองอย่างกลางนั้นถูกทำให้หมดไป สิ้นไปแล้ว ทองยังมีสิ่งที่ทำให้เศร้าหมองอย่างละเอียด คือ ทรายอย่างละเอียด และสะเก็ด กะล่ำฟัก คนล้างฝุ่นหรือลูกมือของคนล้างฝุ่น ล้างทองนั้นข้าหลาย ๆ ครั้ง เมื่อสิ่งที่ทำให้เศร้าหมองอย่างละเอียดนั้นถูกทำให้หมดไป สิ้นไปแล้ว ก็ยังคงเหลือเขม่าทองอยู่อีก ข้างทองหรือลูกมือของข้างทอง ใส่ทองลงในเบ้าหลอม เป่าทองนั้น เป่าแล้วเป่าอีก เป่าจนได้ที ทองนั้นก็ยังไม่ติดสนิทแนบเป็นเนื้อเดียวกัน ยังไม่หายกระด้าง ไม่อ่อน ใ้การไม่ได้ ไม่ผุดผ่อง แดกง่ายและใ้งานได้ไม่ดี ข้างทองหรือลูกมือของข้างทองเป่าทองนั้น เป่าแล้วเป่าอีก เป่าจนได้ทีในสมัยใด สมัยนั้น ทองนั้นถูกเป่า ถูกเป่าแล้วเป่าอีก ถูกเป่าจนได้ที ติดสนิทแนบเป็นเนื้อเดียวกันหมดความกระด้าง เป็นของอ่อน ใ้การได้ ผุดผ่อง ไม่แดกง่าย ใ้งานได้ดี เขามุ่งหมายจะทำเครื่องประดับชนิดใด ๆ คือ แผ่นทอง ต่างหู สร้อยคอ หรือมาลัยทอง เครื่องประดับชนิดนั้น ย่อมอำนวยการประโยชน์ให้เขาได้ ฉันใด

ฉันนั้นเหมือนกันแล อุปกิเลสอย่างหยาบ คือ กายทุจริต(ความประพฤติชั่วด้วยกาย) วจีทุจริต(ความประพฤติชั่วด้วยวาจา) มโนทุจริต(ความประพฤติชั่วด้วยใจ)ของภิกษุผู้บำเพ็ญอธิจิตยังมีอยู่ ภิกษุผู้มีความคิด เป็นคนฉลาด ละบรรเทาอุปกิเลสอย่างหยาบนั้น ทำให้สิ้นไป ใ้ถึงความไม่มี เมื่อละได้เด็ดขาดทำให้สิ้นไปแล้ว อุปกิเลสอย่างกลาง คือ กามวิตก(ความตรึกในทางกาม) พยาบาทวิตก(ความตรึกในทางพยาบาท) วิหิงสาวิตก(ความตรึกในความเบียดเบียน)ของภิกษุผู้บำเพ็ญอธิจิตยังมีอยู่ ภิกษุผู้มีความคิด เป็นคนฉลาด ละ บรรเทาอุปกิเลสอย่างกลางนั้น ทำให้สิ้นไป ใ้ถึงความไม่มี เมื่อละได้เด็ดขาด ทำให้สิ้นไปแล้ว อุปกิเลสอย่างละเอียด คือ ความนึกคิดถึงชาติ ความนึกคิดถึงชนบท และความนึกคิดที่ประกอบด้วยความไม่ดูหมิ่นของภิกษุผู้บำเพ็ญอธิจิตยังมีอยู่ ภิกษุผู้มีความคิด เป็นคนฉลาด ละ บรรเทาอุปกิเลสอย่างละเอียดนั้น ทำให้สิ้นไป ใ้ถึงความไม่มี เมื่อละได้เด็ดขาด ทำให้สิ้นไปแล้ว ก็ยังมีธรรมวิตกเหลืออยู่ สมานนั้นยังไม่สงบ ไม่ประณีต ไม่ได้ความสงบระงับ ยังไม่บรรลุภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ยังมีการข่มห้ามกิเลสด้วยธรรมเครื่องปรุงแต่งอยู่

พระสูตรตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๕. โฉนพลวรรค ๑๐. ปังสุโธวกสูตร

ภิกษุทั้งหลาย มีสมัย^๑ที่จิตตั้งมั่นอยู่ภายใน สงบนิ่งอยู่ มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่ง ผุดขึ้นตั้งมั่นอยู่ สมานนั้นเป็นธรรมสงบ ประณีต ใต้ความสงบระงับ ถึงภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีการขมห้ามกิเลสด้วยธรรมเครื่องปรุงแต่ง และภิกษุนั้นจะน้อมจิตไปเพื่อทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งซึ่งธรรมที่ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งใด ๆ เมื่อมีเหตุแห่งสติ^๒ เธอย่อมบรรลุความเป็นผู้เหมาะสมที่จะประจักษ์ชัดในธรรมนั้น ๆ

ถ้าภิกษุนั้นหวังว่า “เราพึงแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวแสดงเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนแสดงเป็นคนเดียวก็ได้ แสดงให้ปรากฏหรือให้หายไปก็ได้ ทะลฝ่า กำแพง และภูเขาไปได้ไม่ติดขัดเหมือนไปในที่ว่างก็ได้ ผุดขึ้นหรือตกลงในแผ่นดินเหมือนไปในน้ำก็ได้ เดินบนน้ำโดยที่น้ำไม่แยกเหมือนเดินบนแผ่นดินก็ได้ นั่งขัดสมาธิเหาะไปในอากาศเหมือนนกบินไปก็ได้ ใช้ฝ่ามือลูบคลำดวงจันทร์และดวงอาทิตย์อันมีฤทธิ์มากมีอำนาจมากก็ได้ ใช้อำนาจทางกายไปจนถึงพรหมโลกก็ได้” เมื่อมี เหตุแห่งสติ^๒ เธอย่อมบรรลุความเป็นผู้เหมาะสมที่จะประจักษ์ชัดในธรรมนั้น ๆ

ถ้าภิกษุนั้นหวังว่า “เราพึงได้ยินเสียง ๒ ชนิด คือเสียงทิพย์และเสียงมนุษย์ ทั้งที่อยู่ไกลและใกล้ด้วยหุทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์” เมื่อมีเหตุแห่งสติ เธอย่อมบรรลุความเป็นผู้เหมาะสมที่จะประจักษ์ชัดในธรรมนั้น ๆ

ถ้าภิกษุนั้นหวังว่า “เราพึงกำหนดรู้จิตของสัตว์และบุคคลอื่นได้ด้วยจิตของตน คือ จิตมีราคะก็รู้ว่ามีราคะ หรือปราศจากราคะก็รู้ว่าปราศจากราคะ จิตมีโทสะก็รู้ว่ามีโทสะ หรือปราศจากโทสะก็รู้ว่าปราศจากโทสะ จิตมีโมหะก็รู้ว่ามีโมหะ หรือปราศจากโมหะก็รู้ว่าปราศจากโมหะ จิตหดหู่ก็รู้ว่าหดหู่ หรือฟุ้งซ่านก็รู้ว่าฟุ้งซ่าน จิตเป็นมหัคคตะ^๓ก็รู้ว่า เป็นมหัคคตะ หรือไม่เป็นมหัคคตะก็รู้ว่าไม่เป็นมหัคคตะ จิตมีจิตอื่นยิ่งกว่าก็รู้ว่า มีจิตอื่นยิ่งกว่า หรือไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่าก็รู้ว่าไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า จิตเป็นสมาธิก็รู้ว่า เป็นสมาธิ หรือไม่เป็นสมาธิก็รู้ว่าไม่เป็นสมาธิ จิตหลุดพ้นก็รู้ว่า หลุดพ้น หรือไม่หลุดพ้นก็รู้ว่าไม่หลุดพ้น” เมื่อมีเหตุแห่งสติ เธอย่อมบรรลุความเป็นผู้เหมาะสมที่จะประจักษ์ชัดในธรรมนั้น ๆ

เชิงอรรถ :

^๑ สมัย ในที่นี้หมายถึงกาลที่ได้รับสัปปายะ (ความเหมาะสม) ๕ ประการ คือ อุดสัปปายะ อาหารสัปปายะ เสนาสนะสัปปายะ ปุคคลสัปปายะ และธัมมัสสวนสัปปายะ (อง.ติก.อ. ๒/๑๐๒/๒๕๔)

^๒ เหตุแห่งสติ ในที่นี้คือฌานที่เป็นบาท (ปัพพเหตุ) แห่งอภิญญา (อง.ติก.อ. ๒/๑๐๒/๑๕๔)

^๓ มหัคคตะ แปลว่า ถึงความเป็นใหญ่ หมายถึงจิตที่ถึงฌานสมาบัติ

พระสูตรต้นตอปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๕. โลกนผลวรรค ๑๐. ปังสุโธวกสูตร

ถ้าภิกษุนั้นหวังว่า “เราพึงระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ คือ ๑ ชาติบ้าง ๒ ชาติบ้าง ๓ ชาติบ้าง ๔ ชาติบ้าง ๕ ชาติบ้าง ๑๐ ชาติบ้าง ๒๐ ชาติบ้าง ๓๐ ชาติบ้าง ๔๐ ชาติบ้าง ๕๐ ชาติบ้าง ๑๐๐ ชาติบ้าง ๑,๐๐๐ ชาติบ้าง ๑๐๐,๐๐๐ ชาติบ้าง ตลอดสังวัฏฏกัปเป็นอันมากบ้าง ตลอดวิวัฏฏกัปเป็นอันมากบ้าง ตลอดสังวัฏฏกัปและวิวัฏฏกัปเป็นอันมากบ้าง ว่า “ในภพโน้น เรามีชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้น ๆ จุตจากภพนั้นก็ไปเกิดในภพโน้น แม้ในภพนั้น เราก็มียชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุข ทุกข์ และมีอายุอย่างนั้น ๆ จุตจากภพนั้นจึงมาเกิดในภพนี้ เราพึงระลึกชาติก่อนได้หลายชาติพร้อมทั้งลักษณะทั่วไปและชีวประวัติอย่างนี้” เมื่อมีเหตุแห่งสติ เธอย่อมบรรลุความเป็นผู้เหมาะสมที่จะประจักษ์ชัดในธรรมนั้น ๆ

ถ้าภิกษุนั้นหวังว่า “เราเห็นหมู่มสัตว์ผู้กำลังจติ(เคลื่อน) กำลังเกิด ทั้งชั้นต่ำและชั้นสูง งามและไม่งาม เกิดดีและเกิดไม่ดี ด้วยดาตทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์ พึงรู้ชัดถึงหมู่มสัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า “หมู่มสัตว์ที่ประกอบกายทุจริต วาจทุจริต และมโนทุจริต กล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นผิด ชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิด พวกเขาหลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก แต่หมู่มสัตว์ที่ประกอบกายสุจริต วาสุจริต และมโนสุจริต ไม่กล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นชอบ ชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบ พวกเขาหลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ เราพึงเห็นหมู่มสัตว์ผู้กำลังจติ กำลังเกิด ทั้งชั้นต่ำและชั้นสูง งามและไม่งาม เกิดดีและเกิดไม่ดี ด้วยดาตทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์ พึงรู้ชัดถึงหมู่มสัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมอย่างนี้แล” เมื่อมีเหตุแห่งสติ เธอย่อมบรรลุความเป็นผู้เหมาะสมที่จะประจักษ์ชัดในธรรมนั้น ๆ

ถ้าภิกษุนั้นหวังว่า “เราพึงทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะ เพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน” เมื่อมีเหตุแห่งสติ เธอย่อมบรรลุความเป็นผู้เหมาะสมที่จะประจักษ์ชัดในธรรมนั้น ๆ

ปังสุโธวกสูตรที่ ๑๐ จบ

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑนาสก]

๕. โลกผลวรรค ๑๑. นิมิตตสูตร

๑๑. นิมิตตสูตร

ว่าด้วยนิมิต

[๑๐๓] ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้บำเพ็ญอธิจิต^๑พึงมนสิการนิมิต ๓ ประการตามสมควรแก่เวลา คือ

๑. พึงมนสิการสมาธินิมิต^๒ตามสมควรแก่เวลา
๒. พึงมนสิการปักคณินิมิต^๓ตามสมควรแก่เวลา
๓. พึงมนสิการอุเบกขานิมิต^๔ตามสมควรแก่เวลา

ถ้าภิกษุผู้บำเพ็ญอธิจิตพึงมนสิการเฉพาะสมาธินิมิตอย่างเดียว เป็นไปได้ที่จิตนั้นจะพึงเป็นไปเพื่อความเกียจคร้าน ถ้าภิกษุผู้บำเพ็ญอธิจิตพึงมนสิการเฉพาะปักคณินิมิตอย่างเดียว เป็นไปได้ที่จิตนั้นจะพึงเป็นไปเพื่อความฟุ้งซ่าน ถ้าภิกษุผู้บำเพ็ญอธิจิตพึงมนสิการเฉพาะอุเบกขานิมิตอย่างเดียว เป็นไปได้ที่จิตนั้นจะไม่พึงตั้งมั่นด้วยดีเพื่อความสิ้นอาสวะ แต่เมื่อใดที่ภิกษุผู้บำเพ็ญอธิจิตมนสิการสมาธินิมิตตามสมควรแก่เวลา มนสิการปักคณินิมิตตามสมควรแก่เวลา และมนสิการอุเบกขานิมิตตามสมควรแก่เวลา เมื่อนั้น จิตนั้นย่อมอ่อน เหมาะแก่การใช้งาน ผุดผ่อง และไม่เสียหาย ตั้งมั่นด้วยดีเพื่อความสิ้นอาสวะ

เปรียบเหมือนช่างทองหรือลูกมือของช่างทองเตรียมเบ้า เอาคีมคีบทองใส่ลงในปากเบ้า แล้วสูบลมตามสมควรแก่เวลา เอาน้ำประพรมตามสมควรแก่เวลา พังดูตามสมควรแก่เวลา ถ้าช่างทองหรือลูกมือของช่างทองพึงสูบลมทองนั้นอย่างเดียวยังเป็นไปได้ที่ทองนั้นพึงไหม้ ถ้าช่างทองหรือลูกมือของช่างทองพึงเอาน้ำประพรมทองนั้นอย่างเดียวยังเป็นไปได้ที่ทองนั้นพึงเย็น ถ้าช่างทองหรือลูกมือของช่างทองพึงพังดูทองนั้นอย่างเดียวยังเป็นไปได้ที่ทองนั้นไม่สุกทั่วถึง แต่เมื่อใด ช่างทองหรือลูกมือ

เชิงอรรถ :

^๑ อธิจิต ในที่นี้หมายถึงสมถวิปัสสนาจิต (จิตในสมถะและวิปัสสนา) (อง.ติก.อ. ๒/๑๐๓/๒๕๕)

^๒ สมาธินิมิต หมายถึงสภาวะที่จิตแน่วแน่มิอาจมีอารมณ์เดียว (เอกัคคตา) เป็นเหตุ (อง.ติก.อ. ๒/๑๐๓/๒๕๕)

^๓ ปักคณินิมิต หมายถึงความเพียรที่เป็นเหตุ (อง.ติก.อ. ๒/๑๐๓/๒๕๕)

^๔ อุเบกขานิมิต หมายถึงสภาวะเป็นกลาง ๆ (มีขณัตตภาวะ) ที่เป็นเหตุ (อง.ติก.อ. ๒/๑๐๓/๒๕๕)

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑาสก]

๕. โลกนผลวรรค ๑๑. นิमितตสูตร

ของช่างทองสุบลมทองนั้นตามสมควรแก่เวลา เอาน้ำประพรมตามสมควรแก่เวลา
เฟ่งดูตามสมควรแก่เวลา ทองนั้นยอมอ่อน ใช้งานได้ ผุดผ่องและไม่แตกง่าย ใช้งาน
ได้ดี และช่างทองหรือลูกมือของช่างทองมุ่งหมายจะทำเครื่องประดับชนิดใด ๆ คือ
แผ่นทอง ต่างหู สร้อยคอ หรือมาลัยทอง ทองนั้น ยอมอำนวยประโยชน์ให้เขาได้
แม้จันใด

ภิกษุผู้บำเพ็ญอธิจิตก็จันนั้นเหมือนกัน พึงมนสิการนิमित ๓ ประการ ตาม
สมควรแก่เวลา คือ

๑. พึงมนสิการสมาธินิमितตามสมควรแก่เวลา
๒. พึงมนสิการปักคณินิमतตามสมควรแก่เวลา
๓. พึงมนสิการอุเบกขานิमतตามสมควรแก่เวลา

ถ้าภิกษุผู้บำเพ็ญอธิจิตพึงมนสิการเฉพาะสมาธินิमतอย่างเดียว เป็นไปได้ที่จิตนั้น
จะพึงเป็นไปเพื่อความเกียจคร้าน ถ้าภิกษุผู้บำเพ็ญอธิจิตพึงมนสิการเฉพาะ ปักค
ณินิमतอย่างเดียว เป็นไปได้ที่จิตนั้นจะพึงเป็นไปเพื่อความฟุ้งซ่าน ถ้าภิกษุผู้บำเพ็ญ
อธิจิตพึงมนสิการเฉพาะอุเบกขานิमतอย่างเดียว เป็นไปได้ที่จิตนั้นจะไม่พึงตั้งมั่น
ด้วยดีเพื่อความสิ้นอาสวะ แต่เมื่อใดที่ภิกษุผู้บำเพ็ญอธิจิตมนสิการสมาธินิमतตาม
สมควรแก่เวลา มนสิการปักคณินิमतตามสมควรแก่เวลา และมนสิการอุเบกขา-
นิमतตามสมควรแก่เวลา เมื่อนั้น จิตนั้นยอมอ่อน เหมาะแก่การใช้งาน ผุดผ่อง
และไม่เสียหาย ตั้งมั่นด้วยดีเพื่อความสิ้นอาสวะ และภิกษุนั้นยอมโน้มจิตไปเพื่อ
ทำให้แจ้งธรรมที่ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญายิ่งใด ๆ เมื่อมีเหตุแห่งสติ เธอยอมบรรล
ความเป็นผู้เหมาะสมที่จะประจักษ์ชัดในธรรมนั้น ๆ

ถ้าภิกษุนั้นหวังว่า “เราพึงแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง ฯลฯ^๑ พึงทำให้แจ้ง ฯลฯ
เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน” เมื่อมีเหตุแห่งสติ เธอยอมบรรลความเป็นผู้เหมาะสมที่จะ
ประจักษ์ชัดในธรรมนั้น ๆ

นิमितตสูตรที่ ๑๑ จบ

โลกนผลวรรคที่ ๕ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเนื้อความเต็มในข้อ ๑๐๒ (ปึงสุโรวกสูตร)

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ดิกนิบาต [๒. ทุติยปิณฑนาสก]

๕. โฉนผลวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

- | | |
|--------------------|---------------------|
| ๑. อัศจรรย์สูตร | ๒. ปวิเวกสูตร |
| ๓. สรทสูตร | ๔. ปริสาสูตร |
| ๕. ปฐมอาขานียสูตร | ๖. ทุติยอาขานียสูตร |
| ๗. ตติยอาขานียสูตร | ๘. โปตถกสูตร |
| ๙. โฉนผลสูตร | ๑๐. ปังสุโธวกสูตร |
| ๑๑. นิमितตสูตร | |

ทุติยปิณฑนาสก จบบริบูรณ์

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๑. สัมโพธวรรค ๑. ปุพเพวสัมโพธสูตร

๓. ตติยปิณฑาสก

๑. สัมโพธวรรค

หมวดว่าด้วยการตรัสรู้

๑. ปุพเพวสัมโพธสูตร

ว่าด้วยความดำริก่อนตรัสรู้

[๑๐๔] ภิกษุทั้งหลาย เมื่อก่อนเราเป็นพระโพธิสัตว์ยังไม่ได้ตรัสรู้ ได้มีความคิดตั้งนี้ว่า “ในโลก อะไรหนอเป็นคุณ อะไรเป็นโทษ อะไรเป็นเครื่องสลัดออก” เรานั้นได้มีความคิดตั้งนี้ว่า “สภาพที่สุขโสมนัสอาศัยโลกเกิดขึ้นนี้เป็นคุณในโลก สภาพที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา เป็นโทษในโลก ธรรมเป็นที่กำจัดฉันทราคะ ธรรมเป็นที่ละฉันทราคะ^๑เป็นเครื่องสลัดออกไปในโลก”

ภิกษุทั้งหลาย ตราบใจ เรายังไม่รู้คุณของโลกโดยความเป็นคุณ โทษโดยความเป็นโทษ และเครื่องสลัดออกไปโดยความเป็นเครื่องสลัดออกไปตามความเป็นจริง ตรานั้น เราจะยังไม่ปฏิญาณตนว่าเป็นผู้ตรัสรู้หลุดตรัสรู้มาสัมโพธิญาณในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย

แต่เมื่อใด เรารู้คุณของโลกโดยความเป็นคุณ โทษโดยความเป็นโทษ และเครื่องสลัดออกไปโดยความเป็นเครื่องสลัดออกไป เมื่อนั้นเราจึงปฏิญาณตนว่าเป็นผู้ตรัสรู้หลุดตรัสรู้มาสัมโพธิญาณในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย

ก็แลญาณทัสสนะ^๒เกิดขึ้นแล้วแก่เราว่า “วิมุตติของเราไม่กำเริบ ชาตินี้เป็นชาติสุดท้าย บัดนี้ภพใหม่ไม่มีอีก”

ปุพเพวสัมโพธสูตรที่ ๑ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ธรรมเป็นที่กำจัดฉันทราคะ ธรรมเป็นที่ละฉันทราคะ หมายถึงนิพพาน (อภ.ตีก.อ. ๒/๑๐๔/๒๕๗)

^๒ ญาณทัสสนะ หมายถึงปัจจุเวกขณะญาณ ญาณหยั่งรู้ด้วยการพิจารณาทบทวน คือสำรวจจรรวมรรคผล กิเลสที่ละแล้ว กิเลสที่เหลืออยู่ และนิพพาน (เว้นพระอรหันต์ไม่มีการพิจารณากิเลสที่ยังเหลืออยู่) (อภ.ตีก.อ. ๒/๑๐๔/๒๕๗)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า :๓๔๘ }

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๑. สัมโพธวรรค ๓. ทุตติยอัสนาสทสูตร

๒. ปฐมอัสนาสทสูตร

ว่าด้วยคุณของโลก สูตรที่ ๑

[๑๐๕] ภิกษุทั้งหลาย เราได้เที่ยวแสวงหาคุณของโลก ได้พบคุณในโลกแล้ว
คุณในโลกมีประมาณเท่าใด เราเห็นคุณประมาณเท่านั้นดีแล้วด้วยปัญญา

เราได้เที่ยวแสวงหาโทษของโลก ได้พบโทษในโลกแล้ว โทษในโลกมีประมาณเท่าใด
เราเห็นโทษประมาณเท่านั้นดีแล้วด้วยปัญญา

เราได้เที่ยวแสวงหาเครื่องสลัดโลกออกไป ได้พบเครื่องสลัดโลกออกไป
เครื่องสลัดออกไปในโลกมีประมาณเท่าใด เราเห็นเครื่องสลัดโลกออกไปประมาณ
เท่านั้นดีแล้วด้วยปัญญา

ตราบใด เรายังไม่รู้คุณของโลกโดยความเป็นคุณ โทษโดยความเป็นโทษ และ
เครื่องสลัดออกไปโดยความเป็นเครื่องสลัดออกไปตามความเป็นจริง ตราบนั้น เรา
จะยังไม่ปฏิบัติญาณว่าเป็นผู้ตรัสรู้อรหันตสัมมาสัมโพธิญาณในโลกพร้อมทั้งเทวโลก
มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย

แต่เมื่อใด เรารู้คุณของโลกโดยความเป็นคุณ โทษโดยความเป็นโทษ และเครื่อง
สลัดออกไปโดยความเป็นเครื่องสลัดออกไปตามความเป็นจริง เมื่อนั้น เราจึง
ปฏิบัติญาณว่าเป็นผู้ตรัสรู้อรหันตสัมมาสัมโพธิญาณในโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก
พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

ก็แลญาณทัสสนะเกิดขึ้นแก่เราว่า "วิมุตติของเราไม่กำเรบ ชาตินี้เป็นชาติสุด
ท้าย บัดนี้ภพใหม่ไม่มีอีก"

ปฐมอัสนาสทสูตรที่ ๒ จบ

๓. ทุตติยอัสนาสทสูตร

ว่าด้วยคุณของโลก สูตรที่ ๒

[๑๐๖] ภิกษุทั้งหลาย ก็ถ้าคุณในโลกนี้จักไม่มีแล้ว สัตว์ทั้งหลายก็ไม่พึง
ติดใจในโลก แต่เพราะคุณในโลกมีอยู่ สัตว์ทั้งหลายจึงติดใจในโลก

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๑. สัมโพธวรรค ๔. สมณพราหมณสูตร

ถ้าโทษในโลกจักไม่มีแล้ว สัตว์ทั้งหลายก็ไม่พึงเบื่อหน่ายในโลก แต่เพราะโทษ
ในโลกมีอยู่ สัตว์ทั้งหลายจึงเบื่อหน่ายในโลก

ก็ถ้าเครื่องสลัดออกไปในโลกจักไม่มีแล้ว สัตว์ทั้งหลายก็ไม่พึงสลัดออกไปจากโลก
แต่เพราะเครื่องสลัดออกไปในโลกมีอยู่ สัตว์ทั้งหลายจึงสลัดออกไปจากโลก

ตราบใด สัตว์ทั้งหลายยังไม่รู้คุณของโลกโดยความเป็นคุณ โทษของโลกโดย
ความเป็นโทษ และเครื่องสลัดออกไปโดยความเป็นเครื่องสลัดออกไปตามความเป็นจริง
ตราบนั้น สัตว์ทั้งหลายจะออกไป หลุดไป พ้นไปจากโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก
พรหมโลก จากหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย มีใจ
ปราศจากขีดคั่นอยู่ไม่ได้เลย

แต่เมื่อใด สัตว์ทั้งหลายรู้คุณของโลกโดยความเป็นคุณ โทษของโลกโดย
ความเป็นโทษ และเครื่องสลัดออกไปโดยความเป็นเครื่องสลัดออกไปตามความเป็นจริง
เมื่อนั้น สัตว์ทั้งหลายย่อมออกไป หลุดไป พ้นไปจากโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก
พรหมโลก จากหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย มีใจ
ปราศจากขีดคั่นอยู่ได้

ทติยอัสดาสสูตรที่ ๓ จบ

๔. สมณพราหมณสูตร

ว่าด้วยผู้ควรยกย่องว่าเป็นสมณะและพราหมณ์

[๑๐๗] ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์ผู้ไม่รู้คุณของโลกโดยความเป็น
คุณ โทษของโลกโดยความเป็นโทษ และเครื่องสลัดออกไปโดยความเป็นเครื่องสลัด
ออกไปตามความเป็นจริง เราไม่ยกย่องว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ หรือเป็นพราหมณ์
ในหมู่พราหมณ์ และท่านเหล่านั้นไม่ชื่อว่าทำให้แจ้งคุณของความเป็นสมณะและ
คุณของความเป็นพราหมณ์ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน

แต่สมณะหรือพราหมณ์ผู้รู้คุณของโลกโดยความเป็นคุณของโลก โทษของโลก
โดยความเป็นโทษ และเครื่องสลัดออกไปโดยความเป็นเครื่องสลัดออกไปตามความ

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๑. สัมโพธวรรค ๖. อดีตติสูตร

เป็นจริง เรายกย่องว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ หรือเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์
และท่านเหล่านั้นชื่อว่าทำให้แจ้งคุณของความเป็นสมณะและคุณของความเป็นพราหมณ์
ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน

สมณพราหมณสูตรที่ ๔ จบ

๕. รุณณสูตร

ว่าด้วยการขับร้องคือการร้องไห้ในอริยวินัย

[๑๐๘] ภิกษุทั้งหลาย การขับร้องคือการร้องไห้ในอริยวินัย การฟ้อนรำคือ
ความเป็นบ้าในอริยวินัย การหัวเราะจนเห็นฟันมากเกินไปคือความเป็นเด็กในอริยวินัย
เพราะเหตุนั้นแล เธอทั้งหลายจงละโดยเด็ดขาดในการขับร้องและการฟ้อนรำ
เมื่อเธอทั้งหลายมีความเบื่อกับงานในธรรม เพียงแค่อิมแย้มก็เพียงพอแล้ว

รุณณสูตรที่ ๕ จบ

๖. อดีตติสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่เสพไม่รู้จักอิม

[๑๐๙] ภิกษุทั้งหลาย ความอิมในการเสพสิ่ง ๓ ประการ ย่อมไม่มี
ความอิมในการเสพสิ่ง ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ความอิมในการนอนหลับ
๒. ความอิมในการเสพเครื่องดื่มคือสุราและเมรัย
๓. ความอิมในการเสพเมถุนธรรม

ภิกษุทั้งหลาย ความอิมในการเสพสิ่ง ๓ ประการนี้แลย่อมไม่มี

อดีตติสูตรที่ ๖ จบ

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๑. สัมโพธวรรค ๗. อรักขิตสูตร

๗. อรักขิตสูตร

ว่าด้วยผู้ไม่รักษาจิต

[๑๑๐] ครั้งนั้น อนาคตนิทกคหบดีเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวาย
อภิवाทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับอนาคตนิทกคหบดีดังนี้ว่า

คหบดี เมื่อบุคคลไม่รักษาจิต ชื่อว่าไม่รักษากายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม
เขาผู้ไม่รักษากายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม ย่อมมีกายกรรม วจีกรรม และ
มโนกรรมเปี้ยกข่ม เขาผู้มีกายกรรม วจีกรรม และมโนกรรมเปี้ยกข่ม ย่อมมี
กายกรรม วจีกรรม และมโนกรรมเสียหาย เขาผู้มีกายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม
เสียหาย ย่อมมีการตายที่ไม่ดี กาลกิริยา(การตาย)ก็ไม่งาม

เมื่อเรือนยอดมุงไว้มืด ยอดเรือน ไม้กลอน และฝาเรือนชื่อว่าไม่ได้รับการ
รักษา ยอดเรือน ไม้กลอน และฝาเรือนชื่อว่าถูกฝนร่ำรด ยอดเรือน ไม้กลอน
และฝาเรือนก็ผุพัง แม้ฉนใจ

เมื่อบุคคลไม่รักษาจิต ฯลฯ ย่อมมีการตายที่ไม่ดี กาลกิริยาก็ไม่งาม ก็ฉน
นั้นเหมือนกัน

เมื่อบุคคลรักษาจิต ชื่อว่ารักษากายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม เขา
ผู้รักษากายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม ย่อมมีกายกรรม วจีกรรม และ
มโนกรรมที่ไม่เปี้ยกข่ม เขาผู้มีกายกรรม วจีกรรม และมโนกรรมที่ไม่เปี้ยกข่ม
ย่อมมีกายกรรม วจีกรรม และมโนกรรมที่ไม่เสียหาย เขาผู้มีกายกรรม วจีกรรม
และมโนกรรมไม่เสียหาย ย่อมมีการตายที่ดี กาลกิริยาที่งาม

เมื่อเรือนยอดมุงไว้ดี ยอดเรือน ไม้กลอน และฝาเรือนชื่อว่าได้รับการรักษา
ยอดเรือน ไม้กลอน และฝาเรือนชื่อว่าไม่ถูกฝนร่ำรด ยอดเรือน ไม้กลอน
ฝาเรือนก็ไม่ผุพัง แม้ฉนใจ

คหบดี เมื่อบุคคลรักษาจิต ฯลฯ ย่อมมีการตายที่ดี กาลกิริยาที่งาม ก็ฉนน
เหมือนกัน

อรักขิตสูตรที่ ๗ จบ

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ตักขนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๑. สัมโพธวรรค ๙. ปฐมนิทานสูตร

๘. พยาบันนสูตร ว่าด้วยจิตถึงความผิตปกติ

[๑๑๑] ครั้งนั้น อนาถบิณฑิกคหบดีเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวาย
อภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับอนาถบิณฑิกคหบดีดังนี้ว่า
คหบดี เมื่อจิตถึงความผิตปกติ แม้กายกรรม วจีกรรม และมโนกรรมก็ถึง
ความผิตปกติ เขาผู้มีกายกรรม วจีกรรม และมโนกรรมถึงความผิตปกติ ย่อมมี
การตายที่ไม่ดี กาลกิริยาก็ไม่งาม

เมื่อเรื่อนยอดมุงไว้มันดี ยอดเรื่อน ไหมกลอน และฝาเรื่อนย่อมถึงความผิต
ปกติแม้จันใจ เมื่อจิตถึงความผิตปกติ ฯลฯ ย่อมมีการตายที่ไม่ดี กาลกิริยาก็ไม่งาม
จันนั้นเหมือนกัน

เมื่อจิตไม่ถึงความผิตปกติ แม้กายกรรม วจีกรรม และมโนกรรมก็ไม่ถึง
ความผิตปกติ เขาผู้มีกายกรรม วจีกรรม และมโนกรรมไม่ถึงความผิตปกติ ย่อม
มีการตายที่ดี กาลกิริยาก็งาม

เมื่อเรื่อนยอดมุงไว้ดี มันยอดเรื่อน ไหมกลอน ฝาเรื่อนก็ไม่ถึงความผิตปกติ
แม้จันใจ

คหบดี เมื่อจิตไม่ถึงความผิตปกติ ฯลฯ ย่อมมีการตายที่ดี กาลกิริยาก็งาม
จันนั้นเหมือนกัน

พยาบันนสูตรที่ ๘ จบ

๙. ปฐมนิทานสูตร ว่าด้วยเหตุให้เกิดกรรม สูตรที่ ๑

[๑๑๒] ภิกษุทั้งหลาย เหตุให้เกิดกรรม(ชั่ว) ๓ ประการนี้

เหตุให้เกิดกรรม(ชั่ว) ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. โลภะ (ความอยากได้)
๒. โทสะ (ความคิดประทุษร้าย)
๓. โมหะ (ความหลง)

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๑. สัมโพธวรรค ๙. ปฐมนิทานสูตร

กรรมใดที่บุคคลทำด้วยโลภะ เกิดจากโลภะ มีโลภะเป็นเหตุ มีโลภะเป็นแดนเกิด กรรมนั้นเป็นอกุศล กรรมนั้นมีโทษ กรรมนั้นมีผลเป็นทุกข์ กรรมนั้นเป็นไปเพื่อความเกิดกรรมอีก กรรมนั้นไม่เป็นไปเพื่อความดับกรรม

กรรมใดที่บุคคลทำด้วยโทสะ เกิดจากโทสะ มีโทสะเป็นเหตุ มีโทสะเป็นแดนเกิด กรรมนั้นเป็นอกุศล กรรมนั้นมีโทษ กรรมนั้นมีผลเป็นทุกข์ กรรมนั้นเป็นไปเพื่อความเกิดกรรมอีก กรรมนั้นไม่เป็นไปเพื่อความดับกรรม

กรรมใดที่บุคคลทำด้วยโมหะ เกิดจากโมหะ มีโมหะเป็นเหตุ มีโมหะเป็นแดนเกิด กรรมนั้นเป็นอกุศล กรรมนั้นมีโทษ กรรมนั้นมีผลเป็นทุกข์ กรรมนั้นเป็นไปเพื่อความเกิดกรรมอีก กรรมนั้นไม่เป็นไปเพื่อความดับกรรม

ภิกษุทั้งหลาย เหตุให้เกิดกรรม(ชั่ว) ๓ ประการนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย เหตุให้เกิดกรรม(ดี) ๓ ประการนี้

เหตุให้เกิดกรรม(ดี) ๓ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. อโลภะ (ความไม่อยากได้)
๒. อโทสะ (ความไม่คิดประทุษร้าย)
๓. อโมหะ (ความไม่หลง)

กรรมใดที่บุคคลทำด้วยอโลภะ เกิดจากอโลภะ มีอโลภะเป็นเหตุ มีอโลภะเป็นแดนเกิด กรรมนั้นเป็นกุศล กรรมนั้นไม่มีโทษ กรรมนั้นมีผลเป็นสุข กรรมนั้นเป็นไปเพื่อความดับกรรม กรรมนั้นไม่เป็นไปเพื่อความเกิดกรรมอีก

กรรมใดที่บุคคลทำด้วยอโทสะ เกิดจากอโทสะ มีอโทสะเป็นเหตุ มีอโทสะเป็นแดนเกิด กรรมนั้นเป็นกุศล กรรมนั้นไม่มีโทษ กรรมนั้นมีผลเป็นสุข กรรมนั้นเป็นไปเพื่อความดับกรรม กรรมนั้นไม่เป็นไปเพื่อความเกิดกรรมอีก

กรรมใดที่บุคคลทำด้วยอโมหะ เกิดจากอโมหะ มีอโมหะเป็นเหตุ มีอโมหะเป็นแดนเกิด กรรมนั้นเป็นกุศล กรรมนั้นไม่มีโทษ กรรมนั้นมีผลเป็นสุข กรรมนั้นเป็นไปเพื่อความดับกรรม กรรมนั้นไม่เป็นไปเพื่อความเกิดกรรมอีก

ภิกษุทั้งหลาย เหตุให้เกิดกรรม(ดี) ๓ ประการนี้แล

ปฐมนิทานสูตรที่ ๙ จบ

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ติกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๑. สัมโพธวรรค ๑๐. ทุติยนิทานสูตร

๑๐. ทุติยนิทานสูตร

ว่าด้วยเหตุให้เกิดกรรม สูตรที่ ๒

[๑๑๓] ภิกษุทั้งหลาย เหตุให้เกิดกรรม(ชั่ว) ๓ ประการนี้

เหตุให้เกิดกรรม(ชั่ว) ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ฉันทะ^๑เกิดเพราะอาศัยกรรมอันเป็นเหตุแห่งฉันทราคะในอดีต
๒. ฉันทะเกิดเพราะอาศัยกรรมอันเป็นเหตุแห่งฉันทราคะในอนาคต
๓. ฉันทะเกิดเพราะอาศัยกรรมอันเป็นเหตุแห่งฉันทราคะในปัจจุบัน

ฉันทะเกิดเพราะอาศัยกรรมอันเป็นเหตุแห่งฉันทราคะในอดีต เป็นอย่างไร

คือ บุคคลอาศัยกรรมอันเป็นเหตุแห่งฉันทราคะในอดีต ตรีกตรอง พิจารณาด้วยใจ เมื่อเขาอาศัยกรรมอันเป็นเหตุแห่งฉันทราคะในอดีต ตรีกตรอง พิจารณาด้วยใจ ย่อมเกิดฉันทะ เขาผู้เกิดฉันทะ ย่อมอุกกรรมเหล่านั้นร้อยรัด เราเรียกความกำหนดแห่งใจนั้นว่าเป็นสังโยชน์ ฉันทะเกิดเพราะอาศัยกรรมอันเป็นเหตุแห่งฉันทราคะในอดีต เป็นอย่างนี้แล

ฉันทะเกิดเพราะอาศัยกรรมอันเป็นเหตุแห่งฉันทราคะในอนาคต เป็นอย่างไร

คือ บุคคลอาศัยกรรมอันเป็นเหตุแห่งฉันทราคะในอนาคต ตรีกตรอง พิจารณาด้วยใจ เมื่อเขาอาศัยกรรมอันเป็นเหตุแห่งฉันทราคะในอนาคต ตรีกตรอง พิจารณาด้วยใจ ย่อมเกิดฉันทะ เขาผู้เกิดฉันทะ ย่อมอุกกรรมเหล่านั้นร้อยรัด เราเรียกความกำหนดแห่งใจนั้นว่าเป็นสังโยชน์ ฉันทะเกิดเพราะอาศัยกรรมอันเป็นเหตุแห่งฉันทราคะในอนาคต เป็นอย่างนี้แล

ฉันทะเกิดเพราะอาศัยกรรมอันเป็นเหตุแห่งฉันทราคะในปัจจุบัน เป็นอย่างไร

คือ บุคคลอาศัยกรรมอันเป็นเหตุแห่งฉันทราคะในปัจจุบัน ตรีกตรอง พิจารณาด้วยใจ เมื่อเขาอาศัยกรรมอันเป็นเหตุแห่งฉันทราคะในปัจจุบัน ตรีกตรอง พิจารณาด้วยใจ ย่อมเกิดฉันทะ เขาผู้เกิดฉันทะ ย่อมอุกกรรมเหล่านั้นร้อยรัด เราเรียกความ

เชิงอรรถ :

^๑ ฉันทะ ในที่นี้หมายถึงตัณหา (อง.ตัก.อ. ๒/๑๑๓/๒๖๐)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า :๓๕๕ }

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ตกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๑. สัมโพธวรรค ๑๐. ทุตินิทานสูตร

กำหนดแห่งใจนั้นว่าเป็นสังโยชน์ ฉันทะเกิดเพราะอาศัยธรรมอันเป็นเหตุแห่งฉันทราคะ
ในปัจจุบัน เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย เหตุให้เกิดกรรม(ชั่ว) ๓ ประการนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย เหตุให้เกิดกรรม(ดี) ๓ ประการนี้

เหตุให้เกิดกรรม(ดี) ๓ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. ฉันทะไม่เกิดเพราะอาศัยธรรมอันเป็นเหตุแห่งฉันทราคะในอดีต
๒. ฉันทะไม่เกิดเพราะอาศัยธรรมอันเป็นเหตุแห่งฉันทราคะในอนาคต
๓. ฉันทะไม่เกิดเพราะอาศัยธรรมอันเป็นเหตุแห่งฉันทราคะในปัจจุบัน

ฉันทะไม่เกิดเพราะอาศัยธรรมอันเป็นเหตุแห่งฉันทราคะในอดีต เป็นอย่างไร
คือ บุคคลรู้ชัดผลที่จะเกิดต่อไปแห่งธรรมอันเป็นเหตุแห่งฉันทราคะในอดีต ครั้น
รู้แล้วจึงละเว้นผลนั้นเสียแล้วรู้แจ้งด้วยใจ เห็นชัดด้วยปัญญา ฉันทะไม่เกิดเพราะ
อาศัยธรรมอันเป็นเหตุแห่งฉันทราคะในอดีต เป็นอย่างนี้แล

ฉันทะไม่เกิดเพราะอาศัยธรรมอันเป็นเหตุแห่งฉันทราคะในอนาคต เป็น
อย่างไร

คือ บุคคลรู้ชัดผลที่จะเกิดต่อไปแห่งธรรมอันเป็นเหตุแห่งฉันทราคะในอนาคต
ครั้นรู้แล้วจึงละเว้นผลนั้นเสียแล้วรู้แจ้งด้วยใจ เห็นชัดด้วยปัญญา ฉันทะไม่เกิดเพราะ
อาศัยธรรมอันเป็นเหตุแห่งฉันทราคะในอนาคต เป็นอย่างนี้แล

ฉันทะไม่เกิดเพราะอาศัยธรรมอันเป็นเหตุแห่งฉันทราคะในปัจจุบัน เป็น
อย่างไร

คือ บุคคลรู้ชัดผลที่จะเกิดต่อไปแห่งธรรมอันเป็นเหตุแห่งฉันทราคะในปัจจุบัน
ครั้นรู้แล้วจึงละเว้นผลนั้นเสียแล้วรู้แจ้งด้วยใจ เห็นชัดด้วยปัญญา ฉันทะไม่เกิดเพราะ
อาศัยธรรมอันเป็นเหตุแห่งฉันทราคะในปัจจุบัน เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย เหตุให้เกิดกรรม(ดี) ๓ ประการนี้แล

ทุตินิทานสูตรที่ ๑๐ จบ

สัมโพธวรรคที่ ๑ จบ

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๒. อาปายิกวรรค ๑. อาปายิกสูตร

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

- | | |
|---------------------|---------------------|
| ๑. ปุพเพวลัมโพธสูตร | ๒. ปฐมอัสนาทสูตร |
| ๓. ทุตติยอัสนาทสูตร | ๔. สมณพราหมณสูตร |
| ๕. รุณณสูตร | ๖. อติตติสูตร |
| ๗. อรักขิตสูตร | ๘. พยาบันนสูตร |
| ๙. ปฐมนิทานสูตร | ๑๐. ทุตติยนิทานสูตร |

๒. อาปายิกวรรค

หมวดว่าด้วยบุคคลผู้ต้องไปสู่อบายภูมิ

๑. อาปายิกสูตร

ว่าด้วยบุคคลผู้ต้องไปสู่อบายภูมิ

[๑๑๕] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้ไม่ละบาปกรรม ๓ ประการนี้ ต้องไปอบายภูมิ ต้องไปนรก

บุคคล ๓ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลที่ไม่ใช่พรหมจารี แต่ปฏิญาณตนว่าเป็นพรหมจารี
๒. บุคคลที่ตามกำจัดท่านผู้ประพฤติพรหมจรรย์บริสุทธิ์ด้วยกรรมที่ไม่มีมูลอันเป็นปฏิปักษ์ต่อพรหมจรรย์
๓. บุคคลที่มีวาหะอย่างนี้ มีทิฏฐิ^๑อย่างนี้ว่า "โทษในกามไม่มี" แล้วถึงความเป็นเหยื่อในกามทั้งหลาย

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้แล ไม่ละบาปกรรม ๓ ประการนี้ ต้องไปอบายภูมิ ต้องไปนรก

อาปายิกสูตรที่ ๑ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ วาหะและทิฏฐิ ในที่นี้หมายถึงลัทธิความเชื่อถือ (ฉง.ตัก.อ. ๒/๖๖/๒๐๒)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า :๓๕๗ }

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ติกนิบาต [๓. ตติยปิณฑนาสก]

๒. อาปายิกวรรค ๓. อัปปเมยยสูตร

๒. ทุลลภสูตร

ว่าด้วยบุคคลหาได้ยาก

[๑๑๕] ภิกษุทั้งหลาย ความปรากฏของบุคคล ๓ จำพวกหาได้ยากในโลก
ความปรากฏของบุคคล ๓ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
๒. บุคคลผู้แสดงธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศไว้
๓. กัตถัญญกตเวทีบุคคล^๑

ภิกษุทั้งหลาย ความปรากฏของบุคคล ๓ จำพวกนี้แลหาได้ยากในโลก

ทุลลภสูตรที่ ๒ จบ

๓. อัปปเมยยสูตร

ว่าด้วยบุคคลที่ประมาณไม่ได้

[๑๑๖] ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก
บุคคล ๓ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. สุปปเมยยบุคคล (บุคคลที่ประมาณได้ง่าย)
๒. ทุปปเมยยบุคคล (บุคคลที่ประมาณได้ยาก)
๓. อัปปเมยยบุคคล (บุคคลที่ประมาณไม่ได้)

สุปปเมยยบุคคล เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ฟุ้งซ่าน ถือตัว โลเล ปากกล้า พุดพ้อเพ้อ
หลงลืมสติ ไม่มีสัมปชัญญะ มีจิตไม่ตั้งมั่น มีจิตกวัดแกว่ง ไม่สำรวมอินทรีย์ นี้
เรียกว่า สุปปเมยยบุคคล

ตุปปเมยยบุคคล เป็นอย่างไร

เชิงอรรถ :

^๑ กัตถัญญกตเวทีบุคคล หมายถึงบุคคลที่รู้อุปการคุณที่ผู้อื่นกระทำแก่ตนแล้วกระทำปฏิการคุณตอบแทน
พร้อมทั้งประกาศเกียรติคุณให้ปรากฏ (อภ.ตีก.อ. ๒/๑๑๕/๒๖๑)

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๒. อาปายิกวรรค ๔. อาเนญชสูตร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ไม่ฟังชาน ไม่ถือตัว ไม่โลเล ไม่ปากกล้า ไม่พูด
พรั่าเพรื่อ มีสติมั่นคง มีสัมปชัญญะ มีจิตตั้งมั่น มีจิตแน่วแน่ สำรวมอินทรีย์
ภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า ทัปปเมยบุคคล

อัปปเมยบุคคล เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นพระอรหันตชิวินาสพ นี้เรียกว่า อัปปเมยบุคคล
ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก

อัปปเมยสูตรที่ ๓ จบ

๔. อาเนญชสูตร

ว่าด้วยธรรมอันไม่หวั่นไหว

[๑๑๗] ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก

บุคคล ๓ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลบางคนในโลกนี้บรรลุนิพพานโดยกำหนดว่า

“อากาศไม่มีที่สุด” อยู่ เพราะลวงรูปสัญญา ดับปฏิขสัญญา ไม่กำหนด

นันทตสัญญาโดยประการทั้งปวง เขาชอบใจมานั้น ดิตใจมาน

นั้นและถึงความปลื้มใจกับมานั้น เขาดำรงอยู่ในมานนั้น น้อมใจ

ไปในมานนั้น ชอบอยู่กับมานนั้นโดยมากไม่เสื่อม หลังจากตายแล้ว

เข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับเทวดาพวกที่เข้าถึงชั้นอากาศัญญา ยดนะ

พวกเทวดาที่เข้าถึงชั้นอากาศัญญา ยดนะ มีอายุประมาณ ๒๐,๐๐๐

กัป คนที่เป็นปุถุชนดำรงอยู่ในชั้นอากาศัญญา ยดนะนั้นจนสิ้นอายุ

ให้ระยะเวลาที่เป็นกำหนดอายุของเทวดาเหล่านั้นหมดไปแล้วไปสู่

นรกบ้าง ไปสู่กำเนิดสัตว์ดิรัจฉานบ้าง ไปสู่แดนเปรตบ้าง ส่วนสาวก

ของพระผู้มีพระภาคดำรงอยู่ในชั้นอากาศัญญา ยดนะนั้นจนสิ้นอายุ

ให้ระยะเวลาที่เป็นกำหนดอายุของเทวดาเหล่านั้นหมดไปแล้วปรินิพพาน

ในภพนั้นแล นี้แลเป็นความแปลกกัน เป็นความแตกต่างกัน เป็น

เหตุทำให้ต่างกัน ระหว่างอริยสาวกผู้ได้สดับกับปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ

เมื่อคติ(การตาย)และอุบัติ(การเกิด)ยังมีอยู่

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๒. อาปายิกวรรค ๔. อาเนญชสูตร

๒. บุคคลบางคนในโลกนี้ล่วงอากาศาณัญญาตนฌานโดยประการทั้งปวง บรรลุนิวิญญาณัญญาตนฌานโดยกำหนดว่า “วิญญาณไม่มีที่สุด” อยู่ เขาชอบใจฌานนั้น ติดใจฌานนั้น และถึงความปลื้มใจกับฌานนั้น เขาดำรงอยู่ในฌานนั้น น้อมใจไปในฌานนั้น ชอบอยู่กับฌานนั้น โดยมากไม่เสื่อม หลังจากตายแล้วเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับ เทวดาพวกที่เข้าถึงชั้นวิญญาณัญญาตนะ เทวดาพวกที่เข้าถึงชั้น วิญญาณัญญาตนะมีอายุประมาณ ๔๐,๐๐๐ กัป คนที่เป็นปุถุชน ดำรงอยู่ในชั้นวิญญาณัญญาตนะนั้นจนสิ้นอายุ ให้ระยะเวลาที่เป็น กำหนดอายุของเทวดาเหล่านั้นหมดไปแล้วไปสู่นรกบ้าง ไปสู่กำเนิด สัตว์ดิรัจฉานบ้าง ไปสู่แดนเปรตบ้าง ส่วนสาวกของพระผู้มีพระภาค ดำรงอยู่ในชั้นวิญญาณัญญาตนะนั้นจนสิ้นอายุ ให้ระยะเวลาที่เป็น กำหนดอายุของเทวดาเหล่านั้นหมดไปแล้วปรินิพพานในภพนั้นแล นี้แลเป็นความแปลกกัน เป็นความแตกต่างกัน เป็นเหตุทำให้ต่าง กันระหว่างอริยสาวกผู้ได้สดับกับปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ เมื่อคติและอุบัติ ยังมีอยู่

๓. บุคคลบางคนในโลกนี้ล่วงวิญญาณัญญาตนฌานโดยประการทั้งปวง บรรลุนิวิญญาณัญญาตนฌานอยู่โดยกำหนดว่า “ไม่มีอะไร” อยู่ เขา ชอบใจฌานนั้น ติดใจฌานนั้น และถึงความปลื้มใจกับฌานนั้น เขา ดำรงอยู่ในฌานนั้น น้อมใจไปในฌานนั้น ชอบอยู่กับฌานนั้นโดยมาก ไม่เสื่อม หลังจากตายแล้วเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับเทวดาพวก ที่เข้าถึงชั้นอากิญจัญญาตนะ เทวดาทั้งหลายพวกที่เข้าถึงชั้น อากิญจัญญาตนะ มีอายุประมาณ ๖๐,๐๐๐ กัป คนที่เป็นปุถุชน ดำรงอยู่ในชั้นอากิญจัญญาตนะนั้นจนสิ้นอายุ ให้ระยะเวลาที่เป็น กำหนดอายุของเทวดาเหล่านั้นหมดไปแล้วไปสู่นรกบ้าง ไปสู่กำเนิดสัตว์ ดิรัจฉานบ้าง ไปสู่แดนเปรตบ้าง ส่วนสาวกของพระผู้มีพระภาคดำรง อยู่ในชั้นอากิญจัญญาตนะนั้นจนสิ้นอายุ ให้ระยะเวลาที่เป็นกำหนด อายุของเทวดาเหล่านั้นหมดไปแล้วปรินิพพานในภพนั้นแล นี้แลเป็น

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๒. อาปายิกวรรค ๕. วิบัติติสัมปทาสูต

ความแปลกกัน เป็นความแตกต่างกัน เป็นเหตุทำให้ต่างกันระหว่าง
อริยสาวกผู้ได้สดับกับปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ เมื่อคติและอุบัตียังมีอยู่
ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก

อาเนญชสูตที่ ๔ จบ

๕. วิบัติติสัมปทาสูต

ว่าด้วยวิบัติ และสัมปทา

[๑๑๘] ภิกษุทั้งหลาย วิบัติ ๓ ประการนี้

วิบัติ ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สीलวิบัติ (ความวิบัติแห่งศีล)
๒. จิตตวิบัติ (ความวิบัติแห่งจิต)
๓. ทิฏฐิวิบัติ (ความวิบัติแห่งทิฏฐิ)

สีลวิบัติ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูดเท็จ
พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ นี้เรียกว่า สีลวิบัติ

จิตตวิบัติ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นมิจฉาทิฏฐิ(เห็นผิด) มีจิตพยายาม นี้เรียกว่า
จิตตวิบัติ

ทิฏฐิวิบัติ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นมิจฉาทิฏฐิ มีความเห็นวิปริตว่า "ทานที่ให้แล้ว
ไม่มีผล ยัญที่บูชาแล้วไม่มีผล การเช่นสรวงไม่มีผล ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและ
ชั่วก็ไม่มี โลกนี้ไม่มี โลกหน้าไม่มี มารดาไม่มีคุณ บิดาไม่มีคุณ โอปปาติกสัตว์ไม่มี
สมณพราหมณ์ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบทำให้แจ้งโลกนี้และโลกหน้าด้วยปัญญาอัน
ยิ่งเองแล้วสอนผู้อื่นให้รู้แจ้งก็ไม่มีในโลก" นี้เรียกว่า ทิฏฐิวิบัติ

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๒. อาปายิกวรรค ๕. วิบัติสัมปทาสูต

เพราะศีลวิบัติเป็นเหตุ สัตว์ทั้งหลายหลังจากตายแล้วจึงไปเกิดในอบาย ทุกติ
วินิบาต^๑ นรก เพราะจิตตวิบัติเป็นเหตุ สัตว์ทั้งหลายหลังจากตายแล้วจึงไปเกิดใน
อบาย ทุกติ วินิบาต นรก หรือเพราะทิวฐิวิบัติเป็นเหตุ สัตว์ทั้งหลายหลังจาก
ตายแล้วจึงไปเกิดอบาย ทุกติ วินิบาต นรก

ภิกษุทั้งหลาย วิบัติ ๓ ประการนี้แล

สัมปทา ๓ ประการนี้

สัมปทา ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สีสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยศีล)
๒. จิตตสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยจิต)
๓. ทิวฐิสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยทิวฐิ)

สีสสัมปทา เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ การประพฤติ
ผิดในกาม การพูดเท็จ การพูดส่อเสียด การพูดคำหยาบ และการพูดเพ้อเจ้อ นี้
เรียกว่า สีสสัมปทา

จิตตสัมปทา เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ไม่เพ่งเล็งอยากได้ของเขา ไม่มีจิตพยาบาท นี้เรียกว่า
จิตตสัมปทา

ทิวฐิสัมปทา เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นสัมมาทิวฐิ(เห็นชอบ) มีความเห็นไม่วิปริตว่า
“ทานที่ให้แล้วมีผล ยัญที่บูชาแล้วมีผล การเช่นสรวงมีผล ผลวิบากแห่งกรรมที่
ทำไว้ดีและชั่วมี โลกนี้มี โลกหน้ามี มารดามีคุณ บิดามีคุณ โอปปาติกสัตว์มี
สมณพราหมณ์ผู้ประพฤติดีปฏิบัติชอบทำให้แจ้งโลกนี้และโลกหน้าด้วยปัญญาอันยิ่ง
เองแล้วสอนผู้อื่นให้รู้แจ้งมีอยู่ในโลก” นี้เรียกว่า ทิวฐิสัมปทา

เชิงอรรถ :

^๑ อบาย ทุกติ วินิบาต ทั้ง ๓ คำนี้เป็นโวพจน์ของนรก (อง.เอกก.อ. ๑/๔๓/๕๐)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า :๓๖๒ }

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ดิกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๒. อาปายิกวรรค ๖. อปัณณกสูตร

เพราะศีลสัมปทาเป็นเหตุ สัตว์ทั้งหลายหลังจากตายแล้วจึงไปเกิดในสุคติโลก
สวรรค์ เพราะจิตตสัมปทาเป็นเหตุ สัตว์ทั้งหลายหลังจากตายแล้วจึงไปเกิดใน
สุคติโลกสวรรค์ หรือเพราะทิวณฺณสัมปทาเป็นเหตุ สัตว์ทั้งหลายหลังจากตายแล้วจึง
ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

ภิกษุทั้งหลาย สัมปทา ๓ ประการนี้แล

วิปัตติสัมปทาสูตรที่ ๕ จบ

๖. อปัณณกสูตร

ว่าด้วยข้อปฏิบัติไม่ผิด

[๑๑๙] ภิกษุทั้งหลาย วิบัติ ๓ ประการนี้

วิบัติ ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สीलวิบัติ (ความวิบัติแห่งศีล)
๒. จิตตวิบัติ (ความวิบัติแห่งจิต)
๓. ทิวณฺณวิบัติ (ความวิบัติแห่งทิวณฺณ)

ศีลวิบัติ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ฯลฯ พุดเพ้อเจ้อ นี้เรียกว่า

ศีลวิบัติ

จิตตวิบัติ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เพ่งเล็งอยากได้ของเขา มีจิตพยายามหา นี้เรียกว่า

จิตตวิบัติ

ทิวณฺณวิบัติ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นมิจฉาทิวณฺณ มีความเห็นวิปริตว่า “ทานที่ให้แล้ว
ไม่มีผล ยัญที่บูชาแล้วไม่มีผล ฯลฯ สมณพราหมณ์ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบทำให้
แจ้งโลกนี้และโลกหน้าด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วสอนผู้อื่นให้รู้แจ้งก็ไม่มีในโลก” นี้เรียกว่า
ทิวณฺณวิบัติ

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๒. อาปายิกวรรค ๖. อปัณณกสูตร

เพราะศีลวิบัติเป็นเหตุ สัตว์ทั้งหลายหลังจากตายแล้วจึงไปเกิดในอบาย ทุกติ
วินิบาต นรก เพราะจิตตวิบัติเป็นเหตุ ฯลฯ หรือเพราะทิวฐิวิบัติเป็นเหตุ สัตว์
ทั้งหลายหลังจากตายแล้วจึงไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก

ภิกษุทั้งหลาย เพราะศีลวิบัติเป็นเหตุ สัตว์ทั้งหลายหลังจากตายแล้วจึงไป
เกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก เปรียบเหมือนแก้วมณีหกเหลี่ยมถูกโยนขึ้นสูงก็
กลับลงมาตั้งอยู่ด้วยดีตามปกติจะนั้น

ภิกษุทั้งหลาย วิบัติ ๓ ประการนี้แล

สัมปทา ๓ ประการนี้

สัมปทา ๓ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. สีสสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยศีล)
๒. จิตตสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยจิต)
๓. ทิวฐิสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยทิวฐิ)

สีสสัมปทา เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ ฯลฯ การพูดเพ้อเจ้อ นี้
เรียกว่า สีสสัมปทา

จิตตสัมปทา เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ไม่เพ่งเล็งอยากได้ของเขา ไม่มีจิตพยายามหา นี้เรียก
ว่า จิตตสัมปทา

ทิวฐิสัมปทา เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นสัมมาทิวฐิ มีความเห็นไม่วิปริตว่า “ทานที่
ให้แล้วมีผล ยัญที่บูชาแล้วมีผล ฯลฯ สมณพราหมณ์ผู้ประพฤติดีปฏิบัติชอบทำให้
แจ้งโลกนี้และโลกหน้าด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วสอนผู้อื่นให้รู้แจ้งมีอยู่ในโลก” นี้เรียกว่า
ทิวฐิสัมปทา

เพราะสีสสัมปทาเป็นเหตุ สัตว์ทั้งหลายหลังจากตายแล้วจึงไปเกิดในสุคติโลก
สวรรค์ เพราะจิตตสัมปทาเป็นเหตุ ฯลฯ หรือเพราะทิวฐิสัมปทาเป็นเหตุ สัตว์
ทั้งหลายหลังจากตายแล้วจึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๒. อาปายิกวรรค ๗. กัมมันตสูตร

ภิกษุทั้งหลาย เพราะสี่ลสัมปทาเป็นเหตุ สัตว์ทั้งหลายหลังจากตายแล้วจึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ เปรียบเหมือนแก้วมณีหกเหลี่ยมถูกโยนขึ้นสูงก็กลับลงมาตั้งอยู่ด้วยดีตามปกติจะนั้น

ภิกษุทั้งหลาย สัมปทา ๓ ประการนี้แล

อปัณณกสูตรที่ ๖ จบ

๗. กัมมันตสูตร

ว่าด้วยความวิบัติแห่งการงาน

[๑๒๐] ภิกษุทั้งหลาย วิบัติ ๓ ประการนี้

วิบัติ ๓ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. กัมมันตวิบัติ (ความวิบัติแห่งการงาน)
๒. อาชีวิวิบัติ (ความวิบัติแห่งอาชีพ)
๓. ทิฏฐิวิบัติ (ความวิบัติแห่งทิฏฐิ)

กัมมันตวิบัติ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ฯลฯ พุดเพอเจ้อ นี้เรียกว่า

กัมมันตวิบัติ

อาชีวิวิบัติ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้มีอาชีพผิด เลี้ยงชีพด้วยมิจฉาอาชีพะ(เลี้ยงชีพผิด)

นี้เรียกว่า อาชีวิวิบัติ

ทิฏฐิวิบัติ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นมิจฉาทิฏฐิ มีความเห็นวิปริตว่า "ทานที่ให้แล้ว

ไม่มีผล ยัญที่บูชาแล้วไม่มีผล ฯลฯ สมณพราหมณ์ผู้ประพฤติดีปฏิบัติชอบทำให้แจ้งโลกนี้และโลกหน้าด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วสอนผู้อื่นให้รู้แจ้งก็ไม่มีในโลก" นี้เรียกว่า ทิฏฐิวิบัติ

ภิกษุทั้งหลาย วิบัติ ๓ ประการนี้แล

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๒. อาปายิกวรรค ๘. ปฐมโสเจยยสูตร

สัมปทา ๓ ประการนี้

สัมปทา ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. กัมมันตสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยการงาน)
๒. อาชีวะสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยอาชีพ)
๓. ทิฏฐีสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยทิฏฐิ)

กัมมันตสัมปทา เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ ฯลฯ การพูดเพ้อเจ้อ นี้เรียกว่า กัมมันตสัมปทา

อาชีวะสัมปทา เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้มีอาชีพชอบ เลี้ยงชีพด้วยสัมมาอาชีพะ(เลี้ยงชีพชอบ) นี้เรียกว่า อาชีวะสัมปทา

ทิฏฐีสัมปทา เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นสัมมาทิฏฐิ มีความเห็นไม่วิปริตว่า “ทานที่ให้แล้วมีผล ยัญที่บูชาแล้วมีผล ฯลฯ สมณพราหมณ์ผู้ประพฤติดีปฏิบัติชอบทำให้แจ้งโลกนี้และโลกหน้าด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วสอนผู้อื่นให้รู้แจ้งมีอยู่ในโลก” นี้เรียกว่า ทิฏฐีสัมปทา

ภิกษุทั้งหลาย สัมปทา ๓ ประการนี้แล

กัมมันตสูตรที่ ๗ จบ

๘. ปฐมโสเจยยสูตร

ว่าด้วยความสะอาด สูตรที่ ๑

[๑๒๑] ภิกษุทั้งหลาย ความสะอาด ๓ ประการนี้

ความสะอาด ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ความสะอาดกาย
๒. ความสะอาดวาจา
๓. ความสะอาดใจ

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๒. อาปายิกวรรค ๙. ทุตติยโสเจยยสูตร

ความสะอาดกาย เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ การประพฤติน่าชดในกาม นี้เรียกว่า ความสะอาดกาย

ความสะอาดวาจา เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เว้นขาดจากการพูดเท็จ การพูดส่อเสียด การพูดคำหยาบ การพูดเพ้อเจ้อ นี้เรียกว่า ความสะอาดวาจา

ความสะอาดใจ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ไม่เป็นผู้โลภมาก มีจิตไม่พยายาบท เป็นสัมมาทิฐินี้เรียกว่า ความสะอาดใจ

ภิกษุทั้งหลาย ความสะอาด ๓ ประการนี้แล

ปฐมโสเจยยสูตรที่ ๘ จบ

๙. ทุตติยโสเจยยสูตร

ว่าด้วยความสะอาด สูตรที่ ๒

[๑๒๒] ภิกษุทั้งหลาย ความสะอาด ๓ ประการนี้

ความสะอาด ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ความสะอาดกาย

๒. ความสะอาดวาจา

๓. ความสะอาดใจ

ความสะอาดกาย เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ การประพฤติน่าประเสริฐ นี้เรียกว่า ความสะอาดกาย

ความสะอาดวาจา เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เว้นขาดจากการพูดเท็จ การพูดส่อเสียด การพูดคำหยาบ การพูดเพ้อเจ้อ นี้เรียกว่า ความสะอาดวาจา

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ตกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๒. อาปายิกวรรค ๙. ทุตติยโสเจยยสูตร

ความสะอาดใจ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้รู้ชัดกามฉันทะ(ความพอใจในกาม)ที่มีในภายในว่า "กามฉันทะมีในภายในของเรา" หรือรู้ชัดกามฉันทะที่ไม่มีในภายในว่า "กามฉันทะไม่มีในภายในของเรา" รู้ชัดถึงการเกิดขึ้นแห่งกามฉันทะที่ยังไม่เกิดขึ้น รู้ชัดถึงการละกามฉันทะที่เกิดขึ้นแล้ว และรู้ชัดถึงการไม่เกิดขึ้นต่อไปของกามฉันทะที่ละได้แล้ว รู้ชัดพยาบาท(ความคิดร้าย)ที่มีในภายในว่า "พยาบาทมีในภายในของเรา" หรือรู้ชัดพยาบาทที่ไม่มีในภายในก็รู้ชัดว่า "พยาบาทไม่มีในภายในของเรา" รู้ชัดถึงการเกิดขึ้นแห่งพยาบาทที่ยังไม่เกิดขึ้น รู้ชัดถึงการละพยาบาทที่เกิดขึ้นแล้ว และรู้ชัดถึงการไม่เกิดขึ้นต่อไปแห่งพยาบาทที่ละได้แล้ว รู้ชัดถีนมิทระ(ความหดหู่และเขื่องซึม)ที่มีในภายในว่า "ถีนมิทระมีในภายในของเรา" หรือรู้ชัดถีนมิทระที่ไม่มีในภายในว่า "ถีนมิทระไม่มีในภายในของเรา" รู้ชัดถึงการเกิดขึ้นแห่งถีนมิทระที่ยังไม่เกิดขึ้น รู้ชัดถึงการละถีนมิทระที่เกิดขึ้นแล้ว และรู้ชัดถึงการไม่เกิดขึ้นต่อไปแห่งถีนมิทระที่ละได้แล้ว รู้ชัดอุทธัจจุกุกุจจะ(ความฟุ้งซ่านและรอนใจ)ที่มีในภายในว่า "อุทธัจจุกุกุจจะมีในภายในของเรา" หรือรู้ชัดอุทธัจจุกุกุจจะที่ไม่มีในภายในว่า "อุทธัจจุกุกุจจะไม่มีในภายใน" รู้ชัดถึงการเกิดขึ้นแห่งอุทธัจจุกุกุจจะที่ยังไม่เกิดขึ้น รู้ชัดถึงการละอุทธัจจุกุกุจจะที่เกิดขึ้นแล้ว และรู้ชัดถึงการไม่เกิดขึ้นต่อไปแห่ง อุทธัจจุกุกุจจะที่ละได้แล้ว รู้ชัดวิจิกจจา(ความสังเลสงสัย) มีในภายในว่า "วิจิกจจามีในภายในของเรา" หรือรู้ชัดวิจิกจจาที่ไม่มีในภายในว่า "วิจิกจจาไม่มีในภายในของเรา" รู้ชัดถึงการเกิดขึ้นแห่งวิจิกจจายังไม่เกิดขึ้น รู้ชัดถึงการละวิจิกจจาที่เกิดขึ้นแล้ว และรู้ชัดถึงการไม่เกิดขึ้นต่อไปแห่งวิจิกจจาที่ละได้แล้ว นี้เรียกว่า ความสะอาดใจ

ภิกษุทั้งหลาย ความสะอาด ๓ ประการนี้แล

ผู้มีกายสะอาด มีวาจาสะอาด

มีใจสะอาด ไม่มีอาสวะ

เป็นผู้สะอาด ถึงพร้อมด้วยความสะอาด

บัณฑิตทั้งหลายเรียกว่าเป็นผู้ล้างบาปได้แล้ว

ทุตติยโสเจยยสูตรที่ ๙ จบ

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ติกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๒. อาปายิกวรรค ๑๐. โมนะยสูตร

๑๐. โมนะยสูตร

ว่าด้วยความเป็นมุนี

[๑๒๓] ภิกษุทั้งหลาย ความเป็นมุนี ๓ ประการนี้

ความเป็นมุนี ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ความเป็นมุนีทางกาย

๒. ความเป็นมุนีทางวาจา

๓. ความเป็นมุนีทางใจ

ความเป็นมุนีทางกาย เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ การประพฤติ

ไม่ประเสริฐ นี้เรียกว่า ความเป็นมุนีทางกาย

ความเป็นมุนีทางวาจา เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เว้นขาดจากการพูดเท็จ การพูดส่อเสียด การพูด

คำหยาบ การพูดเพ้อเจ้อ นี้เรียกว่า ความเป็นมุนีทางวาจา

ความเป็นมุนีทางใจ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ทำให้แจ่มแจ้งโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะเพราะ
อาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน นี้เรียกว่า ความเป็นมุนีทางใจ

ภิกษุทั้งหลาย ความเป็นมุนี ๓ ประการนี้แล

ผู้ที่เป็นมุนีทางกาย เป็นมุนีทางวาจา

เป็นมุนีทางใจ ไม่มีอาสวะ

เป็นมุนี ถึงพร้อมด้วยความเป็นมุนี

บัณฑิตทั้งหลายเรียกว่าเป็นผู้ละได้ทุกอย่าง

โมนะยสูตรที่ ๑๐ จบ

อาปายิกวรรคที่ ๒ จบ

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต [๓. ตติยปิณฑนาสก]

๓. กุสินารวรรค ๑. กุสินารสูตร

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

- | | |
|-----------------------|------------------|
| ๑. อาปายิกสูตร | ๒. ทูลลภสูตร |
| ๓. อัปปเมยยสูตร | ๔. อาเนญชสูตร |
| ๕. วิบัติติสัมปทาสูตร | ๖. อปฺปนณกสูตร |
| ๗. กัมมันตสูตร | ๘. ปฐมโสเจยยสูตร |
| ๙. ทุตติยโสเจยยสูตร | ๑๐. โมเนยยสูตร |

๓. กุสินารวรรค

หมวดว่าด้วยกรุงกุสินารา

๑. กุสินารสูตร

ว่าด้วยพระธรรมเทศนาที่กรุงกุสินารา

[๑๒๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ราวป่าชื่อพลีหระณะ เขตกรุง กุสินารา ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาคได้รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้เข้าไปอาศัยหมู่บ้านหรือตำบลแห่งใดแห่งหนึ่งอยู่ คหบดีหรือบุตรของคหบดีเข้าไปหาภิกษุนั้น นิมนต์ฉันในวันรุ่งขึ้น ภิกษุเมื่อประสงค์ก็รับนิมนต์ ภิกษุนั้นพอล่วงราตรีนั้นไป เวลาเช้า ครองอันตรวาสก ถือบาตรจีวรเข้าไปยังนิเวศน์ของคหบดีหรือบุตรของคหบดี นั่งบนอาสนะที่เขาปูไว้ คหบดีหรือบุตรของคหบดีนั้น ถวายอาหารให้ภิกษุนั้นอิมหนาด้วยของเคี้ยวของฉันที่ประณีตด้วยมือตนเอง

ภิกษุนั้นมีความคิดอย่างนี้ว่า “ดีจริง คหบดีหรือบุตรของคหบดีนี้ถวายอาหารให้เราอิมหนาด้วยของเคี้ยวของฉันที่ประณีตด้วยมือตนเอง” เธอยังมีความคิดอย่างนี้อีกว่า “โอหนอ คหบดีหรือบุตรของคหบดีนี้พึงถวายอาหารให้เราอิมหนาด้วยของเคี้ยวของฉันที่ประณีตอย่างนี้ด้วยมือตนเองแม้ต่อ ๆ ไป” เธอตั้งใจ ลุ่มหลง หมกมุ่น

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๓. กุสินารวรรค ๒. ภัณฑสูตร

มองไม่เห็นโทษ ไม่มีปัญญาเป็นเครื่องสลัดออก ฉันทบิณฑบาตนั้น เธอตริกถึง
กามวิตก(ความตริกในทางกาม)บ้าง ตริกถึงพยาบาทวิตก(ความตริกในทาง
พยาบาท)บ้าง ตริกถึงวิหิงสาวิตก(ความตริกในทางเบียดเบียน)บ้าง

ภิกษุทั้งหลาย บิณฑบาตที่ถวายแก่ภิกษุเช่นนี้ เราไม่กล่าวว่ามีผลมาก ช้อนั้น
เพราะเหตุไร เพราะภิกษุเป็นผู้ประมาทอยู่

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้เข้าไปอาศัยบ้านหรือตำบลแห่งใดแห่งหนึ่งอยู่ คหบดี
หรือบุตรของคหบดีเข้าไปหาภิกษุนั้น นิมนต์ฉันในวันรุ่งขึ้น ภิกษุเมื่อประสงคก็รับ
นิมนต์ ภิกษุนั้นพอล่วงราตรีนั้นไป เวลาเช้า ครองอันตราวาสก ถือบาตรจีวรเข้า
ไปยังนิเวศน์ของคหบดีหรือบุตรของคหบดีนั้น นั่งบนอาสนะที่เขาปูไว้ คหบดีหรือ
บุตรของคหบดีนั้นถวายอาหารให้ภิกษุนั้นอิ่มหนำด้วยของเคี้ยวของฉันที่ประณีตด้วย
มือตนเอง

ภิกษุนั้นไม่มีความคิดอย่างนี้ว่า “ดีจริง คหบดีหรือบุตรของคหบดีนี้ถวาย
อาหารให้เราอิ่มหนำด้วยของเคี้ยวของฉันที่ประณีตด้วยมือตนเอง” และเธอไม่มีความ
คิดอย่างนี้ว่า “โอหนอ คหบดีหรือบุตรของคหบดีนี้พึงถวายอาหารให้เราอิ่มหนำ
ด้วยของเคี้ยวของฉันที่ประณีตด้วยมือตนเองแม้ต่อ ๆ ไป” เธอไม่ตั้งใจ ไม่มัวเมา
ไม่หมกมุ่น มองเห็นโทษ มีปัญญาเป็นเครื่องสลัดออกฉันทบิณฑบาตนั้น เธอตริกถึง
เนกขัมมวิตก(ความตริกปลอดจากกาม)บ้าง ตริกถึงอพยาบาทวิตก(ความตริก
ปลอดจากพยาบาท)บ้าง ตริกถึงอวิหิงสาวิตก(ความตริกปลอดจากการเบียดเบียน)
บ้าง ภิกษุทั้งหลายบิณฑบาตที่ถวายแก่ภิกษุเช่นนี้ เราเรียกว่ามีผลมาก ช้อนั้น
เพราะเหตุไร เพราะภิกษุเป็นผู้ไม่ประมาทอยู่

กุสินารสูตรที่ ๑ จบ

๒. ภัณฑสูตร

ว่าด้วยเหตุแห่งความบาดหมาง

[๑๒๕] ภิกษุทั้งหลาย ในทิศใด ภิกษุทั้งหลายเกิดความบาดหมางกัน ทะเลาะ
วิวาทกัน ไข่หอกคือปากทิ่มแทงกันอยู่ ทิศนี้ แม้เพียงคิดก็ไม่เป็นที่สำราญแก่เรา

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต [๓. ตติยปัณณาสก]

๓. กุสินารวรรค ๒. ภันทนสูตร

ไม่จำเป็นต้องพูดถึงการไป ในเรื่องนี้เราสันนิษฐานได้ว่า ท่านเหล่านั้นได้ละกรรม ๓ ประการ คลุกคลีอยู่กับกรรม ๓ ประการอย่างแน่นอน

ท่านเหล่านั้นได้ละกรรม ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. เนกขัมมวิตก (ความตริกปลอดจากกาม)
๒. อพยบาทวิตก (ความตริกปลอดจากพยาบาท)
๓. อวิหิงสาวิตก (ความตริกปลอดจากการเบียดเบียน)

ท่านเหล่านั้นได้ละกรรม ๓ ประการนี้

ท่านเหล่านั้นคลุกคลีอยู่กับกรรม ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. กามวิตก (ความตริกในทางกาม)
๒. พยาบาทวิตก (ความตริกในทางพยาบาท)
๓. วิหิงสาวิตก (ความตริกในทางเบียดเบียน)

ท่านเหล่านั้นคลุกคลีอยู่กับกรรม ๓ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย ในทิศใด ภิกษุทั้งหลายเกิดความบาดหมางกัน ทะเลาะวิวาทกัน

ใช้หอกคือปากทิ่มแทงกันอยู่ ทิศนี้ แม้เพียงคิดก็ไม่เป็นที่สำราญแก่เรา ไม่จำเป็นต้องพูดถึงการไป ในเรื่องนี้ เราสันนิษฐานได้ว่า ท่านเหล่านั้นได้ละกรรม ๓ ประการ คลุกคลีอยู่กับกรรม ๓ ประการอย่างแน่นอน

ในทิศใด ภิกษุทั้งหลายพร้อมเพรียงกัน ชื่นชมกัน ไม่วิวาทกัน เป็นเหมือน น้ำนมกับน้ำ มองกันด้วยนัยน์ตาที่เปี่ยมด้วยความรักอยู่ ทิศนี้ แม้ไปเยือนก็เป็น ที่สำราญแก่เรา ไม่จำเป็นต้องพูดถึงการคิด ในเรื่องนี้ เราสันนิษฐานได้ว่า ท่านเหล่านั้นได้ละกรรม ๓ ประการ คลุกคลีอยู่กับกรรม ๓ ประการอย่างแน่นอน

ท่านเหล่านั้นได้ละกรรม ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. กามวิตก
๒. พยาบาทวิตก
๓. วิหิงสาวิตก

ท่านเหล่านั้นคลุกคลีอยู่กับกรรม ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. เนกขัมมวิตก
๒. อพยบาทวิตก
๓. อวิหิงสาวิตก

ท่านเหล่านั้นคลุกคลีอยู่กับกรรม ๓ ประการนี้

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ติกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๓. กุสินารวรรค ๓. โคตมกเจตียสูตร

ในทิศใด ภิกษุทั้งหลายพร้อมเพรียงกัน ขึ้นชมกัน ไม่วิวาทกัน เป็นเหมือน
น้ำมันกับน้ำ มองกันด้วยนัยน์ตาที่เปี่ยมด้วยความรักอยู่ ทิศนี้ แม่ไปเยือนก็เป็นที
สำราญแก่เรา ไม่จำเป็นต้องพูดถึงการคิด ในเรื่องนี้ เราสันนิษฐานได้ว่า ท่านเหล่านั้น
ได้ละกรรม ๓ ประการนี้ คลุกคลีอยู่กับกรรม ๓ ประการนี้อย่างแน่นอน

กัณฑ์สูตรที่ ๒ จบ

๓. โคตมกเจตียสูตร

ว่าด้วยพระธรรมเทศนาที่โคตมกเจตีย

[๑๒๖] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โคตมกเจตีย^๑เขตกรุงเวสาลี
ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาคได้รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ
เหล่านั้นถูกรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

ภิกษุทั้งหลาย เรารู้ยิ่งแล้ว^๒จึงแสดงธรรม ไม่รู้ยิ่งแล้ว ไม่แสดงธรรม
เราแสดงธรรมมีเหตุ ไม่ใช่แสดงธรรมไม่มีเหตุ เราแสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ ไม่ใช่
แสดงธรรมไม่มีปาฏิหาริย์ เมื่อเรานั้นรู้ยิ่งแล้วจึงแสดงธรรม ไม่รู้ยิ่งแล้วไม่แสดง
ธรรม แสดงธรรมมีเหตุ ไม่ใช่แสดงธรรมไม่มีเหตุ แสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ ไม่ใช่
แสดงธรรมไม่มีปาฏิหาริย์ เธอทั้งหลายควรทำตามคำสั่งสอน ควรทำตามคำ
พร่ำสอน ก็แลเธอทั้งหลายควรที่จะยินดี ควรที่จะชื่นชม ควรที่จะโสมนัสว่า
“พระผู้มีพระภาคเป็นผู้ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ พระธรรมเป็นธรรมที่พระผู้มี
พระภาคตรัสไว้ดีแล้ว พระสงฆ์เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ ภิกษุเหล่านั้นมีใจยินดี ต่างชื่นชมภาษิตของ
พระผู้มีพระภาค เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสไว้ยากกรณภาษิตนี้อยู่ สหัสสีโลกธาตุ^๓
ได้หวั่นไหวสั่นสะเทือนแล้ว

โคตมกเจตียสูตรที่ ๓ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ โคตมกเจตีย หมายถึงที่อยู่ของยักษ์ชื่อว่าโคตมกะ (อง.ตัก.อ. ๒/๑๒๖/๒๖๕)

^๒ รู้ยิ่งแล้ว ในที่นี้หมายถึงทรงรู้ขั้น ๕ อายุตนะ ๑๒ ชาติ ๑๘ อินทรีย์ ๒๒ อริยสัจ ๔ เหตุ ๙ ศัสสะ ๗
เวทนา ๗ เจตนา ๗ สัญญา ๗ จิต ๗ และสติปัญญา ๔ เป็นต้น (อง.ตัก.อ. ๒/๑๒๖/๒๖๕)

^๓ สหัสสีโลกธาตุ ในที่นี้หมายถึงโลกธาตุที่มี ๑,๐๐๐ จักรวาล (อง.ตัก.อ. ๒/๘๑/๒๓๕)

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๓. กุสินารวรรค ๔. ภริณฑุกาลามสูตร

๔. ภริณฑุกาลามสูตร

ว่าด้วยภริณฑุกาลามโคตร

[๑๒๗] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในแคว้นโกศล เสด็จถึงกรุงกบิลพัสดุ์ เจ้ามหานามศากยะได้ทราบข่าวว่า ‘พระผู้มีพระภาคเสด็จถึงกรุงกบิลพัสดุ์โดยลำดับแล้ว’ ครั้งนั้น เจ้ามหานามศากยะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวัตแล้วได้ยืน ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับเจ้ามหานามศากยะ ดังนี้ว่า

มหานามะ ไปเถิด เธอจงพิจารณาดูสถานที่พักในกรุงกบิลพัสดุ์ที่เราจะอยู่ ได้สักคืบหนึ่งในวันนี้ เจ้ามหานามศากยะทูลรับสนองพระดำรัสแล้วเข้าไปกรุงกบิลพัสดุ์ เทียวไปจนทั่วกรุงกบิลพัสดุ์ ไม่เห็นสถานที่พักที่พระผู้มีพระภาคพอจะ ประทับได้สักคืบหนึ่ง

ลำดับนั้น เจ้ามหานามศากยะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในกรุงกบิลพัสดุ์ ไม่มีสถานที่พักที่พระผู้มีพระภาคพอจะประทับได้สักคืบหนึ่งในวันนี้ ภริณฑุกาลามโคตรนี้เป็นเพื่อนพรหมจารีเก่าของพระผู้มีพระภาค ในวันนี้ขอพระผู้มีพระภาค ประทับอยู่ในอาศรมของภริณฑุกาลามสนั้นสักคืบหนึ่ง”

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “จงไปปูเครื่องปูลาดเถิด มหานามะ”

เจ้ามหานามศากยะทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว เข้าไปยังอาศรมของภริณฑุกาลามโคตร ปูเครื่องปูลาด จัดนำสำหรับล้างเท้าไว้ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับแล้วได้กราบทูลดังนี้ว่า “ข้าพระองค์ได้ปูเครื่องปูลาดแล้ว ได้จัดตั้งนำสำหรับล้างพระบาทแล้ว บัดนี้ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงทราบกาลอันควรเถิด พระพุทธเจ้าข้า”

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปยังอาศรมของภริณฑุกาลามโคตร ประทับนั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้แล้วทรงล้างพระบาททั้งสอง ลำดับนั้น เจ้ามหานามศากยะคิดว่า “วันนี้ไม่ใช่เวลาเหมาะที่จะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาค ทรงเหน็ดเหนื่อย ในวันพรุ่งนี้เราจักเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค” จึงถวายอภิวัต ทำประทักษิณแล้วหลีกไป

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๓. กุสินารวรรค ๔. ภริณฑุกาลามสูตร

ครั้นพอล่วงราตรีนั้นไป เจ้ามหานามศากยะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับเจ้ามหานามศากยะ นั้นดังนี้ว่า มหานามะ ศาสดา ๓ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก

ศาสดา ๓ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. ศาสดาบางท่านในโลกนี้บัญญัติการกำหนดรู้กาม ไม่บัญญัติการกำหนดรูรูปร่าง ไม่บัญญัติการกำหนดรู้เวทนา
๒. ศาสดาบางท่านในโลกนี้บัญญัติการกำหนดรู้กามและบัญญัติการกำหนดรูรูปร่าง ไม่บัญญัติการกำหนดรู้เวทนา
๓. ศาสดาบางท่านในโลกนี้บัญญัติการกำหนดรู้กาม บัญญัติการกำหนดรูรูปร่าง และบัญญัติการกำหนดรู้เวทนา

มหานามะ ศาสดา ๓ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก

จุดมุ่งหมายของศาสดา ๓ จำพวกนี้เป็นอย่างเดียวกันหรือต่างกัน เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภริณฑุกาลามโคตรได้กล่าวกับเจ้ามหานามศากยะว่า "มหานามะ ท่านจงกราบทูลว่า 'จุดมุ่งหมายของศาสดา ๓ จำพวกเป็นอย่างเดียวกัน'" เมื่อภริณฑุกาลามกล่าวอย่างนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับเจ้ามหานามศากยะว่า "มหานามะ เธอจงกล่าวว่า '(จุดมุ่งหมายของศาสดา ๓ จำพวก)ต่างกัน"

แม่ในครั้งที่ ๒ ภริณฑุกาลามโคตรได้กล่าวกับเจ้ามหานามศากยะว่า "มหานามะ ท่านจงกราบทูลว่า 'เป็นอย่างเดียวกัน'" แม่ในครั้งที่ ๒ พระผู้มีพระภาคก็ได้ตรัสกับเจ้ามหานามศากยะว่า "มหานามะ เธอจงกล่าวว่า 'ต่างกัน'" แม่ในครั้งที่ ๓ ภริณฑุกาลามโคตรได้กล่าวกับเจ้ามหานามศากยะว่า "มหานามะ ท่านจงกราบทูลว่า 'เป็นอย่างเดียวกัน'"

แม่ในครั้งที่ ๓ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับเจ้ามหานามศากยะว่า "มหานามะ เธอจงกล่าวว่า 'ต่างกัน'"

ลำดับนั้น ภริณฑุกาลามโคตรคิดว่า "เราถูกพระสมณโคดมรุกรานแล้ว ถึง ๓ ครั้งต่อหน้าเจ้ามหานามศากยะผู้มีศักดิ์ใหญ่ ทางที่ดี เราพึงหลีกเลี่ยงจากกรุงกบิลพัสดุ์" ที่นั่น ภริณฑุกาลามโคตรไปจากกรุงกบิลพัสดุ์ หนีห่างจากกรุงกบิลพัสดุ์ ไม่หวนกลับมาอีกเลย

ภริณฑุกาลามสูตรที่ ๔ จบ

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ดิกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๓. กุสินารวรรค ๕. หัตถกสูตร

๕. หัตถกสูตร

ว่าด้วยหัตถกเทพบุตร

[๑๒๘] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้น หัตถกเทพบุตรเมื่อปลุกยามผ่านไป มีวรรณงดงามยิ่งนัก เปล่งรัศมีให้สว่างทั่วพระเชตวัน เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ คิดว่าจักยืนตรงพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาค กลับทรุดลงนั่งตรงพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาค ไม่สามารถยืนอยู่ได้ เปรียบเหมือนเนยใสหรือน้ำมันที่เอาเทลงบนทรายย่อมซึมลง ไม่ชั่งอยู่ หัตถกเทพบุตรคิดว่า จักยืนตรงพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาค กลับทรุดลงนั่งตรงพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาค ไม่สามารถยืนอยู่ได้

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับหัตถกเทพบุตรว่า “หัตถกเถ ท่านจงเนรมิตร่างอย่างหยาบ ๆ” หัตถกเทพบุตรทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว เนรมิตร่างอย่างหยาบ ๆ ถวายอภิวัตแล้วได้ยืน ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ กับหัตถกเทพบุตรดังนี้ว่า “หัตถกเถ ธรรมประจำตัวของท่านเมื่อครั้งที่เป็นมนุษย์ในกาลก่อน บัดนี้ยังมีอยู่ประจำตัวท่านบ้างไหม”

หัตถกเทพบุตรกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ธรรมประจำตัวของข้าพระองค์เมื่อครั้งที่เป็นมนุษย์ในกาลก่อน มาบัดนี้ยังมีอยู่ประจำตัวของข้าพระองค์ และธรรมที่ไม่ได้มีอยู่ประจำตัวข้าพระองค์เมื่อครั้งเป็นมนุษย์ในกาลก่อน มาบัดนี้ก็กลับมีอยู่ประจำตัวข้าพระองค์ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในปัจจุบันนี้พระผู้มีพระภาคประทับอยู่รายล้อมไปด้วยเหล่าภิกษุ ภิกษุณี อุบาสิกา อุบาสิกา พระราชา มหาอำมาตย์ของพระราชา พวกเดียรถีย์ สาวกของเดียรถีย์แม้ฉันใด ข้าพระองค์ก็ฉันนั้นเหมือนกัน รายล้อมไปด้วยเทพบุตรทั้งหลายอยู่ พวกเทพบุตรพากันมาจากถิ่นไกลด้วยตั้งใจว่าจักฟังธรรมในสำนักของหัตถกเทพบุตร ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ยังไม่อิม ยังไม่เบื่อธรรม ๓ ประการก็จุติเสียก่อน

ธรรม ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต [๓. ตติยปิณฑนาสก]

๓. กุสินารวรรค ๖. กุฎวิยสูตร

๑. ข้าพระองค์ยังไม่อ้อม ยังไม่เบื่อการเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคก็จิตเสียแล้ว

๒. ข้าพระองค์ยังไม่อ้อม ยังไม่เบื่อการฟังสังฆธรรมก็จิตเสียแล้ว

๓. ข้าพระองค์ยังไม่อ้อม ยังไม่เบื่อการบำรุงพระสงฆ์ก็จิตเสียแล้ว

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ยังไม่อ้อม ยังไม่เบื่อธรรม ๓ ประการนี้แล
ก็จิตเสียแล้ว

หัตถกเทพบุตรได้กล่าวคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

ความอ้อมในการเฝ้าพระผู้มีพระภาค

(การฟังสังฆธรรม) การบำรุงพระสงฆ์

จักมีในกาลไหน ๆ เป็นแน่แท้

หัตถกอุบาสกยังศึกษาอริศील^๑อยู่

ยินดีแล้วในการฟังสังฆธรรม

ยังไม่อ้อมธรรม ๓ ประการ

ก็ไปพรหมโลกชั้นอวิหาเสียแล้ว

หัตถกสูตรที่ ๕ จบ

๖. กุฎวิยสูตร

ว่าด้วยความมักใหญ่

[๑๒๙] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เขต
กรุงพาราณสี ครั้นในเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสก ถือบาตรจีวร
เสด็จเข้าไปสู่กรุงพาราณสีเพื่อบิณฑบาต พระผู้มีพระภาคกำลังเที่ยวบิณฑบาตใน
สำนักของพวกมีลักษณะที่ขมขื่นกันอยู่ในที่ชื้อขายโค ได้ทอดพระเนตรเห็นภิกษุรูปหนึ่ง
ผู้ไม่มีความขมขื่น^๒ มีแต่ความขมขื่นภายนอก^๓ หลงลืมสติ ไม่มีสัมปชัญญะ มีจิต

เชิงอรรถ :

^๑ อริศील ในที่นี้หมายถึงศีล ๑๐ ซึ่งเรียกว่าอริศीलเพราะเทียบศีล ๕ (อง.ติก.อ. ๒/๑๒๘/๒๖๙)

^๒ ไม่มีความขมขื่น ในที่นี้หมายถึงปราศจากความทุกข์ที่เกิดจากฉาน (อง.ติก.อ. ๒/๑๒๙/๑๗๐)

^๓ มีแต่ความขมขื่นภายนอก ในที่นี้หมายถึงมีความสุขที่เกิดจากกามคุณ ๕ คือ รูป เสียง กลิ่น รส
โผฏฐัพพะ (อง.ติก.อ. ๒/๑๒๙/๒๗๐)

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๓. กุสินารวรรค ๖. กุฏวิยสูตร

“ไม่ตั้งมั่น มีจิตกวัดแกว่ง ไม่สำรวมอินทรีย์ ครั้นแล้วได้ตรัสกับภิกษุนั้นดังนี้ว่า
“ภิกษุ เธออย่าได้ทำตนให้เป็นผู้มักใหญ่ เป็นไปไม่ได้เลยที่แมลงวันจักไม่ตอม ไม่
กัดตนที่มักใหญ่ ชุ่มเพราะกลิ่นดิบ”

ครั้นภิกษุนั้นได้รับพระโอวาทนี้จากพระผู้มีพระภาคแล้วก็ถึงความสังเวช^๑ ลำดับ
นั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จเที่ยวบิณฑบาตในกรุงพาราณสี ในเวลาภายหลังภัต เสด็จ
กลับจากเที่ยวบิณฑบาตได้รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “ในเช้าวันนี้ เรานุ่ง
อันตราวาสก ถือบาตรจีวรเข้าไปสู่กรุงพาราณสีเพื่อบิณฑบาต เรากำลังเที่ยว
บิณฑบาตในสำนักของพวกมีลักษณะที่ขมุนมกันอยู่ในที่ชื่อชಾಯโค ได้เห็นภิกษุรูปหนึ่ง
ผู้ไม่มีความแช่มชื่น มีแต่ความแช่มชื่นภายนอก หลงลืมสติ ไม่มีสัมปชัญญะ มี
จิตไม่ตั้งมั่น มีจิตกวัดแกว่ง ไม่สำรวมอินทรีย์ ครั้นแล้วได้กล่าวกับภิกษุนั้นดังนี้ว่า
“ภิกษุ เธออย่าได้ทำตนให้เป็นผู้มักใหญ่ เป็นไปไม่ได้เลยที่แมลงวันจักไม่ตอม ไม่กัด
ตนที่มักใหญ่ ชุ่มเพราะกลิ่นดิบนั้น” ครั้นเรากล่าวสอนด้วยโอวาทนี้แล้วภิกษุนั้นก็ถึง
ความสังเวช”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสสอนอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่งได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค
ดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความมักใหญ่คืออะไร กลิ่นดิบคืออะไร แมลงวัน
คืออะไร”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ภิกษุ ความมักใหญ่คืออภิขณา กลิ่นดิบคือ
พยาบาท แมลงวันคือบาปอกุศลวิตถ ภิกษุ เป็นไปไม่ได้เลยที่แมลงวันจักไม่ตอม
ไม่กัดตนที่มักใหญ่ ชุ่มเพราะกลิ่นดิบ

แมลงวันคือความดำริที่อิงราคะ

จักไต่ตอมบุคคลที่ไม่คุ้มครองในจักขุทวารและโสทรทวาร

ไม่สำรวมในอินทรีย์ทั้งหลาย

ภิกษุทำตนให้เป็นผู้มักใหญ่ ชุ่มเพราะกลิ่นดิบ

ย่อมอยู่ห่างไกลจากนิพพาน มีแต่ความคับแค้นเท่านั้น

เชิงอรรถ :

^๑ ถึงความสังเวช ในที่นี้หมายถึงเป็นพระโสดาบันเข้าสู่กระแสอริยมรรค (อภ.ตัก.อ. ๒/๑๒๙/๒๗๐)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า :๓๗๘ }

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๓. กุสินารวรรค ๗. ปฐมอนรุทสูต

คนพาลมีปัญญาทราวม ถูกแมลงวันไต่ตอม
ไม่ได้เพื่อนที่เสมอดน พึงเที่ยวไปในบ้านบ้าง ในป่าบ้าง
ส่วนพวกที่สมบูรณ์ด้วยศีล ยินดีในธรรมที่สงบด้วยปัญญา
เป็นผู้สงบระงับอยู่เป็นสุข แมลงวันย่อมไม่รบกวนเขา

กถวิยสูตที่ ๖ จบ

๗. ปฐมอนรุทสูต

ว่าด้วยพระอนรุท สูตที่ ๑

[๑๓๐] ครั้งนั้น ท่านพระอนรุทจะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่พระ
องค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส ด้วยดาหิพยอันบริสุทธิเหนือมนุษย์ ข้าพระองค์
เห็นแต่มาตุคาม(สตรี) โดยมากหลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต
นรก มาตุคามประกอบด้วยกรรมเท่าไรหนอ หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกติ
วินิบาต นรก

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า อนรุทจะ มาตุคามประกอบด้วยกรรม ๓ ประการ
หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก

กรรม ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

มาตุคามในโลกนี้

๑. ในเวลาเช้า ถูกมลทินคือความตระหนี่กัลมุ่มจิตอยู่ครองเรือน
๒. ในเวลาเที่ยง ถูกความริษยากัลมุ่มจิตอยู่ครองเรือน
๓. ในเวลาเย็น ถูกกามราคะกัลมุ่มจิตอยู่ครองเรือน

อนรุทจะ มาตุคามประกอบด้วยกรรม ๓ ประการนี้แลหลังจากตายแล้วจะ
ไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก

ปฐมอนรุทสูตที่ ๗ จบ

พระสุตตันตปิฎก อังคตวรรค ติกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๓. กุสินารวรรค ๘. ทุติยอนรุทสูต

๘. ทุติยอนรุทสูต ว่าด้วยพระอนรุท สูตที่ ๒

[๑๓๑] ครั้งนั้น พระอนรุทเข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่ได้สนทนาปราศรัยกับท่านพระสารีบุตรพอเป็นที่บันเทิงใจพอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้ถามท่านพระสารีบุตรว่า “ท่านสารีบุตร ขอโอกาส ผมตรวจดูทั่วโลก ๑,๐๐๐ โลกด้วยดาตัพยอันบริสุทธ์เหนือมนุษย์ ก็ผมเองบำเพ็ญเพียรไม่ย่อหย่อน ตั้งสติไม่หลงลืม กายก็สงบระงับ ไม่ระส่ำระสาย จิตตั้งมั่น มีอารมณ์เป็นหนึ่ง แต่เพราะเหตุไรเล่า จิตของผมจึงยังไม่พ้นจากอาสวะเพราะไม่ถือมั่น”

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า “ท่านอนรุท การที่ท่านคิดเห็นอย่างนี้ว่า ‘เราตรวจดูโลก ๑,๐๐๐ โลกด้วยดาตัพยอันบริสุทธ์เหนือมนุษย์’ นี้เป็นเพราะมานะของท่านเอง การที่ท่านคิดเห็นอย่างนี้ว่า ‘ก็เรามาบำเพ็ญเพียรไม่ย่อหย่อน ตั้งสติไม่หลงลืม กายก็สงบระงับ ไม่ระส่ำระสาย จิตตั้งมั่น มีอารมณ์เป็นหนึ่ง’ นี้เป็นเพราะความฟุ้งซ่านของท่านเอง การที่ท่านคิดเห็นอย่างนี้ว่า ‘เพราะเหตุไรเล่า จิตของเราจึงยังไม่พ้นจากอาสวะ เพราะไม่ถือมั่น’ นี้เป็นเพราะความรำคาญของท่านเอง ท่านอนรุท เออเออ ท่านจงละกรรม ๓ ประการนี้ ไม่มนสิการถึงกรรม ๓ ประการนี้ แล้วน้อมจิตไปในอมตธาตุ^๑”

ครั้นต่อมา ท่านพระอนรุทละกรรม ๓ ประการนี้ ไม่มนสิการถึงกรรม ๓ ประการนี้ น้อมจิตไปในอมตธาตุ หลีกออกไปอยู่คนเดียว ไม่ประมาท^๒ มีความเพียรอุทิศกายและใจอยู่ ไม่นานนักได้ทำให้แจ้งที่สุดซึ่งประโยชน์ยอดเยี่ยม^๓อันเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ ที่กลุบุตรออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน รู้ชัดว่า “ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป” ท่านพระอนรุทได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในบรรดาพระอรหันต์ทั้งหลาย

ทุติยอนรุทสูตที่ ๘ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ อมตธาตุ หมายถึงนิพพาน (อง.เอกก.อ. ๑/๖๐๐-๖๑๑/๔๘๐; อง.จตุกก.อ. ๒/๔๘/๓๔๖)

^๒ ไม่ประมาท ในที่นี้หมายถึงไม่ละสติในกัมมัฏฐาน (ม.ม.อ. ๒/๘๒/๘๐)

^๓ ประโยชน์ยอดเยี่ยม ในที่นี้หมายถึงอรหัตผลหรืออริยผลอันเป็นที่สุดแห่งมัคคพรหมจรรย์ (อง.ทก.อ. ๒/๕/๗, ม.ม.อ. ๒/๘๒/๘๐)

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต [๓. ตติยปัณณาสก์]

๓. กุสินารวรรค ๑๐. เลขสูตร

๙. ปฏิจันนสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่ปิดดี เปิดไม่ดี

[๑๓๒] ภิกษุทั้งหลาย สิ่ง ๓ อย่างนี้ ปิดบังไว้จึงดี เปิดเผยไม่ดี
สิ่ง ๓ อย่าง ะไรบ้าง คือ

๑. มาตุคาม(สตรี)ปิดบังไว้จึงงดงาม เปิดเผยไม่งดงาม
๒. มนตร์ของพราหมณ์ปิดบังไว้จึงขลัง เปิดเผยไม่ขลัง
๓. มิจฉาทิฎฐิปิดบังไว้จึงดี เปิดเผยไม่ดี

ภิกษุทั้งหลาย สิ่ง ๓ อย่างนี้แล ปิดบังไว้จึงดี เปิดเผยไม่ดี

สิ่ง ๓ อย่างนี้ เปิดเผยจึงรุ่งเรือง ปิดบังไว้ไม่รุ่งเรือง

สิ่ง ๓ อย่าง ะไรบ้าง คือ

๑. ดวงจันทร์เปิดเผยจึงรุ่งเรือง ปิดบังไว้ไม่รุ่งเรือง
๒. ดวงอาทิตย์เปิดเผยจึงรุ่งเรือง ปิดบังไว้ไม่รุ่งเรือง
๓. ธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศไว้เปิดเผยจึงรุ่งเรือง ปิดบังไว้ไม่รุ่งเรือง

ภิกษุทั้งหลาย สิ่ง ๓ อย่างนี้แล เปิดเผยจึงรุ่งเรือง ปิดบังไว้ไม่รุ่งเรือง

ปฏิจันนสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. เลขสูตร

ว่าด้วยบุคคลกำบรอยขีด

[๑๓๓] ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก

บุคคล ๓ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลที่เปรียบเหมือนรอยขีดบนแผ่นดิน
๒. บุคคลที่เปรียบเหมือนรอยขีดที่แผ่นดิน
๓. บุคคลที่เปรียบเหมือนรอยขีดที่น้ำ

บุคคลที่เปรียบเหมือนรอยขีดบนแผ่นดิน เป็นอย่างไร

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ติกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๓. กุสินารวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้โกรธเป็นประจำ และความโกรธนั้นของเขาก็หมักหมม
อยู่ยาวนาน รอยขีดบนแผ่นดิน ไม่ลบล้างเร็วเพราะลมหรือน้ำ ย่อมติดอยู่ยาวนานแม้ฉันท
บุคคลบางคนในโลกนี้ก็ฉันทนั้นเหมือนกัน โกรธเป็นประจำ และความโกรธนั้นของเขา
ก็หมักหมมอยู่ยาวนาน นี้เรียกว่า บุคคลที่เปรียบเหมือนรอยขีดบนแผ่นดิน

บุคคลที่เปรียบเหมือนรอยขีดที่แผ่นดิน เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้โกรธเป็นประจำ แต่ความโกรธนั้นของเขาก็ไม่หมักหมม
อยู่ยาวนาน รอยขีดที่แผ่นดิน ย่อมลบล้างเร็วเพราะลมหรือน้ำ ไม่ปรากฏอยู่ยาวนานแม้
ฉันท บุคคลบางคนในโลกนี้ก็ฉันทนั้นเหมือนกัน โกรธเป็นประจำ แต่ความโกรธนั้น
ของเขาก็ไม่หมักหมมอยู่ยาวนาน นี้เรียกว่า บุคคลที่เปรียบเหมือนรอยขีดที่แผ่นดิน

บุคคลที่เปรียบเหมือนรอยขีดที่น้ำ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้แม้จะถูกว่าด้วยคำหนัก ๆ แม้จะถูกว่าด้วยคำหยาบ
แม้จะถูกว่าด้วยคำที่ไม่น่าพอใจ ก็ยังสมานไมตรีกลมเกลียวอยู่ ประองตองกันอยู่
รอยขีดที่น้ำย่อมขาดหายไปเร็ว ไม่ปรากฏอยู่ยาวนานแม้ฉันท บุคคลบางคนในโลกนี้ก็
ฉันทนั้นเหมือนกัน แม้จะถูกว่าด้วยคำหนัก ๆ แม้จะถูกว่าด้วยคำหยาบ แม้จะถูกว่า
ด้วยคำที่ไม่น่าพอใจก็ยังสมานไมตรีกลมเกลียวอยู่ ประองตองกันอยู่ได้ นี้เรียกว่า
บุคคลที่เปรียบเหมือนรอยขีดที่น้ำ

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก

เลขสูตรที่ ๑๐ จบ

กุสินารวรรคที่ ๓ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

- | | |
|-------------------|--------------------|
| ๑. กุสินารสูตร | ๒. ภันขณสูตร |
| ๓. โคตมกเจติยสูตร | ๔. ภรัณทุกาลามสูตร |
| ๕. หัตถกสูตร | ๖. กฏวีสสูตร |
| ๗. ปฐมอนรุทสูตร | ๘. ทุติยอนรุทสูตร |
| ๙. ปฏิจฉันทสูตร | ๑๐. เลขสูตร |

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๔. โยธาชีวรรค ๑. โยธาชีวสูตร

๔. โยธาชีวรรค

หมวดว่าด้วยนักรบอาชีพ

๑. โยธาชีวสูตร

ว่าด้วยองค์ประกอบของนักรบ

[๑๓๔] นักรบอาชีพประกอบด้วยองค์ ๓ ประการ ย่อมคู่ควรแก่พระราชา
เหมาะแก่พระราชา ถึงการนับว่าเป็นราชวงศ์โดยแท้

องค์ ๓ ประการ ะไรบ้าง คือ

นักรบอาชีพในโลกนี้

๑. ยิงลูกศรได้ไกล

๒. ยิงไม่พลาด

๓. ทำลายกายขนาดใหญ่ได้

นักรบอาชีพประกอบด้วยองค์ ๓ ประการนี้ ย่อมคู่ควรแก่พระราชา เหมาะ
แก่พระราชา ถึงการนับว่าเป็นราชวงศ์โดยแท้ ฉะนั้น

ภิกษุประกอบด้วยองค์ ๓ ประการก็ฉันทันเหมือนกัน ย่อมเป็นผู้ควรแก่ของ
ที่เขานำมาถวาย ฯลฯ เป็นนानุญอันยอดเยี่ยมของโลก

องค์ ๓ ประการ ะไรบ้าง คือ

ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. ยิงลูกศรได้ไกล

๒. ยิงไม่พลาด

๓. ทำลายกายขนาดใหญ่ได้

ภิกษุยิงลูกศรได้ไกล เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้พิจารณาเห็นรูปอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยปัญญาอันชอบ
ตามความเป็นจริง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ภายในหรือภายนอก หยาบ
หรือละเอียด เลวหรือประณีต ไกลหรือใกล้ก็ตาม อย่างนี้ว่า “นั่นไม่ใช่ของเรา
เราไม่ได้เป็นนั่น นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา” พิจารณาเห็นเวทนาอย่างใดอย่างหนึ่งด้วย
ปัญญาอันชอบตามความเป็นจริง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ภายในหรือ
ภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต ไกลหรือใกล้ก็ตาม อย่างนี้ว่า “นั่น

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ติกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๔. โยธาชีวรรค ๒. ปริสาสูตร

“ไม่ใช่ของเรา เราไม่ได้เป็นนั่น นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา” พิจารณาเห็นสัญญาอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต ไกลหรือใกล้ก็ตาม อย่างนี้ว่า “นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่ได้เป็นนั่น นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา” พิจารณาเห็นสังขารอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต ไกลหรือใกล้ก็ตาม อย่างนี้ว่า “นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่ได้เป็นนั่น นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา” พิจารณาเห็นวิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต ไกลหรือใกล้ก็ตาม อย่างนี้ว่า “นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่ได้เป็นนั่น นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา” ภิกษุชื่อว่ายังลูกศรได้ไกล เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุยิงลูกศรไม่พลาด เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย(เหตุเกิดทุกข์) นี้ทุกขนิโรธ(ความดับทุกข์) นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา(ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์)” ภิกษุชื่อว่ายังลูกศรไม่พลาด เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุทำลายกายขนาดใหญ่ได้ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ทำลายกองอวิชชาใหญ่ได้ ภิกษุชื่อว่าทำลายกายขนาดใหญ่ได้ เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยองค์ ๓ ประการนี้แล เป็นผู้ควรแก่ของที่เขานำมาถวาย ฯลฯ เป็นนानุญอันยอดเยี่ยมของโลก

โยธาชีวรรคที่ ๑ จบ

๒. ปริสาสูตร

ว่าด้วยบริษัท

[๑๓๕] ภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๓ จำพวกนี้
บริษัท ๓ จำพวกไหนบ้าง คือ

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๔. โยธาชีววรรค ๔. อุปปาหาสูตร

๑. บริษัทที่แนะนำยาก
๒. บริษัทที่แนะนำง่าย
๓. บริษัทที่แนะนำแต่พอประมาณก็รู้ได้
ภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๓ จำพวกนี้แล

ปริสาสูตรที่ ๒ จบ

๓. มิตตสูตร

ว่าด้วยองค์ประกอบของมิตรแท้

[๑๓๖] ภิกษุทั้งหลาย มิตรผู้ประกอบด้วยองค์ ๓ ประการควรคบหาได้
องค์ ๓ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. ให้สิ่งที่ให้ได้อย่าง
๒. ช่วยทำสิ่งที่ทำได้ยาก
๓. อดทนต่อสิ่งที่ทนได้อย่าง

ภิกษุทั้งหลาย มิตรผู้ประกอบด้วยองค์ ๓ ประการนี้แลควรคบหาได้

มิตตสูตรที่ ๓ จบ

๔. อุปปาหาสูตร

ว่าด้วยความเกิดขึ้นแห่งพระตถาคต

[๑๓๗] ภิกษุทั้งหลาย ตถาคตเกิดขึ้นก็ตาม ไม่เกิดขึ้นก็ตาม ชาติ นั้นคือความ
ตั้งอยู่ตามธรรมดา ความเป็นไปตามธรรมดาก็คงตั้งอยู่อย่างนั้น ตถาคตรู้ บรรลุนั้น
นั้นว่า “สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง” ครั้นรู้ บรรลุแล้วจึงบอก แสดง บัญญัติ กำหนด
เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่ายว่า “สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง” ตถาคตเกิดขึ้นก็ตาม ไม่เกิด
ขึ้นก็ตาม ชาติ นั้นคือความตั้งอยู่ตามธรรมดา ความเป็นไปตามธรรมดา ก็คงตั้งอยู่
อย่างนั้น ตถาคตรู้ บรรลุนั้นว่า “สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์” ครั้นรู้ บรรลุแล้วจึง
บอก แสดง บัญญัติ กำหนดเปิดเผย จำแนก ทำให้ง่ายว่า “สังขารทั้งปวงเป็น
ทุกข์” ตถาคตเกิดขึ้นก็ตาม ไม่เกิดขึ้นก็ตาม ชาติ นั้นคือความตั้งอยู่ตามธรรมดา
ความเป็นไปตามธรรมดาก็คงตั้งอยู่อย่างนั้น ตถาคตรู้ บรรลุนั้นว่า “ธรรม
ทั้งปวงเป็นอนัตตา” ครั้นรู้ บรรลุแล้วจึงบอก แสดง บัญญัติ กำหนดเปิดเผย
จำแนก ทำให้ง่ายว่า “ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา”

อุปปาหาสูตรที่ ๔ จบ

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ติกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๔. โยธาชีวรรค ๕. เกสกัมพลสูตร

๕. เกสกัมพลสูตร

ว่าด้วยวาหะของมักขลิเปรียบเหมือนผ้ากัมพลทอดด้วยผมนคน

[๑๓๘] ภิกษุทั้งหลาย ผ้ากัมพลทอดด้วยผมนคน บัณฑิตเรียกว่า เลวกว่าผ้าที่ช่างทอทอดแล้วทุกชนิด ผ้ากัมพลทอดด้วยผมนคน ในฤดูหนาวก็เย็น ในฤดูร้อนก็ร้อน สีไม่ส่าย มีกลิ่นเหม็น เนื้อผ้าไม่อ่อนนุ่ม แม้นั้นใด วาหะ^๑ของเจ้าลัทธิชื่อมักขลิก็ฉนั้นเหมือนกัน บัณฑิตกล่าวว่า เลวกว่าวาหะของสมณะทุกจำพวก

มักขลิเป็นโมฆบุรุษ(คนไร้ค่า)มีวาหะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า “กรรมไม่มี กิริยาไม่มี ความเพียรไม่มี” ตลอดอดีตกาลอันยาวนาน แม้พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ตรัสเรื่องกรรม ตรัสเรื่องกิริยา และตรัสเรื่องความเพียร โมฆบุรุษชื่อมักขลิกลับคัดค้านพระผู้มีพระภาคแม่เหล่านั้ว่า “กรรมไม่มี กิริยาไม่มี ความเพียรไม่มี” แม้พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าที่จักมีในอนาคตก็จักตรัสเรื่องกรรม ตรัสเรื่องกิริยา และตรัสเรื่องความเพียร โมฆบุรุษชื่อมักขลิกลับคัดค้านพระผู้มีพระภาคแม่เหล่านั้ว่า “กรรมไม่มี กิริยาไม่มี ความเพียรไม่มี” แม้เราที่เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าในปัจจุบันก็ยังคงกล่าวเรื่องกรรม กล่าวเรื่องกิริยา กล่าวเรื่องความเพียร โมฆบุรุษชื่อมักขลิก็คัดค้านแม่เราว่า “กรรมไม่มี กิริยาไม่มี ความเพียรไม่มี”

ภิกษุทั้งหลาย โมฆบุรุษชื่อมักขลิเป็นเหมือนไข่ดกมนุษย์ เกิดขึ้นมาในโลก เพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์ เพื่อความฉิบหาย เพื่อความพินาศของสัตว์เป็นจำนวนมาก เปรียบเหมือนบุคคลพึงวางไข่ดกปลาไว้ที่ปากอ่าว เพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์ เพื่อความฉิบหาย เพื่อความพินาศของปลาเป็นจำนวนมาก

เกสกัมพลสูตรที่ ๕ จบ

เชิงอรรถ :

- ^๑ วาหะ ในที่นี้หมายถึงลัทธิ(ความเชื่อถือ)ของตน ลัทธิของครุมักขลิโคศาลจัดอยู่ในประเภทนัตถิกวาหะ คือ เห็นว่าไม่มีเหตุไม่มีปัจจัย คือจะบริสุทธิ์ก็บริสุทธิ์เอง จะเศร้าหมองก็เศร้าหมองเอง (อง.ตัก.อ. ๒/๖๖/๒๐๒)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า :๓๘๖ }

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ติกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๔. โยธาขีววรรค ๘. อัสนขลวงสูตร

๖. สัมปทาสูตร

ว่าด้วยสัมปทา

[๑๓๙] ภิกษุทั้งหลาย สัมปทา ๓ ประการนี้

สัมปทา ๓ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. สัทธาสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยศรัทธา)
๒. สีลสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยศีล)
๓. ปัญญาสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยปัญญา)

ภิกษุทั้งหลาย สัมปทา ๓ ประการนี้แล

สัมปทาสูตรที่ ๖ จบ

๗. วุฑฒิสสูตร

ว่าด้วยวุฑฒิ

[๑๔๐] ภิกษุทั้งหลาย วุฑฒิ ๓ ประการนี้

วุฑฒิ ๓ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. สัทธาวุฑฒิ (ความเจริญด้วยศรัทธา)
๒. สีลวุฑฒิ (ความเจริญด้วยศีล)
๓. ปัญญาวุฑฒิ (ความเจริญด้วยปัญญา)

ภิกษุทั้งหลาย วุฑฒิ ๓ ประการนี้แล

วุฑฒิสสูตรที่ ๗ จบ

๘. อัสนขลวงสูตร

ว่าด้วยมัจจระจอกและคนนระจอก

[๑๔๑] ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงมัจจระจอก ๓ จำพวก และคนนระจอก ๓ จำพวก เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนอง พระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๔. โยธาขีววรรค ๘. อัสนขลวกสูตร

มักระจอก ๓ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. มักระจอกบางตัวในโลกนี้สมบุรณ์ด้วยกำลังวัง แต่ไม่สมบุรณ์ด้วยสี
สัน ไม่สมบุรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่
๒. มักระจอกบางตัวในโลกนี้สมบุรณ์ด้วยกำลังวังและสมบุรณ์ด้วยสีสัน
แต่ไม่สมบุรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่
๓. มักระจอกบางตัวในโลกนี้สมบุรณ์ด้วยกำลังวัง สมบุรณ์ด้วยสีสัน
และสมบุรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่

ภิกษุทั้งหลาย มักระจอก ๓ จำพวกนี้แล

คนกระจอก ๓ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. คนกระจอกบางคนในโลกนี้สมบุรณ์ด้วยเขาวน^๑ แต่ไม่สมบุรณ์ด้วย
วรรณะ^๒ ไม่สมบุรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่
๒. คนกระจอกบางคนในโลกนี้สมบุรณ์ด้วยเขาวนและสมบุรณ์ด้วยวรรณะ
แต่ไม่สมบุรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่
๓. คนกระจอกบางคนในโลกนี้สมบุรณ์ด้วยเขาวน สมบุรณ์ด้วยวรรณะ
และสมบุรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่

**คนกระจอกสมบุรณ์ด้วยเขาวน แต่ไม่สมบุรณ์ด้วยวรรณะ ไม่สมบุรณ์
ด้วยความสูงและความใหญ่ เป็นอย่างไร**

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า "นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธ-
คามินีปฏิปทา" เรากล่าวว่านี่เป็นเขาวนของเขา แต่เขาถูกถามปัญหาในอภิธรรม
และอภิวินัย ก็จนปัญญาตอบไม่ได้ เรากล่าวว่านี่ไม่ใช่วรรณะของเขา และเขาไม่ได้
จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานปัจฉัยเภสัชชบริขาร เรากล่าวว่านี่ไม่ใช่ความสูง
และความใหญ่ของเขา

ภิกษุทั้งหลาย คนกระจอกสมบุรณ์ด้วยเขาวน แต่ไม่สมบุรณ์ด้วยวรรณะ ไม่
สมบุรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่ เป็นอย่างนี้แล

เชิงอรรถ :

^๑ เขาวน ในที่นี้หมายถึงญาณ คือความหยั่งรู้อริยสัจ ๔ เป็นต้น (อง.ติก.อ. ๒/๑๔๑/๒๗๓)

^๒ วรรณะ ในที่นี้หมายถึงคุณ คือความมีปฏิภาณในการโต้ตอบแก้ปัญหาในเรื่องอภิธรรม อภิวินัย ไม่จน
ปัญญา (อง.ติก.อ. ๒/๑๔๑/๒๗๓)

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๔. โยธาชีวรรค ๙. อัสนสหัสสูตร

คนกระจอกสมบูรณ์ด้วยเขาวนและสมบูรณ์ด้วยวรรณะ แต่ไม่สมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา” เรากล่าวว่านี่เป็นเขาวนของเขา และเขาถูกถามปัญหาในอภิธรรมและอภิวินัย ก็ตอบได้ ไม่จนปัญญา เรากล่าวว่านี่เป็นวรรณะของเขา แต่เขาไม่ได้จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานปัจฉัยเภสัชชบริขาร เรากล่าวว่านี่ไม่ใช่ความสูงและความใหญ่ของเขา

ภิกษุทั้งหลาย คนกระจอกสมบูรณ์ด้วยเขาวนและสมบูรณ์ด้วยวรรณะ แต่ไม่สมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่ เป็นอย่างนี้แล

คนกระจอกสมบูรณ์ด้วยเขาวน สมบูรณ์ด้วยวรรณะ และสมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา” เขาถูกถามปัญหาในอภิธรรม และอภิวินัย ก็ตอบได้ ไม่จนปัญญา เรากล่าวว่านี่เป็นเขาวนของเขา และเขาได้จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานปัจฉัยเภสัชชบริขาร เรากล่าวว่า นี่เป็นความสูงและความใหญ่ของเขา

ภิกษุทั้งหลาย คนกระจอกสมบูรณ์ด้วยเขาวน สมบูรณ์ด้วยวรรณะ และสมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่ เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย คนกระจอก ๓ จำพวกนี้แล

อัสนขลวงสูตรที่ ๘ จบ

๙. อัสนสหัสสูตร

ว่าด้วยมัตถิและคนดี

[๑๔๒] เราจักแสดงมัตถิ ๓ จำพวก และคนดี ๓ จำพวก เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นถูกรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๔. โยธาชีวรรค ๙. อัสนสหัสสูตร

มัตถิ ๓ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. มัตถิบางตัวในโลกนี้สมบุรณ์ด้วยกำลังวัง แต่ไม่สมบุรณ์ด้วยสีสัน ไม่สมบุรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่
๒. มัตถิบางตัวในโลกนี้สมบุรณ์ด้วยกำลังวังและสมบุรณ์ด้วยสีสัน แต่ไม่สมบุรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่
๓. มัตถิบางตัวในโลกนี้สมบุรณ์ด้วยกำลังวัง สมบุรณ์ด้วยสีสัน และสมบุรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่

ภิกษุทั้งหลาย มัตถิ ๓ จำพวกนี้แล

คนดี ๓ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. คนดีบางคนในโลกนี้สมบุรณ์ด้วยเขาวน แต่ไม่สมบุรณ์ด้วยวรรณะ ไม่สมบุรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่
๒. คนดีบางคนในโลกนี้สมบุรณ์ด้วยเขาวน และสมบุรณ์ด้วยวรรณะ แต่ไม่สมบุรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่
๓. คนดีบางคนในโลกนี้สมบุรณ์ด้วยเขาวน สมบุรณ์ด้วยวรรณะ และสมบุรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่

คนดีสมบุรณ์ด้วยเขาวน แต่ไม่สมบุรณ์ด้วยวรรณะ ไม่สมบุรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เพราะสังโยชนเบื้องต่ำ ๕ ประการสิ้นไป จักเป็นโอปปาติกะ^๑ ปรินิพพานในภพนั้น ไม่หวนกลับมาจากโลกนั้นแน่นอน เรากล่าวว่าเป็นเขาวนของเขา แต่เขาถูกถามปัญหาในอภิธรรมและอภิวินัย ก็จนปัญญาตอบไม่ได้ เรากล่าวว่านี่ไม่ใช่วรรณะของเขา และเขาไม่ได้จิวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานปัจฉัยเภสัชชบรិขาร เรากล่าวว่านี่ไม่ใช่ความสูงและความใหญ่ของเขา

ภิกษุทั้งหลาย คนดีสมบุรณ์ด้วยเขาวน แต่ไม่สมบุรณ์ด้วยวรรณะ ไม่สมบุรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่ เป็นอย่างนี้แล

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเชิงอรรถที่ ๑ ข้อ ๘๗ ติกนิบาต หน้า ๓๑๔ ในเล่มนี้

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๔. โยธาชีวรรค ๑๐. อัสนาชาเนยยสูตร

คนดีสมบูรณ์ด้วยเขาวน และสมบูรณ์ด้วยวรรณะ แต่ไม่สมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เพราะสังโยชนเบื้องต่ำ ๕ ประการสิ้นไป จักเป็น โอบปาดิกะ ปรินิพพานในภพนั้น ไม่หวนกลับมาจากโลกนั้นแน่นอน เรากล่าวว่า นี้เป็นเขาวนของเขาและเขาถูกถามปัญหาในอภิธรรม และอภิวินัย ก็ตอบได้ ไม่จนปัญญา เรากล่าวว่านี้เป็นวรรณะของเขา แต่เขาไม่ได้จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานปัจฉัจฉัยเภสัชชบรขาร เรากล่าวว่าไม่ใช่ความสูงและความใหญ่ของเขา

ภิกษุทั้งหลาย คนดีสมบูรณ์ด้วยเขาวน และสมบูรณ์ด้วยวรรณะ แต่ไม่สมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่ เป็นอย่างนี้แล

คนดีสมบูรณ์ด้วยเขาวน สมบูรณ์ด้วยวรรณะ และสมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เพราะสังโยชนเบื้องต่ำ ๕ ประการสิ้นไป จักเป็น โอบปาดิกะ ปรินิพพานในภพนั้น ไม่หวนกลับมาจากโลกนั้นแน่นอน เรากล่าวว่า นี้เป็นเขาวนของเขา เขาถูกถามปัญหาในอภิธรรม และอภิวินัย ก็ตอบได้ ไม่จนปัญญา เรากล่าวว่านี้เป็นวรรณะของเขา และเขาได้จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานปัจฉัจฉัยเภสัชชบรขาร เรากล่าวว่านี้เป็นความสูงและความใหญ่ของเขา

ภิกษุทั้งหลาย คนดีสมบูรณ์ด้วยเขาวน สมบูรณ์ด้วยวรรณะ และสมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่ เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย คนดี ๓ จำพวกนี้แล

อัสนสหัสสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. อัสนาชาเนยยสูตร

ว่าด้วยม้าอาชาไนยและบุรุษอาชาไนย

[๑๔๓] ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงม้าอาชาไนยพันธุ์ดี ๓ จำพวก และบุรุษอาชาไนยผู้เจริญ ๓ จำพวก เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๔. โยธาขีววรรค ๑๐. อัสนาขานียสูตร

มาอาชาไนยพันธุตี ๓ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. มาอาชาไนยพันธุตีบางตัวในโลกนี้

ฯลฯ^๑

๓. มาอาชาไนยพันธุตีบางตัวในโลกนี้สมบูรณ์ด้วยกำลังวัง สมบูรณ์ด้วย

สีสัน และสมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่

ภิกษุทั้งหลาย มาอาชาไนยพันธุตี ๓ จำพวกนี้แล

บุรุษอาชาไนยผู้เจริญ ๓ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. บุรุษอาชาไนยผู้เจริญบางคนในโลกนี้

ฯลฯ

๓. บุรุษอาชาไนยผู้เจริญบางคนในโลกนี้สมบูรณ์ด้วยเขาวน สมบูรณ์ด้วย

วรรณะ และสมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่ ฯลฯ

**บุรุษอาชาไนยผู้เจริญ สมบูรณ์ด้วยเขาวน สมบูรณ์ด้วยวรรณะ และ
สมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่ เป็นอย่างไร**

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ทำให้แจ่มแจ้งโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะเพราะ
อาสวะสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน เรากล่าวว่านี่เป็นเขาวนของเขา
เขาถูกถามปัญหาในอภิธรรม และอภิวินัย ก็ตอบได้ ไม่จนปัญญา เรากล่าวว่านี่เป็น
วรรณะของเขา เขาได้จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานปัจฉยเภสัชชบรិขาร เรา
กล่าวว่านี่เป็นความสูงและความใหญ่ของเขา

ภิกษุทั้งหลาย บุรุษอาชาไนยผู้เจริญ สมบูรณ์ด้วยเขาวน สมบูรณ์ด้วยวรรณะ
และสมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่ เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย บุรุษอาชาไนยผู้เจริญ ๓ จำพวกนี้แล

อัสนาขานียสูตรที่ ๑๐ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ “ฯลฯ” ที่ปรากฏในสูตรนี้พึงดูเนื้อความเต็มในติกนิบาตข้อ ๑๔๒

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๓. ตติยปิณฑนาสก]

๔. โยธาขีวรรค ๑๒. ทุติยโมรนิวาปสูตร

๑๑. ปฐมโมรนิวาปสูตร

ว่าด้วยอารามปริพาชกชื่อโมรนิวาปะ สูตรที่ ๑

[๑๔๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปริพาชการาม ชื่อ โมรนิวาปะ เขตกรุงราชคฤห์ ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาคได้รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลาย มาตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาค จึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๓ ประการย่อมมีความสำเร็จสูงสุด มีความเกษมสูงสุด ประพฤติพรหมจรรย์ล่วงถึงที่สุด และถึงที่สุดแห่งที่สุด ประเสริฐกว่า เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

ธรรม ๓ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. สीलขันธ(กองศีล)ที่เป็นของพระอเสชะ
๒. สมาธิขันธ(กองสมาธิ)ที่เป็นของพระอเสชะ
๓. ปัญญาขันธ(กองปัญญา)ที่เป็นของพระอเสชะ

ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แลย่อมมีความสำเร็จสูงสุด มีความเกษมสูงสุด ประพฤติพรหมจรรย์ล่วงถึงที่สุด และถึงที่สุดแห่งที่สุด ประเสริฐกว่า เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

ปฐมโมรนิวาปสูตรที่ ๑๑ จบ

๑๒. ทุติยโมรนิวาปสูตร

ว่าด้วยอารามปริพาชกชื่อโมรนิวาปะ สูตรที่ ๒

[๑๔๕] ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๓ ประการย่อมมีความสำเร็จสูงสุด มีความเกษมสูงสุด ประพฤติพรหมจรรย์ล่วงถึงที่สุด และถึงที่สุดแห่งที่สุด ประเสริฐกว่า เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

ธรรม ๓ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. อิทธิปาฏิหาริย์ (ปาฏิหาริย์คือฤทธิ์)
๒. อาเทศนาปาฏิหาริย์ (ปาฏิหาริย์คือการท่ายใจ)
๓. อนุศาสนีปาฏิหาริย์ (ปาฏิหาริย์คืออนุศาสนี)

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ติกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๔. โยธาชีววรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แลย่อมมีความสำเร็จสูงสุด มีความ
เกษมสูงสุด ประพฤติพรหมจรรย์ล่วงถึงที่สุด และถึงที่สุดแห่งที่สุด ประเสริฐกว่า
เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

หุติยโมรนิวาปสูตรที่ ๑๒ จบ

๑๓. ตติยโมรนิวาปสูตร

ว่าด้วยอาการปริพาชกชื่อโมรนิวาปะ สูตรที่ ๓

[๑๔๖] ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๓ ประการย่อมมีความ
สำเร็จสูงสุด มีความเกษมสูงสุด ประพฤติพรหมจรรย์ล่วงถึงที่สุด และถึงที่สุด
แห่งที่สุด ประเสริฐกว่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

ธรรม ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สัมมาทิฏฐิ (เห็นชอบ)
๒. สัมมาญาณะ (รู้ชอบ)
๓. สัมมาวิมุตติ (หลุดพ้นชอบ)

ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แลย่อมมีความสำเร็จสูงสุด มีความ
เกษมสูงสุด ประพฤติพรหมจรรย์ล่วงถึงที่สุด และถึงที่สุดแห่งที่สุด ประเสริฐกว่า
เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

ตติยโมรนิวาปสูตรที่ ๑๓ จบ

โยธาชีววรรคที่ ๔ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

- | | |
|----------------------|-----------------------|
| ๑. โยธาชีวสูตร | ๒. ปริสาสูตร |
| ๓. มิตตสูตร | ๔. อุปปาทาสูตร |
| ๕. เกสกัมพลสูตร | ๖. สัมปทาสูตร |
| ๗. วุฑฒิสสูตร | ๘. อัสนขลุงกสูตร |
| ๙. อัสนสัทสสูตร | ๑๐. อัสนาชาเนยสูตร |
| ๑๑. ปฐมโมรนิวาปสูตร | ๑๒. หุติยโมรนิวาปสูตร |
| ๑๓. ตติยโมรนิวาปสูตร | |

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต [๓. ตติยปิณฑนาสก]

๕. มังคลวรรค ๒. สาวัชชสูตร

๕. มังคลวรรค

หมวดว่าด้วยมงคล

๑. อกุศลสูตร

ว่าด้วยอกุศลกรรมเป็นเหตุให้ตกนรก

[๑๔๗] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย บุคคลประกอบด้วยกรรม ๓ ประการย่อมดำรงอยู่ในนรกเหมือนถูกนำไปฝังไว้

กรรม ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. กายกรรม (การกระทำทางกาย) ฝ่ายอกุศล
๒. วจีกรรม (การกระทำทางวาจา) ฝ่ายอกุศล
๓. มโนกรรม (การกระทำทางใจ) ฝ่ายอกุศล

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลประกอบด้วยกรรม ๓ ประการนี้แล ย่อมดำรงอยู่ในนรกเหมือนถูกนำไปฝังไว้

บุคคลประกอบด้วยกรรม ๓ ประการ ย่อมดำรงอยู่ในสวรรค์เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้

กรรม ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. กายกรรมฝ่ายกุศล
๒. วจีกรรมฝ่ายกุศล
๓. มโนกรรมฝ่ายกุศล

บุคคลประกอบด้วยกรรม ๓ ประการนี้แล ย่อมดำรงอยู่ในสวรรค์เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้

อกุศลสูตรที่ ๑ จบ

๒. สาวัชชสูตร

ว่าด้วยกรรมที่มีโทษเป็นเหตุให้ตกนรก

[๑๔๘] ภิกษุทั้งหลาย บุคคลประกอบด้วยกรรม ๓ ประการ ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๕. มังคลวรรค ๔. อสุจิสูตร

- | | |
|--------------------|--------------------|
| ๑. กายกรรมที่มีโทษ | ๒. วจีกรรมที่มีโทษ |
| ๓. มโนกรรมที่มีโทษ | |

ฯลฯ

- | | |
|-----------------------|-----------------------|
| ๑. กายกรรมที่ไม่มีโทษ | ๒. วจีกรรมที่ไม่มีโทษ |
| ๓. มโนกรรมที่ไม่มีโทษ | |

ฯลฯ

สาวชขสูตรที่ ๒ จบ

๓. วิสมสูตร

ว่าด้วยกรรมที่ไม่สม่าเสมอเป็นเหตุให้ตกนรก

[๑๔๙] ภิกษุทั้งหลาย บุคคลประกอบด้วยกรรม ๓ ประการ ฯลฯ

- | | |
|--------------------------|--------------------------|
| ๑. กายกรรมที่ไม่สม่าเสมอ | ๒. วจีกรรมที่ไม่สม่าเสมอ |
| ๓. มโนกรรมที่ไม่สม่าเสมอ | |

ฯลฯ

- | | |
|-----------------------|-----------------------|
| ๑. กายกรรมที่สม่าเสมอ | ๒. วจีกรรมที่สม่าเสมอ |
| ๓. มโนกรรมที่สม่าเสมอ | |

ฯลฯ

วิสมสูตรที่ ๓ จบ

๔. อสุจิสูตร

ว่าด้วยกรรมที่ไม่สะอาดเป็นเหตุให้ตกนรก

[๑๕๐] ภิกษุทั้งหลาย บุคคลประกอบด้วยกรรม ๓ ประการ ฯลฯ

- | | |
|-----------------------|-----------------------|
| ๑. กายกรรมที่ไม่สะอาด | ๒. วจีกรรมที่ไม่สะอาด |
| ๓. มโนกรรมที่ไม่สะอาด | |

ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๓. ตติยปิณฑนาสก]

๕. มังคลวรรค ๕. ปฐมขตสูตร

๑. กายกรรมที่สะอาด

๒. วจีกรรมที่สะอาด

๓. มโนกรรมที่สะอาด

บุคคลประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แลย่อมดำรงอยู่ในสวรรค์เหมือนได้รับ
อัญเชิญไปประดิษฐานไว้

อสุจิสูตรที่ ๔ จบ

๕. ปฐมขตสูตร

ว่าด้วยเหตุให้ตนถูกทำลาย สูตรที่ ๑

[๑๕๑] ภิกษุทั้งหลาย คนพาลผู้ไม่เจียมแหลม เป็นอสังตบุรุษ ประกอบด้วย
ธรรม ๓ ประการ ย่อมบริหารตนให้ถูกกำจัด ถูกทำลาย มีความเสียหาย ถูกผู้
รู้ดีติเตียน และประสพสิ่งที่ไม่ใช่บุญเป็นอันมาก

ธรรม ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. กายกรรมฝ่ายอกุศล

๒. วจีกรรมฝ่ายอกุศล

๓. มโนกรรมฝ่ายอกุศล

คนพาลผู้ไม่เจียมแหลม เป็นอสังตบุรุษ ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ย่อม
บริหารตนให้ถูกกำจัด ถูกทำลาย มีความเสียหาย ถูกผู้รู้ดีติเตียน และประสพสิ่ง
ที่ไม่ใช่บุญเป็นอันมาก

บัณฑิตผู้เจียมแหลม เป็นสังตบุรุษ ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ย่อม
บริหารตนไม่ให้ถูกกำจัด ไม่ให้ถูกทำลาย ไม่มีความเสียหาย ไม่ถูกผู้รู้ดีติเตียน และ
ประสพบุญเป็นอันมาก

ธรรม ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. กายกรรมฝ่ายกุศล

๒. วจีกรรมฝ่ายกุศล

๓. มโนกรรมฝ่ายกุศล

ฯลฯ

ปฐมขตสูตรที่ ๕ จบ

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสกั]
๕. มังคลวรรค ๘. จตุตถขตสูตร

๖. ทุติยขตสูตร

ว่าด้วยเหตุให้ตนถูกทำลาย สูตรที่ ๒

[๑๕๒] ภิกษุทั้งหลาย ผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ฯลฯ

- | | |
|--------------------|--------------------|
| ๑. กายกรรมที่มีโทษ | ๒. วจีกรรมที่มีโทษ |
| ๓. มโนกรรมที่มีโทษ | |
| ฯลฯ | |

- | | |
|-----------------------|-----------------------|
| ๑. กายกรรมที่ไม่มีโทษ | ๒. วจีกรรมที่ไม่มีโทษ |
| ๓. มโนกรรมที่ไม่มีโทษ | |
| ฯลฯ | |

ทุติยขตสูตรที่ ๖ จบ

๗. ตติยขตสูตร

ว่าด้วยเหตุให้ตนถูกทำลาย สูตรที่ ๓

[๑๕๓] ภิกษุทั้งหลาย ผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ฯลฯ

- | | |
|--------------------------|--------------------------|
| ๑. กายกรรมที่ไม่สม่ำเสมอ | ๒. วจีกรรมที่ไม่สม่ำเสมอ |
| ๓. มโนกรรมที่ไม่สม่ำเสมอ | |
| ฯลฯ | |

- | | |
|-----------------------|-----------------------|
| ๑. กายกรรมที่สม่ำเสมอ | ๒. วจีกรรมที่สม่ำเสมอ |
| ๓. มโนกรรมที่สม่ำเสมอ | |
| ฯลฯ | |

ตติยขตสูตรที่ ๗ จบ

๘. จตุตถขตสูตร

ว่าด้วยเหตุให้ตนถูกทำลาย สูตรที่ ๔

[๑๕๔] ภิกษุทั้งหลาย ผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ติกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๕. มังคลวรรค ๑๐. ปุพพัณหสูตร

๑. กายกรรมที่ไม่สะอาด ๒. วจีกรรมที่ไม่สะอาด

๓. มโนกรรมที่ไม่สะอาด

ฯลฯ

๑. กายกรรมที่สะอาด

๒. วจีกรรมที่สะอาด

๓. มโนกรรมที่สะอาด

บัณฑิตผู้เฉียบแหลม เป็นสัตบุรุษ ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล
ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกก้ำจัด ไม่ให้ถูกทำลาย ไม่มีความเสียหาย ไม่ถูกผู้รู้ดีเตียน
และประสบบุญเป็นอันมาก

จุดถกขตสูตรที่ ๘ จบ

๙. วันทนาสูตร

ว่าด้วยการไหว้

[๑๕๕] ภิกษุทั้งหลาย การไหว้ ๓ ประการนี้

การไหว้ ๓ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. การไหว้ทางกาย

๒. การไหว้ทางวาจา

๓. การไหว้ทางใจ

ภิกษุทั้งหลาย การไหว้ ๓ ประการนี้แล

วันทนาสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. ปุพพัณหสูตร

ว่าด้วยเวลาเข้าเป็นฤกษ์ดีเป็นต้น

[๑๕๖] ภิกษุทั้งหลาย สัตว์เหล่าใดประพศิกายสุจริต(ความประพศิชอบด้วย
กาย) วจีสุจริต(ความประพศิชอบด้วยวาจา) และมโนสุจริต(ความประพศิชอบ
ด้วยใจ) ในเวลาเข้า เวลาเข้าก็เป็นเวลาที่ดีของสัตว์เหล่านั้น

สัตว์เหล่าใดประพศิกายสุจริต วจีสุจริต และมโนสุจริต ในเวลาเที่ยง เวลา
เที่ยงก็เป็นเวลาที่ดีของสัตว์เหล่านั้น

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๕. มังคลวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

ภิกษุทั้งหลาย สัตว์เหล่าใดประพฤติกายสุจริต วาจาสุจริต และมโนสุจริต ในเวลาเย็น เวลาเย็นก็เป็นเวลาที่ดีของสัตว์เหล่านั้น

สัตว์ทั้งหลายประพฤติชอบในเวลาใด
เวลานั้นชื่อว่าเป็นฤกษ์ดี มงคลดี สว่างดี รุ่งดี
ขณะดี ยามดี และบูชาดีในพรหมจารีบุคคล
กายกรรมเป็นส่วนเบื้องขวา^๑ วาจากรรมเป็นส่วนเบื้องขวา
มโนกรรมเป็นส่วนเบื้องขวา
ความปรารถนาของท่านเป็นส่วนเบื้องขวา
สัตว์ทั้งหลายทำกรรมอันเป็นส่วนเบื้องขวาแล้ว
ย่อมได้ประโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องขวา

ท่านเหล่านั้นได้ประโยชน์แล้ว จงได้รับความสุข
งอกงามในพุทธศาสนา จงไม่มีโรค
ถึงความสุขพร้อมด้วยญาติทั้งมวล

บุพพัณหสูตรที่ ๑๐ จบ

มังคลวรรคที่ ๕ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

- | | |
|---------------|-----------------|
| ๑. อกุศลสูตร | ๒. สาวัชชสูตร |
| ๓. วิสมสูตร | ๔. อสัจสูตร |
| ๕. ปฐมขตสูตร | ๖. ทุตติยขตสูตร |
| ๗. ตติยขตสูตร | ๘. จตตถขตสูตร |
| ๙. วันทนาสูตร | ๑๐. บุพพัณหสูตร |

ตติยปิณฑาสก จบบริบูรณ์

เชิงอรรถ :

^๑ เบื้องขวา ในที่นี้หมายถึงความเจริญหรือพฤติกรรมฝ่ายดี (อภ.ดิก.อ. ๒/๑๕๖/๒๗๕)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า :๔๐๐ }

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๖. อเจลกวรรค

๖. อเจลกวรรค

หมวดว่าด้วยคนเปลือย

ว่าด้วยปฏิบัติ ๓ อย่าง

[๑๕๗-๑๖๓] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ปฏิบัติ ๓ ประการ ปฏิบัติ ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ปฏิบัติอย่างหยาบ
๒. ปฏิบัติอย่างเหี้ยมหาญ
๓. ปฏิบัติอย่างกลาง

ปฏิบัติอย่างหยาบ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้มีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า “โทษในกามทั้งหลาย ไม่มี” เขาย่อมตกเป็นเหยื่อในกามทั้งหลาย

ภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า ปฏิบัติอย่างหยาบ

ปฏิบัติอย่างเหี้ยมหาญ เป็นอย่างไร

คือ คนเปลือยบางคนในโลกนี้ไร้มารยาท เลี้ยงมือ เขาเชิญให้มารับภิกษา^๑ก็ไม่มา เขาเชิญให้หยุดก็ไม่หยุด ไม่รับภิกษาที่เขาแบ่งไว้ก่อน ไม่รับภิกษาที่เขาเจาะจงทำไว้ ไม่ยินดีกิจนิมนต์ ไม่รับภิกษาปากหม้อ ไม่รับภิกษาจากกระเช้า ไม่รับภิกษาคร่อม ธรณีประตุ ไม่รับภิกษาคร่อมท่อนไม้ ไม่รับภิกษาคร่อมสาก ไม่รับภิกษาที่คนสอง คนบริโภคนอยู่ ไม่รับภิกษาของหญิงมีครรภ์ ไม่รับภิกษาของหญิงที่กำลังให้ลูกดูนม ไม่รับภิกษาของหญิงที่คลอเคลียคน ไม่รับภิกษาที่นัดแนะกันทำไว้ ไม่รับภิกษาในที่ที่รับเลี้ยงดูลูกสุนัข ไม่รับภิกษาในที่แมลงวันไต่ตอมเป็นกลุ่ม ไม่รับปลา ไม่รับเนื้อ ไม่ดื่มสุรา ไม่ดื่มเมรัย ไม่ดื่มน้ำหมักดอง เขาได้รับภิกษาเฉพาะที่เรือนหลังเดียว เยียว ยาอัถภาพด้วยข้าวค่าเดียว รับภิกษาที่เรือน ๒ หลัง เยียวยา อัถภาพด้วยข้าว ๒ ค่า ฯลฯ หรือรับภิกษาที่เรือน ๗ หลัง เยียวยาอัถภาพด้วยข้าว ๗ ค่า เยียวยาอัถภาพ ด้วยภิกษาในถาดน้อยใบเดียวบ้าง เยียวยาอัถภาพด้วยภิกษาในถาดน้อย ๒ ใบบ้าง

เชิงอรรถ :

^๑ ภิกษา คืออาหาร ของขบเคี้ยว

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า :๔๐๑ }

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ติกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๖. อเจลกวรรค (๑. สติปฏิฐานสูตร)

ฯลฯ เยียวยาอัฏฐภาพด้วยภิกษาในถาดน้อย ๗ ใบบ้าง กินอาหารที่เก็บค้างไว้วันเดียวบ้าง กินอาหารที่เก็บค้างไว้ ๒ วันบ้าง ฯลฯ กินอาหารที่เก็บค้างไว้เจ็ดวันบ้าง เขาหมั้นประกอบในการบริโภคที่เวียนมาตั้งกึ่งเดือนเช่นนี้อยู่

คนเปลือยนั้นกินผักตองเป็นอาหารบ้าง กินข้าวฟ่างเป็นอาหารบ้าง กินลูกเต๋อยเป็นอาหารบ้าง กินกากข้าวเป็นอาหารบ้าง กินยาง^๑เป็นอาหารบ้าง กินรำเป็นอาหารบ้าง กินข้าวตังเป็นอาหารบ้าง กินกำยานเป็นอาหารบ้าง กินหญ้าเป็นอาหารบ้าง กินมูลโคเป็นอาหารบ้าง กินเหง้าและผลไม้ในป่าเป็นอาหารบ้าง กินผลไม้ที่หล่นเยียวยาอัฏฐภาพ เขาnungหม่มผ้าปานบ้าง nungหม่มผ้าแกมกันบ้าง nungหม่มผ้าห่อศพบ้าง nungหม่มผ้าบังสกุลบ้าง nungหม่มผ้าเปลือกไม้บ้าง nungหม่มหนังเสือบ้าง nungหม่มหนังเสือที่มีเล็บติดอยู่บ้าง nungหม่มคากรองบ้าง nungหม่มผ้าเปลือกปอกรองบ้าง nungหม่มผ้าผลไม้กรองบ้าง nungหม่มผ้ากัมพลทำด้วยผมคนบ้าง nungหม่มผ้ากัมพลทำด้วยขนสัตว์ร้ายบ้าง nungหม่มผ้าทำด้วยขนเป็ดนกเค้าบ้าง ถอนผมและหนวด หมั้นประกอบ การถอนผมและหนวดบ้าง ยืนอย่างเดี่ยวปฏิบัติเสถียรนั่งบ้าง นั่งกระโหย่ง ประกอบ ความเพียรด้วยการนั่งกระโหย่งบ้าง นอนบนหนาม สำเร็จการนอนบนหนามบ้าง อาบน้ำวันละ ๓ ครั้ง หมั้นประกอบการลงน้ำบ้าง เขาหมั้นประกอบการทำร่างกาย ให้เดือดร้อนหลายวิธีดังกล่าวมานี้

ภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า ปฏิปทาอย่างเหี้ยมหาญ

(๑. สติปฏิฐานสูตร)

ปฏิปทาอย่างกลาง เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้พิจารณาเห็นกายในกาย มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนา ฯลฯ พิจารณาเห็นจิตในจิต ฯลฯ พิจารณาเห็นธรรมในธรรม มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

ภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า ปฏิปทาอย่างกลาง

ภิกษุทั้งหลาย ปฏิปทา ๓ ประการนี้แล

เชิงอรรถ :

^๑ คำว่า ยาง (หญฺะ) หมายถึงถึงสาหร่ายและยางไม้ด้วย (อง.ตัก.อ. ๒/๙๔/๒๔๘)

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ติกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๖. อเจลกวรรค (๓. อิทธิปาทสูตร)

(๒. สัมมปปธานสูตร)

ภิกษุทั้งหลาย ปฏิปทา ๓ ประการนี้

ปฏิปทา ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ปฏิปทาอย่างหยาบ

๒. ปฏิปทาอย่างเหี้ยมหาญ

๓. ปฏิปทาอย่างกลาง

ปฏิปทาอย่างหยาบ เป็นอย่างไร

ฯลฯ นี้เรียกว่า ปฏิปทาอย่างหยาบ

ปฏิปทาอย่างเหี้ยมหาญ เป็นอย่างไร

ฯลฯ นี้เรียกว่า ปฏิปทาอย่างเหี้ยมหาญ

ปฏิปทาอย่างกลาง เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้สร้างฉันทะ พยายาม прารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น^๑ เพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น สร้างฉันทะ พยายาม прารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้น สร้างฉันทะ พยายาม прารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น สร้างฉันทะ พยายาม прารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อความดำรงอยู่ ไม่เลือนหาย ภิกษุโณภภาพ ไพบูลย์ เจริญเต็มทีแห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว

(๓. อิทธิปาทสูตร)

ภิกษุนั้นเจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิปธานสังขาร(สมาธิที่เกิดจาก ฉันทะและความเพียรสร้างสรรค์) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิปธาน-สังขาร(สมาธิที่เกิดจากวิริยะและความเพียรสร้างสรรค์) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิปธานสังขาร(สมาธิที่เกิดจากจิตตะและความเพียรสร้างสรรค์) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิปธานสังขาร(สมาธิที่เกิดจากวิมังสาและความเพียรสร้างสรรค์) ฯลฯ

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเชิงอรรถที่ ๒ ข้อ ๓๙๔-๓๙๗ เอกกนิบาต หน้า ๔๒ ในเล่มนี้

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า :๔๐๓ }

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๓. ตติยปิณฑนาสก]
๖. อเจลกวรรค (๗. มัคคสูตร)

(๔. อินทริยสูตร)

เจริญสัทอินทริย์ เจริญวีริยอินทริย์ เจริญสตินทริย์ เจริญสมาอินทริย์ เจริญ
ปัญญอินทริย์ ฯลฯ

(๕. พลสูตร)

เจริญสัทธาพละ เจริญวีริยพละ เจริญสติพละ เจริญสมาธิพละ เจริญ
ปัญญาพละ ฯลฯ

(๖. สัมโพชฌังคสูตร)

เจริญสัทสัมโพชฌังค(ธรรมเป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความระลึกได้) เจริญ
ธัมมวิจยสัมโพชฌังค(ธรรมเป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความเพียร) เจริญวีริย-
สัมโพชฌังค(ธรรมเป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความเพียร) เจริญปีติสัมโพชฌังค(ธรรม
เป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความอิ่มใจ) เจริญปัสสัทธิสัมโพชฌังค(ธรรมเป็นองค์แห่ง
การตรัสรู้คือความสงบกายสงบใจ) เจริญสมาธิสัมโพชฌังค(ธรรมเป็นองค์แห่งการ
ตรัสรู้คือความตั้งจิตมั่น) เจริญอุเบกขาสัมโพชฌังค(ธรรมเป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือ
ความวางใจเป็นกลาง) ฯลฯ

(๗. มัคคสูตร)

เจริญสัมมาทิฐิ(เห็นชอบ) เจริญสัมมาสังกัปปะ(ดำริชอบ) เจริญสัมมาวาจา
(เจรจาชอบ) เจริญสัมมากัมมันตะ(กระทำชอบ) เจริญสัมมาอาชีวะ(เลี้ยงชีพชอบ)
เจริญสัมมาวายามะ(พยายามชอบ) เจริญสัมมาสติ(ระลึกชอบ) เจริญสัมมาสมาธิ
(ตั้งจิตมั่นชอบ)

ภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า ปฏิปทาอย่างกลาง

ภิกษุทั้งหลาย ปฏิปทา ๓ ประการนี้แล

อเจลกวรรคที่ ๖ จบ

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๗. กัมมปถเปยยาล (๑. ปาณ - อปาณสูตร)

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

- | | |
|-----------------|-------------------|
| ๑. สติปัญญาสูตร | ๒. สัมมปปธานสูตร |
| ๓. อธิปาทสูตร | ๔. อินทริยสูตร |
| ๕. พลสูตร | ๖. สัมโพชฌังคสูตร |
| ๗. มัคคสูตร | |

๗. กัมมปถเปยยาล

ว่าด้วยกรรม ๓ ประการมีหลายนัย

(๑. ปาณ - อปาณสูตร)

[๑๖๔-๑๘๓] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย บุคคลประกอบด้วยกรรม ๓ ประการ ย่อมดำรงอยู่ในนรกเหมือนถูกนำไปฝังไว้

กรรม ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

- | | |
|---------------------------|-----------------------------|
| ๑. ตนเองเป็นผู้ฆ่าสัตว์ | ๒. ชักชวนผู้อื่นให้ฆ่าสัตว์ |
| ๓. เป็นผู้พอใจการฆ่าสัตว์ | |

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลประกอบด้วยกรรม ๓ ประการนี้แล ย่อมดำรงอยู่ในนรกเหมือนถูกนำไปฝังไว้

บุคคลผู้ประกอบด้วยกรรม ๓ ประการ ย่อมดำรงอยู่ในสวรรค์เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้

กรรม ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

- | |
|---|
| ๑. ตนเองเป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ |
| ๒. ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ |
| ๓. เป็นผู้พอใจการงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ |

ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]
 ๗. กัมมปถเปยยาล (๔. มุสาวาทิ - อมุสาวาทิสุตฺร)

(๒. อทินนาทาน - อนทินนาทานสูตร)

๑. ตนเองเป็นผู้ลักทรัพย์ ๒. ชักชวนผู้อื่นให้ลักทรัพย์
 ๓. เป็นผู้พอใจการลักทรัพย์

ฯลฯ

๑. ตนเองเป็นผู้เว้นขาดจากการลักทรัพย์
 ๒. ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการลักทรัพย์
 ๓. เป็นผู้พอใจการงดเว้นจากการลักทรัพย์

ฯลฯ

(๓. มิจฉา - สัมมาสูตร)

๑. ตนเองเป็นผู้ประพฤติผิดในกาม
 ๒. ชักชวนผู้อื่นให้ประพฤติผิดในกาม
 ๓. เป็นผู้พอใจการประพฤติผิดในกาม

ฯลฯ

๑. ตนเองเป็นผู้เว้นขาดจากการประพฤติผิดในกาม
 ๒. ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม
 ๓. เป็นผู้พอใจการงดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม

ฯลฯ

(๔. มุสาวาทิ - อมุสาวาทิสุตฺร)

๑. ตนเองเป็นผู้พูดเท็จ ๒. ชักชวนผู้อื่นให้พูดเท็จ
 ๓. เป็นผู้พอใจการพูดเท็จ

ฯลฯ

๑. ตนเองเป็นผู้เว้นขาดจากการพูดเท็จ
 ๒. ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการพูดเท็จ
 ๓. เป็นผู้พอใจการงดเว้นจากการพูดเท็จ

ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๗. กัมมพลเปยยาล (๗. สัมผัสปลาล - อสัมผัสปลาลสูตร)

(๕. ปิสฺสนา - อปิสฺสนาสฺสูตร)

๑. ตนเองเป็นผู้พูดส่อเสียด ๒. ชักชวนผู้อื่นให้พูดส่อเสียด
๓. เป็นผู้พอใจการพูดส่อเสียด

ฯลฯ

๑. ตนเองเป็นผู้เว้นขาดจากการพูดส่อเสียด
๒. ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการพูดส่อเสียด
๓. เป็นผู้พอใจการงดเว้นจากการพูดส่อเสียด

ฯลฯ

(๖. พรุส - อพรุสสูตร)

๑. ตนเองเป็นผู้พูดคำหยาบ ๒. ชักชวนผู้อื่นให้พูดคำหยาบ
๓. เป็นผู้พอใจการพูดคำหยาบ

ฯลฯ

๑. ตนเองเป็นผู้เว้นขาดจากการพูดคำหยาบ
๒. ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการพูดคำหยาบ
๓. เป็นผู้พอใจการงดเว้นจากการพูดคำหยาบ

ฯลฯ

(๗. สัมผัสปลาล - อสัมผัสปลาลสูตร)

๑. ตนเองเป็นผู้พูดเพื่อเจ้อ ๒. ชักชวนผู้อื่นให้พูดเพื่อเจ้อ
๓. เป็นผู้พอใจการพูดเพื่อเจ้อ

ฯลฯ

๑. ตนเองเป็นผู้เว้นขาดจากการพูดเพื่อเจ้อ
๒. ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการพูดเพื่อเจ้อ
๓. เป็นผู้พอใจการงดเว้นจากการพูดเพื่อเจ้อ

ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ตกนิบาต [๓. ตติยปิณฑนาสก]

๗. กัมมปถเปยยาล (๑๐. มิจฉาทิฏฐิ - สัมมาทิฏฐิสุตฺร)

(๘. อภิขณา - อนภิขณาสูตร)

๑. ตนเองเป็นผู้ฟังเล็งอยากได้ของเขา
๒. ชักชวนผู้อื่นให้ฟังเล็งอยากได้ของเขา
๓. เป็นผู้พอใจความเพ็งเล็งอยากได้ของเขา

ฯลฯ

๑. ตนเองเป็นผู้ไม่เพ็งเล็งอยากได้ของเขา
๒. ชักชวนผู้อื่นให้ไม่เพ็งเล็งอยากได้ของเขา
๓. เป็นผู้พอใจความไม่เพ็งเล็งอยากได้ของเขา

ฯลฯ

(๙. พยาบาท - อัพยาบาทสูตร)

๑. ตนเองเป็นผู้มีจิตพยาบาท
๒. ชักชวนผู้อื่นให้มีจิตพยาบาท
๓. เป็นผู้พอใจความมีจิตพยาบาท

ฯลฯ

๑. ตนเองเป็นผู้มีจิตไม่พยาบาท
๒. ชักชวนผู้อื่นให้มีจิตไม่พยาบาท
๓. เป็นผู้พอใจความมีจิตไม่พยาบาท

ฯลฯ

(๑๐. มิจฉาทิฏฐิ - สัมมาทิฏฐิสุตฺร)

๑. ตนเองเป็นมิจฉาทิฏฐิ
๒. ชักชวนผู้อื่นให้เป็นมิจฉาทิฏฐิ
๓. เป็นผู้พอใจความเป็นมิจฉาทิฏฐิ

ฯลฯ

๑. ตนเองเป็นสัมมาทิฏฐิ
๒. ชักชวนผู้อื่นให้เป็นสัมมาทิฏฐิ
๓. เป็นผู้พอใจความเป็นสัมมาทิฏฐิ

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ย่อมดำรงอยู่ใน
สวรรค์เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้

กัมมปถเปยยาลที่ ๗ จบ

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ดิกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

๘. รากเปยยาล

รวมพระสูตรที่มีในเปยยาลนี้ คือ

- | | |
|-------------------------------|--------------------------------|
| ๑. ปาณ-อปาณสูตร | ๒. อทินนาทาน-อนทินนาทานสูตร |
| ๓. มิจจา-สัมมาสูตร | ๔. มุสาวาทิ-อมุสาวาทิสสูตร |
| ๕. ปิสุณา-อปิสุณาสูตร | ๖. พรุส-อพรุสสูตร |
| ๗. สัมผัสปลाप-อสัมผัสปลापสูตร | ๘. อภิขณา-อนภิขณาสูตร |
| ๙. พยาปาท-อพยาปาทสูตร | ๑๐. มิจจาทีฎฐิ-สัมมาทีฎฐิสสูตร |

๘. รากเปยยาล

[๑๘๔] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย บุคคลควรเจริญธรรม ๓ ประการ เพื่อรู้ยิ่งรากะ(ความกำหนัด)

ธรรม ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

- | | |
|-------------------|--|
| ๑. สัญญุตสมานิ | (สมานิพิจารณาเห็นความว่าง) |
| ๒. อนิมิตตสมานิ | (สมานิพิจารณาธรรมไม่มีนิมิต) |
| ๓. อัปปณิหิตสมานิ | (สมานิพิจารณาธรรมไม่มีความตั้งปรารถนา) |

บุคคลควรเจริญธรรม ๓ ประการนี้แล เพื่อรู้ยิ่งรากะ

[บุคคลควรเจริญธรรม ๓ ประการเพื่อรู้ยิ่งรากะ

ธรรม ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

- | | |
|---------------------------|-----------------------------------|
| ๑. สวิตักกสวิจารสมานิ | (สมานิที่มีวิตกวิจารณ์) |
| ๒. อวิตักกวิจารณ์ัตตสมานิ | (สมานิที่ไม่มีวิตกมีเพียงวิจารณ์) |
| ๓. อวิตักกอวิจารณ์สมานิ | (สมานิที่ไม่มีวิตกวิจารณ์) |

บุคคลควรเจริญธรรม ๓ ประการนี้แลเพื่อรู้ยิ่งรากะ] ^๑

เชิงอรรถ :

^๑ เนื้อความที่ปรากฏใน [] นี้ ฉบับจัดพิมพ์ครั้งแรกและฉบับพิมพ์ใหม่ปรากฏ แต่ในอรรถกถาไม่มี (อ.จ.ต.ก. ๒๐/๑๘๔/๒๙๓)

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]

รวมธรรมที่มีในภาคเปยยาล

เพื่อกำหนดรู้ราคะ... เพื่อความสิ้นราคะ ... เพื่อละราคะ ... เพื่อความสิ้น
ไปแห่งราคะ... เพื่อความเสื่อมไปแห่งราคะ... เพื่อความคลายไปแห่งราคะ... เพื่อ
ความดับไปแห่งราคะ... เพื่อสละราคะ ... เพื่อสละคืนราคะ บุคคลควรเจริญธรรม
๓ ประการนี้

เพื่อรู้อย่างโทสะ(ความคิดประทุษร้าย)... เพื่อกำหนดรู้โทสะ... เพื่อความสิ้นโทสะ...
เพื่อละโทสะ... เพื่อความสิ้นไปแห่งโทสะ... เพื่อความเสื่อมไปแห่งโทสะ... เพื่อความ
คลายไปแห่งโทสะ... เพื่อความดับไปแห่งโทสะ... เพื่อความสละโทสะ... เพื่อความ
สละคืนโทสะ... โมหะ(ความหลง)... โภคะ(ความโกรธ)... อุปนาหะ (ความผูกโกรธ)...
มักขะ(ความลบหลู่คุณท่าน)... ปลาสะ(ความดีเสมอ)... อีสสา (ความริษยา)...
มัจฉริยะ(ความตระหนี่)... มายา(มารยา)... สาถยยะ(ความโอ้อวด)...
ถัมภะ(ความหัวดี)... สारัมภะ(ความแข่งดี)... มานะ(ความถือตัว)... อติมานะ
(ความดูหมิ่นเขา)... มทะ(ความมัวเมา)... ปมาทะ(ความประมาท)...

บุคคลควรเจริญธรรม ๓ ประการนี้

[เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ ภิกษุเหล่านั้นมีใจยินดี ต่างชื่นชมภาษิตของ
พระผู้มีพระภาค]

ภาคเปยยาลที่ ๘ จบ

รวมธรรมที่มีในเปยยาลนี้ คือ

- | | |
|-------------|-----------|
| ๑. ราคะ | ๒. โทสะ |
| ๓. โมหะ | ๔. โภคะ |
| ๕. อุปนาหะ | ๖. มักขะ |
| ๗. ปลาสะ | ๘. อีสสา |
| ๙. มัจฉริยะ | ๑๐. มายา |
| ๑๑. สาถยยะ | ๑๒. ถัมภะ |
| ๑๓. สारัมภะ | ๑๔. มานะ |
| ๑๕. อติมานะ | ๑๖. มทะ |
| ๑๗. ปมาทะ | |

พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ดิกนิบาต [๓. ตติยปิณฑาสก]
รวมธรรมที่มีในราคะเปยยาล

ธรรมเหล่านี้อยู่ในราคะเปยยาล พระผู้มีพระภาคตรัสโดยเทียบเคียงกับ
โอปัมมสูตร ทรงประสงค์ธรรม ๑๐ ประการเหล่านี้ คือ อภิญญา(รู้ยิ่ง)
ปริญญา(การกำหนดรู้) ปริกขยา(ความสิ้น) ปหานะ(การละ) ขยะ(ความสิ้นไป)
วยะ(ความเสื่อมไป) วิราคะ(ความคลายไป) นิโรธะ(ความดับไป) จาคะ(ความสละ)
ปฏินิสสัคคะ(ความสละคืน) และทรงกำหนดธรรม ๓ ประการ คือ (๑) สญญตะ
(ความว่าง) (๒) อนิมิตตะ(ธรรมไม่มีนิมิต) (๓) อัปปณิหิตะ(ธรรมไม่มีความ
ตั้งปรารถนา) มีสมาธิเป็นมูล แม้ในเปยยาลทั้งหมดแล

ดิกนิบาต จบบริบูรณ์

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ สุตตันตปิฎกที่ ๑๒ อังคตตรนิกาย เอกก ทุก ดิกนิบาต จบ

คำอนุโมทนาและคำอธิบายท้ายเล่ม

ไฟล์ PDF เวอร์ชัน 1.0 - พระไตรปิฎกแปลไทย ฉบับ มจร. เล่ม 20

ที่แสดงอยู่นี้ ได้ถูกคัดลอกข้อความมาจาก

- โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับ มจร. - MCUTRAI Version 1.0

และ

- ข้อมูลพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับ มจร. (ออนไลน์) จากเว็บไซต์ธรรมโชติ

<http://www.geocities.ws/tmchote/tpd-mcu/index.htm>

ขออนุโมทนาสาธุกับ “คุณ ศิริยะ นาราศิริ”

ผู้จัดทำเรียบเรียงไฟล์ PDF ฉบับนี้

ไฟล์ PDF เวอร์ชัน 1.0 เล่ม 20 นี้ ได้ถูกเริ่มอัปโหลดสู่สาธารณะเมื่อเดือน มกราคม พ.ศ. 2561

หากพบข้อผิดพลาดใดๆ ในส่วนของไฟล์ PDF

โปรดแจ้งมาที่อีเมล thepathofpurity@outlook.com